ALEXANDRE DUMAS

cele două Diane

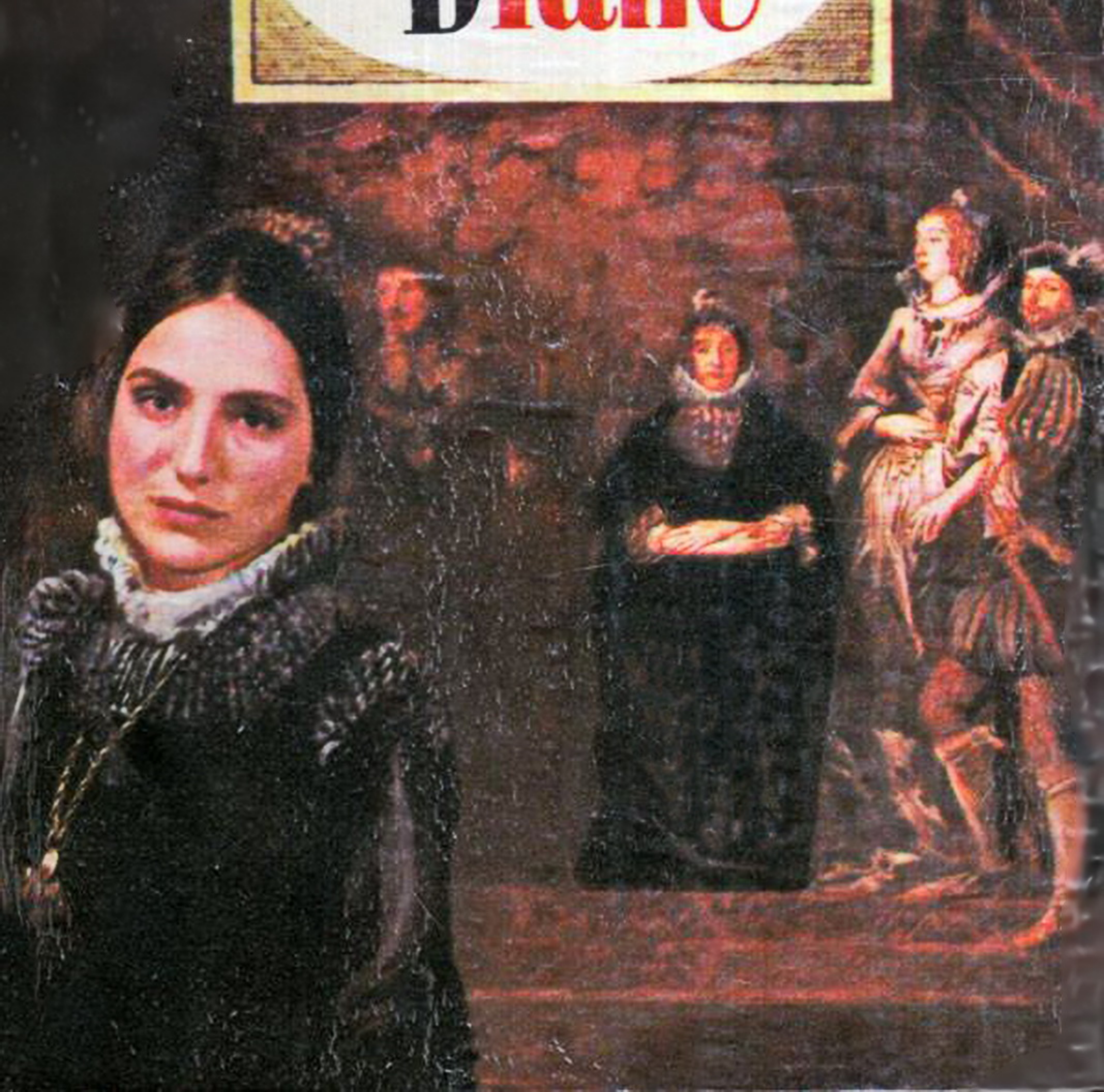

Alexandre Dumas

Cele două Diane

Editura ASOCIAȚIA CARTEA
1994

Partea I

I

Un fiu de conte și o fiică de rege

Era în 5 mai, anul 1551. Un băiat de optsprezece ani și o femeie de patruzeci, ieșind dintr-o căsuță cu aspect modest, străbăteau satul Montgommery, situat în ținutul Auge.

Tînărul se trăgea din acea frumoasă spiță normandă, cu părul castaniu, cu ochii albaștri, cu dinții albi și buze trandafirii. Avea tenul proaspăt și catifelat al oamenilor din nord, care uneori profită de pe urma frumuseților aproape feminine. Mai era, deasupra, și minunat clădit, cu trup unduios și totodată puternic, avînd ceva din vigoarea stejarului, dar și din supleţea trestiei. Era îmbrăcat simplu, însă elegant, cu o vestă scurtă de postav violet-închis cu broderii aplicate, de aceeași culoare. Pantalonii bufanți erau din același postav și aveau aceleași ornamente ca și vesta; cizmele de piele neagră erau înalte pînă peste genunchi, cum purtau pajii și valeții; o tocă de catifea, ușor înclinată într-o parte, umbrită de o pană albă, acoperea o frunte pe care se puteau lesne recunoaște semnele calmului și fermității. Calul său, al cărui frîu și-l petrecuse pe sub brat, îl urma ridicînd din cînd în cînd capul, adulmecînd aerul și nechezînd la miasmele pe care i le aducea vîntul.

Femeia părea să aparțină, dacă nu clasei de jos a societății, celei situate între aceasta și burghezie. Costumul îi era simplu, dar atît de curat, încît această curățenie extremă părea să-i dea o notă de eleganță. Tînărul o rugase de mai multe ori să se sprijine de brațul lui, dar ea îl refuzase mereu, ca și cum această cinste ar fi fost mai presus de condiția ei.

Pe măsură ce străbăteau satul, pe poteca ce ducea spre castelul ale cărui turnuri masive se vedeau dominînd burgul, era de remarcat un lucru, și anume că nu numai tinerii, dar chiar și cei vîrstnici îl salutau, plecîndu-se adînc, pe tînărul de optsprezece ani, care răspundea fiecăruia cu un semn prietenos din cap. Toți păreau să-l recunoască de stăpîn pe acest adolescent care, cum se va vedea în curînd, nu știa încă nimic despre sine.

Ieșind din sat, o luară pe poteca rîpoasă pe coasta muntelui, pe care cei doi abia o puteau străbate alături.

Așa că, după multe piedici și după ce tînărul îi spuse tovarășei

sale de drum că ar fi primejdios pentru ea să meargă în urmă, femeia se hotărî să treacă înainte. Tînărul o urmă fără să scoată o vorbă. Fruntea sa se plecase sub povara unei adînci îngîndurări. Castelul către care se îndreptau cei doi pelerini, atît de diferiți ca vîrstă și condiție socială, era frumos și totuși de temut. In patru secole, zece generații ridicaseră această masă de piatră din temelii și pînă la creneluri; ea însăși un munte, domina muntele pe care fusese clădită.

Ca toate edificiile din acea vreme, castelul conților de Montgommery nu era o clădire unitară. Părinții îl lăsaseră moștenire fiilor, și fiecare nou proprietar adăugase cîte ceva uriașului de piatră, după nevoia sau capriciul său. Donjonul pătrat, fortăreața principală, fusese clădit sub ducii de Normandia. Pe urmă, niște turnulețe elegante cu creneluri și cîteva ferestre dantelate fuseseră adăugate severului donjon, care-și înmulțea podoabele de piatră pe măsură ce trecea timpul, ca și cum acesta ar fi făcut să rodească bogata vegetație de granit. Spre sfîrșitul domniei lui Ludovic al XII-lea și începutul celei a lui Francisc I, o lungă galerie cu ferestre în ogivă completase seculara construcție.

Din această galerie, dar mai ales din înălțimea donjonului, cuprindeai cu privirea multe leghe din cîmpiile bogate și înverzite ale Normandiei. Căci, după cum am mai spus, comitatul de Montgommery, cu cele opt sau zece baronii ale sale, era situat în ținutul Auge, astfel încît cele o sută cincizeci de fiefuri depindeau de tribunalele senioriale din Argentan, Caen și Alencon.

În sfîrșit cei doi ajunseră la marea poartă a castelului.

Ciudat lucru! De mai bine de cincisprezece ani mărețul și puternicul donjon n-avea stăpîn. Un bătrîn intendent continua să strîngă arenzile; slujitorii, care și ei îmbătrîniră în această singurătate, continuau să aibă grijă de castelul ce-și deschidea zilnic porțile ca și cum stăpînul urma să se întoarcă și care și le închidea în fiecare seară ca și cum stăpînul urma să vină a doua zi.

Intendentul îi primi pe cei doi vizitatori cu aceeași prietenie pe care fiecare o arăta femeii și cu același respect pe care toți păreau să-l acorde tînărului.

— Jupîne Elyot, spuse femeia care, după cum am văzut, mergea înainte, vrei să ne lași să intrăm în castel? Am ceva de spus domnului Gabriel (și arătă spre tînăr) și nu i-o pot spune decît în sala de onoare.

— Treci, doamnă Aloyse, zise Elyot, și spune-i ceea ce ai de spus acestui tînăr unde vrei dumneata. Știi că, din nenorocire, nu va veni nimeni să vă deranjeze.

Străbătură sala armelor. Altădată, doisprezece bărbați crescuți pe pămînturile comitatului vegheau, fără încetare, în această sală. În cincisprezece ani, șapte dintre acești oameni muriseră și nu mai fuseseră înlocuiți. Mai rămăseseră cinci care continuau să îndeplinească același serviciu pe care-l făcuseră și pe vremea contelui, așteptîndu-și, la rîndul lor, sfîrșitul.

Străbătură galeria și intrară în sala de onoare.

Era mobilată ca în ziua în care ultimul conte o părăsise. Numai că, în această sală unde se aduna odinioară, ca într-un salon al unui senior suzeran, toată nobilimea din Normandia, de cincisprezece ani

nu mai intraseră decît slugile ce făceau curățenie și un cîine, cîinele favorit al ultimului conte, care, de fiecare dată cînd intra acolo, își chema jalnic stăpînul; pînă într-o zi cînd, nemaivoind să iasă din cameră, se culcase la picioarele baldachinului, unde-l găsiseră mort în dimineața următoare.

Nu fără oarecare emoție, Gabriel — să ne amintim că acesta era numele tînărului — intră în acest salon plin de vechi amintiri. Totuși, impresia pe care i-o făcuseră acei pereți sumbri, acel baldachin majestuos, acele ferestre atît de adînc tăiate în zid încît, cu toate că era ceasul zece dimineața, ziua părea că se oprește afară, impresia aceasta — zic — nu fu atît de puternică încît să-l distrugă măcar un singur moment de la motivul care-l adusese acolo, așa încît, de îndată ce ușa se închise în urma sa, spuse:

— Haide, Aloyse, buna mea doică, deși pari mai emoționată ca mine, n-ai nici un motiv să amîni mărturisirea pe care mi-ai făgăduit-o. Acum, Aloyse, trebuie să-mi vorbești fără teamă și mai ales fără întîrziere. N-ai șovăit destul, doică — și, fiu ascultător, nu te-am așteptat îndeajuns? Cînd te întrebam ce nume am dreptul să port, din ce familie mă trag, ce fel de gentilom fusese tata, tu îmi răspundeai: «Gabriel, îți voi spune toate astea în ziua cînd vei împlini optsprezece ani, vîrsta la care un tînăr are dreptul să poarte spadă.» Or, astăzi, 5 mai 1551, cînd am împlinit cei optsprezece ani, am venit, doică, să te rog să-ți ții făgăduiala; numai că tu mi-ai spus, cu o solemnitate care aproape m-a speriat: «Nu în această umilă casă de văduvă a unui biet scutier, trebuie să-ți arăt cine ești, ci în castelul conților de Montgommery, și anume în sala de onoare a acestui castel.» Am urcat cu greu muntele Aloyse, am trecut pragul castelului, ne aflăm, în sfîrșit, în sala de onoare, deci vorbește!

— Așază-te, Cabriel, căci îmi vei îngădui să te mai numesc încă o dată astfel. Așază-te, reluă ea, dar nu pe acest scaun și nu pe acest fotoliu.

— Dar unde vrei să mă așez, doică?

— Sub acest baldachin, spuse Aloyse, cu o voce din care nu lipsea o anumită solemnitate. Și acum, ascultă-mă!

— Așază-te și tu, zise Gabriel.

— Îmi îngădui?

— Glumești, doică?

Femeia se așeză pe treptele baldachinului, la picioarele tînărului care îndreptase spre ea o privire plină de bunăvoință și de curiozitate.

— Gabriel, spuse doica, hotărîtă în sfîrșit să vorbească — aveai doar cîțiva ani cînd ți-ai pierdut tatăl și cînd mi-am pierdut soțul. Ai fost ca și copilul meu, căci mama ta a murit aducîndu-te pe lume. Din ziua aceea, eu, sora de lapte a mamei tale, te-am iubit ca pe propriul meu copil. Văduva și-a închinat viața orfanului. Așa cum ți-a dat laptele, ți-a dat și sufletul, și vei recunoaște, nu-i așa, că niciodată gîndul meu n-a încetat să vegheze asupra ta.

— Dragă Aloyse, spuse tînărul, multe mame adevărate vor fi fost mai puțin bune decît tine, și ți-o jur că nici una nu mi-ar fi putut face mai mult bine decît mi-ai făcut tu.

— Toți cei din jurul tău, reluă doica, s-au îngrijit de tine cu aceeași atenție cu care te-am îngrijit eu. Don Jannet de Croisé,

capelanul acestui castel, care a murit acum trei luni, te-a învățat literele și științele, și nimeni, după cum spunea el, nu te putea întrece în ceea ce privea scrisul, cititul și cunoașterea istoriei vremurilor trecute, mai ales a marilor familii ale Franței. Enguerrand Lorien, prietenul cel mai bun al răposatului meu soț, Perrot Travigny, și bătrînul scutier al conților de Vimoutiers, vecinii noștri, te-au învățat să mînuiești armele, lancea și sabia, să călărești, în sfîrșit, tot ce ține de cavalerie, și cu prilejul serbărilor și întrecerilor de la Alençon, date în cinstea nunții și încoronării regelui nostru Henric al II-lea, ai dovedit — sînt doi ani de atunci — că ai profitat din plin de lecțiile lui Enguerrand. Eu, biata neștiutoare, nu puteam decît să te iubesc și să te învăț să-l slujești pe Domnul; asta am încercat să fac întotdeauna. Cerul m-a ajutat, și astăzi ai optsprezece ani, iată-te un creștin cucernic, un senior atotștiutor și un soldat curajos, și nădăjduiesc că vei fi demn de strămoșii tăi, *monsenioare Gabriel, senior de Lorge, conte de Montgommery.*

Gabriel se ridică scoțînd un strigăt.

— Conte de Montgommery, eu! Apoi reluă cu un surîs superb: Ei bine, nădăjduiam, deși mă îndoiam: știi, Aloyse, în visele mele de copil, i-am spus-o într-o zi Dianei. Dar ce faci la picioarele mele, doică? Ridică-te și vino în brațele mele, măicuță bună! Nu vrei să mă mai recunoști de fiu, fiindcă sînt moștenitorul familiei Montgommery? Moștenitorul familiei Montgommery! repetă el fără să vrea, îmbrățișîndu-și doica. Moștenitorul neamului Montgommery! Dar înseamnă că port unul dintre cele mai vechi și mai glorioase nume din Franța! Da! Don Jannet m-a învățat, domnie cu domnie, generație cu generație, istoria nobililor mei strămoși... a străbunilor mei! Imbrățișează-mă încă o dată, Aloyse! Ce-o să zică Diana de toate acestea? Godengrand, episcop de Suez, și Opportune, sora sa, care trăiau sub Carol cel Mare, mi-au fost străbuni. Robert de Montgommery a comandat una dintre armatele lui Wilhelm Cuceritorul, Wilnelm de Montgommery a purtat o cruciadă pe cheltuiala sa. Ne-am aliat de mai multe ori cu casele regale ale Scoției și Franței, și primii lorzi ai Londrei, și cei mai iluștri gentilomi ai Parisului îmi sînt veri, în sfîrșit tata... Tînărul se opri abătut. Apoi reluă: Vai, cu toate astea, Aloyse, sînt singur pe lume. Acest mare senior este un biet orfan, acest urmaș al atîtor strămoși regali n-are tată! Bietul tata! Vezi, Aloyse, acum plîng! Și mama! Morți, și unul și celălalt... Vorbește-mi despre ei, ca să aflu cum erau, acum cînd știu că sînt fiul lor. Iată, să începem cu tata... Cum a murit? Povestește-mi.

Aloyse tăcu. Cabriel o privi cu mirare.

— Te întreb, doică, reluă el, cum a murit tata!

— Monseniore, numai Dumnezeu știe, spuse ea. Într-o zi contele de Jacques de Montgommery și-a părăsit palatul în care locuia, pe strada Jardins Saint-Paul din Paris și nu s-a mai întors. Prietenii, verii l-au căutat în zadar. A dispărut, monseniore! Regele Francisc I a poruncit o anchetă care n-a avut nici un rezultat. Dușmanii săi, dacă a pierit victimă a vreunei trădări, au fost într-adevăr abili și puternici. Nu mai aveți tată, monseniore, și totuși trupul lui Jacques de Montgommery lipsește din capela castelului vostru, căci nu l-au mai regăsit nici viu, nici mort.

— Fiindcă nu l-a căutat însuşi fiul său, strigă Cabriel. Ah! Doică, de ce-ai tăcut atîta vreme? Mi-ai ascuns originea fiindcă aveam de răzbunat sau de salvat un tată?

— Pentru că trebuia să te salvez pe însuţi domnia-ta, monseniore! Ascultă-mă... Ştii care au fost ultimele cuvinte ale soţului meu, Perrot Travigny, care avea pentru neamul domniei-tale o adevărată evlavie, monseniore? «Femeie, mi-a spus el cu cîteva minute înainte de a-şi da ultima suflare, nu aştepta pînă mă vor îngropa, închide-mi doar ochii şi părăseşte Parisul, împreună cu copilul. Du-te la Montgommery, dar nu la castel, ci la căsuţa pe care o avem din mila seniorului... Acolo să-l creşti pe moştenitorul stăpînilor noştri, fără mare taină, dar şi fără zarvă. Oamenii noştri din ţinut îl vor respecta şi nu-l vor trăda. Ascunde-i mai ales lui însuşi originea. Daca se va afla cine este va fi pierdut. Să ştie numai că este gentilom, e destul pentru demnitatea şi conştiinţa sa. Apoi, cînd vîrsta îl va face prudent şi grav, cînd va avea, de pildă, optsprezece ani, spune-i cine e şi din ce neam se trage, Aloyse. Va judeca el însuşi ce trebuie şi ce poate să facă. Dar ai grijă pînă atunci; duşmanii de temut, uri de neînvins îl vor urmări dacă e descoperit, şi cei care au atins şi au lovit vulturul nu vor cruţa nici puiul.»

Mi-a spus asta murind, monseniore, şi eu, ascultîndu-i porunca, te-am luat, biet orfan de cîţiva ani, care abia îl văzuseşi pe tatăl domniei-tale, şi te-am adus aici. Se şi ştia despre dispariţia contelui şi se bănuia că duşmani cumpliţi şi neîndurători ameninţau pe oricine purta numele său. Cei din sat te-au văzut, te-au recunoscut fără îndoială, dar, printr-o înţelegere mută, nici unul nu m-a întrebat nici unul nu s-a mirat de tăcerea mea. La puţin timp după asta, unicul meu fiu, fratele de lapte al domniei-tale, bietul meu Robert, a murit de friguri. Domnul voise, se vede, să fiu cu totul supusă domniei-tale. Toţi se prefăcură a crede că fiul meu supravieţuise şi totuşi toţi te tratau cu vădit respect, din pricină că semănai cu tatăl domniei tale şi la chip şi la inimă. Instinctul leului se deştepta în domnia-ta. Copiii din împrejurimi aveau obiceiul să se strîngă în cete sub comanda domniei-tale; în toate jocurile lor erai în frunte, şi nici unul n-ar fi cutezat să-ţi refuze această cinste. Tînăr rege al ţinutului, ţinutul e cel care te-a crescut şi te-a admirat, uitîndu-se cum te înalţi mîndru şi frumos. Dijma celor mai de soi fructe, a recoltei venea acasă fără ca eu s-o fi cerut vreodată. Ţi-era rezervat totdeauna cel mai frumos cal. Don Jannet, Enguerrand, toţi copiii din casă şi slugile de la castel stăteau gata să-ţi îndeplinească poruncile şi domnia-ta le acceptai ca pe un lucru cuvenit. Erai plin de vitejie, de îndrăzneală. Făceai să se vadă în cele mai mici lucruri spiţa din care te trăgeai. Se mai povesteşte uneori, seara, cum într-o zi ai schimbat cu un paj două vaci de-ale mele pe un şoim. Dar aceste instincte şi aceste elanuri nu te trădau decît faţă de cei credincioşi şi ai rămas ascuns şi necunoscut celor răuvoitori. Zarva mare a războiului cu Italia, Spania şi Franţa împotriva împăratului Carol Quintul a contribuit şi ea, slavă Domnului, să te apere şi iată-te, în sfîrşit, ajuns sănătos şi la această vîrstă la care Perrot mi-a îngăduit să mă mîndresc cu judecata şi înţelepciunea domniei-tale. Dar, deşi atît de socotit şi de prudent, iată că primele vorbe pe care le rosteşti cer răzbunare şi gîlceavă.

— Răzbunare da, gîlceavă nu! Aloyse, crezi deci că dușmanii tatălui meu mai trăiesc?

— Monseniore, nu știu; e mai bine s-o presupunem și socot că odată ajuns la Curte, încă necunoscut, dar cu un nume atît de strălucit care va atrage privirile asupra domniei-tale, brav, dar fără experiență, însuflețit de intenții bune și de dreptatea cauzei domniei-tale, dar fără prieteni, fără aliați, fără reputație personală, e lesne de presupus ce se va întîmpla. Cei care te urăsc te vor vedea venind, în timp ce domnia-ta nu-i vei vedea. Te vor lovi și nu vei ști de unde pleacă lovitura, și nu numai că tatăl domniei-tale nu va fi răzbunat, dar și domnia-ta, monseniore, vei fi pierdut.

— Într-adevăr, Aloyse, iată de ce regret că n-am avut timpul să-mi fac prieteni și puțină glorie... Ah, dac-aș fi știut de toate astea acum doi ani, de pildă... Dar, la urma urmei, nu-i decît o mică întîrziere și voi recîștiga eu zilele pierdute. Dealtfel, din anumite motive mă fericesc că am rămas în acești ultimi doi ani aici la Montgommery; mă voi duce la Paris, Aloyse, și, fără să ascund că sînt un Montgommery, pot foarte bine să nu spun că sînt fiul contelui Jaques; fiefurile și titlurile nu-s mai puțin numeroase în neamul nostru decît în neamul regelui și avem rude destul de suspuse atît în Anglia, cît și-n Franța, pentru ca să nu fiu recunoscut. Pot să iau numele de vicontele d'Exmès, Aloyse, și nu va fi nevoie nici să mă ascund, nici să mă arăt... Apoi aș putea găsi... Chiar. ce-aș putea găsi la Curte? Mulțumită lui Enguerrand cunosc locurile și oamenii. Să mă adresez conetabilului de Montmorency, acelui crud fariseu? Nu, aici sînt de aceeași părere cu tine, Aloyse... Mareșalului de Saint-André? Nu-i destul de tînăr, nici destul de întreprinzător... Mai curînd lui François de Guise... Da, asta e... la Montmedy, Saint-Didier, Bologne a arătat din plin de ce e în stare. La el mă voi duce și sub ordinele sale îmi voi cîștiga prieteniile. La adăpostul numelui său îl voi cuceri pe al meu.

— Monseniorul îmi va îngădui să-i atrag atenția, spuse Aloyse, că cinstitul și credinciosul de Elyot a avut vreme să pună niște sume bunicele deoparte pentru moștenitorul stăpînilor săi. Vei putea să ții un echipaj regal, monseniore, și tinerii săteni, cu care pe vremuri te jucai de-a războiul, au datoria, ba vor fi chiar bucuroși să te urmeze la război. E dreptul domniei tale de a apela la cei din jur, știi doar, monseniore...

— Și ne vom folosi, Aloyse, de acest drept, ne vom folosi...

— Monseniorul ar vrea acum să-i primească pe servitorii, slugile și oamenii fiefurilor și baroniilor sale, care ard de dorința de a-l saluta?

— Nu încă, buna mea Aloyse; dar spune-i lui Martin-Guerre să pună șaua pe un cal și să mă însoțească. Am, înainte de orice, de făcut un drum prin împrejurimi.

— Nu cumva spre Vimoutiers, spuse Aloyse, surîzînd cu oarecare maliție.

— Da, poate... Nu-i sînt dator bătrînului meu Enguerrand o vizită de mulțumire?

— Și odată cu salutările lui Enguerrand, monseniorul le va primi și pe cele ale unei frumoase copile, numită Diana, nu-i așa?

— Da, răspunse rîzînd Gabriel, această frumoasă copilă este soţioara mea, şi eu îi sînt, chipurile, soţ de aproape trei ani, adică de pe cînd aveam cincisprezece ani şi ea nouă.

Aloyse căzu pe gînduri.

— Monseniore, spuse ea, dacă n-aş şti cît eşti de serios şi de sincer, cu toată tinereţea domniei-tale, m-aş feri de vorbele pe care cutez să ţi le spun. Dar ceea ce pentru alţii este un joc, pentru domnia-ta este adesea lucru serios. Gîndeşte-te, monseniore, că nu se ştie a cui fiică este Diana. Nevasta lui Enguerrand, care îşi urmase cu ani în urmă, la Fontainebleau, stăpînul, contele de Vimoutiers, a găsit în casă un copil de leagăn şi pe masă o pungă grea cu aur. În pungă era o sumă destul de serioasă, jumătatea unui inel gravat şi o hîrtie cu acest singur cuvînt: *Diana*. Berta, nevasta lui Enguerrand, n-avea copii; a acceptat cu bucurie să îngrijească de fetiţă. Dar, după ce s-a întors la Vimoutiers, femeia s-a prăpădit, şi tot pe atunci mi s-a prăpădit şi mie bărbatul: şi iată că o femeie te-a crescut pe domnia-ta, orfanul, în vreme ce un bărbat a crescut-o pe Diana, şi ea orfană. Enguerrand şi cu mine, avînd amîndoi de făcut o treabă asemănătoare, ne-am asumat grija voastră, eu încercînd s-o fac pe Diana bună şi miloasă, în vreme ce Enguerrand te-a făcut pe domnia-ta curajos şi deştept. Firește că ai cunoscut-o pe Diana şi firește că te-ai ataşat de ea. Dar domnia-ta eşti contele de Montgommery, recunoscut ca atare prin hrisoave şi de către toţi cei din jur, în vreme ce pe Diana n-a venit nimeni s-o ceară cu cealaltă jumătate de inel de aur. Ia seama, monseniore, ştiu că Diana e o copilă, abia are doisprezece ani, dar fata va creşte, va fi de o frumuseţe încîntătoare şi, cu o fire ca a domniei-tale, repet, lucrul devine serios. Ia seama, monseniore, Diana s-ar putea să rămînă pentru totdeauna ceea ce este astăzi, adică un copil găsit, iar domnia-ta eşti un senior prea mare ce să te însori cu ea şi prea nobil ca s-o seduci.

— Dar, doică, voi pleca la Paris şi vă voi părăsi şi pe tine şi pe Diana, spuse Gabriel gînditor.

— Aşa e, du-te s-o vezi, dacă-ţi face plăcere, pe această dulce şi gingaşă copilă pe care o numeşti în glumă soţioara domniei-tale. Dar aminteşte-ţi că te aştept cu nerăbdare aici. Pe curînd, nu-i aşa, domnule conte?

— Pe curînd şi mai îmbrăţişează-mă o dată, Aloyse; te rog să mă numeşti şi de acum încolo fiul tău şi fii binecuvîntată, buna mea dădacă.

— Fii binecuvîntat de mii de ori, copilul şi stăpînul meu.

Jupînul Martin-Guerre îl aştepta pe Gabriel la poartă şi amîndoi urcară pe cai.

II

O mireasă care se joacă cu păpuşa

Ca să ajungă mai repede, Gabriel o luă pe poteci cunoscute doar de el. Şi totuşi îşi lăsa deseori calul să meargă la pas. ba chiar s-ar putea spune că-şi lăsa frumosul animal să meargă după cum îl purtau

pe el lungi vinarile. Într-adevăr, simțăminte diferite, cînd pătimașe, cînd triste, cînd pline de încredere, cînd apăsătoare, treceau rînd pe rînd prin inima tînărului. La gîndul că este conte de Montgomery, privirea îi strălucea și dădea calului pinteni, parcă amețit de aerul care-i șuiera pe la tîmple; apoi își spunea: «Tata a fost ucis și n-a fost răzbunat»... și dădea frîul din mînă. Dar cînd se gîndea că se va duce să se bată, să-și facă numele de temut; să-și plătească toate datoriile de onoare și de cinste, o lua la galop de parcă ar fi alergat spre glorie, pînă cînd îi venea în minte că va trebui s-o părăsească pe mica Diana cea atît de veselă și de frumoasă și atunci recădea brusc în melancolie, mergînd din nou la pas ca și cum ar fi putut să întîrzie astfel clipa crudă a despărțirii. Dar își revenea, îl vedea în închipuire pe dușmanii tatălui său și pe părinții Dianei... Atunci, dînd pinteni calului, zbura la fel de iute ca și speranța sa. Ajungea și, hotărît lucru, din acest suflet tînăr, dornic de fericire, bucuria alunga tristețea.

Peste gardul ce înconjura livada bătrînului Enguerrand, Gabriel zări, printre pomi, rochia albă a Dianei. Își legă repede calul de trunchiul unei sălcii și, sărind gardul, fericit și triumfător, căzu la picioarele fetei. Dar Diana plîngea.

— Ce ai, scumpa mea soțioară, spuse Gabriel, și de unde această amărăciune? Oare să ne fi ocărît Enguerrand că ne-am rupt rochițele, ori nu ne-am spus cum trebuie rugăciunea? Ori cîntărețul nostru și-a luat zborul din colivie? Vorbește, draga mea Diana! Iată-l aici, ca să te mîngîie, pe credinciosul tău cavaler...

— Vai, nu, Gabriel, tu nu poți fi cavalerul meu, și iată-i motivul pentru care sînt tristă și plîng...

Gabriel crezu că Diana aflase de la Enguerrand de spița nobilă a tovarășului ei de joc și voia să-l pună la încercare. Zise:

— Și care e deci, Diana, necazul? Nu mai bucuria care m-ar putea face să renunț pentru totdeauna la plăcutul titlu pe care mi l-ai dat și pe care sînt atît de bucuros și de mîndru să-l port? Iată-mă, sînt la picioarele tale!

Dar Diana nu putu să înțeleagă gluma și, plîngînd mai tare ca niciodată, ascunzîndu-și fruntea la pieptul lui Gabriel, strigă suspinînd:

— Gabriel! Gabriel! Va trebui să ne despărțim și să nu ne mai vedem niciodată!

— Și ce anume ne va împiedica? întrebă el cu însuflețire.

Ea își ridică blondul și încîntătorul cap cu ochii scăldați în lacrimi; apoi cu o mutrișoară totodată solemnă și gravă răspunse suspinînd adînc:

— Datoria!

Frumosul ei chip avu o expresie atît de dezolată și totodată atît de comică, încît Gabriel, fermecat, nu se putu abține, cu toate gîndurile lui, să nu rîdă; luînd între mîinile sale fruntea copilei, o sărută de mai multe ori, dar ea se îndepărtă repede.

— Nu, nu, prietene, spuse ea, mai puține intimități... De-acum încolo nu sînt îngăduite.

«Ce povești i-o fi spus Enguerrand?» își zise Gabriel persistînd în eroarea sa, apoi rosti:

— Deci nu mă mai iubești, draga mea Diana!

— Ba! Să nu te mai iubesc! strigă Diana. Cum poți să blasfemiești

și să spui astfel de lucruri, Gabriel? Nu ești tu prietenul meu din copilărie și fratele meu dintotdeauna? Nu m-ai tratat totdeauna cu bunătate și dragoste... de mamă? Cînd rîdeam sau cînd plîngeam, pe cine găseam eu vesnic lîngă mine ca să-mi împărtășească bucuria sau necazul? Pe tine, Gabriel... Cine mă ducea în brațe cînd eram obosită? Cine mă ajuta să-mi învăț lecțiile?

Cine lua asupră-și greșelile și împărțea cu mine pedepsele cînd nu izbuteam să le ispășesc singură? Tu! Cine înventa pentru mine mii de jocuri? Cine-mi făcea buchete frumoase pe cîmp? Cine lua, în pădure, sticleții din cuib pentru mine? Tu, numai tu! Te-am aflat în orice loc, pe orice vreme, bun, drăguț și devotat mie, Gabriel. Nu te voi uita niciodată și, cît timp îmi va bate inima, tu, numai tu vei sălășlui în ea; aș fi voit să-ți dăruiesc ființa și sufletul meu și niciodată n-am visat la fericire decît gîndindu-mă la tine. Dar toate astea nu ne împiedică, vai! să ne despărțim, și mai mult ca sigur, nu ne vom mai vedea niciodată.

— Și de ce? întrebă Gabriel.

Ea se ridică și, lăsîndu-și capul să-i cadă pe piept și brațele de-a lungul trupului, zise:

— Pentru că sînt soția altuia.

Gabriel nu mai rîdea și o tulburare ciudată îi strînse inima. Reluă cu o voce emoționată:

— Ce înseamnă asta, Diana?

— Nu mă mai numesc Diana, răspunse ea, mă numesc doamna ducesa de Castro, pentru că soțul meu se numește Horace Farnese, duce de Castro.

Și fetița nu se putu abține să nu surîdă printre lacrimi, rostind cuvintele «soțul meu», la doisprezece ani! Părea în adevăr ciudat acest «doamna ducesă»! Dar durerea o cuprinse din nou văzînd durerea lui Gabriel.

Tînărul stătea în picioare, în fața ei, palid și cu ochii rătăciți.

— E un joc! O închipuire? spuse el.

— Nu, nu, bietul meu prieten, e trista realitate. Nu te-ai întîlnit pe drum cu Enguerrand? A plecat la Montgommery acum o jumătate de ceas...

— Am venit pe un drum ocolit, mai scurt. Dar spune-mi tot.

— De ce, Gabriel, n-ai mai venit de patru zile? Asta nu s-a mai întîmplat niciodată și, vezi tu? ne-a purtat ghinion. Alaltăieri seara abia am putut adormi. Nu te văzusem de două zile, eram neliniștită și l-am pus pe Enguerrand să-mi făgăduiască cum că, dacă n-ai să vii a doua zi, o să mergem noi la Montgommery. Și apoi, ca un fel de presimțire, am vorbit, Enguerrand și cu mine, despre trecut și despre viitor, despre părinții care păreau să mă fi uitat, vai! Nu-i frumos ce spun, dar aș fi fost poate mult mai fericită dacă mă uitau într-adevăr! Toată acea discuție m-a întristat și m-a obosit puțin și de aceea, după cum ți-am spus, mi-a trebuit multă vreme pînă să adorm, din care pricină ieri dimineața m-am trezit mai tîrziu ca de obicei. M-am îmbrăcat în grabă, mi-am spus rugăciunea și tocmai mă pregăteam să cobor cînd am auzit larmă mare în fața porții. Erau niște cavaleri măreți, Cabriel, urmați de scutieri, de paji și de copii de casă, și în urma cavalcadei o caleașcă aurită, sclipind

de-ți lua ochii. Cum priveam curioasă alaiul acela, mirîndu-mă că se oprise în fața bietei noastre locuințe, Antoine bătu la ușă și mă ruga, din partea lui Enguerrand, să cobor de îndată. Nu știu de ce, mi se făcu frică, dar trebuia totuși să mă supun și m-am supus. Cînd am intrat, sala cea mare era plină de acei domni minunați pe care-i văzusem de la fereastra mea. Am început să mă înroșesc și să tremur mai speriată ca niciodată, pricepi, Cabriel?

— Da, răspunse Gabriel cu amărăciune. Continuă, căci lucrul devine într-adevăr interesant.

— La intrarea mea, continuă Diana, unul dintre seniori, cel mai plin de aurării, veni la mine și, întinzîndu-mi mîna înmănușată, mă conduse în fața altui gentilom, nu mai puțin împodobit decît el, și înclinînd-se spuse:

— Monseniore duce de Castro, am cinstea să v-o prezint pe soția domniei-voastre. Doamnă, adăugă el întorcîndu-se către mine, domnul Horace Farnese, duce de Castro, soțul domniei-voastre.

Ducele mă salută cu un surîs. Dar eu, încurcată și disperată, m-am aruncat în brațele lui Enguerrand pe care l-am zărit într-un colț.

— Enguerrand! Enguerrand! Acest prinț nu-i soțul meu, eu n-am alt soț în afară de Cabriel! Spune-le asta acestor domni! Enguerrand, te implor!

Cel care mă prezentase ducelui își încruntă sprîncenele.

— Ce înseamnă copilăriile astea? îl întrebă al pe Enguerrand cu voce severă.

— Nimic, monseniore, într-adevăr copilării, răspunse Enguerrand, foarte palid. Și adresîndu-mi-se în șoaptă: «Ești nebună, Diana? Ce înseamnă răzvrătirea asta? Refuzi să-ți asculți părinții care te-au regăsit și care te cer?»

— Unde sînt părinții mei? am spus eu cu glas tare. Vreau să le vorbesc.

— În numele lor am venit, domnișoară, reluă domnul cel sever. Sînt reprezentantul lor. Dacă nu credeți vorbele mele, iată ordinul semnat de Henric al II-lea, regele nostru, citiți...

Imi înfățișă un pergament sigilat cu ceară roșie pe care începui să-l citesc cu glas tare: *«Noi, Henric, prin grația lui Dumnezeu...»* și jos semnătura regală: *Henric.* Eram orbită, năucită, pierdută. Ameteam și-mi venea leșin. Și toată lumea aceea care era cu ochii pe mine! Pînă și Enguerrand mă părăsise! Gîndul la părinții mei, numele regelui, toate astea erau prea mult pentru bietul meu cap! Și tu, Gabriel, tocmai tu, lipseai!

— Dar mi se pare că prezența mea nu prea ți-ar fi fost de folos! zise Gabriel.

— Ba da, cu tine de față, poate că aș fi rezistat: așa, neavîndute acolo, nu m-am putut opune; cînd gentilomul care părea că organizase totul a spus: «Haidem, e și-așa destul de tîrziu: doamnă de Leviston, v-o încredințez pe doamna de Castro; vă așteptăm ca să ne ducem la capelă», vocea lui, atît de poruncitoare, părea să nu îngăduie nici un semn de nesupunere, așa că m-am lăsat dusă. Cabriel, iartă-mă, eram zdrobită. nu mai aveam nici un gînd...

— Ei, dar asta se înțelege de la sine, spuse Gabriel cu un surîs malițios.

— Am fost condusă în camera mea. Acolo, acea doamnă de

Leviston, ajutată de două sau trei femei, a scos din niște cufere o rochie albă de mătase și lenjerie. Apoi, cu toată rușinea mea, m-au dezbrăcat și m-au îmbrăcat din nou. Abia dacă îndrăzneam să pășesc îmbrăcată în acele frumoase veșminte. Apoi mi-au pus în urechi perle și un colier, tot de perle, în jurul gîtului; lacrimile îmi curgeau șiroaie peste perle. Dar acele doamne nu făceau decît să rîdă de încurcătura mea, și poate și de durerea mea. După o jumătate de ceas eram gata; ele mărturisira că eram încîntătoare împodobită astfel; cred că era adevărat, Gabriel, dar nu mă puteam opri din plîns. Pînă la urmă mi-am spus că probabil visam, un vis strălucitor, dar în același timp groaznic. Mergeam fără voia mea, mă duceam și veneam mașinal. Totuși caii nechezau în fața porții, scutierii, pajii și copiii de casă așteptau în picioare. Coborîrăm. Privirile întregii adunări se îndreptară asupra mea. Seniorul cu voce aspră îmi oferi din nou mîna și mă conduse la o litieră, toată numai satin și aur, în care a trebuit să mă așez pe niște perne aproape la fel frumoase ca și rochia mea. Ducele de Castro mergea călare, lîngă portieră, și astfel cortegiul urcă încet spre capela Vimoutiers. Preotul era în altar. Nu știu ce cuvinte se rostiră în jurul meu, ce cuvinte îmi porunciră să spun, dar, la un moment dat, am simțit, în acest vis straniu, că ducele îmi punea un inel în deget. Apoi, după douăzeci de minute sau douăzeci de ani, nu-mi mai dădeam seama, un aer mai proaspăt mă izbi în față. Ieșisem din capelă, mă numeam doamna ducesă; eram măritată! Pricepi, Gabriel, eram măritată!

Gabriel nu răspunse decît cu un hohot sălbatic de rîs.

— Zău, Gabriel, reluă Diana, îmi ieșisem pînă într-atîta din pielea mea, încît abia reintrînd în casă, m-am gîndit să-mi privesc soțul. Pînă atunci îl văzusem, dar nu-l privisem. Ah, bietul meu Gabriel! E mult mai puțin frumos decît tine! E de statură mijlocie și, în straiele-i bogate, pare mai puțin elegant decît tine în simpla ta vestă cafenie. Și apoi, are un aer obraznic și semeț, în vreme ce tu arăți blînd și curtenitor. Adaugă la toate astea un păr și o barbă de un blond roșcat. După ce discută o vreme cu cel care se dădea drept reprezentantul regelui, ducele se apropie de mine, și luîndu-mă de mînă, îmi spuse cu un surîs fin:

— Doamnă ducesă, iartă-mi greaua situație în care sînt pus de a te părăsi atît de repede. Dar știi, ori nu știi, că sîntem în toiul războiului cu Spania, și soldații mei cer să fiu prezent pe cîmpul de bătălie. Nădăjduiesc să am bucuria să te revăd peste cîtva timp la Curte, unde te vei duce să locuiești, alături de majestatea-sa, încă în această săptămînă. Te rog să primești cîteva daruri pe care mi-am îngăduit să le las aici pentru dumneata. Pe curînd, doamnă. Păstrează-ți veselia și farmecul potrivite vîrstei dumitale și distrează-te, joacă-te după pofta inimii, în timp ce eu mă voi arunca în vîrtejul luptelor.

Spunînd acestea, m-a sărutat familiar pe frunte, înțepîndu-mă cu barba lui lungă: nu-i ca a ta, Gabriel. Apoi, toți acei domni și toate acele doamne m-au salutat și au plecat, Gabriel, lăsîndu-mă în sfîrșit singură cu părintele meu, Enguerrand. Nu pricepuse nici el mai mult decît mine din toată acea tărășenie. I se dăduse să citească pergamentul regelui care-mi poruncea, după cît se părea, să mă mărit

cu ducele de Castro. Seniorul care-l reprezenta pe majestatea-sa se numea contele de Humieres. Enguerrand l-a recunoscut pentru ca-l văzuse odinioară cu monseniorul de Vimoutiers. Tot ceea ce știe Enguerrand în plus față de mine e trista veste că acea doamnă de Leviston, care mă îmbrăcase atunci și care locuia la Caen, va veni zilele astea aici, ca să mă însoțească la Curte și că eu trebuie să fiu pregătită. Iată ciudata și dureroasa mea poveste, Gabriel. Ah, uitasem. Reîntoarsă în camera mea, am găsit într-o cutie mare, nu voi ghici niciodată ce: o păpușă minunată, cu un trusou complet, înțelege și trei rochii: una de mătase albă, alta de damasc roșu și alta de brocat verde. Mă simt jignită, Gabriel, atarea sînt deci darurile soțului meu? M-a tratat ca pe-o fetiță! Desigur, roșul îi vine cel mai bine păpușii, pentru că are chipul foarte colorat...

— Da, ești un copil, Diana, răspunse Gabriel, a cărui mînie făcu pe nesimțite loc tristeței, un copil! Nu te învinuiesc că mi-ai ascuns, ar fi nedrept și absurd. Văd numai că am făcut rău să mă leg cu un sentiment atît de pătimaș și de profund de un suflet tînăr și nestatornic. Căci simt, în durerea mea, cît te iubesc, Diana. Îți repet totuși că nu te învinuiesc. Dar dacă erai mai tare, dacă ai fi găsit în tine energia necesară ca să respingi unei porunci nedrepte, dacă ai fi știut măcar să cîștigi puțin timp, am fi fost fericiți, fiindcă văd să-ți ai regăsit părinții și familia ce par să fie de neam mare. Eu, la rîndul meu, tocmai venea să-ți destăinuiesc un secret care abia astăzi mi-a fost dezvăluit. Dar la ce bun acum? Slăbiciunea ta a rupt firul soartei mele pe care credeam, în sfîrșit, că puseserăm stăpînire. Voi mai putea oare vreodată să-l înnod? Prevăd că toată viața mea îmi voi aminti de tine, Diana, și că tînăra mea dragoste se lasă o sămînță de neștern în inima mea. Totuși, Diana, în strălucirea Curții, în focul serbărilor, îl vei uita repede pe cel care te-a îndrăgit astfel în zilele tale întunecate.

— Niciodată! strigă Diana. Gabriel, acum cînd ești aici, ai putea să mă încurajezi și să mă ajuți; uite, dacă vrei, refuz să plec cu oamenii aceia cînd vor veni după mine; am să rezist tuturor rugăminților, stăruințelor, poruncilor, ca să rămîn pentru totdeauna cu tine, vrei?

— Nu, Diana, draga mea, vezi, atît în fața oamenilor, cît și în fața lui Dumnezeu, tu aparții altuia. Să ne urmăm deci datoria și soarta. Și mergem, așa cum ți-a spus ducele de Castro, fiecare pe drumul lui, tu spre bucuriile Curții, eu spre tabere și bătălii. Dea Domnul să te revăd totuși într-o zi!

— Gabriel, ne vom revedea și te voi iubi întotdeauna! strigă biata Diana, aruncîndu-se plîngînd în brațele prietenului ei.

Chiar în acel moment, Enguerrand apăru de pe o alee vecină, mergînd înaintea doamnei de Leviston.

— Iat-o, doamnă, spuse el arătîndu-i-o pe Diana. Ah! Dumneata ești, Gabriel, făcu el zărindu-l pe tînărul conte, tocmai mă duceam la Montgommery să te văd, cînd am întîlnit trăsura doamnei de Leviston și a trebuit să mă întorc.

— Doamnă, îi spuse Dianei doamna de Leviston, regele i-a mărturisit soțului meu că dorește să te vadă mai repede, așa că am grăbit plecarea noastră. Cu voia dumneavoastră, vom pleca la drum într-un ceas. Pregătirile domniei-voastre fiind încheiate cred că nu vom fi prea lungi, nu-i așa?

Diana se uită la Gabriel.

— Curaj, îi spuse acesta.

— Am bucuria să vă anunț, reluă doamna de Leviston, că domnul Enguerrand, părintele dumneavoastră adoptiv, poate, ba chiar trebuie să ne însoțească la Paris; ne vom întîlni deci cu el mîine la Alençon, dacă acest lucru vă convine.

— Dacă-mi convine! strigă Diana. Ah! Doamnă, nu mi-ați spus încă cine sînt părinții mei adevărați, dar lui îi voi spune întotdeauna tată.

Și Diana îi întinse mîna lui Enguerrand, numai ca să-l mai poată privi încă puțin, prin valul lacrimilor, pe Gabriel, gînditor și trist, dar resemnat și hotărît.

— Să mergem, doamnă, spuse doamna de Leviston, căci, întîrziind atîta pentru a vă lua rămas bun, vom trezi neliniște. Gîndiți-vă că trebuie să fiți la Caen înainte de miezul nopții.

Atunci Diana, hohotind de plîns, se îndepărtă repede pentru a se urca în camera ei, nu însă fără să-i fi făcut semn lui Gabriel s-o aștepte. Enguerrand și doamna de Leviston o urmară. Gabriel aștepta.

După un ceas, timp în care se încărcară în trăsură lucrurile pe care Diana voia să le ia cu sine, apăru și fata, îmbrăcată de călătorie. Îi ceru doamnei de Leviston, care o urmărea ca o umbră, îngăduința de a face pentru ultima oară înconjurul grădinii în care se jucase atîția ani, fericită și fără griji. Gabriel și Enguerrand o urmară. Diana se opri în fața unui trandafir cu flori albe pe care ea și cu Gabriel îl sădiseră cu un an în urmă. Culese două flori, își prinse una în păr, o mirosi pe a doua și i-o întinse lui Gabriel. Tînărul simți cum i se strecoară în mînă o hîrtie pe care se grăbi s-o ascundă în vestă.

După ce Diana își luă adio de la toate aleile, de la toate boschetele și de la toate florile, veni vremea să plece. În fața trăsurii care urma s-o ducă, ea strînse mîna slugilor casei și a cîtorva oameni de treabă din tîrg care o cunoșteau și o iubeau. Cum biata copilă nu mai avea putere să vorbească, făcu fiecăruia cîte un mic semn prietenesc din cap. Apoi îl îmbrățișă pe Enguerrand, pe urmă pe Gabriel, fără să fie deloc stînjenită de prezența doamnei de Leviston. În brațele prietenului ei, ea își coborî vocea, și în timp ce el îi spuse: «Adio! Adio!» ea îi răspunse: «Nu, pe curînd!»

Urcă apoi în trăsură și, deși proaspăt măritată, cum copilăria nu-și pierduse încă drepturile asupra ei, Gabriel o auzi întrebînd-o pe doamna de Leviston:

— Ați pus deasupra și păpușa cea mare?

Trăsura porni în galop.

Gabriel desfăcu hîrtia pe care i-o dăduse Diana. Găsi în ea o buclă din acel păr blond-cenușiu pe care-i plăcea atîta să-l sărute.

O lună mai tîrziu, Gabriel, sosit la Paris, se anunță, la palatul de Guise, ducelui François de Guise, sub numele de vicontele d'Exmes.

III

În tabără

— Da, domnilor, spuse intrînd în cortul său ducele de Guise, seniorilor care-l înconjurau; da, astăzi, 24 aprilie 1557, seara, după

ce ne-am întors pe data de 15 pe teritoriul Neapolelui, după ce am luat în patru zile Campli, vom asedia Civitetta; la 1 mai, stăpîni pe Civitetta, ne vom așeza tabăra în fața Aquilei. La 10 mai vom fi la Arpino, la 20 la Capua, unde nu vom dormi, ca Hannibal. La 1 iunie, domnilor, am să vă fac să vedeți Neapole, dac-o vrea Dumnezeu...

— Și pe Papa, dragul meu frate, spuse ducele d`Aumale. Sanctitatea sa, care ne-a tot făgăduit sprijinul soldaților săi pontificali, ne-a lăsat pînă acum să ne descurcăm singuri, mi se pare, și armata noastră nu e deloc atît de puternică încît să se aventureze astfel în țara dușmană.

— Paul al II-lea. spuse François, e prea interesat de succesul armatelor noastre pentru a ne lăsa fără ajutor. Ce frumoasă noapte, domnilor! Biron, știi cumva dacă italienii, a căror răscoală ne-a anunțat-o Caraffa, în Abruzzi, au început să dea vreun semn de viață?

— Nu încă, monseniore.

— Muschetele noastre au să-i trezească, spuse ducele de Guise. Domnule marchiz d`Elboeuf, reluă el, ați auzit vorbindu-se despre convoaiele cu hrană și despre munițiile pe care trebuia să le primim la Ascoli și care, îmi închipui, ni se vor alătura aici?

— Da, am auzit vorbindu-se despre asta, dar la Roma, monseniore. și de atunci...

— O simplă întîrziere, îl întrerupse ducele de Guise, cu siguranță nu-i decît o simplă întîrziere; la urma urmelor nu stăm chiar atît de prost cu hrana. Cucerirea orașului Campli ne-a mai întremat puțin, și dacă, peste un ceas, aș intra în cortul fiecăruia dintre voi, pun rămășag, domnilor, că aș găsi cîte o masă bună și. cu voi la masă, cîte o biată văduvă sau vreo orfană frumoasă din Campli pe care ați fi pe cale s-o consolați. Nimic mai bun, domnilor. Dealtfel, astea sînt îndatoririle învingătorilor, nu-i așa? Duceți-vă deci să vă conformați obiceiului, nu vă mai reține; mîine, în zori, vă voi chema ca să aflăm împreună mijlocul prin care să tăiem această căpățînă de zahăr care e Civitetta; pînă atunci, domnilor, poftă bună și noapte bună.

Ducele îi conduse, rîzînd, pe șefii armatei, pînă la ușa cortului său; dar cînd draperia care-l închidea căzu după ultimul dintre ei, și cînd François de Guise rămăsese singur, chipul lui bărbătesc luă dintr-o dată o expresie îngrijorată; așezîndu-se în fața unei mese și sprijinindu-și capul în mîini, murmură cu neliniște: «Oare n-ar fi mai bine să renunț la orice ambiție personală, să rămîn doar un simplu general al lui Henric al II-lea, să mă mărginesc să recîștig Milanul și să eliberez Sienna? Iată-mă pe acest pămînt al Neapolului unde năzuiam să fiu rege; dar mă aflu aici fără aliați, în curînd și fără hrană, și toți acești șefi ai trupelor mele, în primul rînd fratele meu, spirite lipsite de energie și forță se lasă în voia descurajării, văd eu bine.

În acel moment ducele de Guise auzi pe cineva intrînd în cort. Se întoarse brusc, supărat pe temerarul care-l întrerupse din gînduri. Dar cînd îl văzu, în loc să-l certe, îi întinse mîna.

— Dumneata, nu-i așa, viconte d`Exmes, spuse el, dumneata, dragul meu Gabriel, nu vei șovăi să mergi înainte pentru că pîinea e prea puțină și dușmanul prea numeros? Dumneata, care ai ieșit

ultimul din Metz și ai intrat primul în Valenza și Campli... Ai venit să-mi anunți ceva nou, prietene?

— Da, monseniore, a venit un curier din Franța, răspunse Gabriel; este, cred, purtătorul unei scrisori de la ilustrul domniei-voastre frate, monseniorul cardinal de Lorena. Să-i spun să intre?

— Nu, să-ți dea dumitale mesajul cu care a fost însărcinat, și adu-le încoace, te rog.

Gabriel se înclină, ieși și se întoarse repede, aducînd o scrisoare pecetluită cu însemnele casei de Lorena.

Cei șase ani care trecuseră nu-l schimbaseră prea mult pe vechiul nostru prieten Gabriel; doar trăsăturile căpătase un aspect mai viril și mai hotărît; ghiceai acum în el un bărbat care și-a încercat și măsurat propria sa valoare. Dar avea aceeași frunte pură și gravă, aceeași privire loială, aceeași inimă plină de tinerețe și de iluzii. Ca și cum n-ar fi împlinit douăzeci și patru de ani!

Ducele de Guise număra treizeci și șapte; și măcar că avea o fire generoasă și mare, zbuciumul îi încercănase ochii și-i pleșuvise tîmplele. Totuși înțelegea și iubea firea cavalerească a lui Gabriel, și o irezistibila simpatie îl atrăgea pe omul încercat către tînărul său confident.

Luă din mîinile sale scrisoarea fratelui său și, înainte de a o deschide, spuse:

— Ascultă, viconte d'Exmes, secretarul meu, pe care-l cunoșteai, Herve de Thelen, a murit sub zidurile Valenzei; fratele meu, d'Aumale, e un soldat viteaz și-atît; am nevoie de un om de încredere care să-mi fie confident și ajutor. Or, de cînd ai bătut, la Paris, la ușa palatului meu, acum cinci sau șase ani cred, am putut să mă conving că ești un spirit superior și, mai mult decît atît, o inimă credincioasă. Nu-ți cunoșteam decît numele, nu mi-ai fost recomandat de nimeni și totuși mi-ai plăcut de la început; te-am luat cu mine la apărarea Metzului și această apărare va fi una dintre cele mai frumoase pagini din istoria vieții mele, căci după șaizeci și cinci de atacuri am reușit să alungăm de sub zidurile orașului o armată care număra o sută de mii de soldați și un general care se numea Carol Quintul; îmi amintesc cum curajul dumitale, întotdeauna fără margini, și inteligența dumitale, întotdeauna trează, au contribuit din plin la acest rezultat. Anul trecut ai luat parte, alături de mine, la victoria de la Renty și dacă acest măgar de Montmorency... dar, mă rog, decît să-mi înjur dușmanul, mai bine să-mi laud prietenul, pe vicontrele d'Exmes, neam demn al domnilor de Montgommery; vreau să-ți spun, Gabriel, că-n orice ocazie, și de cînd am pășit în Italia mai mult ca niciodată, te-am socotit un ajutor de seamă, bun sfătuitor și bun prieten; n-am decît un reproș să-ți fac, că ești prea rezervat și prea discret față de generalul dumitale. Există în viața dumitale un sentiment sau un gînd pe care mi-l ascunzi. Dar, mă rog, mi-l vei spune într-o zi, important este că știu că ai ceva de realizat în viață. Și eu am ceva de îndeplinit, Gabriel, și dacă vrei să ne unim destinele, ajută-mă și te voi ajuta. Cînd vei avea vreun lucru important și dificil de poruncit, te voi chema. Cînd vei avea nevoie de un protector puternic, voi fi prezent. Ce zici?

— Ah, monseniore, răspunse Gabriel, sînt cu trup și suflet al

domniei-voastre. Ceea ce am urmărit de fapt încă de la început a fost să am încrederea în mine și să-i fac și pe alții să aibă. Or, acum am căpătat încredere în mine și domnia-voastră binevoiți să-mi arătați o oarecare prietenie; mi-am atins deci, pînă-n prezent, scopul. S-ar putea ca viitorul să mă determine să-mi aleg un altul, pe măsura puterilor mele, și atunci, monseniore, pentru că ați binevoit să-mi propuneți o atît de frumoasă învoială, voi fi cu totul al domniei-voastre, așa încît puteți conta pe mine și în viață și în moarte.

— Să fie într-un ceas bun! *Per Bacco,* cum spun acești beți de cardinali italieni, fii liniștit, Gabriel. François de Lorena, ducele de Guise, te va sluji cu căldura atît în dragostea. cît și în ura dumitale, căci există în fiecare dintre noi și unul și celălalt din aceste sentimente, nu-i așa?

— Și unul și celălalt, monseniore!

— Ah! Da? Și cînd ai sufletul atît de plin nu simți nevoia să ți-l ușurezi destăinuindu-te unui prieten?

— Vai, monseniore, dar nu știu decît pe cine iubesc, încă n-am aflat pe cine trebuie să urăsc.

— Dacă dușmanii dumitale sînt din întîmplare și ai mei? Spune-mi, printre ei se numără și acest bătrîn desfrînat de Montmorency?

— S-ar putea să se numere, monseniore, și dacă îndoielile mele au temei... Nu despre mine e vorba acum, ci despre domnia-voastră și despre marile proiecte... la care s-ar putea să vă fiu de ajutor și eu, monseniore...

— Dar, mai întîi, citește-mi scrisoarea de la fratele meu, cardinalul de Lorena.

Gabriel rupse pecetea și desfăcu plicul, apoi, după ce-și aruncă privirea pe ea, o înmînă ducelui:

— Iertați-mă, monseniore, această scrisoare este scrisă cu litere deosebite și nu pot s-o citesc.

— Ah! zise ducele, deci cel care mi-a adus-o e curierul lui, Jean Panquet... E o scrisoare confidențială după cîte văd, o scrisoare cifrată. Așteaptă, Gabriel...

Deschise un cufăr de fier cizelat, scoase o hîrtie decupată pe care o suprapuse peste scrisoarea cardinalului și, prezentîndu-i-o lui Gabriel, îi spuse:

— Acum citește...

Gabriel păru să ezite. François îi luă mîna, i-o strînse și-i zise cu o privire plină de încredere și loialitate:

— Citește, prietene.

Vicontele d'Exmes citi:

«Domnule (cînd oare voi putea să vă numesc cu un cuvînt alcătuit doar din patru litere: sire)... prea onoratul și ilustrul meu frate...»

Gabriel se opri din nou; ducele începu să surîdă.

— Ești mirat, Gabriel, dar nădăjduiesc că mă bănuiești de ceva rău. Ducele de Guise nu este conetabilul de Bourbon; păstreze-i Domnul regelui nostru, Henric al II-lea, coroana și viața! Dar nu există pe lume numai tronul Franței! Pentru ca întîmplarea m-a pus pe drumul unei încrederi totale față de dumneata, nu vreau să-ți ascund nimic, ci dimpotrivă, vreau sa te fac să cunoști toate planurile

și visurile mele. Cred că nu sînt ale unui suflet mediocru.

Ducele se ridicase și începuse să se plimbe prin cort cu pași mari.

— Casa noastră, Gabriel, aproape regală, poate să aspire, după mine, la orice măriri. Dar numai să aspire nu înseamnă nimic. Vrea să și obțină. Sora noastră, mama Mariei Stuart, este regina Scoției, nepoata noastră, Maria Stuart, este logodită cu Delfinul Franței; nepotul nostru cel mic, ducele de Lorena, va fi în curînd ginerele regelui. Dar asta nu e tot. Mai sîntem și reprezentanții casei de Anjou, din care descindem prin mamele noastre. Avem deci pretenții ori drepturi, e același lucru, asupra Provenției și Neapolelui. Pe moment ne mulțumim cu Neapole. Oare această coroană să nu-i vină mai bine unui francez decît unui spaniol? Or, ce-am venit eu să fac în Italia? S-o iau! Sîntem aliați cu ducele de Ferrara, uniți cu Caraffa, nepotul Papei. Paul al Y-lea este bătrîn; îi va urma fratele meu, cardinalul de Lorena. Tronul Neapolelui se clatină, și eu mă voi urca pe el. Iată de ce-am lăsat în spatele meu Sienna și Milanul pentru a mă năpusti pînă-n Abruzzi. Visul e splendid, dar mi-e frică să nu rămînă doar vis. Gîndește-te, Gabriel, n-aveam nici douăsprezece mii de oameni cînd am forțat Alpii. Dar ducele de Ferrara mi-a făgăduit șapte mii de oameni; îi păstrează în spatele lui: Paul al Y-lea și familia Caraffa s-au lăudat că vor ridica în regatul Neapolelui o facțiune puternică și s-au angajat să facă rost de soldați, bani și alimente, n-au trimis nici un om, nici un furgon, nici un scud. Ofițerii mei ezită, trupele murmură; dar n-are importanță! Voi merge pînă la capăt. Nu voi părăsi decît în caz extrem acest pămînt pe care-l străbat, iar dacă va trebui totuși să-l părăsesc, mă voi întoarce, jur că mă voi întoarce!

Ducele bătu cu piciorul în pămînt, ca pentru a-l lua în stăpînire; privirea îi scînteia; era măreț și frumos.

— Monseniore, strigă Gabriel, cît sînt de mîndru că m-ați ales drept tovarăș pentru a realiza niște ambiții atît de glorioase!

— Și acum, Gabriel, reluă ducele, dîndu-ți din capul locului cheia acestei scrisori a fratelui meu, cred că poți citi și înțelege. Continuă deci, te ascult.

— *«Ilustrul meu frate...»* Aici am rămas, reluă Gabriel. *«Am să-ți dau două vești proaste și una bună. Vestea bună este că nunta nepoatei Maria Stuart s-a fixat definitiv în 20 ale lunii următoare și va fi celebrată în mod solemn la Paris în acea zi. Una dintre veștile proaste a sosit din Anglia. Filip al II-lea al Spaniei a debarcat acolo și atîtă zilnic pe regina Maria Tudor, soția sa, care îl ascultă cu atîta supunere pătimașă, să declare razboi Franței. Nimeni nu se îndoiește de reușita lui, în ciuda intereselor și dorinței națiunii engleze. Se și vorbește de o armată care se adună la granițele Țărilor de Jos și pe care o va comanda ducele Philibert Emmanuel de Savoia. Atunci, scumpul meu frate, în lipsa de oameni în care ne aflăm aici, regele Henric al II-lea te va rechema din Italia; planurile noastre dinspre partea asta vor fi amînate. Dar, în sfîrșit, gîndește-te, François, e mai bine să le amîni decît să le compromiți; nici temeritate, nici fapte necugetate. Sora noastră, regina Scoției, oricît ar amenința s-o rupă cu Anglia, îndrăgostită cum e, pînă peste cap, de bărbatul ei, n-o să facă asta...»*

— Ei, drăcie! îl întrerupse ducele de Guise izbind violent cu pumnul în masă, fratele meu are dreptate, e o vulpe șireată care știe să adulmece bine. Da, Maria, mironosița asta, se va lăsa cu siguranță ademenită de bărbatul ei; și sigur că nu mă voi putea opune regelui care-mi va cere înapoi soldații într-o situație atît de disperată; așa că va trebui să mă retrag repede din toate regiunile cucerite; deci încă un obstacol în calea acestei blestemate expediții. Căci nu-i blestemată, vin eu și te întreb, Gabriel, cu toată binecuvîntarea sfîntului părinte? Acum, fie vorba între noi, spune-mi cinstit, nu ți se pare și dumitale că situația e disperată?

— N-aș voi, monseniore, spuse Gabriel, să fiu trecut de domnia-voastră printre cei care se descurajează, și totuși, fiindcă faceți apel la sinceritatea mea...

— Te înțeleg și sînt de aceeași părere cu dumneata. Cu toată această lovitură, prevăd că noi doi vom realiza aici lucruri, pe care le vom pune în curînd la cale, prietene: jur că petrecerea nu va fi decît amînată și a-l bate pe Filip al II-lea va însemna de fapt a învinge Neapolul; dar continuă, Gabriel; dacă am memorie bună, mai avem încă o veste proastă de aflat.

Gabriel reluă lectura:

«O altă treabă supărătoare pe care sînt nevoit s-o anunț nu-i mai puțin gravă; dar fără îndoială că mai avem încă timp s-o prevenim, lucru pentru care mă și grăbesc să-ți dau de veste; află că, după plecarea dumitale, domnul conetabil de Montmorency a rămas la fel de mohorît și de înverșunat împotriva noastră, și nu încetează să ne dușmănească și să ne vorbească de rău din pricina bunăvoinței regelui față de familia noastră. Apropiata căsătorie a scumpei noastre Maria cu Delfinul nu-i menită să-i schimbe dispoziția. Echilibrul pe care regele se străduie să-l mențină între cele două case, de Guise și de Montmorency, se rupe, datorită acestei nunți în favoarea noastră și bătrînul conetabil cere sus și tare o compensație; dealtfel ea va consta în căsătoria fiului său François cu ...»

Tînărul viconte nu putu isprăvi. Vocea i se schimbă și o paloare ciudată îi acoperi fruntea.

— Ce ai, Gabriel? întrebă ducele. Cît ești de palid și de lipsit de putere! Ce rău te-a cuprins așa, deodată?

— N-am nimic, monseniore, absolut nimic, poate puțină oboseală, un soi de năuceală... dar mi-a trecut și dacă vreți, reiau lectura. Unde am rămas? Unde spunea cardinalul că există un leac... Ah, nu, mai departe... Aici:

«...și ea va consta în căsătoria fiului său François cu doamna Diana de Castro, fiica legitimă a regelui și doamnei Diana de Poitiers. Îți amintești, frate, că doamna de Castro, văduvă la treisprezece ani după ducele Horace Farnese, care a fost ucis la șase luni după căsătorie în asediul de la Hesdin, a stat cinci ani la mănăstirea Filles-Dieu din Paris. Regele, la rugămintea conetabilului, a rechemat-o la Curte. Frate, e o frumusețe, și știi doar că mă pricep la asemenea lucruri. Grația ei a cucerit încă de la început toate inimile și, înainte de toate, inima paternă. Regele, care o înzestrase odinioară cu ducatul de Cantellerault,

i l-a dat acum și pe cel de Angoulême. Nici nu sînt două săptămîni de cînd e aici și influența ei asupra spiritului regal e un fapt recunoscut. În sfîrșit, lucrurile au ajuns la un asemenea punct, încît doamna de Valentinois, care, nu știu de ce, a socotit că e mai bine să se prezinte oficial că fata are altă mamă, mi se pare cam geloasă pe această nouă putere care se ridică. Afacerea ar fi deci bună pentru conetabil dacă ar izbuti să se încuscrească cu această puternică aliată. Între noi fie vorba, știi că Diana de Poitiers nu mai are mare lucru de refuzat acestui bătrîn desfrînat. Regele, pe de altă parte, este dispus să contrabalanseze puterea prea mare pe care vede că o căpătăm în consiliile și în armata sa. Această căsătorie blestemată are deci toate șansele să se săvîrșească...»

— Iată că din nou ți se schimbă vocea, Gabriel, îl întrerupse ducele; odihnește-te, prietene, și lasă-mă să termin singur această scrisoare care mă interesează în cel mai înalt grad. Căci, de fapt, conetabilul va căpăta asupra noastră un avantaj periculos. Dar știam că nătărăul de François e însurat cu o de Fiennes. Haide, dă-mi scrisoarea, Gabriel...

— Mă simt foarte bine, monseniore, spuse Gabriel, care citise un pic mai departe, și aș putea să continuu cele cîteva paragrafe care mi-au mai rămas...

«Această căsătorie blestemată are deci toate șansele să se săvîrșească. Ne rămîne un singur lucru. François de Montmorency este angajat într-o căsătorie secretă cu domnișoara de Fiennes; e necesar un divorț. Dar pentru aceasta trebuie asentimentul Papei și François s-a dus la Roma ca să-l obțină. Treaba dumitale, deci, scumpe frate, este de a i-o lua înainte pe lîngă sanctitatea sa și, prin prietenii noștri Caraffa cît și prin propria dumitale influență, să faci în așa fel încît cererea de divorț să fie respinsă, deși este sprijinită, te previn, de o scrisoare a regelui. Poziția atacată este destul de importantă ca să depui toate eforturile s-o aperi așa cum ai fi făcut la Saint-Didier și la Metz. În ce mă privește, voi face uz în același timp de toată energia mea, căci văd că e necesar. Și, cu asta, îl rog pe Dumnezeu, dragul meu frate, să-ți dea fericire și viață lungă».

— Haide! Nu-i încă nimic pierdut, spuse ducele de Guise, cînd Gabriel isprăvi scrisoarea cardinalului. Papa, care-mi refuză soldați, va putea să-mi facă o bulă cadou...

— Deci, reluă Gabriel tremurînd, nădăjduiți că sanctitatea sa nu va accepta acel divorț al Jeannei de Fiennes și se va opune la această căsătorie a lui François de Montmorency?

— Da, da, nădăjduiesc. Dar cît ești de emoționat, prietene! Cu cîtă pasiune participi la treburile casei noastre! Acum, Gabriel, haide să vorbim un pic despre dumneata; și pentru că în această expediție, din care nu văd nici o ieșire, nu vei putea, probabil, să adaugi noi fapte succeselor strălucite pe care le-ai repurtat și pentru care-ți sînt obligat, ce-ar fi dacă aș începe prin a-mi plăti la rîndul meu datoria? N-aș vrea să rămîn de căruță, prietene. N-aș putea să-ți fiu de folos cu ceva? Hai, spune-mi-o deschis, nu te sfii...

— Oh! monseniorul este prea bun, zise Gabriel, și nu văd...

— În cei aproape şase ani, cîţi se vor împlini în curînd, de cînd lupţi eroic alături de ostaşii mei, spuse ducele, n-ai acceptat un ban de la mine. Ar trebui să ai nevoie de bani, ce dracu! Toată lumea are nevoie de bani. Nu-i un dar, nici o plată ceea ce-ţi ofer, e o restituire. Aşa că, fără scrupule zadarnice, şi cu toate că nu-mi pot îngădui să fiu atît de darnic pe cît aş vrea...

— Da, ştiu, monseniore, că mijloacele, prea mărunte, nu pot fi uneori la înălţimea gîndurilor mari ale domniei-voastre; în ce mă priveşte, am atît de puţină nevoie de bani încît aş vrea chiar să vă propun cîteva mii de scuzi care vor prinde foarte bine armatei şi care nu-mi sînt de nici un folos.

— Şi pe care eu îi primesc bucuros, căci sosesc la vreme, trebuie să ţi-o mărturisesc; dar nu pot, într-adevăr, să fac nimic pentru dumneata, tinere fără dorinţe? Ah, stai adăugă el coborîndu-şi vocea, acel vesel Thibaud, îl ştii, valetul meu, alaltăieri, după jaful de la Campli, a luat-o prizonieră pe tînăra nevastă a procurorului oraşului, socotită a doua frumuseţe după nevasta guvernatorului, pe care însă n-a putut pune mîna. Dar, eu am alte griji pe cap, şi părul a început să-mi albească. Hai, Gabriel, fără moşturi, ţi-o fac cadou! Pe legea mea, eşti destul de bine clădit încît s-o poţi despăgubi din plin de pierderea procurorului. Hm, ce zici?

— Zic, monseniore, că pe nevasta guvernatorului, despre care vorbiţi şi pe care soldaţii n-au dibuit-o, am întîlnit-o eu în învălmăşeală şi am luat-o cu mine, dar nu ca să fac uz de drepturile mele, cum aţi putea crede. Am avut, dimpotrivă, intenţia să feresc o nobilă şi fermecătoare doamnă de violenţele soldăţeşti. Am văzut însă, după aceea, că frumoasei nu-i era deloc silă să stea alături de învingători şi să strige ca şi soldatul gal: *«Vae victis!»* Dar cum sînt mai puţin dispus ca niciodată să-i ţin isonul, pot, dacă doriţi, monseniore, s-o aduc aici, în faţa unei aprecieri mai demne de farmecele şi de rangul ei.

— Oh! Oh! strigă ducele rîzînd, iată o austeritate aproape demnă de un hughenot, Gabriel. Ai cumva vreo înclinare pentru cei din tagma asta? Bagă de seamă, prietene! Sînt, şi din convingere şi datorită politicii, un catolic înflăcărat. Te-aş arde fără milă. Dar, lăsînd gluma la o parte, de ce dracu nu eşti mai libertin?

— Pentru că sînt îndrăgostit, spuse Gabriel.

— Ah, da, îmi amintesc: o ură, o iubire... Ei bine, pot să te ajut să te apropii fie de duşmani, fie de iubita dumitale? Ţi-ar trebui poate nişte titluri?

— Mulţumesc, monseniore, de asta nu duc lipsă, v-am spus-o de la început, ceea ce doresc nu sînt nişte onoruri vagi, ci puţină glorie personală. Aşa că, dacă presupuneţi că nu mai am mare lucru de făcut aici şi nu vă mai sînt de folos, ar fi pentru mine o mare bucurie dacă m-aţi însărcina să-i duc regelui, la Paris, cu prilejul căsătoriei nepoatei voastre regale, steagurile pe care le-aţi cîştigat în Lombardia şi în Abruzzi. Fericirea mea ar fi deplină dacă o scrisoare a domniei-voastre ai binevoi să arate majestăţii sale şi curţii că unele din aceste steaguri au fost luate de mine şi nu chiar fără nici o primejdie.

— Ei bine, asta-i uşor, şi pe deasupra mai e şi drept, spuse ducele de Guise. Regret totuşi că mă părăseşti, deşi nu pentru multă vreme dacă, aşa cum totul pare s-o prevestească, va izbucni războiul din Flandra; ne vom revedea acolo, nu-i aşa, Gabriel? Locul dumitale,

află de la mine, e pe cîmpul de luptă; iată de ce vrei să pleci de aici, unde acum te plictisești atît de tare. Drace! dar o să ne distrăm mai bine în Țările-de-Jos și doresc, Gabriel, să ne distrăm împreună.

— Voi fi cît se poate de fericit să vă urmez, monseniore.

— Pînă atunci, spune, cînd vrei să pleci ca să-i duci regelui darurile de nuntă?

— Cît mai curînd cu putință, cu atît mai bine, monseniore, mai ales dacă nunta are loc în 20 mai, așa cum vă anunță monseniorul cardinal.

— Adevărat. Ei bine, chiar dacă ar fi să pleci mîine, Gabriel, și abia dacă ai avea vreme să ajungi. Du-te și te odihnește, prietene, eu în vremea asta o să scriu scrisoarea de recomandare către rege și răspunsul către fratele meu, căruia te însărcinez să-i spui și prin viu grai că nădăjduiesc să duc cu bine la capăt treaba pe care mi-a încredințat-o pe lîngă Papă.

— Și poate, monseniore, prezența mea la Paris va contribui și ea ca această treabă să aibă un sfîrșit bun, și astfel absența mea să vă fie într-un fel de folos.

— Mereu misterios, Voconte d'Exmes, dar m-am obișnuit cu asta. Adio deci, și somn ușor în ultima noapte pe care o vei petrece aici...

— Voi veni mîine dimineață să iau scrisorile și binecuvîntarea domniei-voastre. Ah, las în seama domniei-voastre oamenii care m-au urmat în toate campaniile. Vă cer doar îngăduința ca, pe lîngă doi dintre ei, să-l iau și pe scutierul meu Martin-Guerre; el mi-e de ajuns; îmi este devotat și acest brav soldat nu se teme de nimic pe lume decît de două lucruri: de nevastă-sa și de umbra lui.

— Cum asta? făcu ducele rîzînd.

— Monseniore, Martin-Guerre a fugit din ținutul său Arigues, aproape de Rieux, ca să scape de nevastă-sa, Bertrande, care-l adora, dar care-l bătea. Așa că, înainte de Metz, a intrat în slujba mea; dar diavolul sau nevastă-sa, ca să-l tulbure ori să-l pedepsească, îi apare din cînd în cînd sub forma soției sale. Da, vede deodată alături de el un alt Martin-Guerre, aidoma lui, întocmai ca imaginea sa din oglindă, și, drace! asta-l înspăimîntă cumplit. Dar, cu toate astea, își bate joc de gloanțe și va cuceri singur o redută. La Renty și la Valenza mi-a salvat de două ori viața.

— Ia-l cu dumneata pe acest viteaz fricos, Gabriel; strînge-mi încă o dată mîna, și mîine în zori să fii gata; scrisorile mele te vor aștepta.

A doua zi Gabriel fu într-adevăr gata în zori; își petrecuse noaptea visînd, dar fără să doarmă. Veni, pentru ultimele instrucțiuni, la ducele de Guise și, în ziua de 26 aprilie, la ora șase dimineața, plecă cu Martin-Guerre și cu doi din oamenii săi la Roma și de acolo la Paris.

IY

Iubita unui rege

Sîntem în 20 mai, în Paris, la Luvru, în camera doamnei mare seneșal de Breze, ducesa de Valentinois, numită în mod obișnuit

Diana de Poitiers. Orologiul castelului sună nouă dimineața. Doamna Diana, toată în alb, într-o toaletă nu mai puțin cochetă, lenevește pe jumătate culcata într-un pat îmbrăcat în catifea neagră. Regele Henric al II-lea, împodobit cu un costum măreț, stă alături de ea, pe un scaun. Să privim puțun decorul și personajele.

Camera Dianei de Poitiers strălucește de acea luxuriantă și frumoasă «artă a Renașterii» abia apărută și care ar putea împodobi chiar și odaia unui rege. Picturile semnate de Primatice[1] înfățișează diversele episoade ale unei vînători în care Diana, zeita vînătorii, a pădurilor și a codrilor, e, firește, eroina principală. Pe medalioanele și panourile aurite și colorate se zăresc pretutindeni armele împreunate ale lui Francisc I și Henric al II-lea. Tot la fel, în inima frumoasei Diana se împletea amintirea tatălui cu cea a fiului. Emblemele nu sînt mai puțin semnificative și în peste douăzeci de locuri semiluna Dianei-Phoebe se face remarcată între salamandra învingătorului de la Marignan și Belerofon zdrobind o himeră, simbol adoptat de Henric al II-lea după cîștigarea bătăliei de la Boulogne împotriva englezilor. Această schimbătoare semilună o întîlnești în nenumărate combinații de forme si litere care fac cinste imaginației decoratorilor vremii: ici, de pilda, o vezi în coroana regală; colo, patru litere HV., patru flori de crin și patru coroane o înconjoară triumfătoare; dincolo, semiluna se triplează, iar mai departe capătă forma unei stele. Devizele nu sînt nici ele mai puțin diverse, și în cea mai mare parte sînt redactate în latină: *Diana regnum venatrix.* Obrăznicie sau lingușeală? *Donec totum impleat orbem.* Dublă tălmăcire: Semiluna va deveni lună plină; gloria regelui va umple universul. *Cum plena est, fit oemula solis.* Versiune liberă: Frumusețea și regalitatea sînt surori.

Sa ne aruncăm acum privirea asupra regelui.

Istoria ne învață că era înalt, suplu și puternic. Era nevoit să combată, printr-o dietă severă și printr-un exercițiu zilnic, o anumită tendință spre îngrășare și totuși îi depășea la alergări pe cei mai sprinteni și-i dobora în lupte și-n turnire pe cei mai viguroși bărbați. Avea pletele și barba neagră și tenul brun; ceea ce, spun *Memoriile,* îl înfrumusețea și mai mult. Purta în acea zi, ca de obicei, culorile ducesei de Valentinois: haină de satin verde, cu dungi albe scoase în relief de lameuri și de broderii de aur; tocă cu pană albă. scînteind de perle și diamante; lanț dublu de aur de care atîrna un medalion cu chipul Sfîntului Mihail; sabie cizelată de Benvenuoto[2]; guler alb lucrat în punct venețian; o mantie de catifea înstelată cu crini de aur fîlfîia grațios pe umerii săi. Costumul era de o rară bogăție și cavalerul de o minunată eleganță.

Am spus în două vorbe că Diana era îmbrăcată într-o rochie de casă simplă, albă, de o transparență și o subțirime ireale; n-ar fi prea ușor să-i zugrăvești divina frumusețe, căci n-ai știi să spui ce anume, perna de catifea neagră pe care își sprijinea capul sau rochia de o albeață strălucitoare care o învăluia, scotea mai bine în relief neaua

[1] *Francesco Primaticcio* zis *Primatice* (1504-1570), pictor, sculptor și arhitect italian care a decorat castelele Fontainebleau, Louvre și Chambord.

[2] E vorba de Benvenuto Cellini.

și trandafiriul feței sale. Și apoi formele-i delicate erau de o perfecțiune care l-ar fi dus la disperare pînă și pe Jean Goujon[1]. Nu exista statuie mai desăvîrșită, și statuia aceea era însuflețită și încă prea bine, după cît se spune. Cît despre grația acelor brațe fermecătoare, nici să nu mai încercăm să vorbim. Diana părea fără vîrstă. Asemănătoare din acest punct de vedere, ca și din multe altele, cu imortelele, alături de ea pînă și cele mai proaspete și mai tinere femei păreau bătrîne și ridate. Protestanții vorbeau de filtre și de băuturi de leac cu ajutorul cărora rămînea mereu la vîrsta de șaisprezece ani. Catolicii spuneau doar că făcea zilnic baie rece și se spăla pe față, chiar și iarna, cu apă cu gheață

Rețetele Dianei s-au păstrat; dar dacă e adevărat că *Diana cu cerbul* a lui Goujon a fost sculptată după acest model regal, statuia aceasta nu-i reproduce fidel frumusețea. Era într-adevăr demnă de dragostea a doi regi, pe care i-a năucit unul după altul. Căci, deși povestea domnului de Saint-Vallier pare apocrifă, sîntem aproape convinși că datorită frumoșilor ei ochi Diana a fost iubita lui Francisc înainte de a deveni a lui Henric.

«Se zice, menționează Le Laboureur, că regele Francisc, care a iubit-o primul pe Diana de Poitiers, arătînd într-o zi oarecare nemulțumire, după moartea fiului său, Delfinul Francisc, din pricina puținei însuflețiri pe care o vedea la prințul Henric, ea îi spuse că acesta ar trebui să se îndrăgostească, și că ar voi să-l facă deci cavalerul ei...»

Cînd femeia vrea ceva, apoi vrea și Dumnezeu, și Diana a fost timp de douăzeci de ani iubita, singura iubită a lui Henric.

Dar după ce i-am privit pe rege și pe favorită, oare nu-i vremea să-i și ascultăm?

Henric, ținînd un pergament în mînă, citește cu voce tare versurile următoare, nu fără a-și pigmenta lectura cu întreruperi și comentarii pe care nu le putem reproduce aici:

«Dulce și frumoasă gurișoară,
Mult mai proaspătă, mai roșioară
Ca bobocii de măcieși în zori,
Mai înfloritoare, mai nurlie
Decît imortela purpurie
Și mai gingașă de mii de ori
Decît trandafirii-ncîntători
Cînd pămîntu-n juru-le-i udat
Strop cu strop, întruna, ne-ncetat...
Mă sărută, dulce inimioară,
Mă sărută, scumpa mea comoară,
Strînge-mă, iubito,-n brațe tare
Într-o îmbrățișare

---

[1] *Jean-Goujon*, sculptor și arhitect francez, născut în Normandia, probabil între 1510 și 1514 și mort în 1569 (?). A realizat jubeul bisericii Saint-Germain-l'Auxerois, basoreliefurile din palatul Carnavalet și Tribuna Cariatidelor din Luvru. A sculptat, de asemenea, o foarte frumoasă statuie a *Dianei cu cerbul*, pentru care se pare că i-a pozat Diana de Poitiers (care a trăit între 1499-1566), iubita lui Henric al II-lea.

Pînă cînd ți-oi spune: — Hai, mă lasă,
Lasă-mă, iubita mea frumoasă,
Lasă-mă că nu mai pot să-ndur...
Cînd guriţa dulce ți-o retragi
Mor dup-ale tale buze dragi;
Apoi iar îmi dai o sărutare.
Draga, scumpa mea răzbunătoare,
Inima, lumina, viaţa mea...
Împreună-alături să trăim,
Să ne sprijinim
Pe cărările plăcute-ale juneţii,
Cît amarul trist al bătrîneţii
Care încovoaie și îndoaie
Nu și-a pus pecetea lui cea hîdă
Ori prin boala, ori prin moartea crudă...»

Și cum se numește gentilul poet care ne spune atît de bine ce trebuie să facem? întrebă Henric cînd își isprăvi lectura.

— Se numește Remy Belleau[1], sire, și făgăduiește, cred, să devină un rival al lui Ronsard. Ei bine! continuă ducesa, pregătiți, ca și mine, la cinci sute de scuzi această poezie plină de dragoste?

— Protejatul tău îi va avea, frumoasa mea Diana.

— Dar să nu-i uitați nici pe cei vechi, sire. Ați semnat brevetul de pensie pe care l-am făgăduit, în numele vostru, lui Ronsard, prințul poeților?... Da, nu-i așa? Atunci nu mai am să vă cer decît abația vacantă din Recouls pentru bibliotecarul vostru, Mellin de Saint-Gelais, Ovidiul nostru, al Franței.

— Ovidiu va fi abate; ce zici, drăguțul meu Mecena? spuse regele.

— Ah, cît sînteți de fericit, sire, că puteți dispune după bunul plac de atîtea recompense și funcții. Dacă aș avea eu măcar un ceas puterea voastră...

— N-o ai tot timpul, ingrato?

— Într-adevăr, sire? Iată că au și trecut două minute de cînd nu m-ați sărutat. Bravo! Spuneți că am putere? Nu mă ispitiți, sire! Vă previn că mă voi folosi de ea ca să-mi achit datoria pe care mi-o tot cere Philibert Delorme sub pretextul că palatul meu, d'Anet, a fost terminat. Palatul acesta vă va face cinste, sire, dar un sărut e mult mai de preț.

— În schimbul acestui sărut, Diana, îți dăruiesc, pentru Philibert Delorme al tău, sumele care vor rezulta din vînzarea funcției de guvernator în Picardia.

— Sire, credeți că-mi vînd sărutările? Le dăruiesc... Cred că guvernămîntul din Picardia valorează două sute de mii de livre... Ei, bine, din ce-mi rămîne voi putea să-mi iau acel faimos colier de perle cu care doresc să mă împodobesc astăzi, la nunta iubitului vostru fiu Francisc. O sută de mii lui Philibert, o sută de mii pentru colier...

— Numai că slujba aia nu face decît jumătate din cît spui tu...

— Cum? Nu valorează decît o sută de mii de livre? Ei bine, e foarte simplu, atunci renunț la colier.

[1] *Remy Belleau* (1528-1577), unul dintre poeții Pleiadei, autor al unor poezii cu conținut pastoral.

— Ei, nici așa, reluă rîzînd regele, mai avem pe undeva trei sau patru funcții vacante cu care vom putea să-ți plătim acel colier, Diana.

— Oh, sire, sînteți cel mai generos dintre regi, după cum sînteți cel mai iubit dintre iubiți.

— Mă iubești într-adevăr așa cum te iubesc eu, Diana?

— Mai întrebați?

— Pentru că eu, vezi tu, te ador din ce în ce mai mult, căci ești din ce în ce mai frumoasă. Ah! Dulcele tău surîs, gingașa ta privire! Lasă-mă, lasă-mă la picioarele tale! Pune-ți mîinile tale pe umerii mei. Cît ești de frumoasă, Diana! Cît te iubesc! Aș sta astfel să te admir, ceasuri, ani în șir... Aș uita de Franța, aș uita de lume...

— Și chiar de solemna căsătorie a Delfinului, spuse Diana rîzînd, care se va celebra astăzi, peste două ceasuri. Și dacă domnia-ta ești gata, sire, eu nu-s! Cred că e vremea să-mi chem femeile să mă îmbrace. Într-o clipă o să sune ceasul zece!

— Zece! reluă Henric, am o întîlnire la zece...

— O întîlnire, sire? Nu cumva cu o femeie?

— Cu o femeie.

— Desigur frumoasă...

— Da, Diana, foarte frumoasă.

— Atunci, nu e regina.

— Răutăcioaso! Caterina de Medicis își are frumusețea ei, o frumusețe severă și rece, dar totuși o frumusețe. Dar nu pe regină o aștept. Nu ghicești?

— Nu, sire.

— Pe cealaltă Diană, amintirea vie a iubirii noastre din tinerețe, pe fiica noastră, pe fiica noastră scumpă, Diana!

— Repetați prea des și prea tare acest lucru, sire, zise Diana încruntînd din sprîncene, cu un aer îmbufnat. S-a convenit totuși ca doamna Diana de Castro să treacă drept fiica alteia, nu a mea. Am nădăjduit să am de la dumneavoastră copii legitimi. Am fost amanta dumneavoastră pentru că v-am iubit; dar nu voi îndura să declarați pe față că sînt concubina dumneavoastră.

— Va fi așa cum dorește mîndria ta, Diana, spuse regele, dar o iubești totuși pe copila noastră, nu-i așa?

— O iubesc fiindcă o iubiți dumneavoastră.

— Oh, da, scumpa mea... E atît de încîntătoare, de spirituală, de bună... Și apoi, ea îmi amintește de anii tinereții, de vremea cînd te iubeam, nu mai profund decît astăzi, dar cînd te iubeam totuși... pînă la crimă.

Regele căzu dintr-o dată într-o sumbră aducere-aminte, apoi rîdicînd capul spuse:

- Oh, acel Montgommery... Nu l-ai iubit totuși, nu-i așa, Diana? Nu-i așa că nu l-ai iubit?

— Ce întrebare! zise cu un surîs disprețuitor favorita. După douăzeci de ani, aceeași gelozie.

— Da, eram gelos, sînt, voi fi întotdeauna gelos pe tine, Diana. Deci nu l-ai iubit. Dar el te iubea, el, nenorocitul, cuteza să te iubească!

— Dumnezeule, sire, prea dați crezare calomniilor cu care mă

urmăresc protestanții. Asta nu-i demn de un rege catolic. În orice caz, dacă acel om m-a iubit, ce importanță are din moment ce inima mea n-a încetat o secundă să fie a voastră? Și apoi contele de Montgommery e mort de mult...

— Da, e mort, spuse regele cu voce surdă.

— Să nu întristăm cu astfel de amintiri o zi de sărbătoare, continuă Diana. I-ați văzut pe Francisc și pe Maria? Sînt tot atît de îndrăgostiți copiii aștia? Iată că marea lor nerăbdare va fi în curînd satisfăcută. În sfîrșit, peste două ceasuri vor fi unul al celuilalt, bucuroși, nu însă atît de bucuroși ca familia de Guise, care prin această legătură pare să-și îndeplinească o veche și arzătoare dorință.

— Da, și cine turbează? spuse regele; bătrînul meu Montmorency; bietul conetabil are motive să turbeze cu atît mai mult cu cît teamă mi-e că Diana noastră nu va fi sortită fiului său.

— Da, sire, i-ați făgăduit căsătoria asta ca o despăgubire.

— Sigur, numai că se pare că doamna de Castro are unele repulsii...

— O copilă de optsprezece ani, care abia ieșise de la mînăstire... ce repulsii să aibă?

— Tocmai ca să mi le mărturisească o aștept la zece la mine.

— Duceți-vă și vă întîlniți cu ea, sire; între timp, eu am să mă fac frumoasă ca să vă plac și mai mult.

— După ceremonie voi veni la paradă. Voi rupe și astăzi cîteva lănci în cinstea ta, ca să te fac regina turnirului.

— Regină? Și cealaltă?

— Nu există decît una, Diana, și tu știi bine asta. Acum te las... Cu bine.

— Cu bine, sire, și mai ales nici un fel de curaj imprudent în acest turnir: uneori chiar mă speriați, zău așa.

— Din păcate, nu există nici un pericol, vai! Uneori chiar aș vrea să fie, ca să am un pic de merit în ochii tăi. Dar ceasul trece și cele două Diane ale mele devin nerăbdătoare. Mai spune-mi totuși încă o dată că mă iubești...

— Sire, vă iubesc cum v-am iubit întotdeauna, cum vă voi iubi întotdeauna.

Înainte de a lăsa să cadă draperia în urma lui, regele îi trimise iubitei sale un ultim sărut din vîrful degetelor.

— Adio, Diana mea!

În aceeași clipă un panou ascuns după o tapiserie se deschise în peretele opus.

— Ce dracu ați sporovăit atîta astăzi? spuse cu brutalitate conetabilul de Montmorency, intrînd.

— Prietene, zise Diana, care se ridicase, ți-am dat întîlnire la ora zece și am încercat totul ca să-i fac vînt. Sînt la fel de necăjită ca și tine, crede-mă.

— Ca și mine! Ei, nu, zău! Scumpa mea, dacă-ți închipui că discuția voastră amuzantă... Și apoi ce-i toana asta de a-i refuza fiului meu Francisc mîna fiicei tale Diana după ce mi-a promis-o în mod atît de solemn? Pe legea mea! Cît pe ce să crezi că bastarda asta face un mare hatîr casei de Montmorency, catadicsind să intre în ea! Ascultă-mă, Diana, căsătoria asta trebuie totuși să aibă loc; aranjează lucrurile cum știi tu. Este singurul mijloc care ne rămîne ca să restabilim oarecum echilibrul între noi și familia de Guise, lua-i-ar dracu să-i ia! Cu toată împotrivirea regelui, a Papei, a oricui, nunta asta trebuie să se facă!

— Dar, prietene...
— Vreau, strigă conetabilul, vreau să se facă!
— Se va face, prietene, se grăbi să spună speriată Diana.

V

Camera copiilor Franței

Întorcîndu-se la el, regele n-o mai găsi pe fiica sa. Ușierul de serviciu îl înștiință că, după ce așteptase vreme îndelungată, doamna Diana trecuse în apartamentul copiilor Franței, rugînd să fie anunțată de îndată ce majestatea-sa se va fi întors.

— Foarte bine, spuse Henric, mă voi duce eu însumi după ea. Lasă-mă, vreau să merg singur...

Traversă o sală mare, o luă de-a lungul unui coridor, apoi deschise încetișor o ușă și se opri să privească din dosul unei draperii înalte. Țipetele și rîsetele copiilor îi acoperiseră zgomotul pașilor și Henric putu să admire, fără să fie văzut, cel mai fermecător și mai grațios tablou.

În picioare, în fața ferestrei, stătea Maria Stuart, tînăra si încîntătoarea mireasă, avîndu-le alături pe Diana de Castro, pe Elisabeta și Margareta de Franța; toate trei, grăbite și vorbărețe, dădeau toaletei proaspetei mirese acel ultim retuș pe care numai femeile știu să-l dea, ba aranjîndu-i o buclă, ba netezindu-i o cută a rochiei. În cealaltă parte a camerei, prințul Carol, Henric și cel mai mic, Francisc, rîzînd și strigînd cît îi ținea gura, împingeau cu toată puterea o ușă pe unde încerca în zadar să intre Delfinul, tînărul mire căruia zburdalnicii nu-i dădeau voie s-o vadă pe nevastă-sa.

Jacques Amyot, preceptorul prinților, discuta grav într-un colț cu doamna de Coni și cu lady Lennox, guvernanta prințeselor.

Într-un spațiu pe care-l puteai cuprinde dintr-o privire era strînsă laolaltă toată istoria Franței, fericiri și nenorociri, pasiuni și glorie. Delfinul Francisc al II-lea, Elisabeta care avea să se mărite cu Filip al II-lea și să devină regină a Spaniei, Carol care avea să devină Carol al IX-lea, Henric, viitorul Henric al III-lea, Margareta de Valois ajunsă regină și nevasta lui Henric al IY-lea, mezinul Francisc ajuns duce de Alencon, de Anjou și de Brabant și în sfîrșit Maria Stuart, de două ori regină și în plus și martiră.

Ilustrul traducător al lui Plutarh urmarea, cu un ochi melancolic si atent în același timp, jocurile acestor copii, și se gîndea la destinele lor strîns legate de soarta Franței.

— Nu, nu, Francisc nu va intra, striga cu violență sălbaticul Carol-Maximilian, care nu peste mult avea să poruncească măcelărirea hughenoților în noaptea Sfîntului Bartolomeu. Și, ajutat de frații săi, reuși să tragă zăvorul și să facă astfel imposibilă intrarea bietului Delfin care, prea firav ca să țină piept pînă și unor copii, nu putea decît să tropăie din picioare și să implore de dincolo de ușă.

— Dragul meu Francisc, cum îl mai necăjesc, spuse Maria Stuart cumnatelor sale.

— Stați așa, doamnă Delfină, să vă pot prinde măcar acul ăsta,

spuse rîzînd micuța Margareta. Ce minunată invenție acele astea de siguranță, adăugă ea.

— Și acul odată prins, zise tandra Elisabeta, am să-i dau drumul bietului Francisc, în ciuda acestor drăcușori, căci mă doare să-l văd necăjindu-se astfel.

— Da, Elisabeta, tu înțelegi acest lucru, spuse suspinînd Maria Stuart, căci te gîndești la dragul tău don Carlos, fiul regelui Spaniei, care ne-a distrat atîta la serbările de la Saint-Germen...

— Taci! strigă înciudată, bătînd din picior, Margareta. Elisabeta se roșise... căci era frumos și galant castilianul ei.

— Haide, haide, interveni matern Diana de Castro, sora mai mare, nu-i frumos să te porți astfel cu sora ta, Margareta.

Într-adevăr, nimic nu era mai încîntător decît înfățișarea acestor patru frumuseți atît de fericite și atît de perfecte: Diana, pură și dulce; Elisabeta, gravă și tandră; Maria Stuart, melancolică; Margareta, fremătînd de nerăbdare; emoționat și încîntat, Henric nu-și putea lua ochii de la acest spectacol.

Trebuia totuși să se hotărască să intre.

— Regele! strigă o voce, și toți și toate se ridicară alergînd spre rege, spre tată. Numai Maria Stuart, rămasă un pic mai în urmă, se duse să tragă încetișor zăvorul care-l ținea pe Francisc captiv. Delfinul intră repede și tînăra familie fu astfel completă.

— Bună ziua, copii, spuse regele, sînt mulțumit să vă găsesc pe toți sănătoși și veseli. Te-au ținut afară, Francisc, îndrăgostitule? Dar vei avea de-acum tot timpul s-o vezi întruna pe micuța ta mireasă. Vă iubiți, copiii mei?

— O, da, sire, o iubesc pe Maria! și pătimașul băiat depuse un sărut fierbinte pe mîna celei care urma să-i fie soție.

— Monseniore, spuse cu severitate Lady Lennox, nu se sărută astfel, în mod public, mîna doamnelor, și mai ales în prezența majestății-sale. Ce va gîndi regele despre Doamna Maria și despre guvernanta ei?

— Dar mîna asta nu-i a mea? spuse Delfinul.

— Nu încă, monseniore, răspunse guvernanta, și înțeleg să-mi fac datoria pînă la capăt.

— Fii liniștit, îi spuse Maria încet soțului ei, care se bosumflase, cînd se va uita în altă parte, am să-ți înapoiez sărutul.

Regele surîse în barbă.

— Sînteți prea severă, milady; dar aveți dreptate, adăugă el corectîndu-se. Nici dumneavoastră, domnule Amyot, nu sînteți nemulțumit, nădăjduiesc, de elevii dumneavoastră. Să-l ascultați pe savantul vostru preceptor, domnilor, el trăiește în apropierea marilor eroi ai antichității. Domnule Amyot, e multă vreme de cînd nu mai aveți vești de la Pierre Danoy, maestrul nostru al amîndurora, și de la Henri Etienne, codiscipolul nostru...

— Și bătrînul și tînărul o duc bine, sire, și vor fi fericiți și mîndri de amintirea pe care majestatea-voastră a binevoit să le-o păstreze.

— Haideți, copii, spuse regele, am vrut să vă văd înainte de ceremonie, și sînt bucuros că v-am văzut. Acum, Diana, sînt al tău, micuța mea, așa că fă bine și urmează-mă.

Diana se înclină adînc și porni după rege.

VI

Diana de Castro

Daina de Castro avea acum aproape optsprezece ani. Frumusețea ei, așa cum făgăduia de mică, sporise cu anii; chipul ei, dulce și fin, era de o candoare virginală. Diana de Castro rămăsese, ca spirit și ca fire, copila pe care-o cunoaștem. N-avea nici treisprezece ani cînd ducele de Castro, pe care nu-l mai văzuse din ziua măritișului, fusese ucis la asediul de la Hesdin. Regele o trimise pe văduva-copilă să-și petreacă doliul la mînăstirea Filles-Dieu din Paris, și Diana găsise acolo afecțiune și tabieturi atît de plăcute, încît îi ceruse tatălui ei îngăduința de a rămîne cu acele călugărițe de treabă și cu tovarășele ei pînă cînd el va binevoi să se ocupe din nou de ea. Nu puteai decît să respecți o intenție atît de cucernică și Henric n-o scoase pe Diana din mînăstire decît după ce conetabilul de Montmorency, gelos pe autoritatea căpătată de familia de Guise în guvern, ceruse și obținuse pentru fiul său mîna fetei regelui și a favoritei sale.

In timpul acestei luni pe care o petrecuse la Curte, Diana știuse să-și atragă repede respectul și admirația tuturor: «Căci — zice Brantôme în *Cartea doamnelor ilustre* — ea era foarte bună și nu făcea nimic care să displacă cuiva, pe lîngă faptul că avea o inimă mare și aleasă, și sufletul foarte generos, înțelept și foarte virtuos». In această virtute, care se detașa, atît de pură și atît de plăcută, din mijlocul corupției generale nu se amestecau nici asprimea și nici viclenia. Cum, într-o zi, cineva spusese în fața Dianei că o fiică a Franței trebuie să fie vitează și că timiditatea ei prea aducea a călugăriță, învață în cîteva zile să meargă călare și rar cavaler care să fi fost mai îndrăzneț și mai elegant decît ea. De atunci îl însoțea cu regularitate pe rege la vînătoare, și Henric se lăsa din ce în ce mai captivat de această grație care căuta, fără afectare, cel mai mic prilej ca să-i fie pe plac. Diana avea de asemenea privilegiul de a intra la orice oră la tatăl ei și era oricînd binevenită. Farmecul mișcător, atitudinea castă, acea mireasmă feciorelnică și inocentă pe care o respirai în jurul ei, chiar și surîsul puțin trist, alcătuiau chipul cel mai minunat și mai încîntător poate de la acea Curte care număra totuși atîtea frumuseți strălucitoare.

— Ei bine, zise Henric, te ascult, micuțo. iată că sună ceasul unsprezece. Ceremonia nunții de la Saint-Germain-L'Auxerrois e la prînz. Am o jumătate de ceas care ți-o pun la dispoziție și regret că n-am mai mult, căci momentele pe care le petrec cu tine sînt cele mai fericite din viața mea.

— Sire, cît sînteți de drăguț și de bun...

- Aș vrea din toată inima să fac ceva care să-ți fie pe plac, cu condiția să nu contravină intereselor grave pe care un rege trebuie să le ia în considerație înaintea oricărei afecțiuni. Și ca să-ți dovedesc asta, vreau mai întîi să-ți vorbesc despre cele două rugăminți pe care mi le-ai făcut. Monica. sora care te-a îndrăgit și te-a îngrijit la mînăstirea Filles-Dieu, a fost numită, la dorința ta, stareță la mînăstirea Benedictinelor din Saint-Quentin.

— Oh, mii de mulțumiri, sire!

— În ce-l privește pe bravul Antoine, servitorul tău preferat de la Vimoutiers, îi va fi acordată o pensie pe viață. Regret, Diana, că jupînul Enguerrand nu mai trăiește. Am fi vrut să-i arătăm recunoștința noastră regească celui care a crescut-o într-un mod atît de fericit pe scumpa noastră Diana. Dar s-a prăpădit anul trecut, mi se pare, și n-a lăsat nici un moștenitor.

— Sire, prea multă generozitate și bunătate...

— În plus, iată scrisorile oficiale care-ți conferă titlul de ducesă de Angouleme. Și asta nu e decît un sfert din ceea ce am de gînd să fac pentru tine. Căci te văd deseori visătoare și tristă, și iată de ce m-am grăbit să discut cu tine; doresc să te mîngîi sau să te vindec dacă ai necazuri. Spune-mi, micuța mea, ești cumva nefericită?

— Ah, sire, cum să fiu nefericită cînd sînt înconjurată astfel de afecțiunea și binefacerile voastre? Nu cer decît un lucru, și anume ca prezentul, atît de plin de bucurie, să continue. Viitorul, oricît de frumos și glorios ar putea fi, nu-l va compensa niciodată.

— Diana, spuse grav Henric, știi că te-am adus de la mînăstire ca să te dau lui Francisc de Montmorency. E o partidă strălucită și totuși această căsătorie care, nu ți-o ascund, ar servi intereselor coroanei mele, nu pare să-ți fie pe plac. Spune-mi care sînt motivele acestui refuz ce mă necăjește atîta.

— Nu ți le voi ascunde, tată. Mai întîi, spuse Diana oarecum încurcată, am fost informată că Francisc de Montmorency este căsătorit în secret cu domnișoara de Fiennes, una dintre doamnele de onoare ale reginei.

— E adevărat, reluă regele, dar această căsătorie contractată pe ascuns, fără consimțămîntul conetabilului și al meu, este nulă de drept, și dacă Papa pronunță divorțul, n-ai să poți tu să te arăți mai exigentă decît sanctitatea sa... Deci ăsta-i tot necazul?

— Mai este unul, tată.

— Care, ia să vedem... Mă întreb cum o alianță care ar onora pe cele mai nobile și mai bogate moștenitoare ale Franței te face pe tine atît de nefericită?

— Ei bine, tată, mă face nefericită pentru că... pentru că iubesc pe un altul, spuse Diana încurcată și amărîtă, aruncîndu-se în brațele tatălui ei.

— Iubești pe altul, Diana? se miră Henric, și cum se numește cel pe care-l iubești?

— Gabriel, sire.

— Gabriel și mai cum? spuse regele surîzînd.

— Nu știu, tată.

— Cum asta! Ia fă bine și explică-te!

— Sire, v-am spus tot. E o dragoste din copilărie. Îl vedeam pe Cabriel zilnic. Era atît de drăguț, atît de curajos, de frumos, de deștept și de tandru... Îmi spunea soțioara lui. Ah, sire, nu rîdeți, era o afecțiune atît de serioasă, prima care mi s-a întipărit în inimă; or să i se adauge altele, dar nici una nu o va șterge. Și totuși m-am lăsat măritată cu ducele de Castro, sire, m-am supus ca o fetiță din pricina că nu-mi dădeam seama ce fac, din pricină că am fost constrînsă. De atunci, am văzut multe, am crescut și am înțeles de ce trădare m-am făcut vinovată față de Gabriel. Bietul Gabriel! Cînd

l-am părăsit, nu plîngea, dar ce durere era în privirea lui! Mi-am amintit în timpul anilor solitari pe care i-am petrecut la mînăstire, de vremea minunată a copilăriei mele. Astfel că am trăit de două ori zilele petrecute alături de Gabriel, în fapt şi în gînd, în realitate şi în vis, sire. De la sosirea mea la Curte, printre aceşti gentilomi desăvîrşiţi care alcătuiesc o a doua coroană a voastră n-am văzut unul care să poată rivaliza cu Gabriel, şi tocmai un Francisc oarecare, fiul supus al trufaşului conetabil să mă facă să-l uit pe blîndul şi mîndrul meu tovarăş din copilărie? Acum, cînd pot să-mi dau seama pe deplin de urmările faptelor mele. atîta timp cît mă veţi lăsa liberă, îi voi rămîne credincioasă lui Gabriel, sire.

— După ce-ai părăsit Vimoutiersul, l-ai mai revăzut, Diana?

— Vai nu, tată.

— Dar cel puţin ai veşti de la el?

— Nici atîta. Am auzit doar de la Enguerrand că, după plecarea mea, a părăsit şi el ţinutul; i-a spus Aloysei, doica sa, că nu se va întoarce decît încărcat de glorie şi că ea să nu-şi facă griji din pricina lui.

— Familia lui n-a mai auzit de atunci vorbindu-se despre el?

— Familia lui? repetă Diana. Nu-i cunosc altă familie decît pe Aloyse şi niciodată nu i-am văzut părinţii, cînd mă duceam cu Enguerrand în vizită la Montgommery.

— La Montgommery! strigă Henric pălind. Diana, Diana, trag nădejde că nu-i un Montgommery! Spune-mi că nu face parte din neamul Montgommery!

— Oh. nu. sire; pe cîte ştiu, stătea doar la castel şi locuia în casa doicei sale Aloyse. Dar ce v-au făcut conţii de Montgommery ca să vă neliniştiţi astfel, sire? Sînt duşmanii voştri? In ţinut nu se vorbeşte despre ei decît cu veneraţie...

— Ah! într-adevăr? zise regele cu un surîs de dispreţ. Dealtfel, nu mi-au făcut nimic, absolut nimic, Diana. Ce-ai vrea tu să facă un Montgommery unui Valois? Dar să revenim la Gabriel al tău... Ori nu-i spui Gabriel...

— Ba da...

— Şi alt nume n-are?

— După cîte ştiu, nu, sire: era orfan ca şi mine şi niciodată n-a vorbit despre tatăl lui în faţa mea.

— Şi în ceea ce priveşte căsătoria proiectată între tine şi Montmorency n-ai altă obiecţie de ridicat decît vechea ta afecţiune pentru acest tînăr?

— Asta ajunge credinţei şi inimii mele, sire.

— Foarte bine, Diana, n-aş încerca să-ţi învinge împotrivirea dacă prietenul tău ar fi aici ca să-l putem cunoaşte şi aprecia, dar aşa, bănuind că e de un neam nu prea ales...

— Nu există o linie şi pe stema mea, majestate?

— Cel puţin ai o stemă, doamnă, şi familia de Montmorency, ca şi cea de Castro, ţine la cinstea de a se înrudi cu mine prin fiica mea legitimă, fă bine să-ţi aminteşti asta! Gabriel al dumitale dimpotrivă... dar nu despre asta e vorba. Ceea ce mă intrigă e că de şase ani n-a mai apărut; cred că te-a uitat, Diana, că iubeşte pe alta...

— Sire, nu-l cunoaşteţi pe Gabriel, e o inimă sălbatică şi credincioasă care se va stinge iubindu-mă.

— Bine, Diana! În ce te privește, văd că necredința ți-e necunoscută și poate că ai dreptate. Deci ești îndemnată să crezi că acest tînăr a plecat la război. Ei bine, nu-i posibil să fi murit? Te necăjesc, copila mea, căci iată frumoasa ta frunte pălește și ochii ți se împînzesc de lacrimi. Da, văd că ești stăpînită de un sentiment profund și, măcar că n-am avut prilejul să întîlnesc unul asemănător și că m-am obișnuit să mă îndoiesc de marile pasiuni, nu rîd de a ta și doresc să ți-o respect. Și totuși, micuța mea, e vorba de o dragoste de copilă, al cărei erou nu mai e decît o amintire, o umbră; gîndește-te în ce încurcătură mă va pune refuzul tău. Conetabilul, dacă-mi retrag în mod grosolan cuvîntul, se va supăra, și pe bună dreptate; poate că va părăsi serviciul; și atunci nu voi mai fi eu rege, ci ducele de Guise. Să-i luăm pe doi din frații cu acest nume: ducele de Guise, care are în mîna lui toate forțele militare din Franța, și cardinalul de Guise, stăpîn pe finanțe; un al treilea stăpînește galerele mele din Marsilia, un al patrulea comandă în Scoția și un al cincilea îl va înlocui pe de Brissac în Piemont. Eu, regele, nu pot dispune în regatul meu de un soldat, de un scud fără asentimentul lor. Îți vorbesc cu blîndețe, Diana, să-ți explic aceste lucruri cînd aș putea să-ți poruncesc. Dar prefer să te fac pe tine judecător și tatăl, nu regele, să fie cel care să obțină de la fiica lui consimțămîntul. Și-l voi obține, căci ești bună și devotată. Această căsătorie mă salvează, copila mea; ea dă familiei de Montmorency autoritatea pe care o ia familia de Guise. Cumpănește cele două talere ale balanței în care puterea mea e un fleac. De Guise-ii vor deveni astfel mai puțin plini de ei, iar Montmorency-ii mai devotați. Ei bine, nu-mi răspunzi nimic, Diana? Rămîi surdă la rugămințile tatălui tău care nu te silește, nu te bruschează, care e de partea ta, și care nu-ți cere decît să nu-i refuzi primul serviciu prin care ai putea să răsplătești ceea ce a făcut și ceea ce mai are de gînd să facă pentru fericirea și pentru onoarea ta? Diana, fata mea, hai spune da!

— Sire, zise Diana, sînteți de o mie de ori mai puternic cînd vocea domniei-voastre imploră, decît atunci cînd ordonă. Sînt gata să mă sacrific pentru interesele voastre, dar totuși cu o condiție, sire.

— Care, copil răsfățat?

— Această căsătorie nu va avea loc decît peste trei luni; pînă atunci voi cere Aloysei vești despre Gabriel, mă voi informa pretutindeni să aflu dacă n-a murit, iar dacă trăiește, să pot cel puțin să-mi iau cuvîntul înapoi.

— Sînt de acord, spuse Henric, și te-aș sfătui chiar să nu pui prea mult preț pe aceste copilării... În sfîrșit, îl vei căuta pe Gabriel al tău și la nevoie te voi ajuta și eu, iar peste trei luni te vei căsători cu Francisc de Montmorency, oricare ar fi rezultatul informațiilor noastre, fie prietenul tău e viu, fie e mort.

— Acum, spuse Diana, scuturînd îndurerată din cap, nici eu nu știu ce să-i doresc mai mult, moartea sau viața...

Regele se pregătea tocmai să deschidă gura, gata să rostească o teorie prea puțin paternă și o consolare destul de nepotrivită. Dar fu de ajuns să întîlnească privirea candidă și profilul pur al Dianei,

ca să se oprească la timp și să nu-și trădeze gîndurile decît printr-un surîs.

«Din fericire sau din nenorocire, viața de la Curte o va forma» își spuse el. Apoi, cu glas tare, rosti:

— A sosit ora să mergem la biserică, doamnă; iată mîna mea pînă în marea galerie; te voi revedea la carusel și la jocurile de după-amiază și dacă nu te-a deranjat prea mult tirada mea, binevoiește să-mi aplauzi loviturile de lance și pasele de spadă.

VII

Rugile domnului conetabil

În aceeași zi, după-amiază, în timp ce la Tournelle se desfășurau parada și serbările, conetabilul de Montmorency interoga la Luvru, în cabinetul Dianei de Poitiers, pe unul dintre oamenii săi de încredere.

Spionul, de talie mijlocie, cu chipul brun, avea ochii și părul negru, nasul acvilin, barba despicată, buza inferioară ieșită în afară și spatele ușor curbat. Semăna izbitor cu Martin-Guerre, fidelul scutier al lui Gabriel. Cine i-ar fi văzut separat l-ar fi luat pe unul drept celălalt. Cine i-ar fi văzut împreună ar fi crezut că are de-a face cu doi frați gemeni. Aveau aceleași trăsături, aceeași vîrstă, aceeași înfățișare.

— Și cu acel curier ce-ai făcut, jupîne Arnauld?

— Monseniore. l-am suprimat. Trebuia. Noaptea. în pădurea de la Fontainebleau. Omorul va fi pus în seama hoților. Sînt prudent.

— N-are a face, lucrul e grav și te țin de rău că te-ai slujit necugetat de cuțit.

— Nu dau îndărăt din fața nici unei situații dificile cînd e vorba de slujirea monseniorului.

— Da, dar află o dată pentru totdeauna, jupîne Arnauld, că dacă te lași prins, nu voi interveni în favoarea dumitale și vei fi spînzurat, spuse pe un ton sec și oarecum disprețuitor conetabilul.

— Fiți liniștit, monseniore, sînt precaut.

— Acum să vedem scrisoarea.

— Iat-o. monseniore.

— Deschide-o fără să strici pecetea și citește. La dracu, doar nu-ți închipui că pot să citesc...

Jupînul Arnauld du Thill scoase din buzunar un fel de daltă ascuțită, dezlipi cu grijă pecetea și desfăcu scrisoarea. Se uită mai întîi la semnătură.

— Monseniorul vede că nu mă înșel. Scrisoarea adresată cardinalului de Guise este într-adevăr de la cardinalul Caraffa, cum dealtfel acel nenorocit curier a avut slăbiciunea să-mi mărturisească.

— Citește-o odată! strigă Anne de Montmorency.

Jupînul Arnauld citi:

«Monseniore și drag aliat, doar trei cuvinte importante. Primul, la cererea voastră, Papa va tărăgăna afacerea divorțului și-l va retrimite din congregație în congregație pe Francisc de

Montmorency, sosit ieri la Roma, cu scopul de a i se accepta dispensele pe care le cere...»

— *Paret noster...* murmură conetabilul... Ardè-le-ar focul satanei pe toate acele sutane roșii.

— *«Al doilea,* reluă Arnauld, continuîndu-și lectura, *domnul de Guise, ilustrul vostru frate, după ce a luat orașul Campli, ține în frîu Civitetta. Dar, ca să izbutim să-i trimitem oamenii și proviziile pe care le cere, ceea ce înseamnă un mare sacrificiu pentru noi, ar trebui să fim siguri că nu-l veți rechema pentru războiul din Flandra, cum se aude pe aici. Faceți în așa fel încît să rămînă aici, și sanctitatea sa, cu toate că timpurile sînt grele, va emite un mare număr de indulgențe ca să-l ajute pe monseniorul François de Guise să-i pedepsească pe ducele de Alba și pe stăpînul său arogant.»*

— *Adveniat regum tuum...* mormăi Montmorency. Îi vom înștiința despre asta, îi vom înștiința, chiar dacă ar trebui să-i chemăm pe englezi în Franța ; continuă, Arnauld!

— *«În al treilea rînd,* citi spionul, *vă anunț, monseniore, ca să vă încurajez și să vă sprijin în eforturile voastre, sosirea apropiată la Paris a unui trimis al fratelui vostru, vicontele d'Exmes, care-i va aduce lui Henric steagurile cucerite în această campanie din Italia. Va sosi, fără îndoială, odată cu scrisoarea mea, pe care prefer s-o încredințez curierului nostru obișnuit; prezența sa, și glorioasele prăzi pe care le va oferi regelui vă vor fi cu siguranță de un real ajutor pentru a diriga negocierile voastre în sensul în care trebuie.»*

— *Fiat voluntas tua!* strigă conetabilul furios. Vom merge să-l primim pe acest ambasador al iadului. Ți-l recomand, Arnauld. S-a sfîrșit scrisoarea aia blestemată?

— Da, monseniore, urmează salutările și semnătura.

— Bun. Vezi dar că vei avea de lucru, jupîne.

— Nu cer decît atîta, monseniore, și cîțiva bani pentru a duce treaba la bun sfîrșit.

— Caraghiosule! Iată o sută de ducați. Cu tine trebuie să ai întotdeauna bani la îndemînă.

— Cheltuiesc atîta pentru serviciul monseniorului...

— Viciile tale te costă, nu serviciul meu, ticălosule.

— Ah, cum se înșală monseniorul în ceea ce mă privește! Visul meu este să trăiesc liniștit și fericit într-un colț de țară, înconjurat de nevastă și de copii, și să-mi duc acolo, în pace, zilele ca un cinstit tată de familie.

— Ești virtuos și totodată bucolic. Ei bine, schimbă-te, pune deoparte cîțiva dubloni, însoară-te, și-ți vei putea realiza planurile de fericire domestică. Cine te împiedică?

— Ah, monseniore, sînt cam pătimaș! Și apoi ce femeie m-ar vrea?

— În concluzie, pînă cînd ai să te însori, jupîne Arnauld, ascunde cu grijă scrisoarea asta și du-i-o cardinalului. Să te deghizezi, pricepi? Și să-i spui că ai fost rugat de camaradul tău pe moarte...

— Monseniorul poate să aibă încredere în mine. Scrisoarea închisă la loc și curierul înlocuit vor fi mai adevărați decît însuși adevărul.

— Ah! Drace! Am uitat să notăm numele acelui trimis al ducelui de Guise. Cum se numea?

— Vicontele d`Exmes, monseniore.

— Da, ăsta e, puşlamaua. Să-i reţinem numele... ei, cine vine să mă derangeze din nou?

— Monseniorul să mă ierte, spuse intrînd furierul conetabilului. E vorba de un gentilom sosit din Italia, care cere să-l vadă pe rege din partea ducelui de Guise şi am crezut că e de datoria mea să vă previn, mai ales că ţine cu tot dinadinsul să vorbească cu cardinalul de Lorena. Se numeşte vicontele d`Exmes.

— Ai făcut foarte bine, Guillaume, spuse conetabilul. Poftеşte-l pe acest senior aici. Iar tu, jupîne Arnauld, ascunde-te după draperia aceea şi nu pierde ocazia de a-l vedea pe cel cu care vei avea fără îndoială de a face. Pentru tine îl primesc aici, aşa că fii atent...

— Părerea mea, monseniore, e că l-am şi întîlnit în călătoriile mele. Dar n-are importanţă... Mai bine să fiu sigur...

Spionul se strecură în spatele draperiei. Guillaume îl introduse pe Gabriel.

— Iertaţi-mă, spuse tînărul salutîndu-l pe bătrîn, cu cine am cinstea să vorbesc?

Sînt conetabilul de Montmorency, domnule, ce doriţi?

— Încă o dată iertaţi-mă, reluă Gabriel, dar ceea ce am de spus nu-i pot spune decît regelui.

— Ştiţi că majestatea-sa nu e la Luvru? Şi că-n lipsa sa...

— Mă voi duce acolo unde e sau o voi aştepta pe majestatea sa aici, îl întrerupse Gabriel.

— Majestatea sa se află la serbările de la Tournelle şi nu se va înapoia decît deseară. Nu ştiţi că astăzi se celebrează căsătoria monseniorului Delfin?

— Nu, monseniore, am auzit asta abia pe drum. Am venit pe Drumul Universităţii şi pe Podul de Schimb, n-am trecut pe strada Saint-Antoine.

— Atunci ar fi trebuit să vă ţineţi după mulţime. Ea v-ar fi condus la rege.

— N-am avut încă cinstea de a fi fost văzut de majestatea-sa. Sînt străin la Curte. Nădăjduiam să-l găsesc la Luvru pe monseniorul cardinal de Lorena. La eminenţa sa am cerut să fiu dus şi nu ştiu de ce, monseniore, am fost adus la dumneavoastră.

— Domnului de Lorena îi plac simulacrele de luptă, spuse conetabilul, fiind om al bisericii, dar eu, care sînt un om al spadei, nu iubesc decît luptele adevărate, deci iată de ce eu mă aflu la Luvru, în vreme ce domnul de Lorena se află la Tournelle.

— Mă voi duce deci, cu voia dumneavoastră, monseniore, să-l întîlnesc acolo.

— Dumnezeule! Odihniţi-vă puţin, domnule, se pare că veniţi de departe, din Italia, desigur, din moment ce aţi intrat în oraş pe Drumul Unversităţii...

— Din Italia, într-adevăr, monseniore. N-am nici un motiv să v-o ascund.

— Veniţi poate din partea ducelui de Guise? Ei bine, ce face el acolo?

Îngăduiţi-mi, monseniore, să i-o spun mai întîi majestăţii-sale, şi să vă părăsesc pentru a mă duce să-mi îndeplinesc aceasta datorie.

— Du-te, domnule, dacă eşti atît de grăbit. Sigur, adăugă el cu o blîndeţe prefăcută, eşti nerăbdător să revezi pe vreuna dintre frumoasele noastre doamne. Pun rămăşag că eşti grăbit, dar ţi-e şi frică totodată. Eh, nu-i aşa, tinere?

Dar Gabriel îşi reluă aerul lui rece şi grav, nu răspunse decît printr-un salut şi plecă.

— *Pater noster...* mormăi conetabilul cînd uşa se închise în urma lui Gabriel. Blestematul ăsta şi-o fi închipuit că vreau să-i fac avansuri, să-l atrag, sau cine mai ştie ce, poate să-l şi corup. Noroc că ştiu atît de bine ca şi el ce vrea să-i spună regelui. N-are importanţă, dacă-l întîlnesc, îmi va plăti scump aerele lui cumplite şi neîncrederea obraznică. Hei, jupîne Arnauld! Ei bine, unde-i caraghiosul ăla? A zburat? La naiba! Şi-au dat astăzi întîlnire la mine toţi tîmpiţii! Dracu să-i pieptene... *Parter noster...*

În timp ce conetabilul îşi exterioriza proasta dispoziţie prin înjurături şi rugăciuni după obiceiul său, Gabriel, străbătînd, pentru a ieşi dun Luvru, o galerie destul de întunecată, văzu, spre marea sa uimire, în picioare lîngă uşă, pe scutierul său Martin-Guerre, căruia îi poruncise să aştepte în curte.

— Tu eşti, jupîne Martin? spuse el. Ai venit să mă întîmpini? Ei bine, ia-o înainte cu Jerome şi duceţi-vă să mă aşteptaţi, cu steagurile înfăşurate strîns, în locul unde se întretaie strada Sainte-Catherine cu Saint-Antoine. Monseniorul cardinal va voi poate să le înfăţişăm de îndată regelui, în faţa Curţii adunate la serbare. Christophe îmi va ţine calul şi mă va însoţi. Du-te! Ai priceput?

— Da, monseniore, acuma ştiu ceea ce voiam să ştiu, răspunse Martin-Guerre. Şi începu să coboare scările, cu o promptitudine rar întîlnită în ceea ce priveşte îndeplinirea misiunii sale. Aşa că Gabriel, care ieşi dun Luvru agale şi visător, fu foarte surprins să-l mai găsească în curte pe scutierul său, foarte speriat şi foarte palid.

— Ei bine, Martin, ce ai? îl întrebă el.

— Ah, monseniore, l-am văzut, a trecut pe lîngă mine, chiar acum, ba mi-a şi vorbit...

— Cine?

— Cine? Dacă nu-i dracu, fantoma, năluca, monstrul, atunci e celălalt Martin-Guerre.

— Din nou nebunia asta, Martin. Visezi de-a-n-picioarele?

— Nu, nu, n-am visat. Mi-a vorbit, monseniore, zău aşa; s-a oprit în faţa mea. m-a ţintuit cu privirea şi, rîzînd cu rîsul lui infernal, mi-a zis: «Ei bine, sîntem deci în serviciul contelui d'Exmes?» Remarcaţi pluralul: *sîntem,* monseniore! «Şi am adus din Italia steagurile cucerite în campanie de domnul de Guise?» Eu răspund «da» din cap, fără să vreau, căci mă fascina. Cum de ştia toate astea, monseniore? Apoi a spus: «Să nu ne temem. Nu sîntem prieteni şi fraţi?» Apoi a auzit zgomotul paşilor domniei-voastre, monseniore, şi a adăugat, cu ironia lui ce face să mi se ridice părul în cap: «Ne vom revedea, Martin-Guerre, ne vom revedea». Şi a dispărut pe uşiţa asta, dacă nu cumva direct prin zid.

Nebun ce eşti! zise Gabriel. Cînd a avut timp să spună şi să facă toate astea, de cînd ne-am despărţit, acolo, în galerie?

— Eu, monseniore, nu m-am mișcat din locul ăsta unde mi-ați poruncit să vă aștept.

— Deci nu ție ți-am vorbit mai adineauri?

— Cu siguranță că altuia, monseniore.

— Bietul meu Martin, zise Gabriel cu milă, ți-e cumva rău? Poate că te doare capul. Poate că am mers prea mult prin soare.

— Da, spuse Martin-Guerre, vă închipuiți că aiurez, nu-i așa? Dar o dovadă, monseniore, că nu mă înșel, e că nu știu o iotă din acele porunci pe care, după cît se pare, mi le-ați dat.

— Le-ai uitat, Martin, spuse cu blîndețe Gabriel. Ei bine, am să ți le repet, prietene. Ți-am spus să te duci să mă aștepți cu steagurile în colțul străzii Sainte-Catherine. Jerome te va însoți, eu voi rămîne cu Christophe, acum îți aduci aminte?

— Iertare, monseniore, cum vreți să-mi aduc aminte de ceea ce n-am habar?

— In sfîrșit, spuse Gabriel, acum știi, Maritn. Ia caii din cămărușele unde trebuie să-i țină oamenii noștri și repede la drum, spre Tournelle!

— Ascult, monseniore. In concluzie, asta înseamnă că aveți doi scutieri? Cel puțin eu sînt fericit că n-am decît un singur stăpîn.

Arena destinată serbărilor fusese ridicată începînd din strada Saint-Antoine și pînă la grajdurile regale. Ea alcătuia un dreptunghi lung, mărginit de tribune pline cu spectatori; la una din extremități ședea regina cu toată Curtea; în partea cealaltă era intrarea în arenă unde așteptau combatanții luptei cu lancea. Mulțimea se înghesuia în celelalte două tribune.

Cînd, după ceremonia religioasă și odihna care urmă, regina și curtea veniră, către ceasurile trei după-amiază, să-și ocupe locurile care le erau rezervate, urările și aclamațiile de bucurie izbucniră din toate părțile.

Dar aceste strigăte zgomotoase făcură ca sărbătoarea să înceapă printr-o nenorocire. Calul domnului d`Avallon, unul dintre căpitanii gărzilor, speriat de acest tumult, se cabră, țîșni în arenă, și cavalerul său, azvîrlit din șa, se lovi cu capul de una din barierele grele de lemn care înconjurau arena; fu scos pe jumătate mort și încredințat chirurgilor într-o stare mai mult decît disperată.

Regele fu afectat de acest neplăcut accident, dar pasiunea sa pentru jocuri și serbări îi abătu gîndul de la această mîhnire.

— Acest sărman domn d`Avallon, spuse el, e unul dintre slujbașii cei mai devotați. Poruncesc să fie bine îngrijit. Și adaugă: Haidem! Să înceapă alergările inelului.

Jocul inelului era în vremea aceea puțin mai complicat și mai dificil decît cel pe care-l cunoaștem. Stîlpul de care spînzura inelul se afla cam la două treimi din înălțimea arenei. Trebuia să parcurgi repede prima treime, în galop a doua, apoi să apuci, din fuga calului, inelul cu vîrful lancei. Dar coada lancei nu trebuia să-ți atingă trupul, erai obligat s-o ții orizontal, iar cotul trebuia să-l ții sus, deasupra capului. După ce terminai de parcurs arena la trap, urma răsplata: un inel cu diamant oferit de regină.

Henric al II-lea, pe calul său cu valtrapuri de aur și de catifea,

era cel mai elegant și cel mai dibaci cavaler care se putea vedea. Își ținea lancea și o mînuia cu o grație și o siguranță admirabile și, de obicei, nu scăpa inelul. Totuși domnul de Vieilleville rivaliza cu el și există chiar un moment în care se crezu că victoria va aparține acestuia. Avea două curse în plus față de rege și nu-i mai rămîneau decît trei, dar domnul de Vieilleville, ca om de curte, le rată pe toate trei, așa că regele ieși în cele din urmă învingător.

Primind inelul, el șovăi un moment și-și plimbă cu regret privirea spre Diana de Poitiers, dar darul era oferit de regină, așa că se duse să-l prezinte Delfinei, proaspăt măritată, Maria Stuart.

— Ei bine, întrebă el în pauza care urmă acestei prime curse, e vreo speranță de a-l salva pe domnul d'Avallon?

— Sire, încă respiră, dar nu sînt deloc șanse de a-l scăpa.

— Vai! făcu regele, să trecem dar la jocul gladiatorilor. Acest joc al gladiatorilor era un soi de luptă cu diverse pase, foarte nou și foarte rar în acea vreme, dar care nu l-ar mai entuziasma cîtuși de puțin pe spectatorul din zilele noastre. Îi trimitem deci la Brantôme pe cei care ar fi curioși să cunoască marșul și contra-marșul celor doisprezece gladiatori «îmbrăcați, șase din ei în satin alb și ceilalți în satin roșu-aprins ca pe vremea romanilor».

Această frumoasă luptă terminîndu-se în mijlocul aplauzelor generale, se luară măsurile necesare pentru a începe cursa țărușilor.

La capătul arenei unde stătea Curtea fuseseră înfipți din loc în loc, în pămînt, mai mulți țăruși de cinci pînă la șase picioare. Trebuia să treci cu calul în galop, să te întorci și să te învîrtești în toate sensurile în jurul acestor arbori improvizați, fără să omiți și fără să depășești vreunul. Premiul era o brățară de o lucrătură într-adevăr minunată.

După opt curse întortocheate onoarea a trei reveni regelui și domnului colonel-general de Bonnivet. A noua și ultima avea să decidă; dar domnul de Bonnivet nu era mai puțin respectuos decît domnul de Vieilleville; și, cu toată bunăvoința calului său, colonelul-general ajunse al treilea, așa că și de data asta Henric căpătă premiul.

Regele se așeză lîngă Diana de Poitiers și-i puse în văzul tuturor la mînă brățara pe care o cucerise. Regina păli de furie. Gaspard de Tavannes, care se afla în spatele ei, se aplecă la urechea Caterinei de Medicis.

— Doamnă, spuse el, urmăriți-mă bine cu ochii unde mă duc și priviți-mă ce fac.

— Ce vrei să faci, dragul meu Gaspard? spuse regina.

— Să-i tai nasul doamnei de Valentinois, răspunse cu răceală și foarte serios de Tavannes.

Cînd să plece, Caterina, pe jumătate speriată, pe jumătate încîntată, îl opri.

— Dar, Gaspard, vei fi pierdut, nu te gîndești la asta?

— Ba mă gîndesc, doamnă, dar îl voi salva pe rege și Franța.

— Îți mulțumesc, Gaspard, zise Caterina, ești un prieten tot atît de viteaz pe cît ești de bun soldat. Dar îți poruncesc să rămîi aici; să avem răbdare!

«Răbdare»! Acesta era într-adevăr cuvîntul de ordine după care Caterina de Medicis învățase să se călăuzească în viață. Aștepta. Era

totuşi atunci în toată puterea unei frumuseţi despre care domnul Bourdeille ne-a lăsat amănunte dintre cele mai intime, dar evita să se impună şi probabil că din pricina acestei modestii fusese scutită de bîrfeală atîta vreme cît traise bărbatul ei. Doar brutalul şi îndrăznetul conetabil de Montmorency cutezase să-i deschidă regelui ochii şi să-i arate că, după ce zece ani fusese stearpă, cei zece copii pe care Caterina îi dăruise Franţei semănau prea puţin cu tatăl lor. Nimeni altul nu ar fi avut curajul să sufle un cuvînt împotriva reginei.

In ziua aceea, ca de obicei, Caterina păru să nu bage de seamă atenţiile cu care regele o înconjură pe Diana de Poitiers în văzul şi-n auzul Curţii. După ce potoli înflăcărata indignare a lui Gaspard, ea începu să discute cu doamnele sale despre cursele care avusesera loc şi despre dibăcia de care dăduse dovadă Henric.

VIII

O serbare plăcută

Turnirele urmau să aibă loc a doua zi şi în zilele următoare; dar mai mulţi seniori de la Curte veniră să ceară regelui îngăduinţa de a rupe cîteva lănci în cinstea şi pentru plăcerea doamnelor.

— Fie, domnilor, răspunse ca de obicei regele; v-o acord cu dragă inimă, măcar că asta poate să-l deranjeze pe domnul cardinal de Lorena, care n-a avut cînd să descurce bogata sa corespondenţă în cele două ceasuri de cînd sîntem aici. Iată unul după altul două mesaje pe care le primeşte şi din pricina cărora pare foarte preocupat. Dar n-are importanţă, vom afla după asta despre ce e vorba, aşa că dumneavoastră, pînă una-alta, puteţi rupe cîteva lănci... Şi iată aici răsplata pentru învingător, adăugă Henric, desprinzîndu-şi de la gît colierul de aur pe care-l purta. Facă-se voia dumneavoastră, domnilor; băgaţi totuşi de seamă că dacă partida se încălzeşte aş putea să mă amestec şi eu şi să cîştig ceea ce v-am oferit, cu atît mai mult cu cît îi datorez ceva doamnei de Castro. Notaţi de asemenea că la ora şase fix lupta se va sfîrşi, şi învingătorul, oricine-ar fi el, va fi încununat. Duceţi-vă, aveţi la dispoziţie un ceas ca să vă arătaţi frumoasa dumneavoastră iscusinţă. Aveţi totuşi grijă să nu se întîmple nimănui nimic rău. Şi, fiindcă veni vorba, cum îi mai este domnului d'Avallon?

— Vai, sire, a murit mai adineauri...

— Odihnească-se în pace, spuse Henric. Dintre toţi căpitanii mei de gardă era poate cel mai zelos şi cel mai brav. Cine mi-l va înlocui? Dar doamnele aşteaptă, domnilor, şi arena se deschide. Ia să vedem, cine va primi colierul din mîinile reginei?

Contele de Pommerive fu primul cavaler care începu lupta, dar trebui să cedeze în faţa domnului de Burie, al cărui loc fu la rîndu-i luat de îndată de mareşalul d'Amville. Mareşalul, care era foarte puternic şi abil, susţinu atacul a cinci călăreţi. Regele nu se mai putu abţine.

— Eh! spuse el mareşalului, vreau să văd, domnule mareşal, dacă eşti ţintuit acolo pe vecie!

Se înarmă, și chiar de la prima cursă domnul d`Amville căzu din șa. Apoi fu rîndul domnului d`Aussun. După care nu se mai prezentă nici un asaltator.

— Cum, domnilor? spuse Henric. Nimeni nu mai vrea să se măsoare cu mine? Nu cumva, din întîmplare, sînt menajat? adăugă el încruntîndu-și sprîncenele. Ah! la dracu, nu pot crede așa ceva! Nu există alt rege aici decît învingătorul și alte privilegii decît cele ale dibăciei. Deci atacați-mă, domnilor, cu tot curajul!

Dar nici unul nu cuteza să se măsoare cu regele, temîndu-se în aceeași măsură să fie și învingător și învins. Regele se impacienta. Începea să aibă îndoieli gîndindu-se dacă nu cumva în jocurile precedente adversarii îl lăsaseră să cîștige din respect sau din teamă și această idee, care-i diminua în propriii săi ochi victoria, îl umplu de nemulțumire.

În sfîrșit, un nou asaltator trecu bariera. Henric, fără ca măcar să se uite cine era, se năpusti spre el. Cele două lănci se rupseră, și regele, ca să nu cadă, fu obligat să se apuce de armătura șeii; celălalt rămase nemișcat.

În acest moment sună ceasul șase. Henric era învins.

Coborî ușor și vesel de pe cal, aruncă hățurile unui scutier și veni să-l ia de mînă pe învingător pentru a-l conduce la regină. Spre marea sa surpriză văzu un chip care-i era cu totul necunoscut. Cavalerul avea dealtfel o înfățișare cît se poate de nobilă, și regina, trecînd colierul în jurul gîtului tînărului îngenuncheat în fața ei, băgă de seamă și-i surîse.

Dar el, după ce se înclină profund, se ridică, făcu cîțiva pași spre estrada Curții și venind în fața doamnei de Castro îi oferi colierul, răsplata învingătorului. Fanfarele se întețiră într-atîta încît nu se mai auziră cele două strigăte, scoase în același timp de cei doi tineri.

— Gabriel!

— Diana!

Diana palidă de bucurie și de surpriză, luă colierul cu mîini tremurătoare. Fiecare crezu că acel cavaler necunoscut auzise pe rege făgăduind colierul doamnei de Castro și nu voise s-o păgubească pe frumoasa doamnă. Se socoti chiar că fapta, galanta, era a unui gentilom desăvîrșit. Regele însuși nu luă lucrurile altfel.

— Iată, spuse el, o curtoazie care mă mișcă. Dar eu, care-i cunosc după nume pe toți gentilomii nobilimii mele, mărturisesc, domnule, că nu știu nici unde, nici cînd v-am mai văzut; voi fi totuși încîntat să știu cine mi-a provocat mai adineauri acea zdravănă zdruncinătură care m-ar fi aruncat din șa, cred, dacă, slavă Domnului, n-aveam picioarele destul de solide.

— Șire, spuse Gabriel, este pentru prima oară cînd am onoarea de a mă afla în prezența majestății voastre. Am fost pînă acum în armată și chiar în acest moment sosesc din Italia. Mă numesc vicontele d`Exmès.

— Vicontele d`Exmès, spuse regele. Bine! Îmi voi aminti de numele învingătorului meu.

— Sire, spuse Gabriel, nu există învingător acolo unde sînteți dumneavoastră și eu aduc dovada gloriei mejestății voastre.

Făcu un semn. Martin-Guerre și doi soldați intrară în arenă cu

steagurile italiene pe care le depuseră la picioarele regelui.

— Sire, zise Gabriel, iată steagurile cucerite în Italia de armata voastră și pe care monseniorul duce de Guise le trimite majestății voastre. Eminența sa domnul cardinal de Lorena m-a asigurat că maiestatea voastră nu va socoti drept un lucru neplăcut faptul de a-i înfățișa aceste steaguri în prezența Curții și a poporului Franței, martori interesați ai gloriei voastre. Sire, am asemenea onoare de a vă înmîna scrisorile acestea din partea monseniorului duce de Guise.

— Mulțumesc, domnule d'Exmes, spuse regele. Iată deci secretul întregii corespondențe a domnului cardinal. Aceste scrisori vă acreditează pe lîngă persoana noastră, viconte. Numai că dumneavoastră ați avut un fel cu totul deosebit de a vă prezenta singur. A, dar ce citesc aici? Că ați luat singur patru din aceste steaguri? Vărul nostru, ducele de Guise, vă socoate unul dintre cei mai bravi căpitani ai săi. Domnule d'Exmes, cereți orice vreți și jur pe Domnul că veți obține totul pe loc.

— Sire, mă copleșiți: mă încredințez bunătății majestății voastre.

— Sînteți căpitan pe lîngă domnul de Guise, domnule, spuse regele. Nu v-ar plăcea să fiți în garda noastră? Eram mai adineauri încurcat fiindcă nu știam pe cine să numesc în locul domnului d'Avaslon, care, din nenorocire, s-a prăpădit chiar astăzi, dar văd că va avea un demn succesor...

— Majestatea-voastră...

— Primiți? Așa să fie! De mîine veți intra în slujba noastră. Acum noi trebuie să ne întoarcem la Luvru... Îmi veți putea deci povesti acolo, pe larg, amănuntele acestui război din Italia.

Gabriel salută. Henric dădu ordinul de plecare. Mulțimea se risipi cu strigăte de «Trăiască regele!» Diana, parcă fermecată, se găsi o clipă, înainte de plecare, alături de Gabriel.

— Mîine, în cercul reginei, îi spuse ea în șoaptă.

Apoi dispăru, luată de cavalerul ei, dar lăsînd vechiului prieten o speranță divină în inimă.

IX

Poți să treci pe lîngă soartă fără s-o cunoști

La regină, lumea se strîngea de obicei seara, după cină. Gabriel fu prevenit că, în noua sa calitate de căpitan al gărzilor, nu numai că era autorizat, ci că era chiar obligat să se ducă acolo. N-avea de gînd să-și neglijeze obligațiile și singurul lui necaz era că trebuia să aștepte douăzeci și patru de ore ca să și le îndeplinească. Se poate deci vedea că, în ceea ce privea zelul și bravura, domnul d'Avallon avea un demn urmaș. Mai rămînea acum să găsească mijlocul de a ucide una după alta cele douăzeci si patru de ore nesfîrșite care-l despărțeau de momentul dorit. Tînarul, pe care bucuria îl copleșea și care nu văsuze Parisul decît străbătîndu-l în goană dintr-un capăt într-altul, începu să bată orașul împreună cu Martin-Guerre, căutînd o locuință convenabilă. Avu fericirea, căci norocul îi surîdea în ziua aceea, să găsească liberă chiar locuința pe care tatăl său, contele de

Montgommery, o ocupase odinioară. O închirie, măcar că era prea arătoasă pentru un simplu căpitan din gardă. Dar Gabriel n-avea decît să-i scrie, la Montgommery, credinciosului Elyot să-i trimită niște bani. O va ruga de asemenea pe buna sa doică Aloyse să vină să stea cu el. Deci primul său scop fusese atins. Acum nu mai era un copil, ci un viteaz, dovedise din plin acest lucru. Numelui ilustru, moștenit de la strămoși, știuse să-i adauge o glorie care-i aparținea numai lui. Singur, fără alt ajutor decît spada, fără astă recomandare decît curajul lui, ajunsese la douăzeci și patru de ani într-o funcție foarte mare. Putea în sfîrșit să-și dăruiască cu mîndrie, inima celei pe care o iubea, și să-i înfrunte cu curaj pe cei care-l urau. Pe aceștia din urmă numai Aloyse îl putea ajuta să-i recunoască.

Gabriel adormi cu inima mulțumită și dormi bine.

A doua zi trebuia să se prezinte la domnul de Boissy, marele scutier al Franței, ca să-si dovedească noblețea. Domnul de Boissy, un om foarte cinstit, fusese pe vremuri prietenul contelui de Montgommery. Înțelese motivele pe care le avea Gabriel de a-si ascunde numele adevărat și-și dădu cuvîntul că-i va păstra secretul. Pe urmă, domnul mareșal d`Amviile îl prezentă pe viconte prietenilor săi. După care Gabriel își începu imediat serviciul prin vizitarea și inspectarea închisorilor de Stat din Paris, sarcină penibilă care, o dată pe lună, intra în atribuțiile sale. Începu cu Bastilia și termină cu Châtelet. Guvernatorul îi înmînă lista deținuților, și numi pe cei care muriseră, erau bolnavi, fuseseră transferați sau puși în libertate, apoi îi trecu pe ceilalți în revistă, tristă priveliște, mohorît spectacol. Tocmai credea că isprăvise, cînd guvernatorul de la Châtelet îi arătă în registru o pagină aproape goală, unde nu se afla decît această însemnare ciudată care-l izbi pe Gabriel: *«Nr. 21, X... deținut la secret. Dacă la vizita guvernatorului sau a căpitanului gărzilor încearcă doar să deschidă gura, să fie dus într-o celulă și mai adîncă și mai rea.»*

Cine-i acest prizonier atît de important? Se poate ști? îl întrebă Gabriel pe domnul de Salvoison, guvernatorul închisorii Châtelet.

— Nimeni nu știe, răspunse guvernatorul. L-am primit de la predecesorul meu, după cum acesta l-a primit de la al său. Veți vedea în registru că data întemnițării lui e lăsată în alb. Trebuie să fi fost adus sub domnia lui Francisc I. A încercat, mi s-a spus, de două ori sau de trei ori să vorbească. Dar, la primul cuvînt, guvernatorul a trebuit, sub pedeapsa cea mai gravă, să-i închidă ușa celulei și să-l ducă într-o alta si mai cumplită. În afară de asta, nu mai există decît o singură celula unde-ar putea fi dus, dar celula asta înseamnă moartea. Sigur că acolo s-a urmărit să ajungă, dar acum prizonierul a învățat să tacă. Trebuie să fie vreun criminal de temut. E cetluit tot timpul în lanțuri și temnicerul său, ca să prevină posibilitatea unei evadări, are sarcina să intre în celulă din minut în minut.

— Dar dacă i-ar vorbi temnicerului? spuse Gabriel.

— Oh, nici o grijă, i s-a dat un surdomut, născut chiar în incinta închisorii și care n-a ieșit niciodată afară de aici.

Cabriel se înfiora. Acest om atît de total despărțit de lumea celor vii, care trăia si care gîndea totuși, îi inspiră o milă amestecată cu un sentiment de groază. Ce gînduri sau remușcări, ce spaimă față de iad sau ce credință față de cer puteau să împiedice o ființă atît de nenorocită să nu-și sfarme capul de pereții temniței: o răzbunare sau o nădejde îl mai ținea încă în viață?

Gabriel simţi o dorinţă nestăpînită de a-l vedea pe acest om. Inima îi bătea cum nu-i mai bătuse decît în momentul în care o revăzuse pe Diana. Vizitase o sută de prizonieri cu o compasiune oarecum indiferentă. Dar acesta îl atrăgea şi-l mişca mai mult decît ceilalţi şi spaima îi strîngea inima cînd se gîndea la această existenţă de mormînt.

— Haidem la numărul douăzeci şi unu, spuse el guvernatorului emoţionat.

Coborîră mai multe scări negre şi umede, străbătură mai multe bolţi aidoma bolţilor îngrozitoare din *Infernul* lui Dante. Apoi guvernatorul, oprindu-se în faţa unei uşi de fier, spuse:

— Aici este. Nu-l văd pe gardian, e, desigur, înăuntru. Dar am şi eu chei. Să intrăm.

Descuie şi intrară la lumina unei lămpi prinsă lîngă legătura de chei. Gabriel văzu un tablou înfricoşător, cum nu vezi decît în coşmarurile unei boli. Drept pereţi, peste tot numai piatră — piatra neagră, acoperită cu muşchi fetid, căci acest loc lugubru se afla sub nivelul Senei şi apele, cînd creştea, îl inundau pe jumătate. Pe aceşti pereţi groaznici se tîrau libărci mici şi vîscoase; în aerul îngheţat nu se auzea decît zgomotul unei picături de apă, care cădea regulat şi monoton din hidoasa boltă. Laolaltă cu această picătură de apă şi cu melcii nemişcaţi, trăiau aici două fiinţe omeneşti, una păzind-o pe cealaltă, mohorîte şi mute amîndouă.

Temnicerul, un soi de idiot uriaş, cu ochii năuci, cu chipul palid, stătea în picioare în umbră, uitîndu-se cu o privire tîmpă la deţinutul culcat într-un colţ, pe o saltea mizerabilă de paie, avînd mîinile şi picioarele legate cu un lanţ fixat în perete. Era un bătrîn cu barbă şi plete albe; părea că doarme; aşa nemişcat cum stătea, l-ai fi putut lua drept un cadavru sau o statuie.

Dar dintr-o dată se ridică în sus şi privirea i se agăţă de privirea lui Gabriel.

Îi era interzis să vorbească, dar această privire teribilă şi semeaţă totodată grăia de la sine. Gabriel fu fascinat. Guvernatorul cercetă toate colţurile temniţei. Gabriel, ţintuit locului, nu făcu un pas, nu se mişcă, ci rămase acolo, pironit de acei ochi de flăcări; nu-şi putea desprinde privirea de la ei, iar înlăuntrul său se agita o lume stranie şi inexprimabilă. Nici prizonierul nu părea să-şi contemple cu mai puţină indiferenţă vizitatorul şi există chiar un moment în care făcu un gest şi deschise gura, pregătindu-se să vorbească... dar guvernatorul întorcîndu-se cu faţa, el îşi aminti la vreme de interdicţia care-i fusese prescrisă şi buzele sale nu schţară decît un surîs amar. Reînchise ochii şi căzu în imobilitatea sa de piatră.

— Oh! să ieşim de aici, spuse Gabriel guvernatorului. Te rog să ieşim! Simt nevoia să respir aer curat şi să văd soarele.

Nu-şi regăsi într-adevăr calmul decît cînd ajunse în stradă, în mijlocul mulţimii şi al zgomotului. Dar sumbra viziune rămăsese în el şi-l urmări toată ziua.

Ceva îi spunea că soarta acestui deţinut nenorocit era legată de a lui şi că trecuse pe lîngă un mare eveniment din viaţa sa. Istovit de apăsarea acestor presentimente ciudate, se îndreptă, căci ziua era pe sfîrşite, spre arena din Tournelle. Turnirele, la care Gabriel nu

voise să ia parte, se terminaseră. Gabriel o zări pe Diana și fu zărit de ea și acest schimb de priviri îi risipi umbra din inimă așa cum o rază de soare împrăștie norii. Uită de mohorîtul captiv pe care-l văzuse în cursul zilei ca să nu se mai gîndească decît la strălucitoarea fată pe care urma s-o vadă seara.

X

Elegie în timpul comediei

Tradiția aceasta ținea de pe timpul lui Francisc I. Cel puțin de trei ori pe săptămînă, regele, curtenii și toate doamnele de la Curte se strîngeau seara în camera reginei. Acolo se discuta despre evenimentele de peste zi, cu destulă libertate, uneori chiar cu totală necuviință. Apoi, de la discuția generală se trecea la discuții mai deosebite; și «aflîndu-se aici, spune Brantôme, un pîlc de ființe omenești, fiecare senior și gentilom discuta cu cea pe care o iubea cel mai mult». Adesea aveau loc baluri ori spectacole.

La o adunare de acest fel trebuia să se ducă în acea seară prietenul nostru Gabriel, și, împotriva obiceiului său, se gătì și se parfumă ca să nu pară mai prejos în ochii celei pe care-o «iubea cel mai mult», dacă e să vorbim și noi ca Brantôme.

Bucuria lui Gabriel nu era lipsită dealtfel de o umbră de neliniște, căci unele vorbe vagi și răuvoitoare, murmurate în juru-i despre apropiata căsătorie a Dianei, îl tulburase pînă-n străfunduri. În fericirea pe care o simțea revăzînd-o pe Diana, și crezînd că regăsește în privirile ei dragostea de odinioară, la început aproape că uitase de scrisoarea cardinalului de Lorena, care-l determinase totuși să plece atît de repede, dar acele zvonuri care circulau, numele Dianei de Castro și al lui François de Montmorency, puse alături, redară pasiunii sale memoria. Diana consimțea deci la această căsătorie odioasă? Îl iubea pe François? Îndoieli sfîșietoare pe care întrevederea din seara aceea nu vor izbuti poate să i le risipească.

În consecință, Gabriel se hotărî să-l întrebe despre asta pe Martin-Guerre, care avea mai multă experiență și care, în calitatea sa de scutier, trebuia să știe mai multe decît stăpînul său. Căci printr-un efect acustic observat în general, zgomotele de orice fel se aud bine jos. Hotărîrea contelui d'Exmès era cu atît mai binevenită, cu cît la rîndul său și Martin-Guerre își propusese să-și descoase stăpînul, a cărui preocupare nu-i scăpase și care n-avea dreptul să ascundă nici una din acțiunile și nici unul din sentimentele sale unui servitor vechi de cinci ani și mai ales unui salvator.

Din această hotărîre reciprocă și din discuția care urmă, rezultă pentru Gabriel că Diana de Castro nu-l iubea pe François de Montmorency și pentru Martin-Guerre că Gabriel o iubea pe Diana de Castro. Această dublă concluzie îi bucură atîta și pe unul și pe celălalt, încît Gabriel ajunse la Luvru cu un ceas înaintea deschiderii porților, iar Martin-Guerre, pentru a face cinste iubitei regale a vicontelui, se duse de îndată la croitorul Curții ca să-și cumpere o haină din postav cafeniu-închis și nădragi galbeni de lînă. Plăti totul

pe loc și-și îmbrăcă pe dată costumul ca să se fudulească cu el chiar în acea seară în antecamerele Luvrului, unde trebuia să-și aștepte stăpînul.

Așa că croitorul fu foarte mirat să-l vadă pe Martin-Guerre reapărînd după o jumătate de ceas îmbrăcat cu alte haine. Îi și spuse asta. Martin-Guerre îi răspunse că seara i se păruse cam răcoroasă și că socotise că e bine să se îmbrace mai călduros. Încolo, era atît de mulțumit de haină și de nădragi, încît venea să-l roage pe croitor să-i vîndă sau să-i mai facă încă un rînd din același postav și cu aceeași croială. In zadar se strădui croitorul să-i explice că avînd două costume la fel ar părea că poartă mereu aceeași haină și că mai bine și-ar face de pildă o haină galbenă și pantalonii cafenii, din moment ce-i plăceau atît de tare culorile astea; Martin-Guerre nu putu fi clintit din ideea lui și croitorul trebui să-i fagăduiască cum că nu va schimba nici măcar nuanța costumului, pe care i-l va coase cît mai repede cu putință. Numai că pentru cea de-a doua comandă Martin-Guerre ceru un pic de păsuială. O achitase pe prima, era scutierul vicontelui d'Exmes, căpitan în garda regelui; croitorul fu mișcat de asemenea încredere (care a fost dintotdeauna apanajul istoric al celor de teapa sa), consimți și făgădui că cel de al doilea costum va fi gata a doua zi.

Cum ora la care se putea prezenta la regină sosise. Gabriel (împreună cu alți seniori și doamne) intră în apartamentul acesteia.

O zări pe Diana de la prima vedere: era așezată lîngă regina-Delfină, cum se numea încă pe atunci Maria Stuart. Ca să discute de îndată cu ea ar fi fost o prea mare îndrăzneală pentru un nou venit și, fără îndoială, și cam imprudent. Gabriel se resemnă să aștepte un moment favorabil, cînd avea să se însufletească și să distragă spiritele. Așteptînd, începu să discute cu un tînăr senior palid, cu o înfățișare delicată, pe care întîmplarea îl aduse lîngă el. Dar, după ce discută o vreme despre subiectele neinteresante, cum părea să fie și persoana sa, tînărul cavaler îl întrebă pe Gabriel:

— Deci, cui am onoarea să-i vorbesc, domnule?

— Mă numesc vicontele d'Exmès, răspunse Gabriel. Pot îndrăzni, domnule, să vă adresez aceeași întrebare? adăugă el.

Tînărul îl privi cu un aer mirat, apoi zise:

— Sînt François de Montmorency.

Dacă ar fi spus: sînt dracul, Gabriel s-ar fi îndepărtat cu mai puțină grabă și spaimă. François, care n-avea o minte prea ascuțită, rămase stupefiat; dar nu-i plăcea să-și bată capul, lăsă nedezlegată această enigmă și se duse să-și caute în altă parte auditori mai puțin încrîncenați.

Gabriel avu grijă să-și îndrepte pașii spre locul unde se afla Diana de Castro, dar fu oprit de larma din jurul regelui. Henric al II-lea anunțase că, voind să încheie acea zi printr-o surpriză făcută doamnelor, poruncise să se ridice un teatru în galerie, unde urma să se reprezinte o comedie în cinci acte în versuri a domnului Jean Antoine de Baif[1], intitulată *Viteazul;* această veste fu, firește, primită cu aclamații și mulțumiri de toți. Gentilomii oferiră doamnelor brațul

[1] *Jean Antoine de Baif* (1532-1589), poet francez, foarte erudit, care a făcut parte din Pleiadă.

ca să treacă în sala vecină, unde fusese improvizată o scenă; dar Gabriel ajunse prea tîrziu lîngă Diana, așa că se așeză prea departe de ea, în spatele reginei.

Caterina de Medicis îl zări și-l chemă lîngă ea.

— Domnule d'Exmes, îi spuse ea, de ce nu te-am văzut la turnirul de astăzi?

— Doamnă, răspunse Gabriel, datoriile slujbei pe care majestatea-sa mi-a făcut cinstea să mi-o încredințeze m-au împiedicat să iau parte.

— Cu atît mai rău, reluă regina, cu un surîs fermecător, căci dumneata ești cu siguranță unul dintre cei mai îndrăzneți și mai iscusiți cavaleri ai noștri. L-ai făcut ieri pe rege să se clatine în șa, ceea ce e un lucru foarte rar. Mi-ar fi plăcut să fiu din nou martora bravurii dumitale.

Gabriel se înclină, încurcat de aceste complimente la care nu știa ce să răspundă.

— Cunoști piesa care ni se va prezenta? continuă Caterina, evident plină de bunăvoință față de frumosul și timidul tînăr.

— N-o cunosc decît în latină, răspunse Gabriel, căci este, mi s-a spus, o imitație la o piesă a lui Terențiu.

— Văd, zise regina, că ești tot atît de savant pe cît de viteaz, la fel de priceput în ale literaturii pe cît de iscusit în loviturile de lance.

Toate acestea erau rostite în șoaptă și însoțite de priviri care nu erau deloc neînduplecate. Fără îndoială că inima Caterinei era liberă în acel moment. Dar, sălbatic ca Hippolyt al lui Euripide, Gabriel nu privi aceste avansuri ale italiencei decît cu un aer încurcat și cu sprîncene încruntate. Ingratul! Cînd începu prologul, care solicita, după obicei, indulgența auditoriului, Caterina îi spuse lui Gabriel:

— Așază-te în spatele meu, printre doamnele acelea, domnule literat, pentru ca la nevoie să pot să recurg la cunoștințele dumitale.

Doamna de Castro stătea chiar la capătul rîndului; Gabriel, după ce o salută pe regină, luă cu modestie un taburet și se duse să se așeze lîngă Diana, ca să nu mai deranjeze pe nimeni. Comedia începu. Era, așa cum îi spusese Gabriel reginei, o imitație după *Eunucul* lui Terențiu, scrisă în versuri de opt silabe și redată cu toată pedanta naivitate a vremii. Ne vom abține de a analiza piesa. Ar fi dealtfel un anacronism, critica și articolele nu fuseseră încă inventate în acea epocă. Ne vom mulțumi să arătăm că personajul principal al piesei este un fals viteaz, un soldat fanfaron care se lasă înșelat și ocărît de un parazit.

Or, încă de la începutul piesei, numeroși partizani ai familiei de Guise așezați în sală văzură în bătrînul parazit ridicol pe conetabilul de Montmorency, iar partizanii lui Montmorency recunoscură în fantomele soldatului ambițiile ducelui de Guise. Așa că fiecare scenă fu o satiră și fiecare glumă o aluzie.

In cele două tabere se rîdea cu hohote; se arătau reciproc cu degetul, și, la drept vorbind, această comedie care se juca în sală nu era mai puțin amuzantă decît cea pe care actorii o reprezentau pe scenă.

Îndrăgostiții noștri profitară de interesul pe care cele două tabere rivale de la Curte îl manifestau față de piesă, pentru că în toiul

exclamațiilor și rîsetelor să-și lase dragostea să vorbească. Își rostiră amîndoi deodată în șoaptă numele.

— Diana!

— Gabriel!

— Deci te măriți cu François de Montmorency?

— Deci ești în grațiile reginei?

— Ai auzit doar, ea a fost cea care m-a chemat.

— Știi că regele e cel care ține la căsătoria asta.

— Și tu consimți. Diana?

— Dar tu o asculți pe Caterina, Gabriel?

— Un cuvînt, unul singur! zise Gabriel. Te mai interesează ce m-ar putea face să simt o altă femeie? Te mai interesează ce se petrece în inima mea?

— Mă interesează, spuse doamna de Castro; mă interesează să aflu dacă vrei să știi și ce se petrece în inima mea.

— Oh! Diana, îngăduie-mi să-ți spun că, dacă simți ca mine, atunci ești geloasă; dacă simți ce simt eu, înseamnă că mă iubești cu patimă, nebunește.

— Domnule d'Exmes, zise Diana, care voi o clipă să fie severă, domnule d'Exmes, nu uita că mă numesc doamna de Castro!

— Dar ești văduvă, doamnă! Nu ești liberă?

— Liberă, vai!

— Oftezi, Diana! Mărturisește că acel sentiment frumos din primii ani ai copilăriei a lăsat o oarecare urmă în inima tinerei de azi. Mărturisește că mă mai iubești puțin. Nu-ți fie teamă că vei fi auzită; toți cei din jurul nostru sînt atenți la glumele de pe scenă; n-au nimic plăcut de auzit și totuși rîd. Hai, Diana, zîmbește-mi și răspunde-mi: mă mai iubești?

— Ssst! Nu vezi că actul s-a terminat? spuse răutăcioasa copilă. Așteaptă cel puțin să înceapă din nou piesa.

Pauza ținu zece minute, zece veacuri! Din fericire, Caterina, prinsă într-o discuție cu Maria Stuart, nu-l chemă pe Gabriel. Dacă l-ar fi chemat, tînărul ar fi fost în stare să nu se ducă și asta l-ar fi pierdut. Cînd comedia reîncepu, în toiul hohotelor de rîs și ai aplauzelor zgomotoase, Gabriel exclamă:

— Ei bine?

— Ce anume? spuse Diana, prefăcîndu-se distrată. Ah, m-ai întrebat, mi se pare, dacă te mai iubesc. Ei bine, află că te iubesc așa cum mă iubești și tu.

— Ah, strigă Gabriel, Diana, îți dai seama ce spui? Știi pînă unde merge dragostea mea dacă și a ta e la fel de puternică?

— Păi, spuse mica ipocrită, dacă vrei să știu, ar trebui să mi-o spui...

— Atunci ascultă... Ascultă și ai să vezi, că, de șase ani de cînd te-am părăsit, toate ceasurile și toate faptele vieții mele au tins să mă apropie de tine. Abia sosit la Paris, la o lună după plecarea ta din Vimoutiers, am aflat că ești fiica regelui și a doamnei de Valentinois. Dar nu titlul tău de fiică a Franței mă speria, ci acela de soție a ducelui de Castro, și totuși ceva îmi spunea: «N-are importanță, apropie-te de ea, fă-ți un nume, ca într-o zi ea să audă de tine și să te admire tot atît pe cît te vor dușmani alții». Iată

ce gîndeam, Diana; am intrat deci în slujba ducelui de Guise, singurul care mi se părea în stare să mă ajute să cuceresc gloria la care rîvneam. Într-adevăr, în anul următor mă și aflam între zidurile Metzului, contribuind din toate puterile la rezultatul aproape de nesperat al înlăturării asediului. Mă aflam deci la Metz, unde am rămas pentru a ridica din nou zidurile de apărare și a repara dezastrele pricinuite de cele șaizeci și cinci de zile de atac, cînd am auzit de luarea cetății Hesdin de către imperiali și de moartea ducelui de Castro, soțul tău. Nu v-ați mai văzut, Diana! Oh! L-am plîns, dar cum m-am bătut la Renty! Poți să-l întrebi și pe domnul de Guise. Am fost apoi la Abbeviile, la Dinant, la Bavay, la Cateau-Cambresis. Mă afalm pretutindeni unde răsuna salva de muschete și pot spune că nu s-a întreprins nimic glorios sub această domnie la care eu să nu fi luat parte. Cu prilejul armistițiului de la Vaucelle am venit la Paris, continuă Gabriel, dar tu erai la mînăstire, Diana, și odihna mea mă deranja, cînd iată că armistițiul fu rupt. Ducele de Guise, care începuse să-mi acorde oarecare stimă, mă întrebă dacă voiam să-l urmez în Italia. Străbăturăm Alpii în plină iarnă, trversarăm ținutul Milano, luarăm Valenza, apoi Plesantinul și Parmesanul ne deschiseră porțile și, printr-un marș triumfal prin Toscana și Statele Papale, ajunserăm în Abruzzi. Domnului de Guise îi lipseau însă banii și trupele; cu toate acestea, cuceri Campli și asedie Civitetta; dar armata era demoralizată La Civitetta, am aflat, Diana, dintr-o scrisoare a eminenței sale cardinalul de Lorena către fratele său, despre căsătoria ta cu François de Montmorency. Nu mai aveam nimic de făcut de partea cealaltă a Alpilor. Domnul de Guise a fost și el de aceeași părere și, datorită bunătății sale, m-am putut întoarce în Franța ca să-i aduc regelui steagurile cucerite. Dar singura mea dorință era să te văd, să-ți vorbesc, să aflu de la tine dacă accepți de bună voie această nouă căsătorie și în sfîrșit, după ce ți-aș fi istorisit, așa cum am făcut-o, luptele și strădaniile mele în cei șase ani, să te întreb ceea ce te-am întrebat mai adineauri: Mă iubești așa cum te iubesc și eu?

— Gabriel, spuse cu blîndețe doamna de Castro, îți voi răspunde la rîndu-mi, povestindu-ți viața mea. Cînd am sosit, copilă de doisprezece ani la această Curte, după primele momente de mirare și de curiozitate, plictiseala puse stăpînire pe mine, lanțurile aurite începură să mă apese și m-am trezit că regret pădurile și cîmpiile noastre de la Vimoutiers. În fiecare seară adormeam plîngînd. Regele, tatăl meu, era totuși bun cu mine, și mă străduiam să răspund afecțiunii sale prin dragostea mea. Dar unde-mi era libertatea? Unde era Aloyse? Unde erai tu, Gabriel? Nu-l vedeam pe rege cu zilele, doamna de Valentinois era rece și reținută față de mine, părea chiar să mă evite, și eu, eu simțeam nevoia să fiu iubită. O, am suferit mult în acești primi ani...

— Biata de tine, spuse Gabriel emoționat.

— Așa că, reluă Diana, în timp ce tu te luptai, eu lîncezeam. Bărbatul trudește și femeia așteaptă, asta le e soarta. Dar uneori e mai greu să aștepți decît să trudești. Copilă încă, moartea ducelui de Castro mă lăsă văduvă și regele mă trimise să-mi petrec perioada de doliu la mînăstirea Filles-Dieu. Viața pioasă și liniștită de la

mînăstire se potrivi mai bine firii mele decît intrigile și agitațiile continue de la Curte. Astfel, doliul odată încheiat, i-am cerut regelui îngăduința de a mai rămîne la mînăstire. Cel puțin acolo toată lumea mă iubea! Și mai ales sora Monique, care mi-o amintea pe Aloyse. Îți spun cum o cheamă, Gabriel, ca s-o îndrăgești și tu. Și apoi nu numai că eram iubită de toate surorile, dar puteam să și visez. Eram liberă și ce putea să-mi umple visele legate de trecut decît viitorul? Ghicești despre ce e vorba, nu-i așa, Gabriel?

Gabriel, încîntat, nu răspunse decît printr-o privire pătimașă. Din fericire, comedia de pe scenă era din ce în ce mai interesantă. Fanfaronul era făcut cu ou și cu oțet și familiile de Guise și de Montmorency se prăpădeau de rîs. Poate că cei doi tineri, Diana și Gabriel, ar fi fost mai puțin singuri într-un pustiu.

— Trecură cinci ani de liniște și de nădejdi, continuă Diana. N-am avut decît o durere, cu adevărat sfîșietoare, aceea de a-l fi pierdut pe Enguerrand, omul care mă crescuse. O altă durere nu se lăsa nici ea prea mult așteptată. Regele mă chemă lîngă el și-mi aduse la cunoștință că se hotărîse a mă mărita cu François de Montmorency. M-am opus, Gabriel, căci nu mai eram un copil care nu știe ce face. Am rezistat. Atunci, tatăl meu mi-a arătat ce ar însemna această căsătorie pentru el și pentru binele țării. Tu mă uitaseși... Așa spunea și regele. Și apoi, unde să te găsesc? Pe scurt, regele a insistat, m-a implorat atîta, încît... Ei bine, ieri — da, ieri — am făgăduit să-i fac pe plac, Gabriel, dar cu condiția ca, mai întîi să se amîne cu trei luni de zile, iar apoi să aflu ce s-a întîmplat cu tine.

— În sfîrșit, i-ai făgăduit? spuse Gabriel pălind.

— Da, nu mai știam nimic despre tine, și nu-mi închipuiam că, în aceeași zi, apariția ta neașteptată va isca din nou în mine acel vîrtej de sentimente dureroase și plăcute totodată pe care l-am încercat cînd te-am cunoscut. Gabriel, mai frumos, mai mîndru ca odinioară și totodată același! Am simțit de îndată că făgăduiala pe care o făcusem regelui se spulberase, căsătoria devenise imposibilă, că viața mea îți aparține și că dacă mă mai iubești... ei bine, eu te voi iubi întotdeauna.

— Ești un înger, Diana! Și tot ceea ce am făcut ca să te merit nu prețuiește nimic.

— Acum, Gabriel, pentru că soarta ne-a apropiat din nou, să cîntărim totuși piedicile care ne despart. Regele este ambițios în privința fiicei sale, și familiile de Castro și de Montmorency l-au făcut, din păcate, prea puțin îngăduitor!

— Fii liniștită, Diana, familia din care fac parte nu e cu nimic mai prejos decît ale lor, și nu va fi pentru prima oară cînd ea se va afla cu regii Franței.

— Ah! Într-adevăr? Gabriel, mă copleșești spunîndu-mi asta. Sînt, cum bine îți închipui, de-a dreptul neștiutoare în materie de blazoane. Nu cunoșteam familia d'Exmès. Acolo, la Vimoutiers, îți spuneam doar Gabriel și inima mea nu simțea nevoia unui alt nume. Mie numele ăsta mi-e drag și dacă socoți că un altul îl poate satisface pe rege, totul va fi bine și eu voi fi fericită. Că te numești de Guise sau d'Exmès sau Montmorency... din moment ce nu te numești Montgommery, totul va fi bine.

— Şi de ce, mă rog, să nu mă numesc Montgommery? spuse Gabriel speriat.

— Oh! Familia Montgommery, vecinii noştri de-acolo de la ţară, se pare că i-au făcut regelui un rău, căci n-are ochi să-i vadă.

— Într-adevăr? spuse Gabriel, a cărui inimă se strînse. Dar oare Montgommery-ii sînt acei care i-au făcut regelui vreun rău sau, dimpotrivă, regele e cel care le-a făcut rău Montgommery-ilor?

— Tata e prea bun ca să fi fost vreodată nedrept cu cineva, Gabriel.

— Bun faţă de fiica sa, spuse Gabriel, dar împotriva duşmanilor...

— Teribil poate, aşa cum eşti şi tu împotriva duşmanilor Franţei şi ai regelui. Dar ce importanţă are, ce ne privesc pe noi Montgommery-ii, Gabriel?

— Şi dacă totuşi aş fi un Montgommery, Diana?

— Ah, nu spune asta, te rog!

— Dar daca totuşi ar fi aşa?

— Dacă ar fi aşa, zise Diana, dacă aş fi pusă să aleg între rege şi tine, m-aş arunca la picioarele celui jignit, oricare ar fi el, aş plînge şi atîta m-aş ruga încît tata te-ar ierta datorită mie, sau datorită mie îl vei ierta tu pe tata.

— Şi glasul tău va fi atît de puternic, Diana, încît cu siguranţă că cel jignit va ceda, dacă nu cumva s-o fi vărsat sînge; căci numai sîngele spală un alt sînge. Diana!

— Ma sperii, Gabriel! Nu crezi că e destul de cînd prelungeşti încercarea asta, căci nu e decît o încercare, nu-i aşa?

— Da, Diana, o simplă încercare. Facă Domnul să nu fie decît o încercare, murmură el ca pentru sine.

— Şi nu există, nu poate exista ură între tatăl meu si tine, nu-i aşa?

— Nădăjduiesc, Diana, nădăjduiesc; m-ar durea prea mult dacă ţi-aş pricinui necazuri...

— Fie cum spui tu, Gabriel; dacă nădăjduieşti acest lucru, adăugă ea cu un surîs graţios, nădăjduiesc şi eu să-l conving pe tatăl meu să renunţe la căsătoria asta care va însemna moartea mea. Un rege puternic ca el trebuie să aibă la îndemînă şi alte compensaţii de oferit acelor Montmorency...

— Nu, Diana, toate comorile şi toată puterea sa nu vor putea să-i despăgubească de pierderea ta.

— Fie cum vrei tu. Dar să ştii că François de Montmorency nu gîndeşte ca tine, slavă Domnului, în privinţa asta si în locul bietei tale Diana va prefera bastonul de mareşal. În ce mă priveşte, acest glorios schimb odată acceptat, îl voi pregăti pe rege cu toată blîndeţea. Îi voi aminti de aliantele regale ale casei d'Exmes, despre faptele tale, Gabriel... Se întrerupse: An! Doamne, mi se pare că piesa s-a terminat!

— Cinci acte şi ce scurtă mi s-a părut, spuse Gabriel. Da, ai dreptate, Diana, iată că se recită epilogul...

— Din fericire, ne-am spus aproape tot ceea ce aveam să ne spunem.

— Eu nu ţi-am spus nici a mia parte, făcu Gabriel.

— Nici eu, la urma urmei, şi avansurile reginei...

— Oh, răutăcioaso!

— Răutăcioasă e ea care-ţi surîde, şi nu eu care te cert, pricepi? Aş vrea să nu mai vorbeşti cu ea astă-seară...

— Vrei! O, cît ești de bună! Nu, nu voi mai vorbi. Iată că s-a terminat și epilogul! Adio! și pe curînd, nu-i așa, Diana? Spune-mi un ultim cuvînt care să mă încurajeze și să mă mîngîie!

— Pe curînd și, poate, pentru totdeauna, Gabriel, dragul meu soț, șopti vesela copilă la urechea lui Gabriel.

Apoi dispăru în mulțimea zgomotoasă. Gabriel se eschivă la rîndul lui, conform făgăduielii, de o nouă întîlnire cu regina... Ieși deci din Luvru socotind că Antoine de Baif era un mare artist și că nu asistase niciodată la o reprezentare care să-i fi plăcut atîta. Îl luă, în trecere, din vestibul pe Martin-Guerre, care-l aștepta toropit în hainele sale noi.

— Ei bine, monseniorul a văzut-o pe doamna de Castro? întrebă scutierul cînd se află în stradă.

— Am văzut-o, spuse Gabriel visător.

— Și doamna de Castro îl mai iubește pe domnul viconte? continuă Martin-Guerre, care-l văzu pe Gabriel bine dispus.

— Pușlama! strigă Gabriel, cine ți-a spus asta? De unde ai scos că doamna de Castro mă iubește sau că eu aș iubi-o pe doamna de Castro? Te rog să taci, caraghiosule!

— Bine, murmură jupînul Martin, monseniorul este iubit — altfel ar fi oftat și nu m-ar fi ocărît — și monseniorul este îndrăgostit, altfel ar fi băgat de seamă că am haină și pantaloni noi.

— Ce-ți veni să-mi vorbești despre haină și despre pantaloni? Într-adevăr, parcă n-aveai haina asta înainte?

— Nu, monseniore, am cumpărat-o astă-seară ca să fac cinste stăpînului meu și iubitei sale și am plătit-o cu bani gheață — căci nevastă-mea Bertrande mi-a insuflat spiritul ordinei și al economiei, al castității și al tuturor virtuților. Trebuie să-i dau dreptate din acest punct de vedere și dacă aș fi putut s-o formez și eu în spiritul blîndeței, am fi fost perechea cea mai fericită.

— Bine, vorbărețule, îți voi da înapoi banii, pentru că pentru mine ți i-ai cheltuit...

— Oh, monseniore, cîtă generozitate! Dar dacă monseniorul vrea să-și păstreze secretul, să nu-mi dea această nouă dovadă că este iubit pe cît este de îndrăgostit. Nu-ți golești cu atîta plăcere punga decît atunci cînd ți-e inima plină. Dealtfel, domnul viconte îl cunoaște pe Martin-Guerre și știe că poate fi mîndru de el. Credincios și mut ca și sabia pe care-o poartă!

— Fie, dar acum destul, Martin.

— Îl las pe monsenior să viseze....

Gabriel visa într-adevăr, și încă atît de puternic, încît odată intrat în casă, simți o nevoie tiranică să-și împărtășească visele, așa că-i scrise chiar în aceeași seară Aloysei:

«Buna mea Aloyse, Diana mă iubește! Dar nu, nu cu asta am vrut să încep. Aloyse, vino încoace; după șase ani de absență simt nevoia să te îmbrățișez. Temelia vieții mele este acum așezată; sînt căpitanul gărzilor regelui, unul dintre gradele militare cele mai invidiate, și numele pe care mi l-am luat mă va ajuta să sporesc onoarea și gloria numelui strămoșilor mei. Dar pentru asta am nevoie de tine, Aloyse. Și, în sfîrșit, am nevoie de tine

fiindcă sînt fericit, fiindcă, ți-o repet, Diana mă iubește — da, Diana cea de odinioară, sora mea din copilărie, care n-a uitat pe buna ei Aloyse, deși îi spune regelui «tată». Ei bine, Aloyse, află că fiica regelui și a doamnei de Valentinois, văduva ducelui de Castro, într-un cuvînt Diana noastră, nu i-a uitat niciodată și-i iubește din tot sufletul ei minunat pe oamenii simpli din Vimoutiers. Mi-a spus-o cu gura ei mai acum vreun ceas — și glasul ei dulce încă îmi mai stăpînește inima.

Vino deci, Aloyse, căci sînt într-adevăr prea fericit ca să fiu fericit de unul singur.»

XI

Pace sau război

În ziua de 7 iunie avea loc ședința de Consiliu la rege și Consiliul de Stat era în plenul lui. În jurul lui Henric al II-lea și al prinților din casa sa se aflau în ziua aceea Anne de Montmorency, cardinalul de Lorena, arhiepiscopul orașului Reims, cancelarul Olivier de Lenville, președintele Bertrand, contele d'Aumale, Sedan, Humières și Saint-André cu fiul său.

Vicontele d'Exmes, în calitate de căpitan al gărzilor, stătea în picioare lîngă ușă, cu sabia scoasă.

Adunarea se reducea, ca de obicei, la jocul ambițiilor adverse ale caselor de Montmorency și de Lorena, reprezentate în ziua aceea în Consiliu de însuși conetabilul și de către cardinal.

— Sire, spunea cardinalul de Lorena, pericolul e aproape, dușmanul se află la porțile noastre. În Flandra se organizează o armată de temut, mîine Filip al II-lea ne poate invada teritoriul, iar Maria a Angliei ne va declara război. Sire, aveți nevoie de un general întreprinzător, tînăr și puternic, care să lupte cu curaj, al cărui nume să fie un prilej de spaimă pentru spaniol și să-i amintească de recentele-i înfrîngeri.

— Ca de pildă numele fratelui dumitale, monseniorul de Guise, spuse Montmorency cu ironie.

— Ca numele fratelui meu, într-adevăr, răspunse cardinalul; numele învingătorului de la Metz, de la Renty și de la Valenza. Da, sire, ducele de Guise trebuie să fie chemat imediat din Italia, unde mijloacele îi lipsesc, unde a fost silit să renunțe la asediul de la Civitetta, și unde prezența sa și a armatei sale, care vor fi utile în fața invaziei, sînt acum de prisos acolo.

Regele se întoarse către domnul de Montmorency ca pentru a-i spune: «E rîndul dumitale».

— Sire, zise într-adevăr conetabilul, vreți să chemați armata, fie! fiindcă și așa această lăudată cucerire din Italia sfîrșește, după cum am prevăzut, în mod ridicol. Dar ce nevoie aveți de general? Iată ultimele vești din nord: granița Țărilor de Jos e liniștită; Filip al II-lea tremură, iar Maria a Angliei tace. Veți putea să reînnodați armistițiul, sire, sau să discutați condițiile de pace. Nu un căpitan aventuros vă trebuie, ci un ministru experimentat și înțelept, pe care

înflăcărarea vîrstei să nu-l orbească, pentru care războiul să nu fie miza unei ambiții lacome și care să poată pune, cu cinste și demnitate pentru Franța, bazele unei păci durabile...

— Ca dumneata, de exemplu, domnule conetabil, îl întrerupse supărat cardinalul de Lorena.

— Ca mine, reluă cu măreție Anne de Montmorency, și-l sfătuiesc deschis pe rege să nu se mai ocupe de șansele unui război care nu va avea loc, decît dac-o vrea și cînd o vrea el. Treburile interne, situația finanțelor, interesele religioase cer mai multă grijă din partea noastră, și un administrator prudent prețuiește astăzi de o sută de ori mai mult decît cel mai întreprinzător general.

— Și are drept de o sută de ori mai mult la favorurile regelui, nu-i așa? spuse acru cardinalul de Lorena.

— Eminența sa mi-a completat ideea, urmă cu răceală Montmorency și, pentru că tot a adus chestiunea asta în discuție, ei bine, voi cuteza să cer majestății-sale dovada că serviciile mele pacifiste i-au plăcut.

— Despre ce e vorba? spuse regele oftînd.

— Sire, o implor pe majestatea-voastră să declare în mod public cinstea pe care binevoiește să mi-o facă acordînd fiului meu mîna doamnei de Castro. Am nevoie de această manifestare oficială și de această făgăduială solemnă ca să merg ferm pe drumul meu, fără a mă teme de îndoielile prietenilor și de bîrfelile dușmanilor.

Această cerere îndrăzneață fu primită, în ciuda prezenței regelui, cu exclamații de aprobare sau de dezacord, după cum consilierii aparțineau unei sau celeilalte tabere.

Gabriel păli și tremură. Dar își recăpătă puțin curajul auzindu-l pe cardinalul de Lorena răspunzînd cu vioiciune:

— Bula Sfîntului Părinte care să desfacă vechea căsătorie a lui François de Montmorency și a Jeannei de Fiennes încă n-a sosit, după cîte știu, și poate nici să nu sosească.

— Se va aranja totul, spuse conetabilul; un edict poate să declare nule căsătoriile clandestine.

— Dar un edict n-are efect retroactiv, spuse cardinalul.

— Îi vom da noi unul, nu-i așa, sire? Spuneți cu glas tare, vă conjur, că dați celor care mă atacă și mie însumi o dovadă sigură că sînteți de acord cu părerile mele. Spuneți-le că bunăvoința voastră regală va merge pînă la a da într-adevăr un efect retrospectiv acestui just edict.

— Sigur că i s-ar putea da, acceptă regele, a cărui voință slabă părea să cedeze în fața acelui limbaj categoric.

Gabriel fu obligat să se sprijine în spadă ca să nu cadă. Privirea conetabilului scînteia de bucurie.

Dar chiar în acel moment în curte răsunară niște trompete; cîntecul pe care-l cîntară părea străin; membrii Consiliului se priviră surprinși; ușierul intră aproape imediat și, după o plecăciune adîncă, spuse:

— Sir Edward Flaming, trimisul Angliei, solicită cinstea de a fi primit de majestatea-sa.

— Poftește-l pe trimisul Angliei, spuse regele surprins, dar calm.

Henric făcu un semn. Delfinul și prinții se ridicară în picioare, asezîndu-se în jurul lui, iar în jurul prinților ceilalți membri ai Consiliului regal. Trimisul, însoțit doar de doi oameni înarmați, intră. Îl salută pe rege care, din fotoliul unde stătea, înclină ușor din cap. Atunci trimisul rosti:

— Maria, regina Angliei și a Franței, către Henric rege al Franței: Pentru că ați întreținut relații de prietenie cu protestanții englezi, dusmani ai regelui și ai Statului nostru, și pentru că le-ați oferit și făgăduit ajutor și protecție împotriva dreptei urmăriri exercitate asupra lor, noi, Maria a Angliei, declarăm război pe uscat și pe mare lui Henric al Franței. Și, ca semn al acestei provocări, eu, Edward Flaming, trimisul Angliei, arunc aici mănușa mea de luptă...

La un semn al regelui, vicontele d'Exmes se duse să ridice mănușa lui sir Flaming. Apoi, Henric spuse simplu și rece trimisului:

— Mulțumesc. Pe urmă, desprinzîndu-și de la gît magnificul colier pe care-l purta, i-l înmînă, prin Gabriel, trimisului și adăugă, cu un semn scurt din cap: Puteți să vă retrageți.

Trimisul salută profund și ieși. După o clipă trompetele engleze răsunară din nou, și abia atunci regele rupse tăcerea.

— Vere de Montmorency, îi spuse el conetabilului, mi se pare că te-ai cam grăbit să ne făgăduiești pacea și bunele intenții ale reginei Maria. Această protecție, pe care, chipurile, am acordat-o protestanților englezi, este un pretext cucernic care ascunde dragostea surorii noastre Maria pentru tînărul ei soț Filip al II-lea. Deci războiul cu cei doi soți; fie! Un rege al Franței nu se teme de Europa si dacă granița Țărilor de Jos ne lasă puțin timp să ne venim în fire... Ei bine, ce mai este? Cine e iarăși, Florimond?

— Sire, spuse ușierul, intrînd din nou, un curier extraordinar al domnului guvernator din Picardia cu două mesaje urgente.

— Duceți-vă și vedeți ce este, domnule cardinal de Lorena, spuse regele.

Cardinalul se întoarse cu mesajele pe care i le înmînă regelui.

— Ah! Ah! domnilor, spuse regele, după ce-și aruncă privirea pe ele, iată alte vești proaspete.. Armatele lui Filip al II-lea se strîng la Givet și domnul Gaspard de Coligny ne anunță că ducele de Savoia e în fruntea lor. Un dușman de temut! Nepotul dumitale, Gaspard de Coligny, socoate că trupele spaniole se duc să atace Mezieres și Rocroy ca să izoleze Marienburgul. Cere în grabă ajutoare ca să întărească aceste locuri și să țină piept primilor asediatori.

Întreaga adunare se sculase pe jumătate în picioare, emoționată și agitată.

— Domnule de Montmorency, reluă regele surîzînd liniștit, n-ai fost prea fericit inspirat în prezicerile de azi. Maria a Angliei, spuneai dumneta, și noi i-am auzit mai adineauri trîmbițele răsunînd. Lui Filip al II-lea îi e teamă și Țările de Jos sînt liniștite, ai adăugat. Or, regele Spaniei vezi cît de mult se teme, iar Flandra cît stă de liniștită. Prevăd că administratorii prudenți trebuie să cedeze locul generalilor cutezători.

— Sire, spuse Anne de Montmorency, sînt conetabil al Franței și războiul mi-e mai familiar decît pacea.

— E drept, vere, reluă regele, și constat cu plăcere că-ți aduci aminte de timpurile de la Bicoque și Margnan, și că ți-au revenit gîndurile războinice. Trage-ți deci spada din teacă, eu mă bucur. Tot ce-aș voi să-ți spun e că nu trebuie să ne gîndim decît la acest război, care trebuie să fie și avantajos, și glorios. Domnule cardinal de Lorena, scrieți fratelui dumneavoastră să se întoarcă de îndată. Cît despre treburile dinăuntrul țării și cele de familie, sîntem obligați să le mai amînăm; și pentru căsătoria doamnei de Castro, domnule de Montmorency, ar fi mai bine să așteptăm dispensa Papei.

Conetabilul făcu o mutră acră, cardinalul surîse, Gabriel răsuflă ușurat.

— Să mergem, domnilor, adăugă regele, care părea să se fi scuturat de toropeala sa. Trebuie să ne reculegem ca să ne gîndim în mod serios la atîtea lucruri grave. Ședința se ridică în dimineața asta! Dar deseară va fi Consiliu. Pe deseară deci, și Dumnezeu să ocrotească Franța!

— Trăiască regele! strigară într-un glas toți membrii Consiliului. După care se despărțiră.

XII

Un dublu pungaș

Conetabilul plecă îngrijorat de la rege. Jupnul Arnauld du Thill îi ieși în cale și-l strigă încetișor. Asta se petrecea în marea galerie de la Luvru.

— Monseniore, o vorbă...

— Cine e? întrebă conetabilul. Ah, tu Arnauld... Ce vrei? Astăzi nu sînt cîtuși de puțin în stare să te ascult.

— Da, pricep, reluă Arnauld, monseniorul este contrariat de întorsătura pe care-o ia proiectul căsătoriei dintre doamna Diana și monseniorul François...

— Cum ai aflat asta, caraghiosule? Dar la urma urmei n-are importanță că știi. Vîntul va aduce ploaie și celor din neamul de Guise, asta-i sigur.

— Dar vîntul va aduce mîine timp frumos și Montmorency-ilor, spuse spionul, și dacă astăzi regele e împotriva acestei căsătorii, mîine va fi de acord cu ea. Nu, noua piedică ce vă stă în cale, monseniore, este mai serioasă și vine din altă parte.

— Și de unde, mă rog, poate să vină o piedică mai mare decît din partea regelui?

— Păi, de exemplu, de la doamna de Angoulême, răspunse Arnauld.

— Ai mirosit ceva dinspre partea asta? întrebă conetabilul, apropiindu-se vădit interesat.

— Dar în ce fel crede monseniorul că mi-am petrecut cele cincisprezece zile care au trecut?

— Într-adevăr, e cam mult de cînd n-am mai auzit vorbindu-se despre tine.

— Nici direct, nici indirect, monseniore, reluă cu mîndrie Ar-

nauld; deși îmi reproșați că sînt prea des notat în rapoartele rondului de pază al poliției, mi se pare că două săptămîni n-am făcut nici un tărăboi... Am lucrat pe tăcute, cum s-ar spune...

— Adevărat, mă miram chiar că n-a mai trebuit să intervin ca să te scot din încurcătură, ticălosule, care cînd nu joci, bei și cînd nu te bați, te destrăbălezi.

— Eroul scandalelor din aceste ultime cincisprezece zile n-am fost eu, monseniore, ci un oarecare Martin-Guerre, scutierul noului căpitan al gărzilor, vicontele d'Exmès.

— Într-adevăr, mi-l amintesc; numele de Martin-Guerre l-a înlocuit pe cel al lui Arnauld du Thill în raportul pe care trebuie să-l examinez în fiecare seară.

— Da, de pildă, ieri seara, n-a fost culeș beat mort de paza de noapte? întrebă Arnauld.

— Martin Guerre...

— Da, pe urmă, într-un scandal la cărți, de îndată ce și-a dat seama că e păcălit, nu l-a lovit cu spada pe cel mai frumos jandarm al regelui?

— Da, tot Martin-Guerre...

— În sfîrșit, ieri a fost surprins pe cînd încerca s-o răpească pe nevasta cumătrului Gorju, măcelarul.

— Mereu acest Martin-Guerre! spuse conetabilul. Un ticălos bun de spînzurat. Iar stăpînu-său, vicontele d'Exmès, pe care te-am poftit să-l supraveghezi, nu cred că prețuiește mai mult decît el, căci îi ia mereu apărarea și ne asigură că scutierul lui este cel mai blînd și mai așezat dintre oameni.

— Ați avut adesea bunătatea să mi-o spuneți, monseniore. Martin-Guerre se crede străpînit de diavol. Adevărul este că eu sînt cel care-l stăpînesc.

— Cum? Ce spui? Doar tu nu ești dracul? strigă, închinîndu-se înfricoșat, conetabilul, care era ignorant ca un măgar și superstițios ca un călugăr.

Jupînul Arnauld nu răspunse decît printr-un rînjet drăcesc și, cînd îl văzu pe monsenior destul de speriat, spuse:

— Ei nu, nu-s dracul, fiți liniștit, monseniore. Ca să v-o dovedesc, iată, vă cer să-mi dați cincizeci de pistoli. Oh, dacă eram drac, credeți că aș fi avut nevoie de bani și m-aș fi tras eu singur de coadă?

— E drept, spuse conetabilul, iată cei cincizeci de pistoli.

— Pe care i-am cîștigat cinstit, monseniore, căpătînd încrederea vicontelui d'Exmès; dacă nu-s drac, sînt totuși puțin vrăjitor, fiindcă n-am decît să mă îmbrac cu o anumită haina cafenie și cu niște pantaloni galbeni, pentru ca vicontele d'Exmes să-mi vorbească întocmai ca unui vechi prieten și unui confident încercat.

— Hm! Toate astea miros a streang, spuse conetabilul.

— Maestrul Nostradamus mi-a prezis-o, doar cît m-a văzut trecînd pe stradă, uitîndu-se în treacăt la mutra mea, că voi muri atîrnat între cer și pămînt. Deci, m-am resemnat cu soarta mea și cu devotamentul față de interesele domniei-voastre, monseniore. Să ai soarta unui spînzurat e un lucru de neprețuit; un om sigur de sfîrșitul său nu se teme de nimic, nici chiar de streang. Ca să vă explic, aflați că l-am dublat pe scutierul vicontelui d'Exmès. Vă voi mărturisi că am îndeplinit și acest miracol; oh, nu știți, nu ghiciți, monseniore, ce-i cu zisul viconte?

— Drace! un partizan înflăcărat al familiei de Guise.
— Și mai rău. Îndrăgostitul iubit de doamna de Castro.
— Ce tot spui, ticălosule, și de unde știi asta?
— Sînt confidentul vicontelui. Eu îi duc bilețele frumoasei sale și-i aduc răspunsul. Mă am de bine cu camerista doamnei — și fata se miră grozav că are un iubit atît de inegal, o dată îndrăznet ca un paj, a doua zi timid ca o călugăriță. Vicontele d'Exmes și doamna de Castro se văd de trei ori pe săptămînă la regină și-și scriu zilnic. Totuși, vă rog să mă credeți, dragostea lor este curată. Pe cuvîntul meu! Mă interesez de ei ca și cum m-aș interesa de mine însumi. Se iubesc ca doi porumbei și încă din copilărie, după cît se pare. Le deschid din cînd în cînd scrisorile și răvașele lor mă mișcă, zău așa. Doamna Diana este geloasă, ghiciți pe cine, domnule! Pe regină! Dar n-are dreptate, sărmănica... Poate că regina se gîndește uneori la viconte...
— Arnauld, îl întrerupse conetabilul, ești un calomniator.
— Surîsul dumneavoastră, domnule, vă dă de gol, reluă ticălosul. Spuneam deci că s-ar putea ca regina să se gîndească la viconte, dar că în mod sigur vicontele nu se gîndește la regină. Există iubiri ireproșabile, ca a lor, și care mă înduioșează ca un roman pastoral sau ca unul cavaleresc; ceea ce nu mă împiedică, Dumnezeu să mă ierte, să-i trădez pentru cincizeci de pistoli, sumă cu care m-am tocmit cînd m-am apucat de treabă și pe care am cîștigat-o pe merit.
— Fie, spuse conetabilul; dar mai spune-mi o dată, cum de ești atît de bine informat?
— Ah. iertare, monseniore, ăsta-i secretul meu pe care, dacă vreți, n-aveți decît să-l ghiciți, însă nu vi-l pot destăinui. Dealtfel, sînt prea puțin importante pentru dumneavoastră mijloacele folosite de mine, care, la urma urmelor, mă privesc personal. Din moment ce vă slujesc cu credință...
— Bine, pungașule; continuă să-l spionezi pe acest viconte afurisit.
— Voi continua, monseniore; dumneavoastră îmi veți da niște pistoli, eu vă voi da în schimb niște informații și vom fi mulțumiți amîndoi. Oh, dar intră cineva în galerie. O femeie! Drace, vă zic adio, monseniore.
— Cine e? întrebă conetabilul în șoaptă.
— Chiar doamna de Casrto, care se duce, desigur, la rege și nu e bine să mă vadă cu dumneavoastră, monseniore, deși nu mă cunoaște în aceste straie. Se apropie, am șters-o.
Și o șterse, într-adevăr, în direcția opusă din care venea Diana. Conetabilul ezită un moment, apoi, luînd hotărîrea să se asigure el însuși de adevărul celor spuse de Arnauld, o opri hotărît pe doamna de Castro din drum.
— Vă îndreptați spre cabinetul regelui, doamnă? îi spuse el.
— Într-adevăr, domnule conetabil.
— Mă tem că n-o veți găsi pe majestatea-sa dispusă să vă asculte, doamnă, reluă Montmorency.
— Momentul este cum nu se poate mai potrivit pentru mine, monseniore.
— Dar nu și pentru mine, nu-i așa, doamnă? Căci îmi purtați o ură cumplită.
— Vai, domnule conetabil, eu nu urăsc pe nimeni.

— Nu nutriți într-adevăr decît dragoste? întrebă Anne de Montmorency, pe un ton atît de expresiv încît Diana roși și-și plecă ochii. Sigur că din pricina acestei iubiri, adăugă conetabilul, rezistați dorințelor regelui și rugăminților fiului meu.

Diana, încurcată, tăcu. «Arnauld mi-a spus adevărul, gîndi conetabilul, îl iubește pe frumosul mesager al domnului de Guise.»

— Domnule conetabil, zise în sfîrșit Diana, am datoria s-o ascult pe majestatea-sa, dar și dreptul de a-mi implora tatăl.

— Așa că, spuse conetabilul, insistați să vă duceți la rege...

— Insist.

— Ei bine, eu mă duc s-o caut pe doamna de Valentinois, doamnă.

— Cum doriți, domnule.

Se salutară și părăsiră galeria, luînd-o fiecare în altă direcție; și în clipa în care, într-adevăr, Diana intră la rege, bătrînul Montmorency intră la favorită.

XIII

Culmea fericirii

— Vino încoace, jupîne Martin, spuse în aceeași zi și aproape la aceeași oră Gabriel scutierului său; sînt obligat să mă duc să-mi fac rondul și nu mă voi întoarce acasă decît peste două ceasuri, Uite, Martin, peste un ceas te vei duce să te postezi la locul știut și vei aștepta acolo o scrisoare importantă pe care ți-o va înmîna ca de obicei Jacinthe. Să nu pierzi un moment și să dai fuga să mi-o aduci. Dacă mi-am isprăvit rondul, am să-ți ies înainte, dacă nu, așteaptă-mă aici. Ai înțeles?

— Am înțeles, monseniore, dar am să vă fac o rugăminte.

— Vorbește.

— Porunciți să fiu însoțit de una din gărzi, monseniore, vă conjur!

— O gardă care să te însoțească, ce mai e și această nouă sminteală? Ți-e teamă?

— Mi-e teamă, răspunse Martin. Se pare, monseniore, că am făcut-o de oaie noaptea trecută. Pînă acum nu mă arătasem a fi decît bețiv, jucător și duelgiu. Acum iată-mă și desfrînat. Eu, care eram renumit în tot ținutul Artigues pentru purtarea mea frumoasă, crdeți, monseniore, că am avut ticăloșia să încerc astă-noapte un rapt? Da, un rapt! Am încercat s-o răpesc cu forța pe nevasta măcelarului Gorju, o femeie zdravănă și frumoasă după cît se pare. Din nenorocire, sau mai curînd din fericire, m-au arestat și dacă n-aș fi arătat cine sînt și al cui sînt, îmi petreceam noaptea la pușcărie. Ceea ce-i cumplit de rușinos.

— Haide, Martin, ai visat sau ai săvîrșit într-adevăr această nouă nebunie?

— Visat, monseniore? Iată raportul. Numai cît îl citesc și mă înroșesc pînă în vîrful urechilor. Da, a fost o vreme în care credeam că toate aceste fapte condamnabile sînt niște coșmaruri înfricoșătoare sau că dracul se amuză să ia înfățișarea mea ca să se dedea, pe înnoptate, la lucruri îngrozitoare. Dar mi-ați arătat că mă înșel și dealtfel nici nu-l mai văd pe cel pe care-l luam altădată drept umbra

mea. Un preot, căruia m-am spovedit, mi-a arătat şi el că mă înşel, iar cel care violează toate legile cereşti şi omeneşti, vinovatul, necredinciosul, sceleratul, după cîte sînt asigurat, eu mi-s. Am început să cred şi eu de-acuma. Ca o găină care a clocit ouă de raţă, sufletul meu nutreşte gînduri cinstite care se preschimbă în fapte ticăloase, şi toată virtutea mea nu duce decît la crimă. Nu îndrăznesc să vă spun decît dumneavoastră, monseniore, că sînt posedat, ca să nu fiu ars de viu, dar cred, trebuie să cred, că în unele momente îl am într-adevăr, cum se spune, pe dracul în mine.

— Nu. bietul meu Martin, spuse rîzînd Gabriel, doar că de la o vreme cred că bei cam mult, şi cînd ai băut, gata, vezi dublu.

— Dar nu beau decît apă, monseniore, decît apă... doar dacă apa asta din Sena nu ţi se urcă la cap...

— Totuşi, Martin, aseară nu te-ai aşezat beat mort în pridvor?

— Ei bine, monseniore, aseară m-am culcat şi am adormit încredinţîndu-mi sufletul Domnului: m-am sculat la fel de virtuos, şi dumneavoastră singur v-am povestit viaţa pe care o duc. Din noaptea în care l-am rănit pe jandarmul acela, din acea noapte în care am săvîrşit cel mai ruşinos atentat... l-am rugat pe Jerome să mă încuie în camera mea; am închis şi obloanele cu un lanţ triplu... Degeaba! N-a folosit la nimic. Acum, cînd mă scol, mă întreb: «Oare ce-am mai făcut, Doamne, în timpul acestei nopţi?» Cobor să aflu de la dumneavoastră, monseniore, sau din raportul ofiţerului de pază şi mă duc repede să-mi descarc conştiinţa spovedindu-mă, dar mi se refuză iertarea, căci păcatele mele nu contenesc. Singura consolare este să postesc şi să mă încui în cameră.

— Crede, mai curînd, Martin, spuse vicontele, că această nebunie ţi se va risipi şi că vei redeveni Martin cel înţelept; îndeplineşte-ţi cu punctualitate sarcina pe care ţi-am încredinţat-o. Cum şă-ţi dau pe cineva care să te însoţească? Ştii bine că toate astea trebuie să rămînă secrete şi că tu eşti singurul care te bucuri de încredere.

— Fiţi sigur, monseniore, că voi face tot ce e posibil ca să fiţi mulţumit. Dar nu răspund de mine, să ştiţi!

— Oh, Martin, e prea de tot! Şi de ce mă rog?

— Nu vă nelmiştiţi din cauza smintelilor mele, monseniore? Alaltăieri, de pildă, avînd ca penitenţă treizeci de rugăciuni, am luat hotărîrea să triplez pedeapsa şi am ramas sau mai curînd *cred* că am rămas în biserica Saint-Gervais, răsucindu-mi mătăniile printre degete, două ceasuri şi ceva. Ei bine, reintrînd aici, aflu că m-aţi trimis să duc un bilet, că v-am adus şi răspunsul, iar a doua zi, doamna Jacinthe — o altă femeie frumoasă, vai — mă ocărăşte că în ajun am fost prea îndrăzneţ cu ea. Şi asta s-a repetat de trei ori, monseniore, şi mai vreţi să fiu sigur de mine după asemenea renghiuri ale închipuirii mele? Nu, nu... Nu sînt destul de stăpîn pe mine şi măcar ca apa sfinţită nu-mi arde degetele, există totuşi în pielea mea şi un alt ins decît jupînul Martin.

— In sfîrşit, mă expun acestui risc, spuse Gabriel nerăbdător, şi cum pînă acuma, în definitiv, fie că ai fost la biserică ori în strada Froid-Manteau, te-ai achitat cu fidelitate de sarcinile pe care ţi le-am dat, o vei îndeplini şi pe cea de astăzi şi, dacă ai nevoie de ceva care să-ţi stimuleze zelul, află că în biletul pe care mi-l vei aduce stă fericirea ori deznădejdea mea.

— Oh, monseniore, devotamentul meu față de dumneavoastră n-are nevoie să fie stimulat, v-o jur, și fără aceste substituiri drăcești...

— Haide! Iar începi? îl întrerupse Gabriel, trebuie să plec, pleacă și tu peste un ceas și nu uita nici una dintre poruncile mele. Un ultim cuvînt: știi că de mai multe zile o aștept cu nerăbdare din Normandia pe Aloyse, doica mea; dacă vine în lipsa mea, să-i dai odaia vecină cu a mea și s-o primești ca la ea acasă. Ai să-ți aduci aminte?

— Da, monseniore!

— Haide, Martin, iuțeală, discreție și mai ales prezență de spirit.

Martin nu răspunse decît scoțînd un suspin și Gabriel părăsi casa din strada Jardins-Saint-Paul.

Se înapoie, după cum spusese, peste două ceasuri, cu privirea distrată, cu un aer preocupat. Nu-l văzu, intrînd, decît pe Martin alergînd înaintea lui, care-i întinse scrisoarea cea mult așteptată; îl concedie cu un gest și citi:

— *«Să mulțumesc Domnului, Gabriel* — spunea această scrisoare; *regele s-a învoit, așa că vom fi fericiți. Cred că ai aflat de sosirea trimisului din Ahglia, care a venit să ne declare război în numele reginei Maria și vestea despre marea mișcare ce se pregătește în Flandra. Aceste evenimente amenințătoare poate pentru Franța sînt totuși favorabile dragostei noastre, Gabriel, pentru că ele sporesc creditul tînărului de Guise și-l scad pe cel al bătrînului de Montmorency. Regele totuși ezită. Dar eu l-am rugat, Gabriel, i-am spus că te-am regăsit, că ești nobil și viteaz, i-am spus numele tău; fără să făgăduiască nimic, regele a spus că va reflecta, după ce interesele Statului vor deveni mai puțin presante, că ar socoti crud din partea lui să-mi sacrifice fericirea, că la urma urmelor ar putea să-i dea lui François de Montmorency o compensație cu care să se consoleze. Deși n-a făgăduit nimic, își va ține cuvîntul, Gabriel. Oh! Pînă la urmă ai să-l iubești așa cum îl iubesc și eu pe acest tată bun, care ne va îndeplini astfel visele noastre ce țin de șase ani. Am atîtea să-ți spun, și aceste cuvinte scrise sînt atît de reci! Ascultă, Gabriel, vino astă-seară la ora șase, în timpul Consiliului, Jacinthe te va conduce la mine și vom avea un ceas întreg la dispoziție ca să discutăm despre viitorul minunat ce se deschide în fața noastră. Prevăd ca în această campanie din Flandra va trebui să te duci și tu, vai! ca să-l slujești pe rege și să mă meriți, domnule, pe mine care te iubesc atîta. Căci te iubesc, Doamne, da! La ce bun să încerc acum să ți-o mai ascund? Vino deci să văd dacă tu ești tot atît de fericit ca și Diana ta.»*

— Oh! da, într-adevăr fericit! strigă Gabriel cu voce tare cînd isprăvi această scrisoare, ce-i mai lipsește fericirii mele în prezent?

— Sigur că nu prezența bătrînei voastre doice, spuse dintr-o dată Aloyse, care rămăsese, nemișcată și tăcută, în umbră.

— Aloyse! strigă Gabriel alergînd spre ea și îmbrățișînd-o. Aloyse! Oh, buna mea doică, ce mult mi-ai lipsit! Ce mai faci? Nu te-ai schimbat deloc. Mai îmbrățișează-mă o dată. Nici eu nu m-am schimbat, cel puțin în ceea ce privește inima, această inimă care te iubește. Eram îngrijorat de întîrzierea ta. Întreabă-l pe Martin... De ce te-ai lăsat așteptată atîta?

— Ultimele ploi, monseniore, au desfundat drumurile, și dacă, atîtată de scrisoarea domniei-tale, nu m-aș fi străduit să înfrunt toate piedicile, nici acuma n-aș fi ajuns.

— Ah, bine-ai făcut că te-ai grăbit, Aloyse, bine-ai făcut, pentru că într-adevăr la ce-ți servește să fii fericit de unul singur? Vezi scrisoarea asta pe care-am primit-o? E de la Diana, celălalt copil al tău, și ea mă anunță, știi ce mă anunță? Că piedicile care se opuneau dragostei noastre vor fi înlăturate, că regele nu mai ține la căsătoria ei cu François de Montmorency și că Diana mă iubește. Mă iubește! Și tu te afli aici ca să auzi asta, Aloyse. Spune, să nu fiu în culmea fericirii?

— Și dacă, totuși, monseniore, spuse Aloyse, fără să-și părăsească trista-i gravitate, dacă totuși o să trebuiască să renunți la doamna de Castro?

— Imposibil, Aloyse, pentru că toate dificultățile se vor stinge de la sine.

— Poți întotdeauna învinge dificultățile care vin de la oameni, spuse doica, dar nu pe cele care vin de la Dumnezeu, monseniore; știți cît vă iubesc, știți că mi-aș da viața ca să cruț viețli voastre fie și umbra unei griji; ei, bine, dacă v-aș spune: fără să mă întrebați de ce, monseniore, renunțați la doamna de Castro, încetați s-o mai vedeți, înăbușiți-vă această dragoste prin toate mijloacele care vă stau în putință... Un secret cumplit, și vă conjur în însuși interesul domniei-voastre să nu-mi cereți să vi-l dezvălui, există între domnia-voastră și Diana. Dacă v-aș spune asta, rugătoare și în genunchi, ce mi-ați răspunde, monseniore?

— Dacă mi-ai cere să-mi pun capăt vieții, Aloyse, te-aș asculta fără să te întreb nimic. Dar dragostea este peste puterea mea s-o zdrobesc, doică; și ea vine tot de la Dumnezeu.

— Doamne! strigă doica împreunîndu-și mîinile, blestem! Dar nu știe ce face, iartă-l, Doamne!

— Mă sperii, nu mă mai ține astfel, Aloyse, în această spaimă de moarte, și orice ai avea de gînd să-mi spui, spune-mi, te rog!

— Vreți, monseniore? Trebuie totuși neapărat să vă dezvălui acest secret pe care am jurat în fața lui Dumnezeu să-l păstrez, dar pe care astăzi Dumnezeu îmi poruncește să nu-l mai tăinuiesc! Ei bine, monseniore, v-ați înșelat; trebuie, înțelegeți, e necesar să vă fi înșelat asupra felului de dragoste pe care v-o inspiră Diana. Nu este dorință și pasiune, oh, nu, fiți sigur, ci o afecțiune sinceră și devotată, o nevoie de ocrotire frățească, nimic mai plăcut și mai frumos, monseniore.

— Dar este o greșeală, Aloyse, și frumusețea încîntătoare a Dianei...

— Nu este o greșeală, se grăbi să spună Aloyse, și trebuie să fiți de aceeași părere cu mine. Știți că, dupa toate probabilitățile, doamna de Castro — hai, curaj, copilul meu — doamna de Castro s-ar putea să fie sora dumneavoastră!

— Sora mea! strigă Gabriel ridicîndu-se în picioare ca împins de un resort, sora mea! repetă el aproape năucit. Cum ar putea fiica regelui și a doamnei de Valentinois să fie sora mea?

— Monseniore, Diana de Castro s-a născut în 1539, nu-i așa? Contele de Montgommery, tatăl dumneavoastră, a dispărut în ianu-

arie al aceluiasi an şi ştiţi în urma cărei bănuieli? Ştiţi de ce l-au acuzat pe tatăl domniei-tale? Că a fost amantul fericit al doamnei Diana de Poitiers şi rivalul Delfinului, astăzi rege al Franţei. Acum comparaţi datele, monseniore...

— Cer şi pămînt! strigă Gabriel; dar ia stai un pic, reluă el, adunîndu-şi toate puterile, tata a fost acuzat, dar ce dovedeşte că Diana nu este fiica regelui, care o iubeşte ca pe copilul lui?

— Regele se poate înşela, după cum şi eu mă pot înşela, monseniore; băgaţi de seamă că nu v-am spus: Diana este sora domniei-tale, ci că s-ar putea să fie. Datoria mea, cumplita mea datorie, era să-ţi fac această mărturisire, Gabriel, nu-i aşa? Pentru că fără această mărturisire n-ai fi renunţat la ea. Acum conştiinţa domniei-tale să judece dragostea, iar Dumnezeu să judece conştiinţa domniei-tale.

— Oh, dar această îndoială este de o mie de ori mai cumplită decît nenorocirea însăşi! spuse Gabriel. Cine mă va scoate din această îndoială?

— Secretul n-a fost cunoscut decît de două persoane pe lumea asta, monseniore, spuse Aloyse, şi numai două fiinţe v-ar putea răspunde: tatăl domniei-tale îngropat astăzi într-un mormînt neştiut de nimeni şi doamna de Valentinois care nu va mărturisi niciodată, socot, că l-a înşelat pe rege şi că fiica ei este şi fiica acestuia.

— Da, şi în orice caz, dacă n-o iubesc pe fiica tatii, spuse Gabriel, o iubesc pe fiica ucigaşului tatii. Căci regele, acest Henric al II-lea, este cel care s-a răzbunat, cu moartea, pe tata, nu-i aşa, Aloyse?

— Cine ştie asta, în afară de Dumnezeu? răspunse doica.

— Pretutindeni confuzie şi întuneric, îndoială şi groază! spuse Gabriel. Oh! am să înnebunesc, doică! Dar nu, reluă cu energie tînărul, încă nu vreau să înnebunesc; nu vreau! Voi încerca mai întîi toate mijloacele ca să aflu adevărul. Mă voi duce la doamna de Valentinois, îi voi cere să-mi dezvăluie taina, care-mi va fi sfîntă. E catolică, evlavioasă, voi obţine de la ea un jurămînt care să-mi ateste sinceritatea. Mă voi duce la Caterina de Medicis, care poate că ştie ceva, Mă voi duce de asemenea la Diana şi, ascultîndu-i inima, îmi voi întreba bătăile inimii mele. Unde nu mă voi duce? Mă voi duce la mormîntul tatii, dacă aş şti unde să-l găsesc, Aloyse, şi-l voi implora fierbinte, cu o voce atît de puternică încît se va scula din mormînt mort ca să-mi răspundă.

— Biet copil! murmură Aloyse. Atît de curajos şi atît de viteaz după această lovitură cumplită! Atît de puternic împotriva unui destin atît de crud!

— Şi nu voi pierde un minut ca să mă apuc de treabă, spuse Gabriel ridicîndu-se, însufleţit de un soi de febră a acţiunii. E ceasul patru, într-o jumătate de ceas voi fi la doamna seneşală; într-un ceas la regină; la ora şase la întîlnire cu Diana şi cînd mă voi întoarce deseară, Aloyse, poate că voi izbuti să ridic un colţ al acestui văl care-mi acopera soarta. Pe deseară deci!

— Eu, monseniore, nu pot face nimic să vă ajut în această grea încercare? spuse Aloyse.

— Roagă-te Domnului, Aloyse!
— Pentru domnia-ta și pentru Diana, da, monseniore.
— Roagă-te și pentru rege, Aloyse, spuse Gabriel cu un aer sumbru.
După care ieși cu pas grăbit.

XIV

Diana de Poitiers

Conetabilul de Montmorency era încă la Diana de Poitiers și-i vorbea cu voce trufașă, cu atît mai aspră și mai poruncitoare, cu cît ea se arăta mai dulce și mai tandră cu el.
— Eh! Drace, la urma urmei e fata dumitale, îi spunea el, și ai asupra ei aceleași drepturi și aceeași autoritate ca și regele. Cere-i să se mărite cu fiul meu!
— Dar, prietene, răspunse Diana, gîndește-te că nutrind prea puțin pînă acum sentimente de mama față de această fată, nu pot să-mi arăt dintr-o dată autoritatea și să lovesc fără să fi mîngîiat. Noi, doamna de Castro și cu mine, sîntem destul de reci una față de cealaltă și, în ciuda avansurilor de la început, am continuat să ne vedem doar la intervale foarte rare. Ea s-a priceput dealtfel să cîștige o mare influență asupra regelui și eu nu știu, într-adevăr, care dintre noi două este cea mai puternică la această oră. Ceea ce-mi ceri este, deci, destul de dificil, ca să nu spun imposibil. Renunță la această căsătorie și înlocuiește-o printr-o alianță și mai strălucitoare. Regele a logodit-o pe Jeanne cu Charles de Mayenne; o vom obține de la el pentru fiul dumitale pe micuța Margareta.
— Fiul meu doarme într-un pat, și nu într-un leagăn, răspunse conetabilul, și cum va putea o fetiță, care abia a început să vorbească, să fie de vreun ajutor în ceea ce privește soarta neamului meu? Doamna de Castro are dimpotrivă, așa cum ai constatat și dumneata, o mare influență asupra regelui. Iată de ce o vreau pe doamna de Castro ca noră. Ei, drace! La urma urmelor e destul de ciudat ca un gentilom, care poartă numele primului baron al creștinătății și catadicsește să se însoare cu o bastradă, să aibă de înfruntat atîtea piedici ca să obțină o simplă mezalianță. Doamnă, nu ești decît iubita regelui, cum eu nu-s decît amantul dumitale. În ciuda doamnei de Castro, în ciuda acestui tinerel care o adoră, chiar în ciuda regelui, vreau ca această căsătorie să se înfăptuiască, vreau!
— Bine, prietene, spuse cu dulceață Diana de Poitiers, mă angajez să fac tot ce pot, ba chiar și ce nu pot, ca să-ți atingi scopul. Ce vrei să-ți promit mai mult? Dar cel puțin fii un pic mai bun cu mine, și nu-mi mai vorbi cu vocea asta aspră, răutăciosule!
Și cu buzele ei fine și trandafirii, frumoasa ducesă atinse barba cărunță și aspră a bătrînului Anne, care se lăsă sărutat, mormăind.
Era ciudată această pasiune a femeii idolatrizate de un rege tînăr și frumos pentru un bătrîn urît și hirsut care o mai și trata astfel, pasiune pe care n-o explica decît o depravare bizară a favoritei suveranului.
Brutalitatea lui Montmorency o atrăgea tot atît cît și galanteria lui Henric al II-lea și găsea un farmec nespus să fie brutalizată de

unul pe cît era răsfățată de celălalt. Capriciu monstruos al inimii femeiești! Anne de Montmorency nu era nici spiritual, nici sclipitor și trecea drept un ins rapace și avar. Groaznicele chinuri la care supusese populația răsculată din Bordeaux îi aduseseră un soi de celebritate odioasă. Brav, e adevărat, însușire dealtfel obișnuită în Franța acelor vremuri, nu prea avusese însă parte de succese în bătălii. În victoriile de la Rabennes și Marignan, unde nu apăruse încă în postură de comandant, nu se deosebi prin nimic de restul soldaților. La Bicoque, unde a fost colonelul unui regiment de elvețieni, a lăsat să i se nimicească aproape toți oamenii, iar la Pavia a fost făcut prizonier. Situația lui militară nu depăși niciodată această stare de lucruri pe care bătălia din ziua de Saint Laurent avea să i-o încununeze în mod jalnic. Fără favoarea lui Henric al II-lea, sugerată de Diana de Poitiers, ar fi rămas al doilea ca rang în Consiliul de război și totuși Diana îl iubea, îl răsfăța si-l asculta în totul, amantă a unui rege fermecător, sclavă a unui soldățoi necioplit.

În acel moment cineva bătu discret la ușă și, la permisiunea doamnei de Valentinois, un paj anunță că vicontele d`Exmes imploră cu insistență favoarea de a fi admis o clipă în fața ducesei pentru un motiv din cele mai grave.

— Îndrăgostitul! strigă conetabilul. Ce vrea de la tine, Diana? Să vină cumva să-ți ceară mîna fiicei tale?

— Să-l las sa intre? întrebă docilă favorita.

— Sigur, sigur, această vizită poate să ne ajute, dar să aștepte cîteva clipe. Încă un cuvînt ca să ne înțelegem...

Diana de Poitiers transmise această poruncă prin paj, care ieși.

— Dacă vicontele d`Exmes vine la tine, Diana, reluă conetabilul, o face fiindcă s-au ivit piedici neașteptate și cazul trebuie să fie într-adevăr disperat din moment ce a recurs la un mijloc disperat. Deci ascultă-mă bine și, dacă vei urma întocmai instrucțiunile mele, s-ar putea ca nici să nu mai fie nevoie de intervenția ta hazardată pe lîngă rege. Diana, orice-ți va cere vicontele, refuză-l. Dacă te întreabă pe ce drum să apuce, indică-i direcția contrară. Dacă vrea să-i spui da, răspunde-i nu. Fii față de el disprețuitoare, trufașă. Rea, demnă fiică a zînei Melusina din care se pare că se trage neamul de Poitiers. M-ai înțeles, Diana? Ai să faci ceea ce ți-am spus?

— Punct cu punct, conetabile.

— Atunci trag nădejde că ițele galantului se vor încurca un pic. Naivul care se aruncă astfel în gura... — era să zică a lupoaicei, dar își luă seama — ...în gura lupilor... Te las, Diana, și străduie-te să-i vii de hac frumosului pretendent. Pe deseară.

O sărută pe frunte și ieși. Pe ușa cealaltă fu introdus vicontele d`Exmes.

Gabriel o salută cît se poate de respectuos de Diana, care-i răspunse cu trufie. Dar Gabriel, înarmîndu-se în această luptă cu curajul pasiunii înflăcărate împotriva vanității glaciale, începu destul de calm.

— Doamnă, demersul pe care îndrăznesc să-l fac pe lîngă dumneavoastră este într-adevăr cutezător, dacă nu chiar smintit. Dar există uneori în viață împrejurări nespus de grave, care te pun deasupra convenienței și scrupulelor. Or, eu mă aflu tocmai într-una din aceste împrejurări, doamnă. Omul care vine să vă vorbească

își pune în mîinile dumneavoastră viața și, dacă o veți lăsa fără milă să cadă, ea se va zdrobi...

Doamna de Valentinois nu făcu nici cel mai mic semn de încurajare. Cu trupul aplecat în față, sprijinindu-și bărbia în mînă și cotul pe genunchi, ea îl privea fix pe Gabriel cu un aer de mirare plictisită.

— Doamnă, reluă acesta încercînd să înlăture influența neplăcută a acelei tăceri, știți, sau nu știți poate, că o iubesc pe doamna de Castro. O iubesc, doamnă, cu o dragoste profundă, înflăcărată, irezistibilă.

«Și ce mă privește asta pe mine?» păru să spună surîsul disprețuitor al Dianei de Poitiers.

— Vă vorbesc despre această dragoste care-mi umple sufletul, doamnă, pentru a va putea spune că înțeleg, că scuz și că admir oarbele fatalități ale pasiunii. Departe de a o blama, ca vulgul, de a o diseca precum filozofii, și de a o condamna ca preoții, eu îngenunchez în fața ei și o ador ca pe un dar al lui Dumnezeu. Ea face inima în care pătrunde mai pură, mai generoasă.

Diana de Poitiers își schimbă poziția și, cu ochii pe jumătate închiși, se întinse neglijent în fotoliu. «Unde vrea să ajungă cu mărturisirea lui?» gîndi ea.

— Așa că vedeți, doamnă, dragostea pentru mine este sfîntă, mai mult, este atotputernică. Soțul doamnei de Castro încă mai trăia cînd o iubeam pe doamna de Castro și nici măcar nu încercam să-mi înving acest sentiment. Numai de iubirile false te poți îndoi, dragostea adevărată nu se învinge și nu se comandă. Dumneavoastră înșivă, doamnă, deși aleasă și iubită de cel mai mare rege al lumii, ați putea să încercați o pasiune sinceră căreia să nu-i puteți rezista...

Aceeași tăcere din partea doamnei de Valentinois. O mirare zeflemitoare fu singurul sentiment care i se zugrăvise pe chip. Gabriel reluă cu și mai multă căldură, ca pentru a înmuia cu flacăra inimii lui acest suflet neîndurător.

— Un rege se îndrăgostește, și e foarte simplu, de frumusețea voastră fără seamăn; sînteți mișcată de această dragoste, dar inima voastră nu-i poate răspunde. Căci alături de rege, un gentilom frumos, viteaz și devotat vă iubește și această pasiune, mai modestă, dar nu mai puțin puternică vă mișcă, doamnă. Dar sînteți totuși regină, regina frumuseții, după cum suveranul care vă iubește este regele puterii... Există deci între domniile-voastre egalitate deplină? Căci nu titlurile sînt cele care cîștigă inimile! Cine vă poate condamna, doamnă, dacă în generoasa dumneavoastră bunătate, ați preferat o zi, un ceas, pe supus stăpînului? În nici un caz eu, care aș da dovadă de prea puțină înțelegere a unor nobile sentimente considerînd drept crimă faptul că Diana de Poitiers, iubita lui Henric al II-lea, l-a iubit la rîndul ei pe contele de Montgommery...

Diana făcu o mișcare bruscă, se ridică pe jumătate și-și deschise larg ochii verzi și limpezi. Prea puțini îi cunoșteau secretul, pentru ca această vorbă neașteptată a lui Gabriel să nu-i pricinuiască o oarecare surpriză.

— Aveți dovezi materiale ale acestei iubiri? spuse ea, cu o nuanță de neliniște.

— N-am decît o certitudine morală, doamnă, răspunse Gabriel, dar o am.

— Ah, făcu ea, reluîndu-și expresia trufașă. Ei bine, atunci

mi-e perfect egal, domnule. Da, l-am iubit pe contele de Montgommery. Și ce-i cu asta?

Gabriel continuă:

— L-ați iubit pe Jacques de Montgommery, doamnă, și cutez să spun că încă vă mai e dragă amintirea lui, căci în sfîrșit. dacă a pierit, pentru dumneavoastră a pierit. Ei bine, în numele lui vin să vă conjur, să vă rog să-mi confirmați sau nu un lucru care vi se va părea îndrăzneț. De acest răspuns atîrnă viața mea; dacă nu-mi veți refuza acest răspuns, voi fi al dumneavoastră cu trup și suflet și, căci și cea mai strașnică putere din lume poate să aibă nevoie de o inimă și de un braț devotat, doamnă.

— Isprăvește, domnule, spuse ducesa, să revenim la această întrebare cumplită.

— Vreau să mă așez în genunchi ca să v-o adresez, doamnă, spuse Gabriel, așezîndu-se într-adevăr în genunchi. Apoi reluă cu inima bătînd și cu vocea tremurătoare: Doamnă, l-ați iubit pe contele de Montgommery în cursul anului 1538?

— Poate, spuse Diana de Poitiers.

— Contele a dispărut în anul 1539, în ianuarie, și în mai 1359 s-a născut doamna de Castro?

— Ei bine? întrebă Diana.

— Ei bine, doamnă, zise Gabriel atît de încet încît ea abia îl auzi, asta-i secretul pe care vin să-l implor de la dumneavoastră, secretul de care depinde soarta mea, și care va muri. credeți-mă, în inima mea, dacă veți binevoi să mi-l împărtășiți. In fața crucifixului pe care-l văd deasupra capului domniei-voastre, v-o jur, doamnă; mai curînd mi se va smulge viața decît mărturisirea domniei-voastre. Dealtfel, veți putea oricînd s-o dezmințiți, o să fiți crezută mai lesne decît aș fi crezut eu. Spuneți-mi, doamnă, Jacques de Montgommery este tatăl Dianei de Castro?

— Ah! Ah! strigă Diana izbucnind într-un rîs zgomotos, întrebarea e într-adevăr îndrăzneață și ați avut dreptate s-o precedați de atîtea preambuluri. Totuși, liniștiți-vă, scumpe domn, nu mă supăr. M-ați interesat ca o enigmă și încă mă mai interesați, căci, la urma urmelor, nu pricep cu ce vă pot ajuta, domnule d'Exmès, dacă doamna de Castro ar fi fiica regelui sau copila contelui? Regele trece drept tatăl ei, asta ar trebui să ajungă ambiției dumneavoastră, dacă sînteți ambițios. De ce vă amestecați și ce înseamnă această pretenție de a voi să dezgropați trecutul? Aveți un motiv, desigur, dar care este acest motiv?

— Am un motiv, într-adevăr, doamnă, dar vă conjur să nu mi-l cereți.

— Ei da, zise Diana. Vreți să știți secretele mele, dar le păstrați cu strășnicie pe ale dumneavoastră.

Gabriel desprinse crucifixul de ivoriu de deasupra scaunului de rugăciune, din stejar sculptat, aflat în spatele Dianei.

— Jurați, doamnă, să păstrați tăcere asupra celor ce vă voi spune, și să nu abuzați în nici un fel de ele împotriva mea?

— Un asemenea jurămînt! spuse Diana.

— Da, doamnă, știu că sînteți o catolică înflăcărată și, dacă jurați pe cruce, vă voi crede.

— Şi dacă refuz să jur?

— Voi tăcea, doamnă, şi prin asta mă condamnaţi la moarte.

— Ştiţi, domnule, că-mi aţîţaţi într-un mod ciudat curiozitatea? Da, misterul de care vă înconjuraţi mă atrage şi mă ispiteşte, v-o mărturisesc. Aţi obţinut acest triumf asupra imaginaţiei mele, deşi nu credeam că mă poate intriga atîta. Dacă jur, o fac ca să ştiu cît mai multe în ceea ce vă priveşte, vă previn. Din pură curiozitate!

— Eu la fel, doamnă! Numai că această curiozitate a mea e cea a acuzatului care aşteaptă condamnarea la moarte. Amară şi cumplită curiozitate, după cum vedeţi. Vreţi să rostiţi acest jurămînt, doamnă?

— Spuneţi cuvintele şi le voi repeta după dumneavoastră, domnule.

După ce Diana rosti jurămîntul, Gabriel urmă:

— Bine, doamnă, şi vă mulţumesc pentru această primă dovadă de încredere. Acum veţi înţelege totul din două vorbe: mă numesc Gabriel de Montgommery şi Jacques de Montgommery a fost tatăl meu.

— Tatăl dumitale! strigă Diana ridicîndu-se în picioare, emoţionată şi stupefiată.

— Aşa că, dacă Diana de Castro este fata contelui, Diana de Castro, pe care o iubesc sau pe care credeam că o iubesc cu o dragoste pătimaşă, este sora mea!

— Ah, înţeleg, spuse Diana de Poitiers, liniştindu-se puţin. «Iată ce-l salvează pe conetabil», gîndi ea.

— Acum, doamnă, continuă Gabriel palid, dar hotărît, vreţi să-mi acordaţi bunăvoinţa de a jura, ca mai adineauri pe acest crucifix, că doamna de Castro este fiica regelui Henric al II-lea? Nu-mi răspundeţi? Oh! de ce nu-mi răspundeţi, doamnă?

— Pentru că nu pot rosti acest jurâmînt, domnule.

— Deci Diana este fata tatălui meu? spuse Gabriel, clătinîndu-se.

— Nu spun asta! Nu voi fi niciodată de acord cu aşa ceva! strigă doamna de Velentinois; Diana de Castro este într-adevăr fiiica regelui.

— Oh, doamnă, e adevărat? Oh, cît sînteţi de bună, spuse Gabriel. Dar, iertare! Poate că interesul vă porunceşte să spuneţi asta. Juraţi deci, doamnă, juraţi! În numele copilei voastre care vă va binecuvînta!

— Nu voi jura, spuse ducesa, de ce-aş jura?

— Dar, doamnă, mai adineauri aţi rostit un jurămînt asemănător cu cel pe care vi-l cer, numai pentru a vă satisface o curiozitate banală, aţi mărturisit-o singură; şi acum, cînd e vorba de viaţa unui om, cînd cu cîteva cuvinte aţi putea salva două destine, dumneavoastră întrebaţi: «De ce-aş jura?»

— În sfîrşit, domnule, nu voi jura, spuse Diana cu răceală.

— Şi dacă totuşi mă însor cu doamna de Castro, şi dacă doamna de Castro este sora mea, credeţi că crima nu va cădea asupra domnieivoastre?

— Nu, răspunse Diana, pentru că n-am jurat.

— Groaznic, groaznic! strigă Gabriel. Dar gîndiţi-vă, doamnă, că

aș putea spune pretutindeni că l-ați iubit pe contele de Montgommery, că l-ați trădat pe rege, că eu, fiul contelui, am această certitudine.

— Certitudine morală, dar nu dovezi, spuse cu un surîs răutăcios Diana care-și reluase nonșalanța impertinentă și trufașă de la început. Dar voi dezmințl, domnule, și așa cum mi-ați spus-o singur, cînd voi nega, nu dumneavoastră veți fi cel crezut. La urma urmelor n-am decît să-i spun regelui că mi-ați declarat o dragoste jignitoare și m-ați amenințat că dacă nu vă voi ceda, mă veți calomnia. Atunci veți fi pierdut, domnule Gabriel de Montgommery. Dar, iertați-mă, adaugă ea, ridicîndu-se, sînt obligată să vă părăsesc; mărturisesc că mi-ați stîrnit, într-o oarecare măsură, interesul, căci povestea dumneavoastră e destul de... deosebită.

Sună dintr-un clopoțel ca să cheme pajul.

— Oh, infamie! strigă Gabriel lovindu-se peste frunte cu pumnii strînși. De ce sînteți femeie și de ce sînt gentilom? Băgați totuși de seamă, doamnă, nu vă veți juca nepedepsită cu inima și cu viața mea. Dumnezeu vă va plăti cu vîrf și îndesat pentru ceea ce faceți, căci fapta dumneavoastră, o repet, este josnică!

— Găsiți? spuse Diana, și-și însoți cuvintele de un rîs scurt și batjocoritor.

În acel moment pajul, pe care ea îl chemase, ridică draperia de la ușă. Diana îi adresă lui Gabriel un mic salut ironic și părăsi camera.

«Haide, își spuse ea, conetabilul meu are într-adevăr noroc. Fortuna face ca și mine: îl iubește. De ce naiba l-om fi iubind?»

Gabriel ieși pe urmele Dianei, năuc de furie și de durere.

XV

Caterina de Medicis

Dar Gabriel avea o inimă dîrză și bravă, era plin de hotărîre și fermitate. După primul moment de consternare, își scutură deznădejdea, își înălță fruntea și ceru să fie anunțat la regină. Caterina de Medicis trebuia să fi auzit vorbindu-se despre această tragedie a rivalității dintre soțul ei și contele de Montgommery; cine știe chiar dacă nu jucase și ea vreun rol în toată povestea asta. N-avea, pe-atunci, decît douăzeci de ani. Gelozia ei de femeie tînără, frumoasă și neglijată n-ar fi trebuit oare să-i țină ochii mereu deschiși asupra tuturor acțiunilor și tuturor greșelilor rivalei sale? Gabriel conta pe amintirile ei, pentru a-și lumina drumul obscur pe care mergea pe dibuite.

Caterina îl primi pe vicontele d'Exmès cu acea bunăvoință vădită care nu încetase să i-o arate în orice ocazie.

— Dumneata ești, frumosule învingător? întrebă ea. Cărei întîmplări fericite îi datorez vizita dumitale? Vii rar să ne vezi, domnule d'Exmès, cred chiar că este prima oară cînd ne ceri o audiență în apartamentul nostru. Ești, totuși, și vei fi întotdeauna binevenit în preajma noastră, ia aminte.

— Doamnă, spuse Gabriel, nu știu cum să vă mulțumesc pentru atîta bunătate, și fiți sigură că devotamentul...

— Lasă devotamentul, îl întrerupse regina, și să ne întoarcem la scopul care te aduce. Pot să te ajut cu ceva?

— Da, doamnă, cred că veți putea.

— Cu atît mai bine, domnule d'Exmès, reluă regina cu cel mai încurajator surîs, și dacă ceea ce-mi ceri stă în puterea mea, mă angajez dinainte să te sprijin. Poate că acest angajament e puțin compromițător; dar dumneata nu vei abuza de el, frumosul meu gentilom.

— Să mă ferească Domnul, doamnă, de o astfel de intenție.

— Vorbește deci, să vedem, spuse regina.

— E vorba de o informație, doamnă, pe care cutez a veni s-o aflu de la dumneavoastră, nimic altceva. Dar pentru mine, acest nimic înseamnă totul. Așa că mă veți ierta dacă vă voi aminti de unele lucruri care trebuie să fie dureroase pentru majestatea-voastră. E vorba de un eveniment petrecut în 1539...

— Oh! Eram foarte tînără pe atunci, aproape o copilă, spuse regina.

-Dar foarte frumoasă și demnă de dragoste, răspunse Gabriel.

— Așa spuneau unii odinioară, reluă regina, încîntată de întorsătura pe care-o lua discuția.

— Și totuși, continuă Gabriel, o altă femeie cuteza să impieteze asupra dreptului dat de Dumnezeu, de nașterea și de frumusețea domniei-voastre, și această femeie, nemulțumită de a răpi prin farmece și vrăji, fără îndoială, ochii și inima unui soț prea tînăr pentru a putea vedea limpede, această femeie îl trăda pe cel care vă trăda și-l iubea pe contele de Montgommery. Dar în disprețul dumneavoastră justificat poate că ați uitat toate acestea, doamna?

— Cîtusi de puțin, zise regina, și această aventură și toate uneltirile, începînd cu cea despre care vorbiți, sînt încă prezente în memoria mea. Da, l-a iubit pe contele de Montgommery; apoi, văzîndu-și pasiunea descoperită, a pretins în mod laș că era o prefăcătorie pentru a pune la încercare inima Delfinului și cînd Montgommery a dispărut — poate chiar din porunca ei — ea nu l-a plîns, ci s-a arătat veselă și nebunatică la balul de a doua zi. Da, îmi voi aduce întotdeauna aminte de primele intrigi prin care această femeie mi-a săpat proaspăta-mi regalitate; căci m-am necăjit rău atunci, îmi petreceam nopțile și zilele plîngînd. Dar, după aceea, mîndria mea s-a deșteptat; de atunci mi-am îndeplinit întotdeauna datoria; am făcut să-mi fie respectate titlurile de soție, de mamă și de regină; am dăruit regelui și Franței o mulțime de copii; dar acum nu-mi mai iubesc bărbatul decît ca pe un prieten și ca pe tatăl fiilor mei și nu-i recunosc dreptul de a-mi cere un sentiment mai tandru. Am trăit destul pentru binele general, n-aș putea trăi puțin și pentru mine? Nu mi-am cîștigat destul de scump fericirea? Dacă vreun tînăr devotat și pătimaș îmi declară dragoste, ar fi o crimă dacă l-aș încuraja, Gabriel?

Privirile Caterinei îi întăreau vorbele. Dar mintea lui Gabriel era aiurea. De îndată ce regina încetase de a-i mai vorbi despre tatăl lui, n-o mai asculta, visa. Această reverie pe care regina o interpreta în sensul dorit de ea nu-i displăcea. Dar Gabriel rupse tăcerea.

— O ultimă lămurire, doanmă, și cea mai gravă, îi spuse el. Sînteți atît de bună față de mine... Într-adevăr, știam bine că, venind la dumneavoastră, voi pleca mulțumit. Ați vorbit de devotament, contați pe al meu, doamnă! Dar isprăviți-vă opera de bunăvoință. Pentru că ați cunoscut amănuntele acelei întunecate aventuri a contelui de Montgommery, știți cumva dacă doamna de Castro, născută la cîteva luni după dispariția contelui, este într-adevăr fiica regelui? Bîrfelile, sau chiar calomniile, nu i-au atribuit cumva domnului de Montgommery această paternitate?

Caterina de Medicis îl privi cîtva timp în tăcere pe Gabriel, ca pentru a-și da seama de intenția care-i dictase aceste cuvinte. Crezu că întrezărește această intenție și începu să surîdă.

— Am băgat de seamă, într-adevăr, spuse ea, că ai remarcat-o pe doamna de Castro și că-i faci o curte destul de asiduă. Abia acum văd motivele. Sigur, înainte de a merge mai departe, vrei să te asiguri, nu-i așa? că n-o iei pe o cale greșită, și că într-adevăr îți adresezi omagiile unei fiice de rege... N-ai vrea ca, după ce te-ai căsători cu fiica legitimă a lui Henric al II-lea, să afli într-o bună zi, prin vreo descoperire interesantă, că ai luat-o de nevastă pe fata din flori a contelui de Montgommery. Într-un cuvînt, ești ambițios, domnule d'Exmes. Nu te apăra, nu te stimez mai puțin, și acest lucru este departe de a contraveni planurilor pe care le am în legătură cu dumneata, ba s-ar putea chiar să le fie de folos. Ești ambițios, nu-i așa?

— Dar, doamnă, zise Gabriel încurcat, poate că de fapt...

— Bine, dragul meu gentilom, spuse regina. Vrei să mă socoți prietenă? În însuși interesul proiectelor dumitale, renunță la Diana. Las-o încolo pe păpușa asta... Adevărul e că nu știu dacă este fiica regelui sau a contelui, dar ultima ipoteză s-ar putea totuși să fie adevărată; dar chiar dacă ar fi fata regelui, nu-i ea femeia și proteguitoarea care îți trebuie. Doamna de Castro este o fire slabă și moale, numai sentiment și grație, dacă vrei, dar fără putere, fără energie, fără cutezanță. A știut să cîștige bunăvoința regelui, sînt convinsă de asta, dar nu va sti niciodată să profite de ea. Ceea ce-ți trebuie dumitale, Gabriel, ca să-ți îndeplinești marile visuri, este o inimă puternică, tare, care să te ajute tot la fel precum te iubește, care să te slujească și să se slujească de dumneata, și care să-ți umple în același timp sufletul și viața. Această inimă ai găsit-o fără să știi, viconte d'Exmes. El o privi surprins. Ea urmă pornită: Ascultă, soarta noastră trebuie să ne ferească pe noi, reginele, de legături nepotrivite; situate atît de sus, dacă dorim ca vreo afecțiune să ajungă pînă la noi, trebuie să facem cîțiva pași, să-i ieșim înainte și să-i întindem mîna. Gabriel, ești frumos, brav, pătimaș și mîndru. Din primul moment în care te-am văzut am simțit pentru dumneata un sentiment necunoscut și — oare să mă fi înșelat? — cuvintele și privirile dumitale, pînă la demersul acesta de astăzi, care poate că nu-i decît o dibace înscenare, totul m-a făcut să presupun că n-am întîlnit un ingrat.

— Doamnă! strigă Gabriel speriat.

— Da, ești emoționat și surprins, văd, zise Caterina, cu cel mai dulce surîs al ei. Dar n-ai să mă judeci prea sever, nu-i așa, în ceea ce privește sinceritatea mea? Ți-o repet, regina trebuie s-o scuze pe

femeie. Eşti timid, destul de ambiţios, domnule d'Exmès, şi scrupulele, care mă depăşesc, m-ar fi putut face să pierd un devotament preţios. Am preferat să vorbesc eu prima. Haide, spune-mi, sînt chiar atît de temut?

— Oh, da, murmură Gabriel palid şi emoţionat.

Dar regina, care-l auzi, nu dădu importanţă exclamării sale.

— Ei, spuse ea veselă, încă nu te-am făcut să-ţi pierzi mintea; aceste informaţii pe care mi le-ai cerut despre doamna de Castro sînt într-o oarecare măsură o dovadă. Dar fii liniştit, nu vreau căderea, ci măreţia dumitale, Gabriel; pînă acum m-am mulţumit să fiu pe planul al doilea, dar să ştii, voi străluci în curînd pe firmament. Diana de Poitiers e la o vîrstă cînd nu-şi mai poate păstra multă vreme frumuseţea şi puterea. In ziua în care prestigiul acestei femei se va clătina, va începe domnia mea şi află că ştiu să domnesc, Gabriel; instinctele dominaţiei pe care le simt în mine sînt cele mai sigure garanţii şi dealtfel ele sînt în sîngele Medicişilor. Regele va afla într-o zi că n-are un consilier mai abil, mai şiret şi mai experimentat decît mine. Şi atunci, Gabriel, ce nu va putea pretinde omul care şi-a unit soarta cu a mea cînd eram încă obscură? Omul care va fi iubit în mine femeia, şi nu regina? Crezi că stăpîna regatului nu-l va răsplăti cum se cuvine pe cel care-i va fi devotat? Acest om va fi ajutorul ei, braţul ei drept, adevăratul rege. Va ţine în mîna lui toate puterile Franţei. Un vis frumos, nu-i aşa, Gabriel? Ei bine, vrei să fii acest om?

Ea îi întinse mîna.

Gabriel puse un genunchi pe pămînt şi sărută acea mînă albă şi fermecătoare... Dar firea lui era prea cinstită pentru a se deda la şiretlicurile şi minciunile unei iubiri prefăcute. Între o înşelăciune şi un pericol era prea sincer şi prea hotărît ca să şovăie, aşa că, ridicîndu-şi nobilu-i chip, spuse:

— Doamnă, umilul gentilom care se află la picioarele voastre vă roagă să-l consideraţi drept cel mai respectuos dintre servitorii domniei-voastre, drept cel mai devotat dintre supuşii voştri. Dar...

— Dar, îl întrerupse Caterina cu un surîs, nu aceste cuvinte de veneraţie sînt ceea ce-ţi cer eu, nobile cavaler.

— Şi totuşi, doamnă, continuă Gabriel, nu pot să mă slujesc de termeni mai dulci şi mai tandri, căci — iertaţi-mă — cea pe care o iubesc, înainte de a vă fi cunoscut pe dumneavoastră, este într-adevăr Diana de Castro, şi nici o iubire, fie chiar cea a unei regine, n-ar şti să-şi găsească locul în această inimă plină de un alt chip.

— Ah! exclamă Caterina, cu fruntea palidă şi cu buzele strînse.

Gabriel, cu capul plecat, aştepta, totuşi fără să tremure, torentul de indignare şi dispreţul care trebuiau să se reverse asupra lui. După cîteva minute de tăcere, Caterina de Medicis spuse, abia stăpînindu-şi vocea şi mînia:

— Ştii, viconte, că te găsesc îndrăzneţ, pentru a nu spune obraznic? Cine-ţi vorbeşte de dragoste, domnule? De unde ai scos-o că am vrut să-ţi ispitesc virtutea atît de înverşunată? Trebuie să ai despre meritele dumitale o părere mult prea nesăbuită pentru a cuteza să crezi astfel de lucruri şi pentru a explica într-un mod atît de temerar o bunăvoinţă care n-are altă vină decît aceea de a se fi adresat unei

persoane nedemne. Ai insultat în mod nepermis o femeie și o regină, domnule!

— Oh, doamnă, credeți că respectul meu...

— Destul! îl întrerupse Caterina, îți spun că m-ai insultat și că ai venit aici ca să mă insulți. De ce-ai venit aici? Ce motiv te-a adus? Ce mă interesează pe mine iubirea dumitale și doamna de Castro și toate cele care vă privesc pe voi amîndoi? Ai venit să iei informații de la mine! Ridicol pretext! Ai vrut ca regina Franței să facă poliție în slujba pasiunii dumitale! E un lucru smintit, afla, și... și jignitor!

— Nu, doamnă, răspunse Gabriel, în picioare și mîndru, vă simțiți ultragiată fiindcă ați întîlnit un om cinstit care a preferat să vă rănească decît să vă înșele.

— Taci, domnule, reluă Caterina, îți poruncesc să taci și să ieși. Fii mulțumit că nu-i dezvălui regelui fapta dumitale cutezătoare. Dar să nu mai apari niciodată în fața mea și de-acum încolo s-o numeri pe Caterina de Medicis printre cei mai neîmpăcați dușmani ai dumitale. Da, îmi vei cădea în mînă, fii sugur, domnule d'Exmes! Dar, pînă atunci, ieși!

«Ei, își spuse Gabriel cînd se afla singur, o ură în plus. Dar ce-ar fi contat dacă aș fi aflat ceva despre tata și despre Diana! Iubita regelui și soția regelui — pe amîndouă mi le-am făcut dușmance. Poate că soarta vrea să mă pregătească spre a deveni dușmanul regelui; acum haidem la Diana, a venit ceasul, și facă Domnul ca să nu ies mai trist și mai dezolat de la cea care mă iubește decît de la cele care mă urăsc».

XVI

Iubit sau frate?

Cînd Jacinthe îl introduse pe Gabriel în camera pe care Diana de Castro, ca fiică legitimă a regelui, o ocupa la Luvru, aceasta, în efuziunea ei naivă și castă, alergă înaintea iubitului, fără sa-și ascundă în nici un fel bucuria. Nu și-ar fi retras nici fruntea din calea sărutului lui; dar el se mulțumi să-i strîngă doar mîna.

— Iată-te în sfîrșit, Gabriel, spuse ea. Cu cîtă nerăbdare te-am așteptat! Începînd de atunci, nu mai știu cum să-mi revărs preaplinul fericirii pe care o simt în mine, vorbesc singură, rîd singură, sînt nebună! Dar în sfîrșit, iată-te; acum vom putea să fim fericiți împreună. Ei bine, dar ce ai? Pari îngrijorat, grav și aproape trist. Oare cu acest chip întunecat și cu aceste atitudini rezervate vrei să-ți arăți dragostea față de mine și recunoștința față de tatăl meu?

— Tatăl tău?... Da, ai dreptate, să vorbim puțin despre tatăl tău, Diana. Cît despre gravitatea asta, care te miră atîta, așa mi-e obiceiul, să-mi primesc cu fruntea întunecată soarta; îmi bat joc de darurile ei, nu-s obișnuit cu ele, căci prea adesea a încercat să ascundă sub un dar o durere.

— Nu te știam atît de filozof și nici atît de nefericit, zise Diana pe jumătate veselă, pe jumătate supărată. Dar, mă rog! Spuneai că ai vrea să vorbim despre rege; foarte bine; doar a fost cît se poate de bun și de generos cu noi...

— Te iubește, nu-i așa?

— Cu o tandrețe și o blîndețe infinite.

«O fi crezînd, murmură vicontele d'Exmes, că e fiica lui...»

— Un singur lucru mă miră, reluă el cu voce tare: cum se face că regele, nutrind față de tine asemenea sentimente, a putut totuși să rabde atîția ani fără să te vadă și fără să te cunoască; cum a putut să te lase în voia soartei la Vimoutiers, pierdută și necunoscuta? Nu l-ai întrebat niciodată, Diana, care a fost motivul unei atît de ciudate indiferențe? O asemenea uitare, știi e cam greu de împăcat cu bunăvoința asta pe care ți-o arată acum.

— Oh, nu el e cel care m-a uitat!

— Dar cine atunci?

— Cine? Doamna de Poitiers, căci nu știu dacă pot spune mama mea!

— Și de ce s-a resemnat să te abandoneze astfel, Diana? Nașterea ta, dimpotrivă, trebuia s-o bucure, fiindcă o făcea să crească și mai mult în ochii regelui. De ce anume se temea? Soțul ei era mort... Tatăl ei mort...

— Gabriel, zise Diana, mi-ar fi greu, dacă nu chiar imposibil să justific această mîndrie ciudată care a făcut-o pe doamna de Valentinois să nu mă recunoască niciodată drept copilul ei. Află, dacă vrei să știi, că l-a convins pe rege să ascundă la început nașterea mea, că nu m-a rechemat la Curte decît la insistența regelui, dacă nu chiar la porunca acestuia, și că n-a vrut nici în ruptul capului să fie pomenită în actul meu de naștere. Dar nu mă plîng, Gabriel, fiindcă fără acest orgoliu ciudat nu te-aș fi cunoscut și nu te-aș fi iubit. M-am gîndit adesea cu durere la acest soi de aversiune a mamei față de mine.

«Aversiune care ar putea să nu fie decît remușcare, gîndi Gabriel cu spaimă; l-a înșelat pe rege, dar nu fără șovăială și fără teamă...»

— La ce te gîndești, reluă Diana, și de ce mi-ai pus toate aceste întrebări?

— Ei, fleacuri; am o îndoială care-mi frămîntă sufletul. Nu ține seama de asta, Diana; dacă mama ta nu te poate suferi, ba chiar s-ar putea spune că aproape te urăște, cel puțin tatăl tău compensează această răceală prin tandrețea lui; tu, la rîndul tău, dacă te simți intimidată și străină față de doamna de Valentinois, lîngă rege te simți, nu-i așa, ca lîngă adevăratul tău tată...

— Da, zise Diana. M-am simțit îndată atrasă spre el din prima zi în care l-am văzut și în care mi-a vorbit cu atîta bunătate. Nu din motive meschine sînt față de el atît de prevenitoare și de afectuoasă, ci pentru că pur și simplu îl iubesc. Nu este nici binefăcătorul, nici protectorul meu, este tata!

— Nu te poți înșela în astfel de lucruri, strigă Gabriel încîntat. Draga mea Diana, iubita mea; e bine că-ți iubești astfel tatăl și că te simți în fața lui plină de recunoștință și de dragoste. Această pietate filială îți face cinste, crede-mă.

— Este de datoria ta să înțelegi asta, spuse Diana. Dar, după ce-am vorbit despre tata și despre afecțiunea pe care mi-o poartă și pe care i-o port, după ce-am vorbit despre obligațiile noastre față de el, ce-ar fi dac-am vorbi puțin despre noi, despre dragostea noastră?

Ce zici? Devii egoist, adăugă tînăra, cu acea ingenuitate fermecătoare care-i era caracteristică. Dealtfel, ce rege mi-ar putea reproșa dacă m-aș gîndi puțin și la mine, la noi... Știi, Gabriel, ce mi-a spus regele mai adineauri? «Copilă dragă, fii fericită! Asta mă face și pe mine fericit!» Așa că, domnule, recunoștința noastră odată mărturisită, eu zic să ne gîndim acum și la noi.

— Da, spuse Gabriel gînditor, da, sigur. Să ne întoarcem la dragostea care ne leagă. Să privim în inimile noastre și să vedem ce se petrece în ele. Să ne dezvăluim unul altuia sufletele, să ne istorisom unul altuia viața.

— Foarte bine, va fi încîntător.

— Da, încîntător, zise cu tristețe Gabriel. Ia zi, Diana, ce simți tu pentru mine? Spune! Nu cumva mă iubești mai puțin ca pe tatăl tău?

— Răutăciosule, gelosule! Știi doar că te iubesc cu totul altfel. Nu-i prea ușor să-ți explic, zău așa! Cînd îl văd pe rege sînt calmă și inima nu-mi bate mai tare ca de obicei. Dar cînd te văd pe tine, oh! o căldură ciudată care mă face să tremur, dar care în același timp mă încîntă, se răspîndește în toată ființa mea. I-am spus adesea tatii, chiar de față cu alții, cuvinte mîngîietoare și dulci care-mi veneau pe buze; dar ție, o, ție nici în fața unei singure persoane n-aș îndrăzni să-ți spun măcar pe nume. Pe cît de liniștită este bucuria pe care o simt alături de tatăl meu, pe atît de neliniștită este fericirea pe care mi-o aduce prezența ta, ba aș spune chiar dureroasă; și totuși această durere este cu mult mai plăcută decît acea bucurie liniștită.

— Taci, oh, taci! strigă Gabriel pierdut. Da, mă iubești și asta mă sperie, și vezi, mă liniștește, caci, la urma urmei, Dumnezeu n-ar fi îngăduit dragostea asta dacă nu mă puteai iubi...

— Ce vrei să spui, Gabriel? întrebă Diana mirată. De ce mărturisirea asta, pe care am dreptul să ți-o fac din moment ce vei fi bărbatul meu, te îndepărtează astfel de mine? Ce pericol se ascunde în dragostea mea?

— Nici unul, scumpa mea, nici unul! Doar bucuria e de vină! Ea mă îmbată astfel, bucuria! O fericire atît de deplină te face să amețești! Totuși nu m-ai iubit întotdeauna în acest fel. Pe vremea cînd ne plimbam împreună sub umbrarele din Vimoutiers, n-aveai pentru mine decît o prietenie frățească, nu-i așa?

— Pe atunci eram un copil, spuse Diana; nu m-am gîndit decît la tine în cei șase ani de singurătate; inima mea n-a crescut odată cu mine; trăiesc de două luni în mijlocul unei curți unde corupția moravurilor și insolența limbajului nu prea mi-au lăsat răgazul să mă gîndesc la pasiunea noastră pură și sacră.

— Adevărat, adevărat, spuse Gabriel.

— Dar tu, zise Diana la rîndul ei, ce simți pentru mine?

Hai, deschide-ți inima cum mi-am deschis-o și eu. Dacă vorbele mele ți-au făcut bine, fă-mi și tu mie bine la rîndu-mi și spune-mi că mă iubești.

— Oh, eu... nu știu... nu-ți pot spune asta. E îngrozitor! Nu mă întreba mai mult!

— Gabriel, strigă Diana consternată, dar vorbele tale sînt cumplite! Nu-ți dai seama de asta! Cum, nu vrei nici măcar să-mi spui că mă iubești?

— Dacă te iubesc! Mă întreabă dac-o iubesc! Da, te iubesc ca un smintit, ca un criminal poate!

— Ca un criminal! zise doamna de Castro uluită. Ce crimă poate fi dragostea noastră? Nu sîntem amîndoi liberi? Tata n-a consimțit la căsatoria noastră? Pînă și cerul se bucură de-o asemenea dragoste! Dragul meu, nu cumva ești bolnav? Tu, atît de hotărît de obicei...De unde-ți vin aceste spaime? Oh! eu nu mă tem de nimic alături de tine! Știu că lîngă tine sînt în siguranță ca și lîngă tata. Iată, ca să-ți amintesc cît de mult te iubesc, mă voi ghemui la pieptul tău, soțul meu iubit! Te voi lăsa să mă săruți pe frunte fără remușcări.

Surîzătoare și plină de farmec, își apropie de el chipul luminos și, cu o privire angelică, îi ceru casta sărutare.

Dar Gabriel o împinse îngrozit.

— Nu, du-te, strigă el, lasă-mă, fugi!

— O, doamne, zise Diana, lăsîndu-și brațele să-i cadă de-a lungul, o, Doamne, mă respinge, nu mă iubește!

— Te iubesc prea mult, zise Gabriel.

— Dacă m-ai iubi, îmbrățișarea mea nu te-ar îngrozi.

«Mă îngrozește într-adevăr? se întrebă Gabriel cuprins de o altă spaimă. Oare instinctul o respinge, sau judecata?»

— Oh, vino, Diana, vino, vreau să văd, să știu, să simt! Vino și lasă-mă să te sărut pe frunte, sărut de frate la urma urmei, și pe care un logodnic și-l poate îngădui.

O strînse la piept și-o sărută îndelung pe plete.

— M-am înșelat, spuse el visător la această plăcută atingere, nu glasul sîngelui e cel care strigă în mine, ci glasul iubirii. Îl recunosc! Ce fericire!

— Ce tot șoptești, iubitule? Spune-mi că mă iubești, asta-i tot ce vreau să aud și să știu.

— Oh, da, te iubesc, înger adorat, te iubesc cu patimă, cu frenezie! Te iubesc și, cînd simt inima mea cum bate lîngă a ta, mi se pare că cerul... Ba nu, iadul! strigă dintr-o dată Gabriel desprinzîndu-se din îmbrățișarea Dianei. Du-te, du-te, lasă-mă să fug, sînt un blestemat!

Și fugi năuc din cameră, lăsînd-o pe Diana mută de spaimă și împietrită de durere. Coborî scările clătinîndu-se de parcă-ar fi fost beat. Cele trei încercări prin care trecuse erau prea mult pentru el. Cînd ajunse în marea galerie a Luvrului, ochii i se închiseră fără să vrea, picioarele i se muiară și se prăbuși în genunchi lîngă zid murmurînd:

— Presimțeam eu că acest înger mă va face să sufăr și mai mult decît cei doi diavoli...

Și leșină. Se făcuse noapte și nimeni nu mai trecea prin galerie. Nu-și veni în fire decît atunci cînd simți o mînă mîngîindu-i fruntea și auzi o voce vorbindu-i. Deschise ochii. Maria Stuart stătea în fața lui cu o făclie aprinsă în mînă.

— Din fericire, iată un alt înger, zise Gabriel.

— Deci, dumneata ești, domnule d'Exmes, spuse Maria, oh! cum m-ai speriat! Am crezut că ești mort. Ce ai? Cît ești de palid! Te simți mai bine? Vrei să chem pe cineva?

— Nu, doamnă, să fiți binecuvîntată pentru bunătatea dumnea-

voastră. Acum îmi amintesc... O durere groaznică mi-a strîns dintr-o dată tîmplele ca o gheară de fier. Genunchii mi s-au muiat și am căzut lîngă această tapiserie. Dar de ce m-a apucat această durere? Ah, da, acum îmi amintesc, îmi amintesc totul. Vai, doamne, iată că-mi amintesc!

— Te-a copleșit o mare durere, nu-i așa? zise Maria. Văd că doar la simpla amintire a ceea ce ai suferit, ai devenit și mai palid. Sprijină-te de brațul meu, sînt destul de tare. Să chem pe cineva să te conducă pînă acasă?

— Vă mulțumesc, doamnă, spuse Gabriel adunîndu-și puterile și energia. Am vigoarea necesară ca să mă duc singur acasă. Uitați-vă, merg fără ajutor și cu un pas destul de sigur. Nu vreau să vă necăjesc, și-mi voi aminti cît voi trăi de mișcătoarea dumneavoastră bunătate, doamnă. Mi-ați apărut ca un înger mîngîietor într-o clipă de mare restriște a soartei mele. Doar moartea, doamnă, ar putea șterge asta din inima mea.

— O, Doamne, dar ceea ce-am făcut e cît se poate de firesc, domnule d`Exmes. Aș fi făcut-o pentru orice ființă aflată în suferință, cu atît mai mult pentru dumneata, pe care te știu prietenul devotat al unchiului meu de Guise. Nu-mi mulțumi pentru atît de puțin.

— Acest putin înseamnă totul în durerea disperării în care zăceam. Nu vreți să va mulțumesc, dar eu îmi voi aminti... Adio, doamnă!

— Adio, domnule d`Exmes, îngrijește-te și încearcă să te mîngîi...

Și-i întinse mîna, pe care Gabriel i-o sărută cu respect. Apoi se despărțiră.

Ieșind din Luvru, Gabriel o apucă pe malul apei și după o jumătate de ceas ajunse în strada Jardins-Saint-Paul. Nu se gîndea la nimic, creierul parcă i se golise, nu simțea decît o mare suferință. Aloyse îl aștepta nelinistită.

— Ei bine? spuse ea.

Gabriel își stăpîni amețeala care-i întunecă din nou vederea. Ar fi vrut să plîngă, dar nu putea. Răspunse cu o voce schimbată:

— Nu știu nimic, Aloyse! Și acele femei și inima mea au fost mute! Nu știu nimic decît că fruntea mi-e înghețată și că totuși ard. Doamne, Doamne!

— Curaj, monseniore, spuse Aloyse.

— Curaj am, zise Gabriel, mulțumesc Domnului. Dar am să mor!

Și căzu din nou inert pe podea, dar de asta-dată fără să-și mai revină.

XVII

Horoscopul

— Bolnavul va trăi, doamnă Aloyse. Pericolul a fost mare și convalscența va fi lungă. Toate acele luări de sînge l-au slăbit pe bietul tînăr, dar va trăi, fii fără grigă, și mulțumește Domnului că răul trupesc a slăbit lovitura pe care a primit-o sufletul, căci astfel de răni nu le putem tămădui și a lui ar fi putut să fie mortală și poate să mai fie încă.

Doctorul care vorbea astfel era un om înalt, cu o frunte mare, bombată, cu ochii adînci și pătrunzători. Norodul îl numea maestrul Nostradamus[1]; ca savant, el semna Nostre-Dame. Nu putea să aibă mai mult de cincizeci de ani.

— Uită-te la el, maestre, zise Aloyse; zace din seara zilei de 7 iunie. Acum sîntem în 2 iulie, și tot acest timp n-a scos un cuvînt, nu pare nici să mă vadă, nici să mă cunoască, e ca și mort, vai! Atinge-i mîna și nici n-o să bage de seamă.

— Cu atît mai bine, doamnă Aloyse, cu atît mai bine, să revină cît mai tîrziu cu putință la gîndurile lui negre; dacă ar putea rămîne, cum dealtfel nădăjduiesc, încă o lună în această toropeală, fără judecată și fără gîndiri, e în mod sigur salvat.

— Salvat! zise Aloyse, ridicînd ochii spre cer.

— E încă de pe acum, dacă nu-l întoarce boala, poți să spui asta și acelei frumoase cameriste care vine de două ori pe zi ca să afle vești; căci trebuie să fie la mijloc vreo mare pasiune pentru vreo mare doamnă, nu-i așa? E și încîntător și fatal.

— Ai dreptate, maestre Nostradamus, spuse Aloyse oftînd.

— Facă Domnul să scape și de pasiune și de boală, doamnă Aloyse, dacă nu cumva boala și pasiunea n-au aceeași cauză. Eu voi răspunde de una, dar nu și de cealaltă.

Nostradamus desfăcu mîna moale și inertă a lui Gabriel și privi cu atenție plină de grijă palma acelei mîini. Întinse chiar pielea deasupra indexului și a degetului mijlociu, părînd să caute, nu fără greutate, în memoria sa, o amintire.

«Ciudat, își spuse el, am impresia că am cercetat această mînă. Dar ce semne m-au izbit atunci?» Apoi cu glas tare:

— Nimic neobișnuit. Însușirea dominantă a acestui tînăr e vointa fermă, rigidă, implacabilă ca o săgeată slobozită de o mînă sigură... Dar nu asta m-a uimit odinioară. Amintirile mele sînt prea confuze; stăpînul dumitale n-are decît douăzeci și cinci de ani, doamnă Aloyse, nu-i așa?

— N-are decît douăzeci și patru, maestre.

— Atunci înseamnă că e născut în 1533... Știi ziua, doamnă Aloyse?

— 6 martie.

— Dar nu cumva știi dacă era dimineața ori seara?

— Ba cum să nu, eram lîngă mamă-sa pe care o vegheam în durerile facerii. Monseniorul Gabriel s-a născut fix la ora șase și jumătate dimineața.

Nostradamus își însemnă aceste date.

— Voi vedea în ce poziție erau așezate în acea zi la acea oră unele stele, spuse el. Dacă vicontele d'Exmes ar fi avut cu douăzeci de ani mai mult, aș fi jurat că i-am mai ținut o dată mîna în mîna mea. De fapt, nu asta interesează. Nu vrăjitorul, cum mă numește lumea ciudată, ci medicul e cel care are acum treabă aici, și ți-o repet, doamnă Aloyse, bolnavul va trăi.

— Ei, maestre, spuse cu tristețe Aloyse, ai mărturisit că răspunzi

---

[1] *Michel de Nostre-Dame*, zis *Nostradamus* (1503-1566), astrolog și medic francez, celebru în vremea sa pentru vindecări socotite pe atunci miraculoase.

doar de boală, nu și de pasiune.

— Pasiunea! Ei, spuse surîzînd Nostradamus, dar mi se pare că prezența, de două ori pe zi, a acelei cameriste dovedește că nu e chiar atît de fără speranță...

— Dimpotrivă, maestre, dimpotrivă, strigă Aloyse cu frică.

— Haida de, doamnă Aloyse, bogat, brav, tînăr, frumos cum este vicontele d`Exmes, n-o să fie multă vreme respins de doamne într-o vreme ca a noastră; cel mult, uneori ești amînat...

— Închipuie-ți, maestre, că atunci cînd monseniorul se va reîntoarce la viață și la judecată, primul, singurul lui gînd care-i va izbi mintea zdruncinată ar fi acesta: «Femeia pe care o iubesc este definitiv pierdută pentru mine»; ce se va întîmpla cu el?

— Să nădăjduim că presupunerea dumitale nu-i întemeiată, doamnă Aloyse, căci ar fi cumplit. Această durere puternică într-un creier atît de slăbit ar fi groaznică. Atît cît pot eu judeca un om după trăsăturile feței sale și după privirea ochilor, stăpînul dumitale nu-i un om ușuratic; de data asta, voința lui puternică și energică va fi un pericol în plus și, zdrobită în lupta cu imposibilul, i-ar putea zdrobi, la rîndul ei, viața.

— Doamne, băiatul va muri! strigă Aloyse.

— Primejdia ar fi să i se congestioneze iar creierul. Există însă întotdeauna putința de a-i flutura prin fața ochilor o nădejde. Se va agăța de speranța cea mai neînsemnată, de șansa cea mai fugară și va fi salvat.

— Va fi salvat, spuse Aloyse, cu un aer sumbru. La nevoie voi jura și strîmb, numai ca să fie salvat. Maestre Nostradamus, îți mulțumesc.

Trecu încă o săptămînă și Gabriel tot nu părea să dea semne că-și regăsise judecata. Ochii, încă tulburi și fără expresie, fixau totuși chipurile și obiectele. Apoi începu să facă mișcările ce i se cereau, să se ridice singur, să ia leacurile pe care i le întindea Nostradamus. Aloyse, în picioare, neobosită, aștepta. După o altă săptămînă Gabriel putu să vorbească. Nu se făcuse încă pe deplin lumină în haosul din mintea sa. Nu rostea decît cuvinte incoerente, dar care aveau totuși legătură cu viața lui trecută. Acum, cînd medicul era de față, Aloyse tremura ca nu cumva Gabriel să trădeze vreunul din secretele sale. Nu se înșela în ceea ce privește presimțirile sale, căci într-o zi, Gabriel, în somnul lui agitat, strigă de fața cu Nostradamus:

— Ei cred că mă numesc vicontele d`Exmes. Nu, nu, sînt contele de Montgommery...

— Contele de Montgommery, spuse Nostradamus izbit de o amintire.

— Tăcere, zise Aloyse punîndu-și un deget pe buze.

Dar Nostradamus plecă fără ca Gabriel să mai fi adăugat vreun cuvînt, și cum a doua zi și în zilele următoare medicul nu mai aduse vorba despre cuvintele care-i scăpaseră bolnavului, Aloyse se temu să revină asupra acestui fapt ca să nu atragă atenția doctorului asupra unor lucruri pe care stăpînul ei poate că avea interesul să le ascundă. Incidentul păru deci uitat de amîndoi.

Gabriel mergea din ce în ce mai bine. Îi recunoscu pe Aloyse și pe Martin-Guerre; cerea ceea ce avea nevoie. Vorbea cu o blîndețe

tristă care lăsa să se creadă că, în sfîrșit, își recăpătase judecata. Într-o dimineață, în ziua în care se ridică din pat pntru prima oară, îi spuse Aloysei:

— Doică, și războiul?

— Ce război, monseniore?

— Războiul contra Spaniei și Angliei...

— Oh, monseniore, mi s-au istorisit lucruri vrednice de milă. Spaniolii, întăriți de două mii de englezi, au intrat, se spune, în Picardia. Se bat de-a lungul granitei.

— Cu atît mai bine, zise Gabriel.

Aloyse atribui acest răspuns unei rămășițe de delir. Dar, a doua zi, cu o perfectă luciditate, Gabriel îi zise:

— Nu te-am întrebat ieri dacă domnul de Guise s-a întors din Italia.

— E pe drum, monseniore, răspunse Aloyse uimită.

— Bine! În ce zi sîntem azi, doică?

— Marți, 4 august, monseniore.

— Pe 7 vor fi două luni, zise Gabriel, de cînd zac pe acest pat al durerii.

— Ah, strigă Aloyse tremurînd, monseniorul își aduce aminte.

— Da, îmi aduc aminte, Aloyse, îmi aduc aminte; dar, adăugă el cu tristețe, dacă eu n-am uitat nimic, mi se pare că m-au uitat ei pe mine; n-a venit nimeni să ceară vești despre mine, Aloyse?

— Ba da, monseniore, răspunse cu voce schimbată Aloyse, care urmărea cu neliniște pe chipul tînărului ei stăpîn efectul vorbelor sale, a venit o cameristă cu numele Jacinthe. Venea de două ori pe zi sa afle cum vă mai este. Dar de vreo cincisprezece zile, de cînd v-ați simțit un pic mai bine, nu mai vine...

— Nu mai vine... Știi cumva de ce, doică?

— Da, monseniore. Stăpîna ei, așa după cum mi-a spus Jacinthe ultima oară, a obținut de la rege îngăduința să se retragă la o mînăstire, cel puțin pînă la sfîrșitul războiului.

— Într-adevăr, zise Gabriel cu un surîs blînd și melancolic. Și, în vreme ce o lacrimă, prima pe care o vărsa de două luni încoace, îi aluneca de-a lungul obrazului, adăugă: Scumpă Diana!

— Oh! monseniore! strigă Aloyse în culmea bucuriei; monseniorul a rostit acest nume... fără să fie zdruncinat, fără nici o slăbiciune. Monseniorul este salvat. Monseniorul va trăi, și eu nu voi fi nevoită să-mi trădez jurămîntul.

— Da, sînt salvat, și totuși, buna mea Aloyse, nu voi trăi!

— Cum asta, monseniore? spuse Aloyse tremurînd din toate mădularele.

— Trupul a rezistat cu curaj, spuse Gabriel, dar sufletul, sufletul, Aloyse, crezi că n-o să fie lovit de moarte? Vreau să mă ridic după această lungă boală, este adevărat, să mă las, după cum vezi, vindecat. Dar ai noștri se bat la graniță, eu sînt căpitan al gărzilor și locul meu este acolo unde se duce lupta. De îndată ce mă voi putea urca pe cal, mă voi duce acolo unde mi-e locul. Și la prima bătălie la care voi lua parte, Aloyse, voi face în așa fel încît să nu mă mai întorc.

— Vă veți lăsa ucis! Sfîntă Fecioară! Și de ce asta, monseniore, de ce asta?

— De ce? Fiindcă doamna de Poitiers tace cu încăpățînare, Aloyse, fiindcă Diana este poate sora mea și eu o iubesc pe Diana; fiindcă regele poate că l-a asasinat pe tata și eu nu-l pot pedepsi pe rege fără să am certitudinea vinovăției sale. Or, neputînd nici să-mi răzbun tatăl, nici să mă însor cu sora mea, nu mai știu ce-aș mai putea face pe lumea asta. Iată de ce vreau s-o las în plata Domnului...

— Nu, monseniore, n-o veți părăsi, spuse Aloyse mohorîtă și sumbră. N-o veți părăsi fiindcă aveți multe de făcut, și o datorie cumplită de îndeplinit... Dar nu vă voi vorbi despre asta decît în ziua în care veți fi cu totul restabilit, cînd Nostradamus îmi va confirma că puteți să mă ascultați în liniște, că aveți puterea necesară pentru o astfel de treabă.

Ziua aceea sosi în săptămîna care urmă. Gabriel ieșise de trei zile din casă ca să-și pregătească plecarea, și Nostradamus anunțase că va mai veni o dată să-și vadă pacientul. Într-un moment în care Aloyse se afla singură cu Gabriel, acesta spuse:

— Monseniore, v-ați gîndit la hotărîrea pe care ați luat-o? Mai țineți la această hotărîre?

— Țin, spuse Gabriel.

— Vreți să vă puneți capăt zilelor.

— Vreau să-mi pun capăt zilelor.

— Asta din pricina că nu aveți nici un alt mijloc de a ști dacă doamna de Castro este sau nu sora domniei-voastre?

— Da.

— Ce-ați zice totuși, dacă v-aș pune pe urma acestui secret? Vă amintiți ce v-am spus odată?

— Sigur. Că Dumnezeu pe lumea cealaltă și două persoane pe lumea asta sînt singurele care cunosc acest secret. Cele două ființe omenești sînt Diana de Poitiers și contele de Montgommery, tatăl meu. Am rugat-o, am conjurat-o, am amenințat-o pe doamna de Valentinois, dar am plecat de la ea mai nesigur și mai dezolat ca niciodată.

— Dar ați adăugat, monseniore, că dacă ar trebui să coborîți în mormîntul tatălui domniei-voastre ca să-i smulgeți acest secret, ați face-o fără ca măcar să păliți.

— Din păcate, spuse Gabriel, habar n-am unde se află acest mormînt.

— Nici eu, dar căutați-l, monseniore.

— Și chiar dacă l-aș găsi, crezi că Dumnezeu e dispus să facă vreo minune? Morții nu vorbesc, Aloyse.

— Morții nu, dar viii da.

— Dumnezeule! Ce vrei să spui? spuse Gabriel pălind.

— Că nu sînteți, așa cum strigați în timpul delirului, contele de Montgommery, monseniore, ci doar vicontele de Montgommery, pentru că tatăl domniei-tale, contele, trebuie să mai trăiască încă!

— Dumnezeule! Știi sigur că trăiește?

— Nu știu, monseniore, dar presupun și nădăjduiesc — căci era o fire viguroasă și curagoasă ca și domnia-ta și care se împotrivea vitejește atît suferinței, cît și nenorocirii. Or, dacă trăiește, el nu va refuza, precum doamnna Diana, să vă dezvăluie secretul de care depinde fericirea domniei-voastre.

— Dar unde să-l caut? Pe cine să întreb? Aloyse, în numele cerului, vorbește!

— Este o poveste înfricoşătoare, monseniore, şi i-am jurat bărbatului meu — la porunca tatălui domniei-voastre — să nu v-o dezvălui niciodată; căci de îndată ce-o veţi afla, vă veţi arunca în primejdii cumplite, veţi declara război unor duşmani de o sută de ori mai puternici ca domnia-voastră! Dar pericolul cel mai înfricoşător e de preferat totuşi unei morţi sigure! Sînteţi hotărît să muriţi şi stiu că nu veţi da înapoi din faţa unei astfel de hotărîri. Aşa că prefer să vă luptaţi în alt fel şi cu alt soi de duşmani, deşi tatăl domniei-voastre tocmai de acest lucru se temea pentru fiul său. Cel puţin, aşa, moartea domniei-voastre va fi oarecum întîrziată. Am să vă spun totul, monseniore, şi Dumnezeu mă va ierta că mi-am călcat jurămîntul.

— Da, sigur, buna mea Aloyse... Tatăl meu! Tatăl meu în viaţă! Vorbeşte repede...

Dar în acel moment cineva bătu discret la uşă şi doctorul Nostradamus apăru.

— Ah! Ah! domnule d`Exmès, îi spuse el lui Gabriel. cît de vesel şi de însufleţit sînteţi... Să fie într-un ceas bun! Acum o lună nu prea arătaţi astfel. Iată-vă gata să vă avîntaţi în luptă, mi se pare!

— Să mă avînt în luptă. într-adevăr, spuse Gabriel, cu ochii strălucind şi uitîndu-se la Aloyse.

— Ca medic, văd că nu mai am nimic de făcut aici, zise Nostradamus.

— Nimic decît să primiţi mulţumirile mele şi, deşi nu cutez să spun, şi preţul serviciilor dumneavoastră, căci în anumite cazuri viaţa nu se poate plăti.

Şi Gabriel, strîngînd mîna doctorului, puse în ea un fîşic de galbeni.

— Mulţumessc, domnule viconte d`Exmès, zise Nostradamus. Dar îngăduiţi-mi şi mie să vă fac ub dar pe care cutez să-l cred de oarecare valoare.

— Despre ce este vorba, doctore?

— Ştiţi, monseniore, reluă Nostradamus, ştiţi că nu m-am ocupat numai de cunoaşterea bolilor trupeşti. Am vrut să le cunosc şi să le vindec şi pe cele ale sufletului, sarcină plină de neprevăzut, dar în care întrevăd uneori licăriri. Nopţi şi zile în şir, am adîncit, monseniore, astrologoia, fără sfîrşit, ca şi butoiul Danaidelor, şi chiromanţia. Am, la intervale destul de rare, ceasuri în care văd şi înţeleg unele lucruri, monseniore. Într-unul din aceste ceasuri, am văzut, acum douăzeci şi cinci de ani, soarta unui gentilom de la Curtea regelui Francisc, scrisă clar în liniile complicate ale mîinii sale. Această soartă stranie, bizară, periculoasă m-a izbit. Or, judecaţi surpriza mea cînd în palma şi în astrele domniei-voastre am descoperit un horoscop aidoma cu cel care m-a surprins atîta odinioară. Dar nu-l mai pot distinge atît de precis ca altădată. În sfîrşit, monseniore, luna trecută, în toiul fierbinţelii, aţi rostit un nume: al contelui de Montgommery.

— Al contelui de Montgommery? strigă Gabriel speriat.

— Vă repet, monseniore, că n-am auzit decît acest nume, restul puţin mă interesează. Acesta era numele omului a cărui soartă mi se arătase limpede ca în plină amiază. Am alergat acasă, am răscolit printre vechile mele hîrtii şi am regăsit horoscopul contelui de

Montgommery. Dar, lucru ciudat, monseniore, aveți cu contele de Montgommery legături misterioase și afinități stranii, căci Dumnezeu, care n-a dăruit niciodată aceeași soartă la doi oameni, v-a rezervat amîndurora exact aceleași întîmplări. N-aș vrea să spun totuși că n-ar exista nici o deosebire în amănuntele celor două vieți, dar faptul dominant care le caracterizează este același. Odinioară l-am pierdut din vedere pe contele de Montgommery, dar știu totuși că, în ceea ce-l privește, una dintre prevestirile mele s-a realizat. L-a rănit undeva, la cap, pe regele Francisc I cu un tăciune aprins. I s-o fi îndeplinit și restul prezicerii? Asta nu mai știu. Pot să afirm doar că nenorocirea și moartea care-l amenințau vă amenință și pe domnia-voastră.

— Să fie oare posibil? zise Gabriel.

— Iată, monseniore, răspunse Nostradamus, prezentîndu-i vicontelui d`Exmes un pergament răsucit, iată horoscopul pe care l-am scris pe vremuri pentru contele de Montgommery. L-aș scrie astăzi la fel și pentru domnia-voastră.

— Dă-l încoace, doctore, zise Gabriel. Acest dar este neprețuit, nu știți cît valorează pentru mine.

— Un ultim cuvînt, domnule d`Exmes, zise Nostradamus, un ultim cuvînt, ca să știți să vă păziți, deși nimeni nu poate scăpa de soarta care-i este hărăzită. Astrele lui Henric al II-lea prevestesc că va muri într-un duel sau într-o luptă ciudată...

— Dar, întrebă Gabriel, ce legătură are asta cu mine?

— Citind acest pergament, veți înțelege, monseniore. Acum, nu-mi rămîne decît să-mi iau rămas bun de la domnia-voastră și să vă doresc ca nenorocirile prin care veți trece să nu fie provocate de domnia-voastră.

Și după ce-l salută pe Gabriel, care-i strînse încă o dată mîna și-l conduse pînă la ușă, Nostradamus ieși.

De îndată ce se înapoie lîngă Aloyse, Gabriel desfăcu pergamentul și, asigurîndu-se că nimeni nu-l putea deranja sau spiona, citi cu voce tare cele ce urmează:

«În lupta cu lancea, acesta va atinge
Fruntea regelui.
Și o rană sîngerîndă va face în
Fruntea regelui.
Fie că vrea sau nu, mereu va răni
Fruntea regelui,
În sfîrșit îl va iubi, apoi îl va ucide
Doamna regelui»

— Bine! strigă Gabriel cu fruntea radioasă și cu privirea triumfătoare. Acum, dragă Aloyse, poți să-mi povestești cum l-a îngropat de viu pe tatăl meu, Henric al II-lea.

— Regele Henric al II-lea! strigă Aloyse, cum știți?

— Ghicesc! Dar poți să-mi dezvălui crima, pentru că întîmplarea mi-a și vestit răzbunarea.

XVIII

Neplăcerile unei cochete

Iată acum sumbra poveste a lui Jacques de Montgommery, tatăl lui Gabriel, după povestea Aloysei, cu care soțul ei Perrot Travigny, scutier și confident al contelui de Montgommery, o pusese la curent. Vicontele cunoștea unele lucruri, dar deznodămîntul care îi pusese capăt îi rămăsese ascuns, ca și celorlalți.

Jacques de Montgommery, senior de Lorges, fusese ca toți strămoșii săi brav și îndrăzneț și, sub domnia războinicului Francisc I, îl vedeai întotdeauna în fruntea bătăliei. Asa că foarte curînd ajunse în infanteria franceză. Printre cele o sută de fapte strălucite, i se întîmplă totuși și un lucru supărător, cel la care făcuse aluzie Nostradamus.

Era în 1521: contele de Montgommery avea doar douăzeci de ani; iarna era aspră și tinerii, cu regele Francisc I în frunte, făcuseră o partidă de pelota pe zăpadă; un joc nu fără primejdii, foarte la modă pe vremea aceea. Se împărțeau în două tabere, unii apărau o căsuță, iar ceilalți, cu bulgări de zăpadă, o asaltau. Contele d`Enghien. senior de Cerisoles, fusese ucis într-un astfel de joc. Puțin a lipsit ca Jacques de Montgommery să nu-l ucidă și el pe rege. Bătălia odată isprăvită, voiră să se încălzească; din păcate, lăsaseră focul să se stingă și toți acei tineri zvăpăiați și neatenți încercară să-l reaprindă. Alergînd, Jacques aduse primul, în clește, un butuc aprins; în drum îl întîlni pe Francisc I care nu mai avu cînd să se ferească, și se izbi violent cu bărbia de butucul încins. Din fericire, nu se alese decît cu o rană, și cicatricea dizgrațioasă pe care i-o lăsă această rană prilejui moda bărbii lungi și a pletelor scurte decretată atunci de Francisc I.

Cum contele de Montgommery făcu să se uite acest neplăcut accident prin mii de fapte mărețe de arme, regele nu-i purtă pică și-l lăsă să se ridice pînă la cele mai înalte ranguri la Curte și în armată. În 1530 Jacques se căsători cu Claudine de la Boissiere. Fu o simplă căsătorie de convenință, totuși își plînse multă vreme nevasta care muri în 1533, după nașterea lui Gabriel. Fondul firii sale. ca la toți cei predestinați unui sfîrșit fatal, era tristețea.

Cînd se trezi văduv și singur, distracțiile sale fură loviturile de spadă, căci din plictiseală se arunca în cele mai mari primejdii. În 1538, după armistițiul de la Nisa, cînd acest om de arme și de acțiune trebui să se supună regimului Curții și să se plimbe prin galeriile de la Tournelle și de la Luvru cu o sabie de paradă alături, fu cît pe-aci să moară de scîrbă.

Dar o pasiune îl salvă și-l pierdu. O Circe regală îl cuprinse în mregele ei pe acest copil bătrîn, robust și naiv. Contele se îndrăgosti nebunește de Diana de Poitiers.

Trei luni se învîrti pe lîngă ea mohorît, fără să-i adreseze măcar o dată cuvîntul; se uita însă la ea cu o privire care spunea tot. Seneșalei nu-i trebui prea mult să-și dea seama că acest suflet îi aparține. Își notă această pasiune într-un colț al memoriei, socotind că poate-i va fi de folos odată. Și iată că ocazia se ivi. Francisc I începu să-și negligeze frumoasa iubită și se întoarse către doamna

d`Etampes[1], care era mai puțin frumoasă, dar care avea imensul avantaj de a fi frumoasă în alt fel. Cînd semnele dizgrației fură vizibile, Diana, pentru prima oară în viața ei, îi vorbi lui Jacques de Montgommery.

Asta se petrecea la Tournelle, la o serbare dată de Francisc I în cinstea noii sale favorite.

— Domnule de Montgommery... zise Diana chemîndu-l pe conte. El se apropie, emoționat, și o salută cu stîngăcie. Cît sînteți de trist, domnule de Montgommery, zise ea.

— Trist de moarte, doamnă.

— Și de ce, Dumnezeule?

— Doamnă, m-aș lăsa ucis...

— Din pricina cuiva, fără îndoială...

— Din pricina cuiva, ar fi plăcut; dar, pe legea mea, fără nici un motiv va fi și mai plăcut...

— Iată, zise Diana, o cumplită melancolie; și din ce vi se trage această neagră boală?

— Parcă eu știu, doamnă?

— Eu știu, domnule de Montgommery, mă iubiți...

Jacques se făcu palid, apoi, înarmîndu-se cu toată hotărîrea de care ar fi avut nevoie ca să se arunce singur în mijlocul unui batalion dușman, răspunse cu o voce tremurătoare:

— Ei bine, doamnă, vă iubesc, ceea ce e cu atît mai rău!

— Ba cu atît mai bine! zise Diana rîzînd.

— Cum?! strigă Montgommery cu inima bătînd. Băgați de seamă, doamnă. Nu-i vorba de un joc, ci de o dragoste sincera și adîncă, măcar că e imposibilă sau tocmai pentru că e imposibilă.

— Și de ce, mă rog, e imposibilă? întrebă Diana.

— Doamnă, zise Jacques, iertați-mi sinceritatea, încă n-am învățat să înfrumusețez faptele prin vorbe subțiri. Regele nu vă iubește, doamnă?

— Ba mă iubește, zise Diana suspinînd.

— Vedeți deci că-mi este interzis, nu numai să vă iubesc, ci chiar să vă declar această dragoste nedemnă.

— Nedemnă de dumneata, e drept, zise ducesa.

— O, nu, nu de mine! strigă contele, și s-ar putea ca într-o zi...

Dar Diana îl întrerupse cu o tristețe gravă și o demnitate bine jucată.

— Ajunge, domnule de Montgommery, spuse ea, să încetăm, te rog, această discuție.

Il salută cu răceală și se îndreptă, lăsîndu-l pe sărmanul conte frămîntat de mii de sentimente contrare: gelozie, dragoste, ură, durere, bucurie... Diana cunoștea deci adorația pe care i-o mărturisise. Dar poate c-o jignise. Poate că i s-a părut că e nedrept, ingrat, crud. Își repeta toate sublimele prostii ale iubirii.

A doua zi, Diana de Poitiers îi spuse lui Francisc I:

— Știți, sire, domnnul de Montgommery este îndrăgostit de mine...

— Eh, eh, făcu Francisc rîzînd. Montgommery-ii sînt de neam

---

[1] *Anne de Pisseleu, ducesă d'Etampes* (1508-1580), favorita regelui Francisc I.

vechi și, pe legea mea, aproape tot atît de nobili cît și mine, la fel de viteji și, acum bag de seamă, aproape la fel de galanți.

— Asta-i tot ce găsește majestatea-voastră să-mi spună? zise Diana.

— Și ce-ai vrea, draga mea, să-ți răspund? Doresc din suflet, zise regele, ca Montgommery să aibă gust ales și ochi la fel de buni ca și mine!

— Dacă era vorba de doamna d'Etampes, murmură Diana, jignită, n-ați fi spus asta.

Nu împinse mai departe această discuție, dar hotărî să împingă mai departe încercarea. Cînd îl revăzu pe Jacques după cîteva zile, îl întrebă din nou.

— Eh, cum, domnule de Montgommery, și mai trist ca de obicei?

— Da, doamnă, zise contele umil, căci tremur să nu vă fi jignit.

— Nu m-ai jignit, domnule, spuse ducesa, doar m-ai supărat.

— Doamnă, strigă Montgommery, eu, care mi-aș dărui tot sîngele ca să vă cruț o lacrimă, cum am putut oare să vă pricinuiesc o cît de mică durere?

— Nu m-ați făcut să înțeleg că, fiind iubita regelui, n-aveam dreptul să aspir la dragostea unui gentilom?

— Ah! nu ăsta a fost gîndul meu, doamnă, zise contele, și nici n-ar putea să fie, pentru că eu, gentilomul, vă iubesc cu o dragoste pe cît de sinceră, pe atît de adîncă. Am vrut doar să spun că dumneavoastră nu mă puteți iubi, pentru că regele vă iubește și pentru că-l iubiți pe rege.

— Regele nu mă iubește și eu nu-l iubesc pe rege, zise Diana.

— Dumnezeule! Dar atunci m-ați putea iubi pe mine! strigă Montgommery.

— Pot să te iubesc, răspunse liniștită Diana, dar nu-ți voi putea spune niciodată că te iubesc.

— Și de ce asta, doamnă?

— A trebuit, zise Diana, să devin iubita regelui Franței ca să salvez viața tatălui meu; dar. pentru a-mi reabilita onoarea, nu pot să fiu doar iubita contelui de Montgommery.

Își însoți acest refuz de o privire atît de pătimașă și de languroasă, încît contele nu se mai putu abține.

— Ah! doamnă, îi spuse el cochetei ducese, dacă m-ați iubi cum vă iubesc eu...

— Ei bine?

— Ei bine, ce mă interesează lumea, prejudecățile și onoarea! Pentru mine, universul sînteți dumneavoastră. De trei luni nu vă văd decît pe dumneavoastră. Vă iubesc cu toată orbirea și cu toată înflăcărarea primei iubiri. Frumusețea dumneavoastră regească mă îmbată și mă tulbură. Dacă mă iubiți asa cum vă iubesc eu, fiți contesa de Montgommery, fiți soția mea!

— Mulțumesc, conte, zise Diana triumfătoare. Îmi voi aminti de aceste nobile și generoase cuvinte. Pînă atunci, să știți că verdele și albul sînt culorile mele preferate.

Jacques, nebun de fericire, sărută mîna albă a Dianei, mai mîndru și mai fericit decît dacă i-ar fi fost încredințată coroana lumii.

A doua zi, Francisc I îi atrase Dianei atenția că noul ei adorator începuse să-i poarte culorile în public.

— Nu-i dreptul lui, sire? spuse ea observîndu-l pe rege cu toată pătrunderea privirii sale, cum să nu-i îngădui să-mi poarte culorile, cînd îmi oferă să-i port numele?

— E cu putință? întrebă regele.

— E sigur, sire, răspunse ducesa, care crezuse o clipă că reușise și că gelozia avea să-i redeștepte necredinciosului dragostea.

Dar după un moment de tăcere, regele, ridicîndu-se pentru a pune capăt discuției, îi zise vesel Dianei:

— Dacă e așa, doamnă, funcția de mare senești fiind vacantă de la moartea domnului de Breze, primul dumitale soț, o vom da ca dar de nuntă domnului de Montgommery.

— Și domnul de Montgommery va putea s-o accepte, zise cu mîndrie Diana, căci îi voi fi o soție fidelă și cinstită și nu-l voi trăda pentru toți regii universului.

Regele se înclină surîzînd, fără să răspundă, și se îndepărtă. Hotărît, doamna d`Etampes pusese bine stăpînire pe el. Ambițioasa Diana, cu gelozia în inimă, îi spuse în aceeași zi încîntatului Jacques:

— Viteazul meu conte, nobilul meu Montgommery, te iubesc.

XIX

Cum Henric al II-lea începu, încă de pe cînd trăia tatăl său, să-l moștenească

— Căsătoria Dianei și a contelui de Montgommery, continuă Aloyse, fu fixată la trei luni după asta, și zarva acestei Curți bîrfitoare și nerușinate susținu că, în graba răzbunării sale, Diana de Poitiers îi dăduse arvuna viitorului ei soț.

Cele trei luni trecură; contele de Montgommery era mai îndrăgostit ca niciodată, dar Diana amîna din zî în zi să-și îndeplinească făgăduiala. Asta din pricină că la puțină vreme după ce-l vîrîse pe conte într-o asemenea poveste, băgase de seamă cu ce priviri o învăluia de la distanță tînărul Delfin Henric. Așa că în inima cutezătoarei Diana se deșteptase o nouă ambiție. Titlul de contesă de Montgommery ar fi reabilitat-o în ochii lumii. Titlul de iubită a Delfinului ar fi fost un triumf. Doamna d`Etampes, care vorbea întotdeauna cu dispreț despre vîrsta Dianei, era iubită de tată, pe cînd ea, Diana, va fi iubita de fiu. De partea ei erau tinerețea, speranța, viitorul. Doamna d`Etampes îi luase locul, dar ea i-l va lua doamnei d`Etampes. Își va păstra rangul în fața ei, va aștepta răbdătoare și calmă ca o amenințare vie... Căci Henric va fi într-o zi rege, și Diana, mereu frumoasă, din nou regină.

Era într-adevăr o victorie. Caracterul lui Henric îi dădea și mai multă siguranță. El n-avea decît nouăsprezece ani, dar luase parte la mai multe războaie; de patru ani era căsătorit cu Caterina Medicis și totuși rămăsese un copil sălbatic și ascuns. Pe cît se arăta de format și de cutezător la călărie, în mînuirea armelor, în întrecerile cu lancea și în toate exercițiile care cereau suplețe și dibăcie, pe atît era de stîngaci și de încurcat la serbările de la Luvru și în fața femeilor. Greoi, el se lăsa în voia celor ce voiau să pună stăpînire pe el. Anne

de Montmorency, care era în relații destul de reci cu regele, se întorsese către Delfin și-i impuse fără prea multă greutate tînărului toate gusturile unui om de-acum copt. Îl călăuzea după cum îi erau voia și capriciul. In sfîrșit, aruncase în acest suflet tandru și slab rădăcinile profunde ale unei forțe fără egal și pusese în așa fel stăpînire pe Henric, încît influența unei femei ar fi putut să i-o pună în primejdie pe a sa.

Dar curînd băgă de seamă cu spaimă că elevul său era îndrăgostit. Henric își neglija prieteniile cu care el îl înconjurase în chip iscusit. Henric devenise trist și aproape visător. Montmorency privi în jurul lui și i se păru că regina gîndurilor Delfinului ar fi Diana de Poitiers. Bătrînul jandarm o iubea pe Diana mai mult ca pe oricare alta. Cu felul lui grosolan de a fi o prețuia pe curtezana regală chiar mai mult decît cavalerul de Montgommery. Își potrivi planurile după instinctele urîte pe care le ghicea în această femeie și după socotelile sale și, liniștit, îl lăsă pe Delfin să suspine după marea seneșală.

Frumusețea ei trezi, într-adevăr, inima amorțită a lui Henric. Era ironică, provocatoare, vioaie, capul ei fin avea mișcări frumoase și elegante, privirea îi strălucea de făgăduieli și întreaga ei ființă avea o atracție magnetică (pe atunci se zicea magică); ei bine, toate aceste daruri trebuiau să-l seducă pînă la urmă pe bietul Henric. I se părea că această femeie avea să-i dezvăluie știința necunoscută a unei vieți. Sirena era pentru el, un tînăr sălbatic, curios și naiv, atrăgătoare și periculoasă ca o genune.

Diana simțea toate astea; mai ezita doar din teama față de Francisc I, în ceea ce privea trecutul, și față de contele de Montgommery, în ceea ce privea prezentul, ca să se hazardeze în acest viitor.

Dar într-o zi, cînd regele, mereu galant și atent chiar cu femeile pe care nu le mai iubea, ba chiar și cu cele care nu-l mai iubeau, discuta cu Diana de Poitiers în ambrazura unei ferestre, îl zări pe Delfin care, galeș și uitîndu-se pe furiș, spiona această discuție dintre ea și tatăl lui.

Francisc îl strigă pe Henric.

— Ei, domnule fiu, ce faci acolo? Apropie-te, îi spuse el.

Dar Henric, palid și rușinat, după un minut de ezitare între datorie și teamă, în loc să răspundă invitației tatălui său, luă hotărîrea să fugă ca și cum n-ar fi auzit.

— Ah, ce băiat sălbatic și mototol, spuse regele, vă puteți explica, doamnă, o asemenea timiditate? Dumneavoastră, zeița pădurilor, ați văzut vreodată cerb mai speriat? Ah, ce cusur afurisit!

— Nu i-ar plăcea majestății-voastre să corijez acest cusur al domnului Delfin? zise Diana surîzînd.

— O, spuse regele, ar fi o treabă mult prea dificilă chiar dacă e vorba de cel mai gentil profesor din lume și de cea mai plăcută ucenicie.

— N-aveți nici o grijă, sire, îmi asum sarcina asta.

După care făcu tot posibilul ca să-l întîlnească pe fugar. Contele de Montgommery, de serviciu în ziua aceea, nu era la Luvru.

— Vă pricinuiesc deci o spaimă atît de mare, monseniore?

Astfel își începu Diana discuția cu timidul Henric și această discuție continuă. Cum o isprăvi, cum se făcu că nu bagă de seamă

nici una din grosolăniile prințului, cum îi admiră și cele mai neînsemnate vorbe, cum îl părăsi cu convingerea că ar putea fi spiritual și încîntător și într-adevăr alături de ea deveni puțin cîte puțin spiritual și încîntător — cum, în sfîrșit, fu, în toate sensurile, iubita lui, dîndu-i în același timp porunci, lecții și clipe de fericire, asta-i comedia veșnică și de nelămurit care se va juca întotdeauna, dar care nu se va scrie niciodată.

Și Montgommery? Oh! Montgommery o iubea prea mult pe Diana ca s-o judece, și i se dăruise prea orbește ca să poată vedea clar. Fiecare bîrfea acum la Curte despre noile amoruri ale doamnei de Poitiers, în privința căreia nobilul conte își păstrase vechile iluzii, întreținute cu grijă de însăși Diana. Edificiul pe care ea îl clădea era încă prea fragil pentru ca să nu se teamă de orice zguduire. Îl păstra pe Delfin din ambiție, iar pe conte din prudență.

XX

Despre utilitatea prietenilor

S-o lăsăm acum pe Aloyse să-și continue și să-și isprăvească povestirea al cărei început l-am făcut.

— Bărbatul meu, bravul Perrot, îi spuse ea lui Gabriel, a auzit repede zvonurile care circulau despre doamnna Diana și toate glumele care se făceau despre domnul de Montgommery. Dar nu știa dacă să-și înștiințeze stăpînul, pe care-l vedea încrezător și fericit, sau să-i ascundă urzeala odioasă în care-l învăluise această femeie ambițioasă. Îmi împărtășea îndoielile sale, căci îi dădeam de obicei sfaturi bune și-mi pusese la încercare tăcerea. Dar eram tot atît de încurcată ca și el în ceea ce privește luarea unei hotărîri.

Într-o seară, monseniore, Perrot și cu mine ne aflam chiar în odaia asta, căci contele de Montgommery nu ne trata ca pe niște servitori, ci ca pe niște prieteni, și voise să păstreze, chiar și la Paris, obiceiul străvechi al veghilor noastre de iarnă din Normandia, unde stăpînii și oamenii lor se încălzesc la același foc după truda de peste zi. Deci contele, gînditor, cu capul în mîini, stătea în fața focului. De obicei, seara se ducea la doamna de Poitiers, dar de cîtăva vreme îi spunea adesea că e bolnavă și că nu-l poate primi. El se gîndea fără îndoială la acest lucru. Perrot potrivea curelele unei cuirase, iar eu torceam.

Era în 7 ianuarie 1539, într-o seară rece și ploioasă, a doua zi după Bobotează. Să vă aduceți aminte de această dată, monseniore. Gabriel făcu semn că nu pierdea un cuvînt și Aloyse continuă: Deodată se anunțară domnii de Langeais, de Boutieres și de Sancerre, trei gentilomi de la Curte, prieteni ai monseniorului, dar și mai prieteni ai doamnei d'Etampes. Toți trei erau înfășurați în mantii largi, întunecate și, deși intraseră rîzînd, avui impresia că aduceau cu ei nenorocirea, și presimțirea mea, vai, nu mă înșelase cîtuși de puțin.

Contele de Montgommery se ridică și ieși în întîmpinarea lor, bucuros și primitor.

— Fiți bineveniți, prieteni, le spuse el celor trei gentilomi, strîngîndu-le mîna.

La un semn, le-am luat celor trei mantiile și ei s-au așezat.

— Ce întîmplare fericită vă aduce în casa mea? continuă contele.

— Un triplu rămășag, răspunse contele de Boutieres, și prezența dumitale aici, dragul meu conte, mă face să cîștig pariul în momentul de față.

— Eu, spuse domnul de Langeaias, l-am și cîștigat.

— Iar eu, zise contele de Sancerre, îl voi cîștiga în curînd, veți vedea.

— Dar pe ce ați pariat, domnilor? întrebă Montgommery.

— Păi, zise domnul de Boutieres, Langeais a făcut rămășag cu d`Enghien că Delfinul nu va fi în seara asta la Luvru. Ne-am dus acolo și am constatat, cu forme în regulă, că d`Enghien pierduse.

— Cît despre Boutieres, spuse contele de Sancerre, el a pariat cu contele de Montejan că dumneata te vei afla în seara asta acasă, dragul meu conte, și iată că a cîștigat.

— Și tu ai cîștigat, Sancerre, spuse la rîndul său domnul de Langeais; căci, în concluzie, cele trei pariuri se reduc de fapt la unul. Sancerre, domnule de Montgommery, a pus rămășag pe o sută de pistoli cu d`Aussun că doamna de Poitiers va fi bolnavă astă-seară...

Tatăl domniei-tale, Gabriel, păli îngrozitor.

— Ai cîștigat, într-adevăr, domnule de Sancerre, spuse el emoționat, căci doamna mare seneșală m-a înștiințat că nu va putea primi pe nimeni astă-seară, simțindu-se brusc indispusă.

— Ah! strigă contele de Sancerre, cînd vă spuneam eu... Îi veți zice lui d`Aussun, domnilor, că-mi datorează o sută de pistoli.

Și rîseră toți ca niște nebuni; contele de Monntgommery rămase serios.

Acum, bunii mei prieteni, spuse el, sînteți de acord să-mi explicați această enigmă?

— Din toată inima, pe legea mea! spuse domnul de Boutieres, dar spune slugilor să iasă afară.

Perrot și cu mine eram de-acum la ușă, cînd monseniorul ne făcu semn să rămînem.

— Sînt prieteni devotați, spuse el tinerilor seniori, și n-am de ce roși, n-am nimic de ascuns față de ei.

— Fie! spuse domnul de Langeais, asta miroase un pic a provincie; dar lucrul te privește mai mult decît pe noi, conte. Sînt aproape sigur că ei și cunosc marele secret, căci acest secret a făcut înconjurul orașului, și dumneata, conform obiceiului, ești ultimul care-l afli.

— Vorbiți odată! strigă Montgommery.

— Dragul meu conte, spuse domnul de Langeais, trebuie să vorbim, căci ne vine greu să vedem astfel înșelat un gentilom ca și noi, și un om galant ca dumneata; dar dacă totuși vorbim, o facem cu condiția că vei accepta noutatea cu filozofie, adică rîzînd; căci nimic din toată povestea asta nu merită mînia dumitale, te asigur, și de altminteri, în cazul de față mînia dumitale ar fi dinainte dezarmată.

— Vom vedea! Aștept, răspunse cu răceală monseniorul.

— Dragă conte, spuse atunci domnul de Boutieres, cel mai tînăr și cel mai zăpăcit dintre cei trei, cunoști mitologia, nu-i așa? Știi, fără îndoială, istoria lui Endymion? Ce vîrstă crezi că avea Endymion

cînd a început s-o iubească pe Diana-Phoebe? Dacă îți închipui că se apropia de patruzeci, te înșeli, dragul meu, n-avea nici măcar douăzeci de ani, și nici nu-i crescuse barba. Cunosc povestea de la preceptorul meu, care știa precis acest lucru. Iată de ce în seara asta Endymion nu e la Luvru; iată de ce doamna Phoebe s-a culcat și s-a făcut nevăzută, probabil din pricina ploii; iată de ce, în sfîrșit, dumneata, conte de Montgommery, te afli acasă la dumneata... de unde reiese că preceptorul meu e un om mare și noi trei am cîștigat pariul. Trăiască veselia!

— Dovezi...ceru cu răceală contele.

— Dovezi? spuse domnul de Langeais, dar te poți duce să cercetezi singur. Nu locuiești la doi pași de Phoebe?

— Adevărat! Mulțumesc, spuse contele.

Se ridică. Cei trei prieteni trebuiră să se scoale și ei, destul de uimiți și aproape speriați de această atitudine severă și întunecată a domnului de Montgommery.

— Ah, conte, spuse domul de Sancerre, nu fă prostii, nici imprudențe și amintește-ți că nu-i bine să te bați nici cu puii de lei, darămite cu leii.

— Fii liniștit, spuse contele.

— Cel puțin nu ești supărat pe noi?

— Depinde, răspunse contele.

Îi conduse, sau mai curînd îi împinse pe cei trei pe ușă afară și, întorcîndu-se, îi spuse lui Perrot:

— Mantia și spada!

Perrot aduse mantia și spada.

— E adevărat că și voi, ăștilalți, ați știut asta? întrebă contele, încingîndu-și spada.

— Da, monseniore, răspunse Perrot cu ochii plecați.

— Și de ce nu m-ai înștiințat, Perrot?

— Monseniore... bîlbîi soțul meu.

— Într-adevăr, voi nu sînteți «prieteni», ci doar oameni de treabă.

Îl bătu prietenește pe umăr pe scutierul său. Era foarte palid, dar vorbea cu un soi de liniște solemnă. Îi mai spuse lui Perrot:

— Aceste zvonuri circulă de mult?

— Monseniore, răspunse Perrot, sînt cinci luni de cînd o iubiți pe doamna de Poitiers, pentru că nunta domniei voastre era fixată în noiembrie. Ei bine, vă asigur că domnul Delfin a iubit-o pe doamna de Poitieris la o lună după ce ea a consimțit să vă fie soție. Totuși nu-s mai mult de două luni de cînd se vorbește, și nu-s nici cincisprezece zile de cînd am aflat eu. Zvonurile nu s-au adeverit decît după amînarea căsătoriei, și nu se discută decît pe furiș, de frica domnului Delfin. L-am bătut ieri pe unul dintre oamenii domnului de La Garde care a avut tupeul să rîdă despre asta în fața mea și baronul de La Garde n-a cutezat să mă pedepsească.

— Nu se va mai rîde, spuse monseniorul, cu un accent care mă făcu să tremur.

Cînd fu gata, își trecu o mînă peste frunte și-mi spuse:

— Aloyse, adu-mi-l pe Gabriel, vreau să-l sărut.

Dormeați, monseniore Gabriel, un somn liniștit de heruvim, și

ați început să plîngeți cînd v-am trezit și v-am luat în brațe. V-am înfășurat într-o cuvertură și v-am adus astfel tatălui domniei-voastre. V-a luat în brațe, v-a privit o vreme în tăcere, ca pentru a-și umple inima cu chipul domniei-voastre, apoi a depus o sărutare pe frumoșii ochi pe jumătate închiși. O lacrimă a căzut pe chipul trandafiriu al domniei-tale, prima lacrimă vărsată în fața mea de acest om puternic și viteaz! Mi-ați fost înapoiat cu cuvintele: «Ai grijă de copilul meu, Aloyse!»

— Vai, au fost ultimele cuvinte pe care mi le-a mai adresat. De atunci le aud întruna...

— Vreau să vă însoțesc, monseniore, îi spuse atunci bunul meu Perrot.

— Nu, Perrot, zise domnul de Montgommery, trebuie să plec singur; rămîi aici.

— Totuși, monseniore...

— Te rog, zise el.

Nu-i mai puteai răspunde cînd îți vorbea astfel și Perrot tăcu. Contele ne întinse mîna.

— Adio, bunii mei prieteni, ne spuse, nu, nu adio, la revedere...

Apoi ieși calm și cu un pas sigur, ca și cum trebuia să se întoarcă după un sfert de ceas.

Perrot nu spuse nimic; dar de îndată ce stăpînul său ieși afară, își luă la rîndu-i mantia și spada. Nu schimbarăm o vorbă și n-am încercat să-l reținem, își făcea datoria urmîndu-l pe conte, fie chiar și la moarte. Îmi întinse brațele și mă aruncai la pieptul lui plîngînd; apoi după ce m-a îmbrățișat cu dragoste, s-a avîntat pe urmele domnului de Montgommery. Totul nu durase nici un minut și nu ne-am spus un singur cuvînt.

Rămasă singură, am căzut pe un scaun, plîngînd și rugîndu-mă. Ploaia se întețise afară, și vîntul sufla cu putere.

XXI

În care se demonstrează că gelozia a putut aboli titlurile înainte de Revoluția Franceză

Așa cum spusese domnul de Langeais, palatul de Brézé, unde locuia atunci doamna Diana, era la doi pași de al nostru, pe strada du Figuier-Saint-Paul, unde mai există încă și azi această casă a nenorocirii.

Perrot, urmîndu-și de departe stăpînul, îl văzu apropiindu-se de ușa doamnei de Poitiers, bătînd, apoi intrînd.

Atunci se apropie și el. Domnul de Montgommery le vorbea tare și cu siguranță valeților, care încercau să-l oprească, pretinzînd că stăpîna lor este bolnavă. Dar contele trecu și Perrot profită de mica zarvă pentru a se strecura în urma lui pe ușa rămasă întredeschisă. Îi cunoștea bine pe cei din casă ca să știe că puteau susține cu tărie

o minciună a doamnei Diana. Fie că nu fusese zărit, fie că nu-i mai dădură importanță scutierului de îndată ce stăpînul rupsese consemnul, Perrot urcă fără piedici prin întuneric, după domnul de Montgommery. În capul scării ducele văzu două femei ale ducesei, neliniștite și speriate, care-l întrebară ce voia la acea oră. La toate orologiile din împrejurimi sunase într-adevăr ora zece seara. Domnul de Montgommery răspunse cu fermitate că voia s-o vadă de îndată pe doamna Diana, că avea să-i comunice, fără întîrziere, niște lucruri grave și că, dacă nu-l putea primi, va aștepta. Vorbea foarte tare și în așa fel încît să fie auzit din camera de culcare a ducesei, care era aproape. Una dintre femei intră în acea cameră și se întoarse repede spunînd că doamna de Poitiers se culcase, dar că va veni să discute cu contele, pe care-l ruga s-o aștepte în salon.

Delfinul nu era deci acolo sau se purta ca un fricos, nu ca un fiu al Franței! Domnul de Montgommery intră deci fără nici o împotrivire în salon. Atunci Perrot care rămăsese în umbră, pe primele trepte ale scării, le isprăvi de urcat și se ascunse în dosul unei draperii, într-un coridor mare ce despărțea camera de culcare a doamnei de Poitiers de salonul unde aștepta domnul de Montgommery. În fundul acestui vast culoar, două uși, acum astupate, dădeau odinioară una în salon, alta în dormitor. Perrot se strecură în dosul acestei draperii, pusă acolo pentru frumusețe, și constată cu bucurie că va putea, trăgînd cu urechea, să audă cîte ceva din cele ce se petreceau fie într-o cameră, fie în cealaltă. Nu că bravul meu bărbat ar fi fost călăuzit de vreun josnic sentiment de curiozitate, monseniore, dar ultimele vorbe ale contelui, cînd plecase, și o tainică presimțire îl înștiințară că stăpînul său se află în mare primejdie, că poate chiar în acel moment i se întindea o cursă și voia să-i poată sări în ajutor la nevoie.

Din nenorocire, cum veți vedea, monseniore, nici unul dintre cuvintele pe care le auzi și pe care mi le repetă după aceea nu poate aduce nici cea mai mică lumină în întunecata problemă ce vă preocupă astăzi. Domnul de Montgommery n-așteptase nici două minute cînd doamna de Poitiers intră în salon și chiar cu oarecare grabă.

— Ce înseamnă asta, conte, spuse ea, și de ce, mă rog, această năvală în casa mea, după rugămintea pe care ți-am adresat-o de a nu veni astă-seară?

— Am să vă răspund prin două cuvinte sincere, doamnă; dar mai întîi spuneți femeilor să plece. Acum ascultați-mă. Voi fi scurt. Mi s-a spus că am un rival, că acel rival este Delfinul și că în seara asta se află la dumneavoastră.

— Și dumneata ai crezut, din moment ce ai alergat să te convingi, spuse Diana cu trufie.

— Am suferit, doamnă, și am alergat să caut la dumneata un leac pentru suferința mea.

— Ei bine, spuse Diana, acum m-ai văzut. Știi că nu te-am mințit, așa că lasă-mă să mă odihnesc. În numele cerului, pleacă Jacques!

— Nu, Diana, spuse contele, neliniștit de felul în care era îndepărtat; căci dacă m-au mințit pretinzînd că Delfinul este aici, poate că nu m-au mințit asigurîndu-mă că va veni astă-seară; vreau să mă conving că nu-i adevărat.

— Așadar rămîi, domnule?

— Voi rămîne, doamnă. Du-te să te odihnești dacă ești bolnavă. Eu îți voi veghea somnul.

— Dar cu ce drept faci asta, domnule? strigă doamna de Poitiers. Cu ce titlu? Nu sînt încă liberă?

— Nu, doamnă, zise cu fermitate contele, nu mai ești liberă să faci de rîsul Curții un gentilom cinstit care ți-a acceptat toate pretențiile.

— Nu voi accepta cîtuși de puțin, spuse Diana, această ultimă pretenție. N-ai dreptul să rămîi aici, după cum n-au dreptul nici ceilalți să rîdă de dumneata. Nu ești bărbarul meu,nu-i așa? Și după cîte știu, nu-ți port încă numele...

— Ei, doamnă, strigă atunci cu un soi de disperare domnul de Montgommery, nu mă interesează că mă iau toți peste picior! Nicidecum. Știi bine, Diana, că nu onoarea mea sîngerează și strigă, ci dragostea mea. Dacă m-aș fi simțit jignit de ironiile celor trei nătărăi, aș fi tras spada. Dar mi-am simțit inima sfîșiată, Diana, și am alergat încoace. Demnitatea și reputația mea! Nu despre ele e vorba acum! Ci că te iubesc, că sînt nebun după tine, că sînt gelos, că mi-ai spus-o și mi-ai dovedit-o că mă iubești, că voi ucide pe oricine ar cuteza să se atingă de această dragoste a mea, fie el și Delfinul, ba chiar șe regele, doamnă! Nu-mi va păsa pe cine mă răzbun, dar pe cît e de adevărat că cerul există, mă voi răzbuna!

— Și de ce mă rog? Și pentru ce? întrebă, în spatele domnului de Montgommery, o voce poruncitoare.

Perrot tremură, căci prin coridorul slab luminat îl văzu apărînd pe domnul Delfin și, în spatele Delfinului, mutra batjocoritoare și dură a domnului de Montmorency.

— Ah! strigă doamna Diana căzînd pe un fotoliu și frămîntîndu-și mîinile. iată de ce mă temeam.

Domnul de Montgommery nu scoase la început decît un strigăt, apoi Perrot îl auzi răspunzînd cu voce destul de calmă:

— Monseniore Delfin, un singur cuvînt... de milă! Spuneți-mi că n-ați venit aici pentru că o iubiți pe doamna de Poitiers, ci pentru că doamna de Poitiers vă iubește.

— Domnule de Montgommery, răspunse Delfinul cu o mînie abia stăpînită, un singur cuvînt! Spune-mi că nu te afli aici pentru că doamna de Poitiers te iubește, ci pentru că dumneata o iubești pe doamna Diana.

Lucrurile petrecîndu-se astfel, nu mai era vorba de moștenitorul celui mai mare tron din lume și de un simplu gentilom, ci de doi bărbați, doi rivali înfierbîntați și geloși, două inimi care sufereau, două suflete sfîșiate.

— Eram soțul acceptat și desemnat de doamna Diana, se știe, o știți și dumneavoastră, zise domnul de Montgommery, omițînd titlul la care avea dreptul prințul

— Făgădiuală uitată! strigă Henric, și, deși mai recente ca ale dumitale, drepturile iubirii mele nu sînt mai puțin sigure și le voi păstra.

— Ah! imprudentul, vorbește de drepturile lui! strigă contele, beat de gelozie și de turbare. Îndrăzniți să spuneți că această femeie este a dumneavoastră?

— Spun că cel puțin nu-i a dumitale, zise Henric. Spun că mă aflu la această doamnă eu, și nu dumneata și că aștept cu nerăbdare, domnule, să ieși afară!

— Dacă sînteți atît de nerăbdător, putem să ieșim împreună; e mult mai simplu.

— O sfidare! strigă Montmorency înaintînd. Îndrăzniți, domnule, să-l sfidați pe Delfinul Franței?

— Aici nu e nici un Delfin al Franței, zise contele, ci e un bărbat care se pretinde iubit de femeia pe care o iubesc eu, asta-i tot.

Făcuse probabil un pas către Henric, căci Perrot o auzi pe doamna Diana strigînd:

— Vrea să-l insulte pe print! Vrea să-l ucidă pe prinț! Ajutor!

Și desigur încurcată de rolul ciudat pe care-l juca, ieși afară, în ciuda domnului de Montmorency care-i spunea să se liniștească fiindcă aveau două săbii contra uneia și o bună escortă jos. Perrot o văzu pe doamna Diana străbătînd culoarul și năpustindu-se îngrozită în dormitor, chemîndu-și slugile si pe oamenii Delfinului.

Dar fuga Dianei nu potoli mînia celor doi adversari. Domnul de Montgommery zise cu amărăciune:

— Fără îndoială că monseniorul Delfin înțelege să-și răzbune injuriile cu spada oamenilor săi?

— Nu, domnule, răspunse cu mîndrie Henric, și a mea îmi va ajunge ca să pedepsesc un obraznic.

Amîndoi pusese mîna pe mînerele spadelor, dar domnul de Montmorency interveni.

— Iertare, monseniore, spuse el; dar cel care poate fi mîine rege n-are dreptul să-și riște viața. Dumneavoastră nu sînteți un om, monseniore, sînteți o națiune; un Delfin al Franței nu se bate decît pentru Franța..

— Dar, strigă domnul de Montgommery, un Delfin al Franței nu-mi smulge , el care are totul, pe cea în care mi-am pus viața, pe cea care pentru mine înseamnă mai mult decît patria, mai mult decît onoarea: căci ea m-a făcut să uit toate acestea, această femeie care poate mă înșală. Dar nu, ea nu mă înșală, nu e cu putință, prea o iubesc mult! Monseniore, iertați-mi violența și nebunia și binevoiți să-mi spuneți că n-o iubiți pe Diana! Nu vii la o femeie pe care o iubești însoțit de domnul de Montmorency și escortat de opt sau zece mercenari. Ar fi trebuit să mă gîndesc la asta!

— Am vrut, spuse domnul de Montmorency, să-l urmez cu o escortă astă-seară pe monseniorul Delfin, în ciuda insistențelor, pentru că am fost prevenit în taină că astăzi i se va întinde o cursă. Trebuia totuși să-l las în pragul acestei case. Dar tunetele vocii dumitale, domnule, ajungînd pînă la noi, m-au obligat să intru înăuntru.

— Îi cunosc pe cei care v-au prevenit, spuse rîzînd cu amărăciune contele. Sînt, fără îndoială, aceiași care m-au prevenit că Delfinul va fi aici în astă-seară; le-a reușit planul, și lor și celei care i-a însărcinat cu acest lucru. Căci doamna d`Etampes nu voia, presupun, decît s-o compromiteți printr-un scandal răsunător pe doamna de Poitiers. Or, domnul Delfin, neezitînd să-și facă vizita sa amoroasă cu armata după sine, a slujit de minune acest plan! Ah! Nici măcar

n-ai știut, Henric de Valois, să păstrezi aparențele față de doamna de Brézé... O afișezi în mod public drept amanta dumitale oficială? Această femeie îți aparține cu adevărat? Deci nu mai există nici o îndoială și nici o nădejde! Mi-ai furat-o, și odată cu ea, viața! Ei bine, n-are rost să mai păstrez măsura! Pentru că ești fiul Franței, nu-i un motiv ca să nu fii gentilom, și-mi vei da de socoteală de fapta ta, sau de nu, ești un laș!

— Ticălosule! strigă Delfinul scoțîndu-și sabia și îndreptîndu-se spre conte.

Dar domnul de Montmorency se aruncă din nou în fața lui.

— Monseniore, v-o spun încă o dată că în prezența mea moștenitorul tronului nu va încrucișa spada pentru o femeie cu un...

— Cu un gentilom de neam mai vechi decît tine, primul baron creștin, îl întrerupse contele scos din fire. La fel de nobil ca și regele, deși regii n-au fost întotdeauna atît de nobili cum vreți s-o pretindeți voi, ceilalți! Căci Carol de Neapole l-a provocat pe Alfons de Aragon, Francisc I, nu-i prea multă vreme de atunci, l-a provocat pe Carol Quintul. Rege contra rege: mă rog! Deși domnul de Nemours, nepotul regelui, a provocat un simplu căpitan spaniol. Neamul de Montgommery e egal cu cel de Valois și, cum s-a unit de multe ori cu moștenitorii regilor Franței și ai Angliei, poate foarte bine să se bată cu ei. Vechii Montgommery purtau blazonul Franței în secolele doisprezece și treisprezece. După reîntoarcerea lor din Anglia, unde-l urmaseră pe Wilhelm Cuceritorul, stemele Montgommery-ilor au fost de azur, cu un leu de aur înarmat, cu trei flori de crin pe bot și cu deviza: *Păzește-te!* Haide, monseniore, armele noastre se aseamănă ca și spadele noastre! Ah, dacă ai iubi-o pe această femeie așa cum o iubesc eu și dacă m-ai urî cum te urăsc eu...Dar nu, nu ești decît un copil timid, fericit să se ascundă în spatele preceptorului său.

— Domnule de Montmorency, lasă-mă! strigă Delfinul, zbătîndu-se împotriva domnului de Montmorency care-l ținea.

— Nu, monseniore, spunea Montomrency, nu vă voi lăsa să vă bateți cu furiosul ăsta. Gardă! La mine! strigă el cu glas puternic.

O auziră în mod distinct pe doamna Diana, aplecată peste balustrada scării, strigînd din toate puterile:

— Ajutor! Urcați, voi, de colo! Vă lăsați stăpînul măcelărit?

Această trădare a Dalilei, pentru că acum erau trei împotriva domnului de Montgommery, duse pe ultima treaptă orbirea contelui. Perrot, înghețat de groază, îl auzi spunînd:

— E nevoie deci de ultima jignire ca să vă conving pe mijlocitorul tău și pe tine, Henric de Valois, să-mi dați socotială?

Perrot presupuse că el se îndreptase atunci spre Delfin și că ridicase mîna asupra lui. Henric scoase un răcnet. Dar domnul de Montmorency reținuse probabil brațul contelui, căci în vreme ce striga mai tare ca niciodată «Gardă, la mine! La mine!», Perrot, care nu putea să vadă, îl auzi pe prinț strigînd:

— Mi-a atins fruntea cu mănușa; nu poate muri decît de mîna mea, Montmorency!

7 Comanda nr. 40061

Toate astea se petrecură cu repeziciunea unui fulger. Chiar în acea clipă intrară oameni din escorta. Începu o luptă crîncenă și se auzi zgomot mare, tropăit de picioare și de săbii lovite. Domnul de Montmorency strigă: «Legați-l pe acest turbat!» Și Delfinul: «Nu-l ucideți! In numele cerului, nu-l ucideți!»

Această luptă cu totul inegală nu dură nici un minut. Perrot n-avu nici măcar timpul să alerge în ajutorul stăpînului său. Ajungînd în pragul ușii, văzu pe unul dintre mercenarii din gardă zăcînd pe podea și pe alți doi sau trei sîngerînd. Contele, dezarmat, era legat și ținut de cinci ori șase oameni care-l asaltaseră toți deodată. Perrot, care în zarva aceea nu fusese zărit, crezu că e mai bine, în interesul domnului de Montgommery, să rămînă liber ca să-i poată înștiința pe prietenii acestuia sau să-i vină în ajutor la o ocazie mai favorabilă. Se reîntoarse deci fără zgomot la locul lui, și acolo, cu urechea la pîndă și cu mîna pe spadă, așteptă, fiindcă domnul de Montgommery nu fusese nici ucis, nici rănit, momentul să se arate și poate să-l salveze... Legat fedeleș, domnul de Montgommery strigă:

— Nu-ți spuneam eu, Henric de Valois, că nu vei face decît să opui spadei mele alte zece, și insultei mele — curajul supus al soldaților tăi?

— Vezi, domnule de Montmorency? strigă Delfinul tremurînd.

— Să i se pună un căluș! zise domnul de Montmorency drept orice răspuns. Am să vă spun, se adresă el gărzilor, ce să faceți cu el. Pînă atunci să nu-l scăpați din ochi. Răspundeți cu capul!

Și părăsi salonul, luîndu-l cu el și pe Delfin. Traversară coridorul unde stătea Perrot, ascuns în spatele draperiei, și intrară la doamna Diana.

Atunci Perrot trecu lîngă celălalt perete și-și lipi urechea de ușa astupată.

Scena la care asistase era mai puțin îngrozitoare decît cea pe care avea s-o audă.

XXII

Care este dovada cea mai izbitoare pe care poate s-o dea o femeie că un bărbat nu este iubitul ei

— Domnule de Montmorency, spuse Delfinul intrînd, dacă nu m-ați fi ținut cu forța, l-aș fi făcut pe conte să muște țărîna...

— Monseniorul, răspunse Montmorency, să-mi permită să-i spun că vorbește ca un tînăr, și nu ca un fiu de rege. Zilele domniei-voastre nu vă aparțin. Ele sînt ale poporului vostru, monseniore, și capetele încoronate au alte datorii decît ceilalți oameni.

— De ce atunci sînt atît de furios împotriva-mi și atît de rușinat? spuse prințul. Ah! din pricina dumitale, doamnă, zise el, adresîndu-se Dianei, pe care o zărise.

Și amorul propriu rănit îl duse în acest moment la amorul gelos.

— La dumneata și prin dumneata, adăugă el, am primit înalta mea jignire.

— Vai, da, la mine, dar nu prin mine, monseniore, răspunse

Diana: Credeți că sînt vinovată cu ceva de tot ce s-a întîmplat aici? Credeți că nu sufăr tot atît cît și dumneavoastră și chiar mai mult? Credeți, în sfîrșit, că-l iubesc pe omul acela, că l-am iubit vreodată?

După ce-l trădase, îl renega.

— Nu vă iubesc decît pe dumneavoastră, monseniore, zise ea; sufletul și viața mea sînt cu totul ale domniei-voastre, și existența mea nu datează decît din ziua în care ați acceptat această inimă care vă este devotată. Odinioară, totuși, poate... îmi aduc aminte că l-am lăsat pe acest Montgommery să întrevadă unele speranțe. Nimic precis, totuși, nici un angajament sigur, Dar ați venit dumneavoastră și totul a fost uitat. Și din acea vreme, v-o jur — și vă rog să credeți în cuvintele mele mai curînd decît în calomniile doamnei d'Etampes! — din acea vreme binecuvîntată n-a existat un gînd al minții mele, o bătaie a inimii mele care să nu fi fost pentru dumneavoastră, monseniore. Acest om minte, acest om lucrează de comun acord cu dușmanii mei, acest om n-are nici un drept asupra a ceea ce vă aparține în întregime, Henric. Abia dacă îl cunosc pe acest om și nu numai că nu-l iubesc, Dumnezeule! dar îl urăsc și-l disprețuiesc. Nici măcar nu vă întreb, iată, dacă trăiește sau e mort. Nu mă interesați decît dumneavoastră. Pe el — îl urăsc!

— Adevărat, doamnă? spuse Delfinul cu o umbră de îndoială.

— Dovada va fi ușor de făcut, zise domnul de Montmorency. Domnul de Montgommery trăiește, doamnă, dar e legat fedeleș de oamenii noștri și nu mai e în stare să facă nici un rău. L-a jignit de moarte pe prinț. Totuși e cam dificil să-l aducem în fața judecătorilor. Pe de altă parte, e și mai greu de acceptat ca monseniorul Delfin să se bată de unul singur cu acest neobrăzat. Care e deci părerea dumneavoastră, doamnă? Ce să facem cu acest om?

Se făcu un moment de tăcere plină de emoție. Perrot își ținu răsuflarea ca să audă mai bine acele cuvinte care întîrziau atîta să fie rostite. Dar evident, doamnei Diana îi era frică de ea însăși și de ceea ce avea să spună. Șovăia în fața propriei sale hotărîri.

In sfîrșit, trebui să vorbească, și încă cu o voce destul de fermă.

— Domnul de Montgommery, spuse ea, a comis o crimă de lezmajestate. Domnule de Montmorency, la ce pedeapsă se condamnă vinovații de lezmajestate?

— La moarte, răspunse conetabilul.

— Păi, atunci, acest om să fie condamnat la moarte, spuse cu răceală doamna de Poitiers.

Toți se înfiorară și abia după o altă pauză domnul de Montmorency spuse:

— Într-adevăr, doamnă, nu-l iubiți și nu l-ați iubit niciodată pe domnul de Montgommery.

— Dar eu, zise Delfinul, vreau mai puțin ca oricînd ca domnul de Montgommery să moară.

— Asta e și părerea mea, spuse Montmorency, dar nu pentru aceleași motive ca ale dumneavoastră, monseniore. Părerea pe care ați emis-o din generozitate, o aprob din prudență. Domnul de Montgommery are prieteni și aliați puternici în Franța și Anglia. La Curte se știe că s-a întîlnit cu noi, aici, în noaptea asta. Dacă ni-l vor cere sus și tare, mîine, nu e bine să le dăm un cadavru. Nobilii

nu înțeleg să fie tratați ca oamenii de rînd și uciși fără ceremonie. E necesar să le putem răspunde: «Domnul de Montgommery a fugit...» sau «Domnul de Montgommery e rănit sau bolnav...», dar în orice caz: «Domnul de Montgommery trăiește!» Și dacă vom fi împinși la ultima extremă, dacă vor persista să ni-l ceară, ei bine, va trebui ca la nevoie să-l putem scoate din închisoare sau din pat și să-l arătăm calomniatorilor. Dar nădăjduiesc că precauția, deși bună, va fi inutilă. Nu-l vor cere mîine și poimîine. Dar peste opt zile se va vorbi mai puțin despre el, iar într-o lună nu se va mai vorbi deloc. Nimic nu se uită mai repede decît un prieten, ascultați-mă pe mine! Socot deci că vinovatul nu trebuie nici să trăiască, nici să moară, trebuie să dispară.

— Fie! zise Delfinul. Să plece, să părăsească Franța. Are neamuri și avere în Anglia, să se refugieze acolo.

— Nu, monseniore, zise Montmorency. Moartea e prea mult, iar exilul nu-i destul. Vreți, adăugă el coborîndu-și vocea, să spună în Anglia că v-a amenințat lovindu-vă cu mănușa?

— Oh, nu-mi mai amintiți de asta, strigă Delfinul cu dinții strînși.

— Lăsați-mă totuși să vă amintesc, monseniore, cu scopul de a-mi lua unele măsuri de precauție împotriva unei hotărîri imprudente. Trebuie, v-o repet, ca acest conte să nu mai poată dezvălui nimic, nici viu, nici mort. Oamenii din escorta noastră sînt siguri și dealtfel nu știu cu cine au avut de-a face. Guvernatorul închisorii Châtelet mi-e prieten; în plus, mut și surd ca și temnița și devotat serviciului majestății-sale. Așa că domnul de Montgommery să fie transportat la Châtelet chiar în noaptea asta. O celulă bună ni-l va păstra și ni-l va reda cînd vom voi. Mîine va dispare și vom răspîndi, asupra acestei dispariții, zvonurile cele mai contradictorii. Dacă aceste zvonuri nu vor cădea de la sine, dacă prietenii contelui îl vor cere cu prea multă insistență, ceea ce nu e deloc probabil, și vor deschide o anchetă, ceea ce m-ar mira grozav, atunci ne justificăm printr-un cuvînt, scoțînd la iveală registrele de la Châtelet, care dovedesc că domnul de Montgommery, acuzat de crimă de lezmajestate, așteaptă în închisoare hotărîrea Justiției. Apoi, această dovadă odată făcută, va fi vina noastră dacă temnița a fost nesănătoasă, dacă durerea și remușcările l-au apăsat prea tare pe domnul de Montgommery și dacă acesta a murit înainte de a compărea în fața tribunalului?

— Oh, domnule de Montmorency, zise Delfinul înfiorîndu-se.

— Fiți liniștit, monseniore, zise sfătuitorul prințului, n-o să avem nevoie să recurgem la această extremă. Zarva pricinuită de absența contelui se va potoli de la sine. Prietenii se vor consola și vor uita repede, iar domnul de Montgommery va trăi, dac-o vrea, pentru temniță, din moment ce pentru lume va fi mort.

— N-are un băiat? întrebă doamna Diana.

— Da, un copil nevîrstnic, căruia i se va spune că nu se știe ce s-a întîmplat cu tatăl lui și care, odată mare, dacă va mai ajunge mare acest băiat orfan! va avea interesele lui, pasiunile lui, și nu va mai încerca să adîncească o poveste veche de cincisprezece ori douăzeci de ani.

— Totul e just și bine combinat, spuse doamna de Poitiers; mă înclin, vă aprob și vă admir.

— Sînteți într-adevăr prea bună, doamnă, zise Montmorency foarte măgulit, și văd cu plăcere că sîntem făcuți să ne înțelegem.

— Dar eu nu admir, nici nu aprob! strigă Delfinul, dimpotrivă, retractez și mă opun...

— Retractați, monseniore, și aveți dreptate, zise domnul de Montmorency, retractați, dar nu vă opuneți; blamați, dar lăsați-mă s-o fac. Toate astea nu vă privesc cîtuși de puțin, și iau asupra-mi răspunderea acțiunii în fața oamenilor și-n fața lui Dumnezeu.

— Numai ca între noi nu există o crimă, nu-i așa? spuse Delfinul, și dumneata vei fi mai mult decît prietenul meu, vei fi complicele meu.

— Oh, monseniore, departe de mine astfel de gînduri, strigă vicleanul ministru. Dar dumneavoastră nu vă veți mai compromite să pedepsiți un vinovat bătîndu-vă cu el. Vreți să-i povestim totul regelui, tatălui vostru?

— Nu, nu, tata să nu știe nimic despre asta, spuse cu însufletire Delfinul.

— Datoria, spuse domnul de Montmorency, m-ar obliga totuși să-l înștiințez, monseniore, dacă persistați să credeți că vremea acțiunilor cavalerești mai ține și azi. Dar să nu ne grăbim, dac-o doriți, și să lăsăm timpul să ne coacă părerile. Să ne asigurăm doar de persoana contelui, necesară planurilor noastre ulterioare, oricare vor fi ele, și să amînăm pe mai tîrziu orice hotărîre formală în legătură cu acest subiect.

— Fie! spuse Delfinul, a cărui voință slabă acceptă cu grabă această prețioasă tărăgănare. Domnul de Montgommery va avea astfel timpul să revină asupra primei mînii nesocotite, iar eu voi putea să mă gîndesc în liniște la ceea ce-mi ordonă conștiința și demnitatea să fac.

— Să ne întoarcem la Luvru, monseniore, spuse domnul de Montmorency, și să facem act de prezență. Vă voi revedea mîine, doamnă, zise el adresîndu-se cu un surîs doamnei de Poitiers; m-am putut convinge că-l iubiți pe prinț cu o dragoste adevărată.

— Dar monseniorul Delfin e convins de asta, zise Diana, și a iertat neplăcerea, atît de neprevăzută, a acestei întîlniri?

— Da, mă iubești... într-adevăr, Diana, zise Delfinul gînditor, și am prea multă nevoie s-o cred ca să mă mai îndoiesc. Află, doamna, că am simțit o durere cumplită cînd mi-am închipuit că am să te pierd, dragostea dumitale îmi este de acum înainte tot atît de necesară ca și aerul și apoi, cînd iubesc, iubesc pentru toată viața.

— Ah! Dacă-ar fi adevărat! strigă Diana cu un accent pătimaș, sărutînd mîna pe care i-o întindea prințul în semn de împăcare.

— Haidem! Să plecăm fără întîrziere, spuse domnul de Montmorency.

— La revedere, Diana.

— La revedere, stăpînul meu, spuse ducesa despărțind aceste două cuvinte cu o expresie de un farmec de nespus.

Îl conduse pînă la pragul camerei. In vreme ce Delfinul cobora scara, domnul de Montmorency întredeschise ușa salonului unde domnul de Montgommery continua să zacă, păzit și ferecat, și se adresă șefului gărzilor:

— Voi trimite în curînd un om de-al meu care-ți va spune ce să

faci cu prizonierul. Pînă atunci supraveghează-i toate mișcările și nu-l pierde din ochi nici un minut. Răspundeți toți cu viața.

— Am înțeles, monseniore, răspunse ostașul.

— Dealtfel, voi veghea și eu, zise, din ușă, unde rămăsese, doamna Diana.

Se îndepărtară cu toții, și Perrot, din ascunzătoarea lui, nu mai auzi decît pasul regulat al sentinelei postate în salon, în vreme ce camarazii lui îl păzeau pe prizonier.

XXIII

Un devotament inutil

Aloyse, după ce se odihni cîteva momente, căci abia mai putea să răsufle la amintirea acestei istorii cumplite. își recăpătă curajul și, la insistențele lui Gabriel, își isprăvi astfel povestirea.

— În momentul în care Delfinul și conetabilul se îndepărtară, sună ceasul unu după miezul nopții. Perrot socoti că stăpînul său e pierdut, fără scăpare, dacă-i lăsa trimisului domnului de Montmorency timpul să intervină. Venise deci vremea să se apuce de treabă. Observase că domnul de Montmorency nu indicase nici un cuvînt de ordine, nici un semn după care să i se poată recunoaște trimisul. Deci, după ce așteptase cam o jumătate de ceas, pentru ca povestea lui să pară verosimilă, Perrot ieși încetișor din ascunzătoare, coborî cu pas ușor cîteva trepte, pe urmă le urcă avînd grijă să i se audă zgomotul pașilor și veni să bată la ușa oratoriului.

Planul pe care și-l făcuse era îndrăzneț și avea, tocmai din pricina acestei îndrăzneli, sorți de izbîndă.

— Cine e? întrebă sentinela.

— Trimisul monseniorului baron de Montmorency.

— Deschide, spuse sentinelei șeful gărzii.

Ușa se deschise și Perrot intră cu curaj și cu capul sus.

— Sînt, spuse, scutierul domnului Charl de Manffol, care se află în slujba domnului de Montmorency, după cum știți. Stăpînul meu și cu mine, tocmai intrasem în garda Luvrului cînd ne-am întîlnit în piața Greve cu domnul de Montmorency însoțit de un tînăr înalt învăluit în mantie. Domnul de Montmorency l-a strigat pe domnul de Manffol. După cîteva momente de discuție, cei doi mi-au poruncit să vin aici, în strada du Figuier, la doamna Diana de Poitiers. Voi găsi, mi s-a spus, un prizonier, în legătură cu care domnul de Montmorency mi-a dat instrucțiuni pe care am venit să le îndeplinesc. Am cerut cîțiva oameni de escortă; mi s-a spus că n-am nevoie pentru că există aici o forță suficientă și văd într-adevăr că sînteți destul de numeroși ca să sprijiniți misiunea ce mi s-a încredințat. Unde este prizonierul? Ah! Iată-l! Scoateți-i călușul, căci trebuie să-i vorbesc și să-mi răspundă!

Conștiinciosul șef al mercenarilor încă mai ezita, în ciuda tonului sigur al lui Perrot.

— N-aveți nici un ordin scris să-mi înmînați? întrebă el.

— De cînd se scriu ordine în piața Greve la două de noapte?

răspunse Perrot ridicînd din umeri; domnul de Montmorency mi-a spus că sînteţi înştiinţaţi de venirea mea.

— E adevărat.

— Ei bine, atunci de ce-mi faci greutăţi, omule? Hai, îndepărtaţi-vă, dumneata şi oamenii dumitale; căci ceea ce am eu să-i spun domnului trebuie să rămînă numai între noi. Ei, nu pricepi? Înapoi!

Se traseră într-adevăr înapoi şi, Perrot, apropiindu-se de domnul de Montgommery, îi scoase căluşul.

— Bravul meu Perrot! spuse el, care-şi recunoscuse de la început scutierul. Cum de te afli aici?

— Vă voi spune, monseniore, dar acum n-avem nici un minut de pierdut. Ascultaţi-mă.

Şi-i povesti în cîteva cuvinte scena care se petrecuse la doamna Diana şi hotărîrea pe care domnul de Montmorency părea s-o fi luat de a îngropa pentru totdeauna secretul groaznicei insulte, odată cu insultatorul. Trebuia deci să scape printr-o lovitură disperată de această captivitate care-i putea aduce moartea.

— Şi ce socoţi să faci, Perrot? întrebă domnul de Montgommery. Vezi, sînt opt împotriva noastră, şi nu ne aflăm într-o casă de prieteni, adăugă el cu amărăciune.

— N-are importanţă, zise Perrot, lăsaţi-mă să fac şi să spun ce ştiu eu, şi veţi fi salvat, liber.

— La ce bun, Perrot? spuse cu tristeţe contele. Ce voi face cu viaţa şi cu libertatea? Diana nu mă iubeşte! Diana mă detestă şi mă trădează.

— Scuturaţi-vă de amintirea acestei femei şi gîndiţi-vă la copilul dumneavoastră, monseniore.

— Ai dreptate, Perrot, l-am uitat pe bietul meu Gabriel şi Dumnezeu m-a pedepsit. Pentru el voi încerca deci ultima şansă de scăpare pe care mi-o oferi. Dar înainte de orice, ascultă, dacă fapta, mai mult smintită decît îndrăzneaţă, pe care vrei s-o săvîrşeşti, dă greş, nu vreau, Perrot, să las orfanului drept moştenire urmările nefaste ale soartei mele; nu vreau ca, după pieirea mea, să înfrunte şi el duşmanii de temut care m-au doborît pe mine. Jură-mi, deci, că, dacă mă va înghiţi temniţa sau mormîntul, Gabriel nu va afla niciodată de la tine cum a pierit tatăl lui. Dacă va cunoaşte acest secret, într-o zi va voi să mă răzbune sau să mă salveze şi va fi pierdut. Voi avea de dat o socoteală destul de grea maică-si şi fără a o mai adăuga pe asta. Vreau ca fiul meu să trăiască fericit, fără să fie ameninţat de trecutul tatălui său! Jură-mi asta, Perrot, şi nu te crede dezlegat de acest jurămînt chiar dacă cei trei actori ai scenei pe care mi-ai povestit-o mor înaintea mea. Îmi făgăduieşti, Perrot? Juri? Nu mă las în voia devotamentului tău, pe care-l socot inutil, decît cu această condiţie.

— Ei bine, monseniore, jur!

— Pe crucea spadei tale, Perrot! Gabriel nu va afla niciodată nimic de la tine despre această taină primejdioasă.

— Pe crucea spadei mele, monseniore, spuse Perrot cu mîna dreaptă întinsă.

— Mulțumesc, prietene. Acum fă ce vrei! Mă las în seama curajului tău și a milei lui Dumnezeu.

— Sînge rece și siguranță, monseniore, zise Perrot. Veți vedea! Și adresîndu-se șefului gărzilor: Cuvintele pe care mi le-a adresat prizonierul sînt lămuritoare, puteți să-l dezlegați și să-l lăsați să plece.

— Să-l dezlegăm? Să-l lăsăm să plece? replică zbirul mirat.

— Sigur. E ordinul domnului de Montmorency.

— Domnul de Montmorency, zise garda ridicîndu-și capul, ne-a poruncit să nu-l scăpăm din ochi pe prizonier, și, plecînd, ne-a spus că răspundem pentru el cu viața noastră. Cum deci să vrea acum monseniorul de Montmorency să-l punem pe acest senior în libertate?

— Cum adică, refuzați să mă ascultați pe mine, care vorbesc în numele lui? spuse Perrot fără să-și piardă cutezanța.

— Uite ce e, domnule, dacă mi-ai porunci să-l strîng de gît pe acest senior, ori să-l arunc în apă, ori să-l duc la Bastilia, aș mai înțelege, dar să-l las liber, asta este peste puterile mele.

— Bine! răspunse Perrot fără să se zăpăcească. Vă voi transmite ordinele pe care le-am primit și mă spăl pe mîini de rest. N-aveți decît să dați socoteală domnului de Montmorency pentru nesupunerea voastră. Eu nu mai am ce face aici, bună seara!

— Hei, stai un moment, zise șeful gărzii, ce te grăbești așa? Spui că domnul de Montmorency dorește să-l las pe prizonier să plece. Ești sigur că domnul de Montmorency te-a trimis aici?

— Netotule! zise Perrot, de unde aș fi știut că aveți un prizonier aici? A ieșit cineva din casă să mi-o spună, dacă nu însuși domnul de Montmorency?

— Bine, o să-ți dezlegăm omul, spuse soldatul, furios ca un tigru căruia i se ia prada. Cît despre schimbători sînt seniorii ăștia mari!

— Aștept! răspunse Perrot.

Rămase totuși afară, pe prima treaptă a scării, cu pumnalul în mînă. Dacă l-ar fi văzut urcînd pe adevăratul trimis al lui Montmorency, nu l-ar fi lăsat să facă un pas mai mult. Dar n-o văzu și n-o auzi, în dosul lui, pe doamna Diana, care, atrasă de zgomotul vocilor, ieșise din camera ei și înaintase pînă la ușa, lăsată întredeschisă, a oratorului. Ducesa văzu cum soldații îl dezlegau pe domnul de Montgommery, care rămase mut de groază zărind-o.

— Ticăloșilor! strigă ea, ce faceți aici?

— Ascultăm de poruncile domnului de Montmorency, doamnă, spuse șeful gărzii, îl dezlegăm pe prizonier.

— Imposibil! strigă doamna de Poitiers. Domnul de Montmorency n-a putut să dea o astfel de poruncă. Cine v-a adus ordinul ăsta?

Soldații i-l arătară pe Perrot, care se întoarse doborît de spaimă și de stupoare auzind-o pe doamna Diana. O rază a lămpii căzu pe chipul palid al bietului Perrot. Doamna Diana îl recunoscu.

— Omul ăsta? spuse ea, omul ăsta e scutierul prizonierului. Iată ce neghiobie era să faceți!

— Minciună! zise Perrot, încercînd să mai nege. Sînt scutierul

domnului de Manffol, şi-s trimis aici de domnul de Montmorency.

— Cine zice că e trimis de domnul de Montmorency? rosti în spatele său un nou venit care nu era altul decît trimisul adevărat. Bravii mei soldaţi, omul ăsta minte. Iată inelul şi pecetea domnului de Montmorency, dar dealtfel ar trebui să mă recunoaşteţi, sînt contele de Montansier[1]. Cum! Aţi îndrăznit să-i scoateţi căluşul prizonierului şi să-l dezlegaţi? Nenorociţilor! Puneţi-i căluşul şi legaţi-l şi mai zdravăn ca înainte!

— Aşa da! zise şeful gărzii, astea văd şi eu că-s ordine adevărate.

— Bietul Perrot! zice contele.

Nu catadicsi să-i spună un cuvînt de reproş doamnei Diana, măcar că ar fi avut vreme înainte ca batista să-i astupe gura. Poate că se temea să nu-l compromită şi mai mult pe bravul lui scutier. Dar Perrot, din nenorocire, nu-i imită prudenţa şi, adresîndu-se doamnei Diana, zise cu indignare:

— Văd, doamnă, că nu v-aţi oprit la jumătatea drumului. Iuda nu l-a trădat decît o dată pe stăpînul lui. Dumneavoastră, într-un ceas, v-aţi trădat de trei ori iubitul. E adevărat însă că Iuda era biet bărbat, în vreme ce dumneavoastră sînteţi femeie şi pe deasupra si ducesă.

— Puneţi mîna pe omul ăsta, strigă ducesa furioasă.

— Puneţi mîna pe omul ăsta, repetă după ea şi contele de Montansier.

— Ah, încă n-am fost prins! strigă Perrot.

Şi, într-o situaţie atît de disperată, încercă o lovitură deznădăjduită: se avîntă lîngă domnul de Montgommery şi cu lama pumnalului începu să-i taie legăturile strigînd:

— Ajutaţi-mă, monseniore! Să ne vindem cît mai scump pielea.

Dar n-avu vreme să-i elibereze decît braţul stîng. Zece spade se încrucişară cu a sa. Înconjurat din toate părţile, o lovitură violentă de sabie pe care o primi între umeri îl aruncă la picioarele stăpînului său, unde căzu fără cunoştinţă, ca şi mort.

XXIY

Petele de sînge nu se şterg niciodată de tot

Perrot habar n-avu ce se mai petrecu după aceea. Cînd îşi veni în fire, prima senzaţie pe care o încerca fu accea de răceală. Îşi aduna gîndurile, deschise ochii şi privi în jurul lui: pretutindeni, noapte

[1] Tînărul conte de Montansier pregătea astfel, prin arestarea lui Montgommery, asasinatul lui Lignerolles. Se ştie că domnul de Lignerolles raportîndu-i lui Carol al IX-lea că ducele de Anjou îi încredinţase secretul planului pe care-l avea de a se rupe de şefii hughenoţi, regele l-a determinat pe fratele lui să-l ucidă pe Lignerolles ca să prevină orice indiscreţie. Contele de Montansier îşi asumă sarcina execuţiei împreună cu alţi patru sau cinci gentilomi-călăi care pieriră pe urmă cu toţii în chip jalnic. «Căci, spune Brantome, trebuie să bagi de seamă cînd ucizi un om pe nedrept; fiindcă nu s-au văzut cîtuşi de puţin omoruri care să nu fi fost răzbunate cu voia lui Dumnezeu. Cel care ne-a dat o sabie alături, ne-a dat-o ca să ne apărăm, şi nu ca să abuzăm de ea.» *(N. a.)*

adîncă. Se afla întins pe o piatră umedă și alături de el zăcea un cadavru. La lumina lămpiței, întotdeauna aprinsă, din nișa unde se ridica statuia fecioarei, își dădu seama că se găsea în cimitirul Inocenților. Cadavrul aruncat lîngă el era a ostașului din gardă, ucis de domnul de Montgommery. Sigur că-l crezuseră mort și pe el...

Încercă să se scoale; dar durerea cumplită a rănilor i se redeșteptă. Totuși, adunîndu-și cu un curaj supraomenesc puterile, izbuti să se ridice în picioare și să facă cîțiva pași. În acel moment licărirea unui felinar străpunse întunericul; Perrot zări doi oameni cu mutre urîte, purtînd cu ei cazmale și hîrlețe.

— Ne-au spus că se află în spatele statuii Fecioarei, zise unul din cei doi oameni.

— A, iată-i și pe voinicii noștri, zise cel de al doilea, zărindu-l pe soldat. Dar nu-i decît unul.

— Păi să-l căutăm și pe celălalt.

Cei doi gropari luminară cu felinarul lor pămîntul din jur. Dar Perrot avuse puterea să se tîrască în dosul unui mormînt destul de îndepărtat de locul unde-l căutau.

— L-o fi luat dracu, spuse unul dintre gropari care părea mai vesel.

— Oh, zise celălalt înfiorîndu-se, nu spune astfel de lucruri la o asemenea oră și într-un astfel de loc.

Și se închină cu spaimă.

— Ei, nu-i decît unul, spuse primul gropar. Ce facem? Eu zic să-l îngropăm pe ăsta și gata; vom spune că prietenul lui s-a topit... Sau că au numărat ăia prost.

Începură să sape o groapă și Perrot, care se îndepărta ușor, clătinîndu-se, îl auzi pe groparul cel vesel spunîndu-i prietenului său:

— Mă gîndesc că dacă vom mărturisi că n-am găsit decît un singur trup și n-am săpat decît o groapă, omul care ne-a tocmit poate că n-o să ne dea decît cinci pistoli în loc de zece. N-ar fi mai bine, în interesul nostru, să trecem sub tăcere această dispariție ciudata?

— Sigur, răspunse groparul cel pios. Îi vom spune că ne-am isprăvit treaba și nu vom minți.

Abia tîrîndu-se, Perrot ajunse cu mari chinuri în strada Aubry-le-Boucher. Acolo zări căruța unui zarzavagiu care se întorcea de la piață și-l întrebă pe omul care o conducea încotro merge.

— La Montereuil, răspunse acesta.

— Atunci, fii atît de milostiv și lasă-mă să stau și eu pe o margine pînă în colțul străzii Geoffroy-L'Asnier.

— Urcă, spuse zarzavagiul.

Perrot facu astfel fără mare osteneală drumul care-l despărțea de casă și totuși de zece ori crezu c-o să-și dea duhul. În sfîrșit, în strada Geoffroy-L'Asnier, căruța se opri.

— Iaca, iată-te acasă, prietene, spuse zarzavagiul.

— Mulțumesc, omule de treabă, zise Perrot.

Coborî împleticindu-se și fu obligat să se sprijine de primul zid pe care-l întîlni.

«Tovarășul meu de drum a băut cam mult», își zise țăranul.

Și se îndepărtă cîntînd cîntecul, pe atunci cu totul nou, al jupînului François Rabelais, veselul preot de la Meudon:

«O, Doamne, tu cel plin de har
Ce apa prefăcuși în vin
Fă din fundul meu fanar
Să-l luminezz pe-al meu vecin...»

Lui Perrot îi trebui un ceas ca să ajungă din strada Saint-Antoine în strada Jardins. Din fericire, nopțile de ianuarie sînt lungi! Nu întîlni pe nimeni și ajunse cam pe la șase.

In ciuda frigului, monseniore, neliniștea mă ținuse toată noaptea în fața ferestrei deschise. La prima chemare a lui Perrot am alergat la poartă și i-am deschis.

— Tăcere, dacă ții la viață! îmi spuse el de la bun început. Ajută-mă să urc în odaia noastră; și nici un strigăt, nici o vorbă.

Merse susținut de mine care, văzîndu-l rănit, nu cutezam să vorbesc, dar plîngeam totuși pe înfundate. Cînd ajunserăm și cînd îl eliberai de haine și de arme, sîngele sărmanului curse pe mîinile mele, și rănile se iviră în fața ochilor mei, adînci și căscate. Îmi opri strigătul cu un gest poruncitor și se așeză în pat într-o poziție care-l făcea să sufere mai puțin.

— Lasă-mă să chem un doctor, i-am spus eu plîngînd.

— Degeaba, zise el. Știi că mă pricep puțin la chirurgie. Una dintre rănile mele, cea de sub gît, e mortală; n-aș mai fi trăit dacă ceva mult mai puternic decît durerea nu m-ar fi susținut și dacă Dumnezeu, care pedepsește criminalii și trădătorii, nu mi-ar fi prelungit cu cîteva ceasuri sfîrșitul ca să pot fi de folos planurilor sale. În curînd mă va cuprinde fierbințeala și totul va fi gata. Nici un doctor din lume nu mai poate face nimic.

Vorbea cu mare greutate. Îl rugai să se odihnească puțin.

— Da, zise el, trebuie să-mi cruț ultimele puteri. Dă-mi ceva de scris .

I-am adus ce-mi cerea. Dar abia acum băgă de seamă că o lovitură de spadă îi rănise și mîna dreaptă. Dealtfel și așa scria destul de greu: trebui deci să arunce pana și hîrtia.

— Haide, voi vorbi, zise el, și Dumnezeu mă va lăsa să trăiesc pînă cînd voi isprăvi. Căci, în sfîrșit, chiar dacă acest Dumnezeu îi va lovi pe cei trei dușmani ai stăpînului meu, domnul de Montgommery trebuie să fie odată și odată răzbunat de fiul lui.

Atunci, monseniore, zise Aloyse, Perrot îmi istorisi toată povestea pe care v-am dezvăluit-o. Avu totuși lungi și dese întreruperi și, cînd se simțea prea sfîrșit pentru a continua, îmi poruncea să-l las și să cobor ca să vorbesc cu oamenii din casă. M-am arătat față de ei, vai! foarte neliniștită de conte și de soțul meu. I-am trimis pe toți să ceară vești de la Luvru, apoi de la toți prietenii domnului conte de Montgommery, chiar și de la simple cunoștințe. Doamna de Poitiers spunea că nu-l văzuse pe domnul de Montgommery, că nu pricepea de ce-o plictiseam. Astfel orice bănuială fu îndepărtată în ce mă privea, ceea ce voia și Perrot, și ucigașii își crezură secretul îngropat în celula stăpînului și-n groapa scutierului.

După ce i-am îndepărtat o vreme pe servitori și după ce v-am încredințat unuia dintre ei, monseniore Gabriel, am venit din nou lîngă bietul meu soț, care și-a reluat povestirea.

Spre amiază, cumplitele suferințe pe care le îndurase pînă atuci părură să se mai potolească puțin. Vorbea cu mai multă ușurință, ba chiar cu un soi de însuflețire. Dar cum mă bucuram eu de asta, el îmi spuse rîzînd cu tristețe:

— Asta-i fierbințeala despre care te-am anunțat. Dar am isprăvit de dezvăluit toată ticăloșia. Acum știi ceea ce numai cei trei știu; dar inima ta va putea să păstreze, sînt sigur, acest secret pînă în ziua în care, nădăjduiesc, îți va fi îngăduit să-l dezvălui celui în drept. Ai auzit jurămîntul pe care domnul de Montgommery m-a pus să-l fac: atîta timp cît va exista un pericol pentru Gabriel, atîta timp cît cei trei dușmani atotputernici care mi-au închis stăpînul vor mai sălășlui pe lumea asta, vei tăcea, Aloyse. Jură-i asta bărbatului tău care-i pe moarte.

Am jurat plîngînd și iată că azi am trădat acest jurămînt, monseniore. Căci cei trei dușmani al domniei-voastre, mai puternici și mai de temut, trăiesc încă.

— O, Aloyse, zise Gabriel, nu-i vorba de nici o trădare; toată purtarea ta nu înseamnă decît devotament și eroism. Dar isprăvește-ți povestirea!

Perrot, continuă Aloyse, a mai adăugat: «Cînd nu voi mai fi, draga mea, vei închide această casă, vei da drumul servitorilor și te vei duce cu Gabriel și cu băiatul nostru la Montgommery. Acolo să nu stai la castel, retrage-te în căsuța noastră și crește-l pe monsenior în așa fel încît prietenii să-l cunoască și dușmanii să-l uite. Toți oamenii noștri de treabă de acolo, și intendentul și capelanul te vor ajuta. Poate că ar fi mai bine ca însuși Gabriel, pînă la optsprezece ani, să nu știe ce nume poartă, să știe doar că e gentilom. Vei vedea și tu... Domnul nostru capelan și domnul de Vimoutiers, tutorele copilului, te vor sfătui ce să faci. Dar chiar și acestor prieteni siguri ascunde-le ceea ce ți-am istorisit. Spune-le doar că ți-e teamă pentru Gabriel de dușmanii tatălui său. Perrot îmi dădu tot felul de sfaturi pe care mi le tot repeta de zeci de ori pînă cînd reîncepură durerile.

— Pentru domnul de Montmorency, mai zise el, eu sînt îngropat în cimitirul Inocenților. Trebuia să dispar odată cu contele. Dacă se va găsi vreo urmă a înapoierii mele aici, vei fi pierdută, Aloyse, și poate că și Gabriel odată cu tine. Dar ai brațul tare și inima vitează. După ce-mi vei închide ochii, adună-ți toate puterile, așteaptă miezul nopții, și de îndată ce slugile vor adormi, coboară-mi trupul în vechea criptă a seniorilor de Brissac, cărora le-a aparținut altădată acest palat. Nimeni nu mai intră în acel mormînt părăsit; vei găsi cheia ruginită în cufărul mare din odaia contelui. Voi avea astfel un mormînt ales și măcar că un simplu scutier nu e demn să se odihnească printre atîția mari seniori, îngroapă-mă acolo...

Cum pe bietul meu Perrot îl cuprinse o slăbiciune și cum insista să-mi dau cuvîntul, i-am făgăduit tot ce voia. Spre seară, delirul puse stăpînire pe el; apoi urmară dureri înspăimîntătoare. Îmi smulgeam părul, disperată că nu i le puteam ușura, dar el îmi făcea semn că totul e inutil.

În sfîrșit, ars de febră și măcinat de suferințe cumplite, îmi zise:

— Aloyse, dă-mi să beau... doar o picătură de apă.

În neștiința mea voisem să-i dau apă ca să-și potolească acea sete

arzătoare de care spunea că suferă, dar el mă refuzase mereu. M-am grăbit deci să-i aduc o cană cu apă.

Înainte de a o lua, îmi spuse:

— Aloyse, un ultim sărut și un ultim rămas-bun, și adu-ți aminte... Adu-ți aminte...

I-am acoperit fața de sărutări și de lacrimi. Apoi bău o înghițitură de apă, sughiță și recăzu pe pernă. Murise.

Mi-am petrecut restul serii în rugăciuni și în lacrimi. Totuși, m-am dus, ca de obicei, să asist la culcarea domniei-tale, monseniore, și nimeni, bineînțeles, nu se miră de durerea mea. În casă domnea consternarea și toți servitorii credincioși îl plîngeau pe conte și pe bunul lor Perrot.

Spre ceasul două din noapte nu se mai auzi nici un zgomot, doar eu singură vegheam. Am spălat sîngele cu care era acoperit trupul soțului meu, l-am înfășurat într-un giulgiu și, încredințîndu-mă Domnului, am început să cobor acea povară grea mai mult inimii decît brațului meu. Cînd puterile mă părăseau, îngenuncheam alături de mort și mă rugam. În sfîrșit, după o jumătate de ceas, am ajuns la poarta cavoului. Cînd l-am deschis, nu fără greutate, un vînt înghețat stinse lampa pe care-o purtam și am crezut că mă sufoc de spaimă. Totuși, mi-am venit în fire, am aprins din nou lampa și am depus trupul soțului meu într-un mormînt deschis care părea că așteaptă; apoi, după ce i-am sărutat pentru ultima oară giulgiul, am împins la loc greaua piatră de marmoră de deasupra, care-l despărțea pentru totdeauna de mine. Zgomotul pietrei îmi pricinui o asemenea spaimă, încît, abia putînd să închid poarta cavoului, am luat-o la fugă și nu m-am oprit decît în odaia mea, unde am căzut grămadă pe un scaun. Totuși, înainte de a se lumina, trebuia să ard cearșafurile și rufele pline de sînge care m-ar fi putut trăda. Cînd se iviră zorile, treaba era isprăvită, nu mai rămase nici o singură urmă a evenimentelor din ajun și din timpul nopții. Am făcut să dispară totul cu grija unei criminale care nu vrea să lase nici urme, nici amintiri ale crimei sale. Numai că atîtea eforturi mă epuizase și am căzut bolnavă... Dar datoria mea era să trăiesc pentru cei doi orfani pe care Providența îi încredințase grijii mele; și am trăit, monseniore.

— Biata femeie! zise Gabriel strîngînd mîna Aloysei într-ale sale.

— După o lună, continuă doica, v-am dus la Montgommery, urmînd sfaturile soțului meu.

În rest, ceea ce domnul de Montmorency prevăzuse se întîmplă. Doar o săptămînă fu zarvă la Curte în legătură cu dispariția contelui de Montgommery și a scutierului său; după care, sosirea apropiată a lui Carol Quintul, care trebuia să străbată Franța ca să se ducă să-i pedepsească pe gantezi, fu unicul subiect al tuturor discuțiilor.

În luna mai a aceluiași an, la cinci luni după dispariția tatălui domniei-tale, monseniore, s-a născut Diana de Castro.

— Da, zise Gabriel gînditor; oare doamnna de Poitiers fusese amanta tatii? L-o fi iubit pe Delfin după el sau odată cu el? Întrebări sumbre pe care zvonurile ticăloase ale unei Curți destrăbălate nu le pot rezolva... Sînt sigur că tata trăiește. Tata trebuie să trăiască! Și-l voi regăsi, Aloyse! În mine sînt acum doi oameni, un fiu și un iubit care vor ști să-l regăsească.

— Să dea Domnul!

— N-ai mai aflat nimic de atunci, doică , despre închisoarea în care acei criminali l-ar fi putut închide pe tata?

— Nimic, monseniore, și singurul indice pe care-l avem este acel cuvînt al domnului de Montmorency, prins de Perrot, că guvernatorul din Châtelet îi era prieten devotat și-l putea ajuta.

— Châtelet! striga Gabriel. Châtelet!

Și fulgerul unei amintiri cumplite i-l aduse brusc în fața ochilor pe mohorîtul moșneag care nu trebuia să rostească niciodată vreo vorbă pe care-l văzuse, cu o înduioșare a inimii atît de ciudată, într-una din cele mai adînci celule ale închisorii regale.

Gabriel se aruncă în brațele Aloysei, izbucnind în lacrimi.

XXV

Răscumpărarea eroică

A doua zi, 12 august, Gabriel de Montgommery, cu un chip calm și cu un pas ferm, se îndreptă către Luvru ca să ceară audiență regelui.

Dezbătuse îndelung cu Aloyse și cu el însuși ce trebuia să facă și să spună. Convins că nu putea fi vorba de violență față de un adversar încoronat, care ar fi putut să-l facă să aibă soarta tatălui său, Gabriel se hotărî să fie categoric și demn, dar moderat și respectuos. Va întreba, nu va cere. Nu va veni oare și timpul să vorbească de sus? Trebuia mai întîi să vadă dacă acești ani care trecuseră nu înmuiaseră oarecum ura lui Henric al II-lea.

Luînd o asemenea hotărîre, Gabriel era decis să arate atîta înțelepciune și prudență încît puteai să aprobi fapta îndrăzneață la care se oprise. Împrejurările aveau dealtfel să-i ofere un ajutor neașteptat.

Sosind la curtea Luvrului, urmat de Martin-Guerre, de astă dată de adevăratul Martin-Guerre, Gabriel observă o agitație neobișnuită; era însă prea stăpînit de gîndurile sale ca să dea atenție grupurilor preocupate și chipurilor întristate pe care le văzu de-a lungul drumului.

Totuși recunoscu în calea lui o litieră cu armele familiei de Guise și-l salută pe cardinalul de Lorena care cobora, foarte însuflețit, din litieră.

— Ah! Dumneata ești, domnule viconte d'Exmes, spuse Charles de Lorena, iată-te deci vindecat? Cu atît mai bine! Cu atît mai bine! Fratele meu îmi cere cu mult interes, în ultima sa scrisoare, vești despre dumneata.

— Monseniore... cîtă bunătate! răspunse Gabriel.

— O meriți după atîta bravură! zise cardinalul. Dar unde te duci atît de grăbit?

— La rege, monseniore.

— Hm! Regele are alte treburi decît să te primească pe dumneata, tinere prieten. Și eu mă duc la majestatea sa, care m-a chemat mai adineauri. Dacă vrei să urcăm împreună, te voi conduce și mă voi sprijini de tînărul dumitale braț. Sprijin contra sprijin. Căci asta și

vreau să-i spun acum majestății-sale; fiindcă presupun că ai auzit trista veste?

— Nu, răspunse Gabriel, vin de-acasă; dar am băgat într-adevăr de seamă o anumită agitație...

— Te cred, zise cardinalul. Domnul de Montmorency a făcut tot soiul de năzbîtii, acolo, în fruntea armatei. A vrut să vină în ajutorul orașului asediat Saint-Quentin! Nu merge așa repede, domnule d'Exmes, te rog, eu n-am picioarele dumitale sprintene. Spuneam deci că întreprinzătorul general și-a provocat inamicul la luptă. Asta se petrecea alaltăieri, 10 august, în ziua Sfîntului Laurențiu. Avea trupe aproape egale ca număr cu cele ale spaniolilor, o cavalerie admirabilă și elita nobilimii franceze. «Experimentatul comandant» a aranjat atît de abil lucrurile, încît a suferit în cîmpiile de la Gibercourt și de la Liserolles o îngrozitoare înfrîngere, fiind el însuși rănit și luat prizonier și odată cu el toți șefii și generalii care n-au murit pe cîmpul de luptă. Domnul d'Enghien se află printre aceștia din urmă și din toată infanteria nu s-au mai întors nici o sută de oameni. Iată de ce, domnule d'Exmes, vezi toată lumea atît de preocupată și iată de ce majestatea-sa m-a chemat atît de repede.

— Dumnezeule mare! strigă Gabriel, izbit, chiar în toiul durerii sale personale, de acest dezastru, Dumnezeule mare! Ar putea să se reîntoarcă pentru Franța zilele de la Poitiers și Azincourt. Dar Saint-Quentin, monseniore?

— Saint-Quentin, răspunse cardinalul, mai rezista încă la plecarea curierului; nepotul conetabilului, domnul Gaspard de Coligny, care apără orașul, a jurat să îndrepte greșeala grosolană a unchiului său, mai curînd lasîndu-se îngropat sub dărîmăturile orașului decît să-l predea. Dar tare mi-e teamă ca la ora asta să nu fie îngropat, iar ultimul meterez care-l oprește pe inamic să nu fie luat.

— Dar atunci regatul va fi pierdut! zise Gabriel.

— Domnul să ocrotească Franța! răspunse cardinalul, iată-ne la rege, să vedem ce e de făcut.

Gărzile, ca de obicei, îl lăsară să treacă pe cardinal, omul al cărui frate era singurul în stare să mai salveze țara. Charles de Lorena, urmat de Gabriel, intră fără piedici la rege, pe care-l găsi singur cu doamna de Poitiers și cufundat în amărăciune. Henric, văzîndu-l pe cardinal, se ridică și-i veni cu grabă în întîmpinare.

— Eminența-voastră să fie binevenită! zise el. Ei bine, domnule de Lorena, ce catastrofă îngrozitoare! Cine-ar fi prezis una ca asta?

— Eu, sire, răspunse cardinalul, dacă majestatea-voastră m-ar fi întrebat acum o lună, la plecarea domnului de Montmorency...

— Fără acuzări zadarnice, vere, zise regele; nu-i vorba de trecut, ci de viitorul atît de amenințător, de prezentul atît de periculos. Domnul duce de Guise e pe drum, venind din Italia, nu-i așa?

— Da, sire, și acum trebuie să fi ajuns la Lyon.

— Domnul fie lăudat! strigă regele. Domnule de Lorena, pun în mîinile ilustrului dumitale frate salvarea Statului. Aveți, dumneata și el, în vederea acestui scop glorios, depline puteri. Fiți regi ca mine, ba chiar mai mult decît mine. Am scris eu însumi domnului duce de Guise ca să-și grăbească întoarcerea aici. Iată scrisoarea. Poate eminența-voastră vrea să scrie și el una și să-i zugrăvească fratelui

său groaznica situație în care ne aflăm și necesitatea de a nu pierde un minut, dacă vrea să mai salveze Franța. Spune-i, vere, că mă las cu totul în nădejdea lui. Scrie-i, scrie-i repede, te rog. Nu-i nevoie să ieși de aici. Iată, în acest cabinet găsești tot ce-ți trebuie. Curierul, cu cizme și pinteni, așteaptă jos, urcat în șa. Du-te, domnule cardinal. O jumătate de ceas în plus sau în minus poate să salveze sau să piardă totul.

— Și eu și gloriosul meu frate ascultăm pe majestatea-voastră, răspunse cardinalul îndreptîndu-se spre cabinet, caci viața noastră aparține regelui și țării; totuși, fie că fratele meu va izbuti, fie că va da greș, majestatea-sa să binevoiască a-și aminti că i-a încredințat puterea într-o situație disperată.

— Spune periculoasă, zise regele, dar nu disperată. În sfîrșit, orașul Saint-Quentin și bravul său apărător domnul de Coligny mai rezistă?

— Acum două zile mai rezista, zise Charles de Lorena. Dar fortificațiile erau într-o stare demnă de milă, iar locuitorii înfometați vorbeau de predare; și Saint-Quentin în puterea spaniolului, înseamnă că Parisul va fi luat în opt zile. Dar nu importă, sire, îi voi scrie fratelui meu și știți că el va face tot ceea ce-i va sta în putință.

Și cardinalul, salutîndu-l pe rege și pe doamna Diana, intră în cabinet ca să sscrie scrisoarea pe care i-o cerea Henric.

Gabriel rămăsese deoparte, gînditor, fără să fie observat. Inima sa tînără și generoasă era profund mișcată de această cumplită situație în care se afla Franța. Se gîndea la domnul de Montmorency, cel mai crud dușman al său care fusese învins, rănit și făcut prizonier. Nu mai vedea, pe moment, în el, decît pe generalul trupelor franceze.

În sfîrșit, acum era mai preocupat de primejdiile țării decît de nedreptatea făcută tatălui său. Cînd regele, după ieșirea cardinalului, recăzu dezolat în fotoliu, cu fruntea în mîini, strigînd: «O, Saint-Quentin! Acolo se decide acum soarta Franței! Saint-Quentin! Dacă ai putea rezista încă opt zile, domnul de Guise ar avea timp să se întoarcă, și apărarea s-ar putea organiza în dosul zidurilor tale credincioase! Dacă ele cad, dușmanul ajunge la Paris și totul e pierdut! Saint-Quentin! Îți voi da pentru fiecare din ceasurile de rezistență un privilegiu și pentru fiecare din pietrele tale năruite un diamant dacă-ai putea să mai reziști încă opt zile!» — nobilul tînăr strigă:

— Sire, va rezista, și chiar mai mult de opt zile!

Luase o hotărîre mare, o hotărîre sublimă.

— Domnule d`Exmes! strigară într-un glas Henric și Diana; regele cu surpriză și Diana cu dispreț.

— Cum ai intrat aici, domnule? întrebă regele cu severitate.

— Sire, am intrat odată cu eminența sa.

— Mă rog, zise regele, dar parcă spuneai ceva, domnule d`Exmes? Că Saint-Quentin ar putea sa reziste?

— Da, sire, iar domnia-voastră spuneați că dacă ar putea să reziste i-ați dărui libertăți și bogății...

— O mai spun încă, zise regele.

— Ei bine, ceea ce veți acorda orașului care se va apăra veți refuza

omului care-l va ajuta să se apere? Omului a cărui voință energică se va impune întregului oraș și care nu-l va ceda decît atunci cînd ultima bucată de zid va cădea sub tunul dușman? Favoarea pe care v-o va cere acel om, care v-a dat cele opt zile de care aveși nevoie, și-n consecință regatul, sire, se va lăsa oare așteptată? Vă veți tocmi pentru o iertare cînd veți avea un imperiu?

— Nu, sigur, strigă Henric, acel om va avea tot ce poate oferi un rege.

— Bineînțeles, sire, căci un rege nu numai că poate, dar un rege trebuie să ierte, și ceea ce va cere acel om nu sînt nici titluri, nici aur, ci o iertare, o simplă iertare.

— Dar unde este, cine-i acel salvator? întrebă regele.

— În fața voastră, sire. Eu sînt acela, un simplu căpitan al gărzilor voastre, dar care simt în sufletul și-n brațul meu o putere supraomenească; vă voi dovedi că nu mă laud angajîndu-mă să-mi salvez și țara și părintele totodată.

— Tatăl dumitale? Domnul d`Exmes? zise regele mirat.

— Nu mă numesc d`Exmes, zise Gabriel. Sînt Gabriel de Montgommery, fiul contelui Jacques de Montgommery, de care cred că vă amintiți, sire...

— Fiul contelui de Montgommery, strigă ridicîndu-se regele, care păli.

Doamna Diana se trase de asemenea în fotoliu cu o mișcare de groază.

— Da, sire, zise cu liniște Gabriel, sînt vicontele de Montgommery; în schimbul serviciului pe care vi-l voi aduce la Saint-Quentin, cer libertatea tatălui meu.

— Tatăl dumitale, domnule... Tatăl dumitale a murit sau a dispărut, ce știu eu? Habar n-am unde-i tatăl dumitale!

— Știu eu, sire, zise Gabriel, pe care-l încerca o teamă cumplită. Tatăl meu se află de ani de zile la Châtelet, așteptînd moartea sau mila regală. Tata trăiește, sînt sigur de asta. Pentru crima lui, nu știu care-o fi fost...

— Nu știi? întrebă regele sumbru și încruntîndu-și sprîncenele.

— Nu știu, sire. Greșeala trebuie să fi fost gravă ca să merite o captivitate atît de lungă, dar nu de neiertat din moment ce tata n-a fost condamnat la moarte. Sire, ascultați-mă... In atîția ani justiția a avut vreme să adoarmă și clemența să se trezească. Pasiunile omenești nu rezistă la o atît de lungă durată. Tata, care a intrat în temniță bărbat în putere, va ieși de acolo un biet moșneag. Oricît de vinovat ar fi, n-a îndurat îndeajuns? Și, dacă din întîmplare pedeapsa a fost prea aspră, acum nu-i prea slab ca să se mai răzbune? Redați viața, sire, unui biet prizonier, de acum încolo fără nici o importanță. Amintiți-vă cuvintele crezului creștin și iertați ofensele aproapelui pentru ca și ale voastre să fie iertate...

Aceste ultime cuvinte fură rostite pe un ton care-i făcură pe rege și pe doamna de Valentinois să se privească unul pe celălalt cu spaimă.

Dar Gabriel nu voia să le trezească bănuieli, așa că se grăbi să adauge:

— Remarcați, sire, că vă vorbesc ca un supus ascultător și devotat; tata a fost condamnat pe ascuns și fără să fie ascultat; această

nedreptate duce a răzbunare; deci eu, fiul lui, aş putea să apelez la nobilimea Franţei ca să-l scot din temniţa în care zace; aş putea dezvălui în mod public în faţa tuturor celor care poartă o spadă în mînă ocara ce ni s-a adus.

Henric făcu o mişcare.

— Dar nu vin să vă spun asta, sire, continuă Gabriel. Ştiu că există necesităţi mai puternice decît legea şi decît dreptul. Respect, cum va respecta fără îndoială şi tata, secretele unui trecut mult prea îndepărtat de noi. Vă cer să-mi îngăduiţi doar să răscumpăr printr-o faptă glorioasă restul de pedeapsă a tatălui meu. Vă ofer, pentru răscumpărarea lui, să ajut oraşul Saint-Quentin să reziste în faţa duşmanilor săi, şi dacă asta nu ajunge, iată, să compensez pierderea lui luînd de la spanioli sau de la englezi un alt oraş! La urma urmei, asta preţuieşte cît libertatea unui bătrîn! Ei, bine, sînt gata să fac acest lucru, fiindcă motivul care-mi înarmează braţul este sfînt, iar voinţa mea puternică şi îndrăzneaţă.

Diana nu-şi putu reţine un surîs puternic în faţa acestei încrederi a tînărului, pe care ea n-o pricepea şi n-avea cum s-o priceapă

— Înţeleg surîsul dumneavoastră, doamnă, zise Gabriel cu o privire melancolică; credeţi că voi muri în această mare încăierare, nu-i aşa? Tot ce se poate! Ei şi! Voi muri şi gata! Da, doamnă, da, sire, dacă duşmanii intră în Saint-Quentin înainte de sfîrşitul celei de a opta zile, mă voi lăsa ucis pe zidurile oraşului pe care n-am ştiut să-l apăr. Nici tata şi nici dumneavoastră nu-mi puteţi cere mai mult. Soarta mea va fi astfel împlinită: tata va muri în temniţă, eu pe cîmpul de luptă, iar dumneavoastră, dumneavoastră veţi scăpa şi de datorie, şi de creditor.

— Mi se pare drept ce spune, cel puţin acum, murmură Diana la urechea regelui rămas pe gînduri. Apoi rosti, adresîndu-se lui Gabriel, în vreme ce Henric păstra aceeaşi tăcere îngîndurată: în cazul în care veţi muri, domnule, lăsîndu-vă opera neterminată, nu vă va supravieţui nici un moştenitor al creanţei, nici un confident al tainei dumneavoastră?

— Jur pe sufletul tatălui meu, zise Gabriel, că, odată mort, totul va muri împreună cu mine şi că nimeni nu va avea nici dreptul, nici puterea de a o deranja pe majestatea-sa. Dacă pier, vă scutesc de orice obligaţie şi de orice răspundere, sire.

Regele, nehotărît, neştiind ce decizie să ia, se întoarse către doamna de Poitiers ca pentru a-i cere ajutor şi sfat. Aceasta, care înţelegea bine acele ezitări cu care era obişnuită, zise cu un surîs deosebit:

— Nu-i aşa că sînteţi de părere, sire, că trebuie să credem în cuvîntul domnului d'Exmes, care este un gentilom loial şi un cavaler destoinic? Nu ştiu dacă cererea sa este sau nu întemeiată şi tăcerea majestăţii-voastre în această privinţă nu-mi îngăduie nici mie, nici altei persoane să se pronunţe. Dar, după ultima mea părere, sire, nu se poate renunţa la o ofertă atît de generoasă; dacă aş fi în locul dumneavoastră, mi-as da cu plăcere faţă de domnul d'Exmes cuvîntul meu regal de a-i acorda, dacă-şi va realiza îndrăznetele sale făgăduieli, iertarea pe care mi-ar cere-o la înapoierea sa.

— Ah, doamnă, e tot ceea ce doresc, zise Gabriel.

— Un ultim cuvînt totuşi, adaugă Diana, fixîndu-şi privirea sa

pătrunzătoare asupra tînărului: cum şi de ce v-aţi hotărît să dezvăluiţi o astfel de taină în faţa mea, în faţa unei femei, poate indiscretă şi cu totul străină de acest secret?

— Am avut două motive, doamnă, răspunse Gabriel cu un sînge rece perfect. Am socotit mai întîi că nici un secret nu putea să existe, fără ştirea dumneavoastră, în inima regelui. Nu v-am spus decît ceea ce oricum aţi fi aflat mai tîrziu. Pe urmă, nădăjduiam, ceea ce s-a întîmplat, că veţi binevoi să mă sprijiniţi pe lîngă rege, că-l veţi determina să mă pună la această încercare, şi că dumneavoastra, femeie fiind, veţi fi de partea clemenţei.

I-ar fi fost imposibil chiar şi celui mai atent observator să descopere în accentul lui Gabriel cea mai mică intenţie de ironie şi pe chipul lui impasibil — cel mai imperceptibil surîs de dispreţ; cu toată privirea ei pătrunzătoare, doamna Diana nu se mai îndoi de nimic.

Ea răspunse la ceea ce părea să fie un compliment printr-o uşoară înclinare a capului.

— Ingăduiţi-mi încă o întrebare, domnule. Cum se face totuşi că dumneavoastra, un om atît de tînăr, sînteţi în posesia unui secret vechi de aproape douăzeci de ani?

— Vă voi răspunde cu atît mai multă plăcere, doamnă, zise Gabriel grav şi sumbru, cu cît răspunsul este menit să vă convingă de ajutorul Domnului în toate acestea. Un scutier al tatălui meu, Perrot Travigny, mort în împrejurările care au dus la dispariţia contelui, a ieşit din mormînt şi mi-a dezvăluit ceea ce v-am spus.

La acest răspuns, dat pe un ton solemn, regele se ridică în picioare, palid şi abia respirînd, iar doamna de Poitiers, în ciuda nervilor săi de oţel, nu se putu abţine să nu tremure.

In acea epocă plină de superstiţii, în care se credea cu uşurinţă în apariţii şi năluciri, vorba lui Gabriel, spusă cu convingerea adevărului, trebuie să fi fost într-adevăr înfricoşătoare pentru două conştiinţe încărcate.

— De-ajuns, domnule, spuse regele grăbit, cu o voce emoţionată, vă acord tot ceea ce-mi cereţi. Duceţi-vă, duceţi-vă!

— Deci pot să plec de îndată la Saint-Quentin, încredinţîndu-mă în cuvîntul majestăţii-voastre?

— Da, plecaţi, domnule, spuse regele, care în ciuda privirilor Dianei abia mai putea ascunde tulburarea; plecaţi de îndată; faceţi ce aţi promis şi vă dau cuvîntul meu de rege şi de gentilom că voi îndeplini orice dorinţă.

Gabriel, cu bucurie în suflet, se înclină în faţa regelui şi a ducesei, apoi ieşi fără să mai rostească vreun cuvînt, ca şi cum, obţinînd ceea ce dorea, nu mai avea acum nici un singur minut de pierdut.

— In sfîrşit, bine că a plecat! zise Henric răsuflînd uşurat, scăpat de o greutate enormă.

— Sire, zise doamna de Poitiers, liniştiţi-vă şi stăpîniţi-vă. Era să vă trădaţi în faţa acestui om.

— Nu din pricina acestui om, doamnă, zise regele, gînditor, ci a remuşcărilor mele încă vii, a conştiinţei mele prea încărcate.

— Ei bine, zise Diana, care-şi venise în fire, aţi făcut foarte bine că aţi acordat acestui tînar ceea ce cerea şi că l-aţi trimis acolo unde

dorea; căci sînt sigură că va muri în fața Saint-Quentinului și atunci conștiința nu vă va mai mustra.

Chiar în acel moment intră cardinalul de Lorena cu scrisoarea pe care o scrisese fratelui său, așa că regele nu mai avu cînd răspunde.

Gabriel, ieșind de la rege cu inima ușoară, nu mai avea decît un singur gînd și-o singură dorință: s-o revadă pe cea pe care o părăsise plină de spaimă; să-i mărturisească Dianei de Castro ce aștepta el acum de la viitor și să capete curajul de care avea nevoie.

Știa că intrase la mînăstire, dar la care mînăstire? Poate că slujnicele ei nu plecaseră odată cu ea, așa că se îndreptă spre locuința pe care o ocupase altădată la Luvru, ca s-o întrebe pe Jacinthe. Jacinthe o însoțise pe stăpîna ei; dar Denise, cea de a doua cameristă, rămăsese la Paris și ea îl primi pe Gabriel.

— A, domnul d'Exmes, strigă ea. Fiți binevoit. Îmi aduceți cumva, din întîmplare, vești de la stăpîna mea?

— Venisem, dimpotrivă, să aflu eu vești de la dumneata, zise Gabriel.

— Ah, nu știu nimic, și sînt de-a dreptul îngrijorată.

— Și de ce această îngrijorare, Denise?

— Cum! zise camerista, chiar nu știți unde se află acum doamna de Castro?

— Dacă știu? Habar n-am, Denise; tocmai voiam să aflu de la dumneata.

— Ei bine, monseniore, acum o lună s-a hotărît să-i ceară regelui îngăduința de a se retrage la mînăstire...

— Acum știu. Și după aceea?

— După aceea! Păi, asta-i lucrul cel mai cumplit! Căci, știți ce mînăstire a ales? Pe cea a Benedicților, unde e stareță vechea ei prietenă, sora Monique: la Saint-Quentin, monseniore; la Saint-Quentin care e acum asediat și pe care poate că păgînii ăia de spanioli și de englezi l-au și cucerit. La cincisprezece zile după instalarea ei acolo a început asediul, monseniore!

— Oh! strigă Gabriel, soarta a potrivit astfel lucrurile! Mulțumesc, Denise. Iată, pentru veștile pe care mi le-ai dat, adăugă el punîndu-i o pungă în mînă. Roagă-te pentru stăpîna ta și pentru mine...

Coborî grabnic în curtea Luvrului, unde-l aștepta Martin-Guerre.

— Unde mergem acum, monseniore? întrebă scutierul.

— Acolo unde bubuie tunul, Marint-Guerre, la Saint-Quentin! Poimîine trebuie să fim acolo, așa că într-o oră am și plecat!

— Cu atît mai bine! strigă Martin. O, sfinte Martin, adăugă el, m-am resemnat să fiu socotit bețiv, jucător și stricat. Dar te previn că dacă am fost socotit vreodată și laș, acum îi voi da de furcă dușmanului.

XXVI

Jean Peuquoy, țesătorul

La primăria orașului Saint-Quentin avea loc sfatul și adunarea șefilor militari și a nobililor burghezi. Era în 15 august și orașul încă

nu fusese îngenuncheat, dar se vorbea tot mai insistent de predare. Suferința și sărăcia locuitorilor ajunseseră la culme; pentru că nu mai aveau nici o nădejde să-și salveze vechea lor cetate, pentru că dușmanul, mai devreme sau mai tîrziu, tot avea să pună mîna pe ea, socoteau că era mai bine să se pună capăt mizeriei.

Gaspard de Coligny, nepotul conetabilului, pe care acesta îl însărcinase cu apărarea acelui loc, n-ar fi vrut să-l lase pe spaniol să pătrundă acolo decît *in extremis*. Știa că fiecare zi de întîrziere, atît de dureroasă pentru asediați, putea să însemne salvarea regatului. Dar ce putea el împotriva descurajării și murmurului întregii populații? Războiul din afară nu lăsa nici o șansă luptei dinăuntru și dacă locuitorii Saint-Quentinului refuzau într-o bună zi să mai îndeplinească sarcinile care li se cereau, toată rezistența era inutilă, nu mai rămînea decît să predea lui Filip al II-lea și generalului său Philibert Emmanuel de Savoia cheile orașului și cheia Franței. Totuși, înainte de a ajunge la asta, Coligny plănuia să mai încerce o ultimă soluție; iată de ce convocase el acea adunare a conducătorilor orașului.

Cuvintelor cu care amiralul deschise ședința făcînd apel la patriotismul celor de față, li se răspunse printr-o tăcere morocănoasă. Atunci, Gaspard de Coligny îl interpelă direct pe căpitanul Oger, unul dintre bravii săi gentilomi. Nădăjduia că, începînd cu ofițerii, îi va îndemna și pe burghezi să fie mai activi. Dar, din nenorocire, căpitanul Oger înșelă așteptările amiralului.

— Pentru că-mi faceți onoarea să-mi cereți părerea, domnule amiral, zise căpitanul, vă voi răspunde cu tristețe, dar franc: Saint-Quentin nu mai poate rezista multă vreme. Dacă am putea nădăjdui să ne mai menținem măcar opt zile, măcar patru, fie chiar și numai două, aș zice: aceste două zile ar îngădui armatei să se organizeze în spatele nostru, aceste două zile ar putea salva patria; să lăsăm deci să cadă ultimul zid și ultimul om și sa nu ne predam. Dar sînt convins că primul asalt, care va avea loc poate peste un ceas, ne va face să cădem în mîna dușmanului. Nu este deci de preferat să salvăm, printr-o capitulare, ceea ce se mai poate salva din oras și, dacă nu putem evita înfrîngerea, să evităm cel puțin nimicirea?

— Da, da, așa e, are dreptate; este singura hotărîre înțeleaptă, murmură asistența.

— Nu, domnilor, nu! strigă amiralul, nu despre rațiune e vorba aici, ci despre inima. Nu pot crede că un singur asalt i-ar îngădui spaniolului să pătrundă în oraș, cînd noi am respins pînă acum cinci. Spune, Lauxford, dumneata, care ai în seamă lucrările și tranșeele, nu-i așa că fortificațiile sînt încă în stare destul de bună ca să mai țină o vreme? Vorbește sincer, nu face lucrurile nici mai bune, nici mai rele decît sînt. Ne-am strîns ca să aflăm adevărul, așa că adevărul ți-l cer eu.

— Am să vi-l spun, zise inginerul Lauxford, sau mai curînd faptele vi-l vor spune mai bine decît mine și fără nici o măgulire. Pentru asta, va fi de ajuns să examinați împreună cu mine punctele vulnerabile ale zidurilor noastre de apărare. Domnule amiral, la ora asta patru dintre porți sînt deschise dușmanului, și mă mir, v-o mărturisesec, că încă n-a profitat de asta. În bulevardul Saint-Martin

breșa este atît de largă încît ar putea trece pe acolo douăzeci de soldați, nu unul. Am pierdut în acel loc mai mult de două sute de oameni, ziduri vii, care n-au putut să înlocuiască zidul de piatră. La poarta Saint-Jean, turnul cel gros este singurul care a mai rămas în picioare. Există aici o tranșee închisă; dar mă tem că, dacă ne vom folosi de ea, să nu dărîmăm turnul cel gros, singurul care-i mai ține încă pe asediatori în frîu și ale cărui ruine le-ar sluji de scări. În cătunul Remicourt, tranșeele spaniolilor au străpuns frontul; dușmanul s-a stabilit acolo, la adăpostul unui dîmb, de după care atacă fără răgaz zidurile. In sfîrșit, în foburgul d'Isle, știți, domnule amiral, că dușmanii sînt stăpîni nu numai pe șanțuri, ci și pe piață și mînăstire și că s-au așezat atît de bine în acel loc, încît e cu neputință să-i clintești de acolo, de unde cuceresc pas cu pas parapetul, care n-are decît cinci ori șase picioare lățime; cu bateriile lor îi doboară pe cei care lucrează în bulevardul Reginei și ne pricinuiesc asemenea pierderi încît a trebuit să renunțăm să-i mai punem pe oameni să lucreze. Restul zidurilor poate că vor rezista, dar avem patru breșe, patru răni mortale prin care viața orașului se va scurge în curînd, monseniore. Mi-ați cerut adevărul, vi l-am spus, lăsînd grijii și prevederii dumneavoastră să aleagă felul de a vă sluji de el.

La acestea, murmurele reîncepură și, chiar dacă nimeni nu cuteza să ia cuvîntul, fiecare zicea încet:

— Cel mai bine ar fi să ne predăm și să nu așteptăm urmările dezastruoase ale unui asalt.

Dar amiralul zise, fără să se descurajeze:

— Stați, domnilor, încă un cuvînt. Domnule Lauxford, dacă zidurile noastre de apărare sînt slabe, avem pentru a le înlocui soldați viteji, ziduri însuflețite. Cu ei, cu sprijinul cetățenilor, nu se poate să întîrziem cu cîteva zile căderea orașului? Da, fortificațiile sînt prea slabe, sînt de acord, dar trupele noastre sînt destul de numeroase, nu-i așa, domnule de Rambouillet?

— Domnule amiral, spuse căpitanul, dacă ne-am afla acolo, în piață, în mijlocul mulțimii care așteaptă rezultatul deliberărilor noastre, v-aș răspunde: Da, căci trebuie să le insuflăm tuturor încredere și nădejde. Dar aici, în consiliu, în fața unor bărbați curajoși și încercați, nu șovăi să vă spun că oamenii sînt neîndestulători pentru aspra și primejdioasa treabă pe care o avem de făcut. Am dat arme tuturor celor care erau în stare să le poarte. Ceilalți sînt folosiți la lucrările de apărare, la care iau parte și copiii și bătrînii. Pînă și femeile ne sprijină ajutîndu-i pe răniți. Nici un braț n-a rămas nefolosit și totuși brațele lipsesc. In nici un punct al zidurilor nu există un om de prisos, ba de cele mai multe ori sînt prea puțini. Ne-ar mai trebui măcar cincizeci de oameni la poarta Saint-Jean și încă cincizeci în bulevardul Saint-Martin. Infrîngerea din Saint-Laurent ne-a lipsit de apărătorii la care puteam nădăjdui și, dacă nu așteptați alții de la Paris, monseniore, trebuie să hotărîți dacă într-o asemenea situație e cazul să ne riscăm puținele forțe care ne mai rămîn și care ar putea să slujească poate cu mai mult folos în alte locuri mai puțin periclitate.

Toată adunarea sprijini și aprobă aceste cuvinte prin murmurele sale, iar strigătul îndepărtat al mulțimii adunate în jurul primăriei

le sublinie și mai elocvent. Atunci, o voce de tunet strigă:

— Tăcere!

Și toți, într-adevăr, tăcură, căci cel care strigase atît de tare era Jean Peuquoy, sindicul corporației țesătorilor, cetățean foarte stimat, foarte ascultat și întrucîtva temut în oraș.

Jean Peuquoy își iubea cetatea ca pe o mamă sau ca pe un copil, o adora, trăia numai pentru ea și la nevoie ar fi murit pentru ea. Pentru cinstitul țesător, nu exista pe lume decît Franța, decît Saint-Quentin. Nimeni nu cunoștea ca el istoria și tradițiile orașului, vechile obiceiuri și vechile legende. Nu exista un cartier, o stradă, o casă pe care să n-o cunoască Jean Peuquoy. Era însăși încarnarea orașului. Atelierul lui era o a doua «Grande-Place», iar casa lui de lemn, din strada Saint-Martin, o a doua primărie. Această casă venerabilă se făcea remarcată printr-o firmă destul de stranie: o suveică și o coroană între coarnele unui cerb. Unul dintre strămoșii lui Jean Peuquoy (căci Jean Peuquoy își număra strămoșiii întocmai ca un gentilom), țesător ca si el și, în plus, un renumit trăgător cu arcul, străpunsese cu două săgeți, de la mai bine de două sute de pași, cei doi ochi ai frumosului cerb. Se mai văd și astăzi la Saint-Quentin magnificele coarne. Pe atunci, atît țesătorul cît și coarnele erau cunoscuți la zece leghe în jur. Jean Peuquoy era deci ca o cetate vie și, ascultîndu-l, fiecare locuitor al Saint-Quentinului își auzea vorbind patria. Iată de ce toți încremeniră cînd glasul țesătorului strigă, în mijlocul larmei: «Tăcere!»

— Da, tăcere! zise el. Bunii mei concetățeni și dragi prieteni, acordați-mi un minut de atenție. Să privim împreună ceea ce am făcut; asta poate ne va arăta ce mai avem de făcut. Cînd dușmanul a venit să ne asedieze zidurile, cînd i-am văzut sub conducerea temutului Philibert-Emmanuel pe toți acei spanioli, englezi, germani și valoni, abătîndu-se ca lăcustele asupra orașului nostru, ne-am acceptat cu curaj soarta, nu-i așa? N-am murmurat, n-am acuzat Providența pentru că a ales tocmai orașul Saint-Quentin drept țap ispășitor. Departe de asta, chiar în ziua în care monseniorul amiral a sosit aici, oferindu-ne ajutorul experienței și curajului său, am încercat să-i sprijinim proiectele cu persoana și cu bunurile noastre. I-am pus la dispoziție casele și proviziile noastre, i-am dat banii noștri, am pus noi înșine mîna pe arbaletă, sulița sau hîrleț. Cei care nu erau de sentinelă pe ziduri dădeau o mînă de ajutor în oraș. Am făcut, cred eu, tot ce se putea face. Am nădăjduit că regele își va aduce aminte de noi și ne va trimite ajutoare. Ceea ce sa și întîmplat. Domnul conetabil de Montmorency a dat fuga încoace să alunge trupele lui Filip al Ii-lea. Dar trista zi de Sfîntul Laurențiu ne-a năruit în cîteva ceasuri toate speranțele. Conetabilul a fost luat prizonier, armata distrusă, iar noi — mai părăsiți ca niciodată. Au trecut de atunci cinci zile și dușmanul a tras foloase din aceste cinci zile. Trei asalturi înverșunate ne-au costat mai bine de două sute de oameni. Tunul nu încetează să bubuie și, iată, îmi însoțește și acum cuvintele. Noi totuși nu-l auzim, ci stăm cu urechea la pîndă, doar, doar vom auzi venind vreun ajutor de la Paris. Din păcate, se pare că ultimele reușite sînt epuizate, regele ne-a părăsit, căci are altceva mai bun de făcut decît să se gîndească la noi. Trebuie să-și adune

forțele, să-și salveze regatul înaintea orașului și chiar dacă-și mai îndreaptă uneori ochii și gîndul spre Saint-Quentin, o face doar ca să se întrebe dacă agonia lui va lăsa Franței timp să trăiască. Nădejdea, șansele salvării sau ale ajutorului nu-s pentru noi acum, dragi concetățeni și prieteni; domnul de Rambouillet și domnul de Lauxford ne-au spus adevărul. Zidurile de aprare și soldații ne lipsesc, vechea noastră cetate moare, sîntem părăsiți, disperați, pierduți...

— Da, da, strigă într-un glas adunarea, trebuie să ne predam, trebuie sa ne predam...

— Nu, zise Jean Peuquoy, trebuie să murim...

Tăcerea uimirii urmă acestei concluzii neașteptate. Țesătorul profită, pentru a relua cu mai multă energie:

— Trebuie să murim! Ceea ce am făcut pînă acum ne arată ceea ce ne mai rămîne de făcut. Domnii Lauxford și de Rambouillet spun că nu mai putem rezista. Domnul de Coligny, dimpotrivă, spune că trebuie să rezistăm cu orice preț. Să rezistăm! Știți cît sînt de devotat orașului; îl iubesc cum îmi iubeam mama. Fiecare ghiulea care-i dărîmă vechile ziduri mă atinge drept în inimă. Și totuși, generalul are dreptate! Brațele să nu se revolte împotriva capului, Saint-Quentin este sortit pieirii! Domnul amiral știe ce face! În înțelepciunea sa, a cîntărit și soarta orașului și soarta Franței. Saint-Quentinul trebuie să moară ca o sentinelă la postul ei. Cel care murmură este un laș și cel care nu ascultă — un trădător. Zidurile se dărîmă, să facem ziduri din leșurile noastre; să cîștigăm o săptămînă, să cîștigăm două zile, să cîștigăm un ceas cu prețul sîngelui, cu prețul tuturor bunurilor noastre; dacă domnul amiral ne cere asta, ne-o cere fiindcă trebuie. Numai prin sacrificiul acestui oraș, patria va fi salvată!

După aceste sumbre și solemne cuvinte, toți tăcură și-și plecară capetele; Gaspard de Coligny, la fel ca și ceilalți, ba chiar mai mult decît ei, se înfioră gîndindu-se la toate acele existențe de care era răspunzător.

— Văd din tăcerea voastră, fraților, zise din nou Jean Peuquoy, că m-ați înțeles și m-ați aprobat. Dacă inimile voastre viteze îmi dau dreptate, atunci să strigam împreună: Trăiască Franța!

— Trăiască Franța! repetă cîteva glasuri jalnice ca niște plînsete.

Atunci Gaspard de Coligny, foarte agitat și foarte emoționat, se sculă grăbit:

— Ascultați! Ascultați! strigă el, nu pot accepta singur o răspundere atît de cumplită. Am putut să rezist cînd ați vrut să cedați orașul inamicului, dar acum cînd vreți să mi-l cedați mie, nu mai pot să mai discut; și dacă socotiți cu toții că sacrificiul vostru e de prisos...

— Cred, Dumnezeu să mă ierte, îl întrerupse o voce puternică din mulțime, că vă pregătiți să predați orașul, Domnule amiral!

XXVII

Gabriel la treabă

— Cine cutează să mă întrerupă? întrebă Gaspard de Coligny încruntîndu-și sprîncenele.

— Eu! spuse înaintînd un bărbat îmbrăcat într-un costum de țăran de prin împrejurimile Saint-Quentinului.

— Un țăran? zise amiralul.

— Nu, nu un țăran, răspunse necunoscutul, ci vicontele d'Exmes, căpitanul gărzilor regelui, și care vine în numele majestății-sale...

— În numele regelui... zise mulțimea uluită.

— În numele regelui, răspunse Gabriel; vedeți deci că nu și-a părăsit bravii supuși din Saint-Quentin. Am sosit îmbrăcat țărănește acum trei ceasuri și în timpul acestor trei ceasuri, am văzut zidurile voastre de apărare și v-am ascultat părerile. Dați-mi voie să vă spun că ceea ce am auzit nu se potrivește cîtuși de puțin cu ceea ce am văzut. Ce înseamnă această descurajare bună cel mult pentru femeile voastre? Cum se face că v-ați pierdut astfel orice nădejde, cum se face că vă face că vă lăsați stăpîniți de temeri? Nu știți decît să vă răzvrătiți împotriva domnului amiral, ori să vă plecați capetele ca niște victime resemnate? Ridicați-vă fruntea împotriva dușmanului, și, dacă nu vă e cu putință să-l învingeți, faceți înfrîngerea mai glorioasă decît un triumf. Vin de la zidurile de apărare, și vă asigur că mai puteți rezista încă cincisprezece zile, deși regele nu vă cere decît o săptămînă pentru a salva Franța. La tot ce am auzit aici am să vă răspund în două cuvinte...

Ofițerii și notabilii se înghesuiră în jurul lui Gabriel, dominați de această voință puternică. În mijlocul tăcerii pline de interes, Gabriel reluă:

— Mai întîi, dumneata, domnule inginer Lauxford, ce spuneai? Că cele patru puncte slabe ale zidului pot deschide porțile dușmanului? Ia să vedem... Partea dinspre foburgul d'Isle este cea mai amenințată: spaniolii sînt stăpîni pe mînăstire și mențin acolo un foc atît de susținut încît lucrătorii noștri nici nu cutează să se arate. Îngăduie-mi, domnule Lauxford, să-ți arăt un mijloc foarte simplu și excelent de a-i feri, pe care l-am folosit la Civitetta chiar în cursul acestui an. Ca să-i punem pe lucrătorii noștri la adăpost de bateriile spaniole, e de ajuns să așezăm de-a lungul bulevardului saci cu pămînt puși unii peste alții. Ghiulelele se înfundă în acest pămînt moale și, în dosul acestul adăpost, lucrătorii noștri vor fi tot atît de în siguranță ca și cum s-ar afla în afara bătăii tunului. În cătunul Remicourt, dușmanii, apărați de un dîmb, ne distrug în liniște zidurile, spuneți dumneavoastră? Am verificat acest lucru. Acolo, domnule inginer, trebuie să așezați o contramină, și nu la poarta Saint-Jean, unde turnul cel gros ar face contramina dumitale nu numai inutilă, ci chiar periculoasă. Chemați-vă deci ostașii care pun mine, din vest în sud, domnule Lauxford, și o să fie bine. Dar la poarta Saint-Jean, veți întreba, dar în bulevardul Saint-Martin, să rămîneți atunci fără apărare? Cincizeci de oameni în primul punct, cincizeci în al doilea vor ajunge, ne-a spus-o chiar domnul de Rambouillet. Da, a adăugat el, acești o sută de oameni lipsesc. Ei bine, am să vi-i aduc eu!

Un murmur de surpriză și de bucurie trecu prin mulțime.

— Da, zise Gabriel cu un accent mai ferm, văzînd că spiritele se mai însuflețesc la vorbele lui, l-am lăsat, la trei leghe de aici, pe baronul de Vaulpergues cu compania lui de trei sute de lăncieri. Sîntem înțeleși. Am făgăduit să vin aici, trecînd prin toate primejdiile

taberei dușmane, ca să caut un loc prielnic pe unde baronul ar putea să intre în oraș cu trupa lui. Am venit, după cum vedeți, și mi-am și făcut planul; mă reîntorc la Vaulpergues. Voi împărți compania în trei părți, eu însumi voi comanda unul dintre detașamente și, în noaptea următoare, ne vom îndrepta, fiecare pe alt drum, spre una din porțile de deasuprsa șanțului de apărare pe care o voi hotărî acum. Voi fi desigur îndurerați dacă numai una dintre cele trei trupe ale noastre va scăpa de dușmanul distrus de celelalte două. În orice caz, una va intra în oraș, o sută de oameni vor fi aruncați în luptă. Acești o sută de oameni vor fi plasați la poarta Saint-Jean și în bulevardul Saint-Martin; spuneți acum, domnule Lauxford și domnule Rambouillet, ce punct anume al zidului va mai putea înlesni dușmanului o pătrundere?

O aclamație unanimă primi aceste cuvinte care veneau să trezească nădejdea în toate acele inimi descurajate.

Oh, acum, strigă Jean Peuquoy, vom putea lupta, vom putea învinge...

— Lupta, da, dar învingere nu îndrăznesc să sper, zise cu autoritate Gabriel; nu vreau să fac situația mai bună decît este. Vreau să v-o dovedesc tuturor și dumitale în primul rînd, jupîne Jean Peuquoy, care ai rostit atît de brave, dar atît de triste cuvinte, că regele nu v-a părăsit și apoi că înfrîngerea voastră ar putea să fie glorioasă și rezistența folositoare. Dumneata ai spus: « Să ne jertfim!» Acum spui: «Să luptăm!» Da, e posibil ca cei șaizeci de mii de oameni care asediază bietele voastre metereze să le ia pînă la urmă. Să nu credeți că lupta voastră generoasă vă va expune la represalii. Philibert Emmanuel este un soldat loial care iubește și cinstește curajul și care nu va pedepsi vitejia voastră. Pe urmă, gîndiți-vă că, dacă mai rezistați încă zece ori douăsprezece zile, poate că veți pierde orașul, dar veți salva în mod sigur țara. Copiii voștri, locuitori ai Saint-Quetinului, vor fi mîndri într-o zi de părinții lor. Dușmanii vă pot distruge zidurile, dar cine va putea distruge măreața amintire a acestui asediu? Curaj deci! Salvați patria! Mai adineauri, cu frunțile plecate, păreați gata să muriți ca niște victime resemnate. Acum, capul sus! Dacă veți pieri, veți pieri ca niște eroi și amintirea voastră se va stinge! Și acum, zise Gabriel, la metereze și la treabă! Și însuflețiți-i cu exemplul vostru pe concetățenii care vă așteaptă. Mîine, va vor ajuta, v-o jur, o sută de brațe în plus.

— La metereze! strigară oamenii.

Și se năpustiră afară, îmbătați de bucurie, de speranță și de orgoliu, molipsindu-i, prin veștile și prin entuziasmul lor, și pe cei care nu-l auziseră pe eliberatorul nesperat pe care Dumnezeu îl trimise orașului vlăguit.

Gaspard de Coligny îl ascultase pe Gabriel în tăcere, plin de mirare și de admirație. Cînd toată adunarea se risipi, el coborî din scaunul pe care-l ocupa, veni spre tînăr și-i strînse mîna.

— Mulțumesc, domnule, îi spuse, ai salvat Saint-Quetinul și pe mine de rușine, poate Franța și pe rege de la pieire.

— Vai! N-am făcut încă nimic, domnule amiral, zise Gabriel. Trebuie să mă întîlnesc cu Vaulpergues și numai Dumnezeu știe, dacă mai pot ieși din oraș așa cum am intrat și dacă am să-i pot aduce pe cei o sută de oameni făgăduiți.

XXVIII

Unde Martin-Guerre nu este isteț

Gabriel discută cu amiralul mai bine de un ceas. Coligny era încîntat de fermitatea, de cutezanța și de cunoștințele acestui tînăr care-i vorbea despre strategie ca un general, despre lucrările de apărare ca un inginer și despre influența morală ca un bătrîn. Gabriel, la rîndul său, admiră nobilul și frumosul caracter al lui Gaspard. In mod sigur, nepotul nu seamănă cîtuși de puțin cu unchiul! După un ceas, cei doi bărbați, unul cu plete cărunte, celălalt cu bucle negre, se înțelegeau și se stimau ca și cînd s-ar fi cunoscut de douăzeci de ani.

După ce căzură de acord asupra măsurilor ce trebuiau luate pentru a favoriza, în noaptea următoare, intrarea companiei lui Vaulpergues, Gabriel se despărți de amiral spunîndu-i sigur de el:

— Pe curînd!

Ducea cu el cuvintele de ordine și parolele necesare. Martin-Guerre, deghizat ca și stăpînul său în țăran, îl aștepta la piciorul scării.

— Ah! iată-vă, monseniore! strigă bravul scutier. Sînt foarte bucuros să te revăd, în sfîrșit; de un ceas îi tot aud pe toți cei care trec aducînd elogii vicontelui d'Exmes. Ați întors pe dos tot orașul. Ce talisman ați adus, monseniore, ca să schimbați astfel spiritul unei întregi populații?

— Cuvîntul unui om hotărît, Martin, nimic mai mult. Dar nu-i de ajuns doar să vorbim, trebuie să trecem la treabă.

— Să trecem, monseniore; treaba, în ce mă privește, mi-e mai dragă decît vorba; să mergem deci să ne plimbăm puțin pe sub nasul sentinelelor dușmane. Haidem, monseniore, sînt gata.

— Nu fi chiar atît de grăbit, Martin, zise Gabriel; e încă prea lumină; trebuie să aștept să se întunece ca să ies de aici. Avem deci în fața noastră aproape trei ceasuri de așteptat. De altfel am ce face în vremea asta, adăugă el cam încurcat, da, o sarcină specială, cîteva informații de cules de prin oraș...

— Bine, zise Martin-Guerre; despre forțele garnizoanei, nu-i așa? Sau despre părțile slabe ale fortificației?

— Ești cam greu de cap, bietul meu Martin, zise surîzînd Gabriel, nu, despre ziduri și despre trupe știu tot ce voiam să știu... In acest moment vreau să mă ocup de ceva mult mai... personal.

— Vorbiți, monseniore, și dacă vă pot fi de folos cu ceva...

— Da, Martin, știu că-mi ești o slugă credincioasă și un prieten devotat. N-am față de tine alte secrete decît cele care nu-mi aparțin. Și dacă totuși nu știi pe cine caut cu neliniște și dragoste în acest oraș, Martin, înseamnă pur și simplu că ai uitat...

— Oh, iertare, monseniore, acuma, știu... strigă Martin. E vorba, nu-i așa, de o călugăriță de la Benedictine?

— Da, Martin. Oare ce s-o fi întîmplat cu ea în orașul ăsta zbuciumat? N-am cutezat să-l întreb pe domnul amiral de teamă să nu mă trădez. Și apoi ar fi știut ce să-mi răspundă? Căci Diana, intrînd la mînăstire, sigur că și-o fi schimbat numele...

— Deh, zise Martin, să-mi fie îngăduit să spun că cel pe care-l poartă și care mie mi se pare încîntător era puțin cam... păgîn, socot, din pricina doamnei de Poitiers...

— Cum să fac oare? zise Gabriel. Cred totuși că cel mai bine ar fi să mă informez mai întîi la mînăstirea Benedictinelor.

— Da, s-o pornim de la întreg la parte, cum spunea un vechi prieten de-al meu, bănuit a fi luteran. Ei bine, monseniore, pentru aceste informații, ca și pentru toate celelalte, sînt la ordinele dumneavoastră!

— Să ne imformăm fiecare separat, Martin, vom avea două șanse în loc de una. Fii isteț, dar și rezervat și încearcă, mai ales, să nu tragi iar la măsea! Avem nevoie de calm și mai ales de minte limpede!

— Oh, monseniorul știe că, ieșind din Paris, mi-am regăsit vechea mea cumpătare și că nu beau decît apă chioară. Nu mi s-a întîmplat să mai văd dublu...

— Să fie într-un ceas bun! zise Gabriel. Ei bine, peste două ceasuri ne întîlnim în același loc.

— Voi fi aici, monseniore.

După două ore, cînd se reîntîlniră, Gabriel era radios, iar Martin-Guerre cam plouat. Tot ceea ce aflase acesta din urmă era că Benedictinele voiseră să împartă cu celelalte femei din oraș grija și cinstea de a-i pansa și a-i veghea pe răniți; că-și petreceau mai toată ziua pe la ambulanțe și că nu se întorceau la mînăstire decît seara, înconjurate de admirația și de respectul soldaților și al cetățenilor.

Gabriel, din fericire, aflase mai multe. Cînd primul trecător îl informă despre ceea ce auzise și Martin, Gabriel întrebă de numele stareței mînăstirii. Ea era, dacă ne aducem aminte, prietena Dianei de Castro. Gabriel se interesă unde-o putea găsi.

— În locul cel mai periculos, i se răspunse.

Gabriel se duse deci în foburgul d`Isle unde-o găsi într-adevăr pe stareță. Aflase și ea cine era contele d`Exmes, ce spusese la primărie și ce venise să facă la Saint-Quentin. Îl primi deci ca pe trimisul regelui și salvatorul cetății.

— Să nu vă mirați, maică, îi spuse Gabriel, dacă, venind aici în numele regelui, vă voi cere vești despre fiica majestății —sale, doamna Diana de Castro. Am căutat-o în van printre călugărițele pe care le-am întîlnit în calea mea. Sper că nu e bolnavă?

— Nu, domnule viconte, răspunse stareța, dar am rugat-o să rămînă în mînăstire ca să se odihnească puțin, căci e tare ostenită. E pretutindeni prezentă și totdeauna gata să dea o mînă de ajutor. Ah! e o demnă fiică a Franței! Și totuși, n-a voit să i se cunoască titlul și rangul; va trebui, monseniore, să-i respectați această dorință. Își ascunde noblețea, dar își arată bunătatea și toți cei care suferă cunosc acest chip de înger care trece printre ei. Și-a luat numele de sora Benedicta; dar răniții noștri, care nu știu latinește, o numesc sora Benie[1].

— E mai bine așa! strigă Gabriel care-și simți pleoapele umede

---

[1] Binecuvîntată.

de lacrimi. Așadar, maică, aș putea s-o văd mîine? Am să revin totuși!

— Revino, frate, răspunse starețа și acolo unde vei auzi mai multe gemete și strigăte, acolo o vei găsi pe sora Benie.

După care Gabriel se întîlni cu Martin-Guerre, cu inima plină de curaj și sigur acum, ca și superioara, că va ieși teafăr și sănătos din primejdia de temut a nopții.

XXIX

Martin-Guerre este neîndemînatic

Gabriel luase informații precise asupra Saint-Quentinului ca să nu se rătăcească într-un ținut pe care nu-l cunoștea. Favorizat de noaptea care se lăsase, ieși împreună cu Martin-Guerre fără piedici din oraș, pe o poternă[1] mai puțin supravegheată. Învăluiți amîndoi în lungi mantii întunecate, se strecurară ca niște umbre prin șanțuri, apoi, de acolo, printr-o spărtură, în cîmpie.

Dar nu scăpaseră de pericolul cel mare. Detașamente dușmane alergau zi și noapte prin împrejurimi; tabere se stabiliseră ici și colo în jurul orașului asediat și orice întîlnire le putea fi fatală celor doi.

Cînd, după o jumătate de ceas, ajunseră la o răscruce unde drumul se bifurca, Gabriel se opri și păru să reflecteze. Martin-Guerre se opri și el, dar nu pentru același motiv. Lasă de obicei stăpînului său grija asta. Martin-Guerre era un brav și fidel scutier, dar nu voia și nu putea fi decît mîna care executa. Gabriel era capul.

— Martin, zise deci Gabriel, după un moment de gîndire, iată în fața noastră două drumuri care duc amîndouă la pădurea din Augimont unde ne așteaptă baronul Vaulpergues. Dacă rămînem împreună, putem fi prinși. Despărțiți, ne dublăm șansele de reușită. S-o apucăm fiecare pe cîte unul din aceste drumuri. Tu ia-o pe acolo, e drumul cel mai lung, dar și cel mai sigur, după cum socoate domnul amiral. Vei întîlni totuși corturile valonilor unde trebuie să fie prizonier domnul de Montmorency. Intoarce-le spatele cum am făcut și noaptea trecută. Siguranță și sînge rece. Dacă vei da nas în nas cu vreo patrulă, dă-te drept un țăran întîrziat din Augimont care merge să ducă provizii spaniolilor aflați în tabăra din jurul Saint-Quentinului. Imită cît mai bine dialectul picard, ceea ce nu este prea greu față de niște străini. Arată că ești sigur de tine. Dacă te codești, ești pierdut.

— Oh, fiți liniștit, monseniore, zise Martin-Guerre voios. Știu eu să mă descurc, n-aveți grijă.

— Bine, Martin. Cît despre mine, o iau pe aici, e drumul cel mai scurt, dar și cel mai periculos, căci duce direct la Paris și de aceea dușmanul îl supraveghează cu mai multă atenție. Voi întîlni, mă tem, detașamente dușmane și va trebui să mă strecor prin șanțuri cu apă și să mă zgîrii prin tufișuri. Pînă la urmă, s-ar putea ca nici să-numi ajung scopul. Dar n-are importanță! Tu însă nu mă aștepți decît

[1] Ușiță secretă care se deschidea deasupra șanțului de apărare la vechile cetăți medievale.

o jumătate de ceas. Dacă după acest interval de timp n-am venit, domnul de Vaulpergues să plece fără întîrziere. Asta spre miezul nopții, căci pericolul va fi atunci mai mic. Totuși recomandă-i din partea mea cele mai mari precauții. Tu știi ce are de făcut: să-și împartă compania în trei corpuri și, prin trei puncte diferite, să încerce să intre în oraș în cea mai mare taină. Să nu spere că toate detașamentele vor reuși. Dar pierderea unuia poate însemna salvarea celorlalte. S-ar părea să nu ne mai revedem, Martin. Dă-mi mîna și Domnul să te aibă în pază!

— Oh! am să mă rog pentru domnia-voastră, monseniore, zise Martin. În ce mă privește, nădăjduiesc să le joc un renghi grozav în seara asta spaniolilor ăstora blestemați.

— Îmi place să te văd atît de optimist, Martin. Haide, rămîi cu bine. Noroc și mai ales îndrăzneală!

— Noroc, monseniore, și prudență.

Stăpînul și scutierul se despărțira. La început totul merse bine pentru Martin, și măcar că nu-i fu cu putință să se îndepărteze de drum, evită totuși, cu dibăcie, cîțiva oameni suspecți. Dar se apropia de tabăra valonilor și sentinelele începură să se înmulțească. La întretăierea a două drumuri, Martin-Guerre se găsi dintr-o dată prins între două trupe, una pe jos, cealaltă călare, și un «Cine e?» hotărît îi dovedi bietului Martin-Guerre că fusese zărit.

«Haide! își zise el, a sosit momentul să-mi arăt îndrăzneala pe care mi-a recomandat-o atîta stăpînul. Și, lovit de o idee năstrușnică, începu să cînte cîntecul asediului de la Metz:

«Păi vineri într-o sărbătoare,
Sosiră nemții, mic cu mare,
Cu ghioage țintuite-n mînă
Ca să se culce în țarînă...»

— Hei! Cine-i acolo? strigă o voce aspră și greu de înțeles.

— Țăran din Augimont, răspunse Martin-Guerre într-un dialect și mai încîlcit.

Își continuă drumul și cîntecul cu o seninătate și o vervă crescînde:

«Alba și cu-ai săi ciraci
Si-ntinse tabăra, dibaci,
La Saint Arnou, cam la doi pași
De bravii noștri cercetași,
Cu gînd să afle negreșit
În care locuri ne-am pitit...»

— Hei! Vrei să taci și să te oprești, țăran nenorocit, cu cîntecul tău blestemat? strigă un glas tunător.

Martin-Guerre socoti că dușmanii erau zece contra unul; că, datorită cailor, îl vor prinde fără greutate, și că fuga sa ar putea avea o urmare fatală. Se opri deci brusc. Nu era chiar din cale-afară de necăjit, pentru că avea în sfîrșit și el prilejul să-și arate sîngele rece și dibăcia. Stăpînul său, care părea că se îndoise adesea de el, n-ar mai avea de acum încolo nici un motiv să-l socoată prostănac dacă

ar şti acum să iasă, cu iscusinţă, dintr-o situaţie atît de dificilă.

— Pe sfîntul Quentin! mormăi el, îndreptîndu-se către trupă, e nedrept să opriţi un biet ţăran întîrziat, care se duce acasă la nevastă şi la copii. Spuneţi ce vreţi!

Avusese intenţia să spună asta în picardă, dar o spuse în auvergnată cu accent provensal. Omul care strigase avusese şi el intenţia de a răspunde în franceză, dar răspunse în valonă cu un accent german.

— Ce vrem? Să-ţi vedem mutra,vagabond noptatic, căci sub haina asta zdrenţuită de ţăran s-ar putea ascunde vreun spion.

— Da, vezi-mă, zise Martin, cu un rîs cam nefiresc.

— O să te vedem noi în tabără, unde ai să ne urmezi.

— În tabără? zise Martin. Vreau să vorbesc cu seful vostru. Arestaţi tocmai pe ţăranul care duce hrană camarazilor voştri de acolo, de jos! Să mă bată Dumnezeu dac-o mai fac! Am să las toată armata voastră să crape de foame! Acuma tocmai mă duceam la Augimont după provizii; dar pentru că vă bateţi joc de mine, las totul baltă, şi noapte bună! Auzi, să mă ia drept spion! Ei nu, că asta-i bună! Am să mă plîng şefului. Haidem în tabără!

— Drace! Ce limbă! zise cel care comanda detaşamentul. Şeful, amice, sînt eu. Şi cu mine o să ai de-a face cînd ne vom vedea la faţă! Crezi c-o să-i trezim pe generali pentru un caraghios de teapa ta?

— Ba chiar la generali vreau să fiu condus! strigă Martin-Guerre. Am ceva de spus generalilor şi mareşalilor voştri. Vreau să le spun că nu arestezi astfel pe unul care vă hrăneşte. N-am făcut nici un rău. Sînt un locuitor cinstit din Augimont şi atîta tot. Am să vă cer despăgubire pentru necazul pricinuit şi veţi fi spînzuraţi pentru jignirea pe care mi-aţi adus-o.

— Camarade, are totuşi aerul de a fi sigur pe el, îi spuse cavalerului german unul dintre oamenii săi.

— Da, răspunse celălalt, şi i-aş fi dat drumul dacă nu mi s-ar fi părut că-i cunosc vocea. Haide, să mergem. În tabără se va explica totul.

Martin-Guerre, plasat pentru mai multă siguranţă între doi cavaleri, nu încetă să se jure şi să blesteme în tot timpul drumului. Intrînd în cortul unde-l conduseră, încă se mai jura şi blestema.

— Iată cum aveţi grijă de aliaţii voştri! Acum, la sfîntu-aşteaptă am să vă fac rost de ovăz pentru vite şi de făină pentru voi. Vă las baltă! După ce o să-mi daţi drumul, mă reîntorc la Augimont şi nu mai ies din sat. Sau mai curînd am să ies, şi chiar mîine, ca să mă plîng domnului Philibert-Emmanuel în persoană.

In acel moment stegarul cavalerului apropie o faclă de chipul lui Martin. Dar se dădu brusc trei paşi îndărăt, plin de surpriză şi groază.

— Drace! strigă el, nu mă înşel. E el, mizerabilul! Acum îl recunoaşteţi şi voi, nu-i aşa?

— Da, da! repetară unul după altul fiecare cavaler venind să-l examineze pe Martin-Guerre cu o curiozitate care se schimbă imediat în indignare.

— Ah! în sfîrşit, mă recunoaşteţi? strigă bietul scutier care

începuse să se alarmeze serios. Știți cine sînt? Martin Cornouillet din Augimont... Sper că acum o să-mi dați drumul...

— Noi să-ți dăm drumul, haimana, desfrînatule, potlogarule! strigă stegarul cu ochii înflăcărați și pumnii amenințători.

— Ce te-a apucat, amice? zise Martin. Poate că nu mai sînt Martin Cornouillet?

— Nu, nu ești Martin Cornouillet, zise stegarul, și pentru a te demasca iată zece oameni în jurul tău care te recunosc. Prieteni, numiți-l pe acest impostor cu numele lui adevărat, ca să-l convingeți de minciuna lui strigătoare la cer.

— Arnauld du Thill! E mizerabilul du Thill, repetară laolaltă cele zece glasuri.

— Arnauld du Thill? Cine-i ăsta? întrebă, pălind, Martin.

— Da, reneagă-te singur, ticălosule! strigă stegarul. Dar iată, din fericire, zece martori care te contrazic. Ai curajul să spui în fața lor că nu te-am făcut prizonier în ziua de Sfîntul Laurențiu, odată cu suita conetabilului?

— Nu, nu, eu sînt Martin Cornouillet, bîlbîi Martin care-și pierduse capul.

— Tu ești Martin Cornouillet? zise stegarul cu un rîs disprețuitor; nu ești lașul de Thill care mi-a făgăduit răscumpărarea, pe care l-am tratat cît mai bine cu putință și care, noaptea trecută, a șters-o luîndu-mi în plus puținii bani pe care-i mai aveam și pe iubita mea Gudule? Ticălosule! Ce-ai făcut cu Gudule?

— Ce-ai făcut cu Gudule? repetară cavalerii într-un cor formidabil.

— Ce-am făcut cu Gudule? zise Martin copleșit. Eh! Știu eu? Într-adevăr mă recunoașteți cu toții? Sînteți siguri că nu vă înșelați? Puteți să jurați că mă numesc... Arnauld du Thill, că acest om m-a făcut prizonier în ziua de Sfîntul Laurențiu și că i-am luat-o, ca un trădător, pe Gudule a lui? Puteți să jurați?

— Da! Da! Da! strigară cele zece glasuri.

— Ei bine! asta nu mă miră, zise Martin-Guerre care-și aminti despre dubla lui existență. Nu, asta într-adevăr nu mă miră! Aș fi susținut pînă mîine că sînt Martin Cornouillet. Dar voi mă cunoașteți sub numele de Arnauld du Thill, ieri eram aici, așa că nu mai am nimic de zis; trebuie să mă resemnez. Din moment ce lucrurile stau astfel, sînt cu mîinile și cu picioarele legate. N-am prevăzut asta. Faceți cu mine ce vreți, duceți-mă, închideți-mă, strîngeți-mă de gît! Ceea ce mi-ați spus despre Gudule m-a convins că nu vă înșelați. Sînt bucuros totuși să aflu că mă numesc Arnauld du Thill...

Bietul Martin-Guerre mărturisi tot ceea ce voiau valonii, se lăsă copleșit de înjurături și de bruftuieli și-și luă în cîrcă toate faptele urîte pe care i le reproșau. Cum nu putea spune ce se întîmplase cu Gudule, îl legară burduf și-l făcură să îndure toate chinurile, fără ca îngerească lui răbdare să dea pe de margini. Tot ceea ce regreta el că nu-și putuse îndeplini misiunea pe lîngă baronul de Vaulpergues. Dar cine putea bănui că noi acțiuni criminale aveau să se întoarcă împotriva-i și să spulbere frumoasele sale intenții? «Ceea ce mă consolează cel puțin, își spunea el, în acel colț umed unde fusese aruncat, pe pămîntul gol, e faptul că poate Arnauld du Thill intră triumfător în Saint-Quentin cu detașamentul lui Vaulpergues. Dar nu, nu, e și asta o închipuire! și ceea ce știu despre ticălos mă face

mai curînd să presupun că monstrul acela se află undeva, la vreun han, în drum spre Paris, mîngîind-o pe drăguța lui Gudule. Vai, vai, mi se pare că aș fi fost mai înclinat spre căință dacă, cel puțin, aș fi avut conștiința păcatului!

XXX

Vicleșugurile războiului

Oricît de himerică i se păru nădejdea lui Martin-Guerre, fu totuși realizată. Cînd Gabriel, după mii de primejdii, ajunse în pădurea unde-l aștepta baronul de Vaulpergues, primul chip pe care-l zări fu cel al scutierului său, primul strigăt pe care-l scoase fu: «Martin-Guerre!»

— Eu însumi, monseniore, răspunse hotărît scutierul.

Nu mai era acel Martin-Guerre căruia trebuise să-i recomande îndrăzneală.

— Mă aștepți de mult, Martin?

— Sînt aici de vreo oră, monseniore.

— Într-adevăr! Dar mi se pare că ți-ai schimbat costumul, n-aveai, acum trei ceasuri cînd ne-am despărțit, tunica asta!

— Nu, monseniore, am schimbat-o cu haina unui țăran adevărat.

— Bine! N-ai avut nici o întîlnire neplăcută?

— Nici una, monseniore.

— Dimpotrivă, interveni baronul de Vaulpergues, caraghiosul ăsta, sosind aici, era însoțit de o fată foarte bine făcută, pe legea mea! o vivandieră flamandă, cum ne-am putut da seama după limba pe care o vorbea. Plîngea de sărea cămașa de pe ea, biata fată, dar el, cu toate lacrimile ei, i-a făcut vînt spre marginea pădurii.

— Nu fără a o fi ușurat mai înainte de o parte din bani, zise Martin-Guerre, cu un rîs nerușinat.

— Ah! Martin, Martin! Iată din nou omul cel vechi care reapare!

— Monseniorul vrea să spună omul cel tînăr. Dar, iertare! zise jupînul Arnauld, amintindu-și de rolul său, răpesc, cu balivernele mele, momente atît de prețioase senioriei-voastre!

— După părerea dumneavoastră și a amiralului, zise baronul de Vaulpergues, vom pleca de aici cam într-o jumătate de ceas. Deși nu e încă miezul nopții, aș dori să ajung în fața Saint-Quentinului spre ora trei. Este momentul în care veghea slăbește și străjile fac o pauză. Ce părere aveți, domnule viconte?

— Instrucțiunile domnului de Coligny se acordă perfect cu dorința dumneavoastră. Ne va aștepta la trei dimineața și atunci trebuie să sosim — dacă totuși vom mai sosi...

— Oh, vom sosi, monseniore, îngăduiți-mi să v-o spun, zise Arnauld-Martin. Am profitat de trecerea mea pe lîngă tabăra valonilor pentru a observa împrejurimile și vă voi călăuzi pe acolo la fel de sigur ca și cînd aș fi străbătut locurile timp de cincisprezece zile.

— Minunat, Martin! strigă Gabriel. Într-un timp atît de scurt, cîte lucruri ai făcut! Haidem, voi avea de acum aceeași încredere în inteligența cît și în fidelitatea ta.

— Ah! monseniore, dacă sînteți mîndri de zelul și de discreția mea, n-am altă ambiție mai mare.

Povestea vicleanului Arnauld era atît de bine ticluită de întîmplare și de îndrăzneala sa, încît de la sosirea lui Gabriel, impostorul nu spusese decît adevărul.

In vreme ce Gabriel și Vaulpergues discutau cu privire la drumul ce trebuia urmat, el isprăvi de combinat planul în așa fel încît să profite cît mai bine de mîna destinului care-l slujise pînă atunci.

Iată ce se întîmplase. Arnauld, după ce scăpase, grație Gudulei, din tabăra unde era ținut prizonier, hoinărise timp de optsprezece ceasuri prin pădurile înconjurătoare, necutezînd să iasă de teamă să nu cadă în mîinile dușmanului. Spre seară i se păru că recunoaște, în pădurea Augimont, urmele unor cavaleri germani care o luaseră la goană îndărăt, speriați de a se fi aventurat atît de departe. Insemna deci că francezii sînt pe aproape; Arnauld încercă să li se alăture și izbuti. Atunci îi făcu vînt fără remușcare bietei Gudule, care se reîntoarse plîngînd la corturile valonilor fără să se îndoiască deloc că după pierderea iubitului ei, nu va găsi un altul. Primul soldat al lui Vaulpergues care-l zări pe Arnauld îl salută spunîndu-i Martin-Guerre, și ca de obicei, el nu-l contrazise. Ascultînd cu urechile pîlnie și vorbind cît mai puțin posibil, află în curînd totul. Vicontele d'Exmes urma să se întoarcă în aceeași noapte după ce-l avertizase pe amiral despre sosirea la Saint-Quentin a lui Vaulpergues și să primească dispozițiile necesare pentru a favoriza intrarea detașamentului în oraș. Martin-Guerre urma să-l însoțească. Îl vor lua deci firește pe Arnauld drept Martin-Guerre. Îl întrebară despre stăpînul său.

— E pe drum, spuse el, am luat-o pe drumuri diferite.

Și, în sinea lui, calcula cît i-ar fi de avantajos să se lipească de Gabriel: mai întîi, hrana, în acele ceasuri grele, îi va fi asigurată; apoi știa că Montmorency, stăpînul său, pentru un moment prizonierul lui Philibert-Emmanuel, va suferi poate mai puțin din pricina retragerii și captivității sale, decît din pricina faptului că rivalul său, ducele de Guise, devenise atotputernic la Curte. Să se atașeze de un prieten al lui de Guise, însemna pentru Arnauld să meargă la însăși sursa informațiilor pe care le vindea atît de scump conetabilului. In sfîrșit, nu era Gabriel dușmanul personal al Montmorency-ilor și piedica principală în căsătoria ducelui Francois cu doamna de Castro?

Arnauld își reaminti toate astea, dar în același timp se gîndi cu melancolie că reîntoarcerea lui Martin-Guerre alături de stăpînul său i-ar fi deranjat frumoasele lui planuri. De aceea socoti să-l îndepărteze sau la nevoie chiar să-i și vină de hac scutierului. Dar care nu-i fu bucuria văzîndu-l pe vicontele d'Exmes sosind singur și recunoscîndu-l de îndată pe falsul scutier. Atunci se lăsă în voia norocului, gîndind că dracul, patronul său, îl făcuse pe bietul Martin să cadă în mîinile spaniolilor și luă cu îndrăzneală rolul celui absent.

In acest timp, discuția lui Gabriel cu Vaulpergues se isprăvi; cînd se alcătuiră cele trei detașamente care urmau s-o pornească la drum pe căi diferite, Arnauld insistă să-l însoțească pe Gabriel pe drumul corturilor valone. Era drumul pe care trebuia să fi apucat adevăratul

Martin-Guerre și, dacă-l întîlnea din nou, Arnauld voia să fie de față pentru a-l face să dispară sau pentru a dispărea el însuși la nevoie. Depășiră însă tabăra valonă fără să dea de Martin și gîndul acestui pericol se șterse din mintea lui Arnauld în fața pericolului mult mai mare care-l aștepta, în fața zidurilor înconjurate de pretutindeni ale Saint-Quentinului.

In interiorul orașului, neliniștea era la fel de mare. Căci salvarea sau pieirea tuturor depindea aproape numai de lovitura îndrăzneață a lui Gabriel și a lui Vaulpergues. Astfel, către ora două dimineața, amiralul făcu el însuși rondul la punctele convenite și recomandă sentinelelor pe care le așezase în aceste posturi importante cea mai mare atenție. Apoi, Gaspard de Coligny urcă în turnul de lemn pe roate care domina orașul și împrejurimile, de unde mut, nemișcat, ținîndu-și răsuflarea, ascultă și privi în noapte. Dar n-auzi nimic și nu văzu decît corturile dușmanului, iar mai departe, pădurile dese din Origny profilîndu-se negre pe zarea întunecată. Nemaiputîndu-și stăpîni neliniștea, amiralul voi cel puțin să se apropie de locul unde se hotăra soarta Saint-Quentinului. Coborî din turnul de lemn și, călare pe cal, urmat de cîțiva ofițeri, alergă în bulevardul Reginei, la una din poternele pe unde trebuiau să sosească Vaulpergues și, urcat pe unul din colțurile zidurilor de apărare, începu să aștepte.

Cînd la Colegiu sună ora trei, din străfundul bălților Sommei izbucni țipătul unei bufnițe.

— Domnul fie lăudat! Iată-i! strigă amiralul.

La un semn al lui Coligny, domnul de Breuil își duse mîinile la gură și răspunse la semnal imitînd distinct țipătul vulturului. Se lăsă o tăcere de moarte. Amiralul și cei care-l înconjurau rămaseră nemișcați, ca de piatră, cu urechea la pîndă.

Dar, dintr-o dată, un pocnet de muschetă se făcu auzit în direcția de unde pornise strigătul și, aproape imediat, urmă o salvă generală însoțită de țipete ascuțite și de-o larmă teribilă. Primul detașament fusese descoperit.

— O sută de viteji mai puțin! strigă amiralul.

Atunci coborî repede de la poternă; se urcă din nou pe cal și, fără să adauge un cuvînt, se îndreptă spre bulevardul Saint-Martin, unde era așteptată o altă parte a companiei lui Vaulpergues.

Apoi fu cuprins de aceleași temeri. Gaspard de Coligny semăna cu un jucător care-și joacă averea, aruncînd zarul de trei ori: pierde prima partidă, va avea vreo șansă cu a doua?

Vai! același strigăt se făcu auzit de cealaltă parte a zidului, același strigăt îi răspunse din oraș; apoi, cum această a doua scenă fu repetiția primei, o sentinelă dădu din nou alarma și salva de muschete și strigătele vestiră locuitorilor înspăimîntați din Saint-Quentin o a doua luptă sau mai curînd un al doilea măcel.

— Două sute de martiri! strigă Coligny cu voce surdă.

Și, aruncîndu-se din nou pe cal, sosi în două minute la poterna foburgului d'Isle, cel de al treilea punct convenit cu Gabriel; mergea atît de iute încît ajunse primul pe ziduri. Dar degeaba ascultară cu toții, nu se auzea decît strigătul muribunzilor, departe, și exclamațiile învingătorilor.

Amiralul socoti totul pierdut. In tabăra dușmană se dăduse

alarma. Cel care comanda cea de a treia trupă socotise probabil nimerit să nu se mai aventureze într-un pericol de moarte și se retrăsese fără să mai întreprindă nimic. Astfel, această a treia și ultimă șansă lipsi cu totul jucătorului fără noroc. Coligny își zise chiar pe moment că ultimul detașament fusese probabil surprins împreună cu al doilea. O lacrimă de disperare și de furie se prelinse pe obrajii brăzdați ai amiralului. Peste cîteva ore, populația, descurajată din nou de acest ultim eșec, va cere sus și tare predarea orașului și, chiar dacă n-o va cere, Gaspard de Coligny își dădea seama că trupele, la fel de demoralizate, nu vor mai rezista primului asalt și vor deschide portile orașului și ale Franței. Asaltul nu se va lăsa așteptat, semnalul va fi dat probabil de îndată ce se vor ivi zorile, sau poate chiar acum, în toiul noptii, cînd cei trei mii de oameni, mîndri de a fi gîtuit trei sute de soldați, erau încă amețiți de acest succes. Ca pentru a confirma temerile lui Gaspard de Coligny, guvernatorul du Breuil, care se afla lîngă el, strigă cu o voce înăbușită: «Alarmă!» Și cum amiralul se întoarse spre el, acesta îi arătă în șanț o trupă neagră și tăcută care se îndrepta spre poternă.

— Sînt prieteni ori dușmani? întrebă du Breuil în șoaptă.

— Tăcere! zise amiralul, și să fim în orice caz pregătiți.

— Nu fac nici un zgomot, zise guvernatorul. Mi se pare totuși că zăresc cai, dar nu se aude nici o potcoavă! Pînă și pămîntul pare mut sub pașii lor! Aș spune că sînt într-adevăr niște fantome!

Și superstițiosul du Breuil, pentru mai multă siguranță, își făcu semnul crucii.

Coligny privea cu atenție trupa neagră și mută, fără teamă și fără emoție. Cînd aceștia nu mai fură decît la cincizeci de pași, Coligny imită el însuși strigătul vulturului. Îi răspunse țipătul cucuvelei. Atunci amiralul, în culmea bucuriei, se năpusti spre corpul de gardă al poternei, dădu ordin să se deschidă de îndată și, o sută de călăreți învăluiți, și ei și caii lor, în largi mantii întunecate, intrară în oraș, la fel de tăcuți. Atunci se băgă de seamă că toate copitele erau înfășurate în bucăți de pînză pline cu nisip. Datorită acestei soluții, care nu le veni în minte decît atunci cînd văzuseră că celelalte două detașamente fuseseră trădate de zgomot, a treia trupă a putut intra fără piedici în oraș. Cel care avuse această idee și care comanda grupul nu era altul decît Gabriel.

Sigur că acest ajutor de o sută de oameni era destul de modest, dar ajungea totuși ca să mențină timp de cîteva zile două posturi amenințate și apoi era primul eveniment fericit după un asediu atît de plin de dezastre. Așa că vestea făcu de îndată înconjurul orașului. Ușile se deschiseră, ferestrele se luminară și aplauze unanime îi primiră pe Gabriel și călăreții săi.

— Nu, nu bucurie! zise Gabriel, Gîndiți-vă la cei două sute de soldați care au pierit colo, jos!

Și-și scoase pălăria ca pentru a-i saluta pe cei morți eroic, printre care se afla și bravul Vaulpergues.

— Da, răspunse Coligny, să-i plîngem și să-i admirăm. Dar dumitale, domnule d'Exmes, cum să-ți mulțumim?

Lasă-mă, cel puțin, prietene, să te strîng în brațele mele, căci ai salvat pînă acum de două ori Saint-Quentinul.

Dar Gabriel, strîngîndu-i mîna, îi spuse:
— Domnule amiral, asta să mi-o spuneți peste zece zile!

XXXI

Lista lui Arnauld du Thill

Era vremea ca lovitura să reușească și prețiosul ajutor să se apuce de treabă; căci începea să mijească de ziuă. Gabriel, zdrobit de oboseală, fu condus de către amiral la primărie ca să se odihnească și el după patru zile de luptă. Odată ajuns acolo, Gabriel se aruncă, sfîrșit de puteri, pe un pat și adormi imediat.

Fu trezit pe la ceasurile patru după-amiază de Coligny care, intrînd în camera sa, îi întrerupse acel somn întremător, de care bietul tînăr avea atîta nevoie. Dușmanul încercase în timpul zilei un asalt și fusese respins cu vitejie; dar sigur că se pregătea un altul și amiralul, care se călăuzise pînă atunci după sfaturile lui Gabriel, venise să i le ceară din nou.

Gabriel se dădu deci repede jos din pat și fu gata să-l primească pe Coligny.

— Doar un cuvînt scutierului meu, domnule amiral, îi spuse el, și sînt la ordinele dumneavoastră.

— Aprobat, domnule viconte, răspunse Coligny. Fără dumneata, drapelul spaniol ar flutura acum pe această primărie, așa că simte-te aici ca acasă.

Gabriel se duse la ușă și-l chemă pe Martin-Guerre.

— Martin, îi șopti el, chiar ieri ți-am spus că de acum încolo voi avea aceeași încredere în inteligența ta cum am în fidelitatea ta. Ca dovadă, uite, îți și dau o sarcină de îndeplinit. Te vei duce de îndată la ambulanța din cartierul d'Isle. Acolo vei întreba nu de doamna de Castro, ci de stareța Benedictinelor, respectabila maica Monique; pe ea, numai pe ea, o vei ruga s-o înștiințeze pe sora Benie, pricepi, pe sora Benie, că vicontelle d'Exmes, trimis de rege la Saint-Quentin, va fi acolo într-un ceas și că o roagă să-l aștepte. Domnul de Coligny mai are încă treabă cu mine și un interes de viață și de moarte mă obligă să pun datoria înainte de orice. Du-te, să știe cel puțin că inima mea e alături de a ei.

— Va ști, monseniore, zise Martin, care o și luă din loc, lăsîndu-și stăpînul un pic mai liniștit.

Zorindu-șu pasul, se grăbi către ambulanța din fobúrgul d'Isle unde întrebă peste tot, cu mult zel, de maica Monique. I-o arătară pe stareță.

— O, maică, îi spuse el, cît sînt de fericit că în sfîrșit v-am găsit! Bietul meu stăpîn ar fi fost atît de trist dacă nu mi-aș fi putut îndeplini sarcina față de dumneavoastră și mai ales față de doamna de Castro...

— Cine ești, prietene, și din partea cui vii? întrebă stareța tot atît de surprinsă pe cît de supărată, văzînd că taina încredințată lui Gabriel fusese atît de prost păstrată de acesta.

— Vin din partea vicontelui d'Exmes, zise falsul Martin-Guerre,

afectînd simplitatea și bonomia. Sper că-l cunoașteți pe vicontele d'Exmes! Tot orașul îl cunoaște!

— Sigur! zise starețа, îl cunosc pe salvatorul nostru al tuturora. Ne-am și rugat pentru el. Am avut cinstea să-l văd ieri, și contam, după făgăduiala lui, să-l revăd astăzi.

— Se pregătea să vină, se pregătea să vină, răspunse Arnauld-Martin. Dar l-a reținut domnul de Coligny, mai avea treabă cu el; în nerăbdarea sa, m-a trimis înainte la dumnevoastră și la doamna de Castro. Nu vă mirați că rostesc acest nume. O veche fidelitate, dovedită de douăzeci de ori, îi îngădiue stăpînului meu să se încreadă în mine ca și în el însuși, așa că n-are secrete față de loialul și credinciosul său scutier. N-am, după cum au spus unii, spirit și inteligență, decît pentru a-l iubi și a-l apăra; dar acest instinct îl am cel puțin din plin și nimeni nu poate să mi-l conteste, zău așa.

— Bine, bine, spuse surîzînd maica Monique. Așadar domnul d'Exmes va veni...! Sora Benie dorește neapărat să-l vadă ca să capete vești de la regele care l-a trimis aici.

— Eh! Eh! zise Martin, rîzînd prostește, care l-a trimis la Saint-Quentin, dar nu la doamna Diana, presupun.

— Ce vrei să spui? zise starețа.

— Spun, doamnă, că eu, care-l iubesc pe vicontele d'Exmes ca pe un stăpîn și totodată ca pe un frate, sînt într-adevăr bucuros că dumneavoastră, o femeie atît de demnă și atît de plină de autoritate, protejați dragostea monseniorului și a doamnei de Castro...

— Dragostea doamnei de Castro? întrebă speriată starețа.

— Sigur, doar doamna de Castro v-a mărturisit totul dumneavoastră, adevărata sa mamă și prietenă.

— Mi-a vorbit vag despre niște dureri adînci ale inimii, zise călugărița, dar despre această dragoste lumească, despre numele vicontelui, nu știam nimic, absolut nimic!

— Da, da, sigur acum negați... din modestie, zise Arnauld ridicîndu-și capul cu un aer vinovat. De fapt, eu găsesec purtarea dumneavoastră foarte frumoasă, și în ce mă privește, vă sînt cît se poate de recunoscător. Cel puțin ați procedat... curajos. «Ah!» v-ați spus, «regele se opune iubirii dintre acești doi copii! Tatăl Dianei ar izbucni într-o mînie de temut dacă ar bănui că ei ar putea să se întîlnească. Ei bine, eu, femeie demnă, voi înfrunta majestatea regală și autoritatea părintească, și voi oferi bieților îndrăgostiți tot sprijinul; le voi protegui întîlnirile și le voi reduce la tăcere remușcările». E minunat, e măreț ceea ce faceți, înțelegeți?

— Hristoase! putu doar să spună, împreunîndu-și mîinile de surpriză și de groază, starețа, inimă temătoare și supusă. Un tată, un rege sfidat și numele meu, viața mea amestecate în aceste intrigi amoroase!

— Iată, zise Arnauld, tocmai îl zăresc pe stăpînul meu care aleargă să vă mulțumească el însuși pentru mijlocirea dumneavoastră și să vă întrebe cînd și cum va putea, grație dumneavoastră, s-o revadă pe iubita sa adorată.

Gabriel sosea într-adevăr cu răsuflarea tăiată. Dar mai înainte ca el să se apropie, starețа îl opri printr-un gest și i se adresă cu demnitate:

— Nici un pas mai mult și nici un cuvînt, domnule viconte. Știu acum de ce și cu ce intenții voiai să te apropii de doamna de Castro. Sper că nu nădăjduiești că voi da o mînă de ajutor proiectelor nedemne, mă tem, ale unui gentilom. Nu numai că nu mai trebuie și nu mai vreau să te ascult, dar mă voi folosi de autoritatea mea pentru a-i refuza Dianei orice pretext de a te vedea și de a te întîlni, fie la vorbitorul mînăstirii, fie la ambulanță. E liberă, știu, nu s-a angajat în nici un fel; dar atîta timp cît va rămîne în acest așezămînt ales de ea, socot că e bine ca protecția mea să-i acopere onoarea, și nu dragostea.

Stareța îl salută cu un aer glacial pe Gabriel, care rămăsese încremenit de uimire, și se retrase fără să-i mai asculte răspunsul și fără să se întoarcă spre el o singură dată.

— Ce înseamnă asta? întrebă, după un moment de stupefacție, tînărul pe presupusul său scutier.

— Nu știu mai mult decît dumneavoastră, monseniore, răspunse Arnauld, care dădu bucuriei lăuntrice masca uimirii. Maica stareță m-a primit foarte prost, mi-a declarat că vă cunoaște toate planurile, dar că trebuie să se opună și să se alăture vederilor regelui și că doamna Diana nu vă mai iubește, dacă v-a iubit vreodată...

— Diana nu mă mai iubește! strigă Gabriel pălind. Totuși vreau s-o văd, vreau să-i dovedesc că nu sînt față de ea nici indiferent, nici vinovat. Ascultă, Martin, va trebui să mă ajuți să am această discuție.

— Monseniorul știe, răspunse Arnuald umil, că sînt instrumentul devotat al voinței sale și că-l ascult în toate lucrurile, așa cum mîna ascultă de cap. Voi depune toate eforturile, cum am făcut pînă acum, pentru ca monseniorul să aibă cu doamna de Castro discuția pe care o dorește.

Și tîcălosul îl urmă, ascunzîndu-și în mantie rînjetul de satisfacție.

Seara, cînd după rondul făcut la zidurile de apărare, falsul Martin-Guerre ajunse în odaia lui, scoase de la piept o hîrtie pe care se apucă s-o citească cu un aer de însuflețită satisfacție.

Socoteala lui Arnauld du Thill domnului conetabil de Montmorency, începînd din ziua în care am fost despărțit în mod brutal de monseniorul... (Această socoteală cuprindea atît serviciile publice, cît și cele particulare.)

1. Pentru a-l fi sfătuit (fiind luat prizonier în ziua Sfîntului Laurențiu și dus în fața lui Philibert-Emmanuel) pe acest general să-l trimită îndărăt pe conetabil fără răscumpărare motivînd că monseniorul nu va pricinui nici un fel de neplăceri spaniolilor cu spada sa, ci, dimpotrivă, le va aduce foloase prin părerile sale exprimate față de rege — cincizeci de scuzi.

2. Pentru a fi scăpat prin vicleană iscusință din tabără, unde mă țineau prizonier, și a fi economisit astfel domnului conetabil cheltuieli de răscumpărare pe care acesta n-ar fi întîrziat să le plătească cu generozitate ca să-și regăsească un atît de prețios servitor — o sută de scuzi.

3. Pentru a fi condus cu dibăcie pe poteci neștiute, detașamentul pe care vicontele d'Exmes îl aducea în ajutorul Saint-Quentinului și domnului amiral de Coligny, nepotul preaiubit al domnului conetabil — douăzeci de livre...»

Se mai aflau de asemenea în nota jupînului Arnauld multe articole tot la fel de nerușinat de lacome ca și acestea.

Spionul le citea mîngîindu-și barba. Cînd isprăvi lectura, luă o pană și adăugă:

«Pentru a fi denunțat (intrînd în serviciul numitului viconte d'Exmes, sub numele de Martin-Guerre) pe viconte stareței Benedictinelor ca iubit al doamnei de Castro și a fi despărțit astfel pentru multă vreme pe acești doi tineri așa cum e și interesul domnului conetabil — doua sute de scuzi...»

— Treaba asta nu-i deloc scumpă, zise tare Arnauld. În concluzie, totalul e destul de frumușel. Ne apropiem de o mie de livre și, cu puțină imaginație, putem merge pînă la două mii; cînd le voi avea, pe legea mea, mă voi retrage din afaceri, mă voi însura, voi avea copii și voi deveni epitropul parohiei în vreo provincie oarecare, realizîndu-mi astfel visul vieții mele.

După care, fericit, Arnauld se culcă și adormi legănat de aceste gînduri virtuoase.

A doua zi fu rugat de Gabriel să se ducă din nou s-o caute pe Diana și bănuiți, desigur, cam cum s-a achitat de această însărcinare. Gabriel se pregătea el însuși să se ducă, dar către ceasul zece dimineața, dușmanul încercă un asalt furios și tînărul fu nevoit să lase totul baltă și să alerge la ziduri. Gabriel făcu minuni de vitejie, după obiceiul lui, și se purtă ca și cum ar fi avut două vieți de pierdut, nu una singură, cînd de fapt avea două vieți de salvat.

XXXII

Teologie

Gabriel se întorcea de la asalt zdrobit de oboseală, alături de Gaspard de Coligny, cînd doi oameni, care treceră la trei pași de el, rostiră, în discuția lor, numele sorei Benie. Îl lăsă pe amiral și, alergînd după cei doi, îi întrebă cu nerăbdare dacă aveau vești despre cea pe care tocmai o pomeniseră.

— Nu mai multe decît domnia-ta, căpitane, spuse unul dintre oameni, care nu era altul decît Jean Peuquoy. Într-adevăr, eu și tovarășul meu eram neliniștiți, căci n-am văzut-o pe nobila și viteaza fată toată ziua, și-mi spuneam că, totuși, după o zi zbuciumată ca asta există destui sărmani răniți care să aibă nevoie de îngrijirile și de surîsul ei îngeresc. Dar vom afla în curînd dacă este bolnavă; căci mîine seară este rîndul meu să fac de serviciu la ambulanță; n-a lipsit niciodată pînă acum și maicile sînt prea puține la număr ca să se dispenseze de ea.

— Mulțumesc, prietene, mulțumesc, zise Gabriel, strîngînd cu căldură mîna lui Jean Peuquoy, foarte surprins de o asemenea cinste.

Caspard de Coligny îl auzise pe Jean Peuquoy și observase bucuria lui Gabriel. Cînd tînărul veni din nou lîngă el, nu-i spuse totuși nimic; dar odată intrați în casă și rămași singuri în odaia în care amiralul își avea hîrtiile, Gaspard îi spuse lui Gabriel cu un surîs tin și blînd:

— Îi porți, văd, acestei călugărițe un viu interes, prietene?

— Același interes ca și Jean Peuquoy, răspunse Gabriel roșind; același interes ca și dumneavoastră, fără îndoială, domnule amiral, căci trebuie să fi observat ca și mine cît de mult le lipsește răniților noștri, ce influență binefăcătoare exercită asupra lor și asupra tuturor celor care luptă, cuvîntul și prezența sa.

— De ce vrei să mă înșeli, prietene? zise amiralul cu o undă de tristețe. Ai atît de puțină încredere în mine încît încerci să mă minți?

— Cum, domnule amiral... răspunse Gabriel din ce în ce mai încurcat, ce vă face să credeți asta?

— Știu că sora Benie nu este alta decît doamna Diana de Castro, zise Coligny, și că o iubești pe doamna de Castro.

— Știți asta...? strigă Gabriel în culmea uimirii.

— Cum să nu știu? zise amiralul. Conetabilul nu este unchiul meu? I se poate ascunde lui ceva la Curte? Doamna de Poitiers nu este urechea regelui, și domnul de Montmorency nu e stăpîn pe inima doamnei de Poitiers? Cum în toată această afacere se ascund grave interese privind familia noastră, după cît se pare, am fost, firește, prevenit să am grijă și să fiu gata să sprijin proiectele nobilei mele rubedenii. Nu pusesem piciorul nici de o zi în orașul Saint-Quentin ca să-l apăr ori să mor, cînd unchiul meu m-a și blagoslovit cu un trimis special. Curierul nu venea să mă informeze, cum am crezut la început. nici despre mișcările dușmanului, nici despre planurile militare ale conetabilului. Nu. Trecuse prin mii de primejdii ca să mă înștiințeze că la mînăstirea Benedictmelor din Saint-Quentin se ascunde, sub un nume fals, doamna Diana de Castro, fiica regelui, și că eu trebuie să-i supraveghez cu atenție toate mișcările. Apoi, ieri, un emisar flamand, cumpărat cu aur de domnul de Montmorency, m-a chemat la poarta de sud. Am socotit că venea din partea unchiului meu ca să-mi dea curaj să ridic gloria neamului de Montmorency, umbrită de eșecul suferit, că regele adăugase, fără doar și poate, alte ajutoare celor aduse de dumneata, Gabriel, și că în orice caz îmi va porunci mai curînd să mor decît să predau Saint-Quentinul. Dar nici pomeneală de așa ceva! Emisarul nu venea să-mi aducă acele cuvinte generoase care însuflețesc și încurajează! Acel om mă înștiința doar că vicontele d`Exmes, sosit în ajun între aceste ziduri sub pretextul de a se lupta și muri aici, o iubea pe doamna de Castro, logodnica vărului meu François de Montmorency, și că revederea celor doi iubiți putea primejdui marile ambiții ale unchiului meu. Că, din fericire, sînt guvernatorul orașului și că e de datoria mea să fac uz de toată puterea ca să-i despart prin orice mijloace pe doamna Diana și pe Gabriel d`Exmes, să mă opun mai ales oricărei întrevederi și să contribui astfel la ridicarea și la întărirea puterii familiei mele!

Toate astea fură spuse cu o amărăciune și o tristețe evidente. Dar Gabriel nu simți decît lovitura dată speranțelor sale de dragoste.

— Așadar, domnule, spuse el amiralului, cu o mînie surdă, dumneavoastră sînteți cel care m-ați denunțat superioarei Benedictinelor și care, credîncios instrucțiunilor unchiului, ați socotit să-mi luați una cîte una toate șansele care-mi puteau rămîne de a o regăsi și revedea pe Diana?

— Nu știi ce vorbești, tinere! strigă amiralul cu mînie. Dar te iert, zise el mai cu blîndețe, patima te orbește și încă n-ai avut vreme să-l cunoști pe Gaspard de Coligny.

Era în accentul acestor cuvinte atîta noblețe și bunătate, încît toate bănuielile lui Gabriel se risipiră și-i fu rușine de a le fi avut.

— Iertare! zise el întinzîndu-i mîna lui Gaspard. Cum să pot crede că ați fost amestecat în asemenea intrigi? Iertare de mii de ori, domnule amiral!

— Fie, Gabriel! Nu, sigur, nu mă amestec în astfel de uneltiri, le disprețuiesc și-i disprețuiesc pe cei care le pun la cale. Nu văd în asta gloria, ci rușinea neamului meu! Cu atît mai mult sînt obligat să mă arăt sever față de mine însumi și integru față de alții, ca să răscumpăr greșelile celor apropiați mie.

— Da, zise Gabriel, știu că cinstea și virtutea sălășluiesc în domnia-voastră, domnule amiral, și vă cer încă o dată scuze de a vă fi vorbit ca unuia dintre acei seniori de la Curtea noastră, fără lege și credință, pe care am învățat să-i disprețuiesc și să-i urăsc.

— Vai, spuse Coligny, mai curînd ar trebui să-i plîngi pe acei sărmani ambițioși, pe acei bieți papistași orgolioși. Gabriel, ar trebui să fii hughenot... Sînt sigur că pînă la urmă lupta cu o Curte coruptă va sfîrși prin a te aduce în rîndurile noastre. Voi fi fericit să arunc eu, primul, în sufletul dumitale sămînța revoltei...

— Știu, domnule amiral, zise Gabriel, că aparțineți partidului reformaților și am învățat să stimez partidul acesta care este atît de persecutat. Totuși, vedeți, eu sînt un suflet slab, și simt că voi fi întotdeauna de aceeași credință de care va fi și Diana.

— Ei bine, zise Gaspard de Coligny, cuprins de febra prozelitismului, ei bine, dacă doamna de Castro este de partea virtuții și a adevărului, ea este de aceeași credință ca și noi. Știu de asemenea, și ți-o repet, că această Curte desfrînată cu care, imprudentule! ai intrat în luptă, te va învinge și că ai să vrei să te răzbuni. Crezi că domnul de Montmorency, care a pus ochii pe fiica regelui pentru fiul său, o să consimtă să-ți lase dumitale această partidă bogată?

— Poate că i-o voi disputa, zise Gabriel. Dacă regele își ține angajamentele sacre luate față de mine...

— Regele și angajamente sacre! zise amiralul. Angajamente sacre pentru cel care, după ce a poruncit Parlamentului să discute în fața lui problema libertății conștiinței, i-a ars pe rug pe Anne Dubourg și pe Dufour!

— Nu spuneți asta, domnule amiral, strigă Gabriel; nu-mi spuneți că regele Henric al II-lea nu-și va ține făgăduiala solemnă pe care mi-a făcut-o; căci atunci nu numai credința mea se va răzvrăti, ci teamă mi-e că și spada. Nu voi deveni hughenot, ci ucigaș.

— Nu, dacă devii hughenot, zise Gaspard de Colighy. Răzbunarea dumitale va fi mai cumplită, prietene. Ai să ne ajuți cu curajul dumitale tînăr, cu devotamentul dumitale pătimaș, într-o operă de renovare care i se va părea regelui mai funestă poate decît o lovitură de pumnal. Gîndește-te, Gabriel, că vrem să-i smulgem drepturile abuzive și privilegiile monstruoase; gîndește-te că nu numai în Biserică, ci și în cîrmuire dorim să aducem o reformă de temut. Ai putut vedea cît iubesc Franța și cum o slujesc. Ei bine, țin cu

reformații, pentru că văd în reformă măreția și viitorul patriei! Gabriel, Gabriel, dacă ai fi citit măcar o dată cărțile lui Luther, ai fi simțit cum acel spirit de libertate care se degajă din ele pune în dumneata un alt suflet și-ți deschide o altă viața.

— Viața mea e dragostea pentru Diana, răspunse Gabriel; sufletul meu are de îndeplinit o datorie sfîntă pe care sper să mi-o îndeplinesc.

— Iubirea și datoria unui bărbat! Ești tînăr și orb, prietene; deși inima-mi sîngerează, trebuie să-ți spun totuși că nenorocirea îți va deschide ochii. Generozitatea și puritatea dumitale îți vor atrage multe necazuri la această Curte nerușinată și rea, așa cum copacii înalți atrag pe vreme de furtună fulgerul. Vei reflecta atunci la ce ți-am spus astăzi. Vei cunoaște cărțile noastre, de exemplu aceasta, zise amiralul arătînd spre volumul deschis de pe masă, pe care-l luă în mînă. Vei înțelege aceste vorbe îndrăznețe, dar drepte și frumoase, pe care ni le adresează un om tînăr ca și dumneata, consilier în Parlamentul din Bordeaux, care se numește Etienne de la Boetie[1]. Vei spune atunci ca și el în această carte — *Servitutea voluntară*: «Ce nenorocire sau ce viciu, să vezi un număr infinit de oameni, nu ascultînd, ci slugărind; nu guvernați, ci tiranizați de unul singur, și nu de un Hercule, nici de un Samson, ci de o stîrpitură și cel mai adesea de cel mai laș și mai papă-lapte din țară, incapabil să-i vină de hac unei muieruște...»

— Da, zise Gabriel, sînt în cartea asta niște discursuri primejdioase și îndrăznețe care pur și simplu te uimesc. Aveți, dealtfel, dreptate, domnule amiral, e posibil ca într-o zi mînia să mă arunce în rîndurile reformaților și opresiunea să mă așeze în partidul oprimaților. Dar, pînă atunci, vedeți, viața mea este prea plină pentru ca aceste idei noi, pe care mi le înfățișați, să prindă rădăcini, și am de făcut prea multe lucruri ca să am timpul să mă mai gîndesc și la cărți.

Totuși, Gaspard de Coligny își susținu cu căldură ideile care fermentau pe atunci ca un vin nou și discuția se prelungi multă vreme între tînărul pătimaș și bărbatul potolit, unul încrezător și exaltat, celălalt grav și profund.

Dealtfel amiralul nu se înșela cîtuși de puțin în sumbrele sale previziuni și nedreptățile îndurate aveau, într-adevăr, să-l arunce pe Gabriel în rîndurile reformaților.

XXXIII

Sora Bénie

Era o seară de august senină și nespus de frumoasă. Pe cerul de un albastru profund, presărat peste tot cu stele, luna nu se ridicase încă; dar noaptea misterioasă era și mai încîntătoare și mai plină de farmec.

---

[1] *Etienne de la Boetie* (1530-1593), umanist francez, prieten cu Montaigne, care s-a ridicat împotriva tiraniei monarhice prin lucrările *Discurs despre servitutea voluntară* și *Împotriva unuia*.

Această liniște dulce contrasta în mod ciudat cu mișcarea și zarva de peste zi. Spaniolii dăduseră două asalturi consecutive. Fuseseră respinși de două ori, lăsînd în urmă numeroși morți și răniți și dintr-o tabără și din cealaltă. Numai că dușmanul avea rezerve puternice și trupe proaspete pentru a le înlocui pe cele obosite. Așa că Gabriel, mereu de veghe, se temea ca cele două asalturi de peste zi să nu fi avut alt scop decît să epuizeze forțele și vigilența asediaților, pentru a pregăti un al treilea asalt nocturn. Totuși ceasul de la Colegiu bătu zece și nimic nu părea să confirme aceste bănuieli. Nici o lumină nu sclipea printre corturile spaniole. In tabără, ca și în oraș, nu se auzea decît strigătul monoton al sentinelelor și, ca și orașul, tabăra părea să se odihnească după luptele de peste zi.

Drept urmare, Gabriel, după un ultim rond în jurul meterezelor, socoti că poate să slăbească un moment această supraveghere permanentă a orașului. Saint-Quentin, după sosirea tînărului, rezistase patru zile. Încă patru zile, și Gabriel și-ar fi ținut făgăduiala făcută regelui; urma ca și regele să și-o țina pe a sa.

Gabriel porunci deci scutierului să-l urmeze, dar fără să-i spună unde se ducea. După insuccesul din ajun pe lîngă maica superioară, începea să nu mai aibă încredere, dacă nu în fidelitatea, cel puțin în inteligența lui Martin-Guerre. Se feri deci să-i mai vorbească despre prețioasele informații pe care i le dăduse Jean Peuquoy și falsul Martin-Guerre. care credea că-și însoțește stăpînul în rondul obișnuit, fu destul de uimit să-l vadă îndreptîndu-se spre bulevardul Reginei, unde fusese instalat spitalul provizoriu.

— Vă duceți să vedeți vreun rănit, monseniore? zise el.

— Stt! răspunse Gabriel, ducîndu-și degetul la buze.

Spitalul, în fața căruia Gabriel și Arnauld sosiră în acel moment, fusese plasat chiar lîngă metereze, aproape de foburgul d`Isle, care era locul cel mai periculos și, ca urmare, cel în care ajutoarele erau mai mult decît necesare. Spitalul fusese instalat într-o clădire mare care slujise, înainte de asediu, drept magazie de furaje, dar care fusese pusă de urgență la dispoziția chirurgilor. Blîndețea nopții de vară îngăduise doctorilor să lase deschisă ușa din mijloc ca să se primenească aerul. De pe treptele de jos ale unei galerii exterioare, la lumina lămpilor care ardeau fără încetare, Gabriel putu să arunce o privire în această sală a suferințelor.

Spectacolul era groaznic. Ici și colo se aflau cîteva paturi însîngerate, înjghebate în grabă; dar acest lux nu era acordat decît privilegiaților. Majoritatea răniților zăceau pe jos, pe saltele, cuverturi, și chiar pe paie. Gemete sfîșietoare și plînsete chemau din toate părțile pe chirurgi care, cu tot zelul, nu-i puteau totuși ajuta pe toți. Tremurăturile febrei sau convulsiile agoniei îi răsuceau pe mindirul lor pe toți acești nenorociți; în cîte un colț, vedeai cîte unul care nu mai striga, nu se mai mișca.

In fața acestui dureros și jalnic tablou, pînă și inimile cele mai viteze își pierdeau tăria și curajul; Arnauld du Thill începu să tremure, iar Gabriel păli. Dar, dintr-o dată, un surîs duios lumină chipul palid al tînărului. In mijlocul acestui infern plin de tot atîtea dureri cît și cel al lui Dante, se ivi dulcea Beatrice. Diana, sau mai curînd sora Benie, trecea, senină și melancolică, printre răniți.

Niciodată nu i se păruse mai frumoasă lui Gabriel. Aurul, diamantele și catifelele nu i se potriveau mai bine la serbările de la Curte, ca rochia simplă de postav și vălul alb în această mohorîtă ambulanță. Cu profilul ei pur, cu mersul ei ușor, cu privirea mîngîietoare, ai fi putut s-o socoți însăși Mila coborîtă în acest loc ai suferinței. Nimic nu era mai înduioșător decît să vezi această frumusețe aleasă aplecîndu-se asupra acelor frunți palide și desfigurate de spaimă, această fiică de rege întinzînd emoționată mîna ei mică acelor soldați fără nume care se pregăteau să moară. Gabriel se gîndi fără să vrea la Diana de Poitiers, ocupată fără îndoială, în acel moment, cu tot soiul de afaceri necurate, și cu iubiri nerușinate, și, izbit de acest contrast dintre cele două Diane, își zise că Dumnezeu dăruise fiicei virtutea pentru a răscumpăra greșelile mamei.

În vreme ce Gabriel, care nu era visător din fire, se lăsase în voia contemplației și comparațiilor, fără să bage de seamă că timpul trecea, înlăuntrul ambulanței se înstăpînise liniștea. Dealtfel era și foarte tîrziu; chirurgii își terminaseră treaba. mișcarea încetase, de asemenea și vaietele. Li se recomanda răniților liniște și odihnă și licorile adormitoare se adăugau acestor sfaturi. Se mai auzeau ici, colo gemete jalnice, dar strigătele acelea sfîșietoare de mai înainte încetaseră. Diana adresase bolnavilor ultimele cuvinte de mîngîiere și-i îndemnase la odihnă și la răbdare. Cînd îi văzu pe toți oarecum liniștiți, oftă îndelung și se apropie de galeria exterioară ca să respire aerul curat al nopții și să-și odihnească privirea, contemplînd stelele albe. Se sprijini de un soi de balustradă de piatră și privirea ei, ridicată spre cer, nu-l zări pe treptele de jos ale scării, la zece pași de ea, pe Gabriel, care o privea în extaz.

O mișcare destul de bruscă a lui Martin-Guerre, care nu părea să împărtășească această încîntare, îl readuse pe îndrăgostitul nostru pe pămînt.

— Martin, îi spuse el în șoaptă scutierului, vezi ce ocazie unică mi se oferă. Trebuie, vreau să profit și să-i vorbesc, poate pentru ultima oară, doamnei Diana. Tu veghează să nu ne întrerupă nimeni și fă de pază pițin mai încolo, rămînînd totuși cît mai aproape de mine. Du-te, credinciosul meu slujitor, du-te...

— Dar, monseniore, obiectă Martin, nu vă temeți că maica superioară...

— Ea e probabil într-o altă sală, zise Gabriel. Și apoi, n-are rost să mai șovăi cînd mă gîndesc că s-ar putea să nu ne mai vedem niciodată.

Martin păru să se resemneze și se îndreptă furios.

Gabriel se apropie de Diana chemînd-o încetișor.

— Diana! Diana!

Fata tresări; dar ochii ei, care n-avuseră încă vreme să se obișnuiască cu întunericul, nu-l văzură de la început pe Gabriel.

— Cine mă strigă? zise ea; și cine-mi spune astfel?

— Eu, răspunse Gabriel.

— Dumneata, domnule d`Exmes? Ești într-adevăr dumneata? Și ce vrei de la mine în acest loc și la această oră? Dacă, așa cum m-ai anunțat, îmi aduci vești de la rege. tatăl meu, ai întîrziat și ți-ai ales prost locul și momentul. Dealtfel, știi prea bine că nu vreau

să aud nimic de la dumneata. Ei bine, domnule d'Exmes, nu răspunzi? Nu m-ai înțeles? Taci? Ce înseamnă tăcerea asta, Gabriel?

— Gabriel! In sfîrșit! strigă tînărul. Nu ți-am răspuns, Diana, pentru că cuvintele tale reci mă îngheață și fiindcă nu găsesc puterea să-ți spun «doamnă» așa cum spui tu «domnule».

— Nu-mi spune «doamnă» și nu-mi mai spune nici Diana. Doamna de Castro nu mai există; în fața dumitale se află sora Benie. Numește-mă «soră» și eu îți voi spune «frate».

— Cum? Ce spui? strigă Gabriel dîndu-se îndărăt înspăimîntat. Să te numesc soră? De ce asta, Dumnezeule? De ce?

— Dar așa-mi spune toată lumea. De ce ți se pare atît de înfricoșător?

— Ai dreptate, iartă-mă, sînt nebun. Dar trebuie să mă obișnuiesc, da... mă voi obișnui... soră!

— Vezi? zise Diana surîzînd cu tristețe. Este dealtfel singurul nume care-mi convine cel mai bine; căci, măcar că nu mi-am făcut încă legămîntul, nădăjduiesc, dacă voi obține aprobarea regelui, să rămîn pentru totdeauna aici. Nu cumva îmi aduci această aprobare, frate?

— Oh, făcu Gabriel cu durere și reproș.

— Fii sigur, zise Diana, că nu există nici urmă de amărăciune în vorbele mele. Am suferit atîta printre oameni încît sînt nevoită să-mi caut un refugiu salvator. Nu ciuda mă face să procedez și să vorbesc astfel, ci durerea.

Nu existau, în adevăr, în cuvintele Dianei decît durere și tristețe. În inima sa totuși se amesteca în această tristețe și o undă de bucurie pe care nu și-o putuse stăpîni la vederea lui Gabriel, a lui Gabriel pe care ea îl crezuse odinioară pierdut pentru dragostea ei și pentru această lume și pe care-l regăsea astăzi energic, puternic și poate tandru. Așa că, fără să vrea, coborî două sau trei trepte și, atrasă ca de un magnet, se apropie de Gabriel.

— Ascultă, îi zise acesta, trebuie să punem capăt neînțelegerii care ne-a sfîșiat inimile. Nu mai pot să suport gîndul că mă crezi indiferent, sau cine mai știe? că te urăsc! Această idee cumplită mă tulbură pînă și în îndatorirea dificilă pe care o am de îndeplinit. Dar, hai puțin mai încolo... sper că nu ți-ai pierdut încrederea în mine, nu-i așa? Te rog, să ne îndepărtăm puțin din locul ăsta... Dacă nu putem fi văzuți, putem fi auziți și țin ca discuția să nu ne fie tulburată.

Diana îl privi. Asemenea vorbe rostite de gura lui erau atotputernice asupra ei. Urcă din nou cele cîteva trepte ca să vadă dacă în sala ambulanței era totul în ordine, apoi coborî scara punîndu-și cu încredere mîna în mîna gentilomului.

— Mulțumesc, îi spuse Gabriel, clipele sînt prețioase, căci mă tem ca nu cumva maica stareță, care acum îmi cunoaște dragostea, să nu vină să ne întrerupă discuția, serioasă și curată ca și afecțiunea mea pentru tine, Diana.

— De asta deci, după ce mi-a vorbit de sosirea și de dorința ta de a discuta cu mine, maica Monique, înștiințată desigur de careva despre trecutul pe care eu i l-am ascuns în parte, mărturisesc, m-a împiedicat timp de trei zile să ies din mînăstire și ar fi vrut să mă oprească și-n seara asta dacă nu mi-ar fi sosit rîndul de veghe la ambulanță și n-aș fi ținut cu tot dinadinsul să-mi îndeplinesc du-

reroasa îndatorire. Ah, Gabriel, oare nu fac rău c-o înşel pe această bună şi venerabilă prietenă?

— Alături de mine, zise Gabriel cu melancolie, eşti ca şi alături de un frate; trebuie, vreau să-ţi vorbesc!

— Atunci vorbeşte, frate, zise Diana.

Frate! Acest cuvînt dureros şi încîntător îi aminti lui Gabriel strania şi solemna alternativă în care-l aruncase soarta, şi-i izgoni pătimaşele gînduri pe care i le-ar fi putut deştepta în inimă noaptea solitară şi încîntătoarea frumuseţe a iubitei.

— Diana, zise el cu voce fermă, a trebuit să te văd şi să-ţi vorbesc ca să-ţi fac două rugăminţi: una care ţine de trecut, cealaltă care e legată de viitor. Eşti bună şi generoasă, Diana, şi le vei îndeplini pe amîndouă faţă de un prieten expus în orice clipă morţii.

— Oh! nu spune asta, strigă doamna de Castro, gata să se prăbuşească şi măsurîndu-şi, pierdută, dragostea cu spaima pe care o încerca.

— Îţi spun asta, zise Gabriel, nu ca să te sperii, ci ca să nu refuzi o iertare şi o favoare. Iertare pentru acea spaimă şi acea durere pe care ţi le-a pricinuit nebunia mea, în ziua în care te-am văzut pentru ultima oară la Paris. Am aruncat în biata ta inimă spaima şi dezolarea. Dar o descoperire cumplită făcută în ziua aceea, şi pe care abia o mai puteam păstra în mine, mă umpluse de nebunie şi de disperare. Poate că-ţi mai aminteşti că după aceea am fost foarte bolnav, că boala putea să-mi zdruncine minţile sau să mă coste viaţa.

— Dacă-mi amintesc, Gabriel?

— Nu-mi mai spune Gabriel, te rog, spune-mi frate, ca mai adineauri! Acum am nevoie să aud acest cuvînt care la început m-a speriat.

— Cum doreşti... zise Diana, mirată.

Dar în acel moment, la cincizeci de paşi de ei se auzi zgomotul regulat al unei trupe în marş şi sora Benie se strînse lîngă el cu teamă.

— Cine vine? Dumnezeule! Or să ne vadă! zise ea.

— E patrula oamenilor noştri, zise Gabriel, destul de contrariat.

— Dar vor trece pe lîngă noi, mă vor recunoaşte, mă vor striga... Oh! Lasă-mă să intru înainte de a se apropia; lasă-mă, te rog...

— Nu, e prea tîrziu, zise Gabriel, reţinînd-o. Să fugi acuma ar însemna să te vadă. Vino încoace!

Şi, urmat de Diana care tremură, urcă în grabă o scară ascunsă de o balustradă de piatră care ducea chiar spre metereze. Acolo, o aşeză pe Diana şi se aşeză şi el între o gheretă nepăzită şi creneluri. Patrula trecu la douăzeci de paşi fără să-i vadă.

«Iată un punct prost apărat», îşi zise Gabriel, mereu cu gîndul la un atac neaşteptat. Dar se reîntoarse repede spre Diana, încă agitată.

— Acum fii liniştită, îi zise el; pericolul a trecut. Dar ascult-mă, căci timpul trece şi eu am pe inimă două greutăţi care mă apasă. Nu mi-ai spus că mi-ai iertat nebunia de atunci şi eu am purtat tot timpul povara asta grea a trecutului.

— Să-ţi iert năuceala şi disperarea? zise Diana, nu, frate, astea nu se iartă, se plîng şi se mîngîie. Deşi nu voiam, plîngeam; acum iată-mă revenită la judecată şi la viaţă şi resemnată să mă supun Domnului.

— Ah. resemnarea nu-i destul, strigă Gabriel, trebuie să ai nădejde. Pentru asta am vrut să te văd. M-ai eliberat de remuşcările trecutului, îţi mulţumesc! Dar trebuie să-mi scoţi din suflet teama faţă de viitor. Tu eşti, vezi, unul dintre scopurile luminoase ale existenţei mele. Liniştit în ceea ce priveşte acest scop, vreau ca, îndreptîndu-mă către el, să nu fiu preocupat decît de primejdiile drumului; să fiu sigur că te găsesc la capătul acestui drum, cu un surîs trist dacă dau greş, vesel dacă reuşesc, dar în orice caz cu un surîs. Îţi cer să ai încredere în mine, căci taina care-mi determină acţiunile nu-mi aparţine; am jurat s-o păstrez şi dacă vreau să-mi ţin angajamentele faţă de mine, trebuie să le ţin şi pe cele care le-am luat faţă de alţii.

— Explică-te, zise Diana.

— Vezi bine că şovăi, răspunse Gabriel, pentru că mă gîndesc la veşmîntul pe care-l porţi, la cuvîntul «soră» pe care-l rostesc şi mai ales la adîncul respect pe care ţi-l port; nu vreau să rostesc vreo vorbă care să deştepte amintiri prea copleşitoare sau iluzii prea primejdioase. Şi, totuşi, trebuie să-ţi spun că niciodată chipul tău adorat nu s-a şters din sufletul meu şi că nimic şi nimeni nu-l va putea şterge vreodată!

— Gabriel! îl întrerupse Diana încurcată şi totodată încîntată.

— Ascultă-mă pînă la capăt, zise Gabriel. Ţi-o repet, nimeni şi nimic nu va şubrezi vreodată acest pătimaş... devotament pe care ţi l-am închinat, şi orice s-ar întîmpla, te voi iubi întotdeauna. Pînă atunci, Diana, iată ce vreau să-ţi cer: lasă totul pe seama providenţei şi afecţiunii mele, fără să speri nimic, dar fără să deznădăjduieşti. Înţelege-mă bine, dacă mă poţi înţelege. Mi-ai spus altădată că mă iubeşti. Simt în mima mea că încă mă poţi iubi. Doresc să atenuez tot ceea ce ţi s-a părut dezolant în vorbele mele atunci cînd te-am părăsit la Luvru. Să nu ne amăgim cu închipuiri, dar nici să credem că totul s-a sfîrşit pentru noi în lumea asta. Aşteaptă. În curînd ori voi putea să-ţi spun: Diana, te iubesc, aminteşte-ţi de copilăria noastră şi de mărturisirile tale, trebuie să fii a mea, Diana, şi prin toate mijloacele posibile, să obţinem de la rege consimţămîntul pentru unirea noastră, ori îţi voi spune: Soră, o soartă vitregă se opune iubirii noastre şi nu vrea să fim fericiţi; ceva peste puterile noastre se aşază între noi. Te dezleg de orice făgăduială. Eşti liberă. Dă-ţi viaţa altuia, nu vei fi nici învinuită, nici de plîns! Nu, pînă şi lacrimile vor fi atunci de prisos. Ne vom pleca deci capul fără un cuvînt şi ne vom accepta destinul inevitabil. îmi vei fi întotdeauna scumpă şi sfîntă; dar cele două fiinţe ale noastre care vor putea să se îmbrăţişeze frăţeşte nu vor putea niciodată să se unească prin legătura sfîntă a căsătoriei.

— Ce taină ciudată şi de temut! nu se putu abţine să spună doamna de Castro, pierdută într-o îngîndurare plină de spaime.

— Această taină nu ţi-o voi putea lămuri decît atunci. Pînă în ziua aceea vei scormoni în van prăpastia ei, soră. Pînă atunci, aşteaptă şi roagă-te. Îmi făgăduieşti să crezi în inima mea, să nu te mai hrăneşti cu gîndul de a renunţa la lume ca să te îngropi într-o mînăstire? Îmi făgăduieşti să ai încredere în mine?

— Da, asta pot să ţi-o făgăduiesc, Gabriel. Dar de ce să mă

reîntorc în lume, dacă nu voi putea fi alături de tine, la ce-mi va mai sluji viața din moment ce nu ți-o pot închina? Totul în mine și-n jurul meu nu-i decît întuneric, Dumnezeule!

— Diana, spuse Gabriel, cu glasul lui adînc și solemn, am nevoie de această făgăduială ca să pot merge liniștit și puternic pe drumul plin de primejdii pe care mi l-am ales, ca să fiu sigur că la capătul lui te voi găsi, liberă și gata să mă primești...

— Bine, Gabriel. te voi asculta, zise Diana.

— Îți mulțumesc! strigă Gabriel. Acum viitorul îmi aparține. Vrei să-mi dai o clipă mîna ca zălog al făgăduielii tale?

— Iat-o!

— Așa! Acum sînt sigur că voi învinge, zise el pătimaș. Mi se pare că nimic nu mai stă în calea dorințelor și planurilor mele.

Dar, ca o îndoită dezmințire a acestui vis, chiar în acel moment se auziră cîteva glasuri dinspre ambulanță strigînd-o pe sora Benie, iar dinspre șanțuri un zgomot ușor și suspect ajunsese la urechile lui Gabriel.

— Mă caută, mă strigă! Dacă ne găsesc împreună? Adio, frate! Adio, Gabriel!

— Cu bine, Diana. Du-te! Eu rămîn aici. Spune-le că ai ieșit ca să iei puțin aer! Pe curînd și-ți mulțumesc încă o dată!

Diana se grăbi să coboare scara și să iasă înaintea oamenilor cu torțe care-o strigau din toate părțile precedați de maica Monique. Cine oare îi deșteptase bănuielile superioarei prin insinuări ticăloase? Cine altul dacă nu Arnauld al nostru, amestecat, cu mutra cea mai cucernică, printre cei care-o căutau pe sora Benie? Nimeni n-avea un aer mai nevinovat ca acest ticălos, care se asemuia atît de bine cu bunul Martin-Guerre. Gabriel, liniștit, văzînd-o pe Diana alături de sora Monique, tocmai se pregătea să părăsească și el meterezele, cînd, dintr-o dată, o umbră se ridică în spatele său. Un om, un dușman, înarmat pînă-n dinți, încălecase zidul. Să se năpustească asupra acestui om, să-l răstoarne c-o lovitură de sabie și să strige cît îl ținea gura: «Alarmă! Alarmă!», să se avînte spre scara proptită de zid, încărcată cu spanioli, fu pentru Gabriel o treabă de o clipă.

Gabriel nu se înșelase, dușmanul dăduse unul după altul două atacuri în timpul zilei ca să poată încerca mai sigur, în toiul nopții, această tentativă. Dar providența sau, mai degrabă, dragostea îl aduseseră pe Gabriel acolo.

Înainte ca un alt dușman să-l urmeze pe platformă pe cel doborît, el apucă cu mîini viguroase capătul scării pe care stăteau ciucure asediatorii. Strigătele acestora, căzuți grămadă la pămînt, se amestecară cu strigătele lui Gabriel care-și chema întruna oamenii. Totuși, la douăzeci de pași mai încolo se și ridicase o altă scară. Din fericire, Gabriel găsi un pietroi mare și, primejdia dublîndu-i puterea, putu să-l ridice peste parapet, de unde nu mai avu altceva de făcut decît să izbească cu el în cea de a doua scară. Această greutate rupse scara în două și nenorocitii aflați pe ea, loviți de moarte ori uciși, căzură în șanțuri înspăimîntînd cu vaietele lor pe camarazii care începură să ezite.

Strigătele lui Gabriel ajunseră în sfîrșit la urechile sentinelelor; tobele sunară adunarea, toaca de la Colegiu începu să bată de zor.

Nu trecuseră nici cinci minute şi mai bine de o sută de oameni alergară lîngă contele d'Exmes, gata să-i respingă, împreună cu el, pe asediatorii care cutezau să mai încerce, trăgînd cu folos asupra celor din şanţuri şi care nu puteau răspunde focului archebuzelor.

Îndrăzneaţa lovitură a spaniolilor dăduse greş. Ar fi reuşit totuşi dacă punctul de atac ar fi fost lipsit de apărători, cum li se păruse a fi. Dar Gabriel, aflîndu-se acolo, le dejucase planul. Asediatorii nu mai aveau altceva de făcut decît să bată în retragere, ceea ce şi făcură foarte repede, lăsînd în urmă un număr de morţi şi ducînd cu ei un număr şi mai mare de răniţi.

Oraşul era încă o dată salvat şi încă o dată mulţumită lui Gabriel. Dar, ca făgăduiala făcută regelui să fie îndeplinită, oraşul trebuia să mai reziste încă patru zile.

XXXIV

O înfrîngere victorioasă

Eşecul neaşteptat pe care-l suferiseră avu, pentru prima oară, efectul de a-i descuraja pe asediatori, care părură să înţeleagă că nu vor putea pune mîna pe oraş decît după ce vor fi zdrobit unul cîte unul mijloacele de rezistenţă ce li se mai puteau opune. Deci, timp de trei zile, nu mai încercară un nou atac; dar toate bateriile lor bubuiau, toate obuzele explodau fără răgaz şi fără odihnă. Oamenii care apărau oraşul, însufleţiţi de un elan supraomenesc, li se păreau de neînvins: atacară zidurile şi zidurile fură mai puţin tari decît piepturile. Se prăbuşiră toate, şanţurile se umplură cu dărîmături, centura de apărare a oraşului căzu bucată cu bucată. Abia după patru zile de la atacul lor nocturn, spaniolii se hazardară în sfîrşit la un nou asalt. Era cea de a opta zi şi ultima cerută de Henric al II-lea lui Gabriel. Dacă atacul duşmanilor eşua şi de data asta, tatăl său era salvat, odată cu oraşul: dacă nu, toate greutăţile şi toate eforturile deveneau inutile, bătrînul, Diana şi Gabriel însuşi erau pierduţi.

Astfel că e imposibil de spus ce curaj furios desfăşură el în ziua aceea. N-ai fi crezut că poate exista atîta putere şi energie în sufletul şi-n trupul unui om. Nu vedea pericolele, nici moartea, nu se gîndea decît la tatăl şi la logodnica sa, mergea împotriva suliţelor, în faţa gloanţelor şi a ghiulelelor ca şi cum ar fi fost invulnerabil. O aşchie de piatră îl atinsese în coastă şi fierul unei lănci la frunte, dar nu-şi simţea rănile, părea beat de curaj; apărea alergînd, izbind, însufleţind prin glasul şi exemplul lui. Îl vedeai pretutindeni unde era primejdia mai mare. Se lupta cît zece, cît douăzeci, cît o sută. Dar în această minunată exaltare, nu-i lipseau nici sîngele rece, nici prudenţa. Dintr-o privire mai promptă decît fulgerul, zarea pericolul şi îndată se şi ivea acolo. Apoi, cînd asediatorii cedau, cînd francezii, electrizaţi de acest exemplu molipsitor, căpătau un avantaj vădit, repede Gabriel se ivea în alt loc ameninţat şi, fără să obosească, fără să deznădăjduiască, îşi reîncepea eroica misiune.

Asta dură şase ceasuri, de la unu pînă la şapte.

La ora şapte se lăsă noaptea şi spaniolii bătură în retragere din toate părţile. În spatele cîtorva bucăţi de ziduri, cu cîteva turnuri

în ruine, și cîțiva soldați uciși sau răniți, Saint-Quentinul își prelungise încă cu o zi, poate chiar cu mai multe, glorioasa sa rezistență.

Cînd ultimul dușman se retrase. Gabriel căzu în mîinile celor care-l înconjurau, sfîrșit de oboseală și de bucurie.

Il purtară în triumf la primărie.

Rănile, dealtminteri, îi erau ușoare și leșinul nu putea ține prea mult. Cînd își reveni, amiralul de Coligny, radios, stătea alături de el.

— Domnule amiral, rosti Gabriel, n-am visat, nu-i așa? Astăzi a avut loc un asalt teribil pe care noi l-am respins?

— Da, prietene, și în parte mulțumită dumitale, răspunse Gaspard.

— Și cele opt zile pe care mi le-a cerut regele au trecut! strigă Gabriel. Oh, mulțumesc, mulțumesc, Doamne!

— Și ca să te îmbărbătez, zise amiralul, îți aduc știri minunate. Protejați de apărarea eroică a Saint-Quentinului, ai noștri organizează, după cît se pare, apărarea întregului teritoriu: unul dintre oamenii mei, care l-a putut vedea pe conetabil și care a intrat în oraș în timpul tumultului de astăzi, mi-a dat cele mai îmbucurătoare speranțe. Domnul de Guise a sosit la Paris cu armata din Piemont și, împreună cu cardinalul de Lorena, pregătește rezistența orașelor și a oamenilor. Saint-Quentinul. despopulat și descoperit, nu va putea să mai reziste, dar opera lui și a noastră a fost îndeplinită; Franța e salvată, prietene. Da, în dosul credincioaselor noastre ziduri toți se înarmează; nobilimea și toate celelalte stări se ridică, recruții dau năvală, două corpuri auxiliare germane au și fost angajate. Cînd dușmanul va fi ispravit cu noi, și asta nu poate să mai întîrzie, va avea cu cine să vorbească. Franța este salvată, Gabriel!

— Ah! domnule amiral, nu știți cît bine îmi faceți! Ingăduiți-mi, totuși, o întrebare: nu e vorba de un sentiment deșart, de amor-propriu, mă cunoașteți prea bine acum ca să nu credeți asta; la baza cererii mele se află un motiv mult mai serios și mai grav. Domnule amiral, în două cuvinte: credeți că prezența mea aici de opt zile încoace a contribuit într-o oarecare măsură la rezultatul fericit al apărării orașului Saint-Quentin?

— În mod sigur, prietene! răspunse Gaspard cu o generoasă franchețe. In ziua sosirii dumitale, ai văzut, eram gata să mă plec în fața răspunderii care îmi împovăra conștiința; aș fi înmînat eu însumi spaniolilor cheile acestei cetăți pe care regele mi-o dăduse în pază. A doua zi, însă, a venit ajutorul dumitale, cei o sută de oameni care au ridicat moralul asediaților. Nu mai vorbesc de inspiratele sfaturi pe care le-ai dat geniștilor și inginerilor noștri. Nu mai vorbesc de strălucitul curaj pe care l-ai avut întotdeauna și de care ai dat dovadă la fiecare asalt. Dar acum patru zile, cine a ferit orașul de atacul acela nocturn? Astăzi chiar, cine, cu o cutezanță uluitoare. a prelungit o rezistență pe care eu însumi o credeam imposibilă? Dumneata, numai dumneata, prietene! Dealtfel soldații noștri nu te mai numesc decît «Căpitanul cinci-sute», Gabriel, ți-o spun cu o bucurie sinceră și o recunoștință profundă, ești primul și singurul salvator al acestui oraș și, prin urmare, al Franței!

— Oh, vă mulțumesc, domnule amiral, pentru cuvintele dom-

mniei-voastre bune și indulgente. Dar, iertare, ați voi să le repetați și în fața majestății-sale?

— Nu este numai dorința, ci și datoria mea, și știi că, în privința datoriei, Gaspard de Coligny nu dă înapoi niciodată.

— Ce fericire! și cît vă voi rămîne de obligat, domnule amiral! Dar mai am o rugăminte: să nu vorbiți nimănui, vă rog, nici chiar domnului conetabil, ba mai ales domnului conetabil, de ceea ce am făcut ca să vă ajut în glorioasa domniei-voastre sarcină. Doar regele singur s-o știe. Majestatea-sa va vedea din asta că nu m-am străduit pentru glorie, ci doar pentru a-mi ține un angajament față de persoana sa; regele are posibilitatea să mă răsplătească, dacă dorește, cu ceva mult mai de preț, pentru mine decît toate onorurile și demnitățile regatului său. Da, domnule amiral, fie ca acest preț să-mi fie acordat și datoria lui Henric al II-lea față de mine va fi astfel însutit plătită.

— Recompensa trebuie într-adevăr să fie magnifică, zise amiralul. Să dea Domnul ca recunoștința regelui să nu te lipsească de ea. Eu voi face așa cum vrei, Gabriel, și, oricît m-ar costa să tac în legătură cu meritele dumitale, fiindcă mi-o ceri, voi tăcea.

— Ah! strigă Gabriel, e multă vreme de cînd n-am gustat o liniște asemănătoare cu cea pe care o încerc în acest moment. Cît este de bine să nădăjduiești și să crezi în viitor! Acum mă voi îndrepta și mai bucuros spre ziduri, mă voi bate cu inima ușoară și mi se va părea că voi fi de neînvins. Vor îndrăzni oare fierul sau plumbul să atingă un om care speră?

— Nu fi chiar atît de încrezător, zise surîzînd Coligny. Pot să-ți spun în mod sigur că această siguranță în victorie te va trăda. Orașul este aproape deschis, cîteva lovituri de tun vor dărîma ultimele bucăți de ziduri și ultimele rămășițe ale turnurilor. În plus, nu ne mai rămîn deloc brațe sănătoase, iar soldații care au înlocuit pînă acum, cu atîta bravură, zidurile, ne lipsesc. Asaltul apropiat îl va face pe inamic stăpîn pe oraș, să nu ne mai făurim iluzii în legătură cu asta.

— Dar domnul de Guise nu ne poate trimite ajutoare de la Paris? întrebă vicontele d'Exmès.

— Domnul de Guise, răspunse Gaspard, nu-și va expune prețioasele sale rezerve pentru un oraș pe trei sferturi cucerit și bine face. Să-și păstreze oamenii în inima Franței, acolo sînt ei necesari. Saint-Quentin este sacrificat. A rezistat destulă vreme. Slavă domnului! Nu-i mai rămîne decît să cadă în mod nobil și noi vom încerca să-l ajutăm, nu-i așa, Gabriel? Triumful spaniolilor în fața orașului Saint-Quentin trebuie să-i coste mai mult decît o înfrîngere. Acum nu ne mai batem ca să ne salvăm, ci ca să ne luptăm.

— Da, de plăcere, de lux, zise cu bucurie Gabriel, plăcere de eroi, domnule amiral, lux demn de domnia-voastră! Ei bine! fie, să ne distrăm ținînd orașul încă două-trei zile, chiar patru dacă putem. Să-i ținem în loc pe Filip al II-lea, pe Hilibert-Emmanuel, Spania, Anglia și Flandra, în fața unui morman de dărîmături. Asta ar însemna, pentru domnul de Guise, încă puțină vreme cîștigată, iar pentru noi un spectacol destul de amuzant. Ce spuneți?

— Spun, prietene, că faci o glumă bună și că pînă și în jocul dumitale e ceva plin de măreție.

Întîmplarea veni în ajutorul dorinței lui Coligny și Gabriel. Într-

adevăr, Filip al II-lea și generalul său Philibert-Emmanuel, furioși de a fi opriți atîta vreme în fața unui oraș și de a fi dat zece asalturi în zadar, nu mai voiră să-l încerce pe al unsprezecelea fără a fi siguri de data asta de victorie. Așa cum făcuseră și mai înainte, lăsară să treacă trei zile fără să atace și-și înlocuiră soldații prin tunuri, pentru că, hotărît, în eroica cetate zidurile erau mai puțin dure decît inimile.

În timpul celor trei zile, amiralul și vicontele d'Exmès porunciră să se repare, atît pe cît era posibil, stricăciunile. Dar, din nenorocire, brațele lipseau. La 26 august, la amiază, nu mai rămăsese în picioare o singură bucată de zid. Casele se văzură fără apărare, ca într-un oraș deschis, și soldații erau atît de rari încît nu mai putură să alcătuiască nici măcar o linie de front în punctele principale. Pînă și Gabriel fu obligat să accepte situația; înainte ca semnalul asaltului să se fi dat, orașul era ca și luat. Nu însă prin brești pe care o apăra Gabriel. Acolo, împreună cu el, se aflau domnul de Breuile, Jean Peuquoy și toți trei se străduiră atîta și făcură atîtea acte minunate de curaj încît îi respinseră de trei ori pe asediatori. Gabriel, mai ales, lupta ca un nebun și Jean Peuquoy se minuna atîta de loviturile zdravene de spadă pe care îl vedea împărțindu-le în dreapta și-n stînga, încît era cît pe ce să fie el însuși ucis din pricina neatenției, și Gabriel fu obligat în două rînduri să salveze viața admiratorului său.

Așa că acesta jură pe loc vicontelui credință și devotament veșnic. Striga chiar, în entuziasmul său, că regreta prea puțin orașul său natal pentru că avea de venerat și de îndrăgit pe Gabriel, că Saint-Quentin, e adevărat, îi dăduse viața, dar că vicontele d'Exmès i-o apărase!

Cu toate aceste eforturi generoase, orașul nu mai putea în nici un caz să mai reziste: zidurile sale nu mai erau decît o spărtură de la un cap la altul și Gabriel, du Breuil și Jean Peuquoy se mai băteau încă, atunci cînd, în spatele lor, dușmanii se și năpustiseră pe străzile orașului.

Dar viteaza cetate nu cedă în fața forței decît după șaptesprezece zile și după cel de al nouăsprezecelea asalt. Trecuseră douăsprezece zile de cînd sosise Gabriel și-și întrecuse făgăduiala făcută regelui cu de două ori cîte patruzeci și opt de ore!

XXXV

Arnauld du Thill face din nou mici afaceri

În primul moment jaful și măcelul bîntuiră orașul. Dar Philibert dădu ordine severe, porunci să înceteze prădăciunile și, fiindu-i adus amiralul de Coligny, îl lăudă pe față.

— Eu nu pedepsesc bravura și orașul Saint-Quentin nu va fi tratat mai aspru decît dacă s-ar fi predat în ziua în care ne-am început asediul.

Și învingătorul, la fel de generos ca și învinsul, îi îngădui amiralului să discute cu el condițiile pe care urma să i le pună.

Saint-Quentin era declarat, firește, oraș spaniol; dar acei dintre locuitorii săi care nu voiau să accepte dominația străină puteau să se retragă, părăsindu-și totodată casele. Toți, dealtfel, soldați și

burghezi, urmau să rămînă liberi; Philibert nu reținea decît cincizeci de prizonieri, indiferent de vîrstă, sex și condiție socială, la alegerea lui sau a căpitanilor săi, în vederea răscumpărării, ca să poată plăti astfel solda întîrziată a trupelor.

Bunurile și persoanele celorlalți urmau să fie respectate și Philibert își luă angajamentul să prevină orice dezordine. Îi făcea, în concluzie, lui Coligny, care-și epuizase toate resursele personale în acest asediu, hatîrul de a nu-i cere bani. Amiralul va fi liber, chiar de a doua zi, să-și întîlnească la Paris unchiul, pe conetabilul de Montmorency, care, după ziua Sfîntului Laurențiu, nu găsise învingători la fel de dezinteresați și care urma să furnizeze o răscumpărare serioasă, ce trebuia plătită, bineînțeles, într-un fel sau altul de către Franța. Dar Philibert-Emmanuel ținea la cinstea de a deveni prietenul lui Gaspard și nu voia răscumpărare pentru libertatea acestuia. Cheltuielile de război urmau să fie suportate de principalii lui locotenenți de cei mai bogați dintre burghezi.

Aceste hotărîri, care dovedeau mai multă blîndețe decît era de așteptat, fură acceptate cu supunere de Coligny și cu o bucurie amestecată cu o oarecare teamă de către locuitori. Pe cine avea să cadă alegerea de temut a lui Philibert-Emmanuel și a alor săi? Asta aveau s-o afle a doua zi, așa că, în ziua aceea, cei mai mîndri deveniră cei mai umili; iar cei mai bogați își strigară sus și tare sărăcia.

Arnauld du Thill, traficant la fel de activ pe cît de ingenios, își petrecuse noaptea gîndindu-se la afacerile sale și descoperi o combinație care putea deveni destul de rentabilă. Se îmbrăcă deci cît mai luxos cu putință și se duse dis-de-dimineață să se plimbe mîndru pe străzile înțesate cu învingători de toate națiile: germani, englezi, spanioli etc.

«Ce turn Babel!» își spuse Arnauld îngrijorat, neauzind decît cuvinte străine. «Cu cele cîteva vorbe englezești pe care le știu, nu voi putea niciodată să mă înțeleg cu vreunul din acești stîlcitori de limbă. Unii spun: *«Carajo!»*, alții, *«Goddam!»*, alții *«Tausend saperment»* și nici unul...»

— Mațe-fripte, haimana, stai pe loc! strigă în acel moment în spatele lui Arnauld o voce destul de puternică.

Arnauld se întoarse spre cel care, cu tot accentul englezesc pronunțat, părea totuși să posede pînă în străfunduri finețele limbii franceze.

Era un galigan înalt, cu chip palid și plete roșii, care părea pe cît de cutezător ca ostaș, pe atît de timpit ca om. Arnauld de Thill își dădu seama de la prima aruncătură de ochi că avea de a face cu un englez.

— Cu ce vă pot fi de folos? întrebă el.

— Te fac prizonier, iată cu ce-mi poți fi de folos, răspunse ostașul, care-și împodobi la rîndu-i limbajul, imitîndu-l, ca să se facă mai bine înțeles de interlocutorul său.

— De ce, zise el, să mă iei prizonier pe mine și nu pe altul? De ce nu mai curînd pe țesătorul ăla care trece, de pildă?

— Pentru că tu ești mai bine îmbrăcat decît el, răspunse englezul.

— Mda, zise Arnauld, și cu ce drept mă arestezi, mă rog, dumneata, un simplu arcaș, după cît se pare?

— Oh, n-o fac de capul meu, zise englezul, ci în numele stăpînului meu, lordul Grey, care-i comandă pe arcaşii englezi, şi căruia ducele Philibert-Emmanuel i-a acordat, pentru contribuţia lui la luptă, dreptul de a lua trei prizonieri, dintre care doi nobili şi unul burghez, de pe urma cărora vrea să obţină o răscumpărare cît mai mare. Or, stăpînul meu, care nu mă ştie nici ciung, nici orb, mi-a poruncit s-o şterg la vînătoare şi să-i fac rost de trei prizonieri de preţ. Tu eşti cel mai bun vînat pe care l-am întîlnit şi te voi face pachet, domnule burghez.

— E cam mare cinstea pentru un biet scutier, răspunse cu modestie Arnauld. Stăpînul tău o să-mi dea mîncare bună?

— Secătură, crezi c-o să-ţi dea multă vreme de mîncare? zise arcaşul.

— Păi, cred că pînă cînd o să binevoiască să-mi redea libertatea, zise Arnauld, că doar n-o să mă lase să mor de foame.

— Hm! făcu arcaşul, oare să fi luat într-adevăr un biet lup drept o vulpe cu blană scumpă?

— Mă tem că da, jupîne arcaş, zise Arnauld şi dacă lordul Grey, stăpînul dumitale, ţi-a făgăduit o răsplată pentru capturile pe care ai să i le aduci, mă tem că singura răsplată pe care o vei obţine pentru mine vor fi douăzeci ori treizeci de lovituri de baston. Asta nu ţi-am spus-o ca să te dezgust, ci dimpotrivă, te sfătuiesc să încerci.

— Drace, s-ar putea să ai dreptate! spuse englezul, observînd privirea maliţioasă a lui Arnauld, s-ar putea ca din pricina ta să pierd ceea ce lordul Grey mi-a făgăduit, şi anume o liră pentru fiecare sută pe care-o va obţine de la prinşii mei.

«Iată omul care-mi trebuie», gîndi Arnauld.

— Hei! zise el cu glas tare, amice inamic, dacă te-aş ajuta să pui mîna pe o pradă bogată, pe un prizonier care ar preţui, de exemplu, zece mii de livre, ai fi omul care să arăţi un pic de recunoştinţă faţă de mine, spune?

— Zece mii de livre! strigă englezul; sînt rari prizonierii care să preţuiască atîta! Mi-ar reveni, partea mea o sută de livre!

— Da, dar va trebui să-i dai cincizeci prietenului care te va ajuta. E drept, nu?

— Ei bine, fie! spuse arcaşul lordului Grey după un minut de şovăială, hai du-mă de îndată la omul acela şi spune-mi numele lui.

— Nu vom merge prea departe ca să-l găsim, zise Arnauld, să facem cîţva paşi încoace. Aşteaptă, nu vreau să mă arăt împreună cu dumneata în piaţă. Lasă-mă să mă ascund în dosul acestei case. Haide, ia-o înainte. Vezi în balconul primăriei un gentilom care discută cu un burghez?

— Îl văd, zise englezul, ăsta-i omul meu?

— E omul nostru.

— Şi se numeşte?

— Vicontele d'Exmes.

— Ah! într-adevăr, zise arcaşul, e vicontele d'Exmes. Se vorbea frumos despre el în tabără. E tot atît de bogat pe cît de brav?

— Răspund de el.

— Îl cunoşti cît se poate de bine, jupîne?

— Drace, sînt scutierul lui.

— Ah, Iudă, nu se putu împiedica să zică arcașul.

— Nu, răspunse liniștit Arnauld, căci Iuda s-a spînzurat, pe cînd eu n-am de gînd.

— Poate că ai să scapi de pedeapsă, zise englezul, care era glumeț de felul lui.

— Dar, ia stai, zise Arnauld, îți ții învoiala, da ori ba?

— O țin, spuse englezul. Il voi conduce pe stăpînul tău la milordul Grey. Ai să-mi arăți apoi un alt nobil și cîțiva burghezi bogați, dacă știi...

— Cunosc la același preț: juma-juma!

— Fie, negustor al satanei.

— Ca și tine, zise Arnauld. Ah! Să nu te pună dracu să trișezi! Ticăloșii trebuie să se înțeleagă între ei. Stăpîn-tu plătește bani peșin?

— Peșin și înainte, vino cu mine la milordul Grey, sub motiv că-l însoțești pe vicontele d`Exmes, îmi voi încasa răsplata și-ți voi da pe loc partea. Iar tu, recunoscător, mă vei ajuta să-mi găsesc a doua și a treia captură, nu-i așa?

— Vom vedea, zise Arnauld, să ne ocupăm mai întîi de prima.

— Ascultă, stapînul tău e prea aspru în timp de război ca să nu fie blînd în timp de pace; du-te, peste două minute, și așază-te în spatele lui, vei vedea dacă-mi cunosc sau nu meseria.

Arnauld îl părăsi într-adevăr pe demnul său acolit, intră în primărie și, cu chipul lui de două ori fățarnic, intră în odaia în care Gabriel discuta cu Jean Peuquoy și-l întrebă dacă n-avea nevoie de el. Încă mai vorbea cînd intră arcașul. Englezul se duse drept la viconte, care-l privi cu surpriză.

— Am cinstea să-i vorbesc monseniorului viconte d`Exmes? întrebă arcașul cu o privire pe care o aruncă de obicei negustorul mărfii sale.

— Sînt vicontele d`Exmes, într-adevăr, răspunse Gabriel din ce în ce mai mirat; ce vrei de la mine?

— Sabia dumneavoastră, monseniore, spuse arcașul înclinîndu-se pînă la pămînt.

— Ție! strigă Gabriel dîndu-se înapoi cu un gest de un inexprimabil dispreț.

— În numele lordului Grey, stăpînul meu, monseniore, zise arcașul, care nu era mîndru din fire. Faceți parte dintre cei cincizeci de prizonieri pe care monseniorul amiral trebuie să-i remită învingătorului. N-aș fi voit, bietul de mine, să fiu silit să vă anunț această veste neplăcută.

— N-ai fi voit! zise Gabriel; dar lordul Grey, un gentilom, și-ar fi putut asuma sarcina să-mi ceară el însuși spada. Lui am să i-o dau, pricepi?

— Cum doriți, monseniore.

— Îmi place să cred că stăpînul tău vrea să mă răscumpere?

— Oh, sigur, monseniore, zise cu grabă arcașul.

— Te urmez, răspunse Gabriel.

— Dar este o ticăloșie, strigă Jean Peuquoy, N-aveți dreptul să cedați astfel, monseniore. Opuneți-vă, nu sînteți din Saint-Quentin. Nu sînteți din oraș!

— Jupînul Jean Peuquoy are dreptate, zise Arnauld du Thill cu

ardoare, arătîndu-i-l printr-un semn furiș, arcașului, pe burghez, monseniorul nu este din Saint-Quentin și jupînul Jean Peuquoy știe asta. Căci stă aici de aproape patruzeci de ani! Și e sindic al breslei sale; și căpitan al companiei de arcași! Ce ai de răspuns la asta, englezule?

— Am de răspuns, zise englezul, care pricepuse, că dacă jupînul Jean Peuquoy se află aici, am ordin să-l arestez, căci el se află pe lista mea.

— Eu! strigă demnul burghez.

— Dumneata însuți, jupîne, răspunse arcașul.

Peuquoy îl privi întrebător pe Gabriel.

— Vai, jupîne Jean, spuse oftînd fără voie vicontele d`Exmes, cred că cel mai bine este ca, după ce ne-am făcut datoria de soldați în timpul luptei, să acceptăm dreptul învingătorului, odată ce bătălia s-a isprăvit. Să ne resemnăm, jupîne Jean Peuquoy.

— Să-l urmez pe omul ăsta? întrebă Peuquoy.

— Sigur! Și, în această încercare, sînt fericit că n-am fost despărțit de dumneata.

— E drept, monseniore! zise Jean Peuquoy mișcat; sînteți într-adevăr bun. Dacă un căpitan mare și viteaz ca domnia-voastră își acceptă soarta, un burghez amărît ca mine să mai murmure? Haidem, ticălosule, zise el adresîndu-se arcașului: sînt prizonierul stăpînului tău.

— Și mă veți urma la lordul Grey, zise arcașul, unde veți rămîne, pînă veți face rost de răscumpărare mare?

— Unde vom rămîne pentru totdeauna, diavole! strigă Jean Peuquoy. Englezul de stăpîn-tu nu va afla niciodată culoarea scuzilor mei! Va trebui să-mi dea de mîncare dacă e creștin, pînă în ultima mea zi și află că eu mănînc zdravăn, te previn...

Arcașul îi aruncă o privire speriată lui Arnauld du Thill, dar acesta îl liniști printr-un semn și i-l arătă pe Gabriel care rîdea de gluma prietenului său. Englezul pricepu gluma și începu să rîdă și el cu înțelegere.

— Așadar, zise el, monseniore, și dumneata, jupîne, vreau să...

— Condu-ne la locuința lordului Grey, îl întrerupse Gabriel cu trufie, și ne vom înțelege cu stăpînul tău.

— La voia monseniorului, zise umil arcașul. Și, mergînd înaintea celor doi, avînd grijă chiar să se tragă mai la o parte, îi conduse la lordul Grey. Arnauld du Thill îi urma de la distanță.

Lordul Grey era un soldat flegmatic și greoi, și plicticos, pentru care războiul era o afacere și care era foarte supărat de a nu fi fost plătit, el și trupa sa, decît din răscumpărarea a trei amărîți de prizonieri. Îi primi deci pe Gabriel și pe Jean Peuquoy cu o demnitate rece.

— Ah! Am avantajul de a-l avea prizonier pe vicontele d`Exmes! spuse el, privindu-l pe Gabriel cu curiozitate. Ne-ați dat destul de frică, domnule, și dacă v-aș cere drept răsplată ceea ce l-ați făcut pe Filip al II-lea să piardă, cred că regele Henric s-ar ruina.

— Am făcut ce-am putut, zise simplu Gabriel.

— Strădania dumneavoastră vă face cinste, și vă felicit, zise lordul Grey. Dar nu despre asta e vorba. Soarta războiului, măcar că dumneavoastră ați săvîrșit minuni ca s-o schimbați, v-a adus în

puterea mea, pe domnia-voastră și viteaza domniei-voastre spadă. Oh! Păstrați-o, domnule, păstrați-o, adaugă el văzînd că Gabriel se pregătea să i-o dea. Dar, pentru a răscumpăra dreptul de a vă sluji de ea, ce-ați putea sacrifica? Știu că, din nenorocire, bravura și bogăția nu fac casă bună. Cinci mii de scuzi, domnule, vi se pare un preț convenabil pentru libertatea dumneavoastră?

— Nu, milord, zise Gabriel.

— Nu? Vi se pare prea scump? zise lordul Grey. Ah? Blestematul ăsta de război! Haide, fie patru mii de scuzi; nu-i prea mult, să mă bată Dumnezeu!

— Nu-i destul, milord, răspunse cu răceală Gabriel.

— Cum, domnule, ce spuneți? strigă englezul.

— Spun, zise Gabriel, că nu m-ați înțeles. M-ați întrebat dacă cinci mii de scuzi mi s-ar părea o răscumpărare convenabilă și eu v-am răspuns că nu, căci, după părerea mea, prețuiesc dublu, domnule.

— Foarte bine, răspunse englezul; de fapt, regele dumneavoastră ar putea foarte bine să dea suma asta pentru a păstra un asemenea viteaz.

— Nădăjduiesc să n-am nevoie să recurg la rege, spuse Gabriel, averea mea personală îmi va permite, cred, să fac față acestei cheltuieli neprevăzute și să mă achit față de dumneavoastră.

— Din ce în ce mai bine, zise lordul Grey, puțin surprins. Deci, în situația asta, îmi datorați zece mii de scuzi și, iertare, pe cînd plata?

— Înțelegeți, zise Gabriel, că n-am adus cu mine suma asta într-un oraș asediat; pe de altă parte, veniturile domnului de Coligny și ale prietenilor săi, ca și ale mele sînt foarte restrînse aici. Dar, dacă-mi acordați puțin timp, pot cere de la Paris...

— Foarte bine! zise lordul Grey, la nevoie mă voi mulțumi și cu cuvîntul dumneavoastră, care valorează aur. Dar cum afacerile sînt afaceri și cum dezbinarea dintre trupele noastre și cele spaniole mă va obliga poate să mă reîntorc în Anglia, nu vă veți supăra dacă, pînă la plata sumei cuvenite, vă voi reține, nu în acest oraș spaniol, Saint-Quentin, pe care sînt nevoit să-l părăsesc, ci la Calais, care este oraș englez și unde cumnatul meu, lordul Wentworth, este guvernator. Acest aranjament vă convine?

— De minune, zise Gabriel, căruia un surîs amar îi înflori pe buzele palide; v-aș cere doar îngăduința să-l trimit la Paris pe scutierul meu ca să procure banii, cu scopul ca această captivitate a mea și încrederea dumneavoastră să n-aibă de suferit din pricina unei prea lungi întîrzieri.

— Nimic mai drept, zise lordul Grey; pînă vine omul dumneavoastră, fiți convins că veți fi tratat de cumnatul meu cu toată cinstea. Veți avea, la Calais, toată libertatea posibilă, cu atît mai mult cu cît orașul este fortificat și închis; lordul Wentworth vă va primi cum se cuvine, căci îi place să mănînce bine și să petreacă mai mult decît ar trebui. Dar asta-i treaba lui, fiindcă nevastă-sa, sora mea, a murit, sărmana. Vreau doar să vă dau a înțelege că nu vă veți plictisi.

Gabriel se înclină fără să răspundă.

— Și acum, dumneata, zise lordul Grey, adresîndu-se lui Jean Peuquoy, care căscase de mai multe ori gura și ochii, în semn de admirație, în timpul scenei precedente, dumneata, pe cîte văd, ești

burghez. Care ţi-e numele?

— Jean Peuquoy, milord.

— Ei bine, Jean Peuquoy, ce răscumpărare crezi că-ţi pot cere?

— Oh, eu vreau să mă tocmesc, monseniore. Negustor contra negustor, cum se spune. Puteţi să încruntaţi din sprîncene cît vreţi, eu nu sînt mîndru, milord, şi părerea mea e că nu preţuiesc nici zece franci.

— Ei, zise lordul Grey cu dispreţ, vei plăti totuşi o sută de livre, este cam ceea ce i-am făgăduit eu arcaşului drept bacşiş ca să te aducă aici.

— O sută de livre, fie, milord, dacă mă preţuiţi atît de scump, reluă burghezul. Dar sper că nu o sută de livre bani peşin, nu-i aşa?

— Cum, n-ai nici măcar amărîta asta de sumă? zise lordul Grey.

— Aş fi avut-o, milord, răspunse Jean Peuquoy, dar am dat tot sărmanilor şi bolnavilor în timpul asediului.

— N-ai prieteni sau părinţi?

— Prieteni? Nu trebuie să contezi pe ei, milord; părinţi? Nu, nu mai am. Nevastă-mea a murit fără să-mi lase moştenitori, fraţi n-am, nu mi-a rămas decît un văr...

— Ei bine, vărul ăsta... zise lordul nerăbdător.

— Acest văr, milord, care mi-ar avansa, fără îndoială, suma pe care mi-o cereţi, locuieşte acum la Calais.

— Ah da? zise lordul cu oarecare neîncredere.

— Da, milord, zise Jean Peuquoy, cu un aer de sinceritate de netăgăduit, vărul meu se numeşte Pierre Peuquoy şi este de aproape treizeci de ani armurier, pe strada Martroi, la firma «La zeul Marte».

— Şi ţi-e devotat? întrebă lordul.

— Cred, milord; eu sînt ultimul Peuquoy din corporaţia ţesătorilor. Acum mai bine de două veacuri, unul dintre strămoşii noştri a avut doi fii: primul a devenit ţesător şi s-a stabilit la Saint-Quentin, celălalt s-a făcut armurier şi s-a dus la Calais, familia Peuquoy din Saint-Quentin ţese şi cea din Calais face arme. Dar, deşi despărţiţi, ne iubim şi ne ajutăm cît putem, aşa cum se cuvine dealtfel neamurilor bune şi burghezilor de viţă veche. Pierre îmi va pregăti suma necesară pentru răscumpărare, sînt sigur, deşi nu l-am mai văzut de peste zece ani pe acest văr de treabă, căci voi, englezii, nu ne îngăduiţi nouă, francezilor, să intrăm în oraşele voastre întărite.

— Da, da, zise lordul Grey cu complezenţă, să tot fie vreo două sute zece ani de cînd neamurile dumitale din Calais au devenit englezi...

— Oh! strigă Jean cu căldură, Peuquoy...

Apoi se întrerupse brusc.

— Peuquoy, zise lordul mirat, Peuquoy...?

— Peuquoy, milord... zise Jean mototolindu-şi încurcat boneta, neamul Peuquoy nu face politică, iată ce-am vrut să spun... Că sîntem englezi sau francezi, de vreme ce ne cîştigăm pîinea, cei de-acolo cu nicovala, cei de-aici cu suveica, n-are nici o importanţă.

— Ei, spuse lordul vesel, cine ştie? poate că te vei stabili şi dumneata la Calais, vei deveni supusul reginei Maria şi, după atîţia ani, neamul Peuquoy va fi în sfîrşit laolaltă.

— Pe legea mea, tot ce se poate, zise Jean Peuquoy cu bonomie.

Gabriel nu-şi putea reveni din surpriză auzindu-l pe viteazul burghez, care-şi apărase cu atîta eroism oraşul, vorbind cu tot atîta

liniște despre schimbarea cetățeniei ca despre schimbarea unei haine. Dar o clipire din ochi a lui Jean Peuquoy, în timp ce lordul Grey se întorsese cu spatele, îl liniști pe Gabriel în privința patriotismului prietenului său și-l făcu să priceapă că era vorba despre cu totul altceva.

— Vom părăsi mîine, împreună, orașul Saint-Quentin îndreptîndu-ne spre Calais, le spuse lordul. Pînă atunci vă puteți pregăti și lua rămas bun de la cei din oraș. Vă las liberi pe cuvînt, cu atît mai mullt cu cît, adăugă el cu acea duritate care-i era caracteristică, cu atît mai mult cu cît veți fi opriți la porțile orașului, unde nu va fi lăsat nimeni să iasă fără un permis al guvernatorului.

Gabriel îi înapoie salutul lordului Grey fără să răspundă și, împreună cu Jean Peuquoy, ieși din casa englezului, fără să bage de seamă că scutierul său Martin-Guerre rămăsese în urmă în loc să-l urmeze.

— Ce intenție ai, prietene? îl întrebă el pe Jean cînd ajunseră afară. Se poate să n-ai o sută de scuzi ca să te răscumperi? Vărul ăsta armurier există aievea? Ce motiv ciudat te-a împins la toată povestea asta?

— Sst! zise Jean Peuquoy cu un aer misterios, în miasmele astea spaniole abia de cutez să mai scot o vorbă. Puteți conta pe scutierul dumneavoastră Martin-Guerre?

— Sigur, răspunse Gabriel; în ciuda unor uitucenii și a unor năzdrăvănii, e cea mai cinstită ființă din lume.

— Bun! răspunse Peuquoy. Nu-l trimiteți direct de aici la Paris să vă aducă răscumpărarea; luați-l cu noi la Calais și lăsați-l să plece de acolo la Paris.

— Dar, în sfîrșit, ce înseamnă precauțiile astea? întrebă Gabriel. N-ai la Calais nici un fel de rudă, precum văd.

— Da` de unde! zise cu însuflețire Jean Peuquoy; Pierre Peuquoy există, și nu numai că există, dar a fost crescut în cultul dragostei față de Franța, și la nevoie va fi oricînd gata să dea o mînă de ajutor dacă, din întîmplare, vă va trece prin minte vreun plan năstrușnic în legătură cu acest oraș.

— Nobile prietene, bănui eu cam la ce te gîndești, zise Gabriel strîngînd mîna burghezului: dar mă prețuiești mai mult decît merit și mă judeci după tine. Nu știi cît egoism există în acest pretins eroism. Nu știi că, în ceea ce privește viitorul, am de îndeplinit o datorie sacră, mai sacră chiar decît datoria față de patrie...

— Ei bine, zise Jean Peuquoy, veți îndeplini și această datorie ca pe toate celelalte. Dar, adăugă el coborîndu-și vocea, n-o să dați înapoi, dacă se prezintă ocazia, să vă luați la Calais revanșa pentru Saint-Quentin.

XXXVI

Urmarea onorabilelor negocieri ale jupînului Arnauld du Thill

Dar să-i lăsăm pe tînărul căpitan și pe bătrînul burghez să-și facă visuri și să ne întoarcem la scutierul și la arcașul care-și făceau socotelile în casa lordului Grey.

Arcașul, după plecarea prizonierului, îi ceruse stăpînului său răsplata promisă, pe care acesta i-o dădu pe loc, satisfăcut de buna sa alegere.

Arnauld du Thill, la rîndul său, își aștepta partea pe care englezul, să fim drepți, i-o înmînă în mod cinstit. Îl găsi pe Arnauld mîzgălind într-un colț cîteva rînduri pe interminabila «listă» a conetabilului de Montmorency și murmurînd:

-»*Pentru a-l fi vîrît pe vicontele d'Exmes printre prizonierii de război și a-l fi scăpat astfel pe monseniorul conetabil de suszisul viconte...*»

— Ce faci acolo, prietene? îi spuse arcașul lui Arnauld, bătîndu-l pe umeri.

— Ce fac? O socoteală, răspunse falsul Martin-Guerre. A noastră unde e?

— Iat-o aici, încheiată, zise arcașul, punînd în mîinile lui Arnauld scuzii pe care celălalt se apucă să-i cerceteze și să-i numere cu atenție. Vezi că sînt om de cuvînt și nu mă tocmesc. Mi-ai dat în mînă doi prizonieri pe cinste; mai ales stăpînul tău, care nu s-a tocmit, ei dimpotrivă; ăla cu barba căruntă ne-a făcut unele greutăți, dar, pentru un burghez, nu-i prea rău, și fără tine puteam întîlni unul și mai zgîrcit. Sînt mulțumit.

— Cred și eu, zise Arnauld, punînd banii în buzunar.

— Ei, reluă arcașul, stai că n-am sfîrșit, vezi că plătesc bine; era vorba acum să-mi indici o a treia captură, un al doilea prizonier nobil, la care avem dreptul.

— Ei drace! zise Arnauld, n-ai decît să cauți și tu singur.

— Asta o știu eu, zise arcașul; nu-ți cer decît să mă ajuți să dibui bărbații, femeile și copiii de neam nobil pe care pot pune gheara în acest oraș de treabă...

— Cum, întrebă Arnauld, și femei?

— Mai ales femei, zise englezul, și dacă cunoști vreuna care să aibă, în afară de noblețe și bogăție, tinerețe și frumusețe, vom avea o sumă serioasă de împărțit. căci milordul Grey o va revinde scump cumnatului său, milordul Wentworth, căruia îi plac mai mult prizonierele decît prizonierii, dacă mi-e îngăduit s-o spun.

— Din nenorocire, nu cunosc nici una, zise Arnauld du Thill. Ah! totuși... Dar nu, nu, nu-i cu putință!

— De ce nu-i cu putință, camarade! Nu sîntem noi aici stăpîni și învingători? Și apoi, în afară de amiral, a mai fost careva iertat de răscumpărare?

— Adevărat. zise Arnauld; numai că frumoasa la care mă gîndesc nu trebuie să iie aproape de stăpînul meu și nici să-l revadă. Or, a-i închide în același oraș ar fi un prost mijloc de a-i despărți.

— Fleacuri! relua arcașul, crezi că milordul Wentworth nu va păstra secretul și n-o va ascunde pe frumoasa captivă?

— Da, la Calais, zise Arnauld gînditor; dar pe drum... Stăpînul meu va avea timp s-o vadă și să-i vorbească.

— Dacă vreau eu, nu, răspunse englezul. Vom alcătui două detașamente, dintre care unul îl va preceda pe celălalt și vom lăsa două ore de drum între cavaler și frumoasă, dacă asta îți face plăcere.

— Da, dar ce va spune bătrînul conetabil? se întrebă Arnauld cu

voce tare. Dacă află că eu sînt capul acestei blestemății, mă spînzură cît mai sus și cît mai din scurt!

— Crezi că va afla? Crezi că va ști cineva? începu din nou, ispititor, arcașul. Tu n-ai să te duci să i-o spui și, cîtă vreme banii nu vorbesc, ca să spună de unde vin...

— Și cum am sta cu banii? întrebă Arnauld.

— Juma-juma...

— Suma, zise Arnauld, poate fi oricît de mare, fiindcă taică-su nu se va uita la asta.

— Taică-su e duce, prinț? întrebă arcașul.

— Taică-su e rege, camarade, și se numește Henric al II-lea.

— O fată de rege! strigă englezul. Să mă trăsnească Dumnezeu, dacă nu-mi spui pe loc unde-o găsesc pe porumbița asta, cred că voi fi obligat să te strîng de gît, camarade! O fată de rege!

— Și o regină a frumuseții! zise Arnauld.

— Ah, milordul Wentworth o să-și piardă capul, zise arcașul. Camarade, adăugă el solemn socotindu-și punga și deschizînd-o sub ochii încîntați ai lui Arnauld, tot ce-i aici e al tău în schimbul numelui frumoasei și al locului unde-o pot afla.

— Stai, zise Arnauld incapabil să reziste, apucînd punga.

— Numele? întrebă arcașul.

— Diana de Castro, supranumită sora Benie.

— Culcușul?

— Mînăstirea Benedictinelor.

— Alerg! strigă englezul care și dispăru.

— Totuși, își spuse Arnauld, ducîndu-se să-și întîlnească stăpînul, totuși afacerea asta nu i-o voi trece la socoteală conetabilului.

XXXVII

Lordul Wentworth

A treia zi după asta, la 1 septembrie, lordul Wentworth, guvernatorul orașului Calais, după ce primise instrucțiunile cumnatului său, lordul Grey, și-l văzuse îmbarcîndu-se spre Anglia, se urcă pe cal și se întoarse la palatul lui, unde se aflau Gabriel și Jean Peuquoy și, într-o altă cameră, Diana. Doamna de Castro habar n-avea cît de aproape se afla de iubitul ei; conform făgăduielii făcute lui Arnauld de către emisarul lordului Grey, ea nu-l mai văzuse pe Gabriel după plecarea sa din Saint-Quentin.

Lordul Wentworth făcea cel mai desăvîrșit contrast cu cumnatul lui: pe cît era lordul Grey de rece și de avar, pe atît era lordul Wentworth de vioi, amabil și generos. Era un gentilom frumos, înalt, cu maniere elegante. Putea să aibă vreo patruzeci de ani; vreo cîteva fire albe i se amestecau în bogatele-i plete negre ondulate natural. Dar înfățișarea sa tinerească și flacăra pătimașă din ochii cenușii vesteau sminteala și pasiunile unui bărbat tînăr, și-și ducea într-adevăr vesel și cu nepăsare viața, ca și cum n-ar fi avut decît douăzeci de ani.

Intră mai întîi în sala unde așteptau vicontele d'Exmes și Jean Peuquoy și-i salută cu o afabilitate surîzătoare, ca și cum ar fi fost oaspeții, și nu prizonierii săi.

— Fiți bineveniți în casa mea, domnule și dumneata, jupîne, le spuse el. Cunosc deosebita plăcere a cumnatului meu de a vă fi adus aici, domnule viconte, și mă bucur de două ori pentru cucerirea orașului Saint-Quentin. Iertați-mă, dar în acest trist loc unde trăiesc izolat, distracțiile sînt atît de rare și societatea atît de restrînsă încît sînt fericit să întîlnesc din cînd în cînd pe cineva cu care să mai schimb o vorbă și-mi exprim dorința egoistă ca răscumpărarea dumneavoastră să vină cît mai tîrziu cu putință.

— Va întîrzia, într-adevăr, mai mult decît socoteam, milord, răspunse Gabriel. Cred că lordul Grey v-a spus motivul; scutierul meu, pe care aveam intenția să-l trimit la Paris ca să mi-o aducă, s-a apucat să se certe, pe drum, la beție, cu unul dintre oamenii din escortă și a căpătat la cap o rană, puțin periculoasă, e adevărat, dar care mă tem că-l va face să întîrzie la Calais mai mult decît aș fi voit.

— Cu atît mai rău pentru bietul băiat și cu atît mai bine pentru mine, domnule, zise lordul Wentworth.

— Prea multă curtoazie, milord, spuse cu un surîs trist Gabriel.

— Nu, pe legea mea, nu-i vorba de curtoazie, curtoazie ar fi să vă las să vă duceți dumneavoastră înșivă la Paris. Dar, v-o repet, pentru asta sînt prea egoist și prea plictisit și nu doresc să aflu intențiile cumnatului meu care m-a pus să-i făgăduiesc, în mod solemn, că n-o să vă redau libertatea decît contra sacului de scuzi. Ce vreți? Într-un fel amîndoi sîntem prizonieri, să încercăm deci să ne îndulcim unul altuia plictiselile captivității.

Gabriel se înclină fără să spună o vorbă. I-ar fi plăcut într-adevăr ca lordul Wentworth să-i fi redat, pe cuvînt, libertatea. Dar putea el cere unui necunoscut o asemenea încredere?

Se consolă totuși puțin gîndindu-se că în acel moment Coligny se afla lîngă Henric al II-lea. Or, el îl rugase să-i raporteze regelui ceea ce făcuse pentru a prelungi rezistența Saint-Quentinului. Sigur, nobilul prieten nu uitase și Henric, fidel făgăduielii sale, poate că nu va aștepta reîntoarcerea fiului ca să se achite față de tată. Totuși Gabriel nu-și putea stăpîni neliniștea, cu atît mai mult cu cît izbutise să revadă, înainte de a părăsi Saint-Quentinul, o altă persoană nu mai puțin dragă. Așa că blestema din toată inima accidentul întîmplat acelui bețiv incorigibil de Martin-Guerre și nu împărtășea în privința acestui punct, satisfacția lui Jean Peuquoy, care-și vedea misterioasele sale planuri favorizate de întîrzierea lui Gabriel. Lordul Wentworth continuă fără să bage în seamă melancolia prizonierului său:

— Mă voi strădui dealtfel să nu fiu un temnicer prea încrîncenat, ca să vă dovedesc că nu o încredere demnă de ocară mă face să procedez astfel, dacă-mi dați cuvîntul dumneavoastră de gentilom că nu veți încerca să fugiți, vă acord permisiunea de a vă plimba prin oraș...

Aici Jean Peuquoy nu-și putu reține o mișcare de satisfacție și, pentru a i-o împărtăși lui Gabriel, îl trase cu putere de pulpana hainei.

— Primesc din toată inima, milord, răspunse Gabriel, și aveți cuvîntul meu de onoare că nu voi încerca nici o tentativă de fugă.

— Îmi ajunge, domnule, și chiar dacă ospitalitatea pe care pot și trebuie să v-o ofer aici, deși casa mea e destul de prost aranjată, dacă

această ospitalitate, zic, vi se pare nesatisfăcătoare, ei bine, nu voi găsi de prost gust dacă veți prefera sălașului meu incomod, pe care vi-l pun la dispoziție, o locuință mai mare și mai comodă pe care veți găsi-o în Calais.

— Ah! domnule viconte, zise pe un ton rugător Jean Peuquoy, n-ați binevoi să acceptați cea mai frumoasă cameră din casa vărului meu, armurierul Pierre Peuquoy? L-ați face tare mîndru, iar pe mine, nespus de fericit, v-o jur!

Și domnul Peuquoy își însoți cuvintele de un discret gest semnificativ. Căci jupînul devenise atît de misterios încît aproape că te înfricoșa.

— Mulțumesc, prietene, zise Gabriel, dar a profita de o asemenea îngăduință ar însemna poate să abuzez...

— Nu, vă asigur, reluă cu însuflețire lordul Wentworth, sînteți liber să acceptați acea locuință la Pierre Peuquoy. Este un burghez bogat, activ și îndemînatic în meseria lui, și omul cel mai cinstit. Îl cunosc bine, am cumpărat de multe ori arme de la el, și apoi în casa lui se află o persoană destul de frumoasă, fiica sau soția lui, nu știu prea bine...

— Sora lui, milord, zise Jean Peuquoy; verișoara mea Babette. Da, e destul de plăcută și dacă n-aș fi atît de bătrîn... Dar neamul Peuquoy nu se va stinge din pricina asta. Pierre și-a pierdut nevasta, dar ea i-a lăsat doi băieți zdraveni și vioi care vă vor distra, domnule viconte, dacă vreți să acceptați cordiala ospitalitate a vărului meu...

— La care nu numai că va autorizez, ci vă și rog, adăugă lordul Wentworth.

Gabriel începu să creadă că acest frumos și galant guvernator al Calaisului dorea, din pricini cunoscute numai de el, să se debaraseze de un musafir care s-ar fi aflat tot timpul în casa lui și care, din cauza libertății pe care i-o îngăduise, ar fi putut sfîrși prin a-l deranja. Acestea și erau într-adevăr gîndurile lordului Wentworth care, așa cum îi spusese arcașul lordului Grey lui Arnauld, prefera prizonierele în locul prizonierilor. Așa că Gabriel nu mai avu nici un scrupul și, întorcîndu-se surîzînd spre Jean Peuquoy, zise:

— Pentru că lordul îmi îngăduie, prietene, voi merge să stau la vărul dumitale.

— Pe legea mea, cred că faceți bine, zise lordul Ventworth. Nu că n-aș fi bucuros să vă găzduiesc la mine, dar într-o locuință păzită zi și noapte de soldați și unde plictisitoarea mea autoritate a stabilit niște reguli severe, s-ar putea să nu vă simțiți la largul dumnevoastră cum v-ați simți în casa acelui armurier de treabă. Și un bărbat tînăr are nevoie de distracții, stim asta.

— Cred că știți, spuse rîzînd Gabriel, căci după cîte văd, cunoașteți bine prețul independenței...

— Pe legea mea! da, zise lordul Wentworth pe același ton vesel, încă nu sînt la vîrsta la care să bîrfesc libertatea. Apoi, adresîndu-se lui Jean: Dumneata, jupîne Peuquoy, contezi în ce te privește, pe punga vărului, după cum contezi și pe casa sa? Lordul Grey mi-a spus că vei lua de la el cei o sută de scuzi fixați pentru răscumpărare.

— Tot ceea ce posedă Pierre îmi aparține, răspunse sentențios burghezul; așa e întotdeauna între cei din neamul Peuquoy. Eram atît de sigur că vărul meu îmi va pune la dispoziție casa, încît l-am și

trimis acolo pe scutierul rănit al domnului d`Exmes; sînt sigur că punga lui mi-e deschisă ca și casa și vă rog să porunciți unuia din oamenii dumneavoastră să mă însoțească pentru a vă aduce suma cuvenită.

— Nu te deranja, jupîne Peuquoy, răspunse lordul Wentworth. Te las să te duci pe cuvînt. Voi face mîine sau poimîine o vizită vicontelui, la Pierre Peuguoy, și voi alege, pentru banii pe care-i datorezi cumnatului meu, una din acele frumoase armuri lucrate cu atîta măiestrie de vărul dumitale.

— Cum veți dori, milord, zise Jean.

— Acum, domnule d`Exmès, nu cred că e nevoie să vă mai spun că ori de cîte ori veți voi să bateți la ușa mea, veți fi cu atît mai bine primit cu cît nimeni nu vă obligă la asta. V-o repet, viața este monotonă la Calais, o veți recunoaște fără îndoială și-mi veți da dreptate, nădăjduiesc, împotriva dușmanului comun, plictiseala. Prezența dumneavoastră este un mare noroc de care vreau să profit cît mai mult posibil; dacă vă veți ține deoparte, voi veni eu să vă deranjez, vă previn, și amintiți-vă ca prietenul trebuie să mi-l aducă în vizită cît mai des pe prizonier.

— Mulțumesc, milord, zise Gabriel, pentru toată amabilitatea dumneavoastră. Cu titlul de revanșă, adaugă el surîzînd, căci războiul are și întoarceri neașteptate și prietenul de astăzi poate deveni mîine dusman.

— Oh, eu sînt în siguranță, chiar prea în siguranță, vai! în dosul invincibilelor mele ziduri. Dacă francezii ar fi vrut să ia Calaisul, n-ar fi așteptat două sute de ani pentru asta. Sînt liniștit și, dacă va veni o zi în care îmi veți face onorurile la Pris, asta îmi închipui că se va petrece în timp de pace.

— Nu se știe niciodată, milord, zise Gabriel. Domnul de Coligny, de care m-am despărțit nu de mult, avea obiceiul să spună că cea mai înțeleaptă hotărîre pentru om este să aștepte.

— Fie ! și așteptînd, să trăim cît mai fericiți cu putință. Apropo, uitam, cred că stați prost cu banii, domnule, să știți că punga mea vă stă oricînd la dispoziție.

— Mulțumesc încă o dată, milord; a mea, măcar că nu e atît de bine garnisită încît să-mi îngăduie să mă achit pe loc de datorii, este totuși suficientă pentru cheltuielile șederii mele aici. Singura mea neliniște, mărturisesc, este că locuința vărului dumitale, jupîn Peuquoy, să nu poată primi pe neașteptate și fără deranj trei oaspeți, așa că mai bine aș căuta în altă parte o locuință unde pentru cîțiva scuzi...

— Vă bateți joc de mine? îl întrerupse cu însuflețire Jean Peuquoy. Casa lui Pierre este destul de mare, slavă Domnului, ca să cuprindă la nevoie și trei familii... In provincie nu-ți faci o casă din zgîrcenie și strîmta ca la Paris...

— Adevărat, zise lordul Wentworth; eu confirm, domnule d`Exmès, că locuința armurierului este demnă de un căpitan. Și o suită mai numeroasă decît a dumneavoastră s-ar simți la largul ei acolo. Și apoi nu era în intenția dumitale, jupîne Peuquoy, să te stabilești și să-ți continui meseria de țesător la Calais? Lordul Grey mi-a și aruncat două vorbe despre acest proiect pe care l-aș vedea cu plăcere realizîndu-se

— Şi care poate că se va realiza într-adevăr, zise Jean Peuquoy. Cum Calais şi Saint-Quentin vor aparţine în curînd aceloraşi stăpîni, aş prefera să mă apropii de familia mea.

— Da, zise lordul Wentworth, care se înşela asupra sensului cuvintelor, da, se poate ca Saint-Quentin să devină, peste puţin timp, oraş englez. Dar vă reţin, adaugă el, şi după oboseala drumului aveţi nevoie de odihnă. Domnule d'Exmes, şi dumneata, jupîne, vă spun încă o dată că sînteţi liberi. La revedere şi pe curînd, nu-i aşa?

Il conduse pînă la uşă, strînse mîna unuia, îl salută amical pe celălalt şi-i lăsă să se îndrepte împreună către strada Martroi. Aici, dacă-şi amintesc cititorii noştri, locuia Pierre Peuquoy la firma «La zeul Marte», şi unde îi vom găsi în curînd pe Gabriel şi pe Jean.

«Pe legea mea, îşi zise lordul Wentworth cînd îi văzu îndepărtîndu-se, cred c-am făcut bine lăsîndu-l pe vicontele d'Exmès să plece. E gentilom, trebuie să fi trăit la Curte şi chiar dacă n-a văzut-o decît o dată pe frumoasa prizonieră care mi-a fost încredinţată, îşi va aduce aminte de ea toată viaţa. Eu, care n-am zărit-o decît în fugă cînd a trecut prin faţa mea acum două ceasuri, şi sînt încă năucit... Cît este de frumoasă! Oh, biata inimă, atîta vreme mută în singurătatea asta mohorîtă, baţi în sfîrşit! Acest tînăr, care mi se pare viteaz şi curajos, ar fi putut, recunoscînd-o pe fiica regelui, să se amestece în relaţiile care, socot, nu vor întîrzia să se stabilească între Diana şi mine. Prezenţa unui compatriot, dacă nu chiar a unui prieten, poate că ar fi deranjat-o în ceea ce priveşte mărturisirile sau ar fi încurajat-o în refuzul ei. Deci: fără un al treilea între noi!»

Sună într-un anume fel dintr-un clopoţel. După un minut apăru o cameristă.

— Jane, îi zise în engleză lordul Wentworth, sper că eşti, după cum ţi-am poruncit, la dispoziţia acelei doamne?

— Da, milord.

— Cum se simte în acest moment?

— Pare tristă, milord, dar nu copleşită. Are privirea mîndră, vorba fermă, porunceşte cu blîndeţe, dar cu obişnuinţa de a fi ascultată.

— E bine, zise guvernatorul. A mîncat ce i-ai adus?

— A gustat doar dintr-un fruct, milord; sub aerul ei plin de siguranţă nu-i prea greu să descoperi multă nelinişte şi durere...

— Ajunge, Jane, zise lordul Wentworth. Te vei întoarce lîngă această doamnă şi o vei întreba din partea mea, din partea lordului Wentworth, guvernatorul oraşului Calais, împuternicit de lordul Grey, dacă vrea să mă primească. Du-te şi întoarce-te repede.

După cîteva minute, care i se părură nerăbdătorului Wentworth secole, camerista reapăru.

— Ei bine? o întrebă el.

— Ei bine, milord, răspunse Jane, această doamnă nu numai că consimte, ba chiar cere să discute imediat cu dumneavoastră.

«Totul merge bine!» îşi spuse lordul.

— Numai că, adăugă Jane, a oprit-o lîngă ea pe bătrîna Mary şi mi-a poruncit şi mie să mă întorc de îndată...

— Bine, Jane, du-te. Trebuie s-o asculţi în totul, pricepi? Spune-i că te ajung într-o clipă.

Jane ieşi şi lordul Wentworth, cu inima strînsă, ca un îndrăgostit de douăzeci de ani, începu să urce scara ce ducea spre camera Dianei de Castro.

«Oh, ce fericire! îşi spuse el, iubesc! Şi cea pe care-o iubesc, fiica unui rege, se află în puterea mea!»

XXXVIII

Temnicerul îndrăgostit

Diana de Castro îl primi pe lordul Wentworth cu acea demnitate calmă şi pură care dădea privirii sale angelice şi chipului său plin de candoare o putere şi un farmec irezistibile. Sub liniştea ei aparentă, îi era totuşi teamă; biata fată tremură răspunzînd la salutul guvernatorului, dar avu totuşi puterea să-i arate printr-un gest un fotoliu aflat la cîţiva paşi de ea.

Apoi făcu un semn celor două femei, Mary şi Jane, ce păreau că sînt pe cale să se retragă, invitîndu-le să rămînă; văzîndu-l pe lordul Wentworth pierdut în admiraţie şi mut, se hotărî să vorbească ea prima.

— Mă aflu, presupun, în faţa lordului Wentworth, guvernatorul Calaisului... zise ea.

— Lordul Wentworth în persoană, devotatul dumneavoastră servitor care vă aşteaptă poruncile, doamnă.

— Poruncile mele, reluă ea cu amărăciune, oh! milord, nu vorbiţi astfel, căci aş putea crede că vă bateţi joc de mine. Dacă aţi fi ascultat, nu poruncile, ci rugăminţile mele, n-aş fi aici. Ştiţi cine sînt, milord, şi din ce casă mă trag?

— Ştiu că sînteţi doamna Diana de Castro, doamnă, fiica iubită a regelui Henric al II-lea.

— Atunci de ce am fost făcută prizonieră? zise Diana, a cărei voce slăbi în loc să crească, punînd această întrebare.

— Dar tocmai pentru că sînteţi fiica unui rege, doamnă, zise Wentworth, cum după capitularea amiralului Coligny trebuiau predaţi învingătorilor cincizeci de prizonieri aleşi de ei, de orice rang, vîrstă şi sex, firește că au fost aleşi cei mai iluştri, cei mai primejdioşi şi, îngăduiţi-mi s-o spun, cei care puteau plăti cea mai mare răscumpărare!

— Dar cum de s-a ştiut că eram ascunsă la Saint-Quentin sub numele şi în haina unei călugăriţe benedictine? În afară de superioara mînăstirii, o singură persoană din oraş îmi cunoştea secretul.

— Ei bine! Tocmai acea persoană v-a trădat, zise lordul Wentworth.

— Oh! nu, sînt sigură că nu! strigă Diana cu o asemenea însufleţire şi convingere încît lordul îşi simţi inima muşcată de şarpele geloziei şi nu mai avu ce răspunde. Era a doua zi după căderea Saint-Quentinului, continuă Diana însufleţindu-se. Mă refugiasem, emoţionată şi tremurînd, în fundul chiliei. Am fost chemată la vorbitor, milord, de un soldat englez. M-am temut de vreo nenorocire, de vreo veste cumplită. Am coborît repede, cuprinsă de acea cu-

riozitate a durerii care vrea să știe pe cine are de plîns. Acel arcaș, pe care nu-l cunoșteam, declară că sînt prizoniera lui. M-am supărat, m-am opus, dar ce puteam face împotriva forței? Abia atunci am văzut că era însoțit de alți doi arcași, deci trei soldați, milord, ca să aresteze o femeie? Vă cer iertare dacă asta vă jignește, dar nu fac decît să arăt cum s-au petrecut lucrurile. Soldații au pus deci mîna pe mine și m-au obligat să mărturisesc că sînt Diana de Castro, fiica regelui Franței. La început am negat, dar, cum în ciuda protestelor mele, m-au luat totuși pe sus, am cerut să fiu condusă la domnul amiral Coligny. Poate credeți, milord, că după ce-am mărturisit cine sînt m-au dus la domnul amiral? Cîtuși de puțin. Se bucură zdravăn de o asemenea captură, mă înghiontiră și mă tîrîră mai iute, mă obligară să intru, sau mai curînd mă aruncară, într-o litieră închisă, și cînd, sufocată de lacrimi și de slăbiciunea durerii, am încercat să-mi dau seama încotro mă duceau, mă scoaseră din Saint-Quentin și pornirăm pe drumul Calaisului. Lordul Grey, care comanda escorta, refuză să mă asculte, un soldat îmi spuse că sînt prizoniera stăpînului său și că, pînă va sosi răscumpărarea, voi fi dusă la Calais. Așa am ajuns aici, milord, fără să știu mai mult...

— N-am nimic de adăugat în plus, doamnă... zise lordul gînditor.

— Nimic în plus, milord? Nu-mi puteți spune de ce nu m-au lăsat să vorbesc nici cu starețа, nici cu domnul amiral? Nu-mi puteți spune ce vor de la mine, de vreme ce nu mi se îngăduie să mă apropii de cei care l-ar fi putut anunța pe rege de captivitatea mea ca să trimită, de la Paris, răscumpărarea? De ce acest soi de răpire secretă? De ce nu l-am putut vedea pe lordul Grey, care mi s-a spus că a poruncit toate actea?

— L-ați văzut pe lordul Grey, doamnă, cînd ați trecut prin fața noastră. Era gentilomul cu care vorbeam și care v-a salutat odată cu mine.

— Scuzați-mă, milord, habar n-am avut în prezența cui mă aflu, zise Diana. Dar, fiindcă ați vorbit cu lordul Grey, ruda dumneavoastră, așa cum mi-a spus fata asta, cred că v-a împărtășit intențiile sale în legătură cu mine.

— Într-adevăr, doamnă, mi le-a împărtășit, înainte de a se îmbarca spre Anglia, chiar în momentul în care erați adusă în acest palat. Mi-a spus că sînteți fiica regelui și că avînd de ales trei prizonieri, a acceptat cu grabă o atît de minunată captură, fără să prevină pe cineva ca nu cumva să-i fiți luată. Scopul său, foarte simplu, era să scoată de la dumneavoastră cît mai mulți bani cu putință, doamnă, și tocmai îl aprobam, rîzînd, pe lacomul meu cumnat, cînd ați traversat sala în care ne aflam. V-am văzut, doamnă, și am înțeles că, dacă prin naștere sînteți fiica regelui, prin frumusețe sînteți de-a dreptul regină. De atunci, v-o mărturisesc spre rușinea mea, mi-am schimbat părerea față de lordul Grey, dacă nu asupra acțiunii trecute, cel puțin asupra celei viitoare. N-am mai fost de acord cu planul de a obține o răscumpărare de la dumneavoastră. I-am arătat că putea nădăjdui mai mult, că Anglia și Franța fiind în război ați putea sluji poate la vreun schimb important, că prețuiți tot atît cît și un oraș! Pe scurt, l-am determinat să nu părăsească pentru cîțiva scuzi o pradă atît de bogată. Vă aflați la Calais, un oraș de necucerit, sîntem datori să vă păzim și să așteptăm...

— Cum! strigă Diana, i-ați dat lordului Grey astfel de sfaturi și o mai și mărturisiți în fața mea? Ah! milord, de ce v-ați opus eliberării mele? Ce v-am făcut? Nu m-ați văzut decît un minut! Să mă urîți oare chiar pînă într-atîta?

— Nu v-am văzut decît un minut și vă iubesc, doamnă, zise pierdut lordul Wentworth.

Diana se dădu palidă, îndărăt.

— Jane! Mary! strigă ea chemîndu-le pe cele două femei care stăteau ceva mai încolo, în adîncitura unei ferestre.

Dar lordul Wentworth le făcu semn poruncitor și ele nu se clintiră din loc. Apoi reluă surîzînd cu tristețe:

— Nu va temeți, doamnă, sînt un gentilom și nu dumneavoastră, ci eu trebuie să mă tem și să tremur. Da, vă iubesc, și nu m-am putut stăpîni să v-o spun; cînd vă văd atît de grațioasă, atît de încîntătoare, aidoma unei zeițe, toată inima mea se îndreaptă spre dumneavoastră; da, sînteți aici în puterea mea și doar la un semn... O, dar nu vă fie teamă, de fapt eu sînt în mîna dumneavoastră, vai! și dintre noi doi adevăratul prizonier nu sînteți dumneavoastră. Sînteți regina, doamnă, și eu sclavul. Porunciți și vă voi asculta!

— Atunci, domnule, zise Diana emoționată, lăsați-mă să plec la Paris, de unde vă voi trimite răscumpărarea pe care o veți fixa.

Lordul Wentworth ezită, apoi zise:

— Orice în afară de asta, doamnă, căci simt că sacrificiul e mai presus de puterile mele. O simplă privire mi-a legat pentru totdeauna viața de a dumneavoastră! Aici, în acest exil în care trăiesc, e mult de cînd inima mea pătimașă n-a mai iubit cu o dragoste demnă de ea! De cînd v-am văzut, atît de frumoasă, de nobilă, am simțit că toate forțele sufletului meu și-au aflat idolul. Vă iubesc de două ceasuri; dar dacă m-ați cunoaște, ați ști că e ca și cum v-aș iubi de zece ani...

— Ce voiți, milord? zise Diana. Ce nădăjduiți? Ce așteptați? Ce planuri aveți?

— Vreau să vă văd, doamnă, și vreau să mă bucur de prezența dumneavoastră grațioasă, asta-i tot! Nu-mi atribuiți, vă rog încă o dată, planuri nedemne de un gentilom. Dreptul meu, pe care-l binecuvîntez, este să vă păstrez alături de mine și mă voi folosi de el!

— Și credeți, milord, că această violență mă va constrînge să vă răspund?

— Nu cred asta, răspunse cu blîndețe lordul, dar poate că, văzîndu-mă în fiecare zi atît de resemnat, atît de respectuos, venind să capăt vești ca să vă pot privi un minut, poate că veți fi mișcată de supunerea celui care ar putea constrînge, dar care imploră.

— Și atunci, zise Diana cu un surîs disprețuitor, fiica Franței, învinsă, va deveni iubita lordului Wentworth...?

— Și atunci, lordul Wentworth, răspunse guvernatorul, lordul Wentworth, ultima mlădiță a unuia din cele mai bogate și mai ilustre case din Anglia, va oferi, în genunchi, doamnei de Castro numele și viața sa. Dragostea mea, vedeți, este la fel de cinstită pe cît de sinceră.

«Să fie oare un ambițios?» gîndi Diana.

— Ascultați, milord, zise ea cu voce trufașă, încercînd să surîdă,

vă sfătuiesc să-mi redați libertatea: înapoiați-mă regelui, tatăl meu și primiți răscumpărarea. Între cele două țări pacea va fi pînă la urmă inevitabilă; voi obține pentru dumneavoastră, v-o jur, onoruri și demnități atît de mari cum nu v-ați putea dori dacă mi-ați fi soț. Fiți generos, milord, și vă voi fi recunoscătoare.

— Ghicesc gîndul dumneavoastră, doamnă, zise lordul cu amărăciune. Dar sînt totodată mult mai dezinteresat și mai ambițios decît credeți. Dintre toate comorile universului nu vă doresc decît pe dumneavoastră.

— Atunci un ultim cuvînt, milord, și poate că veți înțelege, zise Diana în același timp încurcată și mîndră: milord, cineva mă iubește...

— Și vă închipuiți că vreau să vă cedez acestui rival lăsîndu-vă să plecați? strigă Wentworth fără să vrea. Nu! Cel puțin va fi tot atît de nefericit cît și mine, ba chiar și mai nefericit, căci el nu vă va vedea, doamnă. Începînd din ziua asta doar trei evenimente v-ar putea elibera: moartea mea, dar eu sînt încă tînăr și robust; o pace între Franța și Anglia, dar războiul dintre Franța și Anglia durează, știți și dumneavoastră, de o sută de ani; luarea orașului Calais, dar Calaisul este de necucerit. Așa că veți fi, cred, multă vreme prizoniera mea; căci am cumpărat de la lordul Grey toate drepturile asupra dumneavoastră și nu vreau să primesc nici o răscumpărare, fie chiar și un imperiu! Cît despre fugă, ar fi mai bine să nu vă gîndiți la ea; căci eu însumi o să vă păzesc și veți vedea ce temnicer atent și sigur este un om care iubește.

Acestea spuse, lordul Wentworth salută adînc și se retrase lăsînd-o pe Diana deznădăjduită și tremurînd. Dar se liniști puțin gîndindu-se că moartea era un refugiu sigur și că, în primejdii mari, ea rămîne întotdeauna la îndemîna celor nenorociți.

XXXIX

Casa armurierului

Casa lui Pierre Peuquoy era așezată la întretăierea străzii Martroi cu piața. Se sprijinea, din două părți, pe stîlpi de lemn cum se mai văd încă la Paris, în Hale. Avea două etaje, plus mansarda. Pe fațada de lemn, cărămida și ardezia se împleteau în chip curios în niște arabescuri capricioase. În plus, în pervazurile ferestrelor și în grinzile groase erau sculptate figuri ciudate de animale înconjurate de frunzișuri bogate; totul era naiv și grosolan, dar nu lipsit de inventivitate.

Acoperișul înalt și larg era mult scos în afară, adăpostind o galerie exterioară cu balustradă, care, întocmai ca la *châlet*-urile elvețiene, înconjura cel de-al doilea etaj.

Deasupra ușii cu geamuri a prăvăliei atîrna firma, un soi de drapel de lemn, pe care era zugrăvit un războinic falnic sub care se afla inscripția următoare: *La zeul Marte, Pierre Peuquoy, armurier.* Pe pragul ușii, o armură completă, cască, cuirasă, brasardă și cuirasă pentru coapse, slujea de firmă vorbitoare pentru gentilomii care nu știu să citească. În plus, prin geamul cu ramă de plumb al vitrinei

puteai distinge, cu tot întunericul din magazin, alte panoplii și arme de tot felul. Săbiile, mai ales, se făceau remarcate prin numărul, varietatea și bogăția lor. Doi ucenici așezați sub stîlpi operau călătorii oferindu-le marfa cu invitații din cele mai îmbietoare. Cît despre armurierul Pierre Peuquoy, el stătea de obicei, maiestuos, fie în odăița din spatele prăvăliei, care dădea în curte, fie în fierăria sa instalată într-o magazie din fundul aceleiași curți. Nu venea decît atunci cînd vreun client important, atras de strigătele ucenicilor sau mai curînd de reputația lui Peuquoy, cerea să fie chemat stăpînul. Odăița din spatele prăvăliei, mai bine luminată decît magazinul, servea în același timp și de salon și de sufragerie. Era îmbrăcată în întregime în lemn de stejar și mobilată cu o masă patrată cu picioare răsucite, cu niște scaune tapisate și cu un cufăr măreț pe care trona capodopera lui Pierre Peuquoy executată de el, sub ochii tatălui său, cînd fusese primit meșter. Era o încîntătoare armură în miniatură suflată cu aur, de o lucrătură extrem de fină și de delicată. Nici nu-ți puteai închipui cîtă artă și cîtă imaginație îi trebuiseră meșterului pentru a realiza o astfel de bijuterie.

In fața cufărului, o nișă făcută în lambriu încadra o statuie de piatră a Fecioarei încununată cu merișor sfințit. Apoi urma casa unei scări drepte, de lemn, care ducea la etaj.

Pierre Peuquoy, încîntat să-i primească la el pe vicontele d'Exmés și pe Jean Peuquoy, voise să cedeze tot etajul întîi lui Gabriel și vărului său. Acolo se aflau camerele de oaspeți. Cît despre el, locuia la etajul al doilea cu copiii și cu tînăra soră Babette. Tot acolo îl găzduiră și pe Arnauld du Thill, scutierul rănit. Ucenicii dormeau la mansardă. În toate camerele, comode și călduroase, se simțea, dacă nu bogăția, cel puțin îndestularea și belșugul proprii vechii burghezii din toate timpurile. Îi vom regăsi pe Gabriel și pe Jean Peuquoy la masă, unde demna lor gazdă le făcu onorurile unei cine copioase.

— Vai, Doamne, monseniore, zise armurierul, cît de puțin mîncați, dacă mi-e îngăduit s-o spun. Sînteți tot timpul îngrijorat și Jean tot timpul gînditor. Totuși, dacă masa nu e grozavă, inima care v-o oferă e bună. Gustați deci din acești struguri, sînt atît de rari în ținutul nostru! Via o am de la bunicul meu, care și el o avea de la bunicul lui, căci odinioară, pe vremea francezilor, viile din Calais erau generoase și ciorchinii mari și aurii. Dar acum, de cînd orașul e englezesc, strugurele se crede în Anglia și nu vrea să se coacă.

Gabriel nu se putu abține să nu surîdă auzind ciudatele reflecții despre patriotism ale acestui brav Pierre.

— Haide, zise el ridicînd paharul, să bem pentru coacerea strugurilor din Calais.

Socot că familia Peuquoy răspunse cordial la un asemenea toast! Apoi, cina odată terminată, Pierre spuse rugăciunea, pe care oaspeții săi o ascultară în picioare și cu capul descoperit. Copiii fură trimiși la culcare.

— Poți să te duci și tu, Babette, să te culci, zise armurierul surorii sale. Bagă de seamă ca ucenicii să nu facă prea mult zgomot și, înainte de a te retrage în camera ta, intră, împreună cu Gertrude, în odaia scutierului domnului viconte, ca să vezi dacă bolnavul n-are nevoie de ceva.

Drăguța Babette roși, făcu o reverență și ieși.

— Acum, zise Pierre lui Jean, scumpul meu cumătru și văr, iată-ne doar noi trei și dacă ai ceva să-mi spui, sînt gata să te ascult...

Gabriel se uită cu mirare la Jean Peuquoy, dar acesta zise cu o înfățișare gravă:

— Într-adevăr, Pierre, ți-am spus că am să-ți comunic lucruri importante...

— Eu mă retrag, zise Gabriel.

— Iertare, domnule viconte, dar prezența dumneavoastră în această discuție este nu numai utilă, ci și necesară, căci fără concursul domniei-voastre planurile pe care am să i le împărtășesc lui Pierre n-ar putea fi duse la bun sfîrșit.

— Te ascult, prietene, zise Gabriel, recăzînd în tristețea sa visătoare.

— Da, monseniore, ascultați-ne, căci ascultîndu-ne vă veți ridica ființa cu mîndrie și, cine știe? poate chiar cu bucurie.

Gabriel surise dureros socotind că, atîta vreme cît va fi ținut departe de tatăl său, departe de dragostea Dianei, bucuria era pentru el ca un prieten absent. Totuși, curajosul tînăr se întoarse spre Jean, făcîndu-i semn că putea începe.

Atunci Jean, adresîndu-se grav lui Pierre, zise:

— Vere, și mai mult decît vere, frate, ție îți vorbesc primul, ca să-i arăți domnului viconte d'Exmes cît de mult poate conta pe patriotismul tău. Spune-ne, Pierre, în ce fel te-a crescut tatăl tău și cum a fost el însuși crescut de tatăl lui. Spune-ne dacă, englez cu de-a sila, te-ai simțit vreodată englez și cu inima. Spune-ne, în sfîrșit, pentru cine crezi că ți-ai da viața: pentru vechea patrie a strămoșilor tăi sau pentru cea nouă care ți-a fost impusă?

— Jean, răspunse celălalt burghez, cu tot atîta solemnitate cît și vărul său, știu că atunci cînd o familie a fost franceză, fie și o singură zi, orice dominație străină i se pare aspră ca sclavia și amară ca exilul. Strămoșii mei, Jean, care au văzut Calaisul căzînd în puterea dușmanului, le-au vorbit fiilor lor despre Franța cu lacrimi și despre Anglia cu ură. Aceste sentimente de regret și de dușmănie s-au transmis din generație în generație. Pierre Peuquoy cel de acum două secole trăiește în Pierre Peuquoy cei de astăzi, și, așa cum mi-am păstrat numele francez, mi-am păstrat și inima franceză, Jean. Să nu spui, Jean, că am două patrii; nu poți avea niciodată decît una! Și dacă ar trebui să aleg între țara în care m-a aruncat soarta și cea pe care mi-a dat-o nașterea și neamul, crede-mă că n-aș șovăi...

— Ați auzit, monseniore! strigă Jean întorcîndu-se către vicontele d'Exmes.

— Da, prietene, da, aud, e frumos și nobil! răspunse Gabriel, puțin distrat.

— Încă un cuvînt, Pierre, zise Jean Peuquoy; cred că nu toți vechii noștri compatrioți de aici gîndesc ca tine, nu-i așa? Cred că ești singurul de aici care încă n-ai devenit ingrat față de maica-Patrie.

— Te înșeli, Jean, răspunse armurierul. Nu spun că toți cei care poartă, ca și mine, un nume francez nu și-au uitat obîrșia, dar multe familii burgheze iubesc și regretă vesnic Franța și tocmai din aceste familii obișnuiesc cei din neamul Peuquoy să-și aleagă nevestele. Cei din rîndurile gărzii civice din Calais, din care fac și eu parte, fără

voia mea, mai curînd și-ar rupe halebarda decît s-o întoarcă împotriva unui soldat francez.

— E bine de știut asta! murmură Jean Peuquoy, frecîndu-și mîinile; ia spune-mi, vere, ai vreun grad în garda asta civică? Iubit și prețuit cum ești, bănuiesc că nici nu se poate altfel...

— Nu, Jean, am refuzat orice grad.

— Serviciul care ți se cere e chiar atît de greu, Pierre?

— Da, destul de greu, avînd în vedere că, într-un loc cum e Calaisul, garnizoana nu e niciodată suficientă; în ce mă privește, eu o comand la fiecare 5 ale lunii.

— La fiecare 5 ale lunii? Englezii ăștia nu-s prea prudenți fixînd astfel ziua de gardă a fiecăruia.

— Oh, zise armurierul clătinînd din cap, nu mai e nici un pericol după două secole de stăpînire. Și apoi, cum totuși se cam tem de garda civică, nu ne încredințează decît sarcini pe care nu le pot îndeplini ei înșiși. Eu sînt totdeauna de gardă pe platforma turnului Octogone, care este apărat de mare mult mai bine decît de mine și de care doar pescărușii se pot apropia.

— Ești întotdeauna de gardă la fiecare 5 ale lunii pe platforma turnului Octogone, Pierre?

— Da, de la patru la șase dimineața. Sînt ceasurile mele preferate, pentru că, la ora aceea, văd soarele răsărind din ocean, și spectacolul e uluitor chiar și pentru un biet negustor ca mine.

— Un spectacol într-adevăr uluitor, Pierre, zise Jean Peuquoy, coborîndu-și vocea, căci, cu toată poziția de necucerit a turnului, dacă vreun aventurier ar încerca să escaladeze, dinspre mare, Octogonul, pun rămășag că nu l-ai vedea, atît ai fi de absorbit de contemplarea ta!

Pierre își privi vărul cu mirare.

— Nu l-aș vedea, e adevărat, răspunse el după un minut de ezitare; căci aș ști că numai un francez ar avea interesul să pătrundă în oraș și, fiind și eu francez, nu sînt cu nimic obligat față de cei care mă constrîng să-i păzesc, așa că mai curînd decît să-l resping, poate că l-aș ajuta să intre.

— Bun! strigă Jean Peuquoy. Vedeți, monseniore, că Pierre este un francez devotat, adăugă el adresîndu-se lui Gabriel.

— Văd, jupîne, zise acesta, neatent la o discuție care i se părea inutilă. Văd, dar la ce bun acest devotament?

— La ce bun? Am să vă spun eu, zise Jean; căci socot că e rîndul meu să vorbesc. Ei bine, dacă vreți, domnule viconte, putem să ne răzbunăm luînd Calaisul în locul Saint-Quentinului. Englezii, mîndri pentru cele două veacuri de stăpînire, se complac într-o siguranță înșelătoare; siguranța asta o să-i piardă. Avem, vede și monseniorul, ajutoare în oraș. Să lăsăm acest proiect să se coacă. Intervenția dumneavoastră pe lîngă cei care au căderea să ne vină în ajutor și judecata mea îmi spun că o lovitură îndrăzneață ne-ar face stăpîni pe oraș. Pricepeți, nu-i așa, monseniore?

— Da, da, sigur! răspunse Gabriel care, de fapt, nu ascultase, dar pe care acest apel îl smulse din reverie, da, vărul dumitale vrea să se întoarcă, nu-i așa? Într-un oraș francez... de exemplu Amiens... Ei bine, am să vorbesc cu milordul Wentworth și cu domnul de Guise.

Lucrul se poate face și intervenția mea vă poate fi de folos. Continuă, prietene... Sigur că te ascult...

Și recăzu în visare.

Căci vocea pe care o auzea el în acel moment nu era, ca să spunem drept, cea a lui Jean Peuquoy, ci a lui Henric al II-lea care poruncea, după istorisirea, făcută de amiral, a atacului de la Saint-Quentin, să fie eliberat de îndată contele de Montgommery. Apoi urma vocea tatălui său, atestînd, posomorît și încă gelos, că Diana era într-adevăr fiica rivalului său încoronat. Pe urmă, auzea vocea Dianei, care, după atîtea încercări, putea să-i spună în sfîrșit: «Te iubesc!» Se înțelege că, furat de acest dulce vis, nu putea să audă decît jumătate din proiectele cutezătoare ale domnului Jean Peuquoy. Dar bravul burghez trebuie să se fi simțit jignit de puțina atenție acordată de Gabriel unui plan atît de măreț, așa că zise cu puțină amărăciune:

— Dacă monseniorul ar fi binevoit să aplece la vorbele mele o ureche mai puțin distrată, ar fi văzut că ideea noastră, a lui Pierre și a mea, nu este chiar de aruncat.

Gabriel nu răspunse.

— Nu te aude, Jean, zise Pierre Peuquoy, arătîndu-i-l vărului său pe oaspetele atît de absorbit de gînduri, și-o avea și el planurile lui, gîndurile lui...

— Planul lui nu e atît de dezinteresat ca al nostru! zise Jean cu amărăciune. Aș spune chiar că e puțin egoist dacă nu l-aș fi văzut pe acest gentilom înfruntînd pericolul cu un soi de furie, ba chiar primejduindu-și viața pentru a o salva pe a mea. Dar, mă rog! Ar fi trebuit să mă asculte. că doar vorbeam despre binele și gloria patriei! Fără el, cu tot zelul nostru, nu vom putea face nimic, Pierre. Trebuie să renunțăm la planul nostru ori să-l amînăm, zise Jean; căci ce poate brațul fără cap? Ce poate poporul fără nobili? Apoi adăugă, cu un surîs ciudat: Pînă în ziua în care poporul va fi și brațul și capul!

XL

În care numeroase evenimente sînt adunate cu multă artă

Trecuseră trei săptămîni, se apropiau ultimele zile ale lui septembrie și nici o schimbare de seamă nu se petrecuse în situația diverselor personaje ale acestei povestiri.

Jean Peuquoy, cum era de așteptat, îi plătise lordului Wentworth mărunta răscumpărare pe care și-o fixase. În plus, obținu îngăduința de a se stabili la Calais. Dar nu se grăbea deloc să-și înalțe o nouă casă și să se apuce de treabă. Deveni brusc curios și începu să se tot plimbe de dimineață pînă seara pe zidurile de apărare ale orașului și să discute cu soldații din garnizoană fără să se mai gîndească la meseria de țesător nici cît negru sub unghie. În schimb, Gabriel era din zi în zi mai trist. N-ajungeau pînă la el, de la Paris, decît știri fără importanță. Franța începea să răsufle. Spaniolii și englezii pierduseră un timp prețios ca să cucerească niște cetăți prost apărate; țara își putuse veni în fire, Parisul și regele erau salvați. Sigur că

aceste veşti, datorate în parte eroicei apărări a Saint-Quentinului, îl bucurară pe Gabriel, dar ce folos... Despre Henric al II-lea, despre Coligny, despre tatăl său, despre Diana, nici un cuvînt! Acest gînd îi adumbrea fruntea şi-l împiedica să se lase în voia amicalelor avansuri ale lordului Wentworth, cum ar fi făcut poate în cu totul altă ocazie. Uşuraticul şi expansivul guvernator părea într-adevăr cuprins de o exuberantă prietenie faţă de prizonierul său. Plictisea-la şi, de cîteva zile, un fel de tristeţe contribuiseră fără îndoială la această simpatie. În acest Calais mohorît, compania unui gentilom tînăr şi spiritual de la Curtea Franţei era o distracţie preţioasă. Aşa că lordul Wentworth nu lăsa să treacă nici două zile fără să se ducă să facă o vizită vicontelui d'Exmès şi dorea să-l vadă cel puţin de trei ori pe săptămînă la masa lui. Afecţiune oarecum stingheritoare: căci guvernatorul se jura, zicînd, că nu-i va da cu nici un preţ drumul captivului, că nu se va resemna niciodată să-l lase să plece pe cuvînt de onoare, că asta nu se va întîmpla decît atunci cînd şi ultimul scud din răscumpărarea lui Gabriel va fi plătit cu forme în regulă, pentru că nu putea îndura - zicea el — să se despartă de un prieten atît de drag. Cum, în fond, ăsta putea să fie doar un fel elegant de a nu se încrede în el, Gabriel nu cuteza să insiste şi, în delicateţea sa, suferea fără să se plîngă, aşteptînd să i se însănătoşească scutierul care, dacă ne amintim, trebuia să plece la Paris după răscumpărarea cuvenită.

Dar Martin-Guerre, sau mai curînd înlocuitorul lui, Arnauld du Thill, se restabilea greu. După cîteva zile totuşi, chirurgul însărcinat cu îngrijirea rănii pe care caraghiosul o primise într-o încăierare îşi declară bolnavul vindecat. Una sau două zile de odihnă şi bunele îngrijiri ale drăguţei Babette, sora lui Pierre Peuquoy, urmau să desăvîrşească vindecarea, dacă mai avea nevoie să fie desăvîrşită. La această asigurare, Gabriel îşi anunţă scutierul că a treia zi dimineaţă va pleca fără întîrziere la Paris. Dar în ziua respectivă Arnauld du Thill se plînse de un fel de fierbinţeală, de nişte ameţeli care chipurile l-ar face să cadă grămadă dacă ar merge fără ajutorul Babettei. Un nou răgaz, cerut şi acordat, de două zile. Dar, după acest răstimp, un soi de oboseală îi înmuie braţele şi picioarele bietului Arnauld; i se lecui şi această oboseală cu băi şi cu o dietă destul de severă. Dar acest regim aspru îi pricinui o slăbiciune atît de mare încît îi trebui un alt răgaz ca să-şi restabilească puterile cu ceva mai întăritor şi mai ales cu nişte vin. Babette îl imploră plîngînd pe Gabriel să nu-şi trimită atît de grabnic scutierul la Paris, ca să nu moară de foame pe drum. Această ciudată convalescenţă se tot prelungi astfel — un bîrfitor zicea că graţie Babettei — cam două săptămîni. Dar asta nu putea să ţină la infinit. Pînă la urmă Gabriel se supără şi însuşi Arnauld du Thill, care la început găsea tot soiul de pretexte ca să nu plece, îi declară acum înlăcrimatei Babette, cu un aer satisfăcut şi victorios, că nu mai putea risca să-şi nemulţumească stăpînul şi că cel mai bine era să plece cît mai repede ca să se înapoieze cît mai curînd. Dar ochii roşii şi înfăţişarea abătută a Babettei dovedeau că ea nu se aşteptase cîtuşi de puţin la o astfel de hotărîre. În ajunul zilei în care, conform declaraţiei sale, Arnauld du Thill avea s-o pornească în sfîrşit spre Paris, Gabriel luă masa la lordul Wentworth. Guvernatorul se sili să fie din cale-afară de vesel.

Petrecut de gazdă pînă la curtea interioară, luminată la acea oră doar de o lampă pe cale să se stingă, tînărul — chiar în momentul în care se înfășura în mantie ca să iasă afară — văzu una dintre draperii dîndu-se la o parte. O femeie, pe care Gabriel o recunoscu a fi una dintre cameristele lordului, se strecură spre el, cu un deget pe buze, întinzîndu-i cu cealaltă mînă o hîrtie.

— Pentru gentilomul francez care vine adesea la lordul Wentworth, spuse ea încet, înmînîndu-i un bilețel împăturit.

Și, înainte ca Gabriel, stupefiat, să aibă timpul s-o întrebe ceva, ea o și luă la fugă. Foarte intrigat, curios din fire și destul de imprudent, se gîndi că avea un sfert de oră de drum de făcut pe întuneric înainte să poată citi biletul în liniște, în camera sa, și că era prea mult să aștepte atîta dezlegarea unei taine care părea atîtătoare. Deci, fără să ezite și ca să știe cît mai repede despre ce era vorba, privi în juru-i și, văzîndu-se singur, se apropie de lampa care fumega, desfăcu biletul și citi, nu fără oarecare emoție, ceea ce urmează:

«Domnule, nu vă cunosc, căci nu v-am văzut niciodată; dar una dintre femeile care mă slujesc mi-a spus că sînteți francez ca și mine și prizonier ca și mine. Asta mi-a dat curajul să-mi strig, față de dumneavoastră, tristețea. Urmează, desigur, să fiți răscumpărat. Vă veți întoarce probabil în curînd la Paris. Îi veți putea vedea pe ai mei, care nu știu ce mi s-a întîmplat. Le-ați putea spune unde sînt, că lordul Wentworth mă ține sechestrată aici fără să-mi îngăduie să iau legătura cu ai mei, fără să vrea să accepte prețul libertății mele și că, abuzînd de dreptul crud pe care i-l dă situația mea, cutează zilnic să-mi vorbească despre o dragoste pe care o resping cu groază, că acest dispreț și certitudinea nepedepsirii pot să-l împingă la crimă. Un gentilom și mai ales un compatriot îmi va da cu siguranță ajutor într-o situație atît de nenorocită; vreau să vă spun cine sînt pentru că această datorie...»

Scrisoarea se oprea aici, nesemnată. O piedică neașteptată, un accident subit o determinase pe prizonieră s-o întrerupă și totuși voise s-o trimită, chiar așa neterminată, ca să nu scape o ocazie prețioasă și pentru că, chiar așa, incompletă, scrisoarea spunea totuși ceea ce voise să spună, afară de numele femeii atît de nedemn constrînsă. Acest nume Gabriel nu-l aflase și totuși un tremur ciudat, un presentiment neașteptat i se strecură în inimă. Palid de emoție, se apropie din nou de lampă pentru a reciti biletul, cînd o altă draperie se trase și lordul Wentworth, precedat de un mic paj, traversă curtea pentru a se înapoia în odaia sa. Zărindu-l pe Gabriel pe care abia îl condusese cu cinci minute mai înainte, guvernatorul se opri destul de mirat.

— Dumneavoastră sînteți, domnule d'Exmes? spuse, îndreptîndu-se către tînăr cu interesul pe care i-l arăta de obicei. Cine v-a reținut? Nădăjduiesc că nu e vorba de vreun accident ori de vreo indispoziție?

Cinstitul tînăr, fără să-i răspundă lordului Wentworth, îi întinse scrisoarea pe care abia o primise. Englezul își aruncă ochii pe ea și deveni și mai palid decît Gabriel, dar știu să-și păstreze sîngele rece și, prefăcîndu-se că citește, își alcătui cu dibăcie răspunsul.

— Bătrînă nebună! spuse el mototolind şi aruncînd biletul cu un dispreţ bine jucat.

Nici un cuvînt nu putea să-l decepţioneze mai repede şi mai sigur pe Gabriel, pierdut mai adineauri în gîndurile cele mai nebuneşti. Totuşi, nu dădu prea repede înapoi şi reluă cu oarecare neîncredere:

— Nu-mi spuneţi cine este prizoniera pe care o ţineţi aici împotriva voinţei sale, milord?

— Împotriva voinţei sale! zise pe un ton degajat Wentworth. E o rudă ţicnită a soţiei mele pe care familia, vrînd s-o îndepărteze din Anglia, mi-a lăsat-o în grijă în acest oraş, unde supravegherea este mai uşoară atît pentru smintiţi, cît şi pentru prizonieri. Fiindcă aţi aflat acest secret de familie, prefer să vă spun pe loc despre ce este vorba. Mania acestei lady Howe, care a citit prea multe poeme cavalereşti, este de a se crede, în ciuda celor cincizeci de ani şi a părului ei cărunt, o eroină oprimată şi persecutată; prin năsoceli mai mult sau mai puţin nimerite se străduie să-i mişte pe cavalerii tineri şi galanţi care-i trec pragul. Să mă bată Dumnezeu, Gabriel, dar mi se pare că poveştile bătrînei mele mătuşi te-au mişcat. Haide, mărturiseşte că misiva ei te-a tulburat puţin, nu-i aşa?

— Mărturisiţi şi dumneavoastră, milord, că povestea e cam ciudată, zise Gabriel destul de rece, şi, după cîte ştiu, nu mi-aţi vorbit niciodată despre această rudă.

— Nu, într-adevăr, dar de obicei nu-i amesteci pe străini în treburile familiei tale.

— Dar de ce ruda dumneavoastră spune că e franţuzoaică? zise Gabriel.

— Ei, ca să pară mai interesantă, probabil, zise lordul Wentworth cu un surîs care începea să pară silit.

— Dar acea dragoste cu care e terorizată, milord?

— Iluzii de femeie bătrînă care ia amintirile drept speranţe, zise Wentworth, dînd totodată semne de nerăbdare.

— Şi ca să evitaţi ridicolul, nu-i aşa, milord, o ţineţi ascunsă de orice priviri?

— Chiar aşa! zise lordul încruntînd din sprîncene, dar fără să izbucnească totuşi. Nu te ştiam chiar atît de curios, Gabriel. Dar e nouă fără un sfert şi te sfătuiesc să te duci acasă înainte de a suna ora stingerii. Căci un prizonier nu trebuie să încalce regulamentele din Calais. Dacă lady Howe te interesează atît de mult, vom putea relua mîine dimineaţă discuţia asupra acestui subiect. Pînă atunci te rog să păstrezi tăcere asupra acestor lucruri delicate, de familie, şi-ţi doresc noapte bună, domnule viconte.

După care guvernatorul îl salută pe Gabriel şi ieşi. Voia să rămînă stăpîn pe el pînă la capăt şi se temea să nu se încingă prea tare dacă discuţia se mai prelungea.

După un minut de ezitare şi de reflecţie, Gabriel părăsi palatul guvernatorului ca să se reîntoarcă la căsuţa armurierului. Numai că lordul Wentworth nu jucase teatru chiar atît de bine pentru a şterge orice bănuială din inima tînărului şi îndoielile, pe care un tainic instinct i le încuraja, îl asaltară din nou în timpul drumului.

Hotărî să păstreze tăcere de acum încolo faţă de lordul Wentworth, dar să observe, să întrebe şi să se asigure dacă într-adevăr doamna necunoscută nu era franţuzoaică şi deci prizoniera englezului.

«Şi dacă lucrul se va confirma, ce voi putea face? Nu sînt eu

însumi aici prizonier? N-am mîinile legate? Lordul Wentworth îmi poate cere oricînd această spadă pe care n-o port decît grație îngăduinței sale. Povestea asta trebuie să ia sfîrșit și, la nevoie, să ies din această situație echivocă. Martin-Guerre trebuie să plece mîine fără nici o amînare. Am să i-o spun chiar în seara asta.»

Într-adevăr, Gabriel, căruia un ucenic al lui Pierre Peuquoy îi deschise ușa, urcă direct la etajul al doilea în loc să se oprească, la fel ca de obicei, la primul. Toată casa dormea la acea oră și sigur că și Martin-Guerre dormea la fel ca și ceilalți. Dar Gabriel avea de gînd să-l trezească pentru a-i aduce la cunoștință porunca. Înaintă deci fără să facă zgomot pînă la ușa scutierului, ca să nu tulbure somnul celorlalți. Cheia se afla în prima ușă pe care Gabriel o deschise încetișor. Dar a doua ușă era încuiată și Gabriel auzi, prin peretele despărțitor, hohote de rîs și zgomot de pahare ciocnite. Bătu cu oarecare violență și cu voce poruncitoare spuse cine e. Brusc se făcu tăcere și, cum Gabriel ridicase glasul, Arnauld du Thill veni în grabă să tragă zăvoarele. Numai că se cam grăbi și nu lăsă timpul necesar unei femeiuște, a cărei rochie se zări prin ușa întredeschisă, să dispară înainte de intrarea lui Gabriel. Acesta crezu că e vorba de vreo slujnică din casă și, zîmbind, își dojeni scutierul.

— Mi se pare, Martin, zise el, că-ți merge mai bine decît pretinzi. O masă încărcată, trei sticle de vin, două tacîmuri! Fără să vreau ți-am pus partenera pe goană. Dar, mă rog, pot trage liniștit concluzia că te-ai vindecat și că-ți pot porunci, fără nici un fel de ezitări, să pleci mîine la Paris.

— Asta era, după cum știți, și intenția mea, monseniore, zise Arnauld du Thill destul de plouat, și tocmai îmi luam rămas bun...

— ...De la un prieten? Foarte frumos, zise Gabriel, dar prietenia nu trebuie să te facă să-ți uiți datoria, așa că-ți poruncesc ca mîine, înainte de a mă scula, tu să și fii în drum spre Paris... Știi parola guvernatorului, calul e pregătit de cîteva zile, s-a odihnit și el destul, punga ți-e plină datorită minunatei noastre gazde care n-are decît un regret, bietul om, că nu-mi poate plăti el despăgubirea. Nu-ți lipsește nimic, Martin, și dacă pleci mîine dis-de-dimineață, în trei zile poți fi la Paris. Acolo, știi ce ai de făcut...

— Da, monseniore, mă duc de îndată la palatul din strada Jardins-Saint-Paul; o liniștesc pe doică în privința dumneavoastră; îi cer cei zece mii de scuzi pentru răscumpărare plus alți trei mii pentru cheltuielile și datoriile dumneavoastră de aici, și-i arăt acest răvaș și acest inel de la dumneavoastră...

— Precauții inutile, Martin, căci buna mea doică te cunoaște; dar, mă rog, cum vrei. Ai grijă — banii să fie adunați cît mai repede, pricepi?

— Fiți liniștit, monseniore. Banii odată adunați și scrisoarea dumneavoastră trimisă domnului amiral, mă întorc aici mai repede decît atunci cînd am plecat.

— Și mai ales fără încăierări pe drum!

— Nu-i nici un pericol, monseniore.

— Haide, drum bun, Martin, și noroc!

— Peste zece zile mă veți vedea din nou, monseniore; mîine, la răsăritul soarelui, voi fi departe de Calais.

De data asta, Arnauld du Thill își ținu făgăduiala.

A doua zi îi îngădui Babettei să-l însoțească pînă la poarta

orașului. O îmbrățișa pentru ultima oară, jurîndu-i și ei că o va revedea în curînd, apoi, foarte vesel, ca un ticălos ce era, dispăru curînd după colțul drumului.

Biata fată se grăbi să intre în casă înainte ca bănuitorul ei frate, Pierre Peuquoy, să se fi sculat, dar fu obligată să spună că e bolnavă ca să poată plînge în voie în odaia sa. Începînd din acea zi, ar fi greu de spus care dintre cei doi — Babette ori Gabriel — așteptau cu mai multă nerăbdare întoarcerea scutierului.

Aveau să aștepte multă vreme amîndoi.

XLI

Cum Arnauld du Thill face să fie spînzurat Arnauld du Thill la Noyon

În prima zi Arnauld du Thill își urmă drumul fără piedici. Întîlnea din cînd în cînd pe drum trupe dușmane, germani care dezertau, englezi dați afară din armată, spanioli obraznici căci, în această Franță ruinată de război, existau pe atunci mai mulți străini decît francezi. Dar la toți acești tîlhari de drumul mare, Arnauld le arăta permisul de liberă trecere al lordului Wentworth și toți, nu fără regrete și fără murmure, îl lăsau în pace.

Totuși, a doua zi, în împrejurimile Saint-Quentinului, un detașament spaniol îi căută pricină, pretinzînd că armăsarul nu era trecut pe permis și că ar fi tocmai bun de confiscat. Dar falsul Martin-Guerre dovedi o mare fermitate cerînd să fie condus de îndată la șef, așa că-l lăsară în pace cu cal cu tot. Întîmplarea îi sluji totuși de lecție; hotărî de acum înainte să evite pe cît putea trupele pe care le-ar întîlni. Lucrul era destul de greu: dușmanul, fără a avea vreun avantaj hotărîtor, ocupase, după cucerirea orașului Saint-Quentin, întregul ținut. Catelet, Ham, Noyon, Chauny îi aparțineau și Arnauld, sosind în seara celei de a doua zile în fața Noyonului, ca să evite orice încurcătură, hotărî să întoarcă spatele orașului și să se ducă să înnopteze în satul vecin. Dar pentru asta trebuia să părăsească drumul cel mare; cum Arnauld nu cunoștea bine ținutul, se rătăci și, tot căutînd drumul, căzu dintr-o dată, după o cotitură a potecii, în mijlocul unei trupe de mercenari dușmani care păreau să caute același lucru. Or, care nu fu mirarea lui Arnauld auzindu-l pe unul dintre scutieri strigînd de îndată ce-l zări:

— Hei, băieți! Nu cumva ăsta e ticălosul ăla de Arnauld du Thill?

— Arnauld du Thill pe cal? zise un alt mercenar.

— Dumnezeule! își zise scutierul pălind, se pare că sînt cunoscut pe aici și dacă-s cunoscut, sînt pierdut!

Dar era prea tîrziu ca să mai dea înapoi și să fugă; mercenarii îl și înconjurară. Din fericire se întunecase destul de tare.

— Cine ești și unde te duci? îl întrebă unul dintre ei.

— Mă numesc Martin-Guerre, răspunse Arnauld tremurînd, sînt scutierul vicontelui d'Exmes, care în momentul de față e prizonier la Calais, și mă duc la Paris să caut bani pentru răscumpărarea sa. Iată hîrtia de trecere dată de milordul Wentworth, guvernatorul orașului Calais.

Şeful trupei chemă pe unul dintre ai săi care avea o torţă şi începu să verifice grav permisul lui Arnauld.

— Sigiliul este într-adevăr autentic, zise el, şi permisul bun. Ai spus adevărul, amice, poţi să-ţi continui drumul...

— Mulţumesc, zise Arnauld care răsuflă uşurat.

— Un cuvînt totuşi. N-ai întîlnit pe drum un netrebnic, un ticălos care răspunde la numele de Arnauld du Thill?

— Nu cunosc nici un Arnauld du Thill, se grăbi să strige Arnauld du Thill.

— Nu-l cunoşti, dar ai fi putut să-l întîlneşti pe aceste poteci. E cam de talia dumitale, şi atît cît pot să-mi dau eu seama pe întunecimea asta, aduce puţin cu dumneata. Numai că nu e aşa de bine îmbrăcat. Poartă o mantie cafenie, o pălărie rotundă şi nişte pantofi cenuşii; trebuie să se ascundă cam în partea din care vii dumneata, tîlharul! Ah, o să ne cadă el în mînă!

— Ce-a făcut? întrebă cu timiditate Arnauld.

— Ce-a făcut? E a treia oară că ne scapă... Cică era tratat prea aspru. Păi cum să nu fie? Prima oară, cînd a şters-o, a răpit-o pe Gudule, iubita stăpînului său. Merita pedepsit, nu-i aşa? Fiindcă n-avea cu ce-si plati răscumpărarea, s-a vîndut şi s-a răzvîndut, trecînd din stăpîn în stăpîn. Dacă n-avea bani, era dator ca măcar să ne distreze în vreun fel, dar dumnealui face pe mîndrul şi-o şterge! De trei ori ne-a scăpat... Dar dacă-l prindem, ticălosul!...

— Ce-o să-i faceţi? întrebă din nou Arnauld.

— Prima oară a înghiţit o ciomăgeală; a doua oară, l-au snopit pînă l-au lăsat lat; a treia oară o să fie spînzurat.

— Spînzurat! repetă speriat Arnauld.

— Pe loc, amice, şi fără nici un fel de judecată. E prizonierul nostru. Noi o să ne distrăm zdravăn, iar el o să se înveţe minte. Uită-te colo, în dreapta dumitale... Vezi streangul ăla? Ei bine, acolo o să-l atîrnăm pe Arnauld du Thill de îndată ce punem mîna pe el.

— Da! Da! zise Arnauld, rîzînd puţin silit.

— Dacă-l întîlneşti cumva pe netrebnicul ăsta, pune mîna pe el şi adu-l încoace. Te vom răsplăti, n-ai grijă. Şi acum, drum bun!

Mercenarii se depărtară, dar Arnauld, liniştit, îi rechemă:

— Iertare, jupînilor, serviciu contra serviciu! M-am rătăcit şi nu mai ştiu unde mă aflu. Arătaţi-mi, vă rog, pe unde s-o apuc...

— Nimic mai uşor, zise mercenarul. Colo, în spatele dumitale, unde-s zidurile şi poterna aia pe care poate că o zăreşti prin întuneric, se află Noyonul. Nu te uita la dreapta, spre spînzurătoare! Uită-te colo, la stînga, unde strălucesc sulitele camarazilor noştri; căci la poterna aia e de gardă în noaptea asta compania noastră. Acum, întoarce-te, şi ai să vezi în faţă drumul către Paris trecînd prin pădure. După douăzeci de paşi drumul se bifurcă. O iei la dreapta ori la stînga după cum ţi-o plăcea. Amîndouă drumurile sînt la fel de lungi şi amîndouă se întîlnesc la bacul de peste rîul Oise, la un sfert de leghe de aici. După ce treci lacul cu bacul, ţii drumul drept. Primul sat, la o leghe de bac, este Auvrayul. Eşti lămurit?

— Mulţumesc şi noapte bună! zise Arnauld punînd piciorul în scară.

Indicaţiile care i se dăduseră erau exacte. La douăzeci de paşi găsi

răscrucea și-și lăsă calul s-o apuce pe drumul din stînga. Noaptea era deasă și pădurea la fel. Totuși, după zece minute, Arnauld du Thill ajunse într-un luminiș din pădure unde luna, străpungînd sideful norilor, răspîndi o lumină palidă.

În acel moment se gîndea la spaima prin care trecuse și la acea întîmplare ciudată în care-și dovedise sîngele rece. Liniștit asupra trecutului, tocmai se gîndea cu melancolie la viitor, cînd zări sau crezu că zărește la o sută de pași, în față, un om sau mai curînd o umbră, care, la apropierea lui, dispăru repede într-un șanț. «Încă o întîlnire neplăcută», gîndi prudentul Arnauld. Încercă să intre în pădure, dar șanțul era de netrecut și pentru cal și pentru cavaler. Aștepta cîteva minute, apoi cuteză să se uite mai bine. Fantoma, care se ridicase iar în picioare, se aruncă repede în șanț. «I-o fi frică de mine cum îmi este și mie de el?» își zise Arnauld. «Să mă întorc din drum? Ar fi mai prudent. S-o pornesc cu calul în galop și să trec ca un fulger prin fața lui? Ar fi cel mai bine. El n-are cal, merge pe jos și chiar dac-ar avea o archebuză... N-ar avea timp să mă nimerească...»

Hotărîre promptă, execuție rapidă. Arnauld dădu pinteni calului și trecu ca o săgeată prin fața omului la pîndă. Cum acesta nu se mișcă, spaima lui Arnauld se mai potoli.

Își struni calul sub imboldul unei idei venite pe neașteptate și făcu cîțiva pași înapoi. Omul continuă să stea nemișcat. Asta îi dădu lui Arnauld curaj și, sigur de ceea ce avea de făcut, o porni către șanț. Dar, mai înainte de a putea scoate un singur cuvînt, omul făcu o săritură și, smulgînd din scară piciorul drept al lui Arnauld, îl aruncă pe scutier jos de pe cal, se prăvăli peste el și-i puse o mînă în gît și un genunchi în piept. Toate acestea nu durară nici douăzeci de secunde.

— Cine ești și ce vrei? îl întrebă învingătorul pe dușmanul său doborît la pîndă.

— Lasă-mă, fie-ți milă! spuse cu o voce gîtuită Arnauld, care-și găsise nasul. Sînt francez, dar am o hîrtie de liberă trecere din partea lordului Wentworth, guvernatorul Calaisului.

— Dacă ești francez, zise omul, și într-adevăr n-ai accentul acestor străini afurisiți, n-am nevoie de permisul tău. Dar de ce te-ai apropiat atît de curios de mine?

— Mi s-a părut că văd un om în șanț, zise Arnauld, și am înaintat să văd dacă nu era cumva vreun rănit care să aibă nevoie de ajutor.

— Intenția a fost bună, zise omul retrăgîndu-și mîna și îndreptîndu-și genunchiul. Haide, amice, ridică-te, adăugă el, întinzîndu-i mîna lui Arnauld care se și ridicase. Poate că te-am primit un pic cam... aspru. Dar nu vreau să-și vîre nimeni nasul în treburile mele. Tu însă îmi ești compatriot, n-ai să-mi faci nici un rău, dimpotrivă, mă vei ajuta. Vom porni la drum împreună. Eu mă numesc Martin-Guerre, tu?

— Eu? Bertrand, zise Arnauld tresărind.

Din fericire, noaptea adîncă îi ascundea fața; își prefăcu deci și mai bine glasul.

— Ei bine, Bertrand, continuă Martin-Guerre; află că sînt un prizonier, scăpat pentru a doua oară, alții spun chiar pentru a treia,

din mîinile spaniolilor, englezilor, germanilor, flamanzilor sau dracu` mai ştie din mîinile cui, pe scurt, din mîinile întregii clici duşmane care s-a năpustit asupra ţării noastre ca un nor de lăcuste. Căci Franţa seamănă la ora asta, Dumnezeu să mă ierte, cu un turn Babel. Într-o lună am avut, aşa cum mă vezi, douăzeci de stăpîni de diferite naţii şi mereu auzeam altă limbă şi mai aspră şi mai barbară. M-am săturat să fiu plimbat din tîrg în tîrg; cu atît mai mult cu cît se distrau torturîndu-mă. Îmi tot reproşau c-o furasem pe una Gudule, care cică m-ar fi iubit, după cît se pare, pînă într-atîta încît a fost în stare să fugă cu mine.

— Hm! făcu Arnauld.

— Sătul pînă peste cap de ocările lor, într-o bună zi, asta se întîmpla la Chany, am şters-o din nou. M-au prins şi m-au snopit în bătaie, încît mi se făcuse şi mie milă de mine. M-au ameninţat că mă spînzură dac-o iau de la capăt, iar eu nu doream decît s-o iau de la capăt şi azi-dimineaţă, găsind o ocazie prielnică, în timp ce mă mutau la Noyon, i-am lăsat pe tiranii mei cu buza umflată. Dumnezeu ştie cît m-or fi căutat ca să mă spînzure! Cum mi-e cam silă de aşa ceva, m-am cocoţat într-un copac mare din pădure, aşteptînd să se întunece, şi abia mă puteam abţine să nu rîd, deşi cam albastru, văzîndu-i cum treceau ocărînd şi înjurînd pe sub copacul meu... Înnoptîndu-se, mi-am părăsit observatorul. Dar acum, altă belea: una ca m-am rătăcit în această pădure, pe unde n-am mai călcat niciodată, iar a doua, că mor de foame; n-am pus în gură de douăzeci şi patru de ceasuri decît nişte frunze şi cîteva rădăcini; cad din picioare de slăbiciune, după cum dealtfel ai putut cu uşurinţă să vezi şi singur.

— Hm! făcu Arnauld, n-am prea văzut asta mai adineauri, ba dimpotrivă, mi s-a părut chiar că eşti destul de viguros.

— Ei! Da, zise Martin, te-am cam înghesuit un pic... Dar asta din pricina foamei. Acum, că-mi eşti compatriot, n-ai să mă laşi să cad din nou în mîinile acelor duşmani, nu-i aşa?

— Nu, sigur, zise Arnauld du Thill care reflecta la vorbele lui Martin.

Odată cu zorile îşi recăpătase cutezanţa compromisă un moment de pumnul de fier al sosiei sale.

— Trebuie să faci ceva pentru mine, continuă Martin-Guerre. Cunoşti puţin împrejurimile?

— Sînt din Auvray, la un sfert de leghe de aici, zise Arnauld.

— Te duci într-acolo? zise Martin.

— Nu, mă întorc de-acolo, răspunse, după un moment de şovăială, şiretul jupîn.

— Auvrayul e încoace? spuse Martin arătînd spre locul unde se găsea Noyonul.

— Încoace, într-adevăr, zise Arnauld. E primul sat după Noyon pe drumul spre Paris.

— Pe drumul spre Paris! strigă Martin. Ei bine, iată cum te poţi rătăci în pădure. Îmi închipuiam că am lăsat Noyonul în urmă şi cînd colo mă întorceam înapoi. Credeam că merg spre Paris şi cînd colo mă îndepărtam. Ţinutul ăsta blestemat mi-e cu totul necunoscut. Deci, ca să nu cad în gura lupului, trebuie să mă îndrept în partea din care veneai tu...

— Așa precum zici, jupîne. Eu mă duc la Noyon, dar fă împreună cu mine cîțiva pași. O să găsim, foarte aproape de aici, un alt drum care te va duce direct la Auvray.

— Mulțumesc, prietene Bertrand, zise Martin; sigur că vreau să-mi cruț picioarele, căci sînt tare obosit și foarte slăbit, după cum ți-am mai spus, cu burta a dracului de goală. N-ai, din întîmplare, ceva de mîncare la tine? Asta ar însemna să mă salvezi de două ori: o dată de englezi și a doua oară de foame, nu mai puțin groaznică decît englezii.

— Vai! răspunse Arnauld, n-am nimic în raniță. Dar dacă vrei să tragi o dușcă, am plosca asta mare, plină...

Într-adevăr, Babette avusese grijă să umple cu un vin de Cipru, destul de tare, plosca necredincîosului ei, și Arnauld avusese pînă atunci prudența să-și menajeze clondirul, ca să-și păstreze intactă judecata și așa destul de pusă la încercare de primejdiile drumului.

— Cred și eu că vreau! strigă cu entuziasm Martin-Guerre. O dușcă de vin mă însuflețește întotdeauna.

— Ei bine, ia și bea, omule, zise Arnauld, întinzîndu-i plosca.

— Mulțumesc și Domnul să te răsplătească!

Și începu să înghită cu încredere acel vin, la fel de trădător ca și cel care i-l oferea și ai cărui aburi îi tulburara aproape pe loc creierul.

— Eh! zise el, vesel, nu-i lipsit de tărie vinișorul ăsta spumos...

— Nu face rău, zise Arnauld, eu beau din el două sticle la fiecare masă. Noaptea e frumoasă, hai să ne așezăm colo, pe iarbă, un moment, ai să te și odihnești, ai să și bei după pofta inimii. Eu am timp, și dac-o să ajung la Noyon înainte de zece, oră la care se închid porțile, e cît se poate de bine. În ce te privește, măcar că Auvrayul ține de Franța, dacă o iei pe drumul mare ai putea totuși să întîlnești patrule stînjenitoare; dacă părăsești drumul, ai să te rătăcești din nou. Deocamdată propun sa ne oprim cîteva minute și să stăm de vorbă. Unde ai fost făcut prizonier?

— Nu știu precis, zise Martin, căci există două versiuni contradictorii: ce cred eu și ce mi se spune. Or, ei mă asigură că le-am picat în mînă după bătălia din ziua Sfîntului Laurențiu, iar eu îmi închipui că nu în ziua aceea, ci mult mai tîrziu am nimerit singur într-un detașament dușman.

— Cum îți explici asta? întrebă Arnauld du Thill făcînd pe miratul. Peripețiile tale mi se par foarte interesante. Trebuie să-și mărturisesc că-mi plac la nebunie astfel de istorii. Mai trage cinci, șase înghițituri ca să-ți recapeți memoria, și mai povestește-mi ceva din viața ta. Nu ești din Picardia?

— Nu, răspunse Martin, după o pauză pe care o umplu golind pe trei sferturi plosca, nu, sînt din sud, din Artigues.

— Frumos ținut. Ai familie acolo?

— Nevastă, prietene, răspunse Martin, devenind, grație vinului de Cipru, foarte expansiv și încrezător.

Și așîțat, jumătate de întrebările lui Arnauld, jumătate de libațiile sale repetate, se apucă să-și istorisească, plin de volubilitate, povestea în cele mai intime amănunte: tinerețea, iubirile, însurătoarea; că nevastă-sa era o femeie drăguță, dar că avea o palmă cam grea. Mă rog, palma unei femei nu dezonorează un bărbat, dar, cu vremea,

îl plictisește. Iată de ce Martin-Guerre își părăsise nevasta. O iubea, totuși, pe această Bertrande a lui. Mai purta încă în deget inelul de fier de la nunta lui și, la inimă, cele două sau trei scrisori pe care i le scrisese Bertrande după prima lor despărțire. Spunînd acestea, bietul Martin-Guerre plînse. La băutură omul devine sentimental. Voi să povestească apoi ce i se întîmplase de cînd intrase în serviciul contelui d'Exmes, cum îl urmărea un fel de umbră, cum el, Martin-Guerre, era uneori în dublu exemplar, și cum nu se putea recunoaște în cele două existențe ale sale.

Dar această parte a povestirii i se păru mai puțin interesantă lui Arnauld du Thill, care-l aducea mereu pe povestitor la copilăria lui, la casa părintească, la prieteni, la neamurile din Artigues, la calitățile și cusururile Bertrandei. În mai puțin de două ceasuri, perfidul Arnauld du Thill, datorită celui mai abil interogatoriu, află tot ceea ce voia să știe despre obiceiurile și faptele săvîrșite de bietul Martin-Guerre.

După două ceasuri, Martin-Guerre, cu capul în flăcări, se sculă sau mai curînd încercă să se scoale; căci se clătină și recăzu greoi în fund.

— Ce se întîmplă cu mine? spuse el izbucnind într-un hohot de rîs care se prelungi multă vreme înainte de a se stinge. Să mă bată Dumnezeu, cred că acest vinișor obraznic își cam face de cap! Dă-mi mîna, camarade, ca să mă ridic în picioare.

Arnauld îl ridică de jos și izbuti să-l pună pe picioare, dar nu într-un echilibru prea sigur.

— Ha! Ha! Ia te uită cîte felinare! strigă Martin. Phiii! ce dobitoc sînt! Luam stelele drept felinare!

Apoi începu să cînte cu o voce formidabilă:

«Trimiteți iute după vin, fîrtate,
Să ne-nfruptăm din el pe săturate,
În iad, la cel mai strașnic han,
Unde-i stăpîn chiar lacomul Satan...»

— Vrei să taci? strigă Arnauld. Dacă trece vreun dușman prin împrejurimi și te aude?

— Ei și? Mă doare-n cot, zise Martin; ce-ar putea să-mi facă? Să mă spînzure? M-ai făcut să beau cam mult, măi frate! Eu, care sînt un oom măsurat, nu prea știu să mă lupt cu beția, apoi mai eram și cu burta goală; mi-era foame, acum mi-e sete...

«Trimiteți iute după vin, fîrtate...»

— Stt! zise Arnauld. Haide, încearcă să mergi... Nu vrei să te duci la Auvray și să dormi acolo?

— Oh, da, să dorm, zise Martin. Dar nu la Auvray, ci aici, pe iarbă, sub felinarele Domnului.

— Da, zise Arnauld, și mîine dimineață o patrulă spaniolă o să dea peste tine și o să te trimită să te culci la dracu...

— Ei, nici așa; prefer să mă tîrăsc pînă la Auvray. Pe aici, nu? Dar, oricît se străduiau, descrise niște zigzaguri atît de întortocheate

încît Arnauld văzu bine că dacă nu-l ajută puțin, are să cadă grămadă și are să-i dea peste cap tot planul lui.

— Uite ce e, zise el bietului Martin, eu sînt din fire un om milos și Auvrayul nu este prea departe. am să te conduc pînă acolo. Lasă-mă să-mi dezleg calul, am să-l duc de frîu. iar pe tine de braț...

— Pe legea mea! te-ai gîndit bine, zise Martin. Ți-o mărturisesc așa, ca între bărbați, cred că sînt puțin cam ametit... Vinișorul tău spumos nu-i lipsit de tărie; sînt foarte fericit, dar cam ametit...

— Haide, la drum, se face tîrziu, zise Arnauld du Thill, apucînd-o, cu sosia lui la braț, pe drumul pe care venise și care ducea direct la poterna din Noyon. Dar, zise el, ca să mai scurtăm drumul, n-ai vrea să-mi povestești vreo istorie din Artigues?

— Vrei să-ți istorisesc povestea Papottei? zise Martin, ha! ha! biata Papotte!

Epopeea Papottei fu prea dezlînată ca s-o mai relatăm aici. Ea era totuși pe terminate cînd, tîrîș-grăbiș, cei doi cumetri ajunseră la poterna din Noyon.

— Uite colo! zise Arnauld. Vezi poarta aia? Este poarta din Auvray. Bate zdravăn și cînd paznicul va veni să-ți deschidă, spune-i ca te-am trimis eu, Bertrand; o să-ți arate, la doi pași de-acolo, o casă unde te va primi fratele meu și unde vei găsi o masă pe cinste și o gazdă de treabă. Cu bine, Martin! O ultimă strîngere de mînă și... adio!

— Adio și mulțumesc, răspunse Martin. Nu sînt decît un biet amărît, așa că nu te pot răsplăti cum s-ar cuveni. Dar să știi că bunul Dumnezeu, care le vede pe toate, te va răsplăti după cum meriți!

Ciudat lucru, această prezicere de bețiv îl făcu pe Arnauld să tremure; o clipă, fu cît pe-aci să-l cheme pe Martin înapoi. Dar acesta și bătea de-acum în poternă.

«Ia te uită! Bate în usa propriului său mormînt, gîndi Arnauld. La dracu! Astea-s copilării!»

Martin, care nu se îndoia că tovarășul său de drum îl observa de departe, strigă cît îl ținu gura:

— Hei, paznice! Hei, cerberule! Vrei să-mi deschizi, bădărane?

— Cine-i acolo? întrebă sentinela dinăuntru. Nu se mai deschide. Cine ești tu ca să faci atîta tapaj?

— Cine sînt? Mojicule! Sînt Martin-Guerre, sau dacă vrei, Arnauld du Thill sau, dacă vrei, prietenul lui Bertrand. Sînt mai mulți deodată, mai ales cînd beau. Sînt vreo douăzeci de zurbagii care te vor snopi în bătaie dacă nu-mi deschizi mai repede.

— Arnauld du Thill! Ești Arnauld du Thill? întrebă sentinela.

— Da, Arnauld du Thill, douăzeci de mii de draci încărcați într-o căruță! zise Martin care acum bătea în poartă cu picioarele și cu pumnii.

Atunci, în dosul porții se auzi larma soldaților chemați de sentinelă. Poarta se deschise în grabă și Arnauld du Thill, aflat la pîndă după niște copaci, auzi mai multe voci strigînd laolaltă cu accentul surprizei:

— E el, pe legea mea! E într-adevăr el!

Cît despre Martin-Guerre, recunoscîndu-și tiranii, scoase un strigăt de disperare, care-l lovi pe Arnauld ca un blestem.

Apoi du Thill judecă învălmășeala care se iscase și după strigăte că Martin se angajase într-o luptă fără șanse. Din păcate n-avea decît doi pumni împotriva a douăzeci de săbii. Zgomotul scăzu, apoi se îndepărtă, apoi încetă.

Cînd nu mai auzi nimic, se lăsă, timp de un sfert de ceas, în voia gîndurilor. Rezultatul meditației sale fu că se înfundă în pădure, la vreo trei sau patru sute de pași, își legă calul de un copac, își întinse pe pămînt, peste frunzele moarte, șaua și învelitoarea calului, se înfășură în mantie și după cîteva minute se scufundă într-un somn adînc. Dormi opt ore în șir. Totuși, cînd se trezi, era încă noapte și, după poziția stelelor, socoti că putea să fie patru dimineața. Se sculă, se scutură și, fără să-și dezlege calul, înaintă cu precauție pînă la drumul cel mare. În spînzurătoarea pe care i-o arătaseră în ajun se legăna încetișor trupul bietului Martin. Un surîs hidos rătăci pe buzele lui Arnauld du Thill. Fără să tremure, se apropie de cadavru. Dar trupul spînzura prea sus ca să-l poată atinge. Atunci se cățără pe prăjina spînzurătorii, cu sabia în mînă, și ajuns la înălțimea necesară, tăie frînghia cu tăișul spadei sale. Trupul căzu la pămînt. Arnauld se dădu jos, scoase din degetul mortului un inel de fier care nu merita osteneala de a fi luat, scotoci la pieptul spînzuratului și găsi acolo niște hîrtii pe care le strînse cu grijă, îi luă mantia și se retrase liniștit, fără o privire, fără o rugăciune pentru nenorocitul pe care-l tulburase atîta în timpul vieții și pe care-l fura și mort. Își regăsi calul în desiș, îl înșeuă și se îndepărtă în galop mare spre Paris. După o jumătate de ceas, cum dinspre răsărit începea să mijească o lumină slabă, un tăietor de lemne, trecînd din întîmplare pe drum, văzu frînghia tăiată și pe spînzurat zăcînd la pămînt. Se apropie, temător și curios totodată, de mortul care avea veșmintele în dezordine și frînghia slăbită în jurul gîtului; se întrebă dacă greutatea trupului rupsese frînghia sau vreun prieten i-o tăiase prea tîrziu. Cuteză chiar să-l atingă ca să se asigure că era într-adevăr mort. Dar, spre groaza sa, spînzuratul își mișcă mîinile și capul și se ridică în genunchi; tăietorul de lemne, înspăimîntat, fugi cît îl țineau picioarele, făcîndu-și întruna semnul crucii și încredințîndu-se Celui de Sus și tuturor sfinților.

XLII

Visele bucolice ale lui Arnauld du Thill

Conetabilul de Montmorency, revenit la Paris cu o zi înainte, după ce plătise o răscumpărare regală, se prezentase la Luvru ca să tatoneze terenul. Dar Henric al II-lea îl primi cu răceală și-l lăudă pe ducele de Guise care se angajase, spunea el, să atenueze, dacă nu să repare, nenorocirile regatului.

Pălind de mînia invidiei, conetabilul nădăjduise ca măcar lîngă Diana de Poitiers să găsească puțină consolare. Dar cum favorita îl primise la fel de rece, Montmorency se plînse de această primire.

— Drace! zise cu impertinență doamna de Poitiers, cunoști, desigur, noul dicton al poporului din Paris?

— Abia am sosit, doamnă, și nu știu... bîlbîi conetabilul.

— Ei bine, acest popor maliţios spune: «Cine fuge de la datorie în ziua de Sfîntul Laurenţiu, e un dezertor».

Conetabilul se făcu palid, o salută pe ducesă și ieși din Luvru cu moartea în inimă. Reintrînd în palatul și-n camera lui, își aruncă furios pălăria pe jos.

— Oh! regii și femeile! strigă el, ingraţi cărora nu le place decît succesul!

— Monseniore, spuse un valet, un om dorește să vă vorbească.

— Ducă-se dracului! zise conetabilul. Chiar că și sînt gata să-l primesc! Trimite-l la doamna de Guise.

— Monseniore, acest om m-a rugat să vă spun numele lui, zice că se numește Arnauld du Thill.

— Arnauld du Thill! strigă conetabilul uluit, asta-i altceva, adu-l încoace.

Valetul se înclină și ieși.

«Acest Arnauld, gîndi conetabilul, este abil, șiret și lacom, și mai mult decît atît, fără scrupule și fără conștiinţă. Oh! dacă m-ar putea ajuta să mă răzbun pe toţi aceștí oameni! Da, și dacă mă răzbun ce voi cîștiga? Mai curînd dac-ar putea să mă ajute să le reintru în graţii!»

În acel moment fu introdus Arnauld du Thill. Pe chipul caraghiosului se citeau satisfacţia și obrăznicia. Îl salută pe conetabil pînă la pămînt.

— Te credeam prizonier, îi zise Montmorency.

— Și am fost într-adevăr, monseniore, ca și dumneavoastră dealtfel, zise Arnauld.

— Dar ai scăpat, după cîte văd, răspunse conetabilul.

— Da, monseniore, i-am cam dus cu vorba. Dumneavoastră v-aţi servit de bani, eu de mintea mea, așa că iată-ne pe amîndoi liberi.

— Ah! Ce vrei să spui? zise conetabilul.

— Monseniore, răspunse Arnauld cu umilinţă, vreau să spun că eu n-am avut bani, asta-i tot.

— Hm! făcu Montmorency bombănind, ce vrei de la mine?

— Bani, pentru că n-am, monseniore.

— Și pentru ce ţi-aș da eu bani? zise conetabilul.

— Ca să mă plătiţi, monseniore, răspunse spionul.

— Ca să-ţi plătesc ce?

— Veștile pe care vi le aduc.

— Să vedem veștile.

— Să vedem scuzii.

— Caraghiosule! Și dacă pun să te spînzure?

— Un mijloc detestabil pentru a-mi lega limba în loc să mi-o dezleg, monseniore.

«E într-adevăr obraznic, își zise Montmorency, probabil că se știe necesar.»

— Să vedem, zise cu voce tare, consimt să-ţi fac cîteva avansuri.

— Monseniorul este bun, și-i voi aminti acest cuvînt generos cînd se va fi achitat față de mine pentru datoriile trecutului.

— Ce datorii?

— Iată nota, monseniore, zise Arnauld prezentîndu-i faimoasa listă pe care am văzut-o atît de des umflîndu-se.

Anne de Montmorency îi aruncă o privire.

— Da, zise el, văd aici, alături de servicii cu totul închipuite și iluzorii, servicii care mi-ar fi putut fi utile în situația în care am fost, dar care, la ora asta, nu mai sînt bune decît să mă facă să le regret. și atîta tot.

— Ei! monseniore, poate că exagerați puțin, dizgrația e trecătoare, zise Arnauld.

— Cum? Se și știe că sînt în dizgrație?

— Lumea se îndoiește și eu la fel, monseniore.

— Uite, poftim, la ce-mi mai folosește acum faptul că vicontele d`Exmès și Diana de Castro au fost despărțiți la Saint-Quentin, cînd, după toate probabilitățile, regele și marea seneșală nu-și vor mai da fata după fiul meu?

— Dumnezeule! monseniore, zise Arnauld, cred că regele ar consimți din toată inima să v-o dea dacă i-ați putea-o înapoia.

— Ce vrei să spui?

— Spun, monseniore, că Henric al II-lea, regele nostru, trebuie să fie în acest moment tare trist nu numai pentru pierderea orașului Saint-Quentin și a bătăliei, ci și pentru pierderea fiicei sale, Diana de Castro, care a dispărut după atacul de la Saint-Quentin fără să se mai știe ce s-a întîmplat cu ea; au circulat în legătură cu această dispariție douăzeci de zvonuri contradictorii. Întors abia ieri, probabil că nu știți asta, monseniore, eu însumi n-am aflat-o decît azi-dimineață.

— Am atîtea alte griji! zise conetabilul. Trebuie, firește, să mă gîndesc mai mult la dizgrația prezentă, decît la favoarea trecută.

— E drept, zise Arnauld; dar această favoare vă va fi reacordată, monseniore, dacă veniți să-i spuneți regelui: Sire, vă plîngeți fata, o căutați peste tot, întrebați de ea pretutindeni... Dar eu știu unde se afla, sire!

— Chiar știi, Arnauld? întrebă cu însuflețire Montmorency.

— A ști este meseria mea, răspunse spionul. V-am spus că am noutăți de vînzare, vedeți că marfa mea e de calitate. Gîndiți-vă la asta, monseniore!

— Mai curînd mă gîndesc, zise conetabilul, că regii își amintesc de eșecurile slujitorilor lor, și nu de meritele acestora; cînd i-o voi aduce lui Henric al II-lea pe fiică-sa, la început va fi încîntat, tot aurul, toate onorurile regatului nu vor ajunge, în primul moment, ca să mă răsplătească. Apoi, Diana va plînge, va spune că preferă să moară decît s-o dea altuia și nu vicontelui d`Exmes, și regele, convins, își va aminti de bătălia pe care am pierdut-o și nu de copila pe care i-am regăsit-o. Așa că toate eforturile mele nu vor avea alt rezultat decît să-l facă fericit pe vicontele d`Exmes.

— Va trebui, zise Arnauld cu surîsul lui rău, va trebui ca în vreme ce doamna de Castro reapare, vicontele să dispară. Ah! Ce mai renghi!

— Da, dar astea sînt mijloace extreme, mi-e silă să mă folosesc de ele, zise conetabilul. Știu că brațul ți-e sigur și gura discretă. Totuși...

— Ah! monseniorul se înșală în privința intențiilor mele, strigă Arnauld făcînd pe indignatul, monseniorul mă calomniază. Monseniorul a crezut că vreau să-l scap de acest tînăr printr-un mijloc...

violent. (Făcu un gest expresiv.) Nu, de o sută de ori nu! Am ceva mai bun decît asta!

— Ce anume ai? întrebă cu însuflețire conetabilul.

— Mai întîi să ne înțelegem, monseniore, zise Arnauld. Iată, vă spun locul unde se află căprioara rătăcită. Vă asigur, cel puțin pentru timpul necesar încheierii căsătoriei cu ducele François, absența și tăcerea periculosului său rival. Sînt două servicii apreciabile, monseniore. Dar dumneavoastră ce puteți face pentru mine?

— Ce-mi ceri? zise Montmorency.

— Sînteți rezonabil, voi fi și eu, zise Arnauld. Veți achita mai întîi, fără să vă tocmiți, nu-i așa? mica notă din trecut, pe care am avut onoarea să v-o prezint mai adineauri...

— Fie, răspunse conetabilul.

— Știam că nu voi întîmpina dificultăți în privința acestui prim punct, monseniore; totalul e o mizerie, și acei bani nu-mi ajung nici să-mi plătesc cheltuielile de drum și cîteva daruri pe care am de gînd să le cumpăr înainte de a părăsi Parisul. Dar aurul nu e totul pe lume.

— Cum? zise conetabilul mirat și aproape speriat, tocmai Arnauld du Thill vine să-mi spună că aurul nu e totul pe lume?

— Însuși Arnauld du Thill, monseniore, dar nu acel Arnauld du Thill pungaș și lacom pe care l-ați cunoscut, nu; ci un alt Arnauld du Thill, mulțumit de averea modestă pe care a... agonisit-o și care nu mai are altă dorință decît să-și petreacă liniștit restul vieții în ținutul în care a văzut lumina zilei, sub acoperișul părintesc, în mijlocul prietenilor din copilărie, în sînul familiei sale. Asta a fost întotdeauna visul vieții mele, monseniore, ăsta mi-a fost scopul existenței mele cam... agitate.

— Da, zise Montmorency. După cum văd, te-ai îmbogățit...

— Spre bucuria mea, monseniore, spre bucuria mea; zece mii de scuzi înseamnă o avere pentru un biet amărît de teapa mea, mai ales în satul meu umil și-n sînul modestei mele familii.

— Familia ta! Satul tău! Și eu care te credeam fără vatră, fără loc și trăind la întîmplare, în haine de ocazie și sub un nume de împrumut...

— Arnauld du Thill este de fapt un nume fals, monseniore. Numele meu adevărat este Martin-Guerre și-s născut în satul Artigues, aproape de Rieux, unde mi-am lăsat nevasta și copiii.

— Nevasta! repetă din ce în ce mai uluit bătrînul Montmorency. Copiii!

— Da, monseniore, și trebuie să-l previn pe monseniorul să nu mai conteze de-acum încolo pe serviciile mele; aceste două expediente la care recurg în momentul de față vor fi cu siguranță ultimele. Mă retrag din afaceri și vreau să trăiesc cinstit, înconjurat de afecțiunea neamurilor și de stima concetățenilor.

— Să fie într-un ceas bun! zise conetabilul, dar dacă ai devenit atît de modest și de... pastoral încît nu mai vrei să auzi vorbindu-se de bani, ce dorești ca răsplată pentru secretele pe care spui că le posezi?

— Cer, monseniore, zise Arnauld, cer cinste, nu a oamenilor, asta se înțelege, ci doar un pic de cinste, de care am, v-o mărturisesc, cea mai grabnică nevoie.

— Explică-te, zise Montmorency; vorbești în șarade.

— Ei bine, monseniore, am pregătit un înscris care atestă că eu, Martin-Guerre, am fost în serviciul dumneavoastră atîția ani, în calitate... în calitate de scutier (trebuie să înfrumusețăm lucrurile), că în tot acest timp m-am purtat ca un slujitor cinstit, credincios și foarte devotat; că acest devotament, monseniore, ați binevoit să mi-l răsplătiți dăruindu-mi o sumă destul de mare de bani pentru a fi la adăpost tot restul zilelor mele. Puneți în josul acestui înscris sigiliul și semnătura dumneavoastră și vom fi chit, monseniore.

— Imposibil, zise conetabilul. Ar însemna să fiu un șarlatan, un falsificator și un mișel dacă aș semna asemenea minciuni.

— Nu sînt minciuni, monseniore, căci v-am slujit întotdeauna cu credință... prin mijloacele mele și vă mărturisesc că, dacă aș fi economisit toți banii pe care i-am obținut de la dumnevoastră pînă acum, suma ar fi trecut de zece mii de scuzi. Nu comiteți deci un fals și dealtfel pentru roadele pe care datorită mie le veți culege...

— Ticălosule, mă vîri în aceeași oală cu tine?

— Da, monseniore. Avem nevoie unul de altul și egalitatea este fiica necesității. Spionul are încredere în dumneavoastră, aveți și dumneavoastră încredere în spion. Haideți! Nu ne aude nimeni, monseniore, fără falsă rușine! Faceți tîrgul! E bun pentru mine, și e și mai bun pentru dumneavoastră. «Dă ca să ți se dea!» Semnați, monseniore!

— Nu, după, zise Montmorency. Dă ca să ți se dea, cum spui tu! Mai întîi vreau să știu ce s-a întîmplat cu Diana de Castro și cu contele d`Exmes...

— Ei bine, monseniore, afară de unele rețineri pe care le cred necesare, vă voi satisface curiozitatea în legătură cu aceste două persoane și veți fi obligat să conveniți că hazardul și eu am aranjat destul de bine lucrurile în favoarea dumneavosatră.

— Ascult, zise conetabilul.

— În ce-o privește pe doamna de Castro, zise Arnauld du Thill, ea n-a fost nici omorîtă, nici răpită, ci doar făcută prizonieră la Saint-Quentin și inclusă printre cele cincizeci de persoane de la care trebuia luată o răscumpărare. Acum, de ce n-a făcut publică această captură cel în mîinile căruia a căzut? Cum de doamna de Castro n-a dat ea însăși nici o veste? Iată un lucru de care habar n-am. La drept vorbind, o și credeam liberă și, sosind la Paris, socoteam s-o găsesc aici. Abia azi-dimineață am aflat că la Curte habar n-aveau ce se întîmplase cu fiica regelui și că, pentru Henric al II-lea, asta era una dintre cele mai mari griji. Poate că, în aceste vremuri tulburi, trimișii doamnei Diana au fost întorși din drum ori s-au rătăcit, sau poate că sub această întîrziere se ascunde o altă taină. Dar, în sfîrșit, în legătură cu acest punct pot risipi orice îndoială și pot spune în ce loc și la cine anume se află doamna de Castro prizonieră.

— Informația este destul de prețioasă, într-adevăr, zise conetabilul; care este acel loc și cine este acel om?

— Așteptați puțin, monseniore, zise Arnauld, nu vreți înainte de orice să fiți edificat, în egală măsură, și despre contele d`Exmes? Căci dacă e bine de știut unde-ți sînt prietenii, e și mai bine de știut unde-ți sînt dușmanii.

— Slăbeste-mă cu proverbele! zise Montmorency. Unde este acest d`Exmes?

— Prizonier şi el, monseniore, răspunse Arnauld. Cine n-a fost puţin prizonier în aceste vremuri din urmă? E ceva foarte la modă! Or, vicontele d`Exmes s-a conformat modei şi e şi el prizonier.

— Dar el va şti să dea de veste! zise conetabilul, trebuie să aibă bani, prieteni... Va găsi, desigur, cu ce să-şi plătească răscumpărarea şi în curînd o să ne cadă iar pe cap.

— Aţi presupus foarte bine, monseniore. Da, vicontele d`Exmes are bani, este nerăbdător să scape din captivitate şi aşteaptă să-i fie plătită cît mai curînd posibil răscumpărarea. A şi trimis pe cineva la Paris ca să se ducă să-i aducă preţul libertăţii sale.

— Pe cine anume? zise Montmorency.

— Dar, din fericire pentru noi şi din nenorocire pentru el, continuă Arnauld, cel pe care l-a trimis la Paris într-o atît de mare grabă sînt eu, monseniore, eu, care-l slujeam pe contele d`Exmes sub adevăratul meu nume de Martin-Guerre, în calitate de scutier. Vedeţi deci că pot fi scutier de-adevăratelea...

— Şi n-ai făcut acest comision, caraghiosule? zise conetabilul. N-ai adunat răscumpărarea pretinsului tău stăpîn.

— Am adunat-o cu mare grijă, monseniore, astfel de lucruri nu se lasă în voia soartei. Gîndiţi-vă că, dacă nu luam aceşti bani, însemna să isc bănuieli. I-am luat în mod conştiincios... Numai că, fiţi liniştit, nu-i voi mai duce la destinaţie. Ar fi exact cei zece mii de scuzi care m-ar ajuta să trec drept cucernic şi cinstit tot restul vieţii mele şi pe care aş fi scutit să-i solicit generozităţii dumneavoastră, monseniore, după ce veţi semna hîrtia...

— N-o voi semna, ticălosule! strigă Montmorency. Nu mă voi face cu bunăştiinţă complicele unei tîlnării!

— Oh, monseniore, zise Arnauld, ce nume aspru daţi unei nevoi la care mă supun ca să vă slujesc. Cum, din devotament închid gura conştiinţei şi dumneavoastră mă răsplătiţi astfel? Ei bine, fie, o să-i trimitem vicontelui d`Exmes această sumă de bani şi el se va întoarce aici la fel de repede ca doamna Diana, dacă nu chiar înaintea ei. Pe cînd dacă n-o primeşte...

— Dacă n-o primeşte? zise conetabilul.

— Cîştigăm timp, monseniore. Domnul d`Exmes mă va aştepta la început cu răbdare vreo cincisprezece zile. Îţi trebuie un oarecare timp ca să aduni zece mii de scuzi şi doica lui nu mi-a înmînat această sumă decît azi-dimineaţă.

— Această femeie are deci încredere în tine?

— În mine, în inelul şi-n înscrisul vicontelui, monseniore. Şi apoi m-a şi recunoscut. Să spunem deci cincisprezece zile de aşteptare plină de nerăbdare, o săptămînă de aşteptare plină de nelinişte, o altă săptămînă de aşteptare dezolată. Abia după o lună, vicontele d`Exmes, disperat, va trimite un alt mesager să-l caute pe primul. Dar primul nu va fi găsit; şi dacă primii zece mii de scuzi sînt greu de strîns, alţi zece mii sînt aproape imposibil de adunat. Aveţi deci răgazul ca să vă însuraţi de douăzeci de ori feciorul, monseniore; căci vicontele d`Exmes va dispărea ca şi cum ar fi mort mai bine de două luni şi nu se va întoarce, viu şi furios, decît la anul.

— Da, dar se va întoarce! zise Montmorency și, în ziua aceea, nu se va informa ce s-a întîmplat cu banul lui scutier Martin-Guerre?

— Vai, monseniore, reluă Arnauld cu milă, i se va răspunde, regret că v-o spun, că fidelul Martin-Guerre, venind să-și regăsească stăpînul, cu răscumpărarea pe care se dusese s-o strîngă, a căzut, din nenorocire, în mîinile unei patrule spaniole care, după toate probabilitățile, l-a jefuit, despuiat și spînzurat la porțile Noyonului, ca să se asigure că nu va mai spune nimic nimănui.

— Cum! Arnauld, vei fi spînzurat?

— Am și fost, monseniore, vedeți pînă unde merge zelul meu? Asupra persoanei spînzuratului însă, datele se cam contrazic... Dar, mă rog, cine să-i creadă pe mercenarii jefuitori interesați să ascundă adevărul? Haideți, monseniore, reluă, vesel și hotărît, Arnauld. Gîndiți-vă că precauțiile mele au fost luate cu dibăcie și că, cu un netrebnic experimentat ca mine, nu e nici un pericol ca excelența voastră să fie compromisă. Dacă prudența va fi izgonită de pe pămînt, ea se va refugia în inima unui... spînzurat. Dealtfel, v-o repet, nu afirmați decît adevărul, vă slujesc de multă vreme, mulți dintre oamenii dumneavoastră pot s-o ateste, ca și dumneavoastră dealtfel, și apoi mi-ați dat într-adevăr zece mii de scuzi. Vreți, zise șiretul pungaș, să vă fac socoteala?

Conetabilul nu se putu abține să nu surîdă.

— Dar, ticăloșule, zise el, la sfîrșitul socotelii...

Arnauld du Thill îl întrerupse.

— Haideți, monseniore, zise, nu mai șovăiți decît de formă, dar ce înseamnă forma pentru spiritele superioare? Semnați și nu mai faceți fasoane.

Puse pe masă, în fața lui Montmorency, hîrtia care nu mai aștepta decît această semnătură.

— Mai întîi numele orașului și numele omului care-o ține prizonieră pe Diana de Castro.

— Nume pentru nume, monseniore, întîi al dumneavoastră în josul acestei hîrtii și apoi le veți afla și pe celelalte.

— Bine, zise Montmorency.

Trase parafa înflorită care-i servea de semnătură.

— Și sigiliul, monseniore?

— Iată și sigiliul, ești mulțumit?

— Ca și cum monseniorul mi-ar fi dat zece mii de scuzi.

— Ei bine, acum unde este Diana?

— În mîinile lordului Wentworth, la Calais, zise Arnauld vrînd să ia pergamentul conetabilului, care-l mai ținea încă în mînă.

— Un moment, zise el, și vicontele d'Exmès?

— La Calais, în mîinile lordului Wentworth.

— Atunci, Diana și vicontele o să se vădă?

— Nu, monseniore; el locuiește la un armurier din oraș, pe nume Pierre Peuquoy, și ea la palatul guvernatorului. Vicontele d'Exmès nu știe, v-o jur, că frumoasa sa e atît de aproape de el.

— Aleg la Luvru, zise conetabilul aruncînd hîrtia.

— Și eu la Artigues, strigă Arnauld triumfător. Cu bine, monse-

niore. Străduiți-vă să nu mai fiți un conetabil luat peste picior.

— Cu bine, ticălosule, străduiește-te să nu fii spînzurat de-adevăratelea.

Ieșiră fiecare pe altă ușă.

XLIII

Armele lui Pierre Peuquoy, frînghiile lui Jean Peuquoy și lacrimile Babettei Peuquoy

Trecuse aproape o lună fără să se petreacă vreo schimbare în situația celor pe care i-am lăsat la Calais. Pierre Peuquoy lucra în continuare arme; Jean Peuquoy se apucase de țesut și, în clipele de răgaz, făcea frînghii neînchipuit de lungi, iar Babette Peuquoy plîngea.

In ce-l privește pe Gabriel, așteptarea sa trecuse prin fazele prezise de Arnauld du Thill. Așteptase răbdător în primele cincisprezece zile: dar după asta se neliniști. Nu se mai ducea decît foarte rar la lordul Wentworth și nu-i mai făcea decît vizite foarte scurte. Intervenise între ei o răceală din ziua în care Gabriel se amestecase în pretinsele treburi de familie ale guvernatorului.

Acesta, dealtfel, devenea din zi în zi mai trist. Și totuși, nu cele trei mesaje primite, după plecarea lui Arnauld, din partea regelui Franței îl neliniștea pe lordul Wentworth. Toate trei, primul scris cu politețe, al doilea cu răceală, al treilea plin de amenințare, cereau același lucru: eliberarea doamnei de Castro în schimbul unei răscumpărări fixate de însuși guvernatorul. Dar toate trei primiseră același răspuns: că el înțelegea s-o păstreze pe doamna de Castro ca zălog, s-o schimbe la nevoie cu vreun prizonier englez de seamă, ori să fie cedată Franței în schimbul păcii. Era în dreptul lui și, din spatele puternicelor sale ziduri, sfida mînia lui Henric al II-lea. Dar nici această mînie nu-l tulbura, măcar că se întreba cum de aflase regele despre captivitatea Dianei; ceea ce-l tulbura era indiferența din ce în ce mai disprețuitoare a frumoasei sale prizoniere. Nici supunerea, nici atențiile nu putuseră îmblînzi firea mîndră a doamnei de Castro. Ea rămînea mereu tristă, calmă și demnă în fața pătimașului guvernator și, cînd acesta se hazarda să scoată vreun cuvînt despre iubirea lui, o privire îndurerată și totodată trufașă venea să zdrobească inima și să jignească orgoliul bietului lord Wentworth. Nu cutezase să-i vorbească Dianei nici despre scrisoarea trimisă de ea lui Gabriel, nici despre încercările făcute de rege pentru a obține libertatea fiicei sale, pînă într-atîta se temea de vreun cuvînt amar, de vreun reproș plin de ironie al acelei guri fermecătoare și crude.

Dar Diana, nemaivăzînd-o în palat pe camerista care cutezase să-i ducă biletul, înțelese că îi scăpase și această șansă disperată. Totuși nobila fată nu-și pierduse curajul. In ultima zi de octombrie, termenul pe care Gabriel și-l fixase lui însuși pentru a-l aștepta pe Martin-Guerre, hotărî să meargă la lordul Wentworth și să-i ceară

îngăduința de a trimite un alt mesager la Paris.

Spre ora două, părăsi deci casa familiei Peuquoy, unde Pierre lustruia o sabie, unde Jean împletea ultima frînghie și unde, de multe zile, Babette, cu ochii roșii de plîns, se învîrtea în jurul lui fără să aibă curajul să-i vorbească; se duse direct la palatul guvernatorului.

Cum lordul Wentworth era pentru un moment reținut de nu știu ce treabă, îl rugă pe Gabriel sa aștepte cinci minute. Sala unde se afla Gabriel dădea într-o curte interioară. Gabriel se apropie de fereastră ca să se uite în acea curte și, fără să-și dea seama, se juca și bătea cu degetele în geam. Dintr-o dată, chiar sub degetele sale, niște litere trasate pe sticlă cu un diamant îi atraseră atenția. Se apropie ca să vadă mai bine și putu citi distinct: *Diana de Castro.* Era iscălitura care lipsea din josul biletului misterios pe care-l primise cu o lună în urmă. Un nor trecu prin fața ochilor lui Gabriel și fu obligat să se sprijine de zid ca să nu cadă. Presimțirile sale nu-l mințiseră. Deci pe Diana o ținea acest desfrînat de Wentworth în puterea lui! Acestei ființe dulci și pure cuteza el să-i vorbească despre dragostea sa!

Cu un gest involuntar. Gabriel își duse mîna la mînerul spadei. În acel moment intră lordul Wentworth. Ca și prima dată, Gabriel, fără să rostească o vorbă, îl conduse în fața ferestrei și-i arătă semnătura acuzatoare.

La început guvernatorul păli, apoi își reveni repede, cu acea stăpînire de sine pe care o poseda în cel mai înalt grad.

— Ei bine, ce e? întrebă el.

— Nu-i ăsta numele acelei rude nebune pe care sînteți obligat s-o țineți aici, milord? zise Gabriel.

— Se poate; și ce-i cu asta? zise lordul cu un aer trufaș.

— Păi, dacă e așa, eu o cunosc pe această rudă.... foarte îndepărtată, desigur. Am văzut-o adesea la Luvru. Îi sînt devotat cum trebuie să fie orice gentilom față de fiica regelui Franței.

— Și apoi? zise lordul Wentworth.

— Și apoi, milord, vă voi cere socoteală de felul în care țineți și tratați o prizonieră de acest rang.

— Și dacă aș refuza, domnule, să vă dau socoteală, așa cum l-am refuzat și pe regele Franței?

— Pe regele Franței? repetă Gabriel uluit.

— Sigur, domnule, zise lordul cu același sînge rece. Un englez, mi se pare, nu răspunde de acțiunile sale în fața unui suveran străin, mai ales cînd țara sa se află în război cu acel suveran. Așa că, domnule d'Exmes, dacă refuz să vă dau socoteală?

— Vă voi cere să-mi dați satisfacție, milord! strigă Gabriel.

— Și nădăjduiți să mă ucideți, fără îndoială, domnule, zise guvernatorul, cu spada pe care n-o purtați decît grație îngăduinței mele și pe care am dreptul să v-o cer oricînd?

— Oh! milord. zise Gabriel furios, asta o să mi-o plătiți!

— Fie, domnule, zise lordul, îmi voi aminti de această datorie cînd o veți achita pe a dumneavoastră.

— Sînt neputincios! strigă Gabriel, frămîntîndu-și mîinile, sînt neputincios într-un moment în care aș vrea să am puterea a zece mii de oameni!

— E într-adevăr supărător pentru dumneavoastră, zise lordul Wentworth, că împrejurările vă leagă astfel mîinile, dar mărturisiți și dumneavoastră că ar fi prea comod pentru un prizonier de război și pentru un debitor să obțină atît de simplu și chitanța și libertatea tăind gîtul creditorului și dușmanului său.

— Milord, zise Gabriel străduindu-se să-și recapete calmul, știți doar că l-am trimis acum o lună pe scutierul meu la Paris ca să-mi aducă această sumă care vă preocupă atîta. Oare scutierul să fi fost rănit, poate chiar ucis cu tot permisul de liberă trecere pe care i l-ați dat? Să i se fi furat banii pe care mi-i aducea? Nu știu. Fapt este că întîrzie și că veneam în acest moment să vă rog să mă lăsați să trimit din nou pe cineva la Paris, pentru că n-aveți încredere în cuvîntul unui gentilom și nu mi-ați dat posibilitatea să mă duc să aduc eu însumi răscumpărarea. Acum, milord, n-aveți dreptul să-mi refuzați această îngăduință pe care veneam să v-o cer, sau, mai bine-zis, eu am acum dreptul să spun că vă e teamă să ma eliberați ca să nu-mi măsor spada cu a dumneavoastră.

— Și cui veți spune asta, domnule, zise lordul Wentworth, într-un oraș englez, pus sub autoritatea mea și unde nu veți fi privit decît ca un prizonier și un dușman?

— Voi spune asta cu glas tare, milord, oricărui om care simte și gîndește, nobil prin inimă și prin nume, oamenilor simpli, ofițerilor dumneavoastră care știu ce înseamnă lucrurile de onoare, tuturora, și toți vor fi de partea mea împotriva dumneavoastră, milord; toți vor socoti că, nedîndu-mi posibilitatea să ies de aici, nu meritați să fiți șeful unor viteji.

— Dar nu vă gîndiți, domnule, zise rece lordul Wertworth, că mai înainte de a răspîndi printre ai mei spiritul de indisciplină, n-am decît să rostesc un singur cuvînt, să fac un singur gest ca să fiți aruncat în închisoare, unde nu mă veți mai putea acuza decît în fața zidurilor?

— Oh! E adevărat, mii de trăsnete! murmură Gabriel cu dinții strînși și cu pumnii încleștați.

Acest om al sentimentului și al emoției se lovea de impasibilitatea unui om cu inimă de fier.

Dar un cuvînt schimbă fața scenei și restabili brusc egalitatea între Wentworth și Gabriel.

— Scumpă Diana! Scumpă Diana! zise tînărul cu spaimă, nu pot face nimic pentru tine în primejdia în care te afli!

— Ce-ați spus, domnule? întrebă lordul Wentworth clătinîndu-se. mi se pare că ați spus: «Scumpă Diana!» sau am auzit eu prost? O iubiți și dumneavoastră pe doamna de Castro?

— Ei bine, da, o iubesc! strigă Gabriel. O iubiți și dumneavoastră, dar dragostea mea este pe atît de pură și de devotată pe cît este a dumneavoastră de nedemnă și de crudă.

— De ce mi-ați vorbit atunci de fiica Franței și de ocrotirea pe care orice gentilom o datorează unei asemenea oprimate? zise lordul fără voia lui. Ah! o iubiți! Deci dumneavoastră sînteți cel pe care-l iubește! A cărui amintire o invocă atunci cînd vrea să mă tortureze! Dumneavoastră sînteți cel din pricina căruia mă disprețuiește!

Lordul Wentworth, mai adineauri atît de batjocoritor și de disprețuitor, îl privea acum pe Gabriel cu un soi de groază plină de

respect; acesta, la rîndul lui, la vorbele rivalului său, își ridică fruntea triumfător.

— Ah! Adevărat? Mă iubește? strigă el, se mai gîndește la mine, mă cheamă? Bine, dacă mă cheamă, mă voi duce s-o ajut și s-o salvez! Haideți, milord, puneți-mi căluș, legați-mă, închideți-mă. Voi știi s-o ajut și s-o ocrotesc, fiindcă mă iubește! Fiindcă mă iubește, vă rîd în nas și vă disprețuies. Deși dumneavoastră sînteți înarmat pînă în dinți și eu fără arme, am să izbutesc totuși, călăuzit de dragostea Dianei, să vă învinș...

— Da, cred, murmură la rîndul său lordul Wentworth descurajat.

— Și fiindca n-ar fi prea generos din partea mea să vă provoc acum la duel, chemați-vă gărzile și spuneți-le să mă închidă, dacă asta vă face plăcere. Închisoarea alături de ea și odată cu ea, e o fericire...

Se făcu o lungă tăcere.

— Domnule, zise în sfîrșit lordul Wentworth, după oarecare șovăială, ați venit să-mi cereți îngăduința de a trimite un al doilea curier la Paris care să aducă răscumpărarea...

— Într-adevăr, milord, răspunse Gabriel, acesta era planul meu cînd am sosit aici.

— Și mi-ați reproșat că n-am încredere în onoarea unui gentilom și că nu v-am îngăduit, pe cuvînt de onoare, să vă duceți singur după această răscumpărare...

— Adevărat, milord.

— Ei bine, domnule, zise Wentworth, puteți pleca; porțile Calaisului vă sînt deschise, cererea vă este aprobată.

— Înțeleg, zise Gabriel cu amărăciune. Vreți să mă îndepărtați de ea. Și dacă acum refuz să părăsesc Calaisul?

— Eu sînt stăpînul aici, domnule, zise lordul, și nu puteți nici refuza, nici accepta dorința mea, ci trebuie să vă supuneți ei.

— Fie, zise Gabriel, voi pleca, milord, fără ca totuși să vă fiu recunoscător pentru această generozitate.

— Nici n-am nevoie, domnule, de recunoștința dumneavoastră.

— Voi pleca, dar să știți că nu voi rămîne multă vreme debitorul dumneavoastră, că mă voi întoarce în curînd ca să-mi plătesc toate datoriile. Și cum atunci nu voi mai fi prizonier și nici dumneavoastră creditorul meu, nu va mai exista nici un pretext ca spada mea să nu se încrucișeze cu a dumneavoastră.

— Aș putea refuza această luptă, domnule, zise lordul, cu un fel de melancolie; căci șansele nu sînt egale; dacă vă omor, ea mă va urî și mai mult; dacă mă veți ucide, ea vă va iubi și mai mult. Dar n-are importanță! Trebuie să primesc și primesc. Nu vă e teamă totuși, adăugă el, cu un aer sumbru, că mă împingeți astfel la cine știe ce faptă? Cînd toate avantajele sînt de partea dumneavoastră, n-aș putea, credeți, să abuzez de ceea ce-mi rămîne?

— Nobilimea de pretutindeni și Dumnezeu din cer vă vor judeca, milord, zise Gabriel tremurînd, dacă veți cuteza să vă răzbunați în mod laș pe cei care nu se pot apăra.

— Orice s-ar întîmpla, domnule, nu vă primesc printre judecătorii mei. Apoi adăugă, după o pauză: E ceasul trei, mai aveți timp pînă la sapte, ora închiderii primelor porți, să părăsiți orașul. Voi da ordine ca să vă lase să treceți.

— La ora șapte, milord. zise Gabriel, nu voi mai fi în Calais.

— Și țineți seama, zise Wentworth, că nu veți mai păși niciodată aici; chiar dacă aș muri ucis de dumneavoastră, în acel duel, fiți sigur că-mi voi fi luat mai înainte toate precauțiile pe care mi le dictează gelozia, și anume să n-o mai revedeți niciodată pe doamna de Castro!

Gabriel făcuse un pas ca să iasă din cameră. Se opri în fața ușii.

— Ceea ce spuneți e imposibil, milord, într-o zi sau alta am s-o revăd totuși pe Diana!

— Lucrul nu va fi cu putință, domnule, v-o jur, dacă puterea unui guvernator și ultima poruncă a unui muribund au oarecare șanse să se impună.

— Se va putea, milord, nu știu cum, dar sînt sigur că se va putea, zise Gabriel.

— Atunci, domnule, zise lordul cu un surîs disprețuitor, va trebui să luați Calaisul cu asalt!

Gabriel reflectă un minut.

— Dacă va fi nevoie, voi lua Calaisul cu asalt, zise el. Cu bine, milord.

Salută și ieși lăsîndu-l pe lordul Wentworth împietrit și nemaiștiind daca trebuia să se sperie sau să rîdă.

Gabriel se întoarse de îndată la casa familiei Peuquoy. Ii găsi pe Pierre lustruindu-și lama spadei, pe Jean făcînd noduri la frînghie și pe Babette suspinînd. Istorisi prietenilor săi discuția pe care tocmai o avusese cu guvernatorul și le anunță plecarea sa grabnică. Nu le ascunse nici măcar cuvîntul, temerar poate, cu care se despărțise de lordul Wentworth.

După care se duse în camera sa ca să se pregătească în grabă de plecare. Acum, cînd era liber, viteazul tînăr ardea de nerăbdare să ajungă la Paris ca să-și salveze tatăl și apoi să se întoarcă la Calais ca să-și salveze iubita. Cînd, după o jumătate de ceas, ieși din odaia sa, pe palier o găsi pe Babette Peuquoy.

— Vasăzică plecați, domnule viconte? zise ea. Nu mă întrebați de ce plîng?

— Nu, copila mea, căci nădăjduiesc că atunci cînd mă voi întoarce nu vei mai plînge.

— Și eu sper la fel, monseniore, zise Babette. Deci, cu toate amenințările guvernatorului nostru, socotiți să vă reîntoarceți, nu-i așa?

— Da, Babette.

— Și presupun că împreună cu scutierul Martin-Guerre?

— Sigur.

— Deci, domnule d'Exmes, zise tînăra fată, sînteți sigur că-l veți regăsi pe Martin-Guerre la Paris? Nu-i un om necinstit, nu-i așa? N-a fugit cu răscumpărarea dumneavoastră? Nu e în stare de necredință, nu-i așa?

— Mi se pare, zise Gabriel destul de mirat de aceste întrebări, că Martin are de la o vreme o fire cam schimbătoare, de parcă-ar fi doi oameni în el, unul liniștit, celălalt șiret și scandalagiu. Dar, cu toate aceste schimbări ciudate, este un slujitor cinstit și credincios.

— Și, zise Babette, dacă nu e în stare să-și înșele stăpînul, cu atît mai mult nu va înșela o femeie, nu-i așa?

— Oh, zise Gabriel, la întrebarea asta mărturisesc că mi-e greu să-ți răspund.

— În sfîrșit, monseniore, zise Babette pălind, veți avea bunătatea să-i înapoiați acest inel? Va ști de la cine vine și ce înseamnă.

— I-l voi înapoia, Babette, zise Gabriel surprins, amintindu-și de seara despărțirii de scutierul său. I-l voi înmîna, dar persoana care i-l trimite știe... presupun, că Martin-Guerre... e însurat?

— Însurat! strigă Babette. Atunci, monseniore, păstrați inelul, aruncați-l, dar nu i-l mai dați.

— Dar, Babette...

— Mulțumesc, monseniore, și rămîneți cu bine, murmură biata fată.

Fugi la etajul al doilea și, abia intrată în camera ei, căzu leșinată pe un scaun.

Gabriel, supărat și neliniștit de bănuiala care îi trecuse prin minte, coborî gînditor scara de lemn din vechea casă a familiei Peuquoy. La piciorul scării îl găsi pe Jean, care se apropie misterios de el.

— Domnule viconte, îi zise cu voce scăzută burghezul, m-ați întrebat mereu de ce tot lucram frînghii atît de lungi... Nu vreau totuși să vă las să plecați, mai ales după ce v-ați luat astfel rămas bun de la acel Wentworth, fără să vă împărtășesc taina. Dacă unești prin două frînghii transversale alte două frînghii lungi și solide, ca asta pe care-o fac eu acum, obții o scară. Această scară, cînd ești de gardă, cum e Pierre de douăzeci de ani încoace, și cum sînt eu de trei zile, poate fi ascunsă sub ghereta de pe platforma turnului Octogone. Apoi, într-o dimineață întunecată de decembrie sau de ianuarie, fiind de sentinelă, poți, din curiozitate, să prinzi solid cele două capete de cele două tronsoane de fier fixate în creneluri și să lași celelalte două capete să cadă în mare, la trei sute de picioare adîncime, unde s-ar afla poate din întîmplare vreo barcă...

— Dar, dragul meu Jean... îl întrerupse Gabriel.

— Destul despre asta, domnule viconte, zise țesătorul. Aș vrea, înainte de a ne părăsi, să păstrați încă o amintire de la devotatul dumneavoastră slujitor Jean Peuquoy. Iată o hîrtie cu planul zidurilor și al fortificațiilor Calaisului. L-am făcut în urma acelor plimbări care vă mirau atîta. Ascundeți-l sub haină, și cînd veți fi la Paris, uitați-vă uneori la el, vă rog, din prietenie pentru mine...

Gabriel voi să-l întrerupă, dar Jean nu-i lăsă timp și, strîngîndu-i mîna pe care i-o întindea tînărul, se îndepărtă zicîndu-i doar:

— Pe curînd, domnule d'Exmès. Îl veți găsi la poartă pe Pierre care vă așteaptă ca să-și ia și el rămas bun.

Într-adevăr, Pierre aștepta în fața casei ținînd de hățuri calul lui Gabriel.

— Mulțumesc pentru ospitalitate, jupîne, îi zise vicontele d'Exmès. Îți voi trimite peste puțin, dacă nu cumva ți-i voi aduce eu însumi, banii pe care ai avut bunăvoința să mi-i împrumuți. Voi adăuga o gratificație serioasă pentru oamenii dumitale. Pînă atunci, oferă din partea mea acest mic diamant surorii dumitale.

— Mulțumesc în numele ei, domnule viconte, răspunse armurierul, rugîndu-vă la rîndul meu să primiți din parte-mi acest corn pe

care vi l-am atîrnat la coburi, acest corn pe care l-am lucrat cu mîinile mele și căruia i-aș recunoaște sunetul chiar și printre mugetele furioase ale mării, să zicem de pildă într-una din acele nopți de 5 ale fiecărei luni cînd sînt de gardă de la 4 la 6 dimineața pe terasa turnului Octogone care dă spre mare.

— Mulțumesc, zise Gabriel strîngîndu-i mîna în așa fel încît să-i arate că a înțeles despre ce este vorba.

— Cît despre acele arme la care am tot lucrat, zise Pierre, regret că n-am făcut și mai multe: dacă într-o bună zi Calaisul ar fi asediat, toți cei care țin cu Franța ar pune mîna pe ele și-ar isca între zidurile orașului o răscoală periculoasă...

— Adevărat! zise Gabriel strîngînd încă o dată mîna bravului său concetățean.

— Și acum, vă doresc călătorie plăcută și noroc, domnule d'Exmes, zise Pierre. Cu bine și pe curînd!

— Pe curînd! zise Gabriel.

Se întoarse și-i salută, pentru ultima oară, pe Pierre, care stătea în picioare pe prag, pe Jean, care se aplecase la una din ferestrele primului etaj, și pe Babette, ascunsă pe jumătate în dosul unei draperii de la etajul al doilea.

Apoi dădu pinteni calului și se îndepărtă în galop. Ordinele lui Wentworth ajunseseră la poarta din Calais; căci nu întîmpină nici o dificultate ca să treacă; peste puțin, se afla pe drumul către Paris, singur cu neliniștile și nădejdile sale.

Va putea oare, sosind la Paris, să-și elibereze tatăl? Va putea, reîntorcîndu-se la Calais, s-o elibereze pe Diana?

XLIV

Urmarea întîmplărilor lui Martin-Guerre

Drumurile Franței nu erau mai sigure pentru Gabriel de Montgommery decît pentru scutierul său, așa că băiatul trebui să-și pună la contribuție toată inteligența și toată agerimea spiritului ca să evite piedicile și încurcăturile. Cu toată străduința lui, n-ajunse la Paris decît după patru zile. Dar primejdiile drumului îl preocupau mai puțin pe Gabriel decît dorința de a-și atinge scopul. Măcar că nu era din fire prea înclinat spre visare, singurătatea aproape că-l silea să se gîndească fără încetare la captivitatea tatălui său și a Dianei, la mijloacele prin care să elibereze aceste ființe dragi, la făgăduielile regelui, la hotărîrea pe care trebuia s-o ia dacă Henric al II-lea nu-și îndeplinea aceste făgăduieli. Dar nu! Henric nu era degeaba primul gentilom al Franței! Aștepta probabil ca Gabriel să vină să-l roage ca să-l ierte pe contele răzvrătit, dar, de iertat, sigur că-l va ierta. Și dacă totuși nu-l va ierta?

Cînd această idee deznădăjduită îi trecu prin minte, Gabriel dădu pinteni calului și-și duse mîna la mînerul spadei... Plăcutul și totodată durerosul gînd la Diana de Castro îi liniștea de obicei sufletul agitat.

Frămîntat de aceste incertitudini și spaime ajunse, în sfîrșit, în dimineața celei de a patra zile, la porțile Parisului. Călătorise toată noaptea și licăririle palide ale zorilor abia luminau orașul cînd păși pe străzile învecinate cu Luvrul. Se opri în fața casei regale, ferecată și adormită, și se întrebă dacă trebuia să aștepte sau să treacă mai departe. Dar nerăbdarea sa nu se împăcă deloc cu așteptarea. Hotărî să se ducă de îndată acasă la el, în strada Jardins-Saint-Paul, unde va putea cel puțin să afle cîte ceva în legătură cu aceea ce-l interesa. Drumul trecea prin fața sinistrelor turnuri de la Chatelet. Se opri în fața porții mohorîte. O sudoare rece îi scălda fruntea. Trecutul și viitorul său se aflau acolo, în dosul acelor ziduri umede. Dar Gabriel nu era omul care să consacre emoțiilor o parte din timpul pe care-l putea consacra în mod util acțiunii. Își alungă acele gînduri întunecate și o porni la drum.

Cînd sosi în fața casei sale, pe care n-o mai văzuse de atîta vreme, zări o lumină la geamurile sălii scunde. Harnica Aloyse se și sculase. Gabriel bătu spunîndu-și numele. După două minute se afla în brațele blîndei femei care-i ținuse loc de mamă.

— Ah, iată-te, monseniore, iată-te, băiatul meu!

Asta-i tot ce putu spune. Gabriel, după ce-o îmbrățișa cu dragoste, se dădu un pas îndărăt și o privi. Stăruia în această privire adîncă o întrebare mută, mai limpede decît toate cuvintele. Aloyse o înțelese, își plecă încet capul și nu răspunse nimic.

— Deci, nici o veste de la Curte? întrebă atunci vicontele, ca și cum răspunsul cuprins în acea tăcere nu i-ar fi ajuns.

— Nici o veste, monseniore, răspunse doica.

— Nici nu mă îndoiam. Daca s-ar fi petrecut vreun lucru fericit ori nenorocit, mi l-ai fi strigat odată cu primul sărut. Nu știi nimic?

— Nimic, vai!

— Înțeleg, zise cu amărăciune tînărul. Am fost prizonier, sau chiar socotit mort! Nu plătești datorii unui prizonier, cu atît mai puțin unui mort. Dar iată-mă din nou aici, viu și liber, și regele va trebui totuși să se socotească cu mine; va trebui, fie de voie, fie de nevoie!

— Oh! Bagă de seamă, monseniore, strigă Aloyse.

— Nu te teme, doică. Domnul amiral e la Paris?

— Da. A trimis de zece ori un om aici ca să se intereseze dacă ai sosit.

— Bine. Și domnul de Guise?

— S-a întors și el. Pe el contează acum poporul ca să înlăture nenorocirile Franței.

— Facă Domnul, zise Gabriel, să nu dea peste nenorociri care nu mai pot fi înlăturate.

— În ce-o privește pe doamna de Castro, pe care o credeau pierdută, continuă grăbită Aloyse, domnul conetabil a descoperit că e prizonieră la Calais și se speră să fie scoasă în curînd de acolo.

— Știu și nădăjduiesc ca și el, zise Gabriel cu un accent ciudat. Dar, adăugă, nu-mi spui nimic despre cel care mi-a prelungit captivitatea, despre Martin-Guerre și mesajul lui întîrziat... Ce s-a întîmplat cu Martin?

— E aici, monseniore; ticălosul, prostănacul!

— Cum? Aici? De cînd? Ce face?

— S-a culcat și doarme, zise Aloyse, care părea să vorbească despre Martin cu oarecare pică. Face pe bolnavul, sub pretextul că l-au spînzurat.

— Spînzurat! strigă Gabriel. Probabil ca să-i fure banii pentru răscumpărarea mea.

— Banii pentru răscumpărarea domniei-tale, monseniore? Nu zău, ia pomenește-i acestui caraghios despre banii de răscumpărare! Să vezi numai ce răspunde. N-are habar de nimic. Închipuiește-ți, Gabriel, că vine acasă grăbit și plin de zel... Conform scrisorii arătate, strîng repede și-i număr zece mii de scuzi sunători. Musiul pleacă glonț, fără să piardă un minut. După cîteva zile, pe cine crezi că văd întorcîndu-se aici, pleoștit și cu o mutră de-ți făcea milă? Pe Martin-Guerre al meu. Pretinde că n-a primit de la mine nici un bănuț. Că a căzut prizonier înainte de luarea orașului Saint-Quentin, că habar n-are, zice el, ce s-a întîmplat cu domnia-ta. Că nimeni cică nu i-a încredințat nici o misiune. Că a fost bătut și spînzurat! Că a reușit cu chiu cu vai să scape și să se întoarcă la Paris. Cam astea-s poveștile cu care ne pisează Martin-Guerre de dimineață pînă seara, ori de cîte ori i se vorbește despre răscumpărarea domniei-tale.

— Stai, doică, zise Gabriel, Martin-Guerre n-a putut cheltui banii, asta pot s-o jur. E un om cinstit și-mi este devotat cu trup și suflet.

— Da, monseniore, de cinstit e cinstit, însă teamă mi-e că-i nebun, nebun de legat, zău așa. Deși nu face urît, e totuși periculos. În sfîrșit, nu-s singura care l-a văzut venind după bani. Toți oamenii de la castel sînt martori. A primit cei zece mii de scuzi. Jupînul Elyot a avut de întîmpinat chiar unele greutăți ca să-i adune atît de repede.

— Greutăți, negreutăți, zise Gabriel, va trebui să adune din nou și la fel de repede o altă sumă asemănătoare, ba poate chiar ceva mai mare. Acum, fiindcă s-a făcut ziua-n amiaza mare, mă duc la Luvru, vreau să-i vorbesc regelui.

— Cum, fără un minit de odihnă? zise Aloyse. În plus, ceasul nu-i decît șapte, vei găsi porțile închise, căci nu se deschid decît la nouă.

— Așa-i! zise Gabriel, încă două ceasuri de așteptare. O, Doamne! Dă-mi răbdarea să mai aștept două ore, din moment ce am putut aștepta două luni. Ia stai, pînă la nouă am să-i caut pe domnii de Coligny și de Guise.

— Nu, căci și ei sînt la Luvru, zise Aloyse. Dealtfel, regele nu primește înainte de amiază și mă tem că nu-l vei putea vedea mai curînd. Ai deci cîteva ceasuri ca să discuți cu domnul amiral și cu domnul locotenent general al regatului. Asta este noul titlu cu care regele, în împrejurările grave în care ne aflăm, l-a împopoțonat pe domnul de Guise. Pînă atunci, monseniore, nu vei refuza să mănînci ceva și să-i vezi pe credincioșii și vechii domniei-tale servitori, care ți-au dus dorul atîta vreme...

În același moment și parcă pentru a ocupa și a distruge dureroasa așteptare a tînărului, Martin-Guerre, înștiințat desigur de sosirea stăpînului său, dădu buzna în cameră, mai palid de bucurie decît de pe urma suferințelor.

— Cum, dumneavoastră sînteți? Iată-că, în sfîrșit, monseniore, strigă el, oh! Ce fericire!

Dar Gabriel primi destul de rece efuziunile bietului scutier.

— Dacă am sosit, Martin, zise el, închipuie-ți că nu datorită ție, căci tu ai făcut totul ca să mă lași pe veci prizonier.

— Cum, și dumneavoastră, monseniore, zise Martin cu consternare, și dumneavoastră, în loc să-mi dați dreptate cum nădăjduiam, mă învinuiți de a mă fi atins de cei zece mii de scuzi? Poate că o să și spuneți că m-ați însărcinat să-i adun și să vi-i aduc...

— Rău cum altfel? zise Gabriel uluit.

— Cu alte cuvinte, mă socotiți în stare pe mine, Martin-Guerre, să-mi însușesc banii destinați să răscumpere libertatea stăpînului meu?

— Nu, Martin, nu, zise Gabriel, mișcat de accentul credinciosului său scutier, bănuielile mele, ți-o jur, n-au mers pînă acolo încît să mă îndoiesc de cinstea ta și chiar îi spuneam acest lucru mai adineauri Aloysei. Dar s-ar fi putut să-ți fi furat careva banii, pe drum, venind spre mine.

— Venind spre domnia-voastră, repetă Martin. Dar unde, monseniore? De cînd am ieșit prima oară din Saint-Quentin, să mă trăsnească Domnul dacă știu unde ați fost! Unde să vă fi întîlnit?

— La Calais, Martin. Oricît ai fi de zăpăcit și de nebun, e cu neputință să fi uitat Calaisul.

— Cum să fi uitat ceea ce n-am văzut niciodată? întrebă liniștit Martin-Guerre.

— Dar, nenorocitule, cum poți să te renegi pînă într-atîta? strigă Gabriel. Spuse în șoaptă cîteva cuvinte doicii care ieși. Apoi apropiindu-se de Martin: Și Babette? Ingratule!

— Babette! Care Babette? întrebă scutierul uluit.

— Cea pe care ai sedus-o, nedemnule.

— Ah! E vorba de Gudule! zise Martin, vă înșelați asupra numelui. Nu Babette, ci Gudule, monseniore. Ah! da, biata fată! Dar n-am sedus-o, s-a sedus ea singură, v-o jur!

— Ce! încă una? zise Gabriel. Pe asta n-o cunosc, și apoi oricinear fi, presupun că nu se poate plînge tot de același lucru ca Babette Peuquoy.

Martin-Guerre nu cuteză să se înfurie; dar, dacă ar fi avut rangul vicontelui, n-ar fi lipsit mult.

— Monseniore, toți aici zic că-s nebun, și, tot spunîndu-mi-se asta, cred, pe sfîntul Martin, că pînă la urmă voi înnebuni de-a binelea. Totuși, mai am încă judecată și memorie, ce dracu! și la nevoie, monseniore, deși am trecut prin multe încercări și nenorociri, vă voi povesti punct cu punct ce mi s-a întîmplat de trei luni încoace, după ce m-am despărțit de domnia-voastră.

— Aș fi curios într-adevăr, zise Gabriel, să știu cum îți explici purtarea ta ciudată.

— Ei bine, monseniore, vă amintiți că am ieșit din Saint-Quentin, ca să ne ducem după ajutoarele domnului de Vaulpergues; am luat-o fiecare pe alt drum, cred că vă amintiți și asta, apoi s-a întîmplat ceea ce ați prevăzut domnia-voastră. Am căzut în mîinile dușmanului. Am vrut, după recomandările domniei-voastre, să dau dovadă de îndrăzneală; dar, lucru ciudat, dușmanii mă recunoscuseră ca pe un fost prizonier de-al lor!

— Haide, îl întrerupse Gabriel, iar ai luat-o razna!

— Ah! monseniore, zise Martin, vă conjur, lăsaţi-mă să povestesc ce ştiu şi cum ştiu. O să mă certaţi pe urmă. Din momentul în care duşmanii m-au recunoscut, monseniore, mărturisesc că m-am resemnat; căci ştiu, şi ştiţi şi domnia-voastră la fel de bine ca şi mine, că de fapt eu sînt doi, şi că, fără să mă prevină, celălalt eu al meu îşi face adesea de cap. Deci, ne-am acceptat soarta. Căci de acum încolo voi vorbi despre mine la plural. Gudule, o flamandă de treabă pe care noi am răpit-o, ne-a recunoscut şi ea; n-are importanţă că noi n-am recunoscut-o: ca să vă povestesc toate necazurile prin care a trecut şi în puterea cîtor stăpîni, toţi folosind diferite jargoane, a căzut pe rînd nenorocitul dumneavoastră scutier, ar fi prea lung, monseniore...

— Da, scurteaz-o, zise Gabriel.

— Am trecut din rău în mai rău. Eul meu numărul doi tocmai o ştersese de la inamic şi eu am pătimit amar pentru vina lui. Eul numărul unu, adică eu, ale cărui întîmplări le istorisesc, izbuti să scape şi el, dar făcu prostia de a se lăsa prins, aşa că ce mai tura-vura, mă bătură pînă mă lăsară aproape mort. Eu însă tot nu m-am lăsat! Am luat-o pentru a treia oară la fugă! Dar prins şi a treia oară, printr-o dublă trădare, a vinului şi a unui trecător, am vrut să fac o faptă nesăbuită şi să mă bat cu duşmanii cu furia disperării şi a beţiei. Ca urmare, după ce m-au bătut toată noaptea în modul cel mai barbar, spre dimineaţă călăii mei m-au spînzurat.

— Te-au spînzurat! strigă Gabriel, socotind că monomania scutierului său punea iar stăpînire pe el. Te-au spînzurat! Martin, ce înţelegi tu prin asta?

— Înţeleg, monseniore, că m-au atîrnat între cer şi pămînt, la căpătîiul unei frînghii de cînepă legată zdravăn de un stîlp numit spînzurătoare. Ceea ce, în orice limbă şi dialect, se numeşte îndeobşte a spînzura, monseniore. E limpede, nu?

— Nu prea, Martin, căci în sfîrşit, pentru un spînzurat...

— Arăt destul de bine, într-adevăr; dar nu ştiţi sfîrşitul istoriei. Durerea şi tulburarea mea cînd m-am văzut spînzurat mă făcură să-mi pierd cunoştinţa. Cînd mi-am revenit eram întins pe iarba proaspătă, cu funia tăiată atîrnînd în jurul gîtului. Poate vreun drumeţ o fi voit, mişcat de starea mea, să elibereze spînzurătoarea de fructul ei omenesc? Amărăciunea mea refuză să creadă acest lucru. Mai curînd îmi închipui că vreun pungaş a dorit să mă prade şi a tăiat funia ca să-mi scotocească mai uşor prin buzunare. Inelul de nuntă şi hîrtiile furate mă îndreptăţesc sa afirm asta fără să fac vreo nedreptate rasei omeneşti. Fapt este că am fost scăpat la vreme şi că, cu tot gîtul meu puţin smintit din loc, am putut să fug pentru a patra oară, prin pădure şi peste cîmp, ascunzîndu-mă ziua, înaintînd cu precauţie noaptea, trăind cu rădăcini şi cu ierburi sălbatice, o hrană mizerabilă, cu care vitele abia s-ar putea obişnui. In sfîrşit, după ce m-am rătăcit de o sută de ori, am putut, după cincisprezece zile, să revăd Parisul şi această casă unde am sosit de douăsprezece zile şi unde am fost primit mult mai prost decît mă aşteptam după atîtea încercări. Iată povestea mea, monseniore.

— Ei bine, zise Gabriel, cu privire la această poveste, eu aş putea

să-ți istorisesc o alta, cu totul diferită, pe care te-am văzut îndeplinind-o sub ochii mei.

— Povestea eului meu numărul doi, monseniore? zise liniștit Martin. Pe legea mea! monseniore, dacă nu-s indiscret și dacă ați avea bunătatea să mi-o spuneți în două vorbe, aș fi destul de curios s-o cunosc.

— Glumești, ticălosule? zise Gabriel.

— Ah, monseniorul cunoaște profundul meu respect! Dar deși acest de al doilea eu al meu mi-a pricinuit destule încurcături și m-a vîrît în destule necazuri, ei bine, zău că mă interesează; cred, pe cuvîntul meu de onoare, că pînă la sfîrșit voi avea slăbiciunea să-l îndrăgesc, caraghiosul!

— Într-adevăr, caraghiosul... făcu vicontele.

Gabriel tocmai se pregătea să înceapă istorisirea faptelor rele ale lui Arnauld du Thill, dar fu oprit de doica sa, care intră urmată de un om îmbrăcat în straie țărănești.

— Asta ce mai e? zise Aloyse. Iată un om care pretinde că a fost trimis aici ca să-ți vestească moartea, Martin-Guerre.

XLV

Unde virtutea lui Martin-Guerre începe să se reabiliteze

— Moartea mea? strigă Martin-Guerre pălind la cuvintele doamnei Aloyse.

— Ah, Dumnezeule, strigă la rîndul său țăranul de îndată ce văzu chipul scutierului.

— Să fi murit oare celălalt eu al meu? Să mai am o existență de schimb? În fond, își zise Martin, dacă ne gîndim bine, am fost un pic supărat, dar acum totul s-a isprăvit cu bine. Hai vorbește, amice, adăugă el adresîndu-se țăranului năucit.

— Ei! jupîne, reluă acesta din urmă după ce-l privi atent pe Martin-Guerre, cum se face că ai sosit înaintea mea? Ți-o jur că m-am grăbit atîta cît se poate grăbi un om dornic să cîștige cei zece scuzi făgăduiți; și fiindcă n-ai avut cal, e cu neputință, jupîne, să mă fi întrecut pe drum, unde dealtfel te-aș fi văzut...

— Dar, omule, eu nu te-am văzut niciodată? zise Martin-Guerre, iar tu-mi vorbești ca și cum m-ai cunoaște.

— Dacă te cunosc! zise țăranul stupefiat; adică nu ești dumneata cel care mi-a zis să vin aici să spun că domnul Martin-Guerre a murit spînzurat?

— Dar Martin-Guerre sînt eu!

— Dumneata! Nu se poate! Să-ți anunți propria dumitale moarte? zise țăranul.

— Dar de ce, unde și cînd ți-am anunțat eu o asemenea grozăvie? întrebă Martin.

— Trebuie să spun tot? zise țăranul.

— Da, tot.

— Cu toată prefăcătoria pe care mi-ai recomandat-o?

— Cu toată prefăcătoria.

— Ei bine, fiindcă ai o memorie atît de scurtă, am să spun tot: cu atît mai rău pentru dumneata dacă mă sileşti. Acu` şase zile, dimineaţa, eram pe cale să-mi plivesc ogorul...

— Mai întîi, unde ţi-e pămîntul? întrebă Martin.

— Trebuie să-i răspund, stăpîne?

— Sigur, sigur!

— Ei bine, ogorul meu e în dosul Montargisului, iaca! Lucram, te-am văzut trecînd pe drum, cu un sac în spinare. «Ei, prietene, ce faci acolo?» ai spus dumneata. «Plivesc ogorul, jupîne», am răspuns eu. «Scoţi ceva cu meseria asta?» «An bun, an rău, patru soli pe zi.» «Vrei să cîştigi douăzeci de scuzi în două săptămîni?» «Păi...» «Te întreb dacă da ori ba». «Da!» «Ei bine, pleacă de îndată la Paris. Dacă mergi fără popasuri mari, vei fi acolo cel mult în cinci ori şase zile; vei întreba de strada Jardins-Saint-Paul şi de palatul vicontelui d`Exmes. La acest palat te trimit. Vicontele n-o să fie acolo; dar o s-o găseşti pe doamna Aloyse, o femeie de treabă; doica lui; şi iată ce-i vei spune, cască-ţi bine urechile: «Sosesc», îi vei zice, «de la Noyon, unde una dintre cunoştinţele domniei-tale a fost spînzurată acum cincisprezece zile. Acest om se numeşte Martin-Guerre». Ţine bine minte numele: Martin-Guerre. «L-au spînzurat după ce l-au prădat de toţi banii pe care-i avea, ca nu cumva să se plîngă justiţiei». Dar, înainte de a fi dus la spînzurătoare, Martin-Guerre a avut timpul să-ţi vorbească despre această nenorocire, cu scopul, mi-a spus el, ca să puteţi aduna o nouă răscumpărare pentru stăpînul său. Mi-a spus că pentru osteneala mea îmi veţi da zece scuzi. L-am văzut spînzurat şi am venit! Iată ce-ai să-i spui acelei femei... Ai înţeles?» m-a întrebat. «Da, jupîne, i-am răspuns eu. Numai că la început mi-ai vorbit de douăzeci de scuzi, iar acu numai de zece...» «Prostule! iată avansul de zece». «Să fie cu noroc! făcui eu. Dar dacă doamna Aloyse o să mă întrebe cum arată acel Martin-Guerre pe care nu l-am văzut niciodată?» «Uită-te la mine...» «Mă uit.» «Ei bine, îl vei descrie pe Martin-Guerre ca pe mine însumi.»

— Ciudat! murmură Gabriel, care asculta istorisirea cu o atenţie încordată.

— Acum, reluă ţăranul, am venit, jupîne, gata să-mi repet lecţia aşa cum m-ai învăţat şi te aflu aici înaintea mea. E adevărat că am mai hoinărit pe drum şi am tocat în crîşmele din cale cei zece scuzi ai dumitale cu nădejdea că voi căpăta în curînd alţi zece. Dar, în sfîrşit, n-am trecut peste termenul despre care mi-ai vorbit. Mi-ai dat şase zile şi azi sînt fix şase zile de cînd am părăsit Montargisul.

— Şase zile! zise Martin-Guerre melancolic şi visător. Am trecut acum şase zile prin Montargis! Acum şase zile mă aflam deci în drum spre ţinutul meu...

— Stai! îl întrerupse cu însufleţire Aloyse; omul ăsta e un mincinos, pentru că pretinde că ai vorbit cu el acum şase zile la Montargis, cînd de douăsprezece zile dumneata n-ai ieşit din casa asta.

— E drept, zise Martin-Guerre. Totuşi numărul doi al meu...

— Şi apoi, reluă doica, nici nu-s cincisprezece zile de cînd ai fost spînzurat la Noyon; după spusele dumitale ar fi chiar o lună.

— Așa-i, zise scutierul, chiar azi se împlinește luna, mi-am adus aminte de asta cînd m-am sculat. Totuși, celălalt eu al meu...

— Baliverne! strigă doica.

— Nu chiar, zise Gabriel intervenind, omul ăsta ne pune, cred eu, pe drumul adevărului.

— Oh, bunul meu senior, nu vă înșelați? Voi căpăta cei zece scuzi?

— Da, zise Gabriel, dar ai să ne lași numele și adresa. Poate că într-o zi vom avea nevoie de mărturia dumitale. Încep, deși bănuielile sînt încă încerte, să întrevăd crima.

— Totuși, monseniore... voi să obiecteze Martin.

— Și cu asta basta, îl întrerupse Gabriel. Vei avea grijă, Aloyse, ca acest om să fie răsplătit. Treaba asta își va avea ceasul ei. Numai că, adăugă el coborîndu-și glasul, înainte de a pedepsi trădarea unui scutier, o să am poate de răzbunat trădarea unui stăpîn.

— Vai! murmură Aloyse.

— S-a făcut opt, zise Gabriel. Nu-mi voi vedea oamenii decît la întoarcere, căci vreau să fiu la Luvru cînd s-or deschide porțile; dacă nu mă pot apropia de rege decît la prînz, voi discuta cel puțin cu amiralul și cu domnul de Guise.

— Și după ce-l vei vedea pe rege, ai să te înapoiezi îndată, nu-i așa? întrebă Aloyse.

— De îndată, liniștește-te, doică. Ceva îmi spune că voi trece peste toate aceste piedici teribile, pe care intriga mi le ridică în cale.

— Oh! dacă Domnul îmi va asculta ruga mea fierbinte, așa va fi! zise Aloyse.

— Plec, spuse Gabriel. Rămîi, Martin, trebuie să mă duc singur. Hai, o să-ți facem dreptate și o să te eliberăm de coșmar, prietene. Dar, vezi tu, deocamdată am o altă treabă și o altă îndatorire de îndeplinit. Pe curînd, Martin; cu bine, doică.

Gabriel ieși singur, pe jos, înfășurat într-o mantie largă și luă, grav și mîndru, drumul Luvrului.

«Vai! își zise doica, iată-mă așa cum l-am văzut odinioară și pe taică-său, care nu s-a mai întors!»

După ce trecu pe Pont-au-Change, continuîndu-și drumul de-a lungul pieții la Greve, Gabriel zări mai departe un bărbat învăluit și el într-o mantie largă, dar mult mai grosolană decît a sa. În plus acel om se străduia să-și ascundă trăsăturile chipului sub borurile largi ale pălăriei. Gabriel, deși la început i se păru că distinge vag silueta unui prieten, își văzu totuși de drum. Dar necunoscutul făcu o mișcare, păru să ezite, apoi, în sfîrșit, se opri brusc.

— Gabriel, prietene! spuse el cu precauție.

Își arătă pe jumătate chipul și Gabriel văzu că nu se înșelase...

— Domnul de Coligny! strigă el cu glas reținut. Dumneavoastră în acest loc și la această oră!

— Sstt! făcu amiralul. Îți mărturisesc că n-aș vrea în momentul ăsta să fiu recunoscut, spionat, urmărit. Dar văzîndu-te, prietene, după o atît de lungă despărțire și atîta incertitudine în legătură cu dumneata, n-am putut rezista nevoii de a te striga și de a-ți strînge mîna. De cînd ești la Paris?

— Chiar din dimineața asta, zise Gabriel, și mă duceam la Luvru.

— Ei bine! Dacă nu ești prea grăbit, fă cîțiva pași alături de mine.

Să-mi spui ce ţi s-a întîmplat în timpul acestei lungi absenţe.

— Voi spune tot, celui mai loial şi mai devotat dintre prieteni, răspunse Gabriel. Totuşi, domnule amiral, îmi veţi îngădui mai întîi o întrebare asupra unui punct care mă interesează mai mult decît orice pe lume.

— Prevăd această întrebare. Dar n-ar trebui, prietene, să prevezi şi răspunsul meu? Vrei să mă întrebi, nu-i aşa, dacă mi-am ţinut făgăduiala pe care ţi-am făcut-o. Dacă i-am istorisit regelui partea glorioasă pe care ai avut-o la apărarea Saint-Quentinului?

— Nu, domnule amiral, zise vicontele d'Exmes, nu despre asta vreau să vă întreb; căci vă cunosc, am învăţat să mă încred în cuvîntul dumneavoastră şi sînt sigur că prima dumneavoastră grijă, cînd v-aţi înapoiat, a fost să vă îndepliniţi angajamentul şi să-i spuneţi regelui, numai regelui, că am contribuit şi eu ceva la apărarea Saint-Quentinului. Sînt chiar sigur că aţi şi exagerat puţin în faţa majestăţii-sale unele servicii ale mele. Da, monseniore, ştiu asta dinainte. Dar ceea ce nu ştiu e ce-a răspuns Henric al II-lea la frumoasele dumneavoastră cuvinte.

— Vai, Gabriel, zise amiralul, Henric al II-lea n-a răspuns nimic, s-a interesat doar de soarta dumitale şi atîta tot. I-am spus ce ştiam, că n-ai murit, dar că, după toate probalităţile, ai fost făcut prizonier şi că, din delicateţe, n-ai vrut să-mi dai amănunte.

— Şi regele?... întrebă Gabriel.

— Regele, prietene, a zis: «Bine!» şi un surîs de satisfacţie i-a înflorit pe buze. Apoi, cum eu insistam asupra faptelor dumitale de arme şi asupra obligaţiilor pe care le aveau regele şi Franţa faţă de dumneata, Henric mi-a spus: «Destul!» şi a schimbat tonul, m-a constrîns să vorbesc despre altceva.

— Da, exact ceea ce presupuneam, spuse Gabriel cu ironie.

— Prietene, curaj! Îţi aminteşti că încă de la Saint-Quentin te-am prevenit să nu contezi pe recunoştinţa celor mari.

— Oh! spuse Gabriel cu un aer ameninţător, regele poate face pe uitucul cîtă vreme mă crede captiv sau mort. Dar îi voi aduce aminte personal de drepturile mele, şi atunci o să fie nevoit să şi le amintească.

— Şi dacă va continua să facă pe uitucul? întrebă domnul de Coligny.

— Domnule amiral, cînd înduri o ofensă te adresezi regelui ca să-ţi facă dreptate. Cînd regele însuşi e ofensatorul, nu te mai adresezi decît lui Dumnezeu care te răzbună.

— Ei bine, poate că acum este locul şi momentul să-ţi aduc aminte de o discuţie pe care am avut-o noi doi despre credinţa celor oprimaţi şi-n care ţi-am vorbit despre un mijloc sigur de pedepsire a regilor, slujind în acelaşi timp adevărul.

— Oh! Am această discuţie prezentă în minte, zise Gabriel; memoria nu-mi joacă renghiuri, monseniore; poate că aş fi recurs la ajutorul dumneavoastră, daca nu împotriva lui Henric al II-lea, cel puţin împotriva urmaşilor săi.

— Aşa stînd lucrurile, zise amiralul, cred că poţi să-mi acorzi un ceas...

— Regele nu primeşte decît la prînz. Pînă atunci timpul meu vă aparţine.

— Vino cu mine unde mă duc eu, zise amiralul. Eşti gentilom, ţi-am văzut caracterul pus la grea încercare, nu-ţi cer deci nici un fel de jurămînt. Făgăduieşte-mi doar să păstrezi secretul asupra persoanelor pe care ai să le vezi şi asupra lucrurilor pe care ai să le auzi.

— Vă făgăduiesc tăcere absolută, zise Gabriel.

— Urmează-mă, spuse amiralul, şi dacă ţi se face vreo nedreptate la Luvru, vei avea cum să te răzbuni. Haidem!

Coligny şi Gabriel traversară Pont-au-Change şi la Cite şi o porniră pe străduţele întortocheate care se învecinau atunci cu strada Saint-Jacques.

XLVI

Un filozof şi un soldat

Colygny se opri la începutul străzii Saint-Jacques, în faţa uşii scunde a unei case cu aspect sărăcăcios. Bătu, se deschise mai întîi o ferestruică, apoi uşa, după ce un paznic nevăzut îl recunoscuse pe amiral.

Urmîndu-l pe nobilul său ghid, Gabriel străbătu un lung coridor întunecat şi sui cu greu trei etaje pe o scară mîncată de cari. Cînd ajunseră în pod, la uşa celei mai de sus şi mai mizerabile camere a casei, Coligny bătu de trei ori în acea uşă, nu cu mîna, ci cu piciorul. Li se deschise şi intrară.

Intrară într-o cameră destul de mare, dar tristă şi goală. Două ferestre strîmte, una dînd spre strada Saint-Jacques, cealaltă spre curtea din spate, nu luminau aproape deloc. Drept mobilă, nu se aflau acolo decît patru scaune fără speteză şi o masă de stejar cu picioare răsucite. La intrarea amiralului, doi oameni, care păreau să-l aştepte, îi ieşiră în întîmpinare. Un al treilea rămase discret mai la o parte, în picioare, în faţa ferestrei care dădea spre stradă şi-i făcu doar de la distanţă un salut adînc lui Coligny.

— Theodore, şi dumneata, căpitane, zise amiralul celor doi oameni care-l primiră, vă aduc şi vă prezint un prieten, dacă nu în trecut sau în prezent, cel puţin cred că în viitor.

Cei doi necunoscuţi se înclinară în tăcere în faţa vicontelui d'Exmès. Apoi, cel mai tînăr, cel care se numea Theodore, începu să vorbească în şoaptă şi plin de însufleţire cu Coligny. Gabriel se îndepărtă puţin ca să nu-i stinghereasca şi putu astfel să-i examineze în voie pe cei doi bărbaţi. Căpitanul avea trăsături accentuate şi înfăţişarea dîrză a unui om de acţiune. Era înalt, brun şi nervos. Nu era nevoie să fii bun observator ca să citeşti pe fruntea lui îndrăzneala, în ochii lui ardoarea, în cutele buzelor sale strînse, voinţa energică. Tovarăşul acestui om trufaş aducea mai curînd a curtean: era un cavaler graţios, cu faţa rotundă şi veselă, cu privirea fină, cu gesturi elegante. Costumul său, potrivit legilor celei mai recente mode, contrasta în mod ciudat cu veşmîntul, simplu pînă la austeritate, al căpitanului. În ceea ce priveşte pe cel de al treilea personaj, care rămăsese în picioare, izolat de grupul celorlalţi, fizionomia lui atrăgea de la început atenţia, cu toată atitudinea sa rezervată; lăţimea

frunții, limpezimea și adîncimea privirii indicau pe omul inteligent, poate chiar de geniu. Coligny, după ce schimbase cîteva vorbe cu prietenul său, se apropie de Gabriel.

— Îți cer iertare, îi spuse el, dar nu sînt singurul stăpîn aici și a trebuit să mă consult cu prietenii mei înainte de a-ți arăta unde te găsești și în compania cui te afli.

— Acum pot să știu? întrebă Gabriel.

— Poți, prietene.

— Unde mă aflu?

— În camera sărmană în care fiul dogarului din Noyon, Calvin, a ținut primele adunări secrete ale reformaților și de unde a trebuit să iasă ca să se îndrepte spre rugul din Estrapade. Dar astăzi este triumfător și atotputernic la Geneva; regii acestei lumi au încredere în el și doar numele lui e de ajuns ca să facă zidurile umede ale acestei cocioabe să strălucească mai grozav decît arabescurile de aur la Luvru.

La numele lui Calvin, Gabriel se descoperi. Măcar că acest tînăr impetuos nu fusese cîtuși de puțin preocupat pînă atunci de problemele religiei sau ale moralei, totuși n-ar fi aparținut secolului său dacă viața austeră și laborioasă, caracterul sublim și hotărît, doctrinele îndrăznețe și absolute ale legislatorului Reformei nu l-ar fi preocupat și pe el. Spuse totuși cu destul calm:

— Și cine sînt cei care mă înconjoară în venerata odaie a maestrului?

— Discipolii săi, răspunse amiralul, sînt Theodore de Beze, pana sa, și La Renaudie, spada sa.

Gabriel îi salută pe elegantul scriitor care avea să devină istoricul bisericii reformate și pe aventurosul căpitan care avea să fie căpetenia tulburărilor din Amboise. Theodore de Beze îi întoarse lui Gabriel salutul, cu gratia curtenitoare care-i era caracteristică, și, luînd la rîndul său cuvîntul, îi spuse surîzînd:

— Domnule viconte d'Exmes, deși ați fost introdus aici cu unele precauții, nu ne priviți, vă rog, ca pe niște foarte periculoși și tenebroși conspiratori. Mă grăbesc să vă declar că, dacă fruntașii religiei se recunosc în secret în această casă de trei ori pe săptămînă, o fac numai ca să-și comunice noutățile Reformei și să primească fie pe neofiții ccare ne împărtășesc principiile, cerînd să împartă primejdiile cu noi, fie pe cei care, pentru meritul lor personal, dorim să-i cîștigăm de partea noastră. Mulțumim amiralului că v-a adus aici, domnule viconte, căci sînteți în mod sigur printre aceștia din urmă.

— Eu, domnilor, sînt printre cei din prima categorie, spuse înaintînd cu un aer simplu și modest, necunoscutul care pînă atunci stătuse deoparte. Sînt unul dintre acei gînditori umili pe care lumina ideilor dumneavoastră îi scoate din umbra lor, și care ar vrea să se apropie de ele.

— Dar nu vei întîrzia, Ambroise, să te numeri printre cei mai iluștri dintre frații noștri, spuse La Renaudie. Da, domnilor, continuă el adresîndu-se lui Coligny și lui de Beze, cel pe care vi-l prezint, un practician încă necunoscut, încă tînăr, după cum vedeți, va fi totuși, îmi pun capul pentru asta, una dintre gloriile credinței

noastre, căci muncește și gîndește enorm; și fiindcă a venit singur la noi, trebuie să ne bucurăm, căci în curînd vom citi cu orgoliu printre ai noștri pe marele chirurg Ambroise Pare[1].

— Oh! Domnule căpitan! strigă Ambroise.

— De ce maestru a fost instruit Ambroise Paré? întrebă Theodore de Beze.

— De ministrul Chandier cu care mi-a făcut cunoștință domnul La Renaudie, răspunse Ambroise.

— Și ai și jurat în mod solemn?

— Nu încă, răspunse chirurgul. Vreau să fiu sincer și să nu mă angajez decît în deplină cunoștință de cauză. Or, am niște îndoieli, mărturisesc, și, ca să mă dăruiesc pentru totdeauna și fără rezerve acestei cauze, trebuie să-mi lămuresc anumite lucruri. Ca să mă luminez, am dorit să-i cunosc pe șefii Reformei și, dacă va trebui, mă voi duce pînă la Calvin. Căci adevărul și libertatea sînt pasiunile mele.

— Bravo! strigă amiralul, fii liniștit, domnule, nimeni dintre noi n-ar vrea să aducă vreun prejudiciu rarei și mîndrei dumitale independențe de spirit.

— Ce vă spuneam? zise La Renaudie triumfător. Nu va fi pentru credința noastră o cucerire prețioasă? L-am văzut pe Ambroise Pare în biblioteca sa, l-am văzut la căpătîiul bolnavilor, l-am văzut chiar pe cîmpul de luptă, și pretutindeni, în fața greșelilor și prejudecăților, ca și în fața rănilor și bolilor, e la fel, calm, rece, superior, stăpîn asupra altora și asupra lui însuși.

Gabriel, emoționat de ceea ce vedea și auzea, zise:

— Să mi se îngăduie să spun și eu un cuvînt: știu acum unde sînt și ghicesc motivele pentru care generosul meu prieten, domnul de Coligny, m-a adus în această casă, unde se adună cei pe care regele Henric al II-lea îi numește eretici și-i socotește dușmanii săi de moarte. Dar eu am și mai mare nevoie să fiu instruit decît domnul Ambroise Pare. Ca și el, am muncit mult, dar mai mult cu trupul decît cu mintea; mi-ați face un mare serviciu, domnule Pare, dacă ați voi să-mi arătați ce rațiuni și ce interese au mînat către partidul Reformei nobila dumneavoastră inteligență.

— Nu-i vorba de interese, zise Ambroise Paré; căci, ca să reușesc în meseria mea de chirurg, interesul meu ar fi fost să mă atașez credinței Curții și prinților. Nu-i vorba de interese, domnule viconte, ci, așa cum ați spus-o, de rațiuni; dacă eminentele personaje în fața cărora îmi ridic glasul îmi îngăduie acest lucru, vă voi face să înțelegeți, în două cuvinte, aceste rațiuni.

— Vorbește, vorbește! spuseră în același timp Coligny, La Renaudie și Theodore de Beze.

— Voi fi scurt, zise Ambroise, timpul nu-mi aparține. Să știți de la început că am vrut să desprind ideea Reformei de toate teoriile și de toate formulele. Acești spini odată îndepărtați, iată principiile care mi-au apărut și pentru care mă fac pasibil de persecuții. Puterile

---

[1] *Ambroise Paré* (1509-1590), celebru chirurg francez (medicul lui Henric al II-lea, Francisc al II-lea, Carol al IX-lea și Henric al III-lea), primul care, descoperind ligaturile arterelor, le-a cauterizat, salvînd astfel viața celor amputați. *(N. tr.)*

religioase și politice, biserica și regalitatea au uzat pînă acum doar de regula și de legea lor. Preotul spune fiecărui om: crede asta, iar prințul: fă asta! Lucrurile au putut dura astfel atîta timp cît spiritele erau încă înapoiate și aveau nevoie să se sprijine pe această disciplină ca să meargă înainte. Dar, la ora asta, ne simțim tari. Și totuși, prințul și preotul, Biserica și regele nu vor să se despartă de autoritatea care a devenit pentru ei o obișnuință. Tocmai împotriva acestei inechități sociale protestează, după mine, Reforma. Orice suflet trebuie să-și poată examina liber credința și judeca supunerea. Spre aceasta mi se pare mie că trebuie să tindă reînnoirea căreia ne consacrăm eforturile. Mă înșel, cumva, domnilor?

— Nu, nu, doar că mergi prea departe, zise Theodore de Beze, și această cutezanță de a amesteca treburile morale cu cele politice...

— Ah! Tocmai îndrăzneala asta e ceea ce-mi place mie! îl întrerupse Gabriel.

— Aici nu-i vorba de îndrăzneală, ci de logică! zise Ambroise Paré. Pentru ce oare ceea ce este echitabil în Biserică să nu fie și în Stat? Cum de puteți respinge ca acțiune ceea ce admiteți ca gîndire?

— Cuvintele îndrăznețe pe care le-ai rostit sînt pline de revoltă, strigă Coligny gînditor.

— Revoltă? zise liniștit Ambroise. Oh! eu aș putea spune mai repede revoluție.

Cei trei reformați se priviră între ei cu surpriză. «Acest om este mai puternic decît am presupus noi», părea să spună privirea lor.

Gabriel, obsedat întruna de veșnicul gînd al vieții sale, făcea legătura între el și ceea ce auzise și reflecta.

Theodore de Beze se adresă cu însuflețire cutezătorului chirurg:

— Trebuie neapărat să fii alături de noi. Ce ceri?

— Nimic, decît favoarea de a discuta uneori și de a supune luminilor dumneavoastră unele dificultăți de care încă mă împiedic.

— Vei avea mai mult, zise Theodore de Beze, vei coresponda direct cu Calvin.

— O asemenea onoare, mie? strigă Ambroise Paré roșind de bucurie.

— Da, trebuie să-l cunoști și să te cunoască, zise amiralul. Un discipol ca dumneata cere un maestru ca el. Îi vei da scrisorile lui La Renaudie și noi ne vom asuma sarcina de a le face să ajungă la Geneva. Tot noi îți vom da și răspunsurile la aceste scrisori. Nu se vor lăsa mult așteptate. Ai auzit vorbindu-se despre prodigioasa activitate a lui Calvin. Așa că vei fi mulțumit.

— Ah! spuse Ambroise Paré, mă răsplătiți înainte de a fi făcut ceva. Cum de am meritat atîta favoare?

— Fiind ceea ce ești, prietene, zise La Renaudie. Știu bine că-l vei entuziasma și pe el.

— Oh! mulțumec, mulțumesc de mii de ori! răspunse Ambroise. Dar, continuă el, din nenorocire trebuie să vă părăsesc. Mă așteaptă atîția oameni care suferă...

— Du-te! Du-te! zise Theodore de Beze, motivele dumitale sînt prea sacre ca să te reținem. Du-te! Fă binele așa cum gîndești adevărul!

— Dar, părăsindu-ne, reluă Coligny, repetă-ți că părăsești niște

prieteni, şi, aşa cum le spunem celor de aceeaşi credinţă cu noi, nişte fraţi.

Îşi luară bun rămas de la el şi Gabriel, strîngîndu-i cu căldură mîna, se alătură acestei mărturii de prietenie.

Ambroise Paré ieşi, cu inima plină de bucurie şi mîndrie.

— Un suflet într-adevăr de elită! strigă Theodore de Beze.

— Cîtă ură faţă de tot ce-i comun! zise La Renaudie.

— Şi ce devotament fără calcul şi fără gîndiri ascunse faţă de cauza umanităţii! zise Coligny.

— Vai! reluă Gabriel, alături de această abnegaţie, cît de meschin trebuie să vi se pară egoismul meu, domnule amiral. Eu nu subordonez, ca Ambroise Paré, faptele şi persoanele ideilor şi principiilor, ci dimpotrivă, principiile şi ideile faptelor si persoanelor. Reforma n-ar fi pentru mine un scop, ci un mijloc. In marea dumneavoastră luptă dezinteresată, eu mă voi bate pentru propriile mele socoteli. O, motivele mele sînt prea personale ca să îndrăznesc să apăr o cauză atît de pură şi aţi face foarte bine să mă alungaţi de pe acum din rîndurile dumneavoastră ca nedemn.

— Vă calomniaţi cu siguranţă degeaba, domnule d'Exmes, zise Theodore de Beze. Chiar dacă aveţi idei mai puţin elevate decît cele ale lui Ambroise Paré, căile Domnului sînt diverse şi adevărul nu-l afli doar pe un singur drum.

— Da, făcu La Renaudie, obţinem rar profesiuni de credinţă ca aceea pe care aţi auzit-o, cînd adresăm celor pe care vrem să-i înrolăm în partidul nostru întrebarea: «Ce ceri?»

— Ei bine, reluă Gabriel cu un surîs trist, Ambroise Paré a răspuns la această întrebare: «Întreb dacă într-adevăr justiţia şi dreptul sînt de partea voastră.» Ştiţi ce voi întreba eu?

— Nu, răspunse Theodore de Beze, dar sîntem gata să vă satisfacem orice nedumerire.

— Eu vă întreb, zise Gabriel, dacă sînteţi siguri că aveţi de partea dumneavoastră suficientă putere materială, dacă nu pentru a învinge, cel puţin pentru a lupta?

Din nou cei trei reformaţi se priviră între ei cu surpriză. Dar această surpriză nu mai avea aceeaşi semnificaţie ca prima oară. Gabriel îi observă într-o tăcere melancolică. Theodore de Beze, după o pauză, reîncepu:

— Oricare ar fi, domnule d'Exmes, sentimentul care vă dictează o astfel de întrebare, v-am făgăduit mai dinainte să vă răspund, aşa că-mi ţin făgăduiala. N-avem de partea noastră numai raţiunea, ci şi puterea, slavă Domnului! Progresele Reformei sînt rapide şi de netăgăduit. Acum trei ani s-a ridicat la Paris o biserică reformată; azi, în toate oraşele mari ale regatului, Blois, Tours, Poitiers, Marsilia, Rouen, există cîte una. Veţi putea vedea dumneavoastră însivă, domnule d'Exmes, adunările prilejuite de vizitele noastre la Pre-aux-Clercs. Poporul, nobilimea şi Curtea îşi lasă baltă serbările ca să vină să cînte cu noi psalmii francezi ai lui Clement Marot[1]. La anul vom organiza o procesiune publică, pentru a ne da seama de

[1] *Clement Marot* (1496-1544), poet francez de Curte, simpatizant al Reformei. care a lăsat o seamă de lucrări, dintre care amintim: *Epistolă regelui, Epigrame, Elegii, Epistolă către Lyon Jamet.*

numărul nostru. În prezent, aș putea afirma că avem de partea noastră cam o cincime a populației. Putem deci să ne intitulăm, fără falsă modestie, un partid, și să inspirăm, cred, prietenilor noștri oarecare încredere și dușmanilor oarecare teama.

— Așa fiind, zise rece Gabriel, aș putea să mă număr printre primii și să vă ajut să-i combateți pe ceilalți.

— Dar dacă am fi fost mai slabi? întrebă La Renaudie.

— Aș fi căutat alți aliați, mărturisesc, răspunse Gabriel cu liniștita sa fermitate.

La Renaudie și Theodore de Beze lăsară să le scape un gest de mirare.

— Ah! strigă Coligny, nu-l judecați, prieteni, cu prea multă grabă și severitate. L-am văzut la asediul de la Saint-Quentin și, cînd îți riști viața cum și-a riscat-o el, n-ai un suflet de duzină. Dar eu știu că el trebuie să-și îndeplinească o datorie de familie, sacră și cumplită, care nu-i lasă liberă nici o părticică a devotamentului.

— În lipsa acestui devotament, aș voi ca cel puțin să vă aduc sinceritatea, zise Gabriel. Dacă evenimentele mă determină să fiu de-al dumneavoastră, domnul amiral poate atesta că vă voi oferi un braț și o inimă de nădejde. Dar adevărul este că nu mă pot dărui în întregime și fără calcul; căci am de îndeplinit un lucru și atîta timp cît acest lucru nu va fi dus la capăt, nu voi fi stăpîn pe soarta mea. Destinul altor persoane îl reclamă la orice oră și în orice loc pe al meu.

— Te poți tot atît de bine devota unui om ca și unei cauze, zise Theodore de Beze.

— Și în acest caz, reluă Coligny, am fi fericiți, prietene, să te slujim, după cum și noi am fi mîndri să ne slujești.

— Urările noastre te vor însoți și voințele noastre te vor ajuta la nevoie. Numai bagă de seamă, tinere, zise austerul La Renaudie în limbajul lui măreț și familiar; atunci cînd îți vom spune frate, va trebui să fii demn de noi. Putem admite în rîndurile noastre un devotament deosebit; dar inima se înșeală uneori chiar pe ea însăși. Ești sigur că, în timp ce te crezi consacrat unui alt țel, nici un gînd personal nu se amestecă în acțiunile dumitale? În scopul pe care-l urmărești ești în mod absolut și real dezinteresat? Nu ești îndemnat de nici o pasiune, această pasiune fie ea chiar cea mai generoasă din lume?

— Nu vă cerem, reluă Theodore de Beze, să ne împărtășiți secretele dumneavoastră; dar dacă ni le-ați dezvălui n-ați fi nici un moment încurcat?

— Dacă îți vorbim astfel, prietene, spuse la rîndul lui amiralul, o facem ca să apărăm cauza și să ne păstrăm mîinile curate.

Gabriel ascultă privindu-i pe rînd pe cei trei oameni severi față de alții ca și față de ei înșiși, care, în picioare în jurul lui, pătrunzători și gravi, îl interogau ca prieteni și ca judecători. La vorbele lor, Gabriel păli și roși rînd pe rînd. El însuși își întreba conștiința. Soldat, obișnuit cu faptele și nu cu reflecția, nu prea avusese vreme să se cunoască. În acel moment se întreba cu groază dacă dragostea sa pentru doamna de Castro nu ocupase o parte prea mare în inima lui în pofida dragostei filiale; dacă, egoist, nu ținea

mai mult să-l elibereze pe bătrînul conte doar ca să afle secretul nașterii Dianei. O împrejurare, în aparență neînsemnată, îl readuse în fire. La biserica Saint-Severin sună ceasul unsprezece. Într-o oră va fi în fața regelui. Atunci, cu o voce destul de fermă, Gabriel le spuse reformaților:

— Sînteți oamenii vîrstei de aur; totuși nu e cu putință ca toți cei din partidul Reformei să vi se asemuie. E util și necesar ca dumneavoastră, care sînteți capul și inima Reformei, să vă supravegheați cu severitate intențiile și actele; dar dacă eu mă dăruiesc acestei cauze, n-o voi face în calitate de șef, ci de simplu soldat. Petele sufletului sînt de nesters; cele ale mîinii se mai pot spăla. Voi fi mîna dumneavoastră, atîta tot. Această mînă curajoasă și îndrăzneață, cutez s-o spun, ați putea-o refuza?

— Nu, zise Coligny, si-o acceptăm chiar din ceasul acesta.

— Eu, continuă Theodore de Bèze, sînt sigur că ea se va așeza la fel de pură și de vitează pe mînerul spadei sale.

— Vom lua drept garant, reluă La Renaudie, chiar ezitarea pe care au putut s-o iște în inima dumitale cuvintele noastre, poate prea aspre și prea exigente. Știm să judecăm oamenii.

— Mulțumesc, domnilor, zise Gabriel. Mulțumesc că nu v-ați schimbat părerea — de care am atîta nevoie în aspra sarcină ce-o am de îndeplinit. Vă mulțumesc mai ales dumneavoastră, domnule amiral, care, conform făgăduielii, mi-ati pus la dispoziție mijloacele prin care să pot plăti lipsa de credință, fie chiar și a unui rege. Acum sînt nevoit să vă părăsesc, dar nu vă spun «adio», ci «cu bine!» Măcar că eu sînt dintre cei care ascultă mai curînd de fapte decît de gînduri, cred totuși că ceea ce ați semănat astăzi în sufletul meu va rodi.

— O dorim și pentru noi, zise Theodore de Beze.

— Pentru mine n-ar trebui s-o doresc; căci, vă mărturisesc, nenorocirea va fi cea care mă va face să mă dăruiesc Reformei. Cu bine, domnilor, acum trebuie să mă duc la Luvru.

— Te însoțesc, zise Coligny. Am să-i repet lui Henric al II-lea, în fața dumitale, ceea ce i-am declarat în lipsa dumitale. Memoria regilor este scurtă și al nostru nu trebuie lăsat să nege sau să uite. Merg cu dumneata.

— N-aș fi îndrăznit să vă cer acest serviciu, domnule amiral. Dar primesc cu recunoștință propunerea dumneavoastră.

— Să plecăm deci, zise Coligny.

După ce părăsi camera lui Calvin, Theodore de Beze își luă carnetul și scrise pe el două nume: Ambroise Pare si Gabriel, viconte d'Exmes.

— Dar, îi spuse La Renaudie, mi se pare că te cam grăbești înscriindu-i pe acești doi oameni printre ai noștri. Nu s-au angajat în nici un fel.

— Acești doi oameni sînt ai noștri, răspunse de Beze. Unul caută adevărul și celălalt fuge de nedreptate. Îți spun că sînt ai noștri și-i voi scrie lui Calvin...

— Dimineața a fost bună pentru noi, zise La Renaudie.

— Sigur! răspunse Theodore, am convins un filozof de prestigiu și un soldat valoros, un cap puternic și un braț solid, un cîștigător de bătălii și un semănător de idei. Ai dreptate, La Renaudie: dimineața a fost într-adevăr bună.

XLVII

Graţia Mariei Stuart trece prin acest roman la fel de fugară ca şi prin istoria Franţei

Sosind cu Coligny la porţile Luvrului, Gabriel fu consternat de primul cuvînt pe care-l auzi. Regele nu primea în ziua aceea. Amiralul, deşi amiral şi nepotul lui Montmorency, era prea bănuit de erezie ca să aibă credit la Curte. Cît despre căpitanul gărzilor, Gabriel d`Exmes, uşierii locuinţei regale avuseseră vreme să-i uite chipul şi numele. Cei doi prieteni întîmpinară destule greutăţi ca să treacă de uşile de afară. Înăuntru însă fu şi mai greu. Pierdură mai bine de un ceas cu discuţii şi ameninţări. Pe măsură ce izbuteau să facă să se ridice o halebardă, o alta venea să le bareze drumul. Toţi acei dragoni, mai mult sau mai puţin incoruptibili, care-l păzeau pe rege, păreau să se multiplice în faţa lor. Dar după ce ajunseră, datorită insistenţelor, în marea galerie care preceda cabinetul lui Henric al II-lea, le fu imposibil să treacă mai departe. Consemnul era prea sever. Regele, închis cu conetabilul şi cu doamna de Poitiers, dăduse ordinele cele mai stricte să nu fie deranjat sub nici un pretext. Ca să intre la rege, Gabriel ar fi trebuit să aştepte pînă seara. Să aştepţi tocmai cînd crezi că ţi-ai atins în sfîrşit scopul, după atîtea lupte şi dureri! Cele cîteva ore de aşteptare i se păruseră lui Gabriel mai cumplite decît toate primejdiile pe care le înfruntase şi le biruise pînă atunci. Fără să audă cuvintele bune cu care amiralul încerca să-l consoleze şi să-l facă să aibă răbdare, el privea trist pe fereastră ploaia care începuse să cadă din cerul întunecat şi, cuprins de mînie şi nelinişte, frămînta înfrigurat mînerul spadei. Cum să treacă peste acele gărzi stupide care-l împiedicau să ajungă în camera regelui? Brusc, draperia antecamerei regale se ridică şi o siluetă albă şi strălucitoare păru să lumineze atmosfera cenuşie şi ploioasă. Mica regină Delfină, Maria Stuart, străbătea galeria. Gabriel scoase un strigăt şi întinse braţele către ea.

— Ah! Doamnă! făcu el, fără să-şi dea seama de gestul său.

Maria Stuart se întoarse, îi recunoscu pe amiral şi pe Gabriel şi veni îndată către ei, surîzătoare ca de obicei.

— În sfîrşit, v-aţi întors, domnule viconte d`Exmes! spuse ea. Sînt fericită să vă revăd. Am auzit vorbindu-se mult despre dumneavoastră în ultima vreme. Dar ce faceţi la Luvru la ora asta matinală şi ce doriţi?

— Să vorbesc cu regele, să vorbesc cu regele, doamnă! răspunse Gabriel cu glas sugrumat.

— Domnul d`Exmes, spuse atunci amiralul, trebuie într-adevăr să vorbească de îndată cu majestatea-sa. Lucrul nu suportă amînare şi toate gărzile i-au interzis să treacă, spunîndu-i să vină deseară.

— Ca şi cum aş putea aştepta pînă deseară! strigă Gabriel.

— Numai că, zise Maria Stuart, cred că majestatea-sa isprăveşte în acest moment de dat nişte ordine importante. Domnul conetabil de Montmorency este încă la rege şi, într-adevăr, mă tem că...

O privire rugătoare a lui Gabriel o împiedică pe Maria să-şi termine fraza.

— Hai să vedem! Risc, spuse ea.

Şi făcu un semn cu mîna sa mică. Gărzile se retraseră cu respect. Gabriel şi amiralul putură să treacă.

— Oh! Mulţumesc, doamnă, spuse pătimaşul tînăr. Mulţumesc domniei-voastre care, asemenea unui înger, îmi apăreţi mereu ca să mă consolaţi în durerile mele.

— Drumul e liber, zise surîzînd Maria Stuart. Dacă majestatea-sa se înfurie, nu daţi pe faţă intervenţia îngerului decît într-un caz extrem, vă rog.

Făcu lui Gabriel şi tovarăşului său o reverenţă graţioasă şi dispăru. Gabriel se afla de-acum la uşa cabinetului regelui. În ultima antecameră, un ultim uşier mai încercă să se opună la trecerea lor. Dar uşa se deschise brusc şi Henric al II-lea apăru în prag, isprăvind de dat cele din urmă instrucţiuni conetabilului. Hotărîrea nu era virtutea regelui. La vederea neaşteptată a vicontelui d'Exmes, se dădu îndărăt şi nu ştiu dacă să sei înfurie sau nu. Virtutea lui Gabriel era fermitatea. Se înclină mai întîi adînc în faţa regelui.

— Sire, spuse el, binevoiţi să primiţi expresia respectuosului meu omagiu...

Apoi, întorcîndu-se către domnul de Coligny, care înainta, în spatele lui, şi căruia voi să-i evite încurcătura primelor cuvinte, adăugă:

— Veniţi, domnule amiral, şi conform binevoitoarei făgăduieli pe care mi-aţi făcut-o, amintiţi majestăţii sale modesta contribuţie pe care am avut-o la atacul de la Saint-Quentin.

— Ce înseamnă asta, domnule? strigă Henric care începuse a-şi regăsi sîngele rece. Cum aţi ajuns pînă la uşă, fără să fi fost anunţat? Cum îndrăzniţi să-l interpelaţi pe domnul amiral în prezenţa noastră?

Gabriel, la fel de cutezător în ocazii decisive ca şi în faţa duşmanului, şi înţelegînd că nu era momentul să se intimideze, reluă pe un ton respectuos, dar hotărît:

— Am socotit, sire, că majestatea voastră e întotdeauna gata cînd e vorba să facă dreptate, fie chiar şi ultimului dintre supuşii săi.

Profitase de mişcarea din spatele regelui, ca să intre cu îndrăzneală în cabinet, unde Diana de Poitiers, palidă şi pe jumătate ridicată din fotoliul său de stejar sculptat, îl privea pe cutezător, fără să poată rosti, în furia şi surpriza ei, un singur cuvînt. Coligny intrase şi el în urma impetuosului său prieten. Montmorency, la fel de uluit ca şi ceilalţi, luase hotărîrea s-o imite pe Diana. Urmă un moment de tăcere. Henric al II-lea, întors către iubita sa, o întrebă din priviri. Dar, mai înainte ca el să ia sau ca ea să-i dicteze vreo hotărîre, Gabriel, care ştia bine că în acel minut juca o partidă decisivă, îi spuse din nou lui Coligny cu un accent rugător şi demn totodată:

— Vă implor să vorbiţi, domnule amiral.

Montmorency făcu repede nepotului său un semn negativ: dar Gaspard nu ţinu seama de el.

— Voi vorbi, zise el, căci este de datoria mea, sire, reluă el adresîndu-se regelui; vă repet pe scurt, în prezenţa domnului viconte d'Exmès, ceea ce am crezut că e de datoria mea să vă spun în amănunt înainte de întoarcerea sa. Lui singur îi datorăm faptul de a fi prelungit

apărarea Saint-Quentinului dincolo de termenul fixat chiar de majestatea-voastră.

Conetabilul avu o tresărire semnificativă. Dar Coligny, privindu-l fix, reluă cu acelaşi calm:

— Da, sire, de trei ori domnul d`Exmes a salvat oraşul şi, fără curajul, fără energia sa, Franţa n-ar mai fi la ora asta pe drumul salvarii, pe care se poate nădăjdui că se va menţine de acum încolo.

— Haide, eşti prea modest şi prea complezent, nepoate! strigă domnul de Montmorency, care nu-şi mai putu struni nerăbdarea.

— Nu, domnule, zise Coligny, sînt drept şi cinstit, asta-i tot. Am contribuit şi eu, din toate puterile, la apărarea cetăţii care mi-a fost încredinţată. Dar vicontele d`Exmes a reinsufleţit curajul locuitorilor pe care eu îl şi socoteam pe jumătate stins; vicontele d`Exmes a ştiut să introducă în oraş un ajutor pe care nici eu nu-l ştiam atît de aproape de noi; în sfîrşit, vicontele d`Exmes a dejucat o acţiune a inamicului pe care eu n-o prevăzusem. Nu mai vorbesc de felul în care s-a comportat în luptă. Dar ceea ce a realizat el singur, şi asta o susţin sus şi tare, face ca partea uriaşă de glorie de care a avut parte cu acest prilej s-o scada cu atît mai mult sau chiar s-o facă cu totul iluzorie pe a mea.

— Oh! vă mulţumesc, domnule amiral, pentru atîta loialitate şi virtute, strigă Gabriel emoţionat. Vă rog să contaţi pe mine ca pe veşnicul dumneavoastră îndatorat. Da, dm ceasul acesta, creditorul a devenit debitorul dumneavoastră şi-şi va aminti de datoria sa, v-o jur.

In vremea asta, regele, cu sprîncenele încruntate şi cu ochii în pămînt, bătea nerăbdător cu piciorul în podea, profund contrariat. Conetabilul se apropie puţin cîte puţin de doamna de Poitiers şi schimbă cu ea cîteva cuvinte în şoaptă. Părură să se oprească la o hotărîre, căci Diana începu să surîdă; şi acest surîs diabolic îl făcu să se înfioare pe Gabriel, care chiar în clipa aceea îşi aruncase din întîmplare privirea către frumoasa ducesă. Totuşi, tînărul găsi puterea să adauge:

— Vă mulţumesc, domnule amiral; v-aţi făcut faţă de mine mai mult decît datoria şi, dacă majestatea sa binevoieşte acum să-mi acorde, ca primă recompensă, favoarea unui minut de discuţie în particular...

— Mai tîrziu, domnule, nu spun nu. dar mai tîrziu, zise cu însufleţire Henric al II-lea; pe moment, lucrul e imposibil.

— Imposibil! strigă îndurerat Gabriel.

— Şi de ce imposibil, sire? îl întrerupse liniştită Diana, spre marea surpriză a lui Gabriel şi chiar a regelui.

— Cum! Doamnă, bîlbîi Henric, vă gîndiţi să...

— Mă gîndesc, sire, că un rege este dator să dea fiecăruia dintre supuşii săi ceea ce-i datorează. Or, datoria dumneavoastră faţă de domnul viconte d`Exmes este dintre cele mai legitime, dintre cele mai sacre, mi se pare.

— Fără îndoială, fără îndoială, zise Henric, care încerca să citească în ochii amantei sale, şi vreau...

— Ascultaţi-l pe domnul d`Exmes de îndată, zise Diana; e şi bine şi drept.

— Dar majestatea sa ştie, zise Gabriel din ce în ce mai uluit, că trebuie să-i vorbesc singur?

— Domnul de Montmorency tocmai se retrăgea cînd aţi intrat, domnule, zise Diana de Poitiers. Cît despre domnul amiral, v-aţi asumat dumneavoastră singur sarcina de a-i spune în mod delicat că nu-l mai reţineţi. În ce mă priveşte, eu, care am fost martora angajamentului luat de rege faţă de dumneavoastră şi care voi şti, dacă va trebui, să-i amintesc majestăţii-sale termenii precişi ai acestui angajament, îmi veţi îngădui, cred, să rămîn...

— Sigur, doamnă, chiar vă rog, murmură Gabriel.

— Noi ne luăm rămas bun, nepotul meu şi cu mine, de la majestatea sa şi de la dumneavoastră, doamnă, zise Montmorency.

Şi-i făcu Dianei, înclinîndu-se, un semn de încurajare, de care aceasta nu păru să mai aibă nevoie. La rîndul său, Coligny cuteză să-i strîngă lui Gabriel mîna; apoi ieşi în urma unchiului său.

Regele şi favorita rămaseră singuri cu Gabriel, speriat de neprevăzuta şi misterioasa protecţie pe care i-o acordă mama Dianei de Castro.

XLVIII

Cealaltă Diana

În ciuda puternicei stăpîniri de sine, chipul lui Gabriel păli şi emoţia făcu ca vocea să-i pară spartă atunci cînd, după o pauză, îi spuse regelui:

— Sire, cu o încredere profundă în făgăduiala voastră regească, cutez, scăpat abia ieri din captivitate, să amintesc majestăţii-voastre angajamentul solemn pe care a binevoit să-l ia faţă de mine. Contele de Montgommery trăieşte încă, sire, altfel mi-aţi fi retezat de mult vorba...

Se opri cu pieptul apăsat. Regele rămase nemişcat. Gabriel reluă:

— Ei bine, sire, deoarece contele de Montgommery trăieşte încă, deoarece aşa după cum a arătat şi domnul amiral, am prelungit cît am putut termenul rezistenţei oraşului Saint-Quentin, înseamnă că eu mi-am ţinut făgăduiala; ţineţi-o şi dumneavoastră, sire, daţi-mi înapoi tatăl...

— Domnule... zise Henric ezitînd.

O privi pe Diana de Pointiers ale cărei calm şi siguranţă nu păreau să fie tulburate. Pasul era totuşi dificil. Henric se obişnuise să-l privească pe Gabriel ca pe un mort ori ca pe un prizonier şi nu-şi pregătise răspuns la cererea lui. În faţa acestei ezitări Gabriel simţi cum teama îi strînge inima.

— Sire, zise el cu un soi de disperare, nu se poate ca majestatea-voastră să fi uitat! Majestatea-voastră îşi aminteşte, cu siguranţă, acea solemnă discuţie; îşi aminteşte ce angajament mi-am luat în numele prizonierului, dar şi angajamentul luat de dumneavoastră faţă de mine.

Regele fu, fără să vrea, mişcat de spaima şi durerea tînărului; instinctele sale generoase se deşteptară în el.

— Îmi amintesc de tot, îi zise el lui Gabriel.

— Ah! mulțumesc, sire, strigă Gabriel a cărui privire străluci de bucurie.

Dar doamna de Poitiers zise în acel moment, liniștită:

— Fără îndoială că regele își amintește de tot, domnule d'Exmes; dumneata ești cel care pare să fi uitat.

Dacă un trăsnet ar fi căzut la picioarele sale în toiul unei zile frumoase de iunie, nu l-ar fi uluit într-atîta pe Gabriel.

— Cum, murmură el, ce-am uitat, doamnă?

— Jumătate din sarcina dumitale, domnule, răspunse Diana. Ai spus într-adevăr majestății sale, și dacă nu-s chiar cuvintele dumitale, cel puțin acesta este sensul: «Sire, pentru a răscumpăra libertatea contelui de Montgommery, îl voi opri pe dușman în drumul său triumfal spre centrul Franței».

— Ei bine, și n-am făcut astfel, doamnă? întrebă Gabriel pierdut.

— Da, răspunse Diana. Dar ai adăugat: «Și chiar, dacă va trebui, voi deveni din atacat atacator și voi pune stăpînire pe unul din locurile în care domnește dușmanul». Iata ce-ai spus, domnule. Or, dumneata n-ai făcut, după cîte mi se pare, decît jumătate din ceea ce-ai zis. Ce poți răspunde la asta? Ai păstrat Saint-Quentinul un anumit număr de zile, foarte bine, nu neg. Văd orașul apărat, dar orașul cucerit unde-i?

— Oh! Doamne! Doamne! mai putu spune Gabriel năucit.

— Vezi, zise Diana cu același singe rece, că memoria mi-e încă bună și mai atentă decît a dumitale. Totuși nădăjduiesc că, acum, ai să-ți amintești si dumneata, la rîndul dumitale.

— Da, e adevărat, acum îmi amintesc! strigă cu amărăciune Gabriel. Dar spunînd asta, am vrut doar să zic că la nevoie voi face imposibilul; caci e posibil, sire, să iei în acest moment un oraș, de la spanioli sau englezi? Majestatea voastră, lăsîndu-mă să plec, a acceptat tacit prima mea ofertă, fără să mă lase să cred că după acel efort eroic, după acea lungă captivitate aș mai fi putut s-o execut și pe-a doua. Sire! Mă adresez dumneavoastră, un oraș pentru libertatea unui om, oare nu-i destul? Nu vă veți mulțumi cu o asemenea răscumpărare? Va trebui ca, în urma unei vorbe scăpate aiurea, în toiul exaltării, să mi se impună o altă sarcină, de o sută de ori mai grea decît prima, dacă nu chiar irealizabilă?

Regele făcu o mișcare ca să vorbească; dar marea seneșală se grăbi să i-o ia înainte.

— E oare mai ușor și mai irealizabil, spuse ea, există mai puține pericole și mai puțină nebunie, cu toate făgăduielile dumitale, să redai libertatea unui captiv de temut, vinovat de lezmajestate? Pentru a obține imposibilul, oferă imposibilul, domnule d'Exmes; nu-i drept ca dumneata să-i ceri regelui să-și țină cuvîntul, cînd dumneata nu ți l-ai ținut pînă la capăt pe-al dumitale. Datoriile unui suveran nu sînt mai puțin grele decît cele ale unui fiu; doar niște servicii imense și supraomenești aduse Statului ar putea să scuze faptul de a trece peste legile țării. Ai de salvat un tată, dar majestatea sa are de păzit Franța.

Și, cu o privire expresivă care-i întărea vorbele, Diana aminti de două ori lui Henric ce riscuri își asuma lăsîndu-l sa iasă din mormînt

pe bătrînul conte de Montgommery şi odată cu el taina lui. Gabriel, făcînd un ultim efort, strigă întinzînd mîinile către rege:

— Sire, mă adresez dumneavoastră, echităţii, clemenţei dumneavoastră! Sire, mai tîrziu, datorită timpului şi împrejurărilor, îmi voi ţine făgăduiala să aduc patriei acest oraş, sau să mor în încercarea asta. Dar, pînă atunci, sire, lăsaţi-mă, vă rog, să-mi văd tatăl...

Henric, sfătuit de privirea şi de atitudinea Dianei, răspunse întărindu-şi glasul:

— Ţineţi-vă făgăduiala pînă la capăt, domnule, şi jur pe Dumnezeu că atunci, dar numai atunci, mi-o voi îndeplini şi eu pe a mea. Cuvîntul meu e în funcţie de al dumneavoastra.

— Este ultimul dumneavoastră cuvînt, sire?

— Ultimul.

Gabriel îşi plecă o clipă capul, zdrobit, învins şi tremurînd din priçina acestei înfrîngeri.

Într-un minut îi trecu prin minte o lume de gînduri. Se va răzbuna pe acest rege ingrat şi pe această femeie perfidă; se va arunca în rîndurile reformaţilor; va urma soarta Montgommery-ilor; îl va lovi de moarte pe Henric, aşa cum Henric l-a lovit pe bătrînul conte! Va face să fie alungată Diana de Poitiers, umilită şi fără onoruri! Acesta îi va fi de acum încolo unicul scop al vieţii şi acest scop, oricît de îndepărtat şi de necrezut ar părea pentru un simplu gentilom, va şti totuşi să şi-l atingă! Numai că, în vremea asta, tatăl lui va putea să moară de douăzeci de ori! Răzbunarea era bună, salvarea şi mai bună. În situaţia lui, să iei un oraş, era poate mai puţin greu decît să pedepseşti un rege. Numai că scopul asta era sfînt şi glorios, pe cînd celălalt criminal şi nelegiuit. Cu primul, o pierdea pe Diana de Castro pentru totdeauna; cu celălalt, cine ştie dacă n-o cîştigă! Lui Gabriel îi trecură prin fata ochilor, fulgerător, toate evenimentele întîmplate de la capitularea Saint-Quentinului. Sufletul viteaz şi totdeauna gata de acţiune al tînărului se şi regăsise. Se oprise la o hotărîre, concepuse un plan, întrevăzuse o ieşire. Regele şi iubita lui îl văzură cu mirare şi aproape cu spaimă, ridicîndu-şi fruntea palidă, dar calmă.

— Fie! spuse el.

— Vă resemnaţi? zise Henric.

— Mă hotărăsc! răspunse Gabriel.

— Cum? Explicaţi-vă, zise regele.

— Ascultaţi-mă, sire... Fapta prin care voi încerca să vă redau un oraş din cele pe care vi le-au ocupat spaniolii, vi se pare disperată, imposibilă, smintită, nu-i aşa?

— E adevărat, răspunse Henric.

— Mă tem că da, adăugă Diana.

— După toate probabilităţile, continuă Gabriel, această încercare mă va costa viaţa, fără alt rezultat decît că voi fi socotit nebun ori ridicol.

— Nu eu v-am propus-o, zise regele.

— Ar fi mai înţelept să renunţaţi, zise Diana.

— V-am spus totuşi că sînt hotărît la asta.

Henric şi Diana nu-şi putură reţine o mişcare de admiraţie.

— Oh! Bagă de seamă! strigă regele.

— La ce? La viaţa mea? răspunse rîzînd Gabriel, e multă vreme de cînd mi-am sacrificat-o. Numai că, sire, de data asta, nici o neînţelegere, nici un subterfugiu. Condiţiile tîrgului pe care l-am

încheiat împreună în fața Domnului sînt limpezi acum. Eu, Gabriel, viconte d'Exmes, viconte de Montgommery, voi face în așa fel, încît, datorită mie, un oraș aflat în momentul de față în puterea spaniolilor sau a englezilor, să cadă în mîinile dumneavoastră. Acest oraș nu va fi o cetate prost fortificată sau un tîrgușor, ci un oraș puternic, foarte important pe care l-ați putea rîvni. Nimic încîlcit pînă aici, socot!

— Nu, într-adevăr, zise regele, tulburat.

— Dar și dumneavoastră, în ce vă privește, zise Gabriel, dumneavoastră, Henric al II-lea, rege al Franței, vă veți angaja să deschideți, la prima mea cerere, celula tatălui meu și să mi-l înapoiați pe contele de Montgommery. Vă angajați la asta?

— Mă angajez.

— Mulțumesc majestății-voastre. Dar nu e totul: trebuie să acordați o garanție în plus acestui biet smintit care se aruncă cu ochii închiși în prăpastie. Trebuie să fiți indulgent cu cei care se pregătesc să moară. Nu vă voi cere un înscris semnat care ar putea să vă compromită și pe care fără îndoială că mi-l veți refuza. Dar iată o *Biblie*. Sire, puneți deasupra mîna voastră regală și faceți acest jurămînt: «În schimbul unui oraș de primul rang pe care i-l voi datora lui Gabriel de Montgommery, mă leg pe aceasta sfîntă carte să redau vicontelui d'Exmes libertatea tatălui său și declar dinainte că, dacă nu respect acest jurămînt, vicontele va fi scutit față de mine și de ai mei de orice fel de obligație; adaug că tot ce va face ca să pedepsească sperjurul va fi bine făcut și absolvit în fața oamenilor și a lui Dumnezeu, chiar dacă ar fi vorba de o crimă împotriva persoanei mele!» Faceți acest jurămînt, sire!

— Cu ce drept îmi ceri asta? zise Henric.

— V-am spus, sire, cu dreptul celui care va muri.

Regele încă șovăia, dar ducesa, cu surîsul ei disprețuitor, îi făcu un semn că putea să accepte fără nici o teamă.

Într-adevăr, ea socotea că, pe moment, Gabriel își pierduse judecata și înălță din umeri cu milă.

— Bine, consimt, zise Henric cu o ațîțare ciudată.

Și repetă, cu mîna pe *Biblie*, formula jurămîntului, pe care i-o dictă Gabriel.

— Cel puțin, zise tînărul, cînd regele isprăvi, asta îmi va cruța remușcările. Martor noii noastre învoieli nu e numai doamna, ci și Dumnezeu. Acum, nu mai am nimic de pierdut. Rămîneți cu bine, sire. Peste două luni sau voi fi mort, sau îmi voi îmbrățișa tatăl.

Se înclină în fața regelui și a ducesei și ieși grăbit. Henric, fără să vrea, rămase un moment serios și gînditor, dar Diana izbucni în rîs.

— Haideți, nu rîdeți, sire? Doar vedeți că acest nebun e pierdut și că taică-su va muri în temniță. Puteți rîde, sire, zău așa!

— Asta voi și face, zise regele rîzînd.

XLIX

O idee mare pentru un om mare

De cînd purta titlul de locotenent general al regatului, ducele de Guise ocupa o locuință chiar în Luvru. Acum, ambițiosul șef al casei

de Lorena dormea, sau mai bine zis veghea, în fiecare noapte, în castelul regilor Franței. Ce visuri își făcea el, treaz, sub acele baldachine populate de himere? Visele sale mai progresaseră oare din ziua în care îi încredințase lui Gabriel, în cortul de la Civitetta, proiectele în legătură cu tronul Neapolelui? Se mai mulțumea cu asta acum? Oaspete al casei regale, nu-și spunea oare că ar putea deveni stăpînul ei? Nu simțea vag în jurul tîmplelor atingerea coroanei? Nu-și privea cu un surîs credincioasa lui spadă, mai sigură decît bagheta unui vraci, singura care putea să-i transforme nădejdea în realitate? E de presupus că, încă din acea epocă, François de Lorena nutrise astfel de gînduri. Ce vreți? Însuși regele, chemîndu-l în ajutor, nu-i întărea oare ambițiile cele mai cutezătoare? A-i încredința salvarea Franței în această situație disperată, însemna a-l recunoaște drept primul căpitan al vremii! Francisc I n-ar fi fost atît de moliu. Și-ar fi apucat spada și s-ar fi năpustit întocmai ca la Marignan. Dar lui Henric al II-lea, deși foarte viteaz, îi lipsea voința care comandă și forța care execută. Ducele de Guise își spunea toate astea, dar își mai spunea că n-ar fi fost de ajuns să-și justifice sie însuși acele nădejdi temerare, trebuia să le justifice în ochii Franței; trebuia, prin servicii strălucite, prin succese de seamă, să-și cucerească soarta. Fericitul general, care avusese norocul de a stăvili la Metz a doua invazie a marelui împărat Carol Quintul, simțea totuși că nu făcuse încă destul pentru a spera totul. Chiar dacă i-ar fi respins din nou pe spanioli și pe englezi pînă la frontieră, și tot nu era de ajuns. Pentru ca Franța să se dăruie sau să se lase cucerită, nu era suficient să-i repare înfrîngerile, trebuia să-i aducă victorii.

Acestea erau gîndurile care frămîntau mintea ducelui de Guise de la reîntoarcerea sa din Italia. Și le repeta chiar în ziua în care Gabriel de Montgommery încheia cu Henric al II-lea acel pact smintit și sublim. Singur în camera sa, François de Guise, în picioare, la fereastră, se uita, fără să vadă, în curte și bătea, în mod mecanic, cu degetele în geam. Unul dintre oamenii săi ciocăni la ușă cu discreție, apoi, intrînd, îl anunță pe vicontele d'Exmes.

— Vicontele d'Exmès! zise ducele de Guise care avea memoria lui Cezar și care dealtfel, avea motive temeinice să-și aducă aminte de Gabriel. Vicontele d'Exmes! Tînărul meu tovarăș de arme de la Metz, Renty și Valenza! Poftește-l. Thibault, poftește-l de îndată.

Eroul nostru nu ezitase. Cu acel instinct sigur din ceasurile grele care, dacă iluminează întregul curs al existenței, se numește geniu, părăsindu-l pe rege, ca și cum ar fi presimțit tainicele gînduri cu care se mîngîia chiar atunci ducele de Guise, se duse glonț la locuința locotenentului general al regatului. Poate că acesta era singurul om care-l putea înțelege și ajuta. Gabriel, dealtfel, avea să fie mișcat de primirea pe care i-o făcu fostul său general. Ducele de Guise îi ieși în întîmpinare pînă la ușă și-l strînse în brațe.

— Ah! Dumneata, în sfîrșit... îi spuse el cu efuziune. De unde vii? Cît m-am gîndit și cît am vorbit despre dumneata, Gabriel!

— Într-adevăr, monseniore, am pastrat un oarecare loc în amintirea dumneavoastră?

— Drace! Mai și întreabă! strigă ducele. Dumneata n-ai obiceiul să-ți aduci aminte de oameni? Coligny, care prețuiește el singur cît

toți Montmorency-ii la un loc, mi-a povestit (deși, nu știu de ce, pe ocolite) o parte din faptele dumitale de acolo, de la Saint-Quentin. Și încă îmi ascundea, după cum spunea, ce era mai important.

— Și totuși n-am prea făcut cine știe ce! zise surîzînd cu tristețe Gabriel.

— Ambițios, zise ducele.

— Ambițios, într-adevăr! întări Gabriel, clătinînd cu melancolie din cap.

— Dar, slavă Domnului, reluă ducele de Cuise, te-ai întors. Iată-ne laolaltă, prietene! Știi ce proiecte am făcut împreună în Italia! Ah! Dragul meu Gabriel, acum mai mult ca niciodată, Franța are nevoie de vitejia noastră!

— Atîta cît voi exista și cît voi putea, zise Gabriel, voi face totul pentru ea și n-aștept, monseniore, decît un semn al dumneavoastră.

— Mulțumesc, prietene, răspunse ducele, nu-ți voi uita promisiunea, fii sigur, și semnul nu se va lăsa prea mult așteptat.

— Eu va trebui să vă mulțumesc, monseniore, strigă Gabriel.

— La drept vorbind, zise ducele de Guise, cu cît privesc în jurul meu, cu atît găsesc situația mai încurcată și mai gravă. A trebuit să alerg mai întîi zorit, să organizez în jurul Parisului rezistența, să prezint în fața dușmanului o linie formidabilă de apărare, să-i stăvilesc înaintarea. Dar asta nu înseamnă nimic! El are Saint-Quentinul! Are nordul țării! Trebuie, vreau să intervin. Dar cum?

Se opri ca pentru a-l consulta pe Gabriel. Cunoștea deosebita putere de înțelegere a acestui tînăr și, în mai multe ocazii, ținuse seama de părerile sale; dar, de data asta, vicontele d'Exmes tăcu, observîndu-l pe duce și așteptînd să-i vină la mînă.

François de Lorena reluă deci:

— Să nu-mi acuzi încetineala, prietene. Știi doar, nu sînt dintre aceia care șovăie, ci dintre aceia care reflectează înainte de a acționa. Nu mă vei ține de rău, căci și dumneata ești tot cam ca și mine. Hotărît și totodată prudent. Ba chiar, adăugă ducele, cutele tinerei dumitale frunți mi se par și mai adînci ca altădată. Nu cutez să te întreb despre dumneata. Aveai, îmi amintesc, de achitat niște datorii mari, și de descoperit niște dușmani primejdioși. Ai de plîns și alte nenorociri decît cele ale patriei? Mi-e teamă că da: căci te-am lăsat grav și te regăsesc trist.

Să nu vorbim despre mine, monseniore, vă rog, zise Gabriel. Să vorbim despre Franța, va fi ca și cum vom vorbi despre mine.

— Fie! zise ducele de Guise. Vreau să-ți spun deci pe față gîndul și grija mea. Mi se pare că ceea ce ar fi acum necesar, e să ridicăm, printr-o lovitură răsunătoare, moralul oamenilor noștri și vechea noastră reputație, să transformăm apărarea în atac, în sfîrșit, să nu ne mărginim a ne remedia înfrîngerea, ci a le compensa prin succese.

— Aceasta este și părerea mea, monseniore! strigă plin de însuflețire Gabriel, surprins și încîntat de o coincidență atît de favorabilă propriilor sale planuri.

— E și părerea dumitale, nu-i așa? zise ducele de Guise. Te-ai gîndit, desigur, de multe ori la primejdiile Franței noastre și la mijloacele de a le îndepărta?

— Într-adevăr, m-am gîndit adesea.

— Ei, bine, zise François de Lorena, ai examinat situația? Acea lovitură de trăsnet pe care o socotești ca și mine necesară, unde, cînd și cum s-o încercăm?

— Monseniore, cred că știu.

— E cu putință? strigă ducele. Oh, vorbește, vorbește, prietene!

— Dumnezeule! Poate că am vorbit prea devreme! zise Gabriel. Propunerea pe care vreau să v-o fac este dintre acelea care au cu siguranță nevoie de pregătiri îndelungi. Sînteți foarte mare, monseniore; dar lucrul despre care am să vă vorbesc s-ar putea să pară pînă și domniei-voastre nemăsurat.

— Nu sînt cîtuși de puțin expus amețelii, zise ducele de Guise surîzînd.

— N-are importanță, monseniore. La prima vedere, proiectul meu, mă tem și vă previn, o să vi se pară straniu, smintit, chiar irealizabil! Totuși, nu e decît dificil și periculos.

— Dar asta e o atracție în plus! zise François de Lorena.

— Atunci, monseniore, continuă Gabriel, e de la sine înțeles că n-o să vă speriați. Voi fi, repet, riscuri mari. Dar mijloacele de reușită sînt în puterea mea și cînd vi le voi dezvălui, veți fi de aceeași părere cu mine.

— Dacă e așa, vorbește, Gabriel, zise ducele. Dar, adăugă el cu nerăbdare, cine vine iar să ne întrerupă? Tu bați la ușă, Thibault?

— Da, monseniore, zise valetul sosind. Monseniorul mi-a poruncit să-l înștiințez cînd va sosi ora de consiliu și iată că sună de două, domnul de Saint-Remy și ceilalți domni vor veni dintr-o clipă într-alta să-l ia pe monseniorul.

— Adevărat, adevărat, zise ducele de Guise, în curînd va avea loc consiliul și încă unul important. Trebuie neapărat să asist și eu. Bine, Thibault, lasă-ne. Să-i poftești aici pe acei domni cînd vor sosi. Vezi, Gabriel, că datoria mă cheamă lîngă rege. Dar pînă deseară, cînd ai să-mi poți dezvolta pe îndelete planul dumitale, care trebuie să fie mare pentru că-ți aparține, satisfă-mi pe scurt curiozitatea și nerăbdarea. In două cuvinte, Gabriel, ce ai de gînd să faci?

— In două civunte, monseniore, să luăm Calaisul, zise liniștit Gabriel.

— Să luăm Calaisul! strigă ducele, dîndu-se înapoi de surpriză.

— Uitați, monseniore, zise Gabriel, cu același sînge rece, că ați făgăduit să nu vă speriați.

— Oh! Dar te-ai gîndit bine ce spui? zise ducele. Să iei Calaisul apărat de o garnizoană formidabilă, de ziduri de necucerit, de mare! Calaisul este în puterea Angliei de mai bine de două sute de ani. Calaisul, păzit așa cum păzești cheia Franței cînd o ai. Îmi place tot ceea ce e îndrăzneț. Dar acest lucru depășește orice închipuire.

— Da, monseniore, răspunse Gabriel. Vreau să fac acest lucru tocmai pentru că fapta este temerară, pentru că nu se poate concepe gîndul ori bănuiala că are șanse de reușită.

— La urma urmelor, e posibil, zise ducele pe gînduri

— Cînd mă veți asculta, monseniore, veți spune: «E sigur!» Cu condiția, bineînțeles, de a păstra secretul cel mai strict, de a-l deruta pe dușman prin manevre false și de a sosi în fața orașului pe neașteptate. În cincisprezece zile Calaisul va fi al nostru.

— Dar, reluă cu însufleţire ducele, aceste îndicaţii generale nu ajung. Planul dumitale, Gabriel! Ai un plan?

— Da, monseniore, simplu şi sigur.

Gabriel n-avu vreme să isprăvească. În acel moment uşa se deschise şi contele de Saint-Remy intră, urmat de numeroşi seniori ataşaţi pe lîngă ducele de Guise.

— Majestatea-sa aşteaptă, monseniore locotenent general al regatului, spuse Saint-Remy.

— Sînt al dumneavoastră, domnilor, zise ducele de Guise, salutîndu-i pe cei sosiţi.

Apoi, întorcîndu-se spre Gabriel, îi spuse în şoaptă:

— Trebuie, vezi şi dumneata, să te părăsesc. Dar ideea neaşteptată şi măreaţă pe care ai semănat-o în mintea mea nu mă va părăsi toată ziua! Dacă într-adevăr crezi o astfel de minune realizabilă, mă simt demn să te înţeleg. Poţi veni aici la ora opt? Vom avea la dispoziţie toată noaptea şi nu vom mai fi întreruptţi.

— La opt voi fi la dumneavoastră, zise Gabriel, şi-mi voi întrebuinţa cu folos vremea pînă atunci.

— Îndrăznesc să-i spun monseniorului, zise contele de Saint-Remy, că e trecut de două...

— Iată-mă, iată-mă, răspunse ducele.

Făcu cîţiva paşi dînd să iasă, apoi se întoarse spre Gabriel, îl privi, apropiindu-se încă o dată de el ca pentru a se asigura că înţelesese bine:

— Să luăm Calaisul? repetă el în şoaptă, ca un soi de întrebare.

Şi Gabriel, dînd afirmativ din cap, răspunse cu un surîs blînd şi calm:

— Să luăm Calaisul!

Ducele de Guise ieşi, iar vicontele d'Exmès părăsi Luvrul.

L

Diverse chipuri de ostaşi

Aloyse pîndea cu teamă, la fereastra casei, întoarcerea lui Gabriel. Cînd îl zări, îşi înălţă spre cer ochii plini de lacrimi, de data asta lacrimi de fericire şi de mulţumire. Apoi alergă să deschidă ea însăşi uşa stăpînului iubit.

— Domnul fie binecuvîntat! Bine că te văd viu, monseniore, strigă ea. Ai ieşit de la Luvru? L-ai văzut pe rege?

— L-am văzut, răspunse Gabriel.

— Ei bine?

— Ei bine, doică, trebuie să mai aşteptăm.

— Să mai aşteptăm! repetă Aloyse împreunîndu-şi mâinile. Sfîntă Fecioară! E totuşi atît de trist şi atît de greu să aştepţi!

— Mi-ar fi într-adevăr greu să aştept, zise Gabriel dacă n-aş avea de îndeplinit nişte treburi. Voi lucra, slavă Domnului!

Intră în sală şi-şi aruncă mantia pe spatele unui fotoliu. Nu-l zări pe Martin-Guerre care se vîrîse într-un colţ şi se cufundase în reflecţiile sale profunde.

— Păi bine, Martin, leneşule! strigă doamna Aloyse către scutier,

nu te deranjezi nici măcar să-ți ajuți stăpînul să-și scoată mantia?

— Oh, iertare, iertare, făcu Martin, trezindu-se din visarea lui și sculîndu-se grăbit.

— Lasă, Martin, nu te deranja, zise Gabriel. Aloyse, nu vreau să-l tulbur pe bietul meu Martin, zelul și devotamentul lui îmi sînt în acest moment mai necesare ca niciodată și trebuie să mă înțeleg cu el asupra unor lucruri serioase.

Orice dorință a vicontelui d'Exmès era sacră pentru Aloyse. Îi aruncă scutierului cel mai prietenos surîs și ieși discret pentru a-l lăsa pe Gabriel să discute în liniște.

— Ei, Martin, spuse acesta cînd rămaseră singuri. Ce făceai acolo? Și la ce te gîndeai atît de serios?

— Monseniore, răspunse Martin, îmi scormoneam creierii ca să dezleg cît de cît enigma omului de azi-dimineață.

— Ei bine, și-ai dezlegat-o? zise Gabriel surîzînd.

— Prea puțin, din păcate, monseniore, căci sînt nevoit să vă mărturisesc că, cu cît deschid mai tare ochii, cu atît noaptea mi se pare mai neagră.

— Dar ți-am spus, Martin, că eu văd cu totul altceva.

— Adevărat, monseniore, dar ce? Asta mă omor eu să descopăr...

— N-a venit încă vremea să-ți spun, zise Gabriel. Ascultă: îmi ești devotat, Martin?

— E o întrebare pe care mi-o pune monseniorul?

— Nu, Martin, e o laudă. Fac apel la acest devotament despre care vorbesc. Va trebui, pentru o vreme, să uiți de tine, să uiți de umbra care plutește deasupra vieții tale și pe care o vom risipi mai tîrziu, ți-o făgăduiesc. Acum însă am mare nevoie de tine, Martin.

— Ah, cu atît mai bine! strigă Martin-Guerre.

— Dar, să ne înțelegem, zise Gabriel. Am nevoie de viața, de curajul tău. Vrei să te încrezi în mine, să-ți amîni neliniștile personale și să te dărui doar mie și soartei mele?

— Dacă vreau! strigă Martin. Dar, monseniore, asta îmi este datoria și, mai mult decît atît, dorința. Pe sfîntul Martin! Am fost prea multă vreme despărțit de dumneavoastră! Vreau să cîștig cu orice preț zilele pierdute. Chiar dac-ar umbla legiuni de Martin-Guerre pe urmele mele, fiți liniștit, monseniore, voi dispreți totul! De îndată ce veți fi aici, în fața mea, nu vă voi vedea decît pe dumneavoastră.

— Inimă vitează! zise Gabriel. Gîndește-te totuși, Martin, că treaba la care îți cer să te angajezi e plină de primejdii, de capcane cumplite...

— Să trecem peste asta! zise Martin, pocnindu-și degetele cu nepăsare.

— Ne vom primejdui de o sută de ori viața, Martin!

— Cum va fi miza, așa va fi și partida, monseniore!

— Iar această partidă teribilă, odată începută, nu ne va mai fi îngăduit s-o părăsim.

— Ori joci, ori nu joci, zise cu mîndrie scutierul.

— Cu toată hotărîrea ta, spuse Gabriel, nu-ți dai seama de șansele ciudate pe care le are sau poate că nu le are lupta supraomenească la care te voi duce; gîndește-te bine, toate aceste eforturi vor rămîne poate fără nici o rasplată! Martin, ia seama la asta! Cînd mă gîndesc

la planul pe care-l am de îndeplinit mi se face mie frică...

— Bun! Primejdiile și cu mine ne cunoaștem, zise Martin cu un aer nepăsător, și de cînd am avut cinstea să fiu spînzurat...

— Martin, reluă Gabriel, va trebui să înfrunți elementele dezlănțuite ale naturii, să te înveselești de furtună, să rîzi de imposibil...

— Vom rîde! zise Martin-Guerre. Ca să vă vorbesc deschis, monseniore, de cînd am fost spînzurat, zilele pe care le trăiesc mi se par zile dăruite și nu vreau să-l supăr pe bunul Dumnezeu cu surplusul pe care mi l-a acordat. Ceea ce-ți dă pe deasupra negustorul nu trebuie pus niciodată la socoteală; altfel omul e un nerecunoscător sau un prost.

— Deci, Martin, reluă vicontele d'Exmès, vei împărți soarta cu a mea și mă vei urma...

— Pînă în iad, monseniore, cu condiția ca să-i dau cu tifla Necuratului, căci doar sîntem buni catolici, ce naiba!

— Nu te teme de asta, zise Gabriel; poate că luptînd alături de mine, îți vei compromite salvarea pe lumea asta, dar nu și pe cealaltă.

— E ceea ce-mi trebuie, zise Martin. Dar, oare, monseniorul n-are altceva de cerut decît viața?

— Într-adevăr, zise Gabriel, surîzînd de naivitatea eroică a acestei întrebări: într-adevăr, Martin, trebuie să-mi mai faci un serviciu...

— Despre ce-i vorba, monseniore?

— Fii bun, reluă Gabriel, caută și găsește-mi cît mai repede cu putință, chiar azi dacă se poate, o duzină de oameni de seama ta, viteji, puternici, îndrăzneți, care nu se tem nici de fier, nici de foc, care știu să îndure foamea și setea, căldura și frigul, care-s ascultători ca îngerii și care se bat ca dracii... Crezi că se poate?

— La poruncă... Vor fi bine plătiți? întrebă Martin-Guerre.

— Un galben pentru fiecare picătură din sîngele lor, zise Gabriel. Averea mea este lucrul la care nu țin cîtuși de puțin, din păcate, în dificila sarcină pe care trebuie s-o duc la capăt.

— La prețul ăsta, monseniore, vă voi aduna în două ceasuri cîțiva zdrahoni buni, de care răspund ca de mine însumi. În Franța, și mai ales la Paris, asemenea băieți de viață nu stau degeaba niciodată. Dar pe cine vor sluji?

— Pe mine, zise vicontele d'Exmès. Și nu pe căpitanul gărzilor, ci pe un particular oarecare ce va lua parte la campania pe care o pregătește. Îmi trebuie oameni de nădejde...

— Oh! Dacă așa stau lucrurile, zise Martin, am la îndemînă, gata la primul semnal, cinci sau șase din vechii noștri zurbagii din războiul Lorenei. S-au stafidit, sărmanii de ei, de cînd i-ați concediat. Vor fi fericiți să se reîntoarcă în foc împreună cu dumneavoastră! Deci pentru dumneavoastră vreți să-i angajez? Atunci, chiar astă-seară vă voi prezenta tot tacîmul...

— Bine! zise Gabriel. O condiție necesară în ceea ce privește înrolarea lor este să fie dispuși să părăsească Parisul imediat și să mă urmeze oriunde voi merge eu, fără întrebări sau comentarii, fără să-i intereseze dacă ne îndreptăm spre sud sau spre nord.

— Vor merge la glorie și la bani cu ochii legați, monseniore.

— Contez deci pe ei și pe tine, Martin. În ce te privește...

— Să nu vorbim despre asta, monseniore, îl întrerupse Martin.

— Ba dimpotrivă, să vorbim. Dacă vom supraviețui încăierării, viteazul meu slujitor, mă angajez solemn să fac pentru tine ceea ce vei face tu pentru mine, și să te slujesc la rîndul meu împotriva dușmanilor tăi, așa cum mă slujești tu pe mine, ține minte. Pînă atunci dă-mi mîna, Martin.

— Ah! monseniore! exclamă Martin, sărutînd respectuos mîna pe care i-o întindea stăpînul său.

— Du-te, Martin, zise vicontele d'Exmès; apucă-te îndată de treabă. Discreție și curaj! Acum simt nevoia să rămîn singur.

— Iertare, monseniorul rămîne acasă? întrebă Martin.

— Da, pînă la ora șapte. La opt trebuie să fiu la Luvru.

— În cazul ăsta, zise scutierul, înainte de ora șapte, domnule viconte, sper să vă pot înfățișa măcar pe cîțiva din oamenii viitoarei dumneavoastre trupe.

Salută și ieși, foarte mîndru și preocupat de misiunea lui.

Rămas singur, Gabriel își petrecu restul zilei închis în casă, consultînd planul pe care i-l dăduse Jean Peuquoy, făcînd note, plimbîndu-se în lung și-n lat prin odaie și gîndindu-se. Nici o obiecție a ducelui de Guise nu trebuia să rămînă fără răspuns la discuția din acea seară. Se întrerupea doar din cînd în cînd ca să-și repete cu voce fermă: «Te voi salva, tată! Diana, te voi salva!»

Spre ora șase, cînd, la insistențele Aloysei, Gabriel acceptă să mănînce, intră Martin cu un aer grav și afectat.

— Monseniore, zise el, ați fi dispus să primiți șase sau șapte ostași dintre cei care aspiră la cinstea de a servi Franța și pe rege sub ordinele dumneavoastră?

— Cum șase sau șapte?! strigă Gabriel.

— Șase sau șapte pe care monseniorul nu-i cunoaște. Oamenii noștri mai vechi de la Metz vor completa duzina. Sînt încîntați să-și rişte pielea pentru un stăpîn ca dumneavoastră și acceptă orice condiții pe care le veți pune...

— Drace! Nu ți-ai pierdut vremea degeaba, zise vicontele d'Exmès. Ei bine, haide, adu-ți oamenii încoace.

— Unul după altul? Monseniorul va putea astfel să-i cîntărească mai bine.

— Unul după altul, fie, zise Gabriel.

— Un ultim cuvînt, adăugă scutierul. Nu-i nevoie să-l avertizez pe domnul viconte că toți acești oameni sînt cunoscuți fie direct de mine, fie din informații exacte. Au firi diferite, dar trăsătura lor comună este curajul, un curaj încercat în multe împrejurări. Pot răspunde în fața monseniorului de această calitate esențială dacă binevoiește să se arate indulgent față de unele mici cusururi.

După acest discurs pregătitor, Martin-Guerre ieși și se întoarse aproape imediat urmat de un flăcău zdravăn, cu chipul oacheș, cu o înfățișare greoaie, cu o mutră nepăsătoare, dar totuși spirituală.

— Ambrozio. zise Martin-Guerre prezentîndu-l.

— Ambrozio! E un nume străin. Nu e francez? întrebă Gabriel.

— Cine știe? zise Ambrozio. Sînt copil găsit și am crescut în Pirinei, cu un picior în Franța și cu altul în Spania și, pe legea mea! am profitat din plin de această dublă situație de bastard, fără să-i mulțumesc nici Domnului, nici mamei.

— Cum adică? zise Gabriel.

— Nepărtinitor între cele două patrii ale mele, zise Ambrozio, m-am străduit mereu, cu slabele mele puteri, să înlătur barierele dintre ele, să extind asupra fiecăruia avantajele celeilalte și, prin acest schimb liber de daruri, să contribui din toate puterile mele, ca un fiu cucernic ce sînt, la prosperitatea și înflorirea lor.

— Într-adevăr, zise Martin-Guerre, Ambrozio făcea contrabandă.

— Dar, continuă Ambrozio, semnalat autorităților spaniole cît și celor franceze, și urmărit de ingrații mei compatrioți de pe ambele versante ale Pirineilor, am luat hotărîrea să le cedez locul și să vin la Paris, orașul celor cutezători...

— Unde Ambrozio va fi fericit, adăugă Martin, să-și pună în slujba vicontelui d'Exmes îndemînarea, istețimea și lunga sa obișnuință cu oboseala și cu pericolul.

— Ambrozio contrabandistul e acceptat! zise Gabriel. Altul!

Ambrozio ieși încîntat, făcînd loc unui personaj cu înfățișare ascetică și gesturi discrete, învăluit într-o lungă mantie de culoare închisă, cu un șirag de mătănii cu boabe mari în jurul gîtului.

— Lactance, îl anunță Martin-Guerre; a slujit sub ordinele domnului de Coligny pe care-l regretă și care va putea pune o vorbă bună pentru el în fața monseniorului. Dar Lactance este un catolic zelos, și-i este silă să asculte de un șef căzut pe panta ereziei.

Lactance, fără să spună o vorbă, aproba prin semne, din cap și din mînă, vorbele lui Martin, care continuă:

— Acest cucernic soldat va face, după cum îi este datoria, toate eforturile pentru a-l mulțumi pe domnul viconte d'Exmes, dar cere să-i fie lăsate toată libertatea și îngăduința de a-și îndeplini în mod riguros practicile religioase pe care le cere salvarea sufletului său. Obligat de meseria armelor pe care a îmbrățișat-o și de vocația sa firească să se bată împotriva fraților săi întru Cristos, și adesea să-i și ucidă, Lactance socoate că e bine să compenseze prin austeritate aceste crude îndeletniciri.

— Cucernicul Lactance e acceptat! zise surîzînd Gabriel.

Lactance, mereu tăcut, se înclină profund și ieși murmurînd o rugăciune de recunoștință Celui Preaînalt care-i acordase favoarea de a se face plăcut unui atît de viteaz căpitan.

După Lactance, Martin-Guerre introduse, sub numele de Yvonnet, un bărbat tînăr, de talie mijlocie, cu chip distins și fin, cu mîini mici și îngrijite. Începînd cu pieptănătura și terminînd cu cizmele, costumul lui era nu numai curat, ci și cochet. Îl salută pe Gabriel cît mai grațios cu putință și rămase în picioare în fața lui, într-o poziție pe cît de respectuoasă pe atît de elegantă, scuturînd ușor cu mîna cîteva fire de praf care i se așezaseră pe mîneca dreaptă.

— Iată, monseniore, pe cel mai hotărît dintre toți, zise Martin-Guerre; Yvonnet, în încăierare, este un adevărat leu dezlănțuit pe care nimic nu-l oprește. Lovește cu vîrful și cu tăișul spadei ca un turbat. Dar mai ales la asalt strălucește. El pune întotdeauna primul piciorul pe scară și înfige primul stindardul francez pe zidurile dușmane.

— Deci, un adevărat erou... spuse Gabriel.

— Fac și eu ce pot, zise cu modestie Yvonnet, și Martin-Guerre apreciază mai mult decît trebuie slabele mele eforturi...

— Nu, sînt drept, zise Martin, şi dovada e că după ce ţi-am lăudat virtuţile, am să-ti arăt şi cusururile. Yvonnet, monseniore, nu-i diavolul fără frica despre care vă vorbesc decît pe cîmpul de luptă. Ca să fie brav trebuie ca-n jurul lui să bată toba, să şuiere săgeţile, să bubuie tunul. In viaţa de toate zilele, Yvonnet este un timid, delicat ca o fată mare. Sensibilitatea lui cere mari menajamente. Nu-i place să rămînă singur în întuneric, îi e groază de şoareci şi de păianjeni si leşină din pricina unei zgîrieturi. Nu-şi regăseşte războinica îndrăzneală decît atunci cînd simte mirosul de praf de puşcă şi vede curgînd sîngele duşmanului.

— N-are importanţă, zise Gabriel, cum nu ne ducem la bal, ci la luptă, Yvonnet cel delicat e acceptat!

Yvonnet îl salută pe viconte după toate regulile şi se îndepărtă surîzînd, răsucindu-şi, cu mîna lui albă, fina sa mustaţă neagră.

Urmară doi coloşi blonzi, ţepeni şi calmi. Unul părea să aibă vreo patruzeci de ani; celălalt n-arata nici de douăzeci şi cinci.

— Heinrich Scharfenstein şi Franz Scharfenstein, unchi şi nepot, anunţă Martin-Guerre.

— Drace! Cine sînt ăştia? zise Gabriel uluit. Cine sînteţi, vitejilor?

— *Wir werstehen nur ein wenig das französich,* spuse cel mai vîrstnic dintre coloşi.

— Cum? întrebă vicontele d'Exmes.

— Noi înţeles rău franceza, zise uriaşul mai tînăr.

— Sînt mercenari germani, zise Martin-Guerre; în italiană, condotieri; în franceză, soldaţi. Îşi vînd braţele celui care oferă mai mult şi socotesc bravura la adevăratul ei preţ. Au mai lucrat pentru spanioli şi pentru englezi... Dar spaniolul plăteşte prost, iar englezul se tocmeşte prea mult. Cumpăraţi-i, monseniore, şi veţi face o afacere bună. Nu discută niciodată un ordin, şi dacă e nevoie se aşază pînă şi în gura tunului cu un sînge rece uluitor. Curajul este pentru ei o chestiune de cinste şi, ca să-şi primească exact leafa, îndură, fără să se plîngă, orice fel de pericole, fie chiar şi morale, ale acestui soi de comerţ.

— Îi angajez şi pe aceşti lefegii în slujba gloriei, zise Gabriel şi, pentru mai multă siguranţă, le voi plăti pe o lună înainte. Dar timpul trece. Cheamă-i pe ceilalţi.

Cei doi Goliaţi germani duseră milităreşte mîna la pălărie şi se retraseră amîndoi deodată, bătînd pasul cu precizie.

— Următorul, zise Martin-Guerre, se numeşte Pilletrousse. Iată-l.

Un soi de brigand, cu mutră cumplită, cu hainele zdrenţuite, îşi făcu apariţia, legănîndu-se încurcat şi întorcîndu-şi ochii de la Gabriel ca din faţa unui judecător.

— De ce pari atît de ruşinat, Pilletrousse? îl întrebă Martin-Guerre cu blîndeţe. Monseniorul pe care-l vezi mi-a cerut oameni viteji. Poate că eşti puţin mai... deocheat decît ceilalţi, dar de roşit, n-ai de ce roşi.

După care se adresă cu seriozitate stăpînului său:

— Pilletrousse, monseniore, este ceea ce noi numim un soldat care pradă. În războiul general împotriva spaniolilor şi englezilor, a dus lupta pe contul lui. Pilletrousse hoinăreşte pe drumurile mari, pune

mîna pe tîlharii străini şi-i pradă pe prădători. Pe compatrioţii săi nu numai că-i respectă, dar îi şi protejază. Deci, Pilletrousse capturează, nu fură. Totuşi, a simţit nevoia să isprăvească oarecum cu meseria asta... cam rătăcitoare şi să-i neliniştească mai puţin pe duşmanii Franţei. Aşa că a acceptat cu grabă oferta de a se înrola sub drapelul vicontelui d'Exmes.

— Îl primesc pe răspunderea ta, Martin-Guerre, cu condiţia să nu aleagă ca loc al isprăvilor sale drumurile şi potecile, ci oraşele întărite şi cîmpurile de luptă.

— Mulţumeşte monseniorului, caraghiosule, eşti de-ai noştri, zise prădătorului Martin-Guerre, care părea să aibă o slăbiciune pentru acest brigand.

— Oh! Da, mulţumesc, monseniore, zise cu efuziune Pilletrousse. Vă făgăduiesc ca de-acum încolo să nu mă mai bat niciodată cu doi sau trei, ci numai cu zece...

— Pe curînd! zise Gabriel.

Cel care intră după Pilletrousse era un individ palid, melancolic, care părea să privească universul cu descurajare şi tristeţe. Ceea ce sporea mai ales aerul lugubru al mutrei sale erau tăieturile şi cicatricele cu care era din belşug însemnat. Martin-Guerre îl prezentă pe acest al şaptelea şi ultimul recrut sub denumirea funebră de Malemort[1].

— Monseniorul viconte d'Exmes va fi într-adevăr vinovat dacă-l va refuza pe bietul Malemort, adăugă el. Malemort este atins de o pasiune sinceră şi adîncă. Nefericitul are o înclinare pronunţată pentru război; nu se simte bine decît în luptă, nu e fericit decît în faţa masacrului, dar n-a gustat, vai! din această fericire decît cu vîrful buzelor. Se aruncă atît de orbeşte şi cu atîta furie în încăierare, încît întotdeauna se alege, chiar de la primul pas, cu cîteva tăieturi care-l doboară şi-l trimit la spital, unde-şi petrece timpul gemînd şi văitîndu-se, nu atît din cauza rănii, ci din pricina absenţei sale de la luptă. Tot trupul lui e numai cicatrice; dar e viguros, slavă Domnului! Se reface repede. Doar că trebuie să aştepte mereu o altă ocazie. Această lungă aşteptare nepotolită îl distruge mai mult decît tot sîngele pe care l-a pierdut într-un mod atît de glorios. Monseniorul nu va avea inima să-l lipsească pe acest luptător melancolic de o bucurie pe care i-o poate procura cu un folos reciproc.

— Şi Malemort e acceptat, dragul meu Martin, zise Gabriel.

Un surîs de satisfacţie înflori pe chipul palid al lui Malemort. Speranţa îi înflăcără ochii stinşi şi se duse să-şi întîlnească prietenii cu un pas mult mai uşor decît atunci cînd intrase.

— Aştia-s toţi cei pe care voiai să mi-i prezinţi? îl întrebă Gabriel pe scutierul său.

— Da, monseniore, cred că sînteţi de acord cu alegerea lor...

— Ar fi fost şi greu să-i resping, zise Gabriel. te pricepi la oameni, Martin. Primeşte complimente pentru aceste fericite alegeri.

— Da, zise cu modestie Martin-Guerre. Îmi place să cred că Malemort, Pilletrousse, cei doi Schartfensteini, Lactance, Yvonnet şi Ambrozio nu sînt flăcăi chiar de dispreţuit.

[1] Moarte tragică *(fr.)*.

— Cred şi eu! zise Gabriel. Nişte luptători adevăraţi!

— Dacă monseniorul, adăugă Martin, consimte să li se alăture Landry, Chesnel, Aubiot, Coutamine şi Balu, veteranii noştri din războiul Lorenei, socot că, în frunte cu domnia-voastră şi cu alţi patru sau cinci oameni de aici care să ne slujească, vom avea o oaste într-adevăr bună să se arate prietenilor şi mai ales duşmanilor noştri.

— Da, sigur, zise Gabriel, braţe şi capete de fier! Viteji nu glumă, Martin. Dar acum odihneşte-te. Ţi-ai întrebuinţat cu folos ziua, prietene, şi-ţi mulţumesc; a mea, deşi plină de treabă şi de amărăciune, încă nu s-a terminat.

— Unde se duce monseniorul astă-seară?

— La Luvru, la domnul duce de Guise, care mă aşteaptă la opt, zise Gabriel, ridicîndu-se. Dar, gratie promptitudinii şi zelului tău, Martin, nădăjduiesc că unele dificultăţi care se puteau ivi în discuţia mea cu ducele au fost înlăturate.

— Oh, sînt cît se poate de fericit, monseniore.

— Şi eu, Martin! Nu ştii cît de mult ţin să reuşesc. Ah! Dar voi reuşi! Nu se poate să nu reuşesc!

LI

Dibăcie şi neîndemînare

Să străbatem cu gîndul şaizeci de leghe şi două săptămîni şi să ne întoarcem la Calais spre sfîrşitul lunii noiembrie 1557.

Nu trecuseră nici douăzeci şi cinci de zile de la plecarea vicontelui d'Exmes, cînd un mesager se prezentă din partea sa la porţile oraşului englez. Acest om ceru să fie condus la milordul Wentworth, guvernatorul căruia avea să-i înmîneze răscumpărarea fostului său prizonier. Părea dealtfel destul de stîngaci aşa-zisul mesager, căci, deşi i se arătase drumul, trecuse de douăzeci de ori fără să intre, prin faţa porţii celei mari pe care toţi se străduiau să i-o tot arate, şi se dusese întruna să bată pe la poterne şi pe la porţi tăinuite; aşa că nepriceputul făcu aproape în întregime înconjurul drumurilor exterioare ale cetăţii.

În sfîrşit, după nenumărate lămuriri, unele mai precise decît altele, o porni pe drumul cel bun; puterea magică a cuvintelor: «Aduc zece mii de scuzi guvernatorului» era atît de mare, încît precauţiile de rigoare odată luate, după ce-l scotociră pe omul nostru, după ce primiră ordine de la lordul Wentworth, îl lăsară pe purtătorul unei sume atît de respectabile să pătrundă în Calais.

Prostănacul trimis de Gabriel se rătăci de mai multe ori şi pe străzile Calaisului înainte de a găsi palatul guvernatorului pe care suflete milostive i-l arătau totuşi din o sută în o sută de paşi. I se părea că trebuie să întrebe de lordul Wentworth la fiecare corp de gardă pe care-l întîlnea, şi cum zărea unul se şi îndrepta glonţ într-acolo.

După ce prăpădi astfel un ceas ca să facă un drum pentru care altuia i-ar fi trebuit doar zece minute, ajunse, în sfîrşit, la palatul guvernatorului.

Fu dus imediat în fața lordului Wentworth care-l primi, cu un aer grav, împins chiar, în ziua aceea, pînă la o tristețe mohorîtă. Cînd acesta îi explică obiectul mesajului său și puse pe masă un sac doldora cu aur, englezul întrebă:

— Vicontele d`Exmes te-a însărcinat să-mi aduci banii ăștia fără să-ți transmită nimic pentru mine?

Pierre, astfel se numea trimisul, îl privi pe lordul Wentworth cu o mutră mirată care nu-i făcea prea multă cinste.

— Milord, zise el în sfîrșit, n-am nimic alta cu dumneavoastră decît să vă înmînez răscumpărarea asta. Stăpînul meu nu mi-a poruncit nimic în plus și eu nu pricep...

— Perfect! îl întrerupse lordul Wentworth, cu un surîs disprețuitor. Domnul viconte d`Exmes a devenit mai rezonabil, după cîte văd! Îl felicit. Aerul de la Curtea Franței te face să uiți! Cu atît mai bine pentru cei care-l respiră.

— Milord, la rîndul său, n-are nimic de cerut stăpînului meu? zise mesagerul.

— N-am nimic de spus domnului d`Exmes, pentru că nici el nu mi-a spus mie nimic, zise sec lordul Wentworth. Totuși să-l previi, dacă vrei, că timp de o lună, pînă la 1 ianuarie, îl voi aștepta și voi fi la ordinele sale și ca gentilom și ca guvernator al Calaisului. Va înțelege el despre ce-i vorba.

— Pînă la 1 ianuarie? repetă Pierre. O să-i spun, milord.

— Bine, iată răsplata dumitale, prietene, o mică răsplată pentru osteneala acestui drum lung. Ia-i, ia-i...

Omul, care la început păru să șovăie, se răzgîndi și acceptă punga pe care i-o oferea lordul Wentworth.

— Mulțumesc, milord, zise el. Dar milordul îmi va mai acorda o favoare?

— Despre ce-i vorba? întrebă guvernatorul Calaisului.

— In afară de această datorie pe care am achitat-o milordului, zise mesagerul, vicontele d`Exmes mai are una, din timpul șederii sale aici, față de unul dintre locuitorii acestui oraș, un oarecare... Cum Dumnezeu îl cheamă? Ah, da, un anume Pierre Peuquoy, care l-a găzduit...

— Ei bine? zise lordul Wentworth.

— Ei bine, milord, îmi va fi îngăduit să mă duc la acest Pierre Peuquoy să-i dau înapoi datoria?

— Sigur, zise guvernatorul. O să ți se arate casa. Iată-ți permisul de ieșire din Calais. Aș fi voit să-ți îngădui să petreci cîteva zile aici; poate că simțeai nevoia să te odihnești după această lungă călătorie. Dar regulamentul acestui loc ne interzice să ținem aici un străin, mai ales un francez! Adio deci, amice, și drum bun!

— Adio, și noroc, milord, și toate mulțumirile mele.

Părăsind palatul guvernatorului, mesagerul, nu fără a se fi înșelat încă de vreo zece ori asupra drumului, se duse în strada Martroi, unde locuia, dacă cititorii noștri binevoiesc să-și mai aducă aminte, armurierul Pierre Peuquoy. Trimisul lui Gabriel îl găsi pe Pierre Peuquoy și mai trist încă în atelierul său decît pe lordul Wentworth în palatul său. Armurierul, care-l luă la început drept un mușteriu, îl primi cu o indiferență vădită.

Totuși, cînd celălalt pronunță numele vicontelui d`Exmes, fruntea bravului burghez se lumină brusc.

— Din partea vicontelui d`Exmes! strigă el.

Apoi, adresîndu-se unuia dintre ucenicii săi care, tot aranjînd tejgheaua, începuse să tragă cu urechea:

— Quentin, zise el, lasă treaba și du-te repede să-l înștiințezi pe vărul meu că a sosit mesagerul vicontelui d`Exmes.

Ucenicul, dezamăgit de această poruncă, ieși.

— Vorbește acum, prietene, reluă însuflețit Pierre Peuquoy. Oh! Știam eu bine că acest demn senior nu ne va uita. Vorbește repede. Ce vești ne aduci din partea sa?

— Complimente și mulțumiri, această pungă cu aur și cuvintele: «Amintiți-vă de 5!» pe care mi-a spus că o să le pricepeți dumneavoastră...

— Asta-i tot? întrebă Pierre Peuquoy.

— Tot, jupîne. «Ciudați mai sînt cei din țara asta, gîndi mesagerul. Se pare că nici unul nu ține la scuzi. Îți pun în schimb niște întrebări cam aiurea, din care nici dracul nu pricepe nimic.»

— Dar, reluă armurierul, în casa asta sîntem trei persoane. In afară de mine se mai află Jean, vărul meu, și sora mea Babette. Te-ai achitat de comisionul față de mine, foarte bine. Dar n-ai nimic altceva pentru Babette ori pentru Jean?

Jean Peuquoy, țesătorul, intră chiar atunci pentru a-l auzi pe mesagerul lui Gabriel zicînd:

— N-am nimic de spus decît dumneavoastră, jupîne Pierre Peuquoy, și v-am spus tot ce aveam de spus.

— Ei bine, vere, zise Pierre întorcîndu-se către Jean, vezi, domnul viconte d`Exmes ne mulțumește; domnul viconte d`Exmes ne trimite foarte zorit acești bani, domnul viconte d`Exmes ne spune: «Amintiți-vă de 5!» Dar el nu-și mai amintește de nimic altceva.

— Vai! spuse o voce slabă și îndurerată din dosul ușii.

Era biata Babette care auzise totul.

— Un moment! zise Jean Peuquoy care se încăpățîna să spere. Prietene, continuă el adresîndu-se trimisului, dacă faci parte din casa vicontelui d`Exmes, trebuie să cunoști printre slugile sale sau printre tovarășii dumitale pe un oarecare Martin-Guerre.

— Martin-Guerre?... A, da, Martin-Guerre, scutierul. Da, jupîne, îl cunosc.

— E tot în serviciul vicontelui d`Exmes?

— Tot.

— Dar a știut că vii la Calais?

— A știut, răspunse omul. Era chiar de față, îmi amintesc, cînd am părăsit palatul domnului d`Exmes. M-a însoțit împreună cu stăpînul său... cu stăpînul nostru, pînă la ușă și m-a văzut pornind la drum.

— Și nu ți-a spus nimic pentru mine, nici pentru nimeni din casă?

— Absolut nimic, v-o repet.

— Stai, Pierre, nu te necăji încă. Prietene, poate că Martin-Guerre ți-a recomandat să dai în taină cuiva vreun bilet? Află că precauția e inutilă. Acum știm cu toții adevărul. Durerea persoanei căreia Martin-Guerre îi datorează o despăgubire ne-a făcut să aflăm totul.

Poți deci vorbi fără grijă în prezența noastră. Dar dacă ai unele șovăieli în această privință, noi ne retragem și această persoană la care fac eu aluzie va veni de îndată să discute cu dumneata...

— Pe legea mea, v-o jur, zise mesagerul, că nu pricep o iotă din ce spuneți.

— Ajunge, Jean, destul! strigă Pierre Peuquoy, ai cărui ochi se înflăcărară de un fulger de indignare. Pe memoria tatălui meu! Nu văd, Jean, ce plăcere poți avea să insiști atîta asupra afrontului pe care ni l-a adus.

Jean își plecă îndurerat capul fără să mai adauge nimic. Socotea că vărul său avea dreptate.

— Binevoiți să numărați acești bani, jupîne? întrebă mesagerul, destul de încurcat de rolul său.

— Asta nu-i greu, zise Jean mai calm, dar nu mai puțin trist decît Pierre. Ține asta pentru dumneata, prietene. În plus, vreau să-ți dau de mîncare și de băut.

— Mulțumesc pentru bani, zise trimisul, care părea totuși destul de jenat să-i ia. Cît despre mîncare și băutură, nu mi-e foame, nici sete, căci am mîncat mai adineauri la Nieullay. Trebuie să plec imediat, fiindcă guvernatorul mi-a interzis să petrec prea multă vreme în acest oraș.

— Nu te vom opri, zise Jean Peuquoy. Cu bine! Spune-i lui Martin-Guerre... Ba nu! N-avem ce-i spune. Zi-i numai domnului d'Exmes că-i mulțumim și că ne vom aminti de ziua de 5. Dar nădăjduim că-și va aminti și el la rîndul său.

— Stai un pic, adăugă Pierre Peuquoy care ieși un moment din sumbra sa meditație. Să-i mai spui stăpînului dumitale că-l vom aștepta o lună întreagă. Într-o lună poți să te întorci la Paris și el poate trimite pe cineva aici. Dar dacă anul în curs se termină fără să primim vești de la el vom socoti că inima lui este lipsită de memorie, și ne vom supăra atît pentru el, cît și pentru noi. Căci, în sfîrșit, cinstea lui de gentilom care-l face să-și amintească atît de bine de plata datoriilor va trebui să-l facă să-și amintească și mai bine de secretele încredințate. Și cu asta, adio, prietene.

— Domnul să vă aibă în pază, zise mesagerul lui Gabriel ridicîndu-se să plece. Toate întrebările și părerile dumneavoastră vor fi raportate aidoma stăpînului meu...

Jean Peuquoy îl însoți pe om pînă la ușa casei; Pierre rămase, doborît, în colțul său. Mesagerul plimbăreț, după numeroase ocolișuri și rătăciri prin acel oraș întortocheat, unde se părea că-i este atît de greu să se descurce, ajunse în sfîrșit la poarta principală, unde-și arătă hîrtia de liberă trecere și, pe unde, după ce fu scotocit cu grijă, putu să iasă afară din oraș.

Merse cam trei sferturi de ceas cu pas vioi, fără să se oprească și nu-și încetini mersul după ce se afla la o leghe de oraș. Atunci își îngădui să se odihnească, se așeză pe un dîmb cu iarbă, păru să cugete, și un surîs de mulțumire îi lumină ochii și buzele. «Nu știu, își spuse el, ce au toți în acest oraș de sînt mai triști și mai misterioși unul decît altul. Lordul Wentworth mi se pare că avea de limpezit o socoteală cu domnul d'Exmes, iar cei doi Peuquoy păreau să-i poarte sîmbetele scutierului Martin-Guerre. Dar, în sfîrșit, ce mă

interesează asta pe mine? Eu nu-s trist deloc. Am obținut ce-am vrut și ce mi-a trebuit! Fără o trăsătură de pană. fără un crîmpei de hîrtie! Totul e aici, în capul meu, și, cu planul domnului d`Exmes, voi reconstitui cu ușurință acest loc care-i face pe altii atît de mohorîți și a cărui amintire mă face atît de vesel pe mine.» Reconstitui repede, în gînd, străzile, bulevardele și posturile fortificate, pe unde pretinsa-i neîndemînare îl dusese. «Asta-i, își spuse el, totul e limpede și clar ca și cum aș vedea aievea orașul. Ducele de Guise va fi mulțumit. Grație acestei călătorii și prețioaselor indicații ale căpitanului gărzilor majestății sale, vom putea să-i aducem pe acest simpatic conte d`Exmes și pe scutierul lui la întîlnirea pe care le-au fixat-o peste o lună lordul Wentworth și Pierre Peuquoy. În sase săptămîni, dacă Dumnezeu și împrejurările ne ajută, vom fi stăpînii Calaisului, unde îmi voi relua adevăratul meu nume.»

Și cititorii se vor arăta încîntați cînd vor afla că acest nume era al mareșalului Pierre Strozzi, unul dintre cei mai renumiți și mai dibaci ingineri ai secolului al XVI-lea.

După cîteva minute de odihnă, Pierre Strozzi o porni la drum, ca și cum s-ar fi grăbit să se reîntoarcă la Paris. Se tot gîndea la orașul Calais și aproape deloc la locuitorii săi.

LII

31 decembrie 1557

Ați ghicit. desigur, de ce-l găsise Pierre Strozzi pe lordul Wentworth atît de trist și de supărat și de ce guvernatorul Calaisului vorbea încă despre vicontele d`Exmes cu atîta semeție și amărăciune. Pentru că doamna de Castro părea să-l urască din ce în ce mai mult. Cînd lordul îi cerea îngăduința să-i facă o vizită, ea căuta întotdeauna pretexte ca să nu-l primească. Dacă totuși era silită să-i îndure prezența, primirea ei glacială și ceremonioasă trăda foarte limpede sentimentele sale față de el și-l lăsa să plece de fiecare dată mai dezolat. Totuși el nu obosea în dragostea lui. Fără să nădăjduiască nimic, nu-și pierdea speranța. Voia, cel puțin, să rămînă pentru Diana gentilomul perfect care se bucurase la Curtea reginei Maria a Angliei de reputația unei nemaipomenite curtuoazii. Își copleșea prizoniera cu atenții fără număr. Diana era slujită regește și înconjurată de un lux princiar. Îi dăruise un paj francez, angajase pentru ea pe unul din acei muzicieni italieni atît de căutați în secolul Renașterii. Prințesa găsea adesea în odaia ei podoabe și găteli dintre cele mai scumpe pe care lordul Wentworth le ceruse special de la Londra; dar ea nici măcar nu se uita la ele.

Odată, dădu în cinstea ei o mare serbare la care pofti tot ceea ce Anglia avea mai ilustru la Calais și în Franța. Unii dintre invitați traversară chiar strîmtoarea. Dar doamna de Castro refuză cu încăpățînare să se arate. Față de atîta dispreț și răceală, lordul Wentworth își repeta zilnic că ar fi, cu siguranța, mai bine, pentru liniștea lui, să accepte răscumpărarea regală pe care i-o oferise Henric al II-lea și să-i redea Dianei libertatea. Dar asta însemna, în același

timp, s-o redea dragostei fericite a lui Gabriel d`Exmès și englezul nu găsea niciodată în inima lui destulă forță și curaj ca să savîrșească un atît de greu sacrificiu. «Nu, nu, își spunea el, dacă n-o am eu, cel puțin n-o va avea nimeni.» În toiul acestor nehotărîri și temeri, zilele, săptămînile, lunile se scurgeau. În ziua de 31 decembrie 1557, lordul Wentworth izbutise să fie primit din nou în odaia doamnei de Castro. Nu respira decît acolo, măcar că ieșea întotdeauna mai trist și mai îndrăgostit. Dar a o vedea pe Diana, chiar severă, a o auzi, chiar ironică, devenise pentru el o nevoie dintre cele mai imperioase. El, în picioare, ea așezată în fața șemineului înalt, discutau. Discutau despre unicul și dezolantul subiect care-i reunea și-i despărțea totodată.

— În sfîrșit, doamnă, spunea îndrăgostitul guvernator, dacă totuși, jignit de cruzimea, exasperat de disprețul dumneavoastră, aș uita că sînt gentilom și gazda dumneavoastră?

— Nu mă veți dezonora pe mine, ci pe dumneavoastră, milord, răspunse Diana cu fermitate.

— Vom fi amîndoi dezonorați! zise lordul Wentworth. Sînteți în puterea mea! Unde vă veți refugia?

— O, Doamne, în moarte, răspunse ea liniștită.

Lordul păli și tremură. El să-i pricinuiască Dianei moartea?

— O asemenea încăpățînare nu-i firească, zise el scuturînd din cap. La urma urmelor, ar trebui să vă temeți de mine, dacă n-ați nutri cine știe ce nădejde smintită, doamnă. Continuați să credeți într-o șansă imposibilă? Haide, spuneți-mi, de la cine mai puteți aștepta ajutor la această oră?

— De la Dumnezeu, de la rege... răspunse Diana.

Își lăsă fraza neterminată, avînd o anume reticență pe care lordul Wentworth o înțelese foarte bine.

«Sigur, se gîndește la acel d`Exmès!» își spuse el.

Dar ar fi fost o aluzie primejdioasă pe care nu cuteză s-o rostească. Se mulțumi deci să spună cu amărăciune:

— Da, contați pe rege! Contați pe Dumnezeu! Dar dacă Domnul ar fi vrut să vă ajute, mi se pare că v-ar fi salvat chiar din prima zi, și iată că azi se împlinește anul fără ca El să-și fi întins mîna asupra dumneavoastră.

— Îmi pun totuși nădejdea în anul care începe mîine, replică Diana, ridicîndu-și ochii frumoși spre cer ca pentru a implora ajutorul Celui de Sus.

— Cît despre regele Franței, tatăl dumneavoastră, urmă lordul Wentworth, îmi închipui că în momentul de față are de rezolvat treburi mult mai grele care-i solicită toată puterea și toată inteligența, căci Franța se află într-un pericol și mai mare decît fata lui.

— Dumneata spui asta? zise Diana cu un accent de îndoială.

— Lordul Wentworth nu minte, doamnă. Știți cum stau lucrurile cu regele, augustul dumneavoastră tată?

— Ce pot afla eu în închisoarea asta? răspunse Diana, care nu-și putu totuși reține o mișcare de interes.

— N-aveți decît să mă întrebați, zise lordul Wentworth fericit să fie un moment ascultat, fie și ca mesager al nenorocirii. Ei bine, aflați că întoarcerea domnului de Guise la Paris n-a ameliorat pînă acum

deloc situaţia Franţei. S-au organizat unele trupe, s-au întărit unele locuri mai expuse, şi cam asta-i tot. La ora asta, francezii şovăie şi nu prea ştiu ce să facă. Toate forţele lor masate la graniţa de nord au oprit, e drept, marşul triumfător al spaniolilor, dar n-au întreprins nimic pe cont propriu. Vor ataca Luxemburgul? Se vor îndrepta spre Picardia? Vor încerca să ia cu asalt oraşele Saint-Quentin sau Ham? Nu se prea ştie...

— Sau Calais... îl întrerupse Diana ridicînd cu însufleţire ochii către guvernator pentru a surprinde pe chipul lui efectul acestui cuvînt.

Dar lordul Wentworth rămase nepăsător şi, cu un surîs îngăduitor, zise:

— Nu, doamnă, îngăduiţi-mi să nu-mi pun această problemă. Cel care are cît de cît idee despre război nu va admite această supoziţie nebunească nici măcar un minut şi domnul de Guise are prea multă experienţă pentru a se expune, printr-o tentativă total irealizabilă, rîsetelor tuturor celor care poartă o sabie în Europa...

Chiar în acel moment, la uşă se auzi un zgomot şi un arcaş dădu năvală înăuntru.

— Ce s-a întîmplat de cutezi să mă deranjeze astfel? întrebă el iritat.

— Milordul să mă ierte! răspunse arcaşul. Lordul Derby m-a trimis în grabă...

— Şi pentru ce motiv, mă rog? Haide, explică-te!

— Lordul Derby a fost anunţat, zise arcaşul, că o avangardă de două mii de archebuzieri francezi a fost văzută ieri la zece leghe de Calais; lordul Derby mi-a poruncit să vin imediat să-i dau de ştire milordului.

— Ah! strigă Diana, care nu încercă să-şi ascundă o mişcare de bucurie.

Dar lordul Wentworth reluă cu răceală, adresîndu-se arcaşului:

— Pentru asta ai cutezat să mă deranjezi aici, caraghiosule?

— Milord, zise bietul ostaş stupefiat, lordul Derby...

— Lordul Derby, îl întrerupse guvernatorul, este un miop care ia dîmburile de pămînt drept munţi. Du-te şi spune-i-o din partea mea.

— Deci, milord, reluă arcaşul, posturile pe care lordul Derby voia să le dubleze cît mai repede...

— Să rămînă aşa cum sînt! Şi lasă-mă odată în pace cu aceste spaime caraghioase!

Arcaşul se înclină respectuos şi ieşi.

— Totuşi, milord, zise Diana de Castro, vedeţi că prezicerile mele atît de smintite ar putea, totuşi, să se realizeze...

— Sînt obligat să vă arăt că vă înşelaţi mai mult ca niciodată asupra acestui punct, zise lordul Wentworth cu imperturbabila sa siguranţă. Pot să vă dau, în două cuvinte, explicaţia acestei false alarme căreia nu pricep cum de lordul Derby i-a căzut pradă.

— Să vedem, zise doamna de Castro, avidă de lămuriri asupra unui punct în care se concentra acum toată viaţa ei.

— Ei bine, doamnă, continuă lordul Wentworth, din două una: sau domnii de Guise şi de Nevers, care sînt, recunosc, căpitani iscusiţi şi prudenţi, vor să aprovizioneze Ardres şi Boulogne şi îndreaptă într-acolo trupele care ne-au fost semnalate, ori fac către

Calais o mișcare simulată ca să-i deruteze pe cei din Ham și Saint-Quentin, pentru ca, întorcîndu-se brusc îndărăt, să atace prin surprindere unul din cele două orașe.

— Și ce vă face să credeți, domnule, zise doamna de Castro, mai mult imprudentă decît răbdătoare, ce vă face să credeți că nu se prefac a se îndrepta spre Ham și Saint-Quentin, ca să surprindă Calaisul?

Din fericire, avea de a face cu o convingere solidă, întărită atît de un orgoliu național, cît și de unul individual.

— Am avut cinstea să vă spun, doamnă, zise lordul cu dispreț, că orașul Calais este unul din acele orașe pe care nu-l poți nici lua prin surprindere, nici cuceri. Înainte de a te putea apropia de oraș, ar trebui să pui mai întîi mîna pe fortul Saint-Agathe, apoi pe fortul Nieullay. După aceea ar fi necesare cincisprezece zile de luptă victorioasă și în timpul acestor zile Anglia, avertizată, ar avea de cincisprezece ori vreme să alerge, cu mic, cu mare, în ajutorul prețioasei sale cetăți. Să iei Calaisul! Ah! Ah! nu mă pot abține să nu rîd cînd mă gîndesc la asta!

Doamna de Castro, jignită, reluă cu oarecare amărăciune:

— Ceea ce mă îndurerează pe mine, te bucură pe dumneata. Cum vrei ca sufletele noastre să ajungă vreodată să se înțeleagă?

— Oh! Doamnă, strigă lordul pălind, aș vrea să vă spulber iluziile care ne separă. Aș vrea să v-o dovedesc, clar ca lumina zilei, că vă amăgiți cu himere și că, numai pentru a concepe ideea tentativei la care visați, ar trebui ca toată Curtea Franței să fie cuprinsă brusc de nebunie.

— Există nebunii eroice, milord, zise cu mîndrie Diana, și cunosc într-adevăr nebuni sublimi care n-ar da înapoi din fața acestei extravaganțe, din dragoste pentru glorie sau pur și simplu din devotament.

— Ah! da, domnul d'Exmès, de exemplu! strigă lordul Wentworth cuprins de o mînie geloasă care-l făcu incapabil să se stăpînească.

— De unde cunoașteți acest nume? întrebă uluită Diana de Castro.

— Acest nume, doamnă. zise guvernatorul, mărturisiți că-l aveți pe buze încă de la începutul acestei discuții și că odată cu Dumnezeu și cu tatăl dumneavoastră îl invocați în gînd și pe cel de al treilea eliberator.

— Trebuie să dau socoteală de sentimentele mele? zise Diana.

— Nu trebuie să-mi dați socoteală de nimic, știu tot. Știu chiar ceea ce nu știți nici dumneavoastră, doamnă, și-mi va face plăcere să vă expun pe larg frumoasa pasiune a unor îndrăgostiți romantici. Știu, de pildă, că vicontele d'Exmès a fost făcut prizonier la Saint-Quentin odată cu dumneavoastră și că a fost adus tot odată cu dumneavoastră, aici, la Calais.

— E cu putință? strigă Diana în culmea uimirii.

— Oh! Dar nu mai e aici, doamnă! Altfel nu v-aș fi spus acest lucru. De aproape două luni, domnul d'Exmès e liber.

— Și eu care n-am știut că suferă alături de mine, atît de aproape de mine! zise Diana.

— Da, dumneavoastră n-ați știut, dar el a știut, doamnă, zise guvernatorul. Trebuie chiar să vă mărturisesc că, atunci cînd a aflat, s-a năpustit asupra-mi cu amenințări grozave. Nu numai că m-a

provocat la duel, dar împingînd, așa cum ați prevăzut cu o mult prea caldă simpatie, dragostea pînă la nebunie, mi-a declarat deschis hotărîrea lui de a cuceri Calaisul.

— Nădăjduiesc mai mult ca niciodată că o va face! zise Diana.

— Nu nădăjduiți prea mult, doamnă, căci, v-o repet, de cînd domnul d`Exmes mi-a adresat acel rămas bun înfricoșător, au trecut două luni. E adevărat că în aceste două luni am mai avut vești de la dușmanul meu; mi-a trimis la sfîrșitul lui noiembrie, cu o scrupuloasă exactitate, banii de răscumpărare. Dar, despre mîndra sa provocare, nici un cuvînt.

— Așteptați, milord, zise Diana. Domnul d`Exmes știe să-și plătească datoriile de orice fel.

— Mă îndoiesc, doamnă; căci ziua scadenței e pe trecute.

— Ce vreți să spuneți? întrebă doamna de Castro.

— L-am anunțat, doamnă, pe vicontele d`Exmes, prin omul pe care mi l-a trimis, că voi aștepta dubla sa provocare pînă la 1 ianuarie 1558. Or, iată, sîntem în 31 decembrie...

— Ei bine, îl întrerupse Diana, mai are încă douăsprezece ore înaintea lui.

— E drept, doamnă, răspunse lordul, dar dacă mîine, la ora asta, n-am vești de la el...

Nu-și isprăvi vorba. Lordul Derby, speriat, se năpusti chiar în acel moment în cameră.

— Milord, strigă el, milord, am avut dreptate! Sînt francezii! Și se îndreaptă spre Calais!

— Ei! zise lordul Wentworth care se schimbă la față, în ciuda prefăcutei sale siguranțe. Nu se poate! Pe ce-ți sprijini spusele? Iar zarvă, iar vorbe goale, iar spaime desarte?

— Vai, nu, din nenorocire, fapte, milord.

— Mai încet, Derby, vorbește mai încet, zise guvernatorul apropiindu-se de locotenentul său; haide, sînge rece. Ce vrei să spui cu «faptele» dumitale?

— Francezii au atacat pe neașteptate fortul Sainte-Agathe. Or, nici zidurile, nici oamenii nu erau pregătiți să-i primească și mi-e teamă că la ora asta au și pus stăpînire pe această primă întăritură a Calaisului.

— Oricum, sînt încă departe de noi! zise cu însufletire lordul.

— Da, dar de acolo nimic nu le va mai sta în cale pînă la podul Nieullay și podul Nieullay este la două mile de centru.

— Ai trimis întăriturі, Derby?

— Da, milord, scuzați-mă; fără și în pofida ordinului dumneavoastră.

— Ai făcut bine, zise lordul Wentworth.

— Dar acele ajutoare vor ajunge prea tîrziu, zise locotenentul.

— Cine știe? Să nu ne speriem încă... Ai să mă însoțești imediat la Nieullay. O să-i facem pe acești nerușinați să plătească scump îndrăzneala lor! Și dacă au și pus mîna pe Sainte-Agathe, ei bine, vom face totul să-i alungăm de acolo!

— Deie Domnul! zise lordul Derby. Dar s-au angajat cu prea multă hotărîre în luptă.

— Ne vom lua revanșa, răspunse Wentworth. Cine-i comandă, știi?

— Habar n-am; probabil domnul de Guise sau poate domnul de Nevers. Stegarul care a alergat în galopul calului să-mi aducă vestea de necrezut a sosirii lor neașteptate mi-a spus doar că ar fi recunoscut de departe, în primele lor rînduri, pe fostul dumneavoastră prizonier, vi-l amintiți, acel viconte d'Exmès...

— Blestem! strigă guvernatorul strîngîndu-și pumnii. Hai, Derby, vino repede!

Doamna de Castro, cu acea însușire pe care o capeți în unele împrejurări deosebite, auzise aproape întreg raportul făcut totuși în șoaptă de către lordul Derby.

Cînd Wentworth își luă rămas bun de la ea, îi spuse:

— Scuzați-mă, doamnă, trebuie să vă părăsesc. O treabă importantă...

— Duceți-vă, milord, îl întrerupse Diana, nu fără oarecare maliție: încercați să vă recăpătați superioritatea atît de crud compromisă. Dar, pînă atunci, să știți un lucru: că trebuie să contezi întotdeauna pe cuvîntul unui gentilom francez. Încă nu sîntem în 1 ianuarie, milord.

Lordul Wentworth, furios, ieși fără să răspundă.

Partea a II-a

I

În timpul canonadei

Lordul Derby nu se înșelase deloc în presupunerile sale. Iată ce se întîmplase: trupele domnului de Nevers, unindu-se noaptea cu cele ale ducelui de Guise, sosiseră pe neașteptate, datorită unui marș forțat, în fața fortului Sainte-Agathe. Trei mii de archebuzieri luaseră acest fort în mai puțin de un ceas. Lordul Wentworth sosit, împreună cu lordul Derby, la fortul Nieullay, apucă doar să-i vadă pe ai săi în goană pe pod, alergînd să caute refugiu în cel de al doilea și cel mai bun loc întărit din Calas. Dar trebuie să recunoaștem că, odată primul moment de surpriză trecut, lordul Wentworth își veni numaidecît în fire.

— Sigur că acești francezi sînt nebuni, spuse el, de bună-credință, lordului Derby. Dar o să-i facem să plătească scump această nebunie. Acum două secole, Calaisul a rezistat un an împotriva englezilor, acum însă va rezista zece alături de ei. Noi nu vom avea nevoie de fapt de un atît de lung efort. Înainte de sfîrșitul săptămînii, Derby, îl vei vedea pe dușman stînd, în mod rușinos, în retragere. A pus mîna pe tot ceea ce putea lua prin suprindere. Dar acum sîntem pregătiți. O să te liniștești și o să rîzi împreună cu mine de această greșeală grosolană a domnului de Guise.

— Ați cerut întăriri din Anglia? Întrebă lordul Derby.

— La ce bun? Dacă în imprudența lor continuă să creadă în zăpăceala noastră, în timp ce fortul Nieullay îi va ține la respect, trupele spaniole și engleze care se află în Franța vor veni înainte de trei zile în ajutorul nostru. Dacă acești mîndri cuceritori se încăpățînează cu orice preț, în douăzeci și patru de ore, o știre trimisă la Dover ne va aduce zece mii de oameni. Dar pînă atunci să nu le facem onoarea de a ne teme de ei. Cei nouă sute de soldați ai noștri și zidurile zdavene ale orașului le vor da destul de furcă. Nu vor ajunge mai departe de podul de la Nieullay.

Fapt este că a doua zi, 1 ianuarie 1558, francezii se și aflau pe acest pod. Săpaseră în timpul nopții un tranșeu, și, începînd de la amiază, tunurile lor atacară fortul Nieullay. În timpul zgomotului formidabil și regulat al celor două artilerii care bubuiau, în vechea casă a familiei Peuquoy avea loc o scenă solemnă și tristă. Întrebările adresate de Pierre Peuquoy trimisului lui Gabriel l-au înștiințat pe cititor că Babette nu putuse ascunde multă vreme fratelui și varului ei lacrimile și mai ales pricina acestor lacrimi. Reparația pe care urma să i-o pretindă lui Martin-Guerre nu-i era necesară numai ei, ci mai

ales copilului. Căci Babette avea să fie mamă. Totuşi, mărturisindu-şi greşeala şi neplăcuta consecinţă a acestei greşeli, ea nu îndrăznise să mărturisească, faţă de fratele şi vărul ei. că n-avea de fapt nici o ieşire, că Martin-Guerre era însurat. Nu admitea asta nici faţă de propria ei inimă. Îşi spunea că e imposibil, că domnul d'Exmes se înşelase şi că Dumnezeu nu copleşeşte astfel o biată fiinţă nenorocită a cărei singură vină fusese de a fi iubit. Îşi repeta, cu naivitate, toată ziua aceste raţionamente copilăreşti şi nădăjduia. Spera în Martin-Guerre. spera în voicontele d'Exmes? Nici ea nu ştia, dar, în sfîrşit, spera. Totuşi, tăcerea păstrată în timpul acestor două luni fără sfîrşit, atît de către stăpîn cît şi de către servitor, îi dăduse o lovitură cumplită. Aştepta cu o nerăbdare amestecată cu spaimă ziua de 1 ianuarie, această limită pe care Pierre cutezase s-o fixeze el însuşi vicontelui d'Exmes. Astfel, în 31 decembrie, ştirea, mai întîi vagă, dar în curînd sigură, că francezii se îndreaptă spre Calais îi pricinui o tresărire de bucurie de nespus. Îi auzise pe fratele şi pe vărul ei susţinînd că vicontele d'Exmes se afla printre asediatori; deci trebuia să fie şi Martin-Guerre; deci avea motive să spere. A doua zi, 1 ianuarie, ea primi totuşi, cu strîngere de inimă, invitaţia de a pofti în sala scundă unde fratele ei şi Jean urmau să chibzuiască ce e de făcut. Se prezentă, palidă şi tremurînd, în faţa acestui tribunal de familie alcătuit totuşi din singurele două fiinţe care-i purtau o afecţiune aproape paternă.

— Vere, frate, spuse ea cu voce emoţionată, am venit cum mi-aţi poruncit..

— Aşază-te, Babette, îi zise Pierre arătîndu-i un scaun pregătit pentru ea. Apoi reluă cu blîndeţe, dar şi cu gravitate: Cînd, învinsă de insistenţele noastre, ne-ai încredinţat tristul adevăr, îmi amintesc cu regret că nu mi-am putut stăpîni prima mişcare de mînie şi de durere, că te-am ocărît, ba chiar te-am şi ameninţat. Dar, din fericire, a intervenit Jean.

— Fie binecuvîntat pentru generozitatea şi indulgenţa lui, zise Babette întorcînd spre vărul ei o privire înecată în lacrimi.

— Să nu mai vorbim despre asta, Babette, zise Jean, mai emoţionat decît ar fi voit să pară. Nu urmăream decît să-ţi uşurez pedeapsa...

— Asta am priceput şi eu, zise Pierre. Dealtfel, Babette, căinţa şi lacrimile tale ne-au mişcat. Furia mea s-a preschimbat în mila, mila în dragoste şi ţi-am iertat pata pe care ai pus-o pe numele nostru pînă acum nepătat.

— Domnul va fi bun cu tine cum ai fost şi tu cu mine, frate!

— Apoi, continuă Pierre, Jean m-a făcut să observ că nenorocirea ta poate că nu e fără leac şi că cel care te-a tîrît în greşeală are dreptul şi datoria să te scoată din ea.

Babette îşi plecă şi mai mult fruntea, roşind. Acum, cînd altcineva părea să creadă că lucrurile se vor aranja, ea nu mai credea. Pierre continuă:

— In ciuda acestei nădejdi pe care am primit-o cu bucurie, de a vedea cinstea ta şi a noastră reabilitate, Martin-Guerre continua să tacă şi mesagerul pe care domnul d'Exmes l-a trimis acum o lună la Calais nu ne-a adus din partea seducătorului tău nici o veste. Dar

iată că francezii sînt în fața zidurilor noastre. Îmi închipui că vicontele d`Exmès și scutierul său se află printre ei.

— Poți fi sigur de asta, Pierre, îl întrerupse Jean Peuquoy.

— N-o să te contrazic tocmai eu, Jean. Să admitem deci că domnul d`Exmès și scutierul său nu sînt despărțiți de noi decît de ziduriie și șanțuriie care ne păzesc, sau mai curînd care-i păzesc pe englezi. În acest caz, Babette, cum socoți că trebuie să ne purtăm cu ei? Ca prieteni ori ca dușmani?

— Oricum vei face. frate, va fi bine, zise Babette, speriată de întorsătura pe care o luase discuția.

— Dar nu bănui nimic din intențiile lor?

—. Nimic! Aștept. Atîta tot!

— Deci nu știi dacă vin să te salveze, dacă tunul pe care-l auzim în această clipă vestește familiei noastre eliberatori care trebuiesc binecuvîntați, ori infami care trebuiesc pedepsiți? Chiar nu știi nimic, Babette?

— Vai, zise Babette, de ce mă întrebi pe mine, o biată fată care nu mai știe decît să se roage și să se resemneze?

— De ce te întreb, Babette? Ascultă... Îți amintești ce sentimente ne-a insuflat tata cu privire la Franța și la francezi. Englezii n-au fost niciodată pentru noi compatrioți, ci dușmani și, în urmă cu trei, luni, nici o muzică n-ar fi fost mai plăcută urechilor mele decît cea pe care o aud în acest moment.

— Ah! Pentru mine, strigă Jean, continuă să fie glasul patriei care mă cheamă.

— Jean, zise Pierre Peuquoy, patria înseamnă căminul cel mare; înseamnă familia multiplicată, fraternitatea lărgită. Dar cutezi să-i sacrifici cealaltă fraternitate, celălalt cămin, cealaltă familie?

— Dumnezeule, unde vrei să ajungi, Pierre? Întrebă Babette speriată.

— În mîinile aspre, de simplu muncitor, ale fratelui tău, Babette, stă poate în acest moment soarta orașului Calais. Da, aceste biete mîini înnegrite de munca aspră de fiecare zi ar putea să-i redea lui Henric cheia Franței...

— Și ele ezită? strigă Babette care supsese odată cu laptele mamei ura împotriva jugului străin.

— Ah, nobilă fată, zise Jean Peuquoy, ești demnă de încrederea noastră!

— Nici inima, nici aceste mîini n-ar șovăi, zise Pierre imperturbabil, dacă aș avea posibilitatea să redau frumoasa cetate a Calaisului direct lui Henric al II-lea sau reprezentantului său, domnul duce de Guise. Dar împrejurările sînt de așa natură încît sîntem siliți să ne servim de domnul d`Exmès.

— Și ce-i cu asta? întrebă Babette, surprinsă de această rezervă.

— Ei bine, zise Pierre, pe cît am fost de fericit și de mîndru să-l fac părtaș la această mare acțiune pe cel care ne-a fost oaspete și al cărui scutier trebuia să-mi devină frate, pe atît mi-e de silă să fac această cinste gentilomului fără inimă care a contribuit la dezonoarea noastră.

— Domnul d`Exmes, atît de compătimitor, atît de loial! strigă Babette.

— Şi el şi Martin-Guerre au ştiut de nenorocirea ta, dar vezi bine că amîndoi tac.

— Dar ce putea să spună şi să facă domnul d`Exmès? întrebă Babette.

— Putea, încă de la înapoierea lui la Paris, să-l trimită încoace pe Martin-Guerre şi să-i poruncească să te ia de nevastă. Putea, ca în loc de acel necunoscut, să-l trimită pe scutierul lui şi să ne plătească astfel odată cu datoria în bani şi datoria de inimă!

— Nu, nu, nu putea, zise sincera Babette plecînd cu tristeţe capul.

— Cum! Nu-i putea porunci servitorului său?

— Şi la ce bun să-i poruncească? zise Babette.

— Cum la ce bun? strigă Pierre Peuquoy. La ce bun să salveze o reputaţie? Ai înnebunit, Babette?

— Vai, nu, spre nenorocirea mea, zise biata fată înlăcrimată. Căci nebunii uită...

— Atunci, continuă Pierre, cum, dacă ţi-ai păstrat minţile, poţi spune că domnul d`Exmes a făcut bine că nu s-a folosit de autoritatea lui de stăpîn ca să-l constrîngă pe seducător să te ia de nevastă?

— Să mă ia de nevastă! Să mă ia de nevastă! Dar dacă nu poate? zise Babette pierdută.

— Dar cine-l împiedică? strigară în acelaşi timp Jean şi Pierre.

Amîndoi se ridicară brusc. Babette căzu la picioarele lor.

— Ah! strigă ea rătăcită, mai iartă-mă o dată, frate! Voiam să-ţi ascund acest lucru! Mi-l ascundeam pînă şi mie însămi. Dar iată că-mi vorbeşti despre onoarea noastră pătată, despre Franţa, despre domnul D`Exmes, despre acest nedemn Martin-Geurre... Ah! Simt că-mi pierd minţile. Mă întrebai dacă n-am înnebunit? Cred într-adevăr că mă cuprinde sminteala. Tu eşti mai calm, spune-mi dacă mă înşel, dacă am visat, sau dacă e într-adevăr cu putinţă ceea ce mi-a spus domnul d`Exmes...

— Ce ţi-a spus? întrebă Pierre cuprins de spaimă.

— În odaia mea, în ziua plecării sale, cînd l-am rugat să-i dea lui Martin-Guerre acest inel... Nu cutezam să-i mărturisesc lui, un străin, greşeala mea. Şi totuşă el m-a înţeles. Căci dacă nu m-ar fi înţeles, cum ar fi putut să-mi spună...

— Ce? Ce ţi-a spus? Zi odată! strigă Pierre.

— Că Martin-Guerre e însurat! zise Babette.

— Nenorocito! strigă Pierre Peuquoy năpustindu-se fără să vrea şi ridicînd mîna asupra surorii sale.

— Ah! Deci e adevărat! zise cu o voce sfîrşită nefericita copilă; acum simt că e adevărat.

Şi căzu leşinată pe podea.

Jean abia avu vreme să-l apuce pe Pierre şi să-l tragă înapoi.

— Ce faci, Pierre? îi zise el cu severitate. Nu pe nenorocita asta trebuie s-o baţi, ci pe ticălosul ăla.

— E drept, zise Pierre Peuquoy, ruşinat de mînia lui oarbă.

Se trase deoparte, înverşunat şi sumbru, în vreme ce Jean, aplecat deasupra Babettei, se străduia s-o readucă la viaţă. Urmă o lungă tăcere. Afară, la intervale aproape egale, tunul bubuia întruna. În sfîrşit, Babette deschise ochii şi încercă mai întîi să-şi recheme amintirile.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea.

Se uită, cu o privire vagă, la obrazul, plecat spre ea, al lui Jean Peuquoy.

Ciudat lucru! Jean nu părea prea trist. Avea chiar, pe blîndul lui chip, o expresie de înduioşare şi un soi de mulţumire tainică.

— O, bunul meu văr! zise Babette întinzîndu-i mîna.

Primele cuvinte ale lui Jean Peuquoy adresate necăjitei sale verişoare fură:

— Nădăjduieşte, Babette, nădăjduieşte!

Dar ochii Babettei se opriră în acel moment pe figura mohorîtă a fratelui ei şi tresări, căci totul îi reveni dintr-o dată în minte.

— Iertate, Pierre, iertate! gemu ea.

La un semn al lui Jean, care-l îndemna la milă, Pierre înaintă spre sora lui, o ridică şi o aşeză pe scaun.

— Linişteşte-te, îi spuse el. Nu pe tine vreau să mă răzbun. Tu ai suferit destul! Ţi-o repet şi eu după Jean: nădăjduieşte!

— Ce mai pot spera acum?

— Nu o căsătorie, e adevărat, dar cel puţin răzbunarea, răspunse Pierre cu sprîncenele încruntate.

— Iar eu, strecură Jean în şoaptă, eu spun: şi răzbunarea şi căsătoria.

Fata îl privi mirată. Dar, înainte ca să-l poată întreba ceva, Pierre zise:

— Din nou, biata mea soră, te iert. Greşeala ta, la urma urmei, nu e prea mare; un laş te-a înşelat de două ori. Te iubesc, Babette, aşa cum te-am iubit întotdeauna.

Babette se aruncă în braţele fratelui ei.

— Dar, reluă Pierre, în timp ce-o îmbrăţişa, mînia mea nu s-a stins, ea şi-a schimbat doar obiectul. Cel asupra căruia ea se va revărsa acum este, ţi-o repet, acel ademenitor ticălos, acel odios Martin-Guerre.

— Frate! îl întrerupse îndurerata Babette.

— Nu, pentru el nici o milă! strigă burghezul rigid. Abia acum văd că stapînul său, domnul d'Exmès, n-are nici o vină.

— Aşa e, zise Jean.

— Da, Jean, aveai dreptate, l-am judecat greşit pe acest demn senior. Acum totul se explică. Pînă şi tăcerea lui, căci tăcea din delicateţe. De ce ne-ar mai fi amintit de o nenorocire de nereparat? N-aveum dreptate. Şi cînd mă gîndesc că, dintr-o prostie, eram pe cale să mă dezmint, să fac această ţară, pe care o iubesc atîta, să plătească o greşeală care nici măcar nu exista.

— De ce fleacuri ţin, Dumnezeule, marile evenimente ale acestei lumi? zise filozofic Jean Peuquoy; dar, din fericire, numic nu este încă pierdut, adăugă el, şi, graţie încrederii Babettei, ştim acum că vicontele d'Exmès merită prietenia noastră. Auzi-l ce le face englezilor!

Şi bravul ţesător le făcu semn să asculte bubuitul formidabil al tunului care răsuna din ce în ce mai des.

— Jean, zise Pierre Peuquoy, ştii ce ne spune această canonadă?

— Ne spune că domnul d'Exmès e acolo!

— Da, frate, dar, adăugă Pierre la urechea vărului său, ne mai spune: «Amintiți-vă de ziua de 5!»

— Iar noi ne vom aminti, Pierre, nu-i așa?

Aceste confidențe șoptite o neliniștiră pe Babette care, cu ideea ei fixă, murmură:

— Ce complotați? Dacă domnul d'Exmès e acolo, facă cerul ca acel Martin-Guerre să nu fie cu el!

— Martin-Guerre? zise Jean care auzise. Oh! Cred că domnul d'Exmès a izgonit de mult această slugă nedemnă. Și bine va fi făcut în chiar interesul acestui laș; căci noi l-am fi provocat la duel și l-am fi ucis la primul lui pas în Calais, nu-i așa, Pierre?

— În orice caz, zise Pierre cu accentul lui inflexibil, dacă nu e în Calais. atunci este la Paris, și tot îl voi ucide!

— Oh! strigă Babette, astea-s urmările de care mă temeam. Nu pentru el, căci nu-l mai iubesc, îl disprețuiesc, ci pentru tine, Pierre, pentru tine, Jean, pentru voi amîndoi, atît de buni și de devotați!

— Deci, Babette, zise Jean, emoționat, într-o luptă între el și mine, nu pentru el, ci pentru mine te vei ruga...

— Această singură întrebare, Jean, este cea mai crudă pedeapsă pentru greșeala mea. Între tine, atît de bun și de milos, și el, atît de josnic și de trădător, cum aș mai putea șovăi?

— Mulțumesc, strigă Jean. Ce-ai spus acum mă bucură mult, Babette!

— Cît despre mine, eu sînt sigur, zise Pierre, că cerul îl va pedepsi pe vinovat. Dar să nu ne gîndim acum la el, Pierre, în momentul de față avem alte lucruri de făcut și doar trei zile pentru a pregăti aceste lucruri. Trebuie să ieșim, să ne vedem pietenii, să numărăm armele... Repetă în șoaptă: «Jean, să ne amintim de ziua de 5!»

Un sfert de oră mai tîrziu, în timp ce Babette, mai calmă, se retrăsese în camera ei, armurierul și țesătorul plecară în oraș. Nu păreau să se mai gîndească la Martin-Guerre, care, în acel moment, o spunem în trecere, se sinchisea prea puțin de soarta care i se pregătea în Calais, unde el nu pusese niciodată piciorul. Totuși tunurile bubuiau întruna și, așa cum zice Rabutin, «încărcau și descărcau, cu furie uluitoare, furtuna artileriei lor».

II

Sub cort

La trei zile după această scenă, în seara de 4 ianuarie, francezii, în ciuda prezicerilor lordului Wentworth, înaintau. Ei depășiseră nu numai podul. ci și fortul Nieullay, ai cărui stăpîni erau încă de dimineață, odată cu toate armele și munițiile pe care le conținea. De pe această poziție puteau de acum încolo să închidă trecerea oricărui ajutor venit de pe uscat din partea spaniolilor sau englezilor. Un asemenea rezultat merita, desigur, trei zile de luptă înverșunată și pustiitoare.

— Nu poate fi aievea! strigase trufașul guvernator al Calaisului cînd își văzuse trupele fugind în dezordine spre oraș, în ciuda

curajoaselor sale eforturi de a le opri la posturi. Şi, culmea umilinţei, trebuise să le urmeze. Datoria lui era să moară ultimul.

— Din fericire, îi zise lordul Derby cînd fură în siguranţă, Calais şi Vieux-Château, chiar cu puţinele forţe care ne mai rămîn, vor mai rezista încă două sau trei zile. Fortul Risbank şi intrarea dinspre mare rămîn libere şi Anglia nu-i departe.

Sfatul lordului Wentworth, adunat în grabă, declară într-adevăr că într-acolo era salvarea. Acum nu mai era vreme de ascultat orgoliul. Trebuia trimisă imediat o ştire la Dover. A doua zi aveau să sosească întăriri puternice şi Calaisul era salvat. Lordul Wentworth adoptă cu resemnare această hotărîre. O barcă plecă imediat, ducînd un mesaj grabnic către guvernatorul din Dover. Apoi, englezii luară măsuri pentru a-şi concentra toată energia asupra apărării de la Vieux-Château. Aici era latura vulnerabilă a Calaisului. Căci marea, dunele şi cîţiva ostaşi din garda civică ajungeau să protejeze fortul Risbank.

În vreme ce asediaţii organizau, în Calais, rezistenţa, să vedem puţin ce se întîmpla în afara oraşului în acea seară de 4 ianuarie, cu vicontele d'Exmes, Martin-Guerre şi vitejii lor recruţi. Soldaţi de atac, şi nu ostaşi care minează, neavînd treabă în tranşee sau la lucrările de asediu, ci la luptă şi la asalt, la ora aceea ei trebuiau să se odihnească. N-avem decît să ridicăm pînza cortului aşezat puţin mai departe de tabăra franceză, spre dreapta, pentru a-i regăsi pe Gabriel şi mica lui trupă de voluntari. Tabloul pe care-l înfăţişau era pitoresc şi colorat. Gabriel, cu capul plecat, aşezat într-un colţ, pe singurul scaun fără spetează care exista acolo, părea absorbit de o profundă preocupare. La picioarele sale, Martin-Guerre potrivea catarama unui centiron. Ridica din vreme în vreme ochii, cu solicitudine, către stăpînul său, dar îi respecta tăcuta meditaţie în care-l vedea cufundat. Nu departe de ei, pe un fel de pat făcut din mantale, zăcea şi gemea un rănit. Vai! Acest rănit nu era altul decît nefericitul Malemort. La celălalt capăt al cortului, cucernicul Lactance, care avusese ghinionul de a ucide de dimineaţă, la luarea fortului Nieullay, trei din fraţii săi întru Domnul. Datora deci conştiinţei sale trei sute de *Pater noster* şi tot atîtea *Ave*. Era pedeapsa obişnuită pe care i-o impusese, pentru cei ucişi, duhovnicul lui. Pentru răniţi spunea doar jumătate din aceste rugăciuni. Lîngă el, Yvonnet; după ce-şi curăţase şi-şi periase hainele pătate de noroi şi de praf, căuta cu ochii un colţ, nu prea umed, ca să se întindă şi să se odihnească puţin, veghile şi oboselile prelungite fiind contraindicate firii sale delicate. La doi paşi de Yvonnet, Scharfenstein-unchiul şi Scharfenstein-nepotul făceau, cu degetele lor enorme, nişte calcule complicate. Socoteau cam ce-ar putea să le aducă prada din cursul dimineţii. Scharfenstein-nepotul avusese norocul de a pune mîna pe o armură de preţ şi cei doi teutoni, cu mutre încîntate, împărţeau dinainte banii pe care socoteau să-i scoată din această bogată pradă. Restul soldaţilor, strînşi în mijlocul cortului, jucau zaruri şi cei care pariau urmăreau cu însufleţire şansele diverselor partide. O luminare groasă, fumegîndă, înfiptă direct în pămînt, lumina chipurile vesele sau necăjite şi arunca chiar unele licăriri slabe pe celelalte chipuri. La un geamăt mai dureros scos de bietul Malemort, Gabriel ridică încet capul şi-l întrebă pe scutierul său:

— Martin-Guerre, ce oră să fie acum?

— Monseniore, nu prea știu, răspunse Martin-Guerre, seara asta ploioasă a stins toate stelele. Dar cred că nu mai e mult pînă la șase; căci e mai bine de un ceas de cînd s-a întunecat.

— Și acel chirurg ți-a făgăduit să vină la șase? întrebă Gabriel.

— La șase precis, monseniore. Iată că se dă la o pare pînza cortului; el e, iată-l.

Vicontele d'Exmès aruncă o privire asupra noului sosit și-l recunoscu pe loc. Nu-l văzuse totuși decît o dată. Dar chipul chirurgului era dintre acelea care nu se uită după ce le-ai întîlnit.

— Jupînul Ambroise Paré! strigă Gabriel sculîndu-se în picioare.

— Monseniorul viconte d'Exmès! zise Paré cu o plecăciune.

— Ah, jupîne, nu te știam în tabără, atît de aproape de noi, zise Gabriel.

— Încerc să fiu întotdeauna acolo unde pot fi de folos, răspunse chirurgul.

— Oh, cum te recunosc în aceste vorbe! Și cu atît mai bucuros te recunosc, cu cît vreau să recurg astăzi atît la știința cît și la iscusința dumitale.

— Sper că nu în ce vă privește, zise Ambroise Paré. Despre cine este vorba?

— Despre unul dintre oamenii mei, care, de dimineață, năpustindu-se ca un leu asupra ticăloșilor de englezi, a primit de la unul o lovitură de lance în umăr.

— În umăr? Poate că nu e grav, zise chirurgul.

— Ba dimpotrivă, mi-e teama, zise Gabriel coborînd vocea, căci unul dintre camarazii rănitului, Scharfenstein, cel de colo, a încercat atît de grosolan și de neîndemînatic să-i scoată lancea din rană, încît a rupt-o și fierul a rămas în trup.

Ambroise Paré lăsă să-i scape o strîmbătură de rău augur.

— Să-l vedem totuși, zise el cu calmul lui obișnuit.

Îl duseră la patul rănitului. Toți soldații se sculară și-l înconjurară pe chirurg, lăsîndu-și care jocul, care socotelile, care curățitul hainelor. Singur Lactance rămase, mormăind, în colțul lui: cînd își ispășea pedeapsa nu se întretupea niciodată decît pentru a face alte penitențe. Ambroise Paré îndepărtă cîrpele care înfășurau umărul lui Malemort și examină cu atenție rana. Scuturâ din cap cu îndoială și nemulțumire, dar spuse cu glas tare:

— Nu se va întîmpla nimic.

— Oh! bombăni Malemort, deci mîine voi putea să mă reîntorc la luptă...

— Nu cred, zise Ambroise Paré, care-i sondă rana.

— Aiii! mă cam doare, știi? spuse Malemort.

— Te cred, răspunse chirurgul; curaj!

— Oh! curaj am! făcu Malemort. Pînă acum e destul de suportabil. O să fie mai rău cînd o să scoți afurisitul ăla de fier?

— Nu, căci iată-l, zise Ambroise Paré triumfător, ridicînd și arătîndu-i lui Malemort fierul lancei, pe care-l extrăsese.

— Vă sînt foatre obligat, domnule chirurg, zise cu politețe Malemort.

Isprava jupînului Ambroise Paré fu primită cu un murmur de admirație și de uimire.

— Cum? Totul s-a terminat? zise Gabriel. Dar e o minune.

— Trebuie să recunoaștem, zise Ambroise surîzînd, că rănitul nu este prea sensibil.

— Nici cel care i-a rupt lancea nu-i mai breaz! strigă din spatele soldaților un nou venit pe care, în emoția generală, nimeni nu-l văzuse intrînd.

La această voce bine cunoscută, toți se dădură respectuoși la o parte.

— Domnul duce de Guise! zise Paré, recunoscîndu-l pe generalul-șef.

— Da, jupîne, zise ducele, domnul de Guise, care este uluit și încîntat de știința dumitale. Pe sfîntul Francisc, patronul meu! Am văzut adineauri, colo jos, în ambulanță, niște dobitoci de medici care, jur, făceau cu instrumentele lor mai mult rău soldaților noștri decît englezii cu armele lor. Dar dumneata ai smuls acest țăruș cu tot atîta ușurință ca pe un fir de păr alb. Și eu care nici nu te cunosc... Cum te numești, jupîne?

— Ambroise Paré, monseniore, zise chirurgul.

— Ei bine, jupîne Ambroise Pare, află că ți-ai văzut sacii în car, dar cu o singură condiție.

— Aș putea să știu care, monseniore?

— Dacă mi s-o întîmpla să capăt vreo rană sau vreun cucui, ceea ce e foarte posibil în aceste zile, te vei ocupa de mine și mă vei trata fără fasoane și fără ceremonie, la fel ca pe soldatul ăsta...

— Monseniore, așa voi face, zise Ambroise înclinîndu-se. Toți oamenii sînt egali în fața suferințelor.

— Hmm! făcu François de Lorena, să încerci, în cazul în care-ți spun, să fie la fel de egali și în fața vindecării.

— Monseniorul îmi va îngădui acum, zise chirurgul, să închid și să bandajez rana acestui om. Atîția răniți au nevoie astăzi de îngrijirile mele!

— Fă-ți treaba. Fă-o fără să te mai ocupi de mine. Mă grăbesc eu însumi să te trimit să scapi cît mai mulți soldați cu putință. Dealtfel, eu am ceva de discutat cu domnul d'Exmes.

Ambroise Paré se apucă deci de îndată să-l bandajeze pe Malemort.

— Domnule chirurg, vă mulțumesc din nou, zise rănitul. dar iertați-mă, mai am să vă mai cer un serviciu.

— Despre ce e vorba, voinicule? întrebă Ambroise.

— Iată, domnule chirurg, zise Malemort. Acum, că nu mai simt în carne acel ghimpe groaznic care mă supăra cumplit, mi se pare că sînt ca și vindecat...

— Da, aproape, zise Ambroise Paré strîngînd bandajul.

— Ei bine, atunci, făcu Malemort. pe un ton simplu și degajat, vreți să aveți bunătatea să-i spuneți stăpînului meu, domnul d'Exmes, că, dacă se vor bate mîine, sînt în stare să mă lupt...

— Să te bați mîine? strigă Ambroise Paré. Nici pomeneală de așa ceva! Nici să nu te gîndești!

— Ba mă gîndesc...

— Dar, deșteptule, zise chirurgul, află că-ți poruncesc opt zile de odihnă absolută, cel puțin opt zile de stat la pat, opt zile de regim, auzi?

— Regim de mîncare, fie, zise Malemort, dar nu regim de luptă, vă rog!

— Ești nebun! continuă Ambroise Paré; dacă ai să cutezi doar să te dai jos din pat, te va cuprinde febra și ești pierdut. Am spus opt zile și nu las mai puțin nici măcar un ceas.

— Ei! bîigui Malemort, în opt zile asediul va fi isprăvit. Nu mă voi bate niciodată pe săturate.

— Iată un viteaz de temut! zise ducele de Guise, care trăsese cu urechea la acest ciudat dialog.

— Asta e Malemort, spuse surîzînd Gabriel, și chiar v-aș ruga, monseniore, să dați poruncă să fie transportat la ambulanță și să fie supravegheat, căci, dacă aude zgomotul vreunei învălmășeli, e în stare să sară din pat cu orice risc.

— Ei bine, nimic mai simplu, zise ducele de Guise. Poruncește dumneata să fie transportat de camarazii săi.

— Numai că, monseniore, spuse Gabriel oarecum încurcat, s-ar putea să am nevoie de oamenii mei în noaptea asta.

— Ah! făcu ducele, privindu-l pe viconte cu surpriză.

— Dacă domnul d'Exmès dorește, zise Ambroise Paré, care se apropiase după ce terminase de făcut pansamentul, voi trimite două dintre ajutoarele mele cu o brancardă ca să-l ia pe acest rănit bătăios.

— Mulțumesc și accept, zise Gabriel. Îl recomand atenției dumitale celei mai strașnice.

— Ei! strigă Malemort cu disperare.

Ambroise Paré ieși, după ce-și luă ziua bună de la duce și de la viconte. La un semn al lui Martin-Guerre, oamenii domnului d'Exmès se retraseră în celălalt capăt al cortului și Gabriel putu rămîne singur cu generalul-șef al asediului.

III

Bărcuțele salvează uneori vapoarele mari

Cînd vicontele d'Exmès se găsi astfel singur cu ducele de Guise, începu prin a-i spune:

— Ei bine, sînteți mulțumit, monseniore?

— Da, răspunse François de Lorena, da, mulțumit, dar și neliniștit de rezultatul obținut. Această neliniște m-a făcut să ies din cort, să rătăcesc pe cîmp și să vin să caut la dumneata încurajare și sfat bun.

— Dar ce s-a întîmplat? zise Gabriel. Evenimentul a depășit, mi se pare, toate speranțele dumneavoastră. În patru zile, iată-vă stăpîn pe două puncte importante ale Calaisului. Apărarea orașului și cea a Vieux-Château-ului nu vor mai rezista acum nici patruzeci și opt de ore.

— Adevărat, zise ducele, dar vor rezista patruzeci și opt de ore și asta ajunge ca să ne piardă pe noi și să-i salveze pe ei.

— Ah! Monseniorul să-mi îngăduie să mă îndoiesc, zise Gabriel.

— Nu, îndelunga mea experiență nu mă înșală, zise ducele de Guise. Fără o lovitură neprevăzută a soartei, întreprinderea noastră dă greș.

— Cum asta? întrebă Gabriel cu un surîs care nu se potrivea cu gravitatea unei asemenea mărturisiri.

— Am să ți-o demonstrez în două vorbe și chiar pe planul făcut de dumneata. Urmărește-mă cu atenție.

— Sînt numai urechi, zise Gabriel.

— Fapta ciudată și cutezătoare la care tinerețea dumitale înflăcărată a îndemnat ambiția mea prudentă n-avea alt rezultat posibil decît izolarea și uluirea garnizoanei engleze. Calaisul era de necucerit, da, dar nu de neînvins. Pe ideea asta s-a bazat nebunia noastră, nu-i așa?

— Și pînă în prezent faptele nu v-au contrazis calculele.

— Nu, sigur, zise ducele de Guise, și ai dovedit, Gabriel, că te pricepi sa cîntărești oamenii la fel de bine ca și faptele, că ai sondat inima guvernatorului orașului Calais cu tot atîta dibăcie cît și interiorul cetății sale. Lordul Went-Worth n-a dezmințit nici una din ipotezele dumitale. El a crezut că cei nouă sute de oameni și avanposturile sale de temut vor fi de ajuns ca să ne facă să ne căim pentru îndrăzneața noastră faptă. Ne-a luat prea puțin în serios ca să se alarmeze și n-a catadicsit să cheme în ajutor o singură companie nici de pe continent, nici din Anglia.

— Am fost chiar în stare să prevăd cum se va comporta disprețuitorul lui orgoliu într-o asemenea împrejurare.

— Așa că, datorită acestei înfumurări, am putut lua fortul Sainte-Agathe aproape fără lupte și fortul Nieullay după trei zile de luptă.

— Așa că, zise vesel Gabriel, englezii sau spaniolii care vor veni acum de pe continent, în ajutorul amicului lor, vor găsi, în locul tunurilor lordului Wentworth pentru a-i sprijini, bateriile ducelui de Guise pentru a-i zdrobi.

— Se vor teme și nu se vor apropia prea mult, zise ducele de Guise, cucerit de buna dispoziție a lui Gabriel.

— Ei bine, n-am pus oare mîna pe un punct important?

— Sigur, sigur, dar din nenorocire nu este singurul important. Am închis ajutoarelor din afara Calaisului unul dintre drumurile pe care puteau s-o apuce, una dintre porțile cetății. Dar le rămîne o altă poartă. un alt drum...

— Care, monseniore? întrebă Gabriel făcînd pe naivul.

— Aruncă-ți privirea pe harta asta refăcută de mareșalul Strozzi, zise generalul-șef. Calaisul poate fi ajutat pe două căi: ori prin fortul Nieullay care apără șoselele și drumurile, pe pămînt...

— Dar care acum le apără pentru noi, îl întrepuse Gabriel.

— ...Ori pe aici, prin partea dinspre mare, protejată de turnul Octogon; fortul Risbank comandă întregul port. Dacă pleacă de aici o veste pentru Dover, în cîteva ceasuri navele engleze aduc întăriri și oameni care să apere cetatea ani în șir. Fortul Risbank păzește orașul, și marea păzește fortul Risbank. Or, Gabriel, știi ce face la ora asta, după recentul lui asalt, lordul Wentworth?

— Știu perfect, răspunse cu calm vicontele d'Exmès. Lordul Wentworth, în urma părerii unanime a Consiliului său, expediază în grabă la Dover un avertisment, pînă acum întîrziat, și socoate să primească mîine, pe la ora asta, întăririle pe care, în sfîrșit, le recunoaște necesare.

— Şi pe urmă? N-ai isprăvit! zise ducele de Guise.
— Mărturisesc, monseniore, că nu văd mai departe.
— Pentru că imaginaţia dumitale se opreşte la jumătatea drumului, voi continua eu.
— Să binevoiască monseniorul să-mi arate ceea ce, după domnia-sa, se va întîmpla... zise Gabriel înclinîndu-se.
— E cît se poate de simplu, zise domnul de Guise. Asediaţii, ajutaţi la nevoie de întreaga Anglie, vor putea, începînd de mîine, să ne opună, la Vieux-Château, forţe de neînvins. Dacă totuşi ne ţinem bine, toţi spaniolii şi englezii din Andres, din Ham, din Saint-Quentin or să se adune ca neaua în jurul Calaisului. Apoi, cînd vor socoti că sînt destul de numeroşi, ne vor asedia şi ei. Admit că nu vor lua imediat fortul Nieullay, dar vor sfîrşi prin a-l lua pe cel de la Sainte-Agathe. Va fi destul ca să ne zdrobească între doua focuri.
— O astfel de catastrofă ar fi de temut, într-adevăr, recunoscu liniştit Gabriel.
— E totuşi foarte probabilă, zise ducele de Guise, care-şi strînse descurajat fruntea în palme.
— Dar, spuse vicontele d`Exmès, nu v-aţi gîndit, monseniore, la mijloacele de a preveni această teribilă catastrofă?
— Nu mă gîndesc decît la asta, la dracu`! zise ducele de Guise.
— Şi? întrebă Gabriel.
— Şi, singura şansă care ne rămîne, foarte precară din păcate, este, cred, să dăm mîine, la Vieux-Château, indiferent de situaţie, un asalt disperat. Trebuie intensificate lucrările la maximum în noaptea asta. Altă hotărîre socot că nu poate fi luată şi asta e oricum mai puţin nebunească decît să aşteptăm sosirea întăririlor din Anglia. Poate că «furia franceză», cum se spune în Italia, va veni de hac acestor ziduri de necucerit.
— Nu, se va zdrobi de ele, răspunse cu răceală Gabriel. Iertaţi-mă, monseniore, mi se pare că armata Franţei nu este, în acest moment, destul de puternică pentru a se aventura astfel într-o faptă imposibilă. Vă apasă o mare răspundere, monseniore. Căci după ce am pierde jumătate din oameni, la sfîrşit, am fi respinşi. Ce socoate să facă atunci ducele de Guise?
— Să nu mă expun unei ruini totale, unui eşec complet, zise îndurerat François de Lorena, să-mi retrag, dintre aceste ziduri blestemate, trupele care-mi vor mai rămîne şi să le păstrez pentru zile mai bune.
— Învingătorul de la Metz şi de la Renty bate în retragere? strigă Gabriel.
— E mai bine decît să te încăpăţînezi într-o înfrîngere, cum a făcut conetabilul în ziua Sfîntului Laurenţiu, spuse ducele de Guise.
— Mă rog! Dar retragerea va fi dezastruoasă şi pentru gloria Franţei şi pentru reputaţia monseniorului.
— Eh! Ştiu asta cît se poate de bine! strigă ducele de Guise. Iată ce înseamnă succesul şi soarta! Dacă aş fi reuşit, aş fi fost un erou, un geniu, un semizeu. Dau greş şi nu voi mai fi decît un înfumurat care va merita din plin ruşinea căderii. Aceeaşi faptă pe care toţi ar fi numit-o «grandioasă» şi «surprinzătoare», dacă s-ar fi sfîrşit cu bine, îmi va atrage rîsetele întregii Europe şi va amîna sau chiar

va opri în față toate proiectele și toate nădejdile mele. De ce atîrnă bietele ambiții ale acestei lumi...

Ducele tăcu, amărît, consternat. Urmă o destul de lungă tăcere pe care Gabriel nu încercă s-o întrerupă. Voia să-l lase pe domnul de Guise să măsoare cu ochiul lui de expert cumplitele dificultăți ale situației sale. Apoi, cînd socoti că ducele le măsurase îndeajuns, zise:

— Vă văd, monseniore, într-unul din acele momente de îndoială care, în toiul celor mai mari opere, îi cuprinde pe cei mai de seamă artiști.

— Stai, zise ducele de Guise, mi-ai făgăduit că dacă devenim, în cîteva zile, stăpîni pe cele două forturi de la Sainte-Agathe și Nieullay, prietenii din cetate ne vor da în mînă fortul Risbank și astfel Calaisul nu va putea fi ajutat nici de pe mare, nici de pe uscat...

— Ei bine? zise vicontele fără să pară cîtuși de puțin tulburat.

— Ei bine, reluă ducele, prietenii dumitale din Calais nu și-au ținut cuvîntul, nu-i așa? Nu sînt încă siguri de victoria noastră și le e teamă...

— Scuzați-mă, monseniore, cine v-a spus asta? întrebă Gabriel.

— Păi chiar tăcerea dumitale. Socot că a sosit momentul în care oamenii dumitale ar trebui să ne ajute și ar putea să ne ajute. Dar ei tac mîlc și dumneata la fel. Am tras deci concluzia că ești obligat să renunți la acest ajutor...

— Dacă m-ați cunoaște mai bine, monseniore, ați ști că nu-mi place cîtuși de puțin să trîncănesc atunci cînd pot face treabă...

— Cum? Tot mai nădăjduiești? zise ducele de Guise.

— Da, monseniore, răspunse Gabriel cu o expresie melancolică și gravă, cîtă vreme trăiesc, nădăjduiesc.

— Astfel fortul Risbank...

— Vă va aparține, ori de nu, mă omor...

— Dar știi că ar trebui să fie al nostru mîine, mîine dimineață!

— Mîine dimineață va fi al nostru, răspunse calm Gabriel, dar cu o condiție: să nu mor mai înainte; în acest caz nu veți mai putea reproșa lipsa de cuvînt celui care și-a dat viața ca să-și țină făgăduiala.

— Gabriel, zise ducele de Guise, ce vrei să faci? Să sfidezi vreun pericol de moarte, să alergi după vreo șansă smintită? Nu vreau așa ceva! Franța are prea multă nevoie de oameni ca dumneata.

— Nu vă neliniștiți, monseniore. Dacă pericolul este mare, scopul este și mai mare și partida prețuiește mult mai mult decît riscurile. Gîndiți-vă să profitați de rezultat și lăsați-mă să fac ce știu eu.

— Cu ce-aș putea să te ajut? zise ducele de Guise. Ce parte mi-ai rezervat în planurile dumitale?

— Monseniore, dacă nu mi-ați fi făcut favoarea să veniți astă-seară în acest cort, veneam eu la dumneavoastră ca să vă fac o rugăminte...

— Vorbește, vorbește, zise cu însuflețire François de Lorena.

— Mîine dimineață, monseniore, cam spre ora opt, puneți pe cineva de strajă pe acel promontoriu de unde se vede fortul Risbank. Dacă drapelul englez încă mai flutură acolo, încercați acel asalt disperat la care v-ați hotărît, căci înseamnă că eu am dat greș, adică, cu alte cuvinte, voi fi mort.

— Mort! strigă ducele de Guise. Vezi, Gabriel, că te duci la pierzanie?

— Nu vă pierdeți vremea să mă jeliți, monseniore; ajutorul din Anglia nu poate sosi înainte de amiază; veți avea deci patru ceasuri bune, înainte de a bate în retragere, ca să dovediți că francezii sînt tot atît de întreprinzători pe cît de prudenți.

— Dar dumneata, Gabriel, reluă ducele, ai totuși unele șanse de reușită?

— Da, am, fiți liniștit, monseniore. Fiți calm și răbdător ca un om puternic ce sînteți. Să nu dați prea repede semnalul asaltului. Nu vă aruncați, înainte de a fi necesar, în această îndrăzneață lovitură. Dacă la ora opt vi se face semn de pe fortul Risbank cu steagul Franței, porunciți să se continue în liniște, de către domnul mareșal Strozzi și soldații lui, lucrările asediului și artileria să aștepte momentul favorabil pentru asalt.

— Steagul Franței pe fortul Risbank! strigă ducele de Guise.

— Unde, la vederea lui, socot, navele care sosesc din Anglia vor face de îndată cale întoarsă.

— Și eu gîndesc la fel, zise ducele de Guise. Dar, prietene, cum vei face?

— Nu-mi smulgeți secretul, vă implor, monseniore. Dacă mi-ați cunoaște planul, poate că m-ați întoarce din drum. Or, acum nu-i ceasul de a mai reflecta sau de a ne mai îndoi. Dealtfel, eu nu compromit în treaba asta nici armata, nici pe dumneavoastră. Oamenii care sînt acolo, singurii de care vreau să mă slujesc, sînt cu toții voluntarii mei și v-ați angajat să-mi dați mînă liberă. Doresc să-mi îndeplinesc planul fără alte ajutoare.

— Și de ce acest orgoliu?

— Nu-i orgoliu, monseniore, vreau să răsplătesc cît mai bine făgăduiala pe care ați binevoit să mi-o faceți la Paris și de care nădăjduiesc că vă amintiți.

— Despre ce făgăduială vorbești, Gabriel? Trec drept om cu memorie buna, mai ales în privința prietenilor. Dar mărturisesc, spre rușinea mea, că nu-mi mai amintesc...

— Vai! monseniore, lucru acesta este pentru mine deosebit de important! Iată ce am solicitat bunăvoinței dumneavoastră: să arătați că atît în ce privește execuția cît și ideea, luarea orașului Calais mi se datorează mie: v-am mai rugat să nu spuneți asta decît regelui și nimănui altcuiva. Or, dumneavoastră ați binevoit să mă lăsați să nădăjduiesc că îmi veți acorda această răsplată...

— Asta era făgăduiala, Gabriel? Să fiu al naibii dacă nu uitasem! Numai că asta nu va fi o răsplată, ci *recunoașterea* unui adevăr și, pe față sau în ascuns, oricînd vei voi, eu voi fi întotdeauna gata să vorbesc despre meritele dumitale și serviciile aduse țării.

— Ambiția mea nu rîvnește la asta, monseniore, zise Gabriel. Țin doar ca regele să fie informat de eforturile mele, căci luarea Calaisului trebuie să-mi rezolve un lucru care va prețui pentru mine cît toate onorurile și fericirile acestei lumi.

— Regele va afla tot ce-ai făcut pentru el; dar eu, eu nu pot face nimic pentru dumneata?

— Monseniore, vreau să vă mai rog unele lucruri...

— Vorbește, zise ducele.

— Mai întîi, am nevoie de o parolă ca să pot, în noaptea asta, la

orice oră ar fi, să ies din tabără cu oamenii mei.

— N-ai decît să spui *«Calais și Charles»*, sentinelele te vor lăsa să treci.

— Pe urmă, monseniore, zise Gabriel. dacă eu mor, să vă amintiți că doamna Diana de Castro, fiica regelui, este prizoniera lordului Wentworth și are cele mai legitime drepturi la curtenitoarea dumneavoastră ocrotire.

— Îmi voi aminit de datoria mea de bărbat și de gentilom. Pe urmă?

— În sfîrșit, monseniore, în noaptea asta voi rămîne foarte îndatorat față de un pescar de prin locurile astea, numit Anselme. Dacă Anselme moare odată cu mine, i-am scris jupînului Elyot, cel care se ocupă de domeniile mele, să aibă grijă de familia acestui pescar. Dar, pentru mai multă siguranță, monseniore, v-aș rămîne îndatorat dacă ați veghea chiar dumneavoastră la executarea poruncilor mele.

— Se va face, zise ducele de Guise. Asta-i tot?

— Tot, monseniore. Dacă nu mă veți mai vedea, gîndiți-vă uneori la mine cu oarecare regret și vorbiți despre mine cu oarecare stimă fie regelui, care va fi cu siguranță mulțumit de moartea mea, fie doamnei de Castro, care va fi poate necăjită. Acum, vă spun adio, monseniore...

Ducele de Guise se sculă.

— Alungă-ți ideile astea triste, zise el. Te părăsesc ca să te concentrezi asupra misteriosului dumitale proiect; fii convins că pînă mîine la ora opt nu voi dormi nici eu. Ceva îmi spune totuși că te voi revedea, deci eu nu-ți spun adio.

— Mulțumesc, monseniore! Dacă ne vom revedea, apoi întîlnirea va avea loc în Calaisul francez.

— În acest caz, te vei putea lăuda că ai salvat de la pericol și onoarea Franței și a mea personală.

— Bărcuțele, monseniore, salvează uneori vapoarele mari, zise Gabriel înclinîndu-se.

Ducele de Guise, în pragul cortului, strînse mîna vicontelui d'Exmes și reintră, foarte gînditor, în locuința sa.

IV

Obscuri sola sub nocte*

Reîntors la locul lui, după ce-l conduse pînă la ușă pe domnul de Guise, Gabriel îi făcu un semn lui Martin-Guerre, care se ridică și ieși fără să pară a avea nevoie de vreo explicație. Scutierul reintră după un sfert de oră, însoțit de un ins cu o față gălbejită și îmbrăcat ca vai de lume. Martin se apropie de stăpînul lui, care recăzuse în meditație. Cît despre ceilalți ostași, unii jucau zaruri, alții dormeau pe unde se nimerise.

— Monseniore, zise Martin-Guerre, iată omul nostru.

---

* Singuri în noaptea întunecată (lat.).

— Bine. Dumneata eşti pescarul Anselme despre care mi-a vorbit Martin-Guerre?

— Da, sînt pescarul Anselme, monseniore.

— Ştii, zise vicontele d'Exmès, ce serviciu aşteptăm de la dumneata?

— Mi-a spus scutierul domniei-voastre şi sînt gata...

— Martin-Guerre trebuia totuşi să-ţi mai spună că, în această expediţie, s-ar putea ca, împreună cu noi, să-ţi pierzi viaţa...

— Păi, reluă pescarul, nu era nevoie să-mi spuneţi asta. O ştiam la fel ca şi el, ba chiar mai bine.

— Şi totuşi ai venit?

— Da, zise Anselme.

— Bine, asta înseamnă că eşti un om cu inimă viteză.

— Sau care nu dă doi bani pe viaţa lui, zise pescarul.

— Cum asta? Ce vrei să spui?

— Păi, făcu Anselme, eu mă lupt în fiecare zi cu moartea ca să aduc cîţiva amărîţi de peşti şi de cele mai multe ori nu aduc nimic. Aşa că ce mi-e dacă mă pun în slujba dumneavoastră? Dacă mor, cel puţin dumneavoastră o să aveţi grijă de soarta nevesti-mi şi a celor trei copii ai mei...

— Da, zise Gabriel, dar pericolul pe care-l înfruntă zilnic este îndoielnic şi ascuns. Nu te îmbarci niciodată pe furtună. De data asta pericolul este vizibil şi sigur.

— Păi da, adevărul e că numai un nebun s-ar aventura pe mare într-o noapte ca asta. Dar, mă rog, treaba dumneavoastră. Mi-aţi cumpărat şi barca şi trupul. O să-i datoraţi Sfintei Fecioare o lumînare groasă de ceară curată dacă o să ajungem teferi şi sănătoşi...

— Numai că odată ajunşi, Anselme, zise Gabriel, sarcina dumitale nu-i terminată! După ce-ai făcut treabă de marinar, vei mai face şi treabă de soldat. Adică la nevoie, o să trebuiască să mai şi lupţi...

— Bine, zise Anselme... nu mă descurajaţi prea tare. Dumneavoastră îmi garantaţi viaţa celor care-mi sînt dragi; eu v-o dărui pe-a mea. Sîntem chit, deci să nu mai vorbim despre asta...

— Eşti un om viteaz. Cît despre nevasta şi copiii dumitale, fii liniştit, nu le va lipsi niciodată nimic. I-am scris intendentului meu Elyot în legătură cu asta şi chiar domnul duce de Guise va avea grijă de acest lucru...

— E mai mult decît îmi trebuie, zise pescarul, sînteţi mai generos decît un rege. Nu-mi veţi da decît suma făgăduită, care, în vremurile astea grele, ne va scoate din încurcătură; şi cum eu sînt mulţumit de dumneavoastră, nădăjduiesc că şi dumneavoastră veţi fi mulţumit de mine...

— Vom vedea, zise Gabriel; crezi că încap paisprezece oameni în barca dumitale?

— Au încăput şi douăzeci, monseniore.

— Ai nevoie de braţe ca să te ajute să vîsleşti, nu-i aşa?

— Da, eu o să am destule de făcut la cîrmă şi la pînză, dacă pînza ne-o ţine...

— Păi îi avem, zise Martin-Guerre, pe Ambrozio, pe Pilletrousse şi pe Landry care vîslesc ca şi cum n-ar fi făcut decît asta toată viaţa şi apoi chiar eu însumi vîslesc ca unul de meserie.

— Oh! Prea bine, zise vesel Anselme; un singur lucru nu mi-a spus jupînul Martin: locul precis unde trebuie să debarcăm.

— Fortul Risbank, răspunse vicontele d'Exmès.

— Fortul Risbank? Aţi spus fortul Risbank? strigă Anselme uluit.

— Da, zise Gabriel, ai ceva de obiectat?

— Nimic, răspunse pescarul, doar că, în ce mă priveşte, n-am aruncat niciodată ancora acolo. Sînt numai stînci.

— Deci nu ne poţi duce acolo?

— Ba da, deşi cunosc prea puţin acele pustietăţi, voi face tot ce voi putea să ajungem acolo! Tata, care era ca şi mine un pescar înnăscut, avea obiceiul să spună: «Nu trebuie decît să vrei ca să fii stăpîn şi pe peşte, şi pe meserie». Dacă voi putea, vă voi duce la fortul Risbank.

— La ce oră va trebui să fim gata? întrebă Gabriel.

— Presupun că vreţi să ajungeţi pe la patru, zise Anselme.

— Între patru şi cinci.

— Ei bine, din locul de unde plecăm, ca să nu fim văzuţi şi să nu stîrnim nici o bănuială, socotiţi cam două ceasuri de drum; apoi, să mai socotim o oră de mers pînă în golfuleţ.

— Vom părăsi atunci tabăra la un ceas după miezul nopţii, zise Gabriel.

— S-a făcut, răspunse Anselme.

— Atunci, am să înştiinţez oamenii, spuse vicontele.

— Da, monseniore. Vă voi cere doar îngăduinţa să dorm şi eu pînă la ora unu alături de ei. Mi-am luat rămas bun de la ai mei· barca ne aşteaptă ascunsă cu grijă şi legată solid; nu mai am deci cu ce-mi pierde vremea pe afară.

— Ai dreptate, odihneşte-te, Anselme, zise Gabriel; ai să ai destulă bătaie de cap la noapte. Martin-Guerre, spune-le-o şi celorlalţi...

— Hei, voi ceilalţi, care jucaţi zaruri sau dormiţi! strigă Martin-Guerre.

— Ce e? Ce s-a întîmplat? spuseră soldaţii apropiindu-se.

— Expediţia plănuită are loc la ora unu.

— Bun, foarte bine! Perfect! răspunseră într-un glas soldaţii.

Malemort îşi amestecă şi el uralele de bucurie cu ale celorlalţi. Dar chiar în acel moment intrară două ajutoare ale lui Ambroise Pare care veneau să-l ia pe rănit şi să-l ducă la ambulanţă. Malemort începu să strige. În ciuda protestelor sale îl aşezară pe targă. În zadar le făcu el camarazilor săi cele mai aspre reproşuri, numindu-i trădători şi laşi ce se duceau să se bată fără el. Nu ţinură seama de ocările lui şi-l duseră pe sus la ambulanţă.

— Acum nu ne mai rămîne, zise Martin-Guerre, decît să împărţim sarcinile.

— Ce fel de treabă vom face? întrebă Pilletrousse.

— E vorba de un fel de asalt, răspunse Martin.

— Oh! Atunci eu voi fi primul! strigă Yvonnet.

— Fie! zise scutierul.

— Nu, e nedrept, strigă Ambrozio. Yvonnet se viră întotdeauna în locul cel mai primejdios. S-ar zice că asta i se cuvine numai lui!

— Lasă-l pe el! zise vicontele d'Exmes intervenind. În urcuşul periculos pe care-l vom încerca socot că cel din faţă va fi cel mai puţin expus. Dovadă că eu vreau să urc ultimul.

— Atunci, Yvonnet, ia-ţi zborul! zise Ambrozio rîzînd.

Martin-Guerre dădu fiecăruia un număr de ordine, pentru marş, pentru barcă şi pentru asalt. Ambrozio, Pilletrousse şi Landry fură anunţaţi că vor avea de vîslit. Se prevăzu în sfîrşit tot ceea ce putea fi prevăzut ca să se evite pe cît posibil neînţelegerile şi confuzia.

Cînd totul fu orînduit, Gabriel le îngădui oamenilor să se odihnească un ceas sau două. El îşi asumă sarcina să-i trezească atunci cînd va trebui.

— Da, am să dorm un pic cu plăcere, zise Yvonnet, căci bieţii mei nervi sînt cumplit de aţîţaţi în seara asta şi am mare nevoie să fiu bine dispus şi proaspăt cînd mă bat!

După cîteva minute, nu se mai auzeau sub cort decît sforăielile regulate ale soldaţilor şi rugăciunile monotone ale lui Lactance. Dar şi acest din urmă zgomot se stinse repede. Lactance aţipi şi el, învins de somn. Singur Gabriel veghea şi se gîndea. Către ora unu, îşi trezi unul cîte unul, fără zgomot, oamenii. Toţi se sculară şi se înarmară în linişte. Apoi ieşiră încet din cort şi din tabără. La cuvintele *Calais şi Charles* rostite în şoaptă de Gabriel, sentinelele îi lăsară să treacă fără piedici. Mica trupă, condusă de pescarul Anselme, înaintă de-a lungul coastei. Nici unul nu rosti un cuvînt. Nu se auzea decît vîntul care vîjîia şi marea care se tînguia. Noaptea era neagră şi ceţoasă. Nimeni nu se nimeri în calea lor. Dar chiar dacă ar fi întîlnit pe careva, tot nu i-ar fi putut vedea, iar dacă i-ar fi văzut la acea oră şi în acel întuneric, i-ar fi luat cu siguranţă drept fantome.

În oraş mai veghea cineva în acel moment. Lordul Wentworth. Şi cum conta pentru a doua zi pe ajutoarele pe care le ceruse la Dover, lordul Wentworth se retrăsese în camera lui ca să se odihnească. Nu dormise de trei zile, expunîndu-se în locurile cele mai periculoase, cu o neobosită rîvnă. În seara de 4 ianuarie vizitase din nou spărtura de la Vieux-Château, pusese el însuşi sentinele, trecuse în revistă garda civică ce avea m pază fortul Risbank. Dar, cu toată oboseala şi deşi totul era sigur şi liniştit, nu putea dormi. O teamă vagă, absurdă, continuă îl ţinea treaz în pat.

Fuseseră totuşi luate toate măsurile. Duşmanul nu putea să încerce un asalt nocturn printr-o spărtură atît de îngustă cum era cea de la Vieux-Château. Cît despre celelalte puncte, erau păzite de mlaştini şi de ocean. Lordul Wentworth îşi repeta de o mie de ori toate astea şi totuşi nu putea dormi. Simţea vag, în noapte, un pericol de temut, un duşman nevăzut. Acest duşman, în mintea lui, nu era nici mareşalul Strozzi, nici ducele de Nevers, nici măcar marele François de Guise. Nu, era vechiul său prizonier pe care, în ura lui, îl recunoscuse de departe, din înaltul zidurilor, în învălmăşeală; era acel nebun, acel viconte d'Exmes, iubitul doamnei de Castro. Orice-ar fi făcut, lordul Wentworth nu-şi putea nici stăpîni, nici explica această frică.

V

Între două prăpăstii

Fortul Risbank, care din pricina celor opt laturi ale sale era denumit şi Octogon, fusese construit, după cum am mai spus, la intrarea în portul Calais, în faţa dunelor, şi îşi odihnea masa lui

neagră și formidabilă, de granit, pe o alta la fel de sumbră și la fel de enormă.

Pe verme rea, marea își spărgea valurile de această stîncă, dar nu atingea niciodată temelia de piatră a fortului. Marea era foarte agitată și foarte amenințătoare în noaptea de 4 spre 5 ianuarie 1558, către ora patru dimineața. Scotea acele uriașe și lugubre gemete care o fac să se asemene cu un suflet veșnic neliniștit. La un moment dat, la puțină vreme după ce sentinela dintre două și patru fu înlocuită de sentinela dintre patru și șase, un soi de țipăt omenesc, scăpat parcă dintr-o gură de aramă, se amestecă cu plîngerea veșnică a valurilor.

Atunci noua sentinelă putu fi văzută tresărind, tragînd cu urechea, și, după ce recunoscu natura acelui zgomot ciudat, rezemîndu-și arbaleta de zid. În sfîrșit, cînd se asigură că nici un ochi nu-l putea observa, omul de pază ridică cu un braț puternic ghereta de lemn și scoase de sub ea o grămadă de frînghii alcătuind o scară lungă, cu noduri, pe care o fixă puternic, cu crampoane de fier, pe crenelurile fortului. În sfîrșit, prinse solid una de alta acele frînghii, apoi le dădu drumul pe deasupra crenelurilor și două bile negre de plumb le făcură să coboare pînă pe stînca pe care era așezat fortul.

Scara măsura două sute nouăsprezece picioare lungime și fortul Risbank două sute cincisprezece. Abia își isprăvise sentinela operația sa misterioasă, că un soldat din rondul de noapte apăru în capul scării de piatră care ducea pe platformă.

Dar soldatul găsi sentinela în picioare, lîngă ghereță, o întrebă și primi cuvîntul de ordine, după care plecă fără să fi văzut nimic. Sentinela aștepta. Primul sfert de oră trecuse. Pe mare, după mai bine de două ceasuri de luptă și de eforturi supraomenești, o barcă condusă de paisprezece oameni ajunse în sfîrșit lîngă stînca fortului Risbank. O scară de lemn fu sprijinită de stînca. Ea ajunse la o primă adîncitură în piatră unde patru sau cinci oameni puteau sta în picioare. Unul cîte unul, curajoșii din barcă se cățărară în tăcere pe această scară și, fără să se mai oprească la adîncitură, continuară să se cațăre, ajutîndu-se doar cu mîinile și cu picioarele, profitînd de toate neregularitățile stîncii. Scopul lor era, desigur, să ajungă la piciorul turnului. Dar noaptea era neagră și stînca alunecoasă, unghiile li se rupeau, degetele le sîngerau pe piatră. Piciorul unuia dintre ei scăpă, omul se rostogoli și căzu în mare. Din fericire, ultimul dintre cei paisprezece oameni se afla încă în barcă, încercînd în van să tragă la mal înainte de a urca pe scară. Cel care căzuse și care, dealtfel, căzînd, avusese curajul să nu scoată un singur strigăt, înotă spre barcă. Celălalt îi întinse mîna și cu toate salturile bărcii sub picioarele sale, avu bucuria să-l culeagă din mare sănătos și teafăr.

— Cum! Tu ești, Martin? spuse el.

— Eu însumi, mărturisesc, monseniore, răspunse scutierul.

— Cum ai putut să aluneci, neîndemînaticule! zise Gabriel.

— E mai bine că mi s-a întîmplat mie, și nu altuia, zise Martin.

— Și pentru ce?

— Un altul ar fi putut să strige, zise Martin-Guerre.

— Haide, fiindcă ești aici, ajută-mă să trec frînghia pe după rădăcina aia groasă. I-am făcut vînt lui Anselme împreună cu ceilalți și singur nu pot.

— Rădăcina n-o să țină, monseniore, zise Martin. O scuturătură o va smulge, barca va fi pierdută și noi odată cu ea.

— Nu există altceva mai bun de făcut, răspunse vicontele. Mai bine să lucrăm și să nu mai vorbim.

După ce fixară barca cît putură mai bine, Gabriel zise scutierului său:

— Urcă!

— După dumneavoastră, monseniore, cine o să vă țină scara?

— Urcă, îți spun! porunci Gabriel.

Martin-Guerre se cățără pînă la adîncitură și ajunse acolo ținînd zdravăn capătul scării, în vreme ce Gabriel, la rîndul lui, se urcă și el. Abia pusese piciorul pe ultima treaptă, cînd un val puternic smulse barca, rupse frînghia și luă cu sine, în largul mării, scara și șalupa. Gabriel ar fi fost pierdut dacă Martin, cu riscul de a pieri odată cu el, nu s-ar fi aplecat deasupra prăpastiei, cu o mișcare mai iute ca gîndul, și nu l-ar fi prins pe stăpînul său de gulerul hainei. Pe urmă, cu puterea disperării, bravul scutier îl trase lîngă el pe stîncă.

— M-ai salvat și tu la rîndul tău, viteazul meu Martin, zise Gabriel.

— Da, dar barca e departe! zise scutierul.

— Fleacuri, era plătită! răspunse Gabriel cu o nepăsare menită să-i ascundă neliniștea.

— Mda, făcu prudent Martin-Guerre ridicînd capul; dacă prietenul dumneavoastră nu se află de strajă colo sus, dacă scara ce atîrnă din turn se rupe sub greutatea noastră, dacă platforma e ocupată de forțe superioare nouă, atunci orice șansă de retragere, orice nădejde de salvare ne-a fost luată odată cu blestemata aia de barcă.

— Cu atît mai bine! zise Gabriel, acum sau reușim sau murim.

— Fie! răspunse Martin cu indiferență.

— Haidem! Tovarășii noștri trebuie să fi ajuns la baza turnului pentru că nu mai aud nici un zgomot. Trebuie să ne întîlnim cu ei. Fii atent, Martin, ține-te bine de data asta, și să nu dai drumul la o mînă pînă nu te-ai prins solid cu cealaltă.

Începură periculoasa ascensiune și, peste zece minute, după ce învinseră nenumărate greutăți și pericole, se întîlniră cu ceilalți doisprezece tovarăși care-i așteptau, plini de neliniște, adunați pe stîncă la picioarele fortului Risbank. Trecuse și cel de-al treilea sfert de ceas. Gabriel zări cu bucurie scara de frînghie care spînzura pe stîncă.

— O vedeți, prieteni, spuse el în șoaptă, sîntem așteptați sus... Nu ne mai putem uita în urmă; marea ne-a smuls barca. Deci, înainte!

Cei care-l înconjurau pe Gabriel trebuie să fi fost într-adevăr oameni hotărîți! Căci întreprinderea, care și pînă atunci fusese temerară, se dovedea de-a dreptul nebunească și totuși, la teribila veste că orice retragere le era tăiată, unul nu tresări. Gabriel, la lumina neagră care cădea din cerul strașnic de acoperit, privi cu atenție chipurile lor bărbătești și le găsi pe toate impasibile.

Toți repetară după el: «Înainte!»

— Vă mai amintiți de ordinul convenit? zise Gabriel. Dumneata vei trece primul, Yvonnet, apoi Martin-Guerre, apoi fiecare la rînd, după locul desemnat, pînă la mine, care vreau să urc ultimul.

Frînghia şi nodurile acestei scări sînt solide, sper!

— Coarda pare ca de fier, monseniore, făcu Ambrozio. Am încercat-o, ţine treizeci la fel de bine ca paisprezece.

— Haidem deci, bravul meu Yvonnet, zise vicontele d'Exmes, nu-ţi revine chiar partea cea mai periculoasă a întreprinderii. Urcă, şi curaj!

— Curajul nu-mi lipseşte, monseniore, zise Yvonnet, cînd bate toba şi bubuie tunul. Dar vă mărturisesc că nu mai am obişnuinţa asalturilor tăcute, mai ales pe aceste frînghii mişcătoare. Aşa că sînt bucuros să trec primul ca să am în urma mea alţi oameni.

— Pretext modest ca să-ţi asiguri locul de onoare! zise Gabriel, care evită să se angajeze într-o discuţie periculoasă. Haide! Fără fraze pompoase! Vîntul şi marea îmi acoperă vorbele, deci să vorbim mai puţin. Înainte, Yvonnet! Şi amintiţi-vă cu toţii că abia la cea de-a o sută cincizecea treaptă e voie să vă odihniţi. Sînteţi gata? Cu muschetele în spate, cu pumnalul în dinţi?... Priviţi în sus, şi nu în jos, gîndiţi-vă la victorie, şi nu la primejdie. Înainte!

Yvonnet puse piciorul pe prima treapta. Sună de ora cinci, un al doilea rond de noapte trecu prin faţa sentinelei de pe platformă. Atunci, încet şi în tăcere, cei paisprezece oameni se hazardară, unul după altul, pe această scară legănată de vînt. Nu se întîmpla nimic atăta vreme cît Gabriel, care venea ultimul, rămase la cîţiva paşi de pămînt. Dar pe măsură ce înaintau, ciorchinele lor viu se clătina şi mai mult, pericolul lua proporţii neaşteptate. După o sută cincizeci de noduri, Yvonnet se opri. Toţi făcură la fel. Stabiliseră să se odihnească acolo atîta cît ar fi rostit fiecare de două ori *Pater noster* şi de două ori *Ave Maria*. Cînd Martin-Guerre sfîrşi rugăciunile, văzu cu mirare că Yvonnet nu se mişcă. Crezu ca se înşală şi, reproşîndu-şi tulburarea, reîncepu conştiincios cel de-al treilea *Pater*. Dar Yvonnet continua să ramînă nemişcat. Atunci, măcar că se aflau doar la o sută de picioare de platformă şi că era destul de periculos să vorbească, Martin-Guerre luă hotărîrea să-l lovească peste picior pe Yvonnet şi să-i spună:

— Înaintează!

— Nu, nu mai pot, zise Yvonnet cu o voce gîtuită.

— Nu mai poţi, ticălosule, şi de ce mă rog? întrebă Martin tremurînd.

— Ameţesc, zise Yvonnet.

O sudoare rece inundă fruntea lui Martin-Guerre. Rămase un minut fără să ştie ce să facă. Dacă pe Yvonnet îl cuprinsese ameţeala şi dacă acesta cădea, îi antrena pe toţi în căderea lui. Să coboare din nou nu se mai putea. Martin se simţi incapabil să-şi asume o răspundere oarecare în această înfricoşătoare împrejurare. Se mulţumi să se aplece spre. Anselme care-l urma şi să-i spună: «Yvonnet ameţeşte!»

Anselme tremură aşa cum tremurase şi Martin şi-i zise, la rîndul lui, lui Scharfenstein, vecinul lui: «Yvonnet ameţeşte!»

Şi fiecare scoţîndu-şi pentru o clipă pumnalul dintre dinţi, spuse celui care venea după el: «Yvonnet ameţeşte!»

Pînă ce, în sfîrşit, fatala veste ajunse la Gabriel care păli şi tremură la rîndul lui auzind-o.

VI

Arnauld du Thill, absent, exercită asupra bietului Martin-Guerre o influență mortală

Fu un moment de spaimă teribilă. Gabriel se văzu între trei primejdii. Sub el, marea mugind părea să-și cheme prada cu vocea ei tunătoare. În fața lui, treisprezece oameni speriați, nemișcați, neputînd nici să dea înapoi, nici să înainteze, barîndu-i totuși, prin trupurile lor, drumul către cea de a treia primejdie, sulițele și archebuzele care poate că-i așteptau acolo sus.

Din toate părțile, doar spaima și moartea. Din fericire, Gabriel nu era omul care să ezite multă vreme; într-un mînut și luase o hotărîre. Nu se temu nici că mîna putea să-i alunece, nici ca-și putea zdrobi capul de stîncile de jos. Se ridică, agățîndu-se de coardă prin forța pumnilor săi, și trecu succesiv pe deasupra celor doisprezece oameni care se aflau în fața lui. Datorită neobișnuitei vigori a trupului și a sufletului său, ajunse astfel lîngă Yvonnet fără încurcături și putu în sfîrșit să-și pună picioarele alături de cele ale lui Martin-Guerre.

— Vrei să înaintezi? îi spuse el lui Yvonnet cu o voce scurtă și poruncitoare.

— Am... Amețesc!... răspunse nenorocitul ai cărui dinți clănțăneau și al cărui păr se zburlise.

— Vrei să înaintezi? repetă vicontele d'Exmès.

— Imposibil... zise Yvonnet. Simt... că dacă-mi iau mîinile și picioarele de pe scara pe care o strîng... voi cădea.

— Să vedem, zise Gabriel.

Se ridică pînă la centura lui Yvonnet și-i puse vîrful pumnalului în fund.

— Simiți vîrful pumnalului meu? întrebă el.

— Da, monseniore, ah! Iertare, mi-e frică, iertare!

— Lama e fină și ascuțită, urmă Gabriel cu sînge rece. La cea mai mică mișcare ea se înfundă de la sine. Ascultă-mă bine, Yvonnet, Martin-Guerre va trece înaintea ta și eu voi rămîne în urmă. Dacă nu-l urmezi pe Martin, pricepi, dacă n-ai de gînd să te miști, jur în fața lui Dumnezeu că nu vei cădea și că nu-i vei face nici pe ceilalți să cadă; căci te voi țintui cu pumnalul de sfîncă, pînă cînd vor trece toți peste cadavrul tău.

— Oh! milă, monseniore! Voi asculta! strigă Yvonnet, vindecat de-o spaimă printr-o alta și mai mare.

— Martin, zise vicontele. M-ai auzit! Treci înainte!

Martin-Guerre execută la rîndul său mișcarea pe care-o făcuse stăpînul său și trecu în față.

— Înainte! șopti Gabriel.

Martin începu să urce și Yvonnet, pe care Gabriel, ajutîndu-se doar de mîna stîngă si de picioare, îl amenința întruna cu pumnalul, își uită amețeala și-l urmă pe scutier.

Cei paisprezece oameni urcară astfel ultimele o sută cincizeci de trepte.

«Drace! își zise Martin, căruia îi revenise buna dispoziție cînd văzu

micşorîndu-se distanţa ce-l separa de vîrful turnului, drace, monseniorul a găsit un leac teribil împotriva ameţelii.» Cînd isprăvea această veselă reflecţie, capul lui se afla la nivelul marginii exterioare a platformei.

— Voi sînteţi? întrebă o voce necunoscută lui Martin.

— Noi! răspunse scutierul pe un ton degajat.

— Era şi timpul! zise sentinela. Peste cinci minute va trece cel de al doilea rond.

— Bun! Îl vom primi noi! zise Martin-Guerre.

Şi puse victorios un genunchi pe marginea de piatră.

— Ah! strigă dintr-o dată omul din fort, încercînd să-l distingă cît mai bine în întuneric, cum te cheamă?

— Eh! Martin-Guerre...

Nu isprăvi. Pierre Peuquoy, căci el era, nu-l lăsă să mai pună şi celălalt genunchi, ci, apucîndu-l cu furie de încheieturile mîinilor, îi făcu vînt în prăpastie.

— Hristoase! mai putu îngîna bietul Martin-Guerre.

Şi căzu, dar fără să strige, răsucindu-se, printr-un ultim şi sublim efort, ca să nu-i facă să cadă pe camarazii şi pe stăînul său. Yvonnet, care-l urma şi care, simţund din nou pămînt tare sub picioare, îşi recăpătă tot sîngele rece şi îndrăzneala, sări pe platformă şi, după el, Gabriel şi toţi ceilalţi. Pierre Peuquoy nu le opuse nici o rezistenţă. Rămase în picioare, insensibil şi parcă împietrit.

— Nenorocitule! îi spuse vicontele d'Exmes apucîndu-l de umeri şi scuturîndu-l. Ce furie smintită te-a apucat? Ce ţi-a făcut Martin-Guerre?

— Mie? Nimic! răspunse armurierul cu o voce surdă. Ci Babettei... Sora mea...

— Ah! Uitasem! strigă Gabriel consternat. Bietul Martin... Dar nu e el... Nu mai poate fi salvat?

— Să-l salvezi după o căzătură de la două sute de picioare pe stîncă? zise Pierre Peuquoy, cu un rîs nefiresc. Hai, nu zău! domnule viconte, aţi face mai bine să vă gîndiţi cum să vă salvaţi pe dumneavoastră şi pe oamenii dumneavoastră.

«Oamenii mei, tata si Diana», îşi zise tînărul, chemat prin aceste cuvinte la datoriile şi la primejdiile situaţiei sale.

— Tot una-i! zise el tare, bietul meu Martin...

— Nu-i momentul să plîngeţi un vinovat! îl întrerupse Pierre Peuquoy.

— Vinovat! Era nevinovat, omule! Ţi-o voi dovedi! Dar nu-i acum momentul, ai dreptate! Haide, mai eşti dispus să ne slujeşti? îl întrebă Gabriel pe armurier cu oarecare brutalitate.

— Sînt devotat Franţei şi dumneavoastră! zise Pierre Peuquoy.

— Ei bine, zise Gabriel, ce ne rămîne de făcut?

— Urmează să treacă un rond de noapte, răspunse burghezul. Va trebui să legăm şi să punem căluş celor patru oameni care alcătuiesc patrula. Dar, zise el, nu mai e vereme să-i suprindem. Iată-i!

În vreme ce Pierre Peuquoy mai vorbea încă, patrula orăşenească ieşea într-adevăr, printr-o scară interioară, pe platformă. Dacă dădeau alarma, totul ar fi fost pierdut. Din fericire, cei doi Scharfenstein, care erau foarte curioşi şi foarte indiscerţi din fire, dădeau

tîrcoale pe acolo. Oamenii din rond n-avură timpul să scoată un strigăt. O mînă mare strecurată pe la spate, închizînd dintr-o dată gura fiecăruia dintre ei, îi trînti cu putere la pămînt. Pilletrousse şi alţi doi alergară şi ei, şi, în consecinţă, putură fără greutate să-i dezarmeze pe cei patru oameni uluiţi.

— Bine lucrat! zise Pierre Peuquoy. Acum, monseniore. trebuie să ne asigurăm de alte sentinele şi apoi să coborîm cu curaj la corpul de gardă. Avem două posturi de luat. Dar să nu vă temeţi că veţi fi copleşit de numărul lor. Mai bine de jumătate din garda civică este devotată francezilor şi-i aşteaptă pentru a li se alătura. Am să cobor primul ca să-i anunţ pe aceşti aliaţi de reuşita dumneavoastră. Ocupaţi-vă. în timpul ăsta, de sentinele. Cînd voi urca din nou, vorbele mele vor fi făcut de-acum trei sferturi din treabă.

— Ah! Ţi-aş mulţumi, Peuquoy, dacă această moarte a lui Martin-Guerre... Şi totuşi, crima asta, pentru dumneata este dreaptă...

— Încă o dată, lăsaţi asta în seama conştiinţei mele, domnule d'Exmès, zise grav rigidul burghez. Vedeţi-vă de treaba dumneavoastră în timp ce eu îmi voi vedea de a mea.

Totul se petrecu aproape aşa cum prevăzuse Pierre Peuquoy. Sentinelele ţineau în mare parte cu cauza franceză. Unul singur, care voi să reziste, fu repede legat şi făcut inofensiv. Cînd armurierul urcă, însoţit de Jean Peuquoy şi de cîţiva oameni siguri, toată partea de sus a fortului Risbank era de-acum în puterea contelui d'Exmes. Trebuiau să mai pună mîna pe corpul de gardă. Cu întăririle pe care le aduseseră cei doi Peuquoy, Gabriel nu şovăi să coboare de îndată. Profită cu dibăcie de primul moment de surpriză şi de nehotărîre. La această oră matinală, cea mai mare parte a celor care ţineau cu englezii, atît prin naştere cît şi prin interese, dormeau încă, fără nici o grijă, în paturile lor de campanie. Înainte de a se trezi bine erau legaţi fedeleş. Zarva, căci nu fu o luptă, nu dură decît cîteva minute. Prietenii lui Peuquoy strigau: «Trăiască Henric al II-lea! Trăiască Franţa!» Neutrii şi indiferenţii trecură imediat, după obicei, de partea celor victorioşi. Cei care încercară o oarecare rezistenţă trebuiră să cedeze în curînd în faţa numărului francezilor. Nu fură, în total, decît doi morţi şi cinci răniţi şi nu se traseră decît trei focuri de archebuză. Piosul Lactance cunoscu durerea de a avea pe suflet doi dintre aceşti răniţi şi unul dintre morţi. Din fericire, îşi făcuse rugăciunile din vreme. Nici nu sunase ora şase şi fortul Risbank era în puterea francezilor. Recalcitranţii şi suspecţii fură închişi în locuri sigure şi tot restul gărzii orăşeneşti îl înconjura şi-l salută pe Gabriel ca pe un eliberator. Astfel fu luat, aproape fără a se recurge la violenţă, în mai puţin de o oră, printr-un efort supraomenesc, acel fort pe care englezii nici măcar nu se gîndiseră să-l întărească, pînă într-atîta părea de bine păzit de mare. Acel fort care era totuşi cheia portului Calais şi cheia Calaisului însuşi. Treaba fu atît de bine şi atît de prompt condusă, încît turnul fu luat, vicontele îşi plasase noile sentinele şi în oraş nimeni nu ştia încă nimic.

— Dar atîta vreme cît Calaisul nu se va preda şi el, zise Pierre Peuquoy, nu socot sarcina noastră terminată. Aşa că, monseniore, sînt de părere să-l luaţi pe Jean şi jumătate din aceşti oameni ca să păstraţi fortul Rusbank, iar pe mine să mă lăsaţi să mă întorc în oraş

cu cealaltă jumătate. I-am sluji la nevoie pe francezi mai bine decît aici, prin vreo răscoală. După frînghiile lui Jean, e bine să folosiți acum armele lui Pierre.

— Nu ți-e teamă, zise Gabriel, ca lordul Wentworth, furios, să nu-ți joace vreo festă?

— N-aveți grijă! Voi fi cît se poate de șiret; cu dușmanii noștri de două veacuri trebuie să fii dibaci. Dacă e nevoie, îl voi acuza pe Jean că ne-a trădat. Am fost surprinși de forțe superioare nouă și constrînși, cu toată rezistența noastră, să fim la cheremul dumneavoastră. Toți acei care au refuzat să recunoască victoria dumneavoastră au fost alungați din fort. Lordul Wentworth e prea cufundat în treburile lui ca să nu ne creadă și să nu ne mulțumească.

— Fie! intră deci în Calais, zise Gabriel, văd eu că ești pe cît de brav, pe atît de șiret. Ești sigur că ai putea să mă ajuți, dacă încerc, la rîndul meu, o ieșire?

— Oh! Nu riscați asta, vă rog! zise Pierre Peuquoy. Nu sînteți destul de puternic și, printr-o ieșire, aveți puțin de cîștigat, dar de pierdut totul. Sînteți de neatacat în turnul dumneavoastră, în dosul acestor ziduri zdravene. Rămîneți aici. Dacă preluați ofensiva, lordul Wentworth ar putea să recîștige fortul Risbank. Și după ce ați făcut atîta, ar fi o nenorocire să vă înfrîngă.

— Dar ce, zise Gabriel, vrei să stau de pomană, cu sabia alături, în timp ce domnul de Guise și toți ai noștri se bat și-și riscă viața?

— Viața lor e a lor, monseniore, iar fortul Risbank este al Franței. Ascultați totuși: cînd voi socoti momentul potrivit și cînd nu va mai fi necesară decît o ultimă lovitură hotărîtoare pentru a smulge Calaisul englezilor, îi voi ridica și pe cei pe care-i aduc și pe toți ceilalți locuitori care-mi împărtășesc părerile. Atunci, cum totul va fi copt pentru victorie, veți putea ieși ca să ne dați o mînă de ajutor și să deschideți orașul ducelui de Guise.

— Dar cine mă va înștiința că mă pot hazarda?

— Dați-mi înapoi acel corn pe care vi l-am încerdințat. Cînd îl veți auzi sunînd din nou, ieșiți fără teamă ca să puteți lua parte, pentru a doua oară, la triumful pe care l-ați pregătit.

Gabriel îi mulțumi lui Pierre Peuquoy, alese împreună cu el oameni care trebuiau să intre în oraș ca să li se alăture la nevoie francezilor, și-i însoți pînă la porțile acelui fort Risbank. Cînd treaba fu gata, ceasul arăta șapte și jumătate și ziua începea a se albi pe cer; Gabriel voi să vegheze el însuși ca stindardele Franței, care trebuiau să-l liniștească pe domnul de Guise și să înspăimînte vasele engleze, să fie așezate pe fortul Risbank. Urcă prin urmare pe platforma martoră a evenimentelor din acea noapte teribilă și glorioasă. Se apropie, palid, de locul unde era prinsă scara de frînghie și de unde bietul Martin-Guerre fusese azvîrlit. Se aplecă tremurînd, socotind să zărească, pe stîncă, trupul mutilat al credinciosului său scutier. Dar cum privirea lui nu-l găsi, îl căută cu o surprindere amestecată cu un început de nădejde. O streașină de plumb, pe unde se scurgea apa de ploaie de pe turn, oprise trupul la jumătatea drumului în căderea lui formidabilă, și acolo îl văzu Gabriel atîrnat, îndoit în două, nemișcat.

Socotind că miruse, voi să-și facă ultimele îndatoriri.

Pilletrousse, care plîngea cu hohote, i se alătură. Se prinse zdravăn de scara de frînghie şi se lăsă în prăpastie.

Cînd urcă din nou, nu fără oarecare greutate, trupul prietenului său, i se păru că Martin mai respira. Un chirurg chemat în grabă constată şi el că trăieşte şi bravul scutier îşi recăpătă într-adevăr cunoştinţa. Dar se afla într-o stare jalnică. Avea un braţ sucit, o coastă şi un picior rupte. Chirurgul putea să-i pună braţul la loc, dar socotea necesară amputarea piciorului şi nu cuteza sa ia asupră-şi o operaţie atît de dificilă. Mai mult ca niciodată Gabriel se necăji că se afla, învingător, închis în fortul Risbank. Aşteptarea, care şi aşa era apăsătoare, deveni cumplită. Dacă s-ar fi putut lua legătura cu Ambroise Pare, poate că Martin-Guerre ar fi fost salvat.

VII

Lordul Wentworth la strîmtoare

Ducele de Guise, măcar că nici cu gîndul nu putea crede în succesul unei fapte atît de temerare, ţinea totuşi să vadă cu ochii lui dacă vicontele d`Exmes izbutise sau nu. În situaţia dificilă în care se găsea, nădăjduia chiar şi imposibilul. Înainte de ora opt, sosi deci călare, cu o suită nu prea numeroasă, pe faleza indicată de Gabriel şi de unde se putea într-adevăr vedea, prin lunetă, fortul Risbank. La prima privire pe care o aruncă în direcţia fortului, scoase un strigăt de triumf. Nu se înşelase: recunoştea bine stindardul şi culorile Franţei! Cei care-l înconjurau îi confirmară că nu era o iluzie şi-i împărtăşiră bucuria.

— Bravul meu Gabriel! strigă el. El singur a înfăptuit această minune! Acum avem, datorită lui, tot răgazul să pregătim şi să asigurăm luarea Calaisului. N-au decît să vină întăririle din Anglia. Gabriel o să le primească aşa cum merită.

— Monseniore, parcă le-aţi fi chemat, zise careva din suita ducelui care, chiar în acel moment, îşi îndreptase luneta spre mare. Priviţi, monseniore, vedeţi la orizont pînzele englezeşti?

— Sînt într-adevăr englezii noştri! spuse el. Drace! N-au pierdut vremea; adevărul e că nu-i aşteptam chiar atît de curînd! Ştiţi că dacă la ora asta am fi atacat Vieux-Château. sosirea pe neaşteptate a acestor întăriri ne-ar fi jucat un renghi destul de urît? Dublu prilej de recunoştinţă faţa de domnul d`Exmes! Nu ne dăruieşte numai victoria, ne scapă şi de ruşinea înfrîngerii. Dar, fiindcă nu sîntem grăbiţi, să vedem cum se vor purta noii veniţi şi cum se va comporta la rîndul său faţă de ei tînărul stăpîn al fortului Risbank.

Se făcuse ziua de-a binelea cînd vasele engleze sosiră în apropierea fortului. Drapelul francez se ivi, ca un spectru ameninţător, odată cu primele sclipiri ale dimineţii. Şi, ca pentru a le confirma această neaşteptată apariţie, Gabriel îi salută cu cîteva lovituri de tun. Nu se mai puteau deci îndoi! Într-adevăr, steagul francez fîlfîia pe turnul englez. Însemna deci că, la fel ca şi turnul, oraşul era şi el în puterea asediatorilor. Cu toată marea lor grabă, sosiseră deci prea tîrziu. După cîteva minute de nehotărîre, vasele engleze se îndepărtară încet,

reîntorcîndu-se la Dover. Aduseseră forțe suficiente ca să apere Calaisul, dar nu ca să-l recucerească.

— Bravo, Gabriel! strigă ducele de Guise încîntat. Ne-a pus în palmă Calaisul și noi n-avem decît să strîngem zdravăn palma ca să ținem bine acest frumos oraș...

Și, urcîndu-se pe cal, se întoarse fericit în tabără, preocupat de treburile asediului.

In momentul în care ducele de Guise își freca mîinile de bucurie, lordul Wentworth își smulgea părul de necaz. După o noapte tulburată, cum am văzut, de presentimente sinistre, lordul Wentworth adormise, în sfîrșit, spre dimineață; acum, tocmai ieșea din odaia sa cînd pretinșii înfrînți de la fortul Risbank, cu Pierre Peuquoy în frunte, aduseră în oraș fatala veste. Guvernatorul fu informat, ca de obicei, ultimul. In durerea și mînia sa nu-și putu crede urechilor. Porunci să fie adus șeful acestor fugari. I-l înfățișară imediat pe Pierre Peuquoy care intră pleoștit, cu o mutră de circumstanță. Șiretul burghez povesti, îngrozit, asaltul din noaptea precedentă și-i descrise pe cei «trei sute» de aventurieri încrîncenați care escaladaseră dintr-o dată fortul Risbank, ajutați, desigur, de vreun trădător, la care el, Pierre Peuquoy, n-avusese încă vreme să se gîndească.

— Dar cine-i comanda pe cei trei sute de oameni? întrebă lordul Wentworth.

— Dumnezeule! Fostul dumneavoastră prizonier, domnul d'Exmès, răspunse cu naivitate armurierul.

Lordul, încruntînd sprîncenele, fu izbit de o amintire:

— Stai! îi zise el lui Pierre Peuquoy, dar mi se pare că în timpul șederii sale aici a fost oaspetele dumitale?

— Oh, monseniore, răspunse Pierre fără să se tulbure. Am toate motivele să cred, de ce să v-o ascund! că vărul meu Jean, țesătorul, este amestecat în toată mașinația asta mai mult decît ar fi trebuit.

Lordul Wentworth îl privi pe burghez pieziș. Dar burghezul i se uită, fără să clipească, drept în față. Guvernatorul se simțea prea slab și-l știa pe Pierre Peuquoy prea puternic în oraș ca să-și dea pe față bănuielile. După ce-i mai ceru cîteva informații, îl concedie. Rămas singur, lordul Wentworth căzu într-o deznădejde adîncă. Și avea de ce! Orașul, redus doar la mica lui garnizoană, închis de acum încolo oricărui ajutor venit de pe uscat ori de pe mare, strîns între fortul Nieullay și fortul Risbank, care acum îl zdrobeau în loc să-l apere, nu mai putea să reziste decît cîteva zile sau poate chiar cîteva ore. Groaznică situație pentru superbul orgoliu al lordului Wentworth! «N-are importanță! își spuse el în șoaptă, palid încă de uimire și de ură, n-are importanță! Le voi vinde scump victoria! Calaisul e acum al lor, dar voi rămîne aici pînă la capăt și-i voi face să plătească scump o atît de prețioasă cucerire! Cît despre iubitul frumoasei Diana de Castro...» Se opri, un gînd urît îi brăzdă, cu o sclipire de bucurie, chipul întunecat... «Cît despre iubitul frumoasei Diana, reluă el cu un fel de mulțumire, dacă o fi să mă îngrop sub ruinele Calaisului, voi încerca cel puțin să-l fac să nu se poată bucura de moartea mea! Rivalul său mort și învins îi va rezerva o supriză înfricoșătoare».

Spunînd acestea, se năpusti afară din palat ca să reînsuflețească eroismul oamenilor și să dea porunci. Îmbărbătat și liniștit într-un

fel, dădu dovadă de un sînge rece cum numai desperarea o mai poate da celui ce nu mai îndrăzneşte să spere.

Zilele de 5 şi 6 ianuarie trecură în eforturi la fel de energice din partea asediaţilor şi din partea asediatorilor. Cetăţeni şi soldaţi atacau laolaltă, cu acelaşi curaj şi cu aceeaşi eroică încăpăţînare. Dar îndîrjita rezistenţă a lordului Wentworth era paralizată de o forţă superioară: mareşalul Strozzi, care conducea lucrările asediului, părea să ghicească toate mijloacele de apărare şi toate mişcările englezilor, ca şi cum zidurile Calaisului ar fi fost transparente. Sigur că duşmanul îşi procurase un plan al oraşului! Acest plan — ştim cine i-l înmînase ducelui de Guise. Astfel că vicontele d'Exmès, cniar absent, chiar stînd degeaba, era de folos alor săi şi, aşa cum remarcase. în recunoştinţa sa nepărtinitoare, ducele de Guise, înfluenţa lui salvatoare îşi exercita efectele chiar şi de la distanţă. Totuşi nemişcarea la care era obligat îl apăsa greu pe clocotitorul tînăr. Închis în locul cucerit de el, era obligat să-şi mărginească activitatea doar la supraveghere, care i se părea prea uşoară şi prea lesne de îndeplinit. După ce-şi făcea rondul din oră în oră cu acea atenţie deosebită cu care se obişnuise încă de la apărarea Saint-Quentinului, se întorcea să se aşeze la căpătîiul lui Martin-Guerre pentru a-l consola şi încuraja. Bravul scutier îndura suferinţele cu o răbdare demnă de admirat. Dar ceea ce-l uimea şi-l indigna era modul atît de crud în care se purtase faţă de el Pierre Peuquoy. Convins de nevinovăţia lui, vicontele d'Exmes se hotărî deci să-i povestească lui Martin-Guerre propria lui poveste sau cel puţin aşa cum o presupunea el: acum era limpede pentru el că un viclean profitase de uluitoarea asemănare cu Martin, pentru a făptui, sub numele acestuia, tot soiul de fapte urîte. Această descoperire Gabriel avu grijă s-o facă în prezenţa lui Jean Peuquoy. Jean se necăji şi se sperie de urmările faptei lui Pierre. Dar se nelinişti mai ales din pricina celuilalt — Martin-Guerre. Cine era acel ticălos? Era şi el însurat? Unde se ascundea?... Martin-Guerre, la rîndul lui, se înspăimîntă la gîndul unei atît de mari ticăloşii. Pe cît se bucura să-şi vadă conştiinţa descărcată de o grămadă de fapte rele, care-i fuseseră atîta vreme reproşate, pe atît se întrista gîndindu-se că numele său fusese folosit de un astfel de păcătos. Şi cine ştie ce fapte reprobabile mai făptuia încă tîlharul acela la adăpostul numelui său, poate chiar la această oră, cînd Martin zăcea în locul lui pe patul durerii! Ceea ce umplea mai ales de tristeţe şi de milă inima bunului Martin-Guerre era acea întîmplare cu Babette Peuquoy. Scuza acum brutalitatea lui Pierre Peuquoy. Nu numai că-l iertase, dar chiar îl aproba. Făcuse foarte bine că răzbunase astfel onoarea familiei sale! Acum Martin-Guerre era cel care-l consola şi-l liniştea pe consternatul Jean Peuquoy. Bunul scutier, tot consolîndu-l pe vărul Babettei, uita un lucru, şi anume că de fapt el plătise pentru adevăratul vinovat. Cînd Gabriel, surîzînd, îl făcu să bage de seamă acest lucru, Martin-Guerre spuse:

— Ei bine, ce importanţă mai are, la urma urmei binecuvîntez accidentul! Cel puţin, dacă supravieţuiesc, piciorul meu şchiop sau poate lipsă mă va deosebi de tîlharul care mi-a furat numele!

Dar vai! şi această slabă consolare era încă foarte îndoielnică,

fiindcă Martin-Guerre nu scăpase de primejdia morții. Era necesar ajutorul prompt al unui medic dibaci și două zile se și scurseseră fără ca starea alarmantă a lui Martin-Guerre să fi fost altfel ușurată decît prin cîteva pansamente. Pentru Gabriel acesta era unul din motivele cele mai arzătoare de a ieși din turn și adesea se ridica și trăgea cu urechea să asculte dacă nu cumva se aude acel sunet mult așteptat de corn care urma să-l smulgă, în sfîrșit, din inactivitatea lui silită. Abia în seara lui 6 ianuarie, cînd Gabriel era de-acum de treizeci și șase de ore stăpînul fortului Risbank, crezu că distinge, dinspre oraș, un tumult mai mare ca de obicei și că aude strigăte de triumf. Francezii izbutiseră, după o luptă din cele mai îndîrjite, să intre în Vieux-Château. Calaisul nu mai putea să reziste de-acum încolo decît cel mult douăzeci și patru de ore. Totuși, toată ziua de 7 trecu în eforturi disperate din partea englezilor de a recuceri o poziție atît de importantă și a se menține în ultimele puncte pe care le mai stăpîneau. Dar domnul de Guise, departe de a-și lăsa dușmanul să recucerească vreun pumn de pămînt, cîștiga încetul cu încetul avantaj asupra lui; și asta atît de singur încît în curînd deveni evident faptul că a doua zi Calaisul nu se va mai afla sub dominație engleză.

Era ceasul trei după-amiază. Lordul Wentworth, care nu se cruțase timp de șapte zile și care fusese văzut tot timpul în primele rînduri, sfidînd moartea, socoti că nu le mai rămîneau alor săi decît două ceasuri de rezistență. Atunci îl chemă pe lordul Derby:

— Cît crezi că mai putem rezista? îl întrebă el.

— Mă tem că nu mai mult de trei ore, răspunse lordul Derby.

— De două ore răspunzi sigur, nu-i așa?

— În afară de vreun eveniment neprevăzut, răspund, zise lordul Derby, măsurînd distanța pe care francezii o mai aveau de cucerit.

— Ei bine, prietene, îți încredințez comanda și mă retrag. Dacă englezii, în două ore, dar nu mai înainte, pricepi? dacă în două ore nu mai au nici o șansă, îți îngădui, ba chiar îți ordon, să suni retragerea și să ceri capitularea.

— Deci în două ore, milord, zise lordul Derby.

Wentworth îi arătă locotenentului său condițiile în care trebuia să ceară pace și pe care ducele de Guise i le va aproba fără nici o îndoială.

— Dar, îl făcu atent lordul Derby, trebuie să-i cer ducelui de Guise să vă primească răscumpărarea, nu-i așa?

Un foc întunecat străluci în privirea mohorîtă a lordului Wentworth.

— Nu, nu, zise el cu un surîs ciudat, nu te ocupa de mine, prietene. Mi-am asigurat eu însumi tot ceea ce-mi trebuie, tot ceea ce-mi doresc.

— Totuși...

— Destul! zise guvernatorul cu autoritate. Fă numai ceea ce-ți spun și nimic mai mult. Adio! Du în Anglia mărturia că am făcut tot ceea ce a fost omenește cu putință pentru a-mi apăra orașul și că n-am cedat decît în fața fatalității. În ce te privește, luptă pînă în ultima clipă, dar cruță onoarea și sîngele englez, Derby. Acestea sînt ultimele mele cuvinte. Adio!

Şi, strîngînd mîna lordului Derby, Wentworth părăsi locul luptei şi se retrase singur în palatul său pustiu, interzicînd, prin ordinele cele mai severe, să fie însoţit de careva.

VIII

Dragoste disprețuită

Lordul Wentworth era sigur de două lucruri: mai întîi că îi rămîneau două ceasuri bune înainte de predarea Calaisului, căci lordul Derby nu va cere capitularea decît după două ore. Pe urmă, că avea să-şi găsească palatul gol: căci avusese precauţia să-şi trimită toţi oamenii în luptă încă de dimineaţă. Andre, pajul francez al doamnei de Castro, fusese închis din porunca lui. Diana era deci singură, cel mult cu una sau două din slujnicele ei. Reîntors acasă, constată că palatul era într-adevăr pustiu ca şi Calaisul, care, aidoma unui trup din care viaţa e pe ducă, îşi concentrase uitima sa energie în locul unde se dădea bătălia. Lordul Wentworth, mohorît, înversunat şi într-un fel năucit de disperare, se îndreptă glonţ spre apartamentul pe care-l ocupa doamna de Castro. Nu se anunţă Dianei, cum avea obiceiul, ci intră pe neaşteptate, ca un stăpîn. Fără s-o salute pe Diana, i se adresă poruncitor cameristei:

— Tu, zise el, ieşi afară! E posibil ca francezii să pună încă în seara asta mîna pe oraş şi eu n-am nici răgazul, nici mijlocul să te ocrotesc. Du-te la tatăl tău. Acolo ţi-e locul. Pleacă imediat şi spune celor două sau trei femei care mai sînt aici că le poruncesc să facă şi ele la fel!

— Dar, milord... murmură camerista.

— Ei! zise guvernatorul bătînd din picior cu mînie, n-ai auzit ce ţi-am spus?

— Totuşi, milord... zise la rîndul ei Diana.

— Ieşi! strigă lordul Wentworth cu un gest poruncitor.

Camerista ieşi îngrozită.

— Nu vă mai recunosc, milord, zise Diana după o tăcere plină de spaimă.

— Pentru că nu m-ai văzut pînă acum învins, doamnă, răspunse lordul Wentworth cu un surîs amar. Te-ai dovedit pentru mine un adevărat profet al dezastrului şi al blestemului şi-am fost într-adevăr un smintit că nu te-am crezut. Sînt învins, învins fără speranţă. Bucură-te!

— Succesul francezilor este într-adevăr sigur? întrebă Diana, care avu grijă să-şi ascundă bucuria.

— Cum să nu fie sigur, doamnă? Fortul Nieullay, fortul Risbank şi Vieux-Château sînt în puterea lor. Ţin oraşul între trei focuri. Ce mai, Calaisul e al lor. Bucură-te!

— Oh! zise Diana, cu un adversar ca dumneata, milord, nu poţi fi niciodată sigur de victorie şi-ţi mărturisesc că mă îndoiesc de asta.

— Ei, doamnă, nu vezi că mi-am părăsit compatrioţii? După ce-am asistat pînă la capăt la luptă, n-am vrut să mai asist şi la înfrîngere. Peste o oră şi jumătate lordul Derby se va preda. Peste

o oră și jumătate, doamnă. francezii vor intra în Calais și vicontele d`Exmes împreună cu ei. Bucură-te!

— Spui asta, milord, pe un astfel de ton, încît nu știu dacă trebuie să te cred, zise Diana, care totuși începea să nădăjduiască și a cărei privire străluci la gîndul eliberării.

— Ca să te conving, doamnă, trebuia să-ți fi spus: într-un ceas și jumătate francezii vor intra triumfători în Calais și vicontele d`Exmes împreună cu ei. Deci tremură!

— Ce vrei să spui? strigă Diana pălind.

— Cum? Nu m-am exprimat destul de clar? zise lordul cu un rîs amenințător, apropiindu-se de ea. Într-un ceas și jumătate, doamnă, rolurile noastre vor fi schimbate. Dumneata vei fi liberă și eu prizonier. Vicontele d`Exmes va veni să-ți redea libertatea, dragostea, fericirea, iar pe mine mă va arunca în vreun fund de groapă. Tremură!

— Pentru ce să tremur? zise Diana, dîndu-se înapoi sub privirea întunecată și înflăcărată a lordului.

— Dumnezeule! Dar e lesne de priceput! In momentul acesta mai sînt încă stăpîn, peste un ceas și jumătate voi fi sclav, sau mai curînd peste un ceas și un sfert, căci minutele trec. Într-o oră și un sfert voi fi în puterea dumitale; acum însă ești dumneata în puterea mea. Într-un ceas și un sfert vicontele d`Exmes va fi aici; deocamdata însă, sînt eu aici. Deci bucură-te și în același timp tremură, doamnă!

— Milord! Milord! strigă Diana îmbrîncindu-l pe lord, ce vrei de la mine?

— Ce vreau de la tine? zise guvernatorul cu voce înăbușită.

— Nu te apropia, ticălosule! Strig! zise Diana în culmea spaimei.

— Strigă, cheamă, mi-e perfect egal, zise lordul cu o liniște sinistră. Palatul e pustiu, străzile sînt pustii. Nimeni nu va veni la strigătele tale, cel puțin nu înainte de o oră. Iată: nici măcar nu m-am deranjat să închid ușile și ferestrele, atît sînt de sigur că nu va veni nimeni înainte de un ceas.

— Dar într-o oră vor veni, zise Diana, și te voi acuza, te voi denunța, te vor ucide.

— Nu, zise rece lordul Wentworth, îmi voi pune capăt zilelor. Crezi că pot să supraviețuiesc Calaisului? Într-o oră mă voi omorî, sînt hotărît. Dar să nu mai vorbim despre asta. Pînă atunci, voi fi amantul tău și-mi voi satisface totodată și setea de răzbunare și dragostea. Haide, frumoaso, refuzul și disprețul nu mai sînt la modă, nu te mai rog, îți poruncesc!

— Iar eu mă omor! strigă Diana scoțînd din sîn un pumnal. Dar înainte de a avea timpul să și-l împlînte în piept, lordul Wentworth se năpusti spre ea, îi apucă mîinile gingașe cu mîinile sale viguroase, îi smulse pumnalul și-l aruncă departe.

— Nu încă! striga lordul Wentworth. Încă nu vreau, doamnă, să te omori. După, n-ai decît să faci ce vrei, și dacă ai să mă iubești pînă într-atît încît să mori cu mine decît să trăiești cu el, n-ai decît. Dar această ultimă oră, căci n-a mai rămas decît o oră, această ultimă oră din viața ta îmi aparține: n-am decît această oră ca să mă despăgubesc de veșnicia iadului! Crede-mă deci că nu voi renunța la ea.

Voi s-o cuprindă în braţe. Atunci, gata să leşine şi simţind că puterile o părăsesc, Diana i se aruncă la picioare.

— Milă! milord, strigă ea, milă! Îţi cer iertare şi milă în genunchi. Aminteşte-ţi că eşti un gentilom!

— Un gentilom! zise lordul Wentworth clătinînd din cap, da, am fost gentilom şi m-am comportat ca un gentilom, mi se pare, atîta vreme cît nădăjduiam, cît triumfam, cît trăiam. Dar acum, nu mai sînt gentilom, sînt pur şi simplu om, un om pe cale de a muri şi care vrea să se răzbune.

O ridică pe doamna de Castro, care zăcea la picioarele lui, strîngînd-o nestăpînit. Frumosul trup al Dianei se lovi de pielea groasă a centironului său. Fata voi să strige, să roage, dar nu mai putea. În acel moment, în stradă se auzi zarvă mare.

— Ah! strigă Diana, ai cărei ochi stinşi se reînsufleţiră din nou de puţină speranţă.

— Bun! zise lordul, se pare că locuitorii încep să se prade între ei, aşteptîndu-i pe duşmani. Mă rog! Bine fac, pe legea mea! Mai ales că însuşi guvernatorul le dă exemplu!

O ridică pe Diana, ca pe un copil, şi o aşeză, zdrobită şi abia răsuflînd, pe un pat care se afla acolo.

— Milă! mai putu ea să spună.

— Nu, nu! zise lordul.

Dar guvernatorul nu mai avu vreme să sărute buzele decolorate ale fetei, căci zarva se apropie şi uşa fu deschisă cu zgomot. Vicontele d'Exmes, cei doi Peuquoy şi cîţiva arcaşi francezi apărură în prag. Gabriel se năpusti spre lordul Wentworth, cu sabia în mînă.

— Ticălosule! Om de nimic! Laşule!

Lordul Wentworth îşi apucă sabia lăsată pe un fotoliu.

— Înapoi! strigă Gabriel alor săi, care se pregăteau să intervină. Vreau să-l pedepsesc singur pe acest nemernic!

Cei doi adversari, fără să mai adauge vreun cuvînt, îşi încrucişară spadele cu furie. Pierre şi Jean Peuquoy şi însoţitorii lor se dădură la o parte ca să le facă loc, martori muţi, dar nu indiferenţi la această luptă încrîncenată. Diana îşi pierduse de mult cunoştinţa. Acest ajutor providenţial sosise mai repede decît se aştepta lordul Wentworth. Pierre Peuquoy, conform făgăduielii făcute lui Gabriel, aţîţase şi înarmase pe cei care erau de partea Franţei. Or, victoria fiind neîndoielnică, numărul acestora crescuse simţitor. Majoritatea erau burghezi chibzuiţi şi prudenţi, care căzuseră de acord să capituleze. Armurierul aşteptase ca oastea lui să fie destul de puternică şi asediul destul de avansat ca să nu expună viaţa celor care erau mîndri de el. De îndată ce Vieux-Château fusese luat, se hotărîse să se apuce de treabă. Dar nu-şi putu aduna oamenii chiar fără nici o greutate. În momentul în care lordul Wentworth părăsise breşa, începuse şi răscoala internă. Dar pe cît de îndelete fusese pregătită această răscoală pe atît fu de năprasnică. La sunetul răsunător al cornului lui Pierre Peuquoy, vicontele d'Exmes, Jean şi jumătate din oamenii lor dădură năvală, ieşind din fortul Risbank. Slabul detaşament care păzea oraşul în această parte fu repede dezarmat şi porţile se deschiseră în faţa francezilor. Apoi, toţi cei care ţineau cu cei doi Peuquoy, încurajaţi de succes, năvăliră către breşă, unde lordul

Derby se străduia să le mai țină piept. Dar, prins astfel între două focuri, Derby trebui să bată în retragere. Drapelul francez intrase de acum în Calais adus de vicontele d'Exmès. Garda civică amenința să deschidă ea însăși asediatorilor porțile. Așa că lordul Derby, nemaiavînd ce face, trebui să se predea. La urma urmelor, o oră de rezistență în plus sau în minus nu mai avea nici o importanță, în schimb, dacă renunța să mai lupte, putea trage unele foloase.

Lordul Derby își trimise deci solii la ducele de Guise. Era tot ceea ce cereau în acest moment Gabriel și cei doi Peuquoy. Numai că lipsa lordului Wentworth îi neliniști. Lăsară deci brești, unde mai răsunau încă ultimele împușcături și, împreună cu doi sau trei soldați devotați, luară repede drumul către palatul guvernatorului. Cum toate ușile erau deschise, intrară fără nici o dificultate pînă în odaia doamnei de Castro. Spada mînuită de iubitul Dianei se întinse asupra fiicei lui Henric al II-lea pentru a o feri de cea mai lașă dintre crime.

Lupta lui Gabriel cu guvernatorul fu lungă. Cei doi adversari păreau la fel de pricepuți în ale scrimei. Arătau, și unul și celălalt, același sînge rece și aceeași furie. Spadele se răsuceau ca doi șerpi și se încrucișau ca două fulgere. Totuși, în cele din urmă, lordului Wentworth îi scăpă din mînă sabia, smulsă de un atac viguros al vicontelui d'Exmes. Cum lordul voi să se ferească pentru a evita lovitura, alunecă pe parchet și căzu. Mînia, disprețul, ura și toate sentimentele care clocoteau în inima lui Gabriel nu mai lăsară loc generozității. Într-o clipă se năpusti asupra lui, cu sabia îndreptată către pieptul acestuia. Nici unul dintre cei ce asistaseră la această luptă nu opri brațul învingătorului. Dar Diana de Castro, care între timp își revenise din leșin, văzu, pricepu totul și se repezi între Gabriel și lordul Wentworth. Printr-o ciudată coincidență, scoase, cînd își veni în simțiri, același strigăt pe care-l scosese leșinînd:

— Milă!

Se ruga pentru cel de care se rugase în zadar. Gabriel, la vederea Dianei, la auzul glasului ei, nu mai simți decît duioșie și dragoste. Îndurarea luă deci dintr-o dată locul furiei din sufletul lui.

— Vrei să trăiască, Diana? o întrebă el pe iubita lui.

— Te rog, Gabriel, zise ea, lasă-l să aibă vreme să se căiască.

— Fie! zise tînărul.

Și ținîndu-l sub genunchiul său pe lordul Wentworth, zise liniștit celor doi Peuquoy și arcașilor:

— Voi, ceilalți, apropiați-vă și legați-l pe acest om! Apoi, azvîrliți-l în temnița propriului său palat, pînă ce domnul duce de Guise îi va hotărî soarta.

— Nu, ucideți-mă, ucideți-mă! strigă lordul Wentworth zbătîndu-se.

— Faceți ce v-am spus, urmă Gabriel fără a slăbi strînsoarea. Încep să cred că viața va fi pentru el o pedeapsă mai cumplită decît moartea.

Îl ascultară pe vicontele d'Exmès și lordul Wentworth, deși se zbătu și înjură, fu într-o clipă legat fedeleș. Apoi doi oameni îl apucară și-l duseră, fără nici o ceremonie. Gabriel se adresă atunci lui Jean Peuquoy în prezența vărului său:

— Prietene, i-am istorisit în fața dumitale lui Martin-Guerre ciudata lui poveste; acum ai dovezile nevinovăției sale. Ai deplîns

cruda nedreptate care l-a lovit pe nevinovat în locul vinovatului; știu că vrei să pui capăt suferinței pe care o îndură în acest moment Martin, pentru altul. Fă-mi deci un serviciu...

— Bănuiesc, îl întrerupse Jean. Trebuie să mă duc să-l caut pe doctorul Ambroise Pare care poate să-l salveze pe scutierul dumneavoastră. Plec, și ca să fie cît mai bine îngrijit, voi porunci să-l ducă de îndată la noi, dacă lucrul aceasta se poate face fără vreun pericol pentru el.

Pierre Peuquoy îi privea și-i asculta pe Gabriel și pe vărul său, uluit.

— Hai, Pierre, îi zise Jean, hai să-mi dai o mînă de ajutor. Am să-ți explic pe drum despre ce-i vorba și sînt convins că îmi vei da dreptate. Ai să fii gata să repari răul pe care l-ai făptuit fără voie.

După ce-i saluta pe Diana și pe Gabriel, Jean ieși, luîndu-l și pe Pierre care și începuse să-l descoasă.

IX

Iubire împărtășită

Diana se aruncă în brațele lui Gabriel.

— O, Gabriel, zise ea, trebuie să-ți mulțumesc și să te binecuvîntez. Înainte de a leșina m-am gîndit la tine, și tu ai venit... Îți mulțumesc, îți mulțumesc!

— Diana, cît am suferit de cînd nu te-am mai văzut, și cît de multă vreme a trecut de cînd nu te-am mai văzut!

Începură să-și povestească ce făcuseră și simțiseră fiecare, în timpul acestei lungi despărțiri.

Calais, ducele de Guise, învinșii, învingătorii, totul fusese uitat. Zgomotul și zarva care-i înconjurau pe cei doi îndrăgostiți nu mai ajungeau pînă la ei. Pierduți în lumea lor de dragoste, nu mai vedeau, nu mai auzeau cealaltă lume tristă. Cînd ai îndurat atîtea necazuri și atîta spaimă, sufletul slăbește, se înmoaie din pricina suferinței și, puternic în fața greutăților, nu mai știe să reziste în fața fericirii. În această caldă atmosferă plină de emoție, Diana și Gabriel se lăsară în voia calmului și bucuriei. După scena dragostei violente, urmă o alta, oarecum asemănătoare și totuși diferită.

— Cît de bine e lîngă tine! spuse Diana. În loc de omul nemilos pe care-l uram și a cărui dragoste mă speria, ce fericire să mă bucur de prezența ta atît de liniștitoare.

— Eu, zise Gabriel, începînd din copilărie, cînd am fost atît de fericiți fără să ne dăm seama, nu-mi amintesc să mai fi avut în biata mea viață, atît de agitată și de solitară, un singur moment care să se compare cu acesta.

Tăcură, contemplîndu-se unul pe celălalt. Apoi Diana spuse:

— Vino și te așază lîngă mine, Gabriel; nu știu dacă mă crezi, dar tot timpul n-am făcut decît să mă gîndesc la acest moment. Am simțit că tu vei fi cel care mă va elibera și că, în caz de primejdie, tu vei fi cavalerul care mă va salva.

— Pe mine, zize Gabriel, gîndul la tine, Diana, mă atrăgea ca un

magnet și mă călăuzea ca o lumină. Măcar că alte motive ar fi trebuit să mă împingă, poate că nu mi-ar fi trecut prin minte să cuceresc Calaisul dacă tu n-ai fi fost prizonieră aici, dacă gîndul la primejdiile care te pîndeau nu m-ar fi însufleţit şi încurajat. Apoi, după o pauză: Oh! Cît eşti de frumoasă, Diana!

— Şi tu cît eşti de viteaz, Gabriel.

Erau aşezaţi foarte aproape unul de celălalt; mîinile lor se întîlniră şi se strînseră. Începuse să se înnopteze. Diana, cu fruntea roşind, se ridică şi făcu cîţiva paşi prin cameră.

— Te îndepărtezi, fugi de mine, Diana! zise cu tristeţe tînărul.

— Oh! nu, făcu ea cu însufleţire, apropiindu-se. De tine nu mi-e frică, Gabriel... Totuşi...

— Diana! zise Gabriel luîndu-i mîna. Nu vrei să încercăm să fim un pic fericiţi după ce-am îndurat atîta?

— Da, ai dreptate, Gabriel! Să uităm un moment lumea şi zarva din jur. Să trăim ora asta minunată şi unică! Ai dreptate! De ce să suferim atîta?

Şi-şi puse capul pe umărul tînărului; ochii ei mari de catifea se închiseră încetişor; pletele atinseră buzele arzătoare ale tînărului.

De data asta el fu cel care se ridică tremurînd, pierdut.

— Ce e? întrebă Diana deschizînd ochii miraţi şi galeşi.

El căzu palid în genunchi în faţa ei şi-o cuprinse în braţe.

— O, Diana, cît te iubesc! strigă el din adîncul inimii.

— Şi eu te iubesc, Gabriel! răspunse Diana fără teamă, dînd glas inimii.

Feţele li se apropiară, buzele li se uniră, sufletele li se contopiră într-un sărut nesfîrşit. Dar, dintr-o dată, Gabriel se smulse de lîngă fată.

— Lasă-mă! Lasă-mă să fug... strigă el cu adîncă groază.

— Să fugi! De ce să fugi? întrebă ea surprinsă.

— Diana! Diana! Dacă-mi eşti soră? zise el fără să vrea.

— Soră? repetă Diana uluită.

Gabriel se opri, mirat şi parcă năucit de propriile cuvinte, şi trecîndu-şi mîna peste fruntea înfierbîntată se întrebă cu glas tare:

— Ce-am spus?

— Într-adevăr, ce-ai spus? Ce se ascunde sub aceste vorbe? Sora ta! Cum adică?

Tînărul tăcu.

— Gabriel, zise grav doamna de Castro, să ştii că nu-s mînată de o vană curiozitate; dar mi-ai spus prea mult sau prea puţin pentru liniştea mea. Acum eşti obligat să mergi pînă la capăt.

— Cu neputinţă! strigă Gabriel cu un soi de spaimă.

— Şi de ce mă rog? Ceva îmi spune că aceste taine îmi aparţin tot atît cît şi ţie şi că n-ai dreptul să mi le ascunzi.

— Aşa e, zise Gabriel, şi la urma urmei ai tot atîtea drepturi cît şi mine la aceste taine. Numai că, vezi tu, am jurat în faţa regelui să nu spun nimănui nimic.

— Ai jurat! Ei bine, ţine-ţi acest jurămînt faţă de străini, dar nu faţă de mine, care, după propria ta mărturisire, am aceleaşi drepturi ca şi tine la această taină. Crezi că sufletul meu trecut prin atîtea încercări nu va şti să păstreze, să ferece cu gelozie această taină

încredințată mie, care-mi aparține în aceeași măsură cît și ție?

Vocea dulce și mîngîietoare a Dianei continuă astfel, înmuind fibrele lăuntrice ale tînărului.

Simțind că Gabriel, pe jumătate învins, șovăie totuși, ea zise:

— Dealtminteri, bagă de seamă, sînt logodnica ta, nu te iubesc și nu te-am iubit decît pe tine, și nu știu de ce n-aș fi a ta; văd că acest lucru te sperie și te neliniștește, nu mă poți totuși împiedica să-mi apropii capul de umărul tău și buzele de fruntea ta...

Dar Gabriel, cu inima strînsă, o îndepărtă din nou, strigînd:

— Nu! Fie-ți milă de mine! Văd că vrei cu tot dinadinsul să afli acea taină care mi-a scăpat; ei bine, decît să făptuiesc o crimă, prefer să-ți spun despre ce e vorba. Află, Diana, că s-ar putea să fii fata contelui de Montgommery, tatăl meu!

— Sfîntă Fecioară! murmură doamna de Castro zdrobită de această descoperire. Dar cum asta?

— Aș fi voit ca viața ta pură și liniștită să nu cunoască niciodată această poveste plină de spaimă și de crime. Dar, cum simt că bietele mele puteri nu pot lupta cu dragostea pe care ți-o port, m-am hotărît totuși să-ți spun totul.

— Te ascult, zise Diana speriată, dar atentă.

Cînd Gabriel isprăvi acea lungă poveste, Diana strigă:

— E înfricoșător! Cu atît mai mult cu cît oricare ar fi ieșirea, scoarta noastră tot nenorocită va fi. Dacă sînt fata contelui de Montgommery, tu îmi ești ftare. Dacă sînt fata regelui, ești, pe bună dreptate, dușmanul tatei. In orice caz, vom fi despărțiți pentru vecie.

— Nu, Diana. Nenorocirea noastră nu e chiar fără nădejde.

Și Gabriel îi dezvălui apoi doamnei de Castro pactul straniu și primejdios pa care-l încheiase cu Henric al II-lea și făgăduiala solemnă a regelui de a reda libertatea contelui de Montgommery, dacă fiul său, după ce apărase orașul Saint-Quentin împotriva spaniolilor, va lua înapoi orașul Calais de la englezi. Or, Calaisul era, de un ceas, oraș francez, și Gabriel socotea că își ținuse promisiunea. Pe măsură ce vorbea, nădejdea risipea puțin cîte puțin tristețea de pe chipul Dianei așa cum aurora risipește întunericul. Cînd Gabriel isprăvi, ea se reculese un moment, apoi, întinzîndu-i mîna, spuse cu fermitate:

— Bietul meu Gabriel, atît trecutul cît și prezentul ne despart. Dar să nu ne lăsăm copleșiți. In ce mă privește, voi încerca să mă arăt tare și curajoasă, ca și tine. Esențialul acum e să ne lămurim soarta ori într-un fel ori în altul. Cred că suferințele noastre se apropie de sfîrșit. Tu ți-ai ținut pînă acum angajamentele față de rege. Nădăjduiesc că și regele și le va ține pe ale sale față de tine. Ce socoți să faci acum?

— Domnul duce de Guise, răspunse Gabriel, a fost confidentul și într-un fel complicele a tot ceea ce am încercat pînă acum. Știu că fără el n-aș fi făcut nimic; dar și el știe că n-ar fi făcut nimic fără mine. Așa că numai el, el singur poate și trebuie să-i arate regelui contribuția mea în această nouă cucerire. Pot, cu atît mai mult, să nădăjduiesc în acest act de dreptate din partea lui, cu cît zilele acestea s-a angajat pentru a doua oară, în mod solemn, să-și țină făgăduiala. Vreau deci să-i reamintesc domnului de Guise de făgăduiala făcută,

să-i cer o scrisoare către majestatea-sa, apoi prezența mea aici nemaifiind necesară, să plec îndată la Paris.

În vreme ce Gabriel vorbea cu însuflețire și-n vreme ce Diana îl asculta cu ochii strălucind de nădejde, ușa se deschise și Jean Peuquoy apăru, distrus și consternat.

— Ei bine! Ce este? întrebă Gabriel neliniștit. Martin-Guerre se simte cumva rău?

— Nu, domnule viconte, răspunse Jean Peuquoy. Marrin-Guerre, dus la noi acasă, a și fost consultat de jupînul Ambroise Paré. Cu toate că tăierea piciorului a fost socotita necesară, jupînul Paré vă poate asigura că viteazul dumneavoastră slujitor va supraviețui operației.

— Minunată veste! zise Gabriel. Ambroise Paré se află lîngă el?

— Monseniore, zise cu tristețe burghezul, a fost obligat să-l părăsească pentru un alt rănit aflat într-o situație și mai disperată...

— Cine anume? întrebă Gabriel schimbîndu-se la față. Mareșalul Strozzi? Domnul de Nevers?...

— Domnul duce de Guise, care în acest moment e pe moarte, răspunse Jean Peuquoy.

Gabriel și Diana scoaseră în același timp un strigăt de durere.

— Și mai spuneam că suferințele noastre se apropie de sfîrșit! zise după o tăcere doamna de Castro.

X

Însemnatul

Și totuși nădejdea nu era cu desăvîrșire pierduta pentru Gabriel și Diana, atîta vreme cît ducele de Guise mai respira încă. Nenorociții se agață cu lăcomie de șansa cea mai nesigură, ca naufragiații de orice scîndură care plutește.

Vicontele d'Exmes o părăsi deci pe Diana ca să se ducă să vadă el însuși cît de puternică era noua lovitură ce-l încovoia chiar în clipa cînd soarta părea să fi devenit mai puțin aspră cu el. Jean Peuquoy, care-l însoțea, îi povesti pe drum ce se întîmplase. Lordul Derby, somat de burghezii răzvrătiți să se predea înainte de ora fixată de lordul Wentworth, se pregătea să-și trimită solii ca să trateze condițiile capitulării. Totuși în multe locuri lupta mai continua înverșunată, pe de o parte datorită mîniei celor învinși, pe de alta nerăbdării învingătorilor.

François de Lorena, soldat tot atît de curajos pe cît de dibaci general, se amesteca unde era învălmășeala mai crîncenă și mai periculoasă. Călare, expus loviturilor îndreptate asupra lui din toate părțile, îi însuflețea calm pe ai săi și cu fapta și cu vorba. Un surîs mîndru flutură pe nobilul său chip; căci asta însemna consfințirea definitivă a victoriei pe care o vedea astfel venind către el.

— Opriți! strigă el în toiul bătăliei, celor care-l înconjurau. Calaisul se predă! Jos armele!

Își ridică viziera căștii și, dînd pinteni calului, făcu cîțiva pași, cu ochii fixați asupra acelui steag, semnul triumfului său și al păcii.

Începea să se întunece şi tumultul încă nu încetase. Un soldat englez, care nu-i văzuse pe soli şi nici nu auzise. în acea zarvă, strigătul ducelui de Guise, se năpusti în galopul calului şi cum ducele, distrat, fără ca măcar să se uite la obstacolul care i se ivi în cale. dădu pinteni bidiviului ca să treacă pe alături, soldatul îl lovi cu lancea în cap.

— ...Nu mi-au putut spune, continuă Jean Peuquoy, în ce loc al obrazului a fost atins domnul duce de Guise; dar e sigur că rana e cumplită. Lemnul lancei s-a rupt şi fierul a rămas în rană. Ducele, fără să rostească un cuvînt. a căzut cu fruntea înainte pe oblîncul şeii sale. Se pare că englezul care a dat această lovitură dezastruoasă a fost făcut fărîme de francezii furioşi. Dar asta nu-l mai salvează pe domnul de Guise! L-au dus ca şi mort! De atunci nu şi-a mai recăpătat cunoştinţa.

— Deci oraşul Calais nu-i încă al nostru? întrebă Gabriel.

— Oh, ba da, răspunse Jean Peuquoy. Domnul duce de Nevers i-a primit pe soli şi a impus, ca stăpîn, condiţiile cele mai avantajoase. Dar cîştigarea unui asemenea oraş abia dacă va compensa pentru Franţa pierderea unui astfel de erou.

— Dumnezeule! vorbeşti despre el ca şi cum ar fi murit! spuse Gabriel tremurînd.

— Nici mult nu mai are, rosti ţesătorul plecîndu-şi capul.

— Unde mă duci acum? Ştii unde l-au transportat?

— La corpul de gardă de la Château-Neuf, aşa i-a spus jupînului Ambroise Paré omul care ne-a adus vestea. Jupînul Paré s-a dus într-acolo, iar eu am venit încoace să vă înştiinţez pe domnia-voastră.

— Nu pot decît să mă întristez ca şi ceilalţi şi chiar mai mult decît ceilalţi, zise vicontele d`Exmes. Dar, adăugă el, atît cît îmi îngăduie întunericul să disting obiectele, mi se pare că ne apropiem.

— Iată, într-adevăr, Château-Neuf, zise Jean Peuquoy.

Burghezi şi soldaţi, o mare mulţime agitată, se înghesuiau în jurul corpului de gardă unde fusese adus ducele de Guise. Întrebările, presupunerile şi comentariile circulau de la un grup la altul. Vicontele d`Exmes şi Jean Peuquoy izbutiră cu greu să-şi facă loc prin toată mulţimea aceea, ca să ajungă pînă la treptele corpului de gardă, a cărui intrare era apărata de un puternic detaşament de halebardieri şi de suliţaşi. Unii dintre ei aveau torţe aprinse care-şi proiectau luminile roşietice asupra masei mişcătoare a norodului. Gabriel tresări, zărindu-l în această lumină nesigură, în picioare, la capătul scărilor, pe Ambrois Paré, întunecat, nemişcat, cu sprîcenele încruntate, şi strîngîndu-şi convulsiv braţele încrucişate peste pieptul emoţionat. Lacrimi de durere şi de indignare străluceau în frumoasa lui privire. În spatele lui se afla Pierre Peuquoy, la fel de mohorît şi de abătut ca şi el.

— Dumneata aici, jupîne Paré! strigă Gabriel. Dar ce faci aici? Dacă domnul duce de Guise mai are o fărîmă de viaţă, locul dumitale este alături de el!

— Eh! Nu mie trebuie să-mi spuneţi asta, domnule d`Exmes! replică cu însufleţire chirurgul, cînd, ridicîndu-şi ochii, îl recunoscu pe Gabriel. Spuneţi asta, dacă aveţi autoritate, garzilor astea stupide!

— Cum! Nu te lasă să treci? întrebă Gabriel.

— Nu vor să audă nimic, zise Ambroise Paré. Şi cînd te gîndeşti

că o viață atît de prețioasă depinde de o atît de nenorocită încăpățînare!

— Dar trebuie să intri! zise Gabriel, poate că n-au priceput despre ce e vorba.

— Mai întîi ne-am rugat, zise Peuquoy intervenind, pe urmă am amenințat. La rugămințile noastre au rîs, iar cînd i-am amenințat ne-au lovit. Jupînul Paré, care a vrut să intre cu forța, a fost respins cu violență și lovit cu patul unei halebarde.

— Te cred, zise Ambroise Paré cu amărăciune, n-am nici colier de aur, nici pinteni.

— Așteaptă, zise Gabriel, te ajut eu să intri...

Înaintă către treptele corpului de gardă. Dar un sulițaș, înclinîndu-se la vederea lui, îi bară drumul.

— Iertare, îi spuse el cu respect, avem consemn să nu lăsăm pe nimeni să intre, oricine-ar fi!

— Caraghiosule! zise Gabriel, care încă se stăpînea, consemnul tău este și pentru vicontele d'Exmès, căpitanul gărzilor majestății-sale și prietenul domnului de Guise? Unde ți-e șeful, să vorbesc cu el?

— Monseniore, el păzește poarta interioară, zise mai umil sulițașul.

— Mă duc eu la el, zise poruncitor vicontele d'Exmès. Haide, jupîne Paré, urmează-mă!

— Monseniore, dumneavoastră puteți trece, dar ăsta nu!

— Și de ce, mă rog? întrebă Gabriel. De ce chirurgul să nu se ducă la rănit?

— Toți chirurgii, medicii și vracii, zise sulițașul, cel puțin cei recunoscuți și cu patalama, au fost chemați lîngă monseniorul. Nu mi s-a spus c-ar mai lipsi vreunul.

— Eh! Iată într-adevăr un lucru care mă uimește! zise cu un dispreț ironic Ambroise Paré.

— Asta n-are brevet, continuă soldatul. Îl cunosc eu bine. E adevărat, a salvat mulți soldați, dar nu-i făcut pentru duci!

— Ține-ți gura! strigă Gabriel. Jupînul Pare o să treacă odată cu mine!

— Cu neputință, domnule viconte.

— Cu neputință? Caraghiosule!

— Consemnul îmi poruncește să nu vă ascult...

— Ah! strigă îndurerat Ambroise Paré, poate că ducele moare în timpul acestor discuții ridicole.

Acest strigăt înlătură orice șovăială a lui Gabriel.

— Țineți deci cu tot dinadinsul să vă tratez ca pe englezi? le strigă el halebardierilor. Cu atît mai rău pentru voi! Ia să vedem dacă sulițele voastre vor cuteza să-mi atingă spada!

Lama ei scînteie ca un fulger, și, luîndu-l cu sine pe Ambroise Paré, Gabriel urcă, cu sabia în mînă, treptele corpului de gardă. Atitudinea și privirea lui erau atît de amenințătoare, apoi persoana și voința unui gentilom aveau un asemenea prestigiu încît gărzile, învinse, se îndepărtară și lăsară armele în jos, nu atît în fața spadei, cît mai ales în fața numelui vicontelui d'Exmès.

— Eh! Lăsați-i! strigă o voce din popor. Se pare că Dumnezeu i-a trimis ca să-l salveze pe ducele de Guise.

Gabriel și Ambroise Paré ajunseră deci fără alte piedici la usa corpului de gardă. În vestibulul strîmt care preceda marea sală se afla locotenentul soldaților de afară cu trei sau patru oameni. Dar, fără să se oprească, vicontele d'Exmes îi spuse scurt și cu glas care nu admitea replică:

— Îi aduc monseniorului un nou medic.

Locotenentul se înclină și-l lăsă să treacă fără cea mai mică obiecție. Gabriel și Paré intrară. Atenția tuturor era prea distrasă pentru ca cineva sa ia aminte la sosirea lor. Spectacolul care li se oferi era într-adevăr cumplit. În mijlocul sălii, pe un pat de campanie, era întins ducele de Guise, nemișcat și fără cunoștință, cu chipul scăldat în sînge. Fierul lancei, după ce-i străpunsese obrazul sub ochiul drept, răzbise prin ceafă deasupra urechii stîngi și crîmpeiul rupt ieșea cam de o jumătate de picior[1]. În jurul patului stăteau zece sau doisprezece medici și chirurgi consternați. Dar nu făceau nimic, doar se uitau și vorbeau. În clipa în care Gabriel intră cu Ambroise Paré, unul dintre ei tocmai spunea cu glas tare:

— După ce ne-am sfătuit, am ajuns la dureroasa concluzie că domnul duce de Guise este rănit mortal, fără nădejde și leac; căci pentru a avea unele șanse de a-l salva, ar trebui ca acest vîrf de lance să-i fie scos din cap; și a i-l scoate, ar însemna moarte sigură pentru monseniorul.

— Deci, preferați să-l lăsați să moară! spuse cu îndrăzneală Ambroise Paré, care, de la distanță, constatase starea aproape disperată a ilustrului rănit. Chirurgul care vorbise își înălță capul pentru a-l căuta pe cutezătorul ce-l întrerupsese și, nevăzîndu-l, zise:

— Cine va îndrăzni să-și pună mîinile sale nelegiuite pe acest chip august și să riște astfel să-i grăbească moartea?

— Eu! zise Ambroise Paré înaintînd cu fruntea sus în cercul chirurgilor. Și fără să se mai preocupe de cei care-l înconjurau și de murmurele de surpriză pe care le ıscaseră vorbele sale, se aplecă asupra ducelui ca să-i vadă de aproape rana.

— Ah! Jupînul Ambroise Paré! zise cu dispret chirurgul-șef, recunoscîndu-l pe smintitul care cuteza să emită o părere atît de deosebită de a sa. Jupînul Ambroise Paré uită, adăugă el, că n-are cinstea de a se număra printre chirurgii domnului de Guise.

— Spuneți mai curînd că eu sînt singurul său chirurg, pentru că medicii lui obișnuiți îl părăsesc. Dealtfel, acum cîteva zile, ducele de Guise, după o operație care a reușit sub ochii săi, a binevoit să-mi spună, și foarte serios, dacă nu chiar oficial, că de acum încolo, la nevoie, va apela la serviciile mele. Domnul viconte d'Exmes, care era de față, poate să ateste acest lucru.

— Declar că e adevărat, zise Gabriel.

Ambroise Paré se și întoarse spre trupul, ce părea neînsuflețit, al ducelui și examină din nou rana.

— Ei bine? întrebă chirurgul-șef cu un surîs ironic; după examinare mai persisti să-i smulgi fierul din rană?

— Da, zise Ambroise Paré, hotărît.

— Și ce instrument ai să te folosești?

— De mîinile mele, zise Ambroise.

---

[1] Un picior e egal cu circa 30 cm.

— Protestez cu tărie, strigă chirurgul furios, împotriva profanării acestei agonii.

— Şi noi protestăm împreună cu dumneavoastră, strigară confraţii săi.

— Aveţi vreun mijloc să-l salvaţi pe prinţ? zise Ambroise Paré.

— Nu, lucrul e imposibil, spuseră toţi.

— Deci e al meu, zise Ambroise Paré, întinzînd mîna asupra trupului ca pentru a-l lua în stăpînire.

— Noi ne retragem, zise chirurgul-şef care făcu într-adevăr, împreună cu ai săi, gestul de a se retrage.

— Ce vrei să faci? îl întrebară toţi, din toate părţile, pe Ambroise.

— Ducele de Guise e mort pentru toţi, răspunse el, am să procedez ca si cum ar fi mort.

Spunînd acestea, îşi scoase haina şi-şi suflecă mînecile.

— Să faci asemenea experienţe pe monseniorul, *tanquam in anima vili!* spuse scandalizat bătrînul medic împreunîndu-şi mîinile.

— Eh! răspunse Ambroise fără să-şi ia ochii de la rănit, am să-l tratez, într-adevăr, nu ca pe un om, ci ca pe un lucru neînsufleţit. Priviţi!

Şi-şi puse cu îndrăzneală piciorul pe pieptul ducelui.

— Bagă de seamă, jupîne! zise domnul de Nevers, bătîndu-l pe umeri pe Ambroise Paré; bagă de seamă! Dacă dai greş, nu răspund de mînia prietenilor şi a slugilor ducelui.

— Ah! făcu Ambroise, cu un surîs trist, întorcîndu-se.

— Iţi rişti capul! zise altul.

Ambroise Paré se uită spre cer; apoi cu o seriozitate melancolică zise:

— Fie! îmi voi risca deci capul ca să încerc să-l salvez pe cel al ducelui. Dar, cel puţin, reluă el cu o privire semeaţă, cel puţin să fiu lăsat în pace!

Se îndepărtară cu toţi. Nu se mai auzeau, în tăcerea solemnă, decît răsuflările gîfîite. Ambroise Paré îşi puse genunchiul stîng pe pieptul ducelui; apoi se aplecă, apucă doar cu unghiile lemnul lancei şi-l trase treptat, la început încet, apoi foarte tare.

Ducele tresări ca de o durere cumplită. Frica pusese pe frunţile tuturor celor de faţă aceeaşi paloare. Ambroise Paré se opri el însuşi o secundă, speriat. Sudoarea îi acoperise fruntea. Dar se apucă aproape imediat de treabă. După un minut mai lung decît un ceas, fierul ieşi în sfîrşit din rană. Ambroise Paré îl aruncă departe de el, apoi se aplecă asupra rănii sîngerînde. Cînd se ridică, un fulger de bucurie îi lumina chipul. Toată lumea înţelese că acum avea o nădejde. Servitorii ducelui plîngeau, alţii sărutau veşmîntul doctorului. Dar toţi tăceau şi-i aşteptau primul cuvînt. El spuse cu vocea sa gravă, uşor emoţionată:

— Acum răspund de viaţa monseniorului de Guise.

Şi într-adevăr, după un ceas, ducele de Guise îşi recăpătă cunoştinţa şi chiar glasul. Ambroise Paré isprăvi de bandajat rana şi Gabriel se aşeză lîngă patul în care chirurgul poruncise să fie transportat augustul său pacient.

— Aşa că, Gabriel, şopti ducele, îţi datorez nu numai luarea oraşului Calais, ci şi viaţa, pentru ca dumneata l-ai adus, aproape cu forţa, lîngă mine, pe jupînul Paré.

— Da, monseniore, zise Ambroise, fără domnul d'Exmès, nu m-ar fi lăsat să mă apropii de dumneavoastră.
— Oh! salvatorii mei! zise François de Lorena.
— Nu vorbiți atîta, monseniore, vă rog, zise chirurgul.
— Haide, uite că tac. Dar totuși un cuvînt, o singură întrebare...
— Ce anume, monseniore?
— Crezi, jupîne Paré, întrebă încet ducele, că rana asta groaznică nu va avea urmări nici asupra sănătății, nici asupra judecății mele?
— Nici o urmare, monseniore, zise Ambroise. Dar mă tem că vă va rămîne o cicatrice, un semn...
— O cicatrice! strigă ducele, oh! asta nu-i nimic! O cicatrice e o podoabă pe obrazul unui războinic! Și porecla de «Însemnatul» nu-mi displace!
Se știe că și contemporanii și posteritatea au fost de părerea ducelui de Guise, care, de atunci, a fost supranumit, de secolul său și de istorie, Însemnatul.

XI

Deznodămînt parțial

Sîntem în 8 ianuarie, a doua zi după ce Gabriel d'Exmès a redat regelui Franței cel mai frumos oraș ocupat, Calaisul, și pe cel mai mare căpitan al vremii, aflat în primejdie, ducele de Guise.
De la breșa din fața Calaisului și de la patul în care zăcea François de Lorena să trecem acum în sala scundă a casei familiei Peuquoy. Aici îl transportase Jean Peuquoy pe Martin-Guerre; aici, cu o seară în urmă, Ambroise Paré efectuase, cu îndemînarea-i obișnuită, amputația pe care-o socotise necesară. Așa că, ceea ce pînă atunci nu fusese decît nădejde, acum devenise certitudine. Martin-Guerre, e adevărat, avea sa rămînă schilod, dar scăpase. Ar fi imposibil de zugrăvit regretele sau mai bine-zis remușcările lui Pierre Peuquoy, cînd află adevărul de la Jean. Acest suflet aspru, dar cinstit n-avea să-și ierte niciodată o faptă atît de crudă. Cinstitul armurier îl conjura în fiece minut pe Martin-Guerre să accepte tot ceea ce avea el, brat și inimă, avere și viață. Numai că Martin-Guerre nu așteptate să-l audă căindu-se ca să-l ierte. Se simțeau deci foarte bine împreună și nu ne vom mira dacă vom vedea ținîndu-se, chiar lîngă patul lui Martin-Guerre, un sfat de familie, asemenea celui la care am mai asistat în timpul asediului Calaisului. Vicontele d'Exmès, care urma să plece chiar în aceeași seară la Paris, era și el de fată la această deliberare, oricum mai puțin penibilă decît prima. Intr-adevăr, satisfacția pe care o cerea familia Peuquoy nu era chiar imposibilă. Adevăratul Martin-Guerre era însurat, dar nimic nu dovedea că și seducătorul Babettei ar fi. Nu le rămînea decît să-l găsească pe vinovat. Așa că fața lui Pierre Peuquoy exprima mai multă seninătate și calm. Cea a lui Jean, dimpotrivă, era tristă, iar Babette, la rîndul ei, părea tare abătută. Gabriel îi privi pe toți, în tăcere; Martin-Guerre, întins pe patul lui de suferință, era dezolat că nu putea face altceva pentru noii lui prieteni decît să le furnizeze unele informații,

destul de vagi, despre persoana sosiei sale. Pierre și Jean Peuquoy tocmai se întorseseră de la ducele de Guise. Ducele voise sa le mulțumească personal bravilor burghezi patrioți pentru contribuția lor la cucerirea orașului; Pierre Peuquoy povestea, mîndru și bucuros, Babettei amănuntele acestei întrevederi.

— Da, soră, spunea el; cînd domnul d'Exmes i-a istorisit ducelui, în amănunt, cum am procedat, în termeni cam prea măgulitori și poate cam exagerați, acest om de seamă a binevoit să ne mulțumească cu o grație și o bunătate pe care, în ce mă privește, nu le voi uita niciodată, chiar dacă ar fi să trăiesc și o sută de ani. Dar mai ales m-a bucurat adăugînd că dorea să ne fie și el nouă de folos cu ceva. Nu-s un om interesat, tu mă cunoști, Babette; dar știi ce mă gîndesc să-i cer?

— Nu, frate... murmură Babette.

— Ei bine, soră, zise Jean Peuquoy, de îndată ce-l vom găsi pe cel care te-a înșelat, și-l vom găsi, fii sigură, îi voi cere domnului de Guise să mă sprijine ca să-ți fie redată onoarea. N-avem nici putere, nici avere, și datorită unui astfel de sprijin poate că vom obține dreptate.

— Și dacă, chiar cu acest ajutor, dreptatea te va dezavantaja, vere? întrebă Jean.

— Măcar mă voi răzbuna, zise Pierre cu energie. Și totuși, continuă el coborînd vocea și aruncînd o privire timidă spre Martin-Guerre, văd că cu violența n-am prea scos-o la capăt.

Rămase un minut pe gînduri. Cînd ieși din această stare, o zări cu surpriză pe Babette plîngînd.

— Ce s-a întîmplat, soră? întrebă el.

— Ah! Cît sînt de nenorocită! strigă Babette suspinînd.

— Nenorocită! De ce? Mi se pare că viitorul se înseninează...

— Se întunecă, zise ea.

— Nu, totul va fi bine, fii liniștită, zise Pierre Peuquoy. Iubitul se va întoarce la tine, vei fi nevasta lui...

— Și dacă nu mai vreau să-l iau de bărbat? strigă Babette.

Jean Peuquoy nu-și putu reține o mișcare de bucurie care nu-i scăpă lui Gabriel.

— Să refuzi? spuse Pierre în culmea mirării. Dar îl iubeai!

— Îl iubeam, zise Babette, pe cel care-mi arăta respect și tandrețe. Dar pe cel care m-a înșelat, m-a mințit, m-a părăsit, pe cel care a furat, ca să înșele o biată inimă, vorba, numele și poate hainele altuia, oh! nu, pe acela îl urăsc și-l disprețuiesc!

— Dar dacă te ia de nevastă? zise Pierre Peuquoy.

— Mă va lua de nevastă, pentru că va fi silit sau pentru că va nădăjdui favoruri din partea ducelui de Guise. Îmi va da numele lui de frică sau din lăcomie. Nu! Nu! În ce mă privește, eu nu mai vreau nimic de la el!

— Babette, zise cu severitate Pierre Peuquoy, n-ai dreptul să spui: nu-l mai vreau!

— Bunul meu frate, iertare, strigă Babette disperată, nu mă sili să mă mărit cu cel pe care l-ai numit tu însuți ticălos și laș.

— Babette, gîndește-te la onoarea ta pătată!

— Prefer să roșesc o clipă pentru dragostea mea decît să roșesc toată viața pentru bărbatul meu.

— Babette, gîndește-te la copilul tău fără tată!

— E mai bine pentru el să-și piardă un tată care-l va detesta decît mama care-l va adora. Or, dacă se mărită cu acest om, mama lui va muri de rușine și de durere.

— Așadar, Babette, nu vrei să asculți nici de mustrările, nici de rugămințile mele?

— Fac apel la mila și la dragostea ta, frate.

— Ei bine, mila și dragostea mea îți vor răspunde nu! Cum e necesar, înainte de orice, să trăiești stimată de ceilalți și de tine însăți, cum aș prefera să fii nefericită decît dezonorată, eu, fratele tău mai vîrstnic, șeful familiei, îți cer să mă asculți cu atenție: să te măriți, dacă consimte, cu cel care te-a înșelat și care, singur, te poate ajuta să fii și tu în rîndul lumii. Legea și credința mă înarmează față de tine cu o autoritate de care la nevoie mă voi folosi, ca să te constrîng la o datorie pe care-o ai atît față de familia ta și față de copil, cît și față de tine însăți.

— Mă condamni la moarte, zise Babette, cu voce schimbată; bine, mă resemnez, pentru că asta mi-e soarta, asta mi-e pedeapsa, pentru că nimeni nu mă apără.

Și-i privi, vorbind astfel, pe Gabriel și pe Jean Peuquoy, care tăceau amîndoi, unul observînd, celălalt suferind. Dar, la apelul direct al Babettei, Jean Peuquoy, adresîndu-se Babettei, dar întorcîndu-se spre Pierre, zise cu o amărăciune oarecum ironică:

— Cine vrei să intervină pentru tine, Babette? Socoți că ceea ce-ți cere fratele tău nu este nici drept și nici înțelept? Pai el n-are la inimă decît onoarea familiei tale și pentru a salva această onoare e gata să te oblige să te mărți chiar și cu un ticălos. E adevărat că acest ticălos, odată intrat în familie, o va face și mai amarnic de rîs, dar, mă rog... Știu că domnul d'Exmes, aici de față, îi va cere acestei lepădături socoteală pentru substituire de persoană, așa că o să te vezi și-n fața judecătorilor, Babette, în calitate de nevastă a acestui ticălos. Dar ce importanță are! Vei fi nevasta lui cu cununie și copilul va avea un tată. Ca nevastă poate că ai să mori de rușine că ai un asemenea bărbat, dar în schimb reputația ta va fi la loc de cinste...

Jean Peuquoy vorbea cu o asemenea căldură și indignare, încît pînă și Babette rămase cu gura căscată.

— Nu te mai recunosc, Jean, zise cu mirare Pierre. Tocmai tu care ții atît de mult la onoare, să vorbești astfel?

— Tocmai eu, zise Jean, pentru că văd mai limpede în ce ne tîrăști pe toți în mod nechibzuit.

— Crezi că voi accepta mai bucuros ticăloșia cumnatului decît dezonoarea surorii mele? Nu, dacă-l vom regăsi pe seducătorul Babettei, nădăjduiesc că ticăloșia lui nu va aduce necazuri decît nouă și lui Martin-Guerre; în acest caz, contez pe devotamentul lui Martin ca să renunțe la o plîngere care ne va cășuna neplăceri și nouă.

— Oh! zise din patul său Martin-Guerre, nu sînt răzbunător și nu vreau moartea păcătosului. Să se plătească de datorie față de dumneavoastră și va fi chit și față de mine.

— Foarte bine, zise Jean, care nu părea prea încîntat de bunăvoința scutierului, dar cine ne va asigura în ceea ce privește viitorul?

— La asta voi veghea eu, zise Pierre. Nu-l voi scăpa din ochi pe

soțul Babettei, care va fi nevoit să devină un om cinstit și să calce drept; dacă nu...

— O să-ți faci din nou singur dreptate, nu-i așa? îl întrerupse Jean. Numai că pînă atunci Babette va fi vai de capul ei...

— Eh! Jean, zise Pierre cu oarecare nerăbdare, sînt cazuri în care ești obligat să rabzi și să taci. Dacă nu cumva ai tu vreo altă soluție.

— Da, mai există o soluție, zise Jean Peuquoy.

— Care? întrebară în același timp și Pierre și Babette.

Vicontele d'Exmès tăcea mereu, dar deveni și mai atent.

— Ei bine, zise Jean, nu se poate să nu existe un om cinstit care, mișcat de nenorocirea Babettei, să nu vrea s-o ia de nevastă!

Pierre își înălță capul cu un aer neîncrezător.

— Nu spera așa ceva! zise el. Ca să închidă astfel ochii ar trebui ori să fie îndrăgostit, ori laș! În orice caz am fi obligați să divulgăm unor străini un secret al familiei noastre; și, cu toate că domnul d'Exmès și Martin sînt noi prieteni devotați, regret că împrejurările i-au făcut să afle ceea ce n-ar fi trebuit să auda niciodată!

Jean Peuquoy reluă, cu o emoție pe care încerca în zadar să și-o ascundă:

— Nu i-aș propune Babettei un laș ca soț; ci mai curînd un îndrăgostit... Dacă cineva ar iubi-o pe verișoara mea, dacă omul ar fi hotărît — ca să-și asigure un viitor sigur și liniștit — să uite un trecut pe care Babette ar vrea să-l șteargă prin puterea virtuții... Dacă ar exista un astfel de om, ce-ai mai spune, Pierre? Babette, tu ce-ai spune?

— Oh! Asta nu-i cu putință! strigă Babette ai cărei ochi se luminară totuși de o rază de nădejde.

— Cunoști un astfel de om, Jean? întrebă Pierre mai binevoitor. Ori nu-i decît o presupunere de-a ta?

Jean Peuquoy, la această întrebare precisă, șovăi, se bîlbîi, tremură. Nu observă atenția tăcută și profundă cu care Gabriel îi urmărea toate mișcările; era absorbit s-o privească pe Babette care, tremurînd, cu ochii plecați, părea să resimtă o emoție pe care bravul țesător, puțin expert în această materie, nu știa cum s-o interpreteze. Nu cuteza s-o tălmăcească așa cum dorea el; căci la întrebarea directă a vărului său, răspunse:

— Vai, Pierre, mi se pare și mie că nu-i decît o presupunere, căci pentru realizarea unui astfel de vis n-ar fi de ajuns ca Babette să fie iubită, ar trebui să iubească și ea; or, cel care-ar voi să-și cumpere astfel fericirea, cu pretul uitării, ar cere și el la rîndul lui să-i fie trecute cu vederea unele dezavantaje, căci omul acela nu mai e nici tînăr, nici frumos. Așa că nu prea cred că Babette ar vrea să-l ia de bărbat, și tocmai pentru asta tot ceea ce-am spus, mă tem că nu-i decît o presupunere.

— E imposibil și de necrezut să găsești un astfel de om, vere, care să vrea să ia de nevastă o biată fată ca mine, nici frumoasă, nici curată. Poate că există bărbați destul de cavaleri pentru a se gîndi un moment la un asemenea sacrificiu, dar, după ce socotesc mai bine, pînă și aceia dau înapoi. Iată, dragă Jean, adevăratele motive pentru care totul nu e decît o presupunere.

— Și dacă totuși acesta e adevărul? zise dintr-o dată Gabriel ridicîndu-se.

— Cum! Ce spuneți? strigă Babette tulburată.

— Spun, Babette, că acest om atît de generos și de devotat există.

— Îl cunoașteți? întrebă Pierre emoționat.

— Îl cunosc, răspunse surîzînd tînărul. Te iubește într-adevăr, Babette, dar cu o dragoste pe cît de părintească pe atît de tandră, cu o dragoste căreia îi place să ocrotească, să ierte chiar. Așa că poți să accepți fără grijă sacrificiul în care nu se amestecă nici un dispreț și care nu este inspirat decît de mila cea mai caldă și de devotamentul cel mai sincer. Dealtfel, vei dărui tot atît cît vei primi, Babette, vei primi cinste, dar vei darui fericire; căci cel care te iubește e ingur, izolat de lume, fără bucurie, fără interese, fără viitor, și tu îi vei dărui toate astea și dac-ai sa-l iubești, ai să-l faci la fel de fericit astăzi pe cît de fericită te face el luîndu-te de nevastă. Nu-i așa, Jean Peuquoy?

— Dar... domnule viconte... știți... eu... bîlbîi Jean tremurînd ca o frunză.

— Da, Jean, continuă Gabriel surîzînd, să știi că Babette va nutri pentru cel care-o va lua de nevastă nu numai o profundă stimă, nu numai recunoștință, ci și dragoste. Babette, chiar dacă n-a ghicit, a presimțit întrucîtva dragostea pe care i-o porți. De atunci a început de fapt și dușmănia ei împotriva ticălosului care a înșelat-o. Pentru asta îl ruga ea mai adineauri pe fratele său să n-o mărite cu cel pe care crezuse că-l iubește și pe care-l detestă astăzi cu toată puterea dragostei ce ți-o poartă... Mă înșel cumva, Babette?

— Într-adevăr, monseniore... știți... eu... zise Babette palidă.

— Unul nu știe, celălalt habar n-are, zise Gabriel. Cum, Babette? Cum, Jean? Nu știți nimic despre propriile voastre sentimente? Vă ignorați propriile inimi? Haide, nu se poate!

— Să fie cu putință? strigă Pierre Peuquoy încîntat, nu, bucuria ar fi prea mare!

— Eh! Uită-te la ei! îi zise Gabriel.

Babette și Jean se priveau încă nehotărîți și pe jumătate neîncrezători. Apoi Jean citi în ochii Babettei o atît de fierbinte recunoștință, iar Babette în ochii lui Jean o atît de mișcătoare rugăminte, încît fură dintr-o dată convinși și hotărîți. Fără să știe cum, se treziră unul în brațele celuilalt. Pierre Peuquoy, în încîntarea lui, n-avu putere să rostească un cuvînt, dar îi strînse mîna lui Jean cu căldură. Cît despre Martin-Guerre, se ridicase în capul oaselor, deși n-avea voie, și bătea din palme cu entuziasm în fața acestui deznodămînt neașteptat. Cînd valul primei bucurii trecu, Gabriel zise:

— Iată ce propun eu... Jean Peuquoy se va însura cu Babette cît mai repede cu putință și, înainte de a se instala lîngă Pierre, vor veni să petreacă cîteva luni la mine, la Paris. Astfel taina Babettei, tristă pricină a acestei căsătorii, va muri îngropată în cele cinci inimi aflate aici de față; un al șaselea ar putea trăda acest secret; dar acela, dacă se va informa despre soarta Babettei, ceea ce e greu de presupus, n-o s-o mai tulbure, de asta răspund eu! Veți putea deci, bunii și dragii mei prieteni, să trăiți de acum încolo mulțumiți și liniștiți și să vă lăsați fără grijă în voia viitorului.

— Nobilul și generosul meu oaspete! zise Pierre strîngîndu-i lui Gabriel mîna.

— Numai domniei-voastre, zise Jean, datorăm fericirea noastră!

— In fiecare zi, dimineața și seara, zise Babette, ne vom ruga fierbinte Domnului pentru salvatorul nostru.

— Da, Babette, zise Gabriel emoționat, da, și-ți mulțumesc pentru acest gînd; roagă-te ca salvatorul tău să se poată acum salva el însuși.

XII

Auspicii fericite

— Oh, răspunse Babette Peuquoy la îndoiala melancolică a lui Gabriel, tocmai dumneavoastră să nu reușiți în tot ceea ce faceți?

— Da, zise cu un surîs trist Gabriel, de ce te miri?

— Ați făcut prea mulți oameni fericiți, ca să nu ajungeți dumneavoastră înșivă la un sfîrșit fericit.

— Mulțumesc pentru urare, Jean; acum însă trebuie să vă părăsesc.

Fixară ziua căsătoriei, la care Gabriel, spre marele său regret, nu putea să asiste, apoi ziua plecării la Paris a Babettei și a lui Jean.

— S-ar putea, zise cu tristețe Gabriel, să nu mă găsiți acasă, ca să vă primesc. Poate că această presimțire nu se va realiza, dar, oricum, voi fi obligat să lipsesc o vreme din Paris și de la Curte. N-are importantă! Veniți totuși, Aloyse, doica mea, o să vă primească în locul meu la fel de bine ca și mine. Gîndiți-vă uneori, împreună cu ea, la gazda voastră absentă.

Cît despre Martin-Guerre, el trebuia să rămînă la Calais. Ambroise Pare declarase că trista convalescență a acestuia avea să fie lungă și cerea îngrijiri mari. Cum mînia nu-i folosi la nimic, Martin-Guerre trebui să se resemneze.

— Dar, de îndată ce vei fi vindecat, Martin, îi spuse vicontele d'Exmes. întoarce-te la Paris și, orice s-ar întîmpla, îmi voi ține făgăduiala, fii liniștit! Te voi elibera de ciudatul tău persecutor. Acum sînt de doua ori angajat la asta!

— Oh! monseniore, gîndiți-vă la dumneavoastră, și nu la mine! zise Martin-Guerre.

— Orice datorie va fi plătită! Rămîneți cu bine, bunii mei prieteni! A sosit ceasul la care trebuie să mă reîntorc alături de domnul de Guise. I-am cerut, de față cu voi, un anumit sprijin pe care mi-l va acorda, socot, fiindcă l-am ajutat și eu cît am putut.

Dar cei trei Peuquoy nu voiră să-și ia astfel rămas bun de la Gabriel. Urmau să-l aștepte la ora trei la Poarta Parisului ca să-și ia rămas bun și să-l mai vadă o dată. Un sfert de oră după asta, vicontele d'Exmes era introdus la ducele de Guise.

— Iată-te, ambițiosule! îi spuse rîzînd François de Lorena, cînd îl văzu intrînd.

— Toată ambiția mea a fost să vă ajut cît mai bine, monseniore.

— Oh, dinspre partea asta n-ai prea arătat ambiție. Ți-am spus ambițios, Gabriel, reluă ducele bine dispus, din pricina cererilor numeroase și exorbitante pe care mi le-ai adresat și pe care nu știu, într-adevăr, dacă ți le voi putea satisface.

— Le-am măsurat după generozitatea dumneavoastră mai mult

decît după meritele mele, monseniore, zise Gabriel.

— Atunci ai despre generozitatea mea o părere frumoasă, zise ducele cu o ironie blîndă. Te fac judecător, domnule de Vaudemont, spuse el unui senior aşezat aproape de patul său. Te fac judecător şi te rog să vezi dacă este îngăduit să-i prezinţi unui prinţ asemenea cereri derizorii.

— Socotiţi că m-am exprimat rău, monseniore, zise Gabriel, şi că mi-am măsurat cererile după merite, şi nu după generozitatea dumneavoastră.

— Din nou o replică nelalocul ei! spuse ducele; căci valoarea dumitale este de o sută de ori mai mare decît puterea mea princiară. Ascultaţi, domnule de Vaudemont, favorurile nemaiauzite pe care mi le cere vicontele d'Exmès.

— Susţin dinainte, monseniore, zise marchizul de Vaudemont, că sînt prea neînsemnate atît în ce vă priveşte cît şi în ce-l priveşte. Totuşi să le auzim.

— In primul rînd, zise ducele de Guise, domnul d'Exmès îmi cere să iau cu mine, la Paris, mica trupă pe care a înrolat-o pe contul lui. El nu-şi păstrează decît patru oameni care să-l însoţească la Paris. Şi aceşti viteji pe care mi-i oferă astfel, sub pretextul că mi-i recomandă, nu sînt alţii, domnule de Vaudemont, decît diavolii aceia împieliţaţi care au escaladat, împreună cu el, acel fort Risbank de necucerit. Ei bine, care dintre noi, domnul d'Exmès sau eu, îi face, prin asta, un serviciu celuilalt?

— Trebuie să convin că domnul d'Exmès, zise marchizul de Vaudemont.

— Pe legea mea, accept să-ţi fiu încă o dată obligat, zise vesel ducele de Guise. Fii convins că cei opt viteji ai dumitale n-or să taie frunze la cîini. De îndată ce voi putea să mă scol din pat îi voi lua cu mine la asediul oraşului Ham; căci nu vreau să le las englezilor nici o palmă de pămînt din Franţa noastră. Pînă şi Malemort cel veşnic rănit va veni cu mine.

— Va fi foarte fericit, monseniore, zise Gabriel.

— Iată deci, spuse Însemnatul, o primă favoare acordată, şi fără prea mare efort din partea mea. În ce priveşte a doua rugăminte, vicontele îmi aminteşte că se află aici, la Calais, doamna Diana de Castro, fiica regelui, pe care dumneavoastră o cunoaşteţi, domnule de Vaudemont, şi pe care englezii o ţinuseră prizonieră. Vicontele mi-a dat de înţeles să-i asigur acestei doamne de sînge regesc protecţia şi onorurile care-i sînt datorate. Este şi ăsta sau nu un sacrificiu pe care mi-l pune în cîrcă domnul d'Exmès?

— Fără nici o îndoială, răspunse marchizul de Vaudemont.

— Dealtfel, această a doua cerere a sa e ca şi rezolvată, zise ducele de Guise. Am şi dat porunci în acest sens şi, măcar că trec drept un curtean cam necioplit, ţin prea mult la îndatoririle mele de gentilom faţă de doamne pentru a uita atenţiile care se impun faţă de cineva de rangul doamnei de Castro; va pleca la Paris, cînd şi cum va voi, însoţită de o escortă corespunzătoare.

Gabriel se înclină în faţa ducelui pentru a-i mulţumi temîndu-se să nu lase să se vadă interesul şi importanţa pe care le dădea el acestei făgăduieli.

— În al treilea rînd, zise ducele, lordul Wentworth, exguvernatorul englez al acestui oraș, a fost făcut prizonier de către vicontele d'Exmes. În capitularea acordată lordului Derby, ne-am angajat să-i primim răscumpărarea, dar domnul d'Exmes, căruia îi aparțin și prizonierul și răscumpărarea, ne îngăduie să ne arătăm și mai generoși. Cere îngăduința de a-l retrimite pe lordul Wentworth în Anglia, fără ca acesta să plătească vreun preț pentru libertatea sa. Această acțiune va face mare cinste, dincolo de strîmtoare, curtoaziei noastre. Deci nu-i așa că domnul d'Exmes ne face un nou serviciu?

— Fără îndoială, zise domnul de Vaudemont.

— Fii liniștit, Gabriel, domnul de Thermes s-a și dus să-l elibereze pe domnul Wentworth și să-i înapoieze spada. Va putea pleca oricînd va dori.

— Vă mulțumesc, monseniore, dar să nu mă credeți atît de mărinimos. Nu fac decît să mă folosesc de unele procedee ale lordului Wentworth față de mine cînd eram eu prizonierul lui și să-i dau totodată o lecție de probitate din care va înțelege, presupun, și reprosul și aluzia.

— Ai dreptul să fii sever în astfel de treburi, spuse cu seriozitate ducele de Guise.

— Acum, monseniore, zise Gabriel, care vedea cu neliniște principala sa rugăminte trecută sub tăcere, îngăduiți-mi să vă reamintesc ceea ce ați binevoit să-mi făgăduiți în cort, în ajunul cuceririi fortului Risbank.

— Așteaptă, tinere nerăbdător! spuse Însemnatul. După trei minunate servicii pe care ți le răsplătesc, am și eu dreptul să-ți cer unul. Îți cer deci, pentru că vei pleca în curînd la Paris, să duci și să prezinți regelui cheile Calaisului.

— Oh! monseniore, îl întrerupse Gabriel cu recunoștință.

— Socot că asta nu te va deranja prea mult. Ai dealtfel obișnuința unor astfel de mesaje, dumneata, care ai primit însărcinarea să duci la Paris steagurile cucerite în campania noastră din Italia. În plus, vei înmîna majestății sale, cu aceeași ocazie, o copie a capitulării și această scrisoare care-i anunță succesul nostru și pe care am scris-o în întregime cu mîna mea azi-dimineață, în ciuda interdicțiilor lui Ambroise Paré. Ține, prietene: iată scrisoarea, iată cheile. Nu-i nevoie să-ți recomand să ai grijă de ele.

— Și eu, monseniore, nu-i nevoie să vă spun că sînt al domniei-voastre pe viață, pînă la moarte, zise Gabriel cu voce emoționată.

Luă sipetul de lemn sculptat și scrisoarea sigilată pe care i le întindea ducele de Guise. Se aflau acolo cele mai prețioase talismane care-i puteau aduce și libertatea tatălui său și propria sa fericire.

— Acum nu te mai reții, zise ducele de Guise. Ești probabil grăbit să pleci, și eu, mai puțin fericit decît dumneata, simt, după această dimineața agitată, o oboseală care îmi poruncește cîteva ceasuri de odihnă.

— Adio, deci, și multumesc încă o dată, monseniore, zise vicontele.

In acel moment intră, consternat, domnul de Thermes, pe care ducele de Guise îl trimisese după lordul Wentworth.

— Ah, zise ducele lui Gabriel, zărindu-l pe domnul de Thermes,

ambasadorul nostru pe lîngă învingător nu va pleca fără să-l revadă pe ambasadorul nostru pe lîngă învins. Ei, adăugă el, dar ce ai, de Thermes? Pari necăjit!

— Şi chiar sînt, monseniore, zise domnul de Thermes.

— De ce? Ce s-a întîmplat? întrebă Insemnatul. Nu cumva lordul Wentworth...

— Lordul Wentworth căruia, conform poruncii dumneavoastră, monseniore, i-am anunţat eliberarea şi i-am înapoiat spada, a acceptat această favoare cu răceală şi fără să rostească o vorbă. L-am părăsit, mirat de această rezervă, cînd, folosindu-se de libertatea sa, şi-a străpuns pieptul cu spada pe care tocmai i-o înapoiasem. A murit pe loc şi nu l-am mai revăzut decît mort.

— Ah! strigă ducele, disperarea înfrîngerii l-a împins la asta! Nu crezi, Gabriel? E o adevărată nenorocire!

— Nu, monseniore, răspunse Gabriel, cu o gravitate tristă, nu, lordul Wentworth n-a murit fiindcă a fost învins.

— Cum? Dar atunci din ce cauză? întrebă Insemnatul.

— Cauza aceasta, îngăduiţi-mi s-o trec sub tăcere, monseniore, zise vicontele. Am păstrat acest secret cînd lordul trăia, îl voi păstra deci cu atît mai mult acum cînd a murit. Totuşi, în faţa acestei morţi demne, continuă Gabriel coborîndu-şi glasul, pot să vă mărturisesc doar dumneavoastră, monseniore, că în locul lui aş fi procedat la fel. Da, lordul Wentworth a făcut bine! Există întîmplări după care nu te mai ridici în ochii oamenilor decît curmîndu-ţi viaţa...

— Te înţeleg, Gabriel, zise ducele. Nu mai putem decît să-i aducem lordului ultimele onoruri.

— Acum e demn de ele, zise Gabriel, şi, deşi deplîng cu amărăciune acest sfîrşit... necesar, mă bucur totuşi că pot să-l mai stimez şi să-l regret pe cel al cărui oaspete am fost în acest oraş.

După cîteva minute, după ce-şi luă rămas bun de la ducele de Guise, cu noi mulţumiri, Gabriel se duse glonţ la vechiul palat al guvernatorului, unde doamna de Castro mai locuia încă. N-o văzuse pe Diana din ajun; dar ea aflase repede, împreună cu întreg Calaisul, despre fericita intervenţie a lui Ambroise Paré şi despre salvarea ducelui de Guise. Gabriel o găsi deci calmă şi întărită. Îndrăgostiţii sînt superstiţioşi şi această linişte a iubitei sale îi făcu bine. Diana se arătă, firește, şi mai mulţumită atunci cînd vicontele d'Exmès îi aduse la cunoştinţă ceea ce se petrecuse între duce şi el şi-i arătă scrisoarea şi sipetul pe care le căpătase cu preţul unor atît de multe şi de mari pericole. Totuşi, chiar în toiul acestei bucurii, ea regretă sfîrşitul trist al acelui lord Wentworth care, e drept, o jignise un ceas, dar care o respectase şi-o protejase atîta vreme.

Gabriel îi vorbi apoi despre Martin-Guerre, despre familia Peuquoy, despre protecţia pe care i-o asigura ei ducele de Guise. Ar fi voit să găsească, pentru a mai rămîne, mii de subiecte de discuţie şi, totuşi, gîndul care-l mîna spre Paris îl preocupa în mod imperios. Dorea să plece, dar şi să rămînă, era fericit şi totodată neliniştit. În sfîrşit, ceasurile fiind înaintate, trebui ca Gabriel să-şi anunţe plecarea, pe care n-o mai putea întîrzia.

— Pleci, Gabriel? Cu atît mai bine, dintr-o mie de motive! zise Diana. N-aveam curajul să-ţi vorbesc despre această plecare şi totuşi,

neamînînd-o, îmi dai cea mai mare dovadă de afecțiune pe care aș putea-o primi de la tine. Da, pleacă, du-te, ca să am mai puțin de suferit și de așteptat. Du-te, pentru ca soarta noastră să se decidă mai repede.

— Fii binecuvîntată pentru acest curaj pe care mi-l insufli! îi spuse Gabriel.

— Pînă nu demult, simțeam, ascultîndu-te, un soi de jenă. Să discutăm despre o mie de lucruri și să nu îndrăznim să vorbim despre noi doi... Dar, pentru că vei pleca peste cîteva minute, putem reveni fără teamă la singurul subiect care ne interesează.

— Citești dintr-o privire în sufletul meu, zise Gabriel.

— Ascultă-mă... Pe lîngă scrisoarea pe care i-o duci regelui din partea ducelui de Guise, îi vei duce majestății sale o alta de la mine, pe care am scris-o astă-noapte. Iat-o. Îi povestesc în ea cum m-ai eliberat și salvat. Astfel va fi limpede pentru el și pentru toți ceilalți că tu i-ai adus îndărăt regelui Franței cetatea și tatălui fiica. Vorbesc astfel fiindcă sper ca sentimentele mele să nu mă înșele și să am dreptul să-l numesc pe rege tată.

— Dragă Diana! Dacă ți-aș putea spune adevărul!

— Te invidiez, tu vei ridica înaintea mea vălul ce ascunde soarta noastră. Totuși, te voi urma foarte repede. Pentru că domnul de Guise este atît de bine intenționat față de mine, îl voi ruga să mă ajute să plec chiar mîine. și, fiindcă va trebui să călătoresc mai încet decît tine, tu vei ajunge cu cîteva zile înaintea mea la Paris.

— Da, vino repede, zise Gabriel, sînt convins că prezența ta îmi va aduce noroc!

— În orice caz, nu vreau să fiu dată uitării. Pentru că ești silit să-ți lași aici scutierul, ia cu tine paiul pe care mi l-a dat lordul Wentworth. André nu-i decît un copil, abia are șaptesprezece ani, dar este devotat și loial. Primește-l din partea mea. Printre ceilalți tovarăși de luptă care te vor însoți, acesta va fi un servitor mai plăcut și mai blînd, pe care mi-ar plăcea să-l știu alături de tine.

— Oh, mulțumesc pentru această delicata grijă, zise Gabriel. Dar știi că plec peste cîteva minute...

— André s-a și pregătit. Dacă ai ști cît este de mîndru că-i vei fi stăpîn! S-a pregătit și eu n-am altceva de făcut decît să-i dau ultimele sfaturi. După ce-ți vei lua rămas bun de la acea familie de treabă, Peuquoy, André o să te ajungă înainte de a apuca să ieși din Calais.

— Primesc cu bucurie! zise Gabriel. Cel puțin voi avea pe cineva cu care să vorbesc despre tine.

— La asta m-am gîndit și eu, spuse doamna de Castro roșind un pic. Acum, rămas bun, zise ea cu însuflețire, trebuie să ne luăm adio.

— Oh, nu, «adio» e cuvîntul trist al despărțirii, nu «adio», ci «pe curînd»!

— Vai! zise Diana, oare cînd și cum ne vom mai revedea? Dacă taina nașterii mele arată că-ți sînt soră, n-ar fi mai bine să nu ne mai vedem niciodată?

— Oh, nu spune asta, Diana! strigă Gabriel, nu spune asta! Dealtminteri, nu eu voi fi acela de la care vei afla dezlegarea acestei taine?

— Fie că această dezlegare e favorabilă sau nu, dac-am s-o aud din gura ta cred că am să mor de bucurie sau, poate, mai știi? De durere!

— Totuși cum să fac să afli?

— Așteaptă puțin.

Își scoase din deget inelul de aur; apoi se duse să ia dintr-un cufăr vălul de călugăriță pe care-l purtase la mănăstirea Benedictinelor din Saint-Quentin.

— Ascultă, Gabriel, zise ea solemn. Cum e probabil ca, totul să se decidă înainte de venirea mea, trimite-l pe André să-mi iasă în cale. Dacă Domnul ține cu noi, băiatul va înmîna acest inel vicontesei de Montgommery. Dacă speranțele ni se năruie, îi va da acest văl sorei Benie.

— Oh, lasă-mă să îngenunchez la picioarele tale! strigă tînărul mișcat de această mărturie de dragoste.

— Nu, Gabriel, nu, ridică-te, zise Diana. Sărută-mă frățește pe frunte, cum am să te sărut și eu, dovedindu-ți, atît cît îmi stă în putere, credință și curaj.

Schimbară în tăcere un sărut cast.

— Și acum, să ne luăm rămas bun spunîndu-ne nu «adio», pentru că te temi de acest cuvînt, ci «pe curînd», fie pe lumea asta, fie pe cealaltă!

— Cu bine! Pe curînd! murmură Gabriel.

O strînse pe Diana la pieptul său și o privi cu un soi de lăcomie, ca pentru a sorbi din frumoșii ei ochi forța de care avea atîta nevoie. În sfîrșit, după un semn trist din cap pe care-l făcu ea, el o lăsă și, punîndu-și inelul în deget și vălul în sîn, plecă.

După o jumătate de ceas, vicontele d'Exmès, mai calm, ieșea din acel Calais pe care tocmai i-l dăruise Franței. Era călare, însoțit de tînărul paj André și de patru dintre voluntarii săi: Ambrozio, care fusese bucuros să aducă la Paris cîteva mărfuri englezești pe care avea să le vîndă în mod avantajos; Pilletrousse, care într-un oraș cucerit, unde era stăpîn și învingător, se temea de ispite și de vechile sale apucături; Yvonnet, care nu găsise în acest oraș de provincie un singur croitor demn de încrederea sa și al cărui costum trecuse prin prea multe încercări pentru a mai fi prezentabil; și, în sfîrșit, Lactance, care ceruse să-și însoțească stăpînul pentru a-și consulta, în capitală, duhovnicul. Pierre și Jean Peuquoy, cu Babette, ținuseră să-i însoțească pe jos pe cei cinci cavaleri, pînă la poarta zisă a Parisului. Acolo trebuiau să se despartă. Gabriel făcu un ultim semn de salut cu mîna către bunii săi prieteni. După care familia Peuquoy pierdu în curînd din vedere mica trupă ce pornise în galop și dispăruse la cotitura drumului. Bravii burghezi se reîntoarseră, cu inima mîhnită, lîngă Martin-Guerre.

În ce-l privește pe Gabriel, se simțea apăsat, dar nu trist. Spera. Mai părăsise el o dată Calaisul ca să afle la Paris dreptate. Dar atunci împrejurările fuseseră mai puțin favorabile; atunci era neliniștit pentru Martin-Guerre, neliniștit pentru Babette și pentru cei doi Peuquoy, neliniștit pentru Diana, pe care o lăsase prizonieră în puterea lordului Wentworth. Astăzi nu lăsa în urmă nici o grijă de acest soi. Cei doi răniți, generalul și scutierul său, erau salvați și

Ambroise Paré răspundea de vindecarea lor; Babette Peuquoy urma să se mărite cu omul pe care-l iubea și de care era iubită; doamna de Castro era liberă și regină într-un oraș francez și chiar a doua zi urma să plece să se întîlnească la Paris cu Gabriel.

Eroul nostru luptase atîta cu soarta încît aproape că obosise. Dar spera! Încurajările și făgăduielile Dianei îi mai răsunau încă în urechi laolaltă cu ultimele urări ale familiei Peuquoy. Gabriel îl vedea alături pe André, a cărui prezență îi amintea de Diana, și pe devotații și vitejii săi soldați care-l escortau; în fața lui, zdravăn legat de oblîncul șeii, sipetul care conținea cheile Calaisului; pipăia în vestă prețiosul act de capitulare și cele două scrisori: a ducelui de Guise și a doamnei de Castro; inelul de aur al Dianei strălucea în degetul său mic. Cîte gajuri concrete și elocvente ale fericirii! Însuși cerul, albastru și fără nori, părea să-i dea nădejde; aerul tare, dar curat, făcea să-i circule mai ușor sîngele în vine; zgomotele cîmpului, liniștea majestuoasă, soarele care se ducea la culcare în splendoarea sa de purpură îi ofereau lui Gabriel cel mai mîngîietor spectacol. Nu se putea să pornească la drum spre țelul dorit sub mai bune auspicii!

XIII

Un catren

În 12 ianuarie 1558, seara, avea loc la Luvru, la regina Caterina de Medicis, una dintre acele recepții despre care am mai vorbit și care reunea, în jurul regelui, pe toți prinții și gentilomii regatului. Recepția aceasta era foarte strălucitoare și foarte însuflețită, deși războiul reținea în acel moment, în nord, pe lîngă ducele de Guise, o bună parte din nobilime. Erau de față, printre femei, în afară de Caterina, regina de drept, doamna Diana de Poitiers, regina de fapt, tînăra regină-Delfină Maria Stuart și melancolica prințesă Elisabeta care urma să fie regina Spaniei și a cărei frumusețe, atît de admirată, avea s-o facă într-o zi atît de nenorocită.

Printre bărbați se afla șeful casei de Bourbon, Antoine, regele Navarei, prinț nehotărît și slab, pe care soția lui cu inima bărbată, Jeanne d'Albret, îl trimisese la Curtea Franței pentru a încerca să-și ia înapoi, prin intermediul lui Henric al II-lea, pămînturile Navarei confiscate de Spania. Dar Antoine de Navara ocrotea pe calviniști și nu era văzut cu ochi prea buni la o Curte care-i ardea pe eretici. Fratele său, Louis de Bourbon, prinț de Condé, era și el de față; numai că acesta știa să se facă, dacă nu iubit, cel puțin respectat. Era totuși calvinist mai dovedit decît regele Navarei și-l bănuiau a fi șeful secret al rebelilor. Dar avea darul de a se face iubit de popor. Călărea strașnic și mînuia cu dibăcie sabia și pumnalul, măcar că era mic de stat și cam lat în umeri. Era dealtfel galant, spiritual, îi plăceau femeile și un cîntec popular spunea despre el:

«Un omuleț micuț, gingaș
Ce rîde și sporovăiește,
Și-iubita-și pupă pătimaș...
De rele, Doamne, ni-l ferește!»

În jurul regelui de Navara și al prințului de Condé se grupau, cum era și firesc, gentilomii care, pe față sau în ascuns, țineau cu partidul Reformei: amiralul de Coligny. La Renaudie, baronul de Castelnau, care, sosit recent din Touraine, provincia sa, era în ziua aceea prezentat pentru prima oară la Curte. Adunarea, în pofida celor absenți, era, după cum se vede, numeroasă și distinsă. În toiul agitației și al bucuriei, doar doi oameni rămăseseră retrași, serioși și aproape triști. Cei doi, din motive cu totul opuse, erau regele și conetabilul de Montmorency. Persoana lui Henric al II-lea era la Luvru, dar gîndul îi era la Calais. De aproape trei săptămîni, de la plecarea ducelui de Guise, el se gîndea fără încetare, zi și noapte, la această expediție cutezătoare care-i putea alunga pentru totdeauna pe englezi din regat, dar care putea de asemenea compromite grav salvarea Franței. Henric își reproșase de nenumărate ori faptul că-i îngăduise domnului de Guise o lovitură atît de riscantă. Dacă fapta dădea greș, ce rușine în ochii Europei! Ce eforturi vor trebui depuse pentru a repara acest eșec! Ziua de Sfîntul Laurențiu nu va fi nimic în comparație cu dezastrul acesta. Conetabilul suferise în acea zi o înfrîngere, François de Lorena o căuta și el cu luminarea. Regele, care de trei zile n-avea știri din Calais, era trist și preocupat și abia dacă auzea încurajările și asigurările cardinalului de Lorena care, în picioare, lîngă fotoliul lui, se străduia să-i țină trează speranța.

Diana de Poitiers băgă repede de seamă sumbra dispoziție a amantului ei; cum în celălalt capăt îl zări pe domnul de Montmorency, parcă mai puțin întunecat, se îndreptă către el. Și pe conetabil tot asediul Calaisului îl tulbura, dar din cu totul alte motive. Regelui îi era teamă de înfrîngere, conetabilului de succes. Un succes l-ar fi adus definitiv pe primul loc pe ducele de Guise și l-ar fi aruncat pentru totdeauna pe conetabil pe locul al doilea. Salvarea Franței însemna pierderea bietului conetabil și egoismul său fusese totdeauna mai tare ca patriotismul! Așa că o primi cît se poate de prost pe frumoasa favorită care se îndreptase spre el. Ne amintim ce dragoste ciudată nutrea iubita celui mai galant dintre regi față de acest soldățoi brutal.

— Ce are astăzi bătrînul meu războinic? întreabă ea cu cea mai mieroasă voce.

— Ah, și dumneata, doamnă, mă iei peste picior? zise Montmorency ursuz.

— Eu, să te iau peste picior? Nu-ți dai seama ce spui...

— Mă gîndesc la ce spui dumneata, zise conetabilul bombănind. Mă numești «bătrînul dumitale războinic». Bătrîn? Poate, nu mai sînt un tinerel de douăzeci de ani. Războinic? Nu, doamnă. Vezi bine că nu mă mai socotesc bun decît să mă arăt, ca la paradă, cu o sabie prin sălile Luvrului.

— Nu vorbi astfel, zise favorita cu o privire dulce. Nu ești conetabil?

— Ce înseamnă un conetabil pe lîngă un locotenent general al regatului?

— Acest titlu trece odată cu evenimentele care l-au prilejuit. Al dumitale, legat, fără vreo revocare posibilă, de cea mai înaltă demnitate militară a regatului, nu va trece decît odată cu dumneata.

— Eu am și răposat, zise conetabilul cu un surîs amar.

— De ce vorbești astfel, dragul meu? N-ai încetat să fii puternic și de temut nici față de dușmanii din afara, nici față de cei dinăuntru.

— Să vorbim serios, Diana, și să nu ne amăgim unul pe celălalt cu vorbe.

— Dacă te înșel, atunci înseamnă că mă înșel și pe mine, zise Diana. Dă-mi dovezi despre cele spuse și atunci nu numai că-mi voi recunoaște pe loc greșeala, dar o voi și îndrepta atît cît îmi va sta în putință.

— E bine, zise conetabilul, spui că dușmanii din afară tremură în fața mea; mă rog; dar pe cine au trimis împotriva acestor dușmani? Un general mai tînăr și fără îndoială mai fericit decît mine, care se va folosi într-o zi de această victorie pentru propriile sale interese.

— Ce te face să crezi că ducele de Guise va reuși? întrebă Diana lingușindu-se.

— Eșecurile sale, zise cu ipocrizie conetabilul, ar fi pentru Franța o nenorocire cumplită pe care aș deplînge-o sincer; dar succesele lui vor deveni poate o nenorocire și mai cumplită pentru rege.

— Crezi deci, zise Diana, că ambiția domnului de Guise...

— L-am analizat bine, ambiția lui e mare, răspunse invidiosul curtean. Dacă, prin vreun accident oarecare, Henric ar pieri, te-ai gîndit, Diana, ce-ar însemna această ambiție, ajutată și de influența Mariei Stuart, asupra spiritului unui rege tînăr și fără experiența? Devotamentul meu pentru tine m-a înstrăinat complet de Caterina de Medicis. Familia de Guise ar fi mai suverană decît suveranul.

— O asemenea nenorocire este, slavă Domnului, destul de puțin probabilă și de îndepărtată, zise Diana, care se gîndi că acest conetabil de șaizeci de ani prevestea cu prea mare ușurință moartea unui rege de patruzeci.

— E împotriva noastră din alte pricini mult mai apropiate, spuse domnul de Montmorency ridicînd capul cu un aer grav.

— Care sînt aceste pricini?

— Ți-ai pierdut memoria, Diana? Ori te prefaci că nu știi cine a plecat la Calais cu ducele de Guise, cine i-a insuflat, după toate aparențele, ideea acestei expediții temerare, cine se va întoarce triumfător împreună cu el, dacă va triumfa, cui i se va atribui o parte din onoarea victoriei?

— Vorbești despre acel viconte d'Exmes? întrebă Diana.

— De cine altul, doamnă? Dacă dumneata i-ai uitat extravaganta făgăduială, el și-o aduce aminte! În plus, hazardul este uneori atît de ciudat! E în stare să-și țină legămîntul și să vină să ceară, sus și tare, regelui să și-l țină pe al lui.

— Cu neputință! strigă Diana.

— Ce ți se pare cu neputință, doamnă? Ca domnul d'Exmès să-și țină cuvîntul? Ori ca regele să și-l țină pe al său?

— Amîndouă alternativele sînt la fel de absurde, ba a doua chiar mai mult decît prima.

— Și totuși dacă prima se realizează, zise conetabilul, va trebui să urmeze și a doua; regele e slab în chestii de onoare, va fi în stare, doamnă, să se fălească cu cinstea lui cavalerească și să-și încredințeze secretul în mîinile dușmanilor...

— Lucrul mi se pare smintit! strigă Diana pălind.

— În sfîrșit, draga mea, dacă ai să atingi cu mîinile tale și ai să vezi cu ochii tăi acest lucru, ce-ai să faci?

— Nu știu, dragul meu conetabil, zise doamna de Valentinois; trebuie să vedem, să căutăm, să ne zbatem... Dacă regele ne părăsește, ei bine, ne vom sluji de puterea noastră, de creditul nostru personal.

— Ah! Asta așteptam! zise conetabilul; puterea noastră, creditul nostru! Vorbești de ale dumitale, doamnă! Cît despre creditul, despre puterea mea, mai bine să nu mai vorbim, le socot ca și moarte. Dușmanii mei din afară, care se plîng tot timpul, abia așteaptă să-mi plătească polițele. Nu există gentilom la această Curte care să nu aibă mai multă putere decît acest biet conetabil demn de milă. Vezi ce gol s-a creat în jurul meu? Cine să-i mai facă curte unui nobil decăzut? E mult mai bine pentru dumneata, doamnă, să nu mai contezi de acum încolo pe ajutorul unui bătrîn slujitor dizgrațiat, fără prieteni, fără influență, ba chiar și fără bani.

— Fără bani? repetă Diana cu oarecare neîncredere.

— Da, doamnă, fără bani, spuse pentru a doua oară conetabilul, furios, și asta mi se pare, la vîrsta mea și după serviciile aduse, lucrul cel mai dureros. Ultimul război m-a ruinat, răscumpărarea mea și a cîtorva dintre oamenii mei mi-a sleit ultimele resurse bănești. Asta o știu bine cei care m-au părăsit! Voi fi obligat, într-una din zilele astea, să ies în stradă și să cer de pomană ca acel general cartaginez. Belizarie mi se pare, despre care l-am auzit vorbind pe nepotul meu amiralul.

— Eh, conetabile, n-ai prieteni? zise Diana surîzînd de presupusa erudiție și totodată de rapacitatea bătrînului ei iubit.

— Nu, zise conetabilul, nu mai am prieteni! Și adăugă, cu accentul cel mai patetic din lume: Nenorociții nu mai au prieteni!

— Am să-ți dovedesc contrariul, zise Diana. Văd acum de unde ți se trage această proastă dispoziție în care te-ai cufundat. Dar de ce nu mi-ai spus-o de la început? Nu mai ai încredere în mine? Asta-i rău. Dar, mă rog! Nu pretind să mă răzbun decît prietenește. Spune-mi, regele n-a instituit săptămîna trecută un nou impozit?

— Ba da, draga mea Diana, răspunse conetabilul, îmblînzit dintr-o dată, un impozit foarte just, pentru a face față cheltuielilor de război.

— Ajunge, spuse Diana, vreau să-ți arăt pe dată că o femeie poate repara nedreptățile suferite de oameni de merit ca dumneata. Mi se pare că și Henric e prost dispus; totuna; am să mă duc la el; te vei convinge că-ți sînt o aliată fidelă și o prietenă credincioasă.

— Ah, Diana, pe cît de frumoasă, pe atît de bună! spuse galant Montmorency.

— Dar, la rîndul dumitale, după ce-ți voi reînnoi încrederea și favorurile, n-ai să mă părăsești la nevoie, nu-i așa? Și n-ai să începi să-mi vorbești atunci despre neputința dumitale împotriva dușmanilor noștri comuni, nu-i așa?

— Eh, Diana, tot ce am nu-ți aparține? zise conetabilul. Dacă mă necăjesc cîteodată pentru faptul că mi-am pierdut influența, n-o fac decît pentru că mă tem că n-o voi putea sluji cum trebuie pe regina mea iubită.

— Bine, zise Diana, cu cel mai promițător dintre surîsuri. Și-și puse mîna albă pe buzele adoratorului ei, care i-o sărută, apoi, liniștindu-l printr-o ultimă privire, se îndreptă grăbită spre rege. Cardinalul de Lorena stătea mereu lîngă rege, ocupîndu-se de treburile fratelui său absent și încercînd, cu toată elocvența lui, să-și liniștească suveranul asupra temerarei expediții de la Calais. Dar Henric își asculta mai curînd gîndurile neliniștite decît pe consolatorul cardinal. Asta se întîmpla în momentul în care Diana se îndreptă spre ei.

— Pun rămășag, zise ea cu însuflețire cardinalului, că eminența voastră îl vorbește de rău în fața regelui pe bietul domn de Montmorency.

— On, doamnă, răspunse Charles de Lorena, năucit de acest atac, îndrăznesc să-l iau martor pe majestatea-sa că numele domnului conetabil nici măcar n-a fost rostit în discuția noastră.

— E adevărat, zise regele nepăsător.

— Un alt fel de a-l deservi! zise Diana.

— Dar dacă nu pot nici să tac, nici să vorbesc despre conetabil, ce credeți că pot face, doamnă?

— Ar trebui să vorbiți, dar să-l vorbiți de bine, zise Diana.

— Fie! răspunse șiretul cardinal; în acest caz voi spune, căci la porunca frumuseții am fost întotdeauna ascultător și supus, voi spune că domnul de Montmorency este un mare luptător, care a cîștigat bătălia din ziua Sfîntului Laurențiu, a schimbat soarta Franței și că, în acest moment chiar, pentru a-și desăvîrși opera, duce o glorioasă ofensivă împotriva dușmanilor și încearcă un memorabil efort sub zidurile Calaisului.

— Calais! Calais! Oh! Cine-mi va da vești despre Calais? murmură regele care, în dialogul dintre ministru și favorită, nu auzise decît acest nume.

— Aveți un mod admirabil și creștinesc de a lăuda, domnule cardinal, și vă întorc complimentul cu o milă la fel de zeflemitoare.

— Zău, doamnă, zise Charles de Lorena, dacă văd ce alt elogiu i-aș putea aduce acestui biet domn de Montmorency, cum i-ați spus chiar dumneavoastră mai adineauri.

— Nu vă străduiți să căutați, zise Diana. N-ați putea, de exemplu, lăuda felul în care conetabilul a organizat la Paris apărarea orașului și a adunat fărîma de trupe rămasă în Franța, în vreme ce alții riscă și compromit forțele patriei în expediții aventuroase?

— O, făcu cardinalul.

— Vai! suspină regele, la urechile căruia nu ajungeau decît vorbele legate de îngrijorarea lui.

— Ați mai putea adăuga că, dacă întîmplarea n-a favorizat mărețele eforturi ale domnului de Montmorency, că dacă nenorocirea a fost de partea lui, conetabilul este totuși lipsit de orice ambiție personală, că n-are altă cauză de apărat decît pe cea a țării, că a sacrificat totul acestei cauze: viața, pe care și-a primejduit-o, libertatea, la care a visat atîta vreme; chiar și averea, din care nu i-a mai rămas nimic în momentul de față...

— O! făcu din nou Charles de Lorena.

— Da, eminența voastră, insistă Diana, domnul de Montmorency, aflați-o, este ruinat.

— Ruinat? Într-adevăr? întrebă cardinalul.

— Atît de ruinat, continuă neruşinata favorită, încît vin anume să-i cer majestăţii-sale să-l ajute pe acest loial slujitor în nenorocirea lui. Şi cum regele, mereu preocupat, nu răspunse, Diana, adresîndu-se direct pentru a-i atrage atenţia, zise: Da, sire, vă conjur să veniţi în ajutorul fidelului vostru conetabil pe care preţul răscumpărării sale şi considerabilele cheltuieli ale unui război susţinut pentru majestatea voastră l-au lipsit pînă şi de ultimele sale resurse... Sire, m-auziţi?

— Doamnă, scuzaţi-mă, zise Henric, atenţia mea nu se poate opri în seara asta asupra acestui subiect. Gîndul unui dezastru posibil la Calais mă preocupă în întregime, ştiţi bine.

— Tocmai pentru asta, zise Diana, cred că majestatea voastră trebuie să menajeze şi să ajute pe omul care se străduieşte să atenueze efectele acestui dezastru ce va cădea asupra Franţei.

— Dar banii ne lipsesc şi nouă tot atît cît şi conetabilului, zise regele.

— Dar impozitul cel care tocmai a fost stabilit?

— Banii aceia, zise cardinalul, sînt destinaţi plăţii şi întreţinerii trupelor.

— Atunci, zise Diana, cea mai mare parte ar trebui să revină şefului acelor trupe.

— Ei bine, şeful acela este la Calais, răspunse cardinalul.

— Nu, e la Paris, la Luvru, zise Diana.

— De cînd se răsplăteşte înfrîngerea, doamnă?

— De cînd se încurajează nebunia, domnule cardinal?

— Destul! îi întrerupse regele, nu vedeţi că cearta asta mă oboseşte şi mă jigneşte? Ştiţi, doamnă şi domnule cardinal de Lorena, ştiţi ce catren am găsit în cartea mea de rugăciuni?

— Un catren? repetară în acelaşi timp Diana şi Charles de Lorena.

— Dacă am memorie bună, ascultaţi, zise Henric:

«De vă lăsaţi, o, sire, de Charles dominat,
Cum sînteţi de Diana ce prea vă stăpîneşte,
De vă lăsaţi în voia-i, aşa cum şi-o doreşte,
Atunci sînteţi, o, sire, doar ceară, nu bărbat».

Diana nu se dădu bătută pentru nimic în lume.

— Un galant joc de cuvinte! zise ea, care-mi atribuie mai multă influenţă decît am asupra spiritului maiestăţii voastre!

— Eh, doamnă, zise regele, nu trebuie să abuzaţi de această influenţă tocmai pentru că ştiţi c-o aveţi.

— O am într-adevăr, sire? zise Diana cu vocea ei dulce. Majestatea voastră îmi acordă ceea ce am cerut pentru conetabil?...

— Fie! zise plictisit regele. Acum mă veţi lăsa, sper, în voia presimţirilor şi grijilor mele.

În faţa acestei slăbiciuni cardinalul nu putu decît să ridice ochii spre cer. Diana îi aruncă o privire triumfătoare.

— Mulţumesc majestăţii voastre, zise ea regelui. Vă ascult şi mă retrag. Dar alungaţi tulburarea şi teama, sire, victoria îi iubeşte pe cei generoşi şi părerea mea este că veţi învinge.

— O, Diana! zise Henric. Cu ce bucurie aş primi o asemenea veste

De la o vreme nu mai am odihnă. Cît de mărginită este puterea regilor! Să n-ai un mijloc de a afla ce se petrece în acest moment la Calais! Vai, domnule cardinal, tăcerea asta a fratelui dumneavoastră este înfricoșătoare! Vreau veşti de la Calais! Cine mi le va aduce oare?

În aceeaşi clipă uşierul intră şi, înclinîndu-se în faţa regelui, anunţă cu glas tare:

— Un trimis al domnului de Guise, sosit de la Calais, cere favoarea de a fi primit de majestatea sa.

— Un trimis de la Calais? repetă regele sculîndu-se în picioare, cu ochii strălucind.

— În sfîrşit! zise cardinalul oscilînd între teamă şi bucurie.

— Poftiţi-l pe trimisul domnului de Guise, introduceţi-l imediat, zise regele cu însufleţire.

Toate discuţiile încetară. toate piepturile tresăriră, toate privirile se întoarseră spre uşă. Gabriel intră în toiul unei tăceri depline.

XIV

Vicontele de Montgommery

Gabriel era urmat, ca şi la înapoierea din Italia, de patru dintre oamenii săi: Ambrozio, Lactance, Yvonnet şi Pilletrousse, care purtau steagurile engleze, dar care se opriseră afară, în pragul uşii. Tînărul ducea el însuşi pe braţe, pe o pernă de catifea, cele două scrisori şi cheia oraşului.

La această privelişte chipul lui Henric exprimă un ciudat amestec de bucurie şi de groază. I se păru că înţelege fericitul mesaj, dar întunecatul mesager îl neliniştea.

— Vicontele d'Exmes! strigă el.

În vremea asta, Gabriel, solemn şi grav, puse un genunchi jos, în faţa regelui, şi spuse cu voce hotărîtă:

— Sire, iată cheia oraşului Calais, pe care după şapte zile de asediu şi trei atacuri înverşunate, englezii au înmînat-o domnului duce de Guise şi pe care domnul duce de Guise o înmînează majestăţii-voastre.

— Calaisul este al nostru? întrebă regele, măcar că pricepuse foarte bine.

— Calaisul este al vostru, sire, repetă Gabriel.

— Trăiască regele! strigară într-un singur glas toţi cei de faţă, poate cu excepţia conetabilului de Montmorency.

Henric al II-lea, care nu se mai gîndea decît la temerile lui risipite şi la acel triumf al armatelor sale, salută adunarea emoţionată.

— Mulţumesc. domnilor, mulţumesc, zise el, accept în numele Franţei aceste aclamaţii, dar ele nu trebuie să-mi fie adresate doar mie: drept e ca cea mai mare parte să-i revină viteazului şef al expediţiei. nobilul meu văr, domnul de Guise.

Murmure de aprobare străbătură asistenţa. Dar nu sosise încă vremea în care să cutezi să strigi în faţa regelui: «Trăiască ducele de Guise!»

— În absenţa scumpului nostru văr, continuă Henric, sîntem

fericiți că putem, cel puțin, să adresăm mulțumirile și felicitările noastre dumneavoastră, domnule cardinal de Lorena, și dumitale, domnule viconte d'Exmès pe care te-a însărcinat cu o atît de glorioasă misiune.

— Sire, zise respectuos, dar cutezător Gabriel, înclinîndu-se în fața regelui, sire, ierați-mă, acum nu mă mai numesc vicontele d'Exmès.

— Cum? zise Henric al II-lea încruntîndu-și sprîncenele.

— Sire, continuă Gabriel, din ziua cuceririi Calaisului, am socotit că pot să-mi reiau adevăratul meu nume, adevăratul meu titlu: vicontele de Montgommery.

La acest nume, care de atîția ani nu mai fusese rostit cu glas tare la Curte, se produse în mulțime o adevărată explozie de surpriză. Acest tînăr se intitula «vicontele» de Montgommery: deci contele de Montgommery, tatăl său, desigur, încă trăia! După acea lungă dispariție, ce însemna reîntoarcerea acestui vechi nume, atît de faimos odinioară?

Regele n-auzea aceste comentarii, dar le ghicea fără greutate; devenise mai alb decît gulerul său scrobit și huzele îi tremurau de nerăbdare și de mînie. Doamna de Poitiers tremura și ea, iar, în colțul lui, conetabilul ieșise din mohorîta sa imobilitate; privirea pierduta i se aprinsese.

— Ce înseamnă asta, domnule? zise regele cu o voce pe care și-o stăpîni cu greu. Ce înseamnă acest nume pe care cutezi să ți-l iei? Și de unde atîta curaj?

— Acest nume este al meu, sire, zise cu calm Gabriel, și ceea ce majestatea voastră socoate că e curaj, nu este decît încredere.

Era vădit că Gabriel voise, printr-o lovitură îndrăzneață, să angajeze în mod irevocabil lupta, să riște totul pentru tot și să stăvilească regelui, ca și lui însuși, orice șovăială și orice posibilitate de întoarcere. Henric pricepu foarte bine acest lucru, dar se temu de propria-i mînie și, pentru a amîna izbucnirea de care se temea, zise:

— Afacerea dumitale personală putea să vină mai tîrziu, domnule, nu uita că în acest moment ești trimisul ducelui de Guise și că nu ți-ai isprăvit de transmis mesajul, mi se pare.

— E drept, zise Gabriel, cu un salut adînc. Îmi rămîne să prezint majestății voastre steagurile cucerite de la englezi. Iată-le! În plus, domnul duce de Guise a scris el însuși această scrisoare regelui.

Îi oferi, pe pernă, scrisoarea însemnatului. Regele o luă, rupse pecetea, rupse plicul și întinzînd cu însuflețire scrisoarea cardinalului de Lorena, zise:

— Dumneavoastră, domnule cardinal, vă revine bucuria de a citi cu glas tare această scrisoare a fratelui dumneavoastră. Ea nu e adresată regelui, ci Franței.

— Cum, sire, majestatea voastră vrea...

— Vreau, domnule cardinal, să acceptați această cinste care vă este datorată.

Charles de Lorena se înclină, luă cu respect din mîinile regelui scrisoarea, pe care o despături, și citi cele ce urmează în mijlocul celei mai profunde tăceri:

«Sire, Calaisul este în puterea noastră: am luat într-o săptămînă englezilor ceea ce i-a costat pe ei, în urmă cu două secole, un an de asediu. Guines și Ham, cele două orașe pe care ei le mai au în Franța, nu mai pot rezista multă vreme; îndrăznesc să făgăduiesc majestății voastre că înainte de cincisprezece zile dușmanii noștri vor fi definitiv alungați din întreg regatul. Am socotit că pot să fiu generos cu cei învinși. Ne-au cedat artileria și munițiile lor; capitularea la care am consimțit dă locuitorilor Calaisului care doresc acest lucru dreptul de a se retrage cu bunurile lor în Anglia. Poate că ar fi fost periculos să lăsăm într-un oraș proaspăt ocupat acest ferment al revoltei. Numărul morților și al răniților noștri nu e prea mare grație rapidității cu care a fost luat orașul. Timpul și răgazul îmi lipsesc, sire, ca să dau acum majestății voastre amănunte. Rănit grav eu însumi...»

Ajungînd aici, cardinalul păli și se opri.

— Majestatea voastră și eminența sa să fie liniștite, zise Gabriel. Această rană a domnului de Guise nu va avea urmări, slavă Domnului! Nu i-a mai rămas în momentul de față decît o nobilă cicatrice pe față și glorioasa poreclă de «Însemnatul».

Cardinalul citind cîteva rînduri mai încolo putu să se convingă el însuși că Gabriel spunea adevărul și, liniștit, reluă lectura:

«...Rănit grav eu însumi, chiar în ziua intrării noastre în Calais, am fost salvat datorită ajutorului prompt și admirabilului geniu al unui tînăr chirurg, jupînul Ambroise Paré; dar mă simt încă slab și, în consecință, lipsit de bucuria de a discuta îndelung cu majestatea voastră. Veți putea auzi alte amănunte de la cel care vă va aduce, odată cu această scrisoare, cheia orașului și steagurile engleze și despre care, înainte de a sfîrși, trebuie să-i vorbesc majestății voastre. Căci nu mie, sire, îmi revine onoarea acestei uimitoare cuceriri a Calaisului. Am încercat să contribui din toate puterile la asta împreună cu viteaza mea armată; dar ideea, mijloacele de execuție și chiar reușita se datorează aducătorului acestei scrisori, domnului viconte d'Exmès...»

— Se pare, domnule, zise regele, adresîndu-se lui Gabriel, se pare că nici vărul nostru nu te cunoaște încă sub noul dumitale nume.

— Sire, zise Gabriel, n-aș fi cutezat să mi-l iau pentru prima oară decît în prezența majestății voastre...

Cardinalul continuă la un semn al regelui.

«Mărturisesc că nu mă gîndisem la această lovitură îndrăzneață. Dar domnul d'Exmès veni să mă caute la Luvru, îmi expuse minunatul său plan, îmi înlătură și-mi risipi îndoielile și, în sfîrșit, determină această neașteptată faptă de arme care ar ajunge singură, sire, gloriei unei domnii. Dar asta nu e tot. Nu se putea risca cu atîta ușurință o expediție atît de serioasă. Domnul d'Exmès a furnizat domnului mareșal Strozzi mijloacele de a se introduce, deghizat, în oraș, și de a studia șansele atacului și ale apărării. In plus, ne-a dat un plan exact și amănunțit al

zidurilor de apărare și al posturilor de pază întărite, în așa fel încît noi am înaintat spre Calais ca și cum zidurile sale ar fi fost de sticlă. Sub zidurile orașului și în asalturi, la forturile Nieullay și Vieux-Château, pretutindeni, domnul d'Exmes, în fruntea unei mici trupe, angajată pe cheltuiala sa, a făcut minuni de vitejie. Am insistat asupra acestor dovezi de curaj pe care le-a dat în toate ocaziile, fără să mai vorbesc de acțiunile particulare și personale, ca de pildă cucerirea fortului Risbank, acea poartă a Calaisului, pe unde urmau să treacă formidabilele ajutoare venite din Anglia. Atunci am fi fost zdrobiți, pierduți. Uriașa noastră luptă ar fi eșuat în rîsetele întregii Europe. Totuși, prin ce mijloace se poate pune mîna pe un turn care apără oceanul? Ei bine, vicontele d'Exmès a făcut această minune. Noaptea, singur cu voluntarii lui într-o barcă, datorită inteligenței și curajului. a izbutit, după o temerară navigație, după o înfricoșătoare escaladare, să înfigă drapelul francez pe acest fort de necucerit...»

Aici, cu toată prezența regelui, un murmur de admirație, pe care nimic nu putu să-l oprească, întrerupse un moment lectura. Atitudinea lui Gabriel, în picioare, cu ochii plecați, calm, demn și modest, la doi pași de rege, contribui la impresia pricinuită de povestirea faptei cavalerești și încîntă încă o dată pe tinerele femei, ca și pe bătrînii soldați. Pînă și regele fu emoționat și-și fixă privirea, mai îmblînzită, asupra tînărului erou. Dar doamna de Poitiers își mușca buzele albite și domnul de Montmorency își încruntase sprîncenele groase. După această scurtă întrerupere, cardinalul reluă:

«...Fortul Risbank odată cucerit, orașul era al nostru. Vasele engleze nu cutezară să mai încerce un atac inutil. După trei zile intram triumfători în Calais ajutați de o fericită răscoală a aliaților vicontelui d'Exmès, în oraș, și de o energică intervenție a vicontelui însuși. În această ultimă luptă, sire, am primit acea rană cumplită care trebuia să mă coste viața, și — dacă-mi este îngăduit să amintesc de un serviciu personal, după atîtea servicii oficiale — să adaug că tot domnul d'Exmès, care l-a adus, aproape cu forța, la patul meu pe jupînul Pare, e cel care m-a salvat.»

— Oh, domnule, îți mulțumesc și eu la rîndu-mi, spuse întrerupîndu-se Charles de Lorena, cu o voce emoționată. Apoi, cu un accent mai plin de căldură, continuă lectura ca și cum ar fi vorbit însuși fratele său.

«...Sire, de obicei onoarea unor asemenea succese nu se atribuie decît șefului sub care ele au fost repurtate. Domnul d'Exmes, la fel de modest pe cît de viteaz, va lăsa de bunăvoie ca numele lui să se șteargă în fața numelui meu. Totuși mi s-a părut just să arăt majestății voastre că tînărul care îi va aduce această scrisoare a fost într-adevăr capul și brațul acțiunii noastre și că, fără el, la ora cînd scriu toate astea, Calaisul ar fi încă al Angliei. Domnul d'Exmès mi-a cerut să nu declar asta decît

regelui. Ceea ce și fac aici cu recunoștință și bucurie. Datoria mea era să-i dau domnului d'Exmès acest certificat glorios. Restul, este datoria voastră, sire. O datorie pe care-o invidiez, dar pe care nu pot, nici nu vreau s-o uzurp. Mi se pare că nu există dar care să poată răsplăti cucerirea unui oraș de frontieră și asigurarea integrității unui regat. Se pare totuși — domnul d'Exmès mi-a spus — că majestatea voastră are pentru el o răsplată demnă de cucerirea sa. Cred, sire. Într-adevăr, numai un rege și încă unul strălucit cum este majestatea voastră ar putea recompensa, la justa ei valoare, o asemenea faptă. Acestea spuse, mă rog Domnului, sire, să vă dea viață lungă și o domnie fericită. Sînt al majestății voastre, cel mai umil, cel mai ascultător și supus servitor, François de Lorena, Calais, 8 ianuarie 1558".

Cînd Charles de Lorena își isprăvi lectura și înapoie regelui scrisoarea, șoaptele aprobatoare și admirative începură din nou și din nou inima lui Gabriel, puternic emoționat, tresări. Dacă respectul n-ar fi stăvilit entuziasmul, aplauzele l-ar fi sărbătorit zgomotos pe tînărul învingător. Regele simțea instinctiv acest elan general pe care-l împărtășea dealtfel și el într-o oarecare măsură, și nu se putu abține să nu-i spună lui Gabriel, ca și cum ar fi fost interpretul dorinței neexprimate a tuturor:

— Ei bine, domnule! E frumos ce-ai făcut! Doresc, așa cum și domnul de Guise mi-a dat să înțeleg, să-mi fie într-adevăr cu putință să-ți acord o răsplată demnă de dumneata și demnă de mine.

— Sire, răspunse Gabriel, n-am decît o singură dorință și majestatea voastră știe... Și, la o mișcare a lui Henric, se grăbi să reia: Dar, iertare, misiunea mea încă nu s-a terminat, sire.

— Ce mai este? zise regele.

— Sire, o scrisoare a doamnei de Castro pentru majestatea voastră.

— A doamnei de Castro? repetă cu însuflețire regele.

Se ridică brusc din fotoliu, coborî cele două trepte ale tronului ca să ia el însuși scrisoarea Dianei și, coborîndu-și vocea, îi zise lui Gabriel:

— Domnule, i-ai redat regelui moștenitoarea, și părintelui, copila. Am deci două datorii față de dumneata. Dar să citim această scrisoare... Și cum Curtea, mereu nemișcată și mută, aștepta cu respect poruncile regelui, Henric, jenat el însuși de această tăcere, zise cu voce tare: Domnilor, dați frîu liber bucuriei. Nu mai am nimic deosebit să vă spun, restul este o treabă care ne privește doar pe mine și pe trimisul vărului nostru de Guise. N-aveți deci decît să comentați vestea fericită și să vă bucurați.

La aceste vorbe, grupurile se realcătuiră și în curînd nu se mai auzi decît un șușotit confuz, cum se întîmplă întotdeauna cînd se duc o sută de discuții disparate.

Doamna de Poitiers și conetabilul erau singurii care se mai gîndeau să-i spioneze pe rege și pe Gabriel. Dintr-o privire își împărtășiră teama și Diana, printr-o mișcare dibace, se apropie de rege. Henric nu remarcă acest cuplu invidios, căci era cufundat cu totul în citirea scrisorii primite de la fiica sa.

— Draga mea Diana! Biata mea fată! murmură el înduioșat. Și,

după ce termină lectura, antrenat de firea sa generoasă și loială, zise aproape cu glas tare lui Gabriel: Doamna de Castro îmi recomandă de asemenea pe eliberatorul ei și cere să i se facă dreptate. Ea îmi spune că dumneata nu numai ca i-ai redat libertatea, domnule, dar i-ai salvat, după cît se pare, și onoarea.

— Oh! Nu mi-am făcut decît datoria, sire!

— Trebuie deci să mi-o fac și eu pe a mea, zise Henric. Acum, e rîndul dumitale să vorbești! Spune, ce dorești de la noi, domnule viconte de Montgommery.

XV

Bucurie și spaimă

Viconte de Montgommery! La acest nume, care, rostit de rege, cuprindea mai mult decît o făgăduiala, Gabriel tresări de bucurie. Henric mergea pe drumul iertării!

— Iată-l că cedează! îi spuse cu voce scăzută doamna de Poitiers conetabilului, care se apropiase de ea.

— Să așteptăm să ne vină rîndul, zise domnul de Montmorency, fără să se tulbure.

— Sire, spuse Gabriel regelui, sire, nu-i nevoie să repet majestății voastre ce favoare cutez să aștept de la bunătatea sa, de la clemența, de la dreptatea sa. Sper că tot ceea ce majestatea voastră mi-a cerut, a fost îndeplinit... Ați uitat făgăduiala sau binevoiți să v-o mai țineți?

— Da, domnule, mi-o voi ține, cu condiția să taci, răspunse Henric fără să ezite.

— Această condiție, sire, va fi cît mai riguros îndeplinită, spuse vicontele d'Exmès.

— Apropie-te, domnule, zise regele.

Gabriel se apropie. Cardinalul de Lorena se îndepărtă cu discreție. Dar doamna de Poitiers, aflată foarte aproape de Henric, nu se mișcă și putu să audă ce-i spunea, măcar că regele își coborîse vocea pentru a-i vorbi doar lui Gabriel. Acest soi de supraveghere nu putu totuși să încovoaie voința regelui, care reluă cu fermitate:

— Domnule viconte de Montgommery, esti un viteaz pe care-l stimez și-l cinstesc. Chiar atunci cînd vei obține ceea ce-mi ceri, și încă nu voi fi chit față de dumneata. Ia acest inel. Mîine dimineață la ora opt prezintă-te la guvernatorul închisorii Châtelet; va fi prevenit și-ți va da de îndată ceea ce aștepți cu atita nerăbdare.

Gabriel, care de bucurie simțea cum i se înmoaie genunchii, nu se putu abține și căzu la picioarele regelui.

— Ah, sire, îi spuse el, cu pieptul înundat de fericire și cu ohii scăldați în lacrimi, sire, toată voința, toată energia de care cred că am dat dovadă, le voi pune tot restul vieții mele în slujba majestății voastre, așa după cum, mărturisesc sincer, toată viața v-aș fi urît dacă ați fi spus nu!

... Într-adevăr? făcu regele, surîzînd cu bunătate.

— Da, sire, mărturisesc și trebuie să mă înțelegeți; dacă nu v-ați fi ținut cuvîntul, cred c-aș fi urmărit-o pe majestatea voastră cu ura mea pînă și în urmașii săi.

— Haide, ridică-te, domnule, zise regele, surîzînd mai departe, Liniștește-te și istorisește-ne și nouă, mai în amănunt, cucerirea aceasta atît de nesperată a Calaisului, despre care nu mă voi plictisi niciodată să vorbesc și să aud vorbindu-se.

Henric al II-lea îl ținu pe Gabriel lîngă el mai bine de un ceas, întrebîndu-l, ascultîndu-l și punîndu-l să repete de o sută de ori, fără să se plictisească, aceleași amănunte. Apoi, trebui să-l lase în seama doamnelor, lacome, la rîndul lor, să afle amănunte. Cardinalul de Lorena, destul de prost informat la început asupra antecedentelor lui Gabriel și care nu vedea în el decît un prieten și un protejat al fratelui său, voi să-l prezinte el însuși reginei Caterina de Medicis, care, de față cu toată Curtea, fu obligată să-l felicite pe cel care se bucura de atîta succes în fața regelui. Dar o făcu plină de trufie, iar aspra și disprețuitoarea privire a ochilor ei cenușii dezmința vorbele pe care gura trebuia să le rostească împotriva inimii sale. Adresînd Caterinei mulțumiri respectuoase, Gabriel își simți sufletul oarecum înghețat de acele complimente mincinoase ale reginei sub care, aducîndu-și aminte de trecut, i se păru că ghicește o ironie tainică și un fel de amenințare ascunsă. Cînd, după ce-o salută pe Caterina de Medicis, se întoarse ca să se retragă, i se păru că aflase pricina dureroasei sale prezsimțiri. Într-adevăr, aruncîndu-și privirea spre rege, o văzu cu spaimă pe Diana de Poitiers care se apropiase de el și care-i vorbea în șoaptă cu surîsul ei răutăcios pe buze. Cu cît Henric al II-lea părea să se apere mai mult, cu atît insista ea mai mult. Îl chemă apoi pe conetabil care vorbi și el, cu însuflețire, multă vreme regelui. Gabriel vedea toate astea de departe. Nu pierdu nici una din mișcările dușmanilor săi și suferi cumplit. Dar, chiar în acel moment în care inima sa era astfel sfișiată, tînărul fu întrerupt din gîndurile sale de tînăra regină-Delfină Maria Stuart, care-l copleși cu complimente și întrebări. Gabriel, cu toată neliniștea lui, îi răspunse cît putu mai bine.

— E măreț, nu-i așa, dragul meu Deflin? adăugă ea adresîndu-se lui Francisc, tînărul ei soț care-și alătură elogiile celor ale soției sale.

— Ce nu faci ca să meriți vorbe atît de bune? spuse Gabriel, ai cărui ochi nu părăseau grupul alcătuit din rege, favorită și conetabil.

— Cînd mă simțeam atrasă spre dumneavoastră de nu știu ce simpatie, continuă Maria Stuart cu grația ei obișnuită, inima mea mă înștiința, desigur, că veți săvîrși această minunată faptă spre gloria unchiului meu drag, de Guise. Ah! Iată, aș vrea să am. ca și regele, puterea de a vă răsplăti. Dar o femeie, vai! n-are la îndemînă nici titluri, nici onoruri.

— Oh, am tot ceea ce mi-aș dori pe lume! zise Gabriel. «Regele nu mai răspunde, doar ascultă», își zise în sinea lui.

— Dacă aș avea putere, spuse Maria Stuart, v-aș crea dorințe ca să vi le pot îndeplini. Dar pentru un moment, tot ce am, iată, e acest buchet pe care grădinarul de la Tournelles mi l-a trimis ca pe ceva destul de rar după ultimele geruri. Ei bine, domnule d'Exmès, cu îngăduința Delfinului, vă dăruiesc aceste flori, în amintirea zilei de azi. Le primiți?

— Ah, doamnă... exclamă Gabriel, sărutînd cu respect mîna care le oferea.

— Florile, zise Maria Stuart gînditoare, sînt în acelaşi timp mireasmă pentru bucurie şi consolare pentru tristeţe. S-ar putea ca, într-o zi, să fiu foarte nenorocită! Nu ştiu nici măcar dacă mi se vor da flori. Se înţelege că dumneavoastră, domnule d`Exmes, atît de fericit şi de triumfător, vi se cuvine mireasma acestor flori...

— Cine ştie? zise Gabriel, clătinînd din cap cu melancolie, cine ştie dacă triumfătorul şi fericitul nu va avea în curînd nevoie de consolare?

Privirile sale, în timp ce vorbea astfel, erau fixate necontenit asupra regelui, care acum căzuse pe gînduri şi îşi plecase capul în faţa vorbelor din ce în ce mai însufleţite ale doamnei de Poitiers şi ale conetabilului.

Gabriel tremura gîndindu-se că favorita auzise, desigur, făgăduiala regelui şi că despre asta discutau ei acum cu atîta aprindere. După regina-Delfină, care se îndepărtase, se apropie de Gabriel amiralul de Coligny, care-i adresă felicitări cordiale pentru felul strălucit în care păstrase şi-şi depăşise la Calais faima de la Saint-Quentin.

— Te pricepi, îi spuse amiralul, să cîştigi victorii... Sînt mîndru că mi-am dat seama de marele dumitale merit şi n-am decît un singur regret, acela de a nu fi participat împreună cu dumneata la acea măreaţă faptă de arme, atît de fericită pentru dumneata şi atît de glorioasă pentru Franţa.

— Se va ivi prilejul, domnule amiral.

— Mă cam îndoiesc, răspunse Coligny cu oarecare tristeţe. Facă Domnul ca, dacă ne vom mai întîlni pe cîmpul de luptă, să nu fim în tabere adverse.

— Să mă ferească sfîntul! spuse cu însufleţire Gabriel. Dar ce înţelegeţi prin aceste cuvinte, domnule amiral?

— Au ars de vii în ultima lună patru calvinişti, spuse Coligny. Reformaţii, care cresc în fiecare zi ca număr şi putere, vor sfîrşi prin a se sătura de aceste odioase şi josnice persecuţii. În ziua aceea, cele două partide care împart Franţa în două vor alcătui, mă tem, două armate.

— Ei bine? întrebă Gabriel.

— Ei bine, domnule d`Exmes, cu toată plimbarea pe care am făcut-o împreună pe strada Saint-Jacques, ţi-ai păstrat libertatea şi nu te-ai angajat cu nimic. Or, mi se pare că te bucuri prea mult de favoarea regelui ca să nu te afli în armata acestuia împotriva ereticilor, cum sîntem numiţi.

— Cred că vă înşelaţi, domnule amiral, zise Gabriel, ai cărui ochi nu se desprindeau de pe chipul regelui, cred, dimpotrivă, că voi merge în curînd cu oprimaţii împotriva opresorilor.

— Cum? Ce-ai spus? întrebă amiralul. Ai pălit, Gabriel, ţi s-a schimbat glasul! Ce ai?

— Nimic! Nimic! domnule amiral. Dar trebuie să vă părăsesc. Cu bine! Pe curînd...

Gabriel surprinsese tocmai un gest de aprobare scăpat regelui şi domnul de Montmorency plecare de îndată, aruncînd Dianei o privire de triumf. Totuşi, după cîteva minute, cînd recepţia se isprăvi, şi

Gabriel se duse să-l salute pe rege ca să-și ia rămas bun, cuteză să spună:

— Pe mîine, sire!

— Pe mîine, domnule. răspunse regele.

Dar, zicînd acestea, Henric al II-lea nu-l mai privi pe Gabriel în față; nu mai surîdea, în schimb acum surîdea Diana de Poitiers. Gabriel, pe care toată lumea îl credea îmbătat de nădejde și de bucurie, se retrase speriat și cu durerea în inima. Toată seara rătăci în jurul închisorii Châtelet. Căpătă puțin curaj nevăzîndu-l ieșind pe domnul de Montmorency. Apoi, pipăi în deget inelul regal și-și aminti de cuvintele lui Henric al II-lea: «Ceea ce aștepți cu atîta nerăbdare îți va fi înapoiat». Acea noapte care-l mai despărțea pe Gabriel de momentul întîlnirii cu tatăl său avea să i se pară cea mai lungă din an!

XVI

Precauții

Ce gîndi, ce simți Gabriel în timpul acelor ore îngrozitoare, numai Dumnezeu știe; căci, întorcîndu-se acasă, nu voi să spună nimic nici servitorilor, nici doicii sale. Abia la ora opt se putea prezenta la Châtelet cu inelul pe care i-l dăduse regele și care trebuia să deschidă porțile închisorii nu numai lui, ci și tatălui său. Pînă la șase dimineața, Gabriel rămase singur în cameră fără să primească pe nimeni. La ora șase coborî, îmbrăcat și echipat pentru o lungă călătorie. Ceruse încă din ajun doicii tot aurul pe care putea să i-l adune. Oamenii casei sale se înghesuiră în juru-i, gata să-l însoțească. Mai ales cei patru voluntari pe care-i adusese de la Calais. Dar el le mulțumi prietenește și-i concedie, oprindu-i lîngă sine doar pe pajul André și pe doica sa Aloyse.

— Buna mea Aloyse, îi spuse el mai întîi acesteia din urmă, aștept aici din zi în zi doi oaspeți, doi prieteni din Calais, Jean Puequoy și nevasta lui, Babette. S-ar putea ca eu să nu fiu aici să-i primesc. Dar, chiar în absența mea, și mai ales în absența mea, te rog, Aloyse, să-i primești și să-i tratezi ca și cum ar fi fratele și sora mea. Babette te cunoaște, pentru că m-a auzit vorbind de o sută de ori despre tine. Să ai pentru ea, te conjur în numele afecțiunii pe care mi-o porți, tandrețea și indulgența unei mame.

— Vă făgăduiesc, monseniore, și știți că, în ce mă privește, vorbele astea ajung. Fiți liniștit în legătură cu oaspeții dumneavoastră. Nu le va lipsi nimic.

— Mulțumesc, Aloyse, zise Gabriel strîngîndu-i mîna. André, spuse el apoi adresîndu-se pajului, am unele comisioane pentru tine, căci tu îl înlocuiești acum pe credinciosul meu Martin-Guerre...

— Sînt la ordinele dumneavoastră, monseniore!

— Ascultă bine: peste o oră trebuie să părăsesc casa asta singur; dacă mă întorc repede, n-ai să mai ai nimic de făcut. Dar se poate să nu mă întorc, sau cel puțin să nu mă întorc nici azi, nici mîine, și multă vreme de-acum încolo...

Doica ridică, înlăcrimată, brațele spre cer. Andre își întrerupse stăpînul:

— Iertare, monseniore! Spuneați că s-ar putea să nu vă întoarceți multă vreme de-acum încolo...

— Da, André.

— Să nu vă însoțesc?

— Nu, dragul meu...

— Doamna de Castro, reluă pajul, mi-a încredințat, la plecare, un mesaj pentru monseniorul, o scrisoare...

— Și încă nu mi-ai dat scrisoarea asta, Andre? Întrebă cu însuflețire Gabriel.

— Scuzați-mă, monseniore, dar nu trebuia să v-o dau decît atunci cînd, întorcîndu-vă de la Luvru, v-aș fi văzut trist sau mînios. Abia atunci, mi-a spus doamna Diana, să vă înmînez această scrisoare.

— Ah! dă-mi-o, dă-mi-o repede! strigă Gabriel. Sfat și ușurare, nici nu se putea să-mi fi venit mai la timp!

André scoase din vestă scrisoarea și o întinse noului său stăpîn. Gabriel îi rupse pecetea în grabă și se retrase, ca s-o citească, în adîncitura unei ferestre. Iată ce cuprindea această scrisoare:

«Dragul meu, printre spaimele și visele acestei nopți, care s-ar putea să mă despartă pentru totdeauna de tine, gîndul cel mai crud care-mi sfîșie inima este acesta: se poate ca, prin fapta pe care ai îndeplinit-o cu atîta curaj, să intri în conflict cu regele. Se poate ca rezultatul strădaniilor tale să te silească să-l urăști sau să te determine să-l pedepsești.

Gabriel, nu știu dacă mi-e tată; dar știu că pînă acum m-a iubit ca pe copilul lui. Numai gîndul la răzbunarea ta și mă face să tremur; îndeplinirea acestei răzbunări m-ar face să mor.

Și totuși, taina nașterii mele mă va constrînge poate să gîndesc la fel ca tine. Poate că-l voi avea de răzbunat pe cel care mi-e tată împotriva celui care mi-a fost tată!

Dar cît timp plutesc încă în îndoială și întuneric, cît timp nu știu în care parte să-mi îndrept ura și dragostea, te conjur, Gabriel, și, dacă m-ai iubit vreodată, mă vei asculta, te conjur să-l respecți pe rege.

Orice s-ar întîmpla, nu fă tu pe judecătorul chiar dac-ar fi vorba de un criminal.

Dacă cel pe care l-am numit pînă acum tatăl meu este vinovat, nu te fă tu judecătorul lui și cu atît mai puțin călăul lui. Fii liniștit, totul se plătește — și cerul te va răzbuna mai cumplit decît o poți face tu însuți. Nu fi tu instrumentul involuntar și într-un fel fatal al acestei dreptăți nemiloase; soarta să nu se slujească de mîna ta, nu da tu lovitura de grație, Gabriel, nu condamna și mai ales nu executa tu însuți sentința. Fă asta în numele dragostei ce mi-o porți. Deci milă! Este ultima rugăminte și ultimul meu strigăt către tine.

Diana de Castro».

Gabriel citi de două ori această scrisoare; dar în timpul celor două lecturi Andre și doica nu surprinseră pe chipul lui palid nici un alt

semn decît acel surîs trist care-i devenise obișnuit. După ce împături și ascunse la piept scrisoarea Dianei, rămase o vreme tăcut, cu capul plecat, gînditor. Apoi, parcă trezindu-se din acest vis, zise:

— Bine, André, rămîne așa cum ți-am poruncit; dacă nu mă întorc, fie că afli ceva despre mine, fie că nu, tu bagă bine de seamă ce trebuie să faci...

— Vă ascult, monseniore, zise André, și mă voi supune întocmai.

— Doamna de Castro va sosi peste cîteva zile la Paris. Încearcă să afli despre întoarcerea ei cît mai repede cu putință.

— Asta va fi ușor, zise André.

— Ieși chiar în calea ei, dacă poți, și dă-i din partea mea acest pachet sigilat. Bagă de seamă să nu-l rătăcești, André, măcar că nu conține nimic prețios, doar un văl negru, nimic altceva. Dar n-are importanță! Să-i dai tu însuți acest văl și să-i spui...

— Ce să-i spun, monseniore? întrebă André, văzînd că stăpînul său șovăie.

— Nu, nu-i spune decît că de acum încolo e liberă să facă ce vrea, că nu mai trebuie să-și țină nici o făgăduială în ce mă privește...

— Asta-i tot, monseniore?

— Asta-i tot... Dacă, totuși, n-ai să mai auzi vorbindu-se despre mine, și dacă-ai s-o vezi pe doamna de Castro neliniștindu-se din pricina mea, spune-i... Dar la ce bun? Nu-i spune nimic, André, întreab-o doar dacă nu vrea să te ia înapoi în serviciul ei. Dacă nu, înapoiază-te aici și așteaptă pînă mă întorc.

— Deci vă veți întoarce în mod sigur, monseniore! spuse cu lacrimi în ochi doica. N-o să ne părăsiți, n-o să dispăreți, n-o...

— Dar cine-ți spune că voi dispare? întrebă Gabriel. Nici pomeneală de așa ceva!

— Oh! Domnul să vă binecuvînteze pentru aceste vorbe bune, monseniore! strigă biata Aloyse emoționată.

— N-aveți și alte ordine să ne dați, monseniore, în timpul acestei absențe? întrebă André.

— Așteaptă puțin, zise Gabriel aducîndu-și deodată aminte de ceva, și, așezîndu-se la o masă, scrise lui Coligny scrisoarea care urmează:

«*...Domnule amiral,*

Vreau să mă număr și eu în rîndurile dumneavoastră; socotiți-mă, începînd de astăzi, drept unul dintre oamenii dumneavoastră. Oricare v-ar fi credința, eu îmi pun, fără întoarcere, în slujba cauzei celor năpăstuiți pe nedrept, inima, viața și sabia.

Al dumneavoastră foarte umil și bun prieten,

Gabriel de Montgommery».

— Dacă nu mă mai întorc, să duci și biletul ăsta, zise Gabriel, dîndu-i lui André scrisoarea pecetluită. Și acum, prieteni, trebuie să vă spun adio și să plec. A venit ceasul...

După o jumătate de oră, Gabriel bătea, cu o mînă tremurătoare, la poarta închisorii Châtelet.

XVII

Prizonierul de la secret

Domnul de Salvoison, guvernatorul închisorii Châtelet, care-l primise pe Gabriel prima oară, murise de curînd şi guvernatorul actual se numea domnul de Sazerac.

La el fu introdus Gabriel. Neliniştea, cu mîna ei de fier, îi strîngea atît de tare gîtul bietului tînăr, încît nu putu articula nici un cuvînt. Dar prezentă, în tăcere, guvernatorului inelul pe care i-l dăduse regele. Domnul de Sazerac se înclină cu gravitate.

— Vă aşteptam, domnule, îi spuse el lui Gabriel. Am primit de aproape o oră ordinul care vă priveşte. La vederea acestui inel şi fără să vă cer vreo explicaţie, trebuie să vă încredinţez un prizonier fără nume, închis de mulţi ani la Châtelet. Aşa e, domnule?

— Da, da, răspunse cu însufleţire Gabriel, pe care nădejdea îl făcu să-şi recapete glasul. Şi acest ordin, domnule gevernator...

— Sînt gata să-l îndeplinesc, domnule.

— Oh, oh, într-adevăr? zise Gabriel, care tremura din cap pînă-n picioare.

— Fără îndoială, răspunse domnul de Sazerac cu un accent în care şi un indiferent ar fi putut să descopere o nuanţă de tristeţe şi de amărăciune.

Dar Gabriel era prea tulburat şi prea absorbit de bucuria lui.

— Deci e adevărat! strigă el. Nu visez. Ochii îmi sînt deschişi. Visele mele erau deci simple spaime nebuneşti. O să-mi daţi prizonierul, domnule! Oh! Să alergăm, să mergem mai repede, vă rog, domnule, vă implor!

Şi făcu doi sau trei paşi, luîndu-i-o înainte guvernatorului. Dar el, cel atît de puternic în faţa suferinţei, slăbi în faţa bucuriei. Fu constrîns să se oprească un moment. Inima îi bătea atît de tare, încît crezu că o să se înăbuşe. Cînd, în sfîrşit, îşi mai veni în fire, îi spuse guvernatorului închisorii Châtelet:

— Iertaţi-mă, domnule, iertaţi-mi această slăbiciune care pe moment m-a năucit. Vedeţi că şi bucuria este uneori foarte greu de suportat!

— Oh, nu vă scuzaţi, domnule, vă conjur, răspunse cu voce profundă guvernatorul.

Gabriel, izbit de data asta de acest accent, ridică ochii spre domnul de Sazerac. Întîlni o fizionomie binevoitoare, deschisă, cinstită. Totul în acest guvernator de închisoare dovedea sinceritate şi bunătate.

Ei bine, lucru ciudat, sentimentul care se citea în acel moment pe chipul omului de treabă în timp ce contempla bucuria expansivă a lui Gabriel era un soi de compasiune înduioşătoare. Gabriel surprinse această expresie şi, cuprins de un presentiment cumplit, păli dintr-o dată. Această teamă vagă tăindu-i brusc elanul, îi redădu pe loc calmul· îndreptîndu-şi silueta înaltă, îi zise guvernatorului:

— Haidem, domnule, să mergem...

Vicontele d'Exmès şi domnul de Sazerac coborîră atunci în închisoare, precedaţi de un valet care purta o torţă. Gabriel îşi

regăsea, la fiecare pas, tristele amintiri. cotiturile coridoarelor şi ale scărilor, zidurile întunecate pe care le mai văzuse odinioară.

Cînd ajunseră la uşa de fier a celulei în care-l vizitase cu o atît de stranie strîngere de inimă pe prizonierul palid şi mut, nu mai şovăi nici o secundă şi se opri brusc.

— Aici e, spuse el cu pieptul apăsat.

Dar domnul de Sazerac scuturâ din cap cu tristeţe.

— Nu, spuse el, nu mai este aici.

— Cum! Nu mai este aici? strigă Gabriel. Vă bateţi joc de mine, domnule?

— Oh, domnule, spuse guvernatorul pe un ton de blînd reproş.

O sudoare rece acoperi fruntea lui Gabriel.

— Iertare! Iertare! Dar ce înseamnă aceste cuvinte? Vorbiţi, vorbiţi mai repede!

— De ieri seară, domnule, am avut dureroasa obligaţie de a-l muta pe prizonierul de la secret cu un etaj mai jos...

— Ah! spuse Gabriel năuc. Şi de ce?

— A fost prevenit, domnule, ştiţi, cred, că dacă va încerca să vorbească, ceea ce a şi făcut, dacă va scoate cel mai mic strigăt, dacă va bîlbîi măcar un nume cniar de va fi întrebat, va fi dus îndată într-o altă celulă, şi mai adîncă, şi mai de temut, şi mai ucigătoare decît a sa.

— Ştiu asta, murmură Gabriel atît de încet, încît guvernatorul nu-l auzi.

— O dată, domnule, urmă domnul de Sazerac, prizonierul a cutezat să contravină acestui ordin şi atunci a fost aruncat în această celulă mizerabilă de aici, în care l-aţi văzut şi dumneavoastră. Mi s-a spus, dealtfel, că aţi fost informat la vreme despre această condamnare la tăcere pe care o îndurase.

— Într-adevăr, într-adevăr, zise Gabriel cu un soi de nerăbdare cumplită. Ei bine, domnule?

— Ei bine, zise stînjenit domnul de Sazerac, ieri seară, cu puţin înainte de închiderea porţilor, la Châtelet a venit un om, un om de seamă al cărui nume trebuie să-l trec sub tăcere.

— N-are a face, spuneţi mai departe, zise Gabriel.

— Acel om a poruncit să fie introdus în celula numărul 21. L-am însoţit doar eu. S-a adresat prizonierului fără să obţină la început vreun răspuns şi nădăjduiam că bătrînul va ieşi învingător din această încercare, căci timp de o jumătate de oră a păstrat o tăcere încăpăţînată în faţa tuturor provocărilor.

Gabriel scoase un suspin adînc şi ridică ochii spre cer, dar fără să rostească vreun cuvînt, ca să nu întrerupă lugubra istorisire a guvernatorului.

— Din nenorocire, prizonierul, la ultima frază care i-a fost strecurată la ureche, s-a ridicat brusc, lacrimile i-au ţîşnit din ochii de piatră, şi a vorbit, domnule. M-au autorizat să vă raportez toate astea pentru ca să credeţi mai lesne în cuvîntul meu de gentilom cînd am să adaug că prizonierul a vorbit! Vă afirm pe cuvînt de onoare că l-am auzit cu urechile mele...

— Şi atunci? întrebă Gabriel cu voce spartă.

— Şi atunci, reluă domnul de Sazerac, am fost imediat poftit, cu

toate rugăminţile mele, să îndeplinesc barbara datorie pe care mi-o impune funcţia şi să poruncesc paznicului mut să-l ducă pe prizonier într-o celulă aşezată sub asta.

— Într-o celulă aşezată sub asta! strigă Gabriel. Ah! Să mergem repede; poate că, în sfîrşit, îi aduc eliberarea.

Guvernatorul îşi înălţă trist capul; dar Gabriel nu văzu acest gest şi începu să alerge pe treptele lunecoase ale scării de piatră care ducea în abisul închisorii. Domnul de Sazerac luase torţa din mîna valetului, pe care-l concedie cu un gest şi, ducîndu-şi batista la gură, îl urmă pe Gabriel. Cu fiecare pas aerul devenea din ce în ce mai sufocant. Odată ajuns jos, la baza scării, gîfîind, abia mai puteai respira şi-ţi dădeai seama de îndată că singurele fiinţe care ar fi putut trăi mai mult de cîteva minute în această atmosferă de moarte erau libărcile pe care le zdrobeai cu scîrbă sub picioare. Dar Gabriel nu se gîndea la nimic. Luă din mîinile tremurătoare ale guvernatorului cheile ruginite pe care acesta i le întindea şi, deschizînd uşa grea, mîncată de cari, se năpusti în celulă. La lumina torţei, putu zări într-un colţ, pe un soi de mindir de paie, un trup întins. Gabriel se aruncă asupra acelui trup, îl scuturâ, îl trase, strigă:

— Tată! Tată!

Domnul de Sazerac fu zguduit de acest strigăt.

XVIII

Contele de Montgommery

Îngenuncheat, Gabriel îşi ridică doar capul palid şi speriat şi plimbă în juru-i o privire înfricoşător de liniştită. Dar acest calm îl emoţionă şi-l sperie pe domnul de Sazerac mai mult decît toate strigătele şi toate lacrimile. Apoi, ca izbit de o idee, Gabriel puse repede mîna pe inima bătrînului. Ascultă timp de un minut sau două.

— Nimic! zise cu o voce egală şi moale, nimic! Inima nu mai bate, dar trupul îi e cald încă.

— Ce om viguros! murmură guvernatorul; ar mai fi putut trăi multă vreme.

Totuşi ochii mortului rămăseseră deschişi. Gabriel se aplecă asupra lui şi-i închise cu pioşenie. Apoi sărută cu respect, pentru prima şi ultima oară, acele biete pleoape pe care le înmuiaseră atîtea lacrimi amare.

— Domnule, îi spuse domnul de Sazerac, care voia să-l distragă de la acea contemplare înfricoşătoare, dacă mortul vă era drag...

— Dacă-mi era drag... îl întrerupse Gabriel. Era tatăl meu...

— Ei bine, domnule, dacă vreţi să vă îndepliniţi ultimele îndatoriri, mi s-a îngăduit să vă las să-l luaţi de aici.

— Ah! Într-adevăr? zise Gabriel cu acelaşi calm înfricoşător. Ştiţi, domnule guvernator, că s-au jurat în faţa Domnului sa mi-l dea îndărăt pe tata. Mi l-au dat, într-adevăr. Recunosc că nu s-au angajat să mi-l dea viu...

Şi izbucni într-un rîs strident.

— Haideţi, curaj! zise domnul de Sazerac. E vremea să vă luaţi rămas bun de la cel pe care-l plîngeţi.

— Ceea ce şi fac, după cum vedeţi, domnule, zise Gabriel.

— Trebuie să vă retrageţi. Aerul care se respiră aici nu-i făcut pentru piepturile celor vii şi o şedere prea lungă în mijlocul acestor miasme vătămătoare ar putea deveni primejdioasă.

— Iată dovada sub ochii noştri, zise Gabriel arătînd trupul.

— Haideţi, veniţi, zise gevernatorul, care voi să-l ia pe tînăr de braţ şi să-l tîrască afară.

— Ei bine, da, vă voi urma, dar pentru Dumnezeu, adăugă el cu o voce rugătoare, mai lăsaţi-mă doar un minut...

Luă mîna îngheţată a tatălui său, se aplecă peste fruntea umedă şi rece şi-o sărută. Toate astea fără să plîngă. Nu mai putea.

— Pe curînd, îi spuse el, pe curînd!

Se ridică, mereu calm şi hotărît. Îi aruncă tatălui său o ultimă privire, apoi îl urmă pe domnul de Sazerac cu pas lent şi grav. Ajungînd la etajul de deasupra, ceru să vadă celula întunecată şi rece unde prizonierul îşi petrecuse atîţia ani şi fusese frămîntat de atîtea gînduri dureroase şi unde el, Gabriel, intrase o dată fără să-şi îmbrăţişeze tatăl. Petrecu şi aici cîteva minute. Cînd urcă, cu guvernatorul, spre lumină şi viaţă, domnul de Sazerac, care-l poftise în camera sa, se cutremură privindu-l la lumina zilei. Dar nu cuteză să-i spună tînărului că şuviţe albe îi argintau acum din loc în loc frumosul lui păr castaniu. După o verme, îi spuse doar, cu voce emoţionată:

— Pot face ceva pentru dumneavoastră, domnule? Cereţi-mi şi voi fi fericit să vă acord tot ceea ce-mi îngăduie datoria.

— Domnule, mi-aţi spus că mi s-a dat voie să-i aduc celui mort ultimele onoruri. În seara asta vor veni nişte oameni trimişi de mine şi dacă aţi binevoi să puneţi dinainte trupul într-un sicriu şi să le daţi voie să ia sicriul, ei îl vor îngropa pe prizonier în cavoul familiei sale.

— Staţi, domnule, răspunse domnul de Sazerac, trebuie totuşi să vă avertizez că şi îngăduinţei acesteia i s-a pus o condiţie.

— Care, domnule? întrebă cu răceală Gabriel.

— Aceea de a nu isca, conform unei făgăduieli pe care aţi făcut-o, nici un scandal cu acest prilej.

— Îmi voi ţine această promisiune, zise Gabriel. Oamenii care vor veni la noapte vor transporta trupul în strada Jardins-Saint-Paul, în cavoul funerar al conţilor de...

— Iertare, domnule, îl întrerupse guvernatorul Châtelet-ului, nu ştiu numele prizonierului şi nici nu trebuie să-l ştiu. Am fost obligat să nu discut cu dumneavoastră despre acest lucru.

— Dar eu n-am nimic de ascuns. răspunse cu mîndrie Gabriel. Doar cei vinovaţi se ascund... Dealtfel, domnule, continuă Gabriel, ceea ce n-aţi vrut să-mi spuneţi, eu am ghicit, şi aş putea să v-o spun eu dumneavoastră. Iată, de exemplu, personajul influent care a venit aici ieri seară şi care a vrut să-i vorbească prizonierului pentru a-l determina să deschidă gura: ei bine, aproape că ştiu cam cu ce farmece a izbutit să rupă tăcerea; acea tacere de care depindea restul vieţii sale, rest pe care pînă atunci îl disputase călăilor lui.

— Cum... ştiţi... zise domnul de Sazerac uluit.

— Da, domnule, omul influent i-a spus bătrînului: «Fiul dumitale

s-a acoperit de glorie», sau «Fiul dumitale va veni să te elibereze!» Ticălosul acela i-a vorbit despre fiul lui!

Guvernatorul lăsă să-i scape o mișcare de supriză.

— Și la numele fiului său, îndureratul părinte, care știuse pînă atunci să se abțină în fața dușmanului său de moarte, nu și-a putut stăpîni elanul de bucurie și a strigat. E adevărat, domnule, spune?

Guvernatorul își lăsă capul în jos fără să răspundă.

— E adevărat, pentru că nu negi, zise Gabriel. Vezi deci că era inutil să-mi ascunzi ceea ce i-a spus omul influent bietului prizonier! Cît privește numele acelui om, pe care-l treci astfel sub tăcere, vrei să ți-l spun?

— Domnule, domnule, strigă de Sazerac cu însuflețire. Sîntem singuri, e adevărat, totuși băgați de seamă, nu vă e teamă?

— Ți-am spus, zise Gabriel, că eu n-am de ce mă teme. Deci, acel om se numește conetabilul de Montmorency, domnule. Călăul nu poartă întotdeauna mască!

— Oh, domnule! îl întrerupse guvernatorul aruncînd în jurul lui priviri de spaimă.

— In schimb, nici numele meu, nici numele prizonierului, căci purtăm același nume, continuă Gabriel, nu-l cunoști. Dar nimic nu mă oprește să ți-l spun. Cu atît mai mult cu cît s-ar putea să mai auzi de el, după cum s-ar putea să mă mai întîlnești în viață. Dumneata ai fost bun cu mine în acest greu moment, de aceea, cînd ai să-mi auzi numele rostit peste cîteva luni, va fi bine să știi că-ți sînt și că-ți rămîn obligat.

— Voi fi fericit, zise guvernatorul, să aflu că soarta n-a fost tot timpul atît de crudă cu dumneavoastră.

— Oh! În ce mă privește, nu-i vorba de asta, zise Gabriel grav. Dar, în orice caz, află că numele meu, acum, după ce tata a murit în închisoare, este contele de Montgommery.

Guvernatorul închisorii, împietrit, nu găsi nimic de spus.

— Cu asta, adio, domnule, zise Gabriel. Adio și-ți mulțumesc!

Îl salută pe domnul de Sazerac și ieși cu pas ferm din închisoare.

Dar, cînd aerul de afară și lumina zilei îl izbiră, se opri un minut, năucit și clătinîndu-se. Totuși, cum trecătorii începuseră să se uite mirați la el, își adună forțele și se îndepărtă de acel loc, îndreptîndu-se către un colț mai liniștit, și-i scrie doicii sale:

«Buna mea Aloyse! Nu mă aștepta, nu mă voi întoarce atît de curînd. Am nevoie o vreme să fiu singur, să merg, să cuget, să aștept... Dar fii fără grijă în privința mea, căci de întors tot mă voi întoarce. În seara asta fă în așa fel încît toată lumea să se culce devreme. Tu, tu singură vei veghea și vei deschide unor oameni care vor bate la noapte în poarta cea mare, la ceasul în care strada e de obicei pustie. Îi vei conduce tu însăți pe cei patru oameni care vor purta o povară tristă, dar prețioasă, la cavoul familiei. Le vei arăta mormîntul deschis unde îl vor îngropa pe cel pe care-l aduc. Vei veghea la toate aceste pregătiri. Apoi, după ce vor fi isprăvit treaba, vei da fiecăruia dintre ei cîte patru scuzi de aur, îi vei reconduce, fără zgomot, și te vei reîntoarce lîngă mormînt, vei îngenunchea și te vei ruga întocmai ca pentru

stăpînul și părintele tău. Și eu mă voi ruga, dar departe de acel loc. Simt că vederea acelui mormînt m-ar îndemna la fapte necugetate. Am nevoie de singurătate ca să-mi vin în fire. Cu bine, buna mea Aloyse, cu bine! Amintește-i lui Andre ce are de făcut în legătură cu doamna de Castro și amintește-ți de oaspeții noștri, Jean și Babette Peuquoy. Domnul să te aibă în pază.

Gabriel de M».

Această scrisoare odată scrisă, Gabriel căută și găsi patru oameni simpli. Le dădu fiecăruia arvună cîte patru scuzi de aur și le mai făgădui încă pe atîta la urmă. Ca să cîștige banii ăștia, unul dintre ei trebuia să ducă de îndată scrisoarea la adresa menționată; apoi, toți patru trebuiau să se prezinte în aceeași seară la Châtelet, cu puțin înainte de ora zece, să primească de la guvernatorul de Sazerac sicriul și să ducă acel sicriu, în tăcere și-n mare taină, în strada Jardins-Saint-Paul, la palatul unde trebuia dusă și scrisoarea. Bieții oameni mulțumiră lui Gabriel și părăsindu-l, fericiți de chilipir, îi făgăduiră să-i îndeplinească întocmai poruncile. «Cel puțin am făcut patru oameni fericiți», își zise Gabriel cu o tristă bucurie. Apoi își continuă drumul ca să iasă din Paris. Drumul trecea prin fața Luvrului. Înfășurat în mantia lui, cu brațele încrucișate pe piept, se opri cîteva minute ca să privească palatul regal.

— Acum între noi doi! murmură el cu o privire de dispreț.

Începu să meargă și, mergînd, își repeta în gînd horoscopul pe care maestrul Nostradamus îl scrisese odinioară pentru contele de Montgommery și care, după spusele acestuia, printr-o coincidență ciudată, se potrivea exact și fiului său:

«În lupta cu lancea, acesta va atinge
Fruntea regelui,
Și o rană sîngerîndă va face în
Fruntea regelui.
Fie că vrea sau nu, mereu va răni
Fruntea regelui.
În sfîrșit, îl va iubi, apoi îl va ucide
Doamna regelui!»

Gabriel se gîndi că această ciudată prezicere se împlinise întru totul ceea ce-l privea pe tatăl său. Într-adevăr, contele de Montgommery, tînăr fiind, îl lovise pe regele Francisc I cu un tăciune aprins în cap, apoi devenise rivalul lui Henric în dragoste și, în sfîrșit, fusese ucis de aceeași doamnă a regelui care-l iubise și pe el. Or, pînă acum și el, Gabriel, fusese iubit de regină, de Caterina de Medicis. Își va urma oare destinul pînă la capăt? Răzbunarea sau soarta îl vor face și pe el să-l învingă și să-l lovească «în întrecere cu lancea» pe rege? Dacă lucrul se întîmpla, lui Gabriel îi era cu totul indiferent dacă doamna regelui, care-l iubise, îl va ucide sau nu.

XIX

Gentilomul rătăcitor

Biata Aloyse, condamnată de multă vreme la aşteptare, singurătate şi durere, petrecu încă două sau trei ceasuri fără sfîrşit, aşezată în faţa ferestrei ca să vadă dacă nu-l va zări venind pe tînărul şi dragul ei stăpîn. Cînd lucrătorul căruia Gabriel îi încredinţase scrisoarea bătu la poartă, Aloyse alergă să-i deschidă. In sfărşit, veşti! Cumplite veşti! Încă de la primele rînduri, Aloyse simţi un văl întunecîndu-i privirea şi pentru a-şi ascunde emoţia fu nevoită să intre iute în cameră, unde isprăvi de citit scrisoarea. Totuşi, cum era o fire dîrză şi un suflet curajos, se întări, îşi şterse lacrimile şi ieşi ca să-i spună trimisului:

— Foarte bine. Pe deseară. Te aştept împreună cu oamenii dumitale.

Pajul André o iscodi cu nelinişte. Dar ea amînă orice răspuns pe a doua zi. Pînă atunci avea la ce se gîndi, avea ce face. Înnoptîndu-se, trimise devreme la culcare pe toţi ai casei.

— Stăpînul nu se va înapoia în noaptea asta, le spuse ea. Dar cînd rămase singură, îşi zise: «Ba da! Stăpînul se va întoarce, dar nu cel tînăr, cel bătrîn. Nu cel viu, cel mort. Căci ce cadavru îmi porunceşte să cobor în mormîntul conţilor de Montgommery, dacă nu pe cel al bătrînului conte pentru care şi-a dat viaţa Perrot al meu? O, Doamne, pretutindeni numai spaimă!»

Către ora unsprezece — străzile erau cu totul pustii la această oră — se auzi o lovitură în poarta cea mare. Aloyse tresări şi păli, dar, adunîndu-şi tot curajul, se duse, cu o făclie în mînă, să deschidă oamenilor încărcaţi cu trista povară. Il primi cu o adîncă şi respectuoasă plecăciune pe stăpînul care se reîntorcea astfel acasă după o atît de lungă absenţă. Apoi zise oamenilor:

— Urmaţi-mă şi faceţi cît mai puţin zgomot cu putinţă. O iau înainte ca să vă arăt drumul.

Şi, mergînd în faţa lor cu făclia, îi conduse la cavou. Ajunşi acolo, oameni depuseră sicriul într-unul din mormintele deschise, traseră lespedea de marmură neagră, apoi, acei oameni sărmani, pe care suferinţele şi necazurile îi făcuseră cucernici în faţa morţii, îşi scoaseră bonetele, îngenuncheară şi rostiră o scurtă rugăciune pentru sufletul acelui mort necunoscut. Cînd se ridicară, doica îi conduse din nou, în tăcere, pînă în pragul porţii şi strecură în mîna fiecăruia suma făgăduită de Gabriel. Se îndepărtară cu toţi ca nişte umbre, fără să fi rostit un singur cuvînt. In ce-o priveşte pe Aloyse, ea coborî din nou în cavou şi-şi petrecu restul nopţii rugîndu-se şi plîngînd. A doua zi dimineaţă, André o găsi palidă, dar calmă; ea se mulţumi să-i spună cu gravitate:

— Copilul meu, sîntem datori să nădăjduim, dar nu trebuie să-l mai aşteptăm pe domnul viconte d'Exmes. Gîndeşte-te deci să-ţi îndeplineşti sarcinile pe care ţi le-a dat în cazul în care urma să nu se mai înapoieze.

— Păi, zise cu tristeţe pajul, am să plec chiar azi ca să ies înaintea doamnei de Castro.

— În numele stăpînului meu, îţi mulţumesc pentru acest zel, André, zise Aloyse.

Băiatul făcu ceea ce spusese şi o porni la drum chiar în aceeaşi zi. Se duse, întrebînd pretutindeni, despre nobila călătoare. Dar abia la Amiens o întîlni; Diana de Castro tocmai păşise în acest oraş cu escorta pe care ducele de Guise i-o dăduse. Coborîse din trăsură ca să se odihnească cîteva ceasuri la domnul de Thure, guvernatorul oraşului. De îndată ce Diana îl zări pe paj, se schimbă la faţă, dar, stăpînindu-se, îi făcu semn s-o urmeze în camera alăturată şi, cînd fură singuri, îl întrebă:

— Ei bine, ce-mi aduci, André?

— Doar acest mic pachet, răspunse pajul înmînîndu-i vălul înfăşurat.

— Ah! Deci nu inelul, şopti Diana.

Apoi, venindu-şi puţin în fire şi cuprinsă de acea curiozitate lacomă care-i îndeamnă pe cei necăjiţi să meargă pînă la capătul durerii lor, ea îl întrebă cu însufleţire pe André:

— Domnul d'Exmès nu ţi-a dat nimic în plus pentru mine?

— Nu, doamnă!

— Dar poate că ai să-mi transmiţi vreun mesaj prin viu grai?

— Vai, răspunse pajul scuturînd din cap, domnul d'Exmès a spus doar că vă dezleagă de orice făgăduială, atîta tot.

— Totuşi, în ce împrejurări te-a trimis la mine? A primit scrisoarea mea? Ce-a zis după ce-a citit-o? Cînd ţi-a dat vălul, ce ţi-a spus? Vorbeşte, André! Eşti devotat şi fidel. Viaţa mea stă poate în răspunsul tău şi cel mai mic indiciu m-ar putea călăuzi şi linişti în aceste momente...

— Doamnă, zise André, am să vă spun tot ce ştiu. Dar ceea ce ştiu e cît se poate de puţin...

— Oh, spune repede! strigă doamna de Castro.

André povesti atunci, fără să omită nimic, căci Gabriel nu-i recomandase să nu-i spună Dianei ceea ce discutase cu Aloyse şi cu el înainte de a pleca. Descrise şovăielile şi spaimele tînărului. După ce citise scrisoarea Dianei, Gabriel păruse mai întîi că vrea să spună ceva, apoi tăcuse, nelăsînd să-i scape decît cîteva cuvinte vagi. În sfîrşit, André, aşa cum făgăduise, nu uită nimic, nici un gest, nici un cuvînt spus doar pe jumătate. Dar, într-adevăr, nu ştia prea multe şi povestirea lui nu făcu decît să sporească îndoielile şi incertitudinile Dianei. Se uita cu tristeţe la vălul negru, trist simbol al destinului ei. «În orice caz, îşi spuse ea, din două una: sau Gabriel ştie că mi-e frate, sau a pierdut orice nădejde şi orice mijloc de a mai dezlega această taină. Lucrul e sigur şi n-are rost să mă mai amăgesc cu iluzii. Dar Gabriel ar fi trebuit să-mi cruţe aceste crude îndoieli! Mă dezleagă de orice legămînt: de ce? De ce nu-mi spune ce are de gînd să facă? Ah, tăcerea asta mă sperie mai mult decît toate mîniile, decît toate ameninţările!»

Şi Diana se tot întrebă dacă să-şi urmeze primul gînd şi să intre în vreo mănăstire sau dacă nu era mai bine să se întoarcă la Curte, să încerce să-l revadă pe Gabriel, să-i smulgă adevărul asupra întîmplărilor recente şi asupra planurilor de viitor şi să vegheze asupra zilelor, poate ameninţate, ale regelui, tatăl ei...

Tatăl ei? Oare Henric al II-lea era într-adevăr tatăl ei? Dar Diana era femeie și încă o femeie tandră și generoasă. Își spuse că, orice s-ar întîmpla, putea să se căiască pentru mînie, dar niciodata pentru iertate, și mînată de bunătatea sa, se hotărî să se reîntoarcă la Paris și să rămînă alături de rege pînă în ziua în care ar fi avut vești cît de cît liniștitoare despre Gabriel și despre planurile sale. Această hotărîre odată luată, curajoasa fată nu mai șovăi și își continuă drumul spre Paris. Sosi acolo după trei zile și intră în Luvru unde Henric al II-lea o primi cu o bucurie nespusă și cu o mare dragoste părintească. Dar, fără să vrea, primi aceste dovezi de afecțiune cu tristețe și răceală și însuși regele, care-și aduse aminte de înclinația Dianei pentru Gabriel, se simți încurcat și emoționat în prezența fiicei sale. Ea îi amintea de lucruri pe care ar fi dorit atîta să le uite! Așa că nu mai cuteză să-i vorbească despre căsătoria proiectată odinioară cu François de Montmorency și, cel puțin în această privință, doamna de Castro fu liniștită. Ea avea însă alte griji. Nici la palatul Montgommery, nici la Luvru nu căpătă știri despre viconte. Tînărul parca intrase în pămînt. Zile, săptămîni, luni întregi se scurseseră și Diana nu putu afla nimic despre el. Unora li se părea totuși că l-ar fi întîlnit, mohorît și sumbru. Dar nici unul nu vorbise cu el; dealtfel știrile se deosebeau în ce privește locul unde fusese văzut: unii ziceau că la Saint-Germain, alții la Fontainebleau, alții la Vincennes, ba unii chiar la Paris. Ce bază puteai pune pe atîtea vești contradictorii? Și totuși mulți aveau dreptate. Gabriel, împins de o amintire cumplită și de un gînd și mai cumplit, nu stătea o zi în același loc. O necontenită nevoie de acțiune și de mișcare îl alunga dintr-un colț într-altul. Pe jos sau călare, în orașe sau pe cîmpii, trebuia să meargă fără încetare, palid și mohorît, asemenea lui Oreste cel urmărit de Furii. Rătăcea mereu pe-afară și nu intra în casă decît atunci cînd era constrîns de vreme. O dată totuși jupînul Ambroise Paré, care se întorsese la Paris, îl văzu intrînd în casa lui. Îl primi cu respect și cu cordialitate, ca pe un gentilom și ca pe un prieten. Gabriel îl întrebă pe chirurg despre lucruri pe care le știa toată lumea. Astfel, după ce mai întîi se informă despre Martin-Guerre — care, restabilit pe de-a-ntregul, trebuia să se afle la acel ceas în drum spre Paris — îl întrebă despre ducele de Guise și despre armată. Dinspre partea asta totul mergea de minune. Însemnatul se afla în fața orașului Thionviile; mareșalul de Thermes luase Dunkerque; Gaspard de Tavannes pusese mîna pe Guines și pe ținutul Oie. Nu le mai rămînea englezilor, așa cum se jurase Francois de Lorena, nici o singură palmă de pămînt în tot regatul. Gabriel asculta grav și destul de rece aceste vești bune.

— Îți mulțumesc, jupîne, îi spuse el apoi lui Ambroise Paré, mă bucur să aflu că, cel puțin pentru Franța, luarea Calaisului n-a rămas fără rezultat. Totuși nu numai curiozitatea m-a adus la dumneata; înainte de a te admira la căpătîiul răniților îmi amintesc că vorba dumitale m-a mișcat mult într-o anumită zi a anului trecut în căsuța de pe strada Saint-Jacques. Jupîne, am venit să discut cu dumneata despre acele lucruri care-ți dădeau odinioară de gîndit. Presupun că ai îmbrățișat definitiv cauza reformei, nu-i așa?

— Da, domnule d'Exmes, zise Ambroise Paré. Corespondența pe

care a binevoit s-o poarte cu mine Calvin mi-a înlăturat îndoielile și scrupulele. Sînt acum ciracul lui cel mai convins.

— Ei bine, zise vicontele d'Exmès, vrei să ajuți un neștiutor plin de bunăvoință să se împărtășească din luminile dumitale? E vorba despre mine...

— Este de datoria mea să le arăt adevărul semenilor mei, zise Ambroise Paré. Sînt la dispoziția dumitale, domnule.

Și discutară mai bine de două ceasuri. Ambroise Paré pătimaș și elocvent, Gabriel calm, trist și docil. După cele două ceasuri, Gabriel se ridică și, strîngînd mîna chirurgului, zise:

— Mulțumesc, această discuție mi-a făcut tare bine. Din nenorocire, încă n-a venit timpul cînd să mă pot declara pe față de partea Reformei. Sînt obligat să mai aștept. Altfel, convertirea mea ar putea expune într-o bună zi cauza voastră la persecuții sau cel puțin la calomnii. Știu ce spun. Dar abia acum înțeleg, datorită dumitale, că reformații merg într-adevăr pe drumul cel bun; din clipa asta te rog să crezi că sînt alături de voi cu inima, deși încă nu și cu fapta. Cu bine, jupîne Ambroise, cu bine! Ne vom mai revedea....

Și Gabriel, fără să spună mai mult, îl salută pe chirurgul filozof și ieși. În primele zile ale lunii următoare, mai 1558, reapăru pentru prima oară, după plecarea lui misterioasă, la palatul din strada Jardins-Saint-Paul. Aici îl așteptau noutăți. Martin-Guerre se reîntorsese de vreo cincisprezece zile și Jean Peuquoy locuia aici de aproape trei luni cu nevasta lui, Babette. Aceasta născuse de cîteva zile, înainte de termen, un copil mort. Biata mamă plînsese mult, dar își plecase capul în fața sorții. De vreme ce Jean Peuquoy îi oferise, cu generozitate, numele și mîna sa, îi oferi și ea, la rîndu-i, resemnarea. Dealtfel, consolările afectuoase ale soțului ei și încurajările materne ale Aloysei nu-i lipsiră blîndei fete. Martin-Guerre, cu bonomia lui obișnuită, se străduia și el să-i aline durerea. Într-o zi, în timp ce tuspatru discutau prietenește, ușa se deschise și, spre marea lor surpriză și bucurie, stăpînul casei, vicontele d'Exmes, intră pe neașteptate cu pas măsurat și aer grav. Patru strigăte se contopiră într-unul singur și Gabriel fu înconjurat într-o clipă de cei doi oaspeți ai săi, de scutierul și de doica sa. Primele explozii de bucurie odată potolite. Aloyse voi să-i întrebe pe cel căruia cu glas tare îi spunea stăpîn, dar pe care în inima sa continua să-l numească copilul ei, ce se întîmplase cu el în timpul acestei lungi absențe? Ce avea de gînd să facă acum? Va rămîne, în sfîrșit, printre cei care-l iubesc? Gabriel își duse un deget la buze și, cu o privire tristă dar fermă, o făcu pe Aloyse să tacă. Era evident că nu voia sau nu putea să le explice nimic. Îi întrebă pe Jean și pe Babette cum se simțeau. Nu le lipsea nimic? Primiseră vești de la fratele lor Pierre, rămas la Calais? O căină sincer pe Babette și încercă și el s-o mîngîie atît cît poate fi mîngîiată o mamă care-și plînge copilul pierdut. Gabriel își petrecu astfel restul zilei în mijlocul prietenilor și slugilor sale, bun și afectuos față de toți, dat fără să-și scuture un singur moment neagra melancolie care părea să-l copleșească. Cît despre Martin-Guerre care nu-l pierdea din ochi pe dragul lui stăpîn, Gabriel îi vorbi cu multă prietenie. Dar, cît ținu ziua, nu scoase un cuvînt despre făgăduiala pe care i-o făcuse odinioară, ba păru chiar să fi uitat obligația pe care și-o luase de a pedepsi pe cel care-i furase

numele și onoarea și-l persecutase atîta vreme pe bietul Martin-Guerre. Acesta, la rîndul lui, era prea respectuos și prea puțin egoist pentru a atrage gîndurile contelui asupra unui asemenea subiect. Dar, cînd se înseră, Gabriel se ridică și, pe un ton care nu admitea replică, zise:

— Acum trebuie să plec! Apoi, întorcîndu-se spre Martin-Guerre, adăugă: Martin, în drumurile mele m-am ocupat de tine și, necunoscut cum eram, am întrebat, am căutat și cred că am dat de urmele celui care te interesează; căci îmi amintesc bine de angajamentul pe care l-am luat față de tine, Martin...

— Ah, monseniore! strigă scutierul fericit și stînjenit.

— Deci ți-o repet, am strîns destule dovezi și cred că sînt pe drumul cel bun. Dar trebuie să mă ajuți și tu. Pleacă încă în cursul acestei săptămîni în ținutul tău. Dar nu te duce direct acolo. Să fii de astăzi într-o lună la Lyon. Ne vom întîlni acolo și ne vom sfătui cum să facem ca lucrurile să iasă bine.

— Vă voi asculta, monseniore, zise Martin-Guerre. Dar pînă atunci nu vă voi mai revedea?

— Nu, nu, trebuie să fiu singur de-acum încolo. Cu bine, bunii mei prieteni. Martin, adu-ți aminte, peste o lună la Lyon!

— Vă voi aștepta acolo, monseniore! zise scutierul.

XX

Unde-l regăsim pe Arnauld du Thill

După șase săptămîni, la 15 iunie 1558, în sătucul Artigues, aproape de Reiux, în fața celei mai frumoase case a burgului... Un om care, judecînd după picioarele lui prăfuite, tocmai făcuse un drum lung, stătea pe o bancă de lemn și-și întindea cu nepăsare ghetele unei femei, îngenuncheată în fața lui; aceasta tocmai se pregătea să-i desfacă șireturile. Omul își încruntă sprîncenele, femeia surîse.

— Ai de gînd să isprăvești odată, Bertrande? zise omul cu asprime. Ești de o stîngăcie și de o încetineală care mă scot din fire!

— Uite c-am isprăvit! zise cu blîndețe femeia.

— Ai isprăvit? Hm! mormăi falsul Martin-Guerre. Unde-mi sînt papucii? Pun rămășag că nu ți-a dat prin cap să mi-i aduci, femeie proastă ce ești! Acum trebuie să stau cu picioarele goale cel puțin două minute!

Bertrande dădu fuga în casă și aduse papucii cu care se grăbi să-l încalțe ea însăși pe domnul și stăpînu' ei.

— Paharul meu de hidromel unde e? continuă Martin pe același ton îmbufnat.

— E gata pregătit, zise temătoare Bertrande, mă duc să ți-l aduc.

— Mereu trebuie să aștept! zise bărbatul bătînd din picior cu nerăbdare. Haide, du-te, grăbește-te, că de nu...

Un gest expresiv îi isprăvi vorba. Bertrande ieși și reveni cu repeziciunea unui fulger. Martin luă din mîinile ei o cupă plină cu hidromel pe care-o înghiți dintr-o sorbitură, cu o vădită satisfacție.

— Bun! catadicsi el să spună, înapoindu-i nevestei sale cupa goală.

— Săracul de tine! Ţi-e cald! se încumetă ea să observe, ştergînd cu batista fruntea asprului ei soţ. Uite, pune-ţi pălăria, să nu te ia vreun curent. Eşti obosit, nu-i aşa?

— Eh, zise Martin-Guerre bombănind, auzi ce idee, să te supui proastelor obiceiuri din ţinutul ăsta tîmpit şi să inviţi la masă, la fiecare aniversare, o grămadă de neamuri înfometate! Uitasem, pe legea mea, acest obicei caraghios, şi dacă nu mi l-ai fi amintit ieri, Bertrande... In sfîrşit, lucrul e ca şi făcut; în două ceasuri toate rubedeniile cu fălci hulpave vor fi aici...

— Mulţumesc, bărbate! zise Bertrande. Ai dreptate, este un obicei caraghios, dar, mă rog, e totuşi un obicei pe care trebuie să-l respecţi, dacă nu vrei să treci drept disprețuitor şi obraznic.

— Bine zici! spuse Martin-Guerre cu ironie. Dar tu, leneşo, ai făcut şi tu vreo treabă măcar? Ai întins masa în livadă?

— Da, Martin, aşa cum ai poruncit!

— Te-ai dus să-l inviţi pe judecător? întrebă tandrul soţ.

— Da, Martin, a spus că va face tot ce va putea ca să vină la masă.

— Va face tot ce va putea! strigă Martin mîniat. Cum asta? Trebuie să vină! Poate că l-ai invitat doar cu jumătate de gură! Eu mă străduiesc să-l mulţumesc pe judele ăsta, ştii doar, şi tu faci totul ca să mă necăjeşti. Prezenţa lui era singurul lucru care mă recompensa într-un fel pentru obiceiul ăsta plicticos şi pentru corvoada acestei aniversări caraghioase.

— Aniversare caraghioasă! Cea a căsătoriei noastre! zise Bertrande cu lacrimi în ochi. Ah! Martin, acum sigur, fiindcă eşti un om deştept, ai văzut multe şi ai umblat atîta, disprețuieşti vechile noastre obiceiuri ţărăneşti... dar, oricum, această aniversare îmi aduce aminte de vremea în care erai mai puţin aspru şi mai drăgăstos cu biata ta nevastă!

— Da, zise Martin rîzînd batjocoritor, şi cînd nevasta mea era mai puţin blîndă şi mai certăreaţă, cînd uita uneori pînă şi...

— Ah! Martin, Martin! strigă Bertrande, nu-mi mai aminti de acele lucruri care mă fac să roşesc şi de care mi-e greu acum să dau socoteală!

— Şi eu la fel; cînd mă gîndesc că am putut să fiu atît de dobitoc şi să îndur... Ah! Dar să lăsăm astea! Firea mi s-a schimbat, a ta la fel; proastele tale obiceiuri, silindu-mă să colind prin lume, m-au constrîns să mă schimb şi, întorcîndu-mă acasă, să pun lucrurile la punct. Pentru asta a trebuit să aduc cu mine un alt Martin, numit Martin-ciomag. Acum totul merge după placul inimii mele şi facem într-adevăr casă bună.

— Da, ai dreptate! zise Bertrande.

— Bertrande, du-te imediat, porunci Martin-Guerre pe un ton care nu admitea nici o împotrivire, la judecătorul din Artigues. Insistă, străduie-te să obţii de la el făgăduiala că va veni la masă; dacă n-o să vină, nu uita că ţie îţi voi cere socoteală. Hai, Bertrande, du-te şi întoarce-te repede.

— Mă duc, zise Bertrande, dispărînd cît ai clipi.

Arnauld du Thill o urmări o vreme cu privirea, satisfăcut. Apoi, rămas singur, se întinse leneş pe banca de lemn, inspirînd adînc aerul curat şi clipind din ochi cu fericirea egoistă şi disprețuitoare a unui

om fericit care n-are a se teme de nimic şi nu-şi doreşte nimic.

Nu văzu un om, un drumeţ care, sprijinit într-un baston, mergea greu pe drum; zărindu-l pe Arnauld, se opri în faţa lui.

— Iertare, domnule, îi spuse acel om, nu există, vă rog, în tîrgul dumneavoastră vreun han unde să mă pot odihni şi mînca?

— Nu, răspunse Arnauld, fără să se clintească, trebuie să te duci la Rieux, la două leghe de-aici, ca să dai de firma unui hangiu.

— Încă două legne! strigă drumeţul, cînd eu nu mai pot de oboseală. Aş da cu dragă inimă un pistol ca să găsesc pe loc un culcuş şi o masă.

— Un pistol! zise repede Arnauld. Ei bine, omule, aş putea, dacă vrei, să-ţi dau eu un pat într-un colţ; cît despre mîncare, astăzi avem o masă sărbătorească la care un oaspete în plus nu se cunoaşte. Îţi convine, hm?

— Sigur, răspunse drumeţul, doar ţi-am spus că pic de oboseală şi de foame.

— Ei bine, s-a făcut, rămîi pentru un pistol, zise Arnauld.

— Ţi-l plătesc înainte.

Arnauld du Thill se ridică să ia banul şi-şi ridică pălăria care-i acoperea ochii şi faţa. Călătorul putu atunci să-i vadă mutra şi, dîndu-se îndărăt cu surpriză, strigă:

— Nepotul meu, Arnauld du Thill!

Arnauld îl privi şi păli, dar îşi veni repede în fire:

— Nepotul dumitale? zise el. Nu te cunosc. Cine eşti?

— Nu mă cunoşti! Nu-l mai recunoşti pe bătrînul tău unchi dinspre mamă, Garbon Barreau, căruia i-ai pricinuit atîtea griji, ca dealtfel întregii familii?

— Pe legea mea, nu! zise Arnauld cu un rîs obraznic.

— Ei cum! Mă renegi şi te renegi şi pe tine? zise Carbon Barreau. N-ai făcut tu să moară de durere pe maică-ta, sora mea, o biată văduvă, pe care ai părăsit-o la Sagias, acum vreo zece ani? Ah, tu nu mă recunoşti, inimă de piatră, dar eu te recunosc!

— Nu pricep pentru nimic în lume ce vrei să spui. Nu mă numesc Arnauld, ci Martin-Guerre, şi nu sînt din Sagias, ci din Artigues. Bătrînii din ţinut m-au văzut născîndu-mă şi vor dovedi oricînd asta, şi dacă vrei să-şi rîdă lumea de dumneata, n-ai decît să repeţi ceea ce-ai spus în faţa Bertrandei de Rolles, nevastă-mea, şi a tuturor neamurilor mele.

— Nevasta ta! Neamurile tale! zise Carbon Barreau uluit. Iertare! Oare să mă fi înşelat într-adevăr? Dar nu, nu se poate! O astfel de asemănare...

— După zece ani e cam greu să-ţi dai seama, îl întrerupse Arnauld. Haide! Ai orbul găinilor, omule! Pe adevăraţii mei unchi şi pe adevăratele mele rude ai să le auzi dumneata însuţi acuşica.

— Oh! Bine, mă rog, zise Carbon Barreau, care începea să fie convins, poţi să te lauzi că semeni leit cu nepotul meu, Arnauld du Thill.

— Dumneata mi-o spui, zise rînjind Arnauld, nu eu mă laud cu asta!

— Ah! Cînd îţi spun că poţi să te lauzi cu asta, zise omul, să nu-ţi închipui că ai de ce să fii mîndru de asemănarea cu un ticălos

ca ăla. Pot să-ți spun asta fiindcă-i sînt rudă, nepotul meu era cel mai mare ticălos ce se poate închipui. Și cînd mă gîndesc la asta, mi se pare de necrezut să mai trăiască! La ceasul ăsta, trebuie să fie spînzurat de mult, ticălosul!

— Crezi? zise Arnauld du Thill cu oarecare ironie.

— Sînt sigur de asta, domnule Martin-Guerre, răspunse Carbon Barreau. Cred că nu te deranjează că vorbesc astfel despre acest păcătos, pentru că nu ești dumneata ăla, nu-i așa?

— Nu mă deranjează cîtuși de puțin, zise Arnauld, destul de prost dispus.

— Ah, domnule, continuă unchiul, care era puțin cam flecar, de cîte ori nu m'-am felicitat în fața bietei sale mame înlăcrimate că nu m-am însurat și că n-am avut niciodată copii care ar fi putut, la fel ca acest derbedeu, să-mi necinstească numele și să-mi amărască viața.

«De, e adevărat, își zise Arnauld du Thill, unchiul Carbon n-avea copii, adică moștenitori».

— La ce te gîndești, jupîne Martin? întrebă drumețul.

— Mă gîndesc, zise cu blîndețe Arnauld, că, cu toate afirmațiile dumitale, messer Barreau, ai fi poate bucuros azi să ai un fiu, sau măcar, în locul fiului, pe acel nepot rău, pe care nu-l prea regreți, dar care ar însemna pentru dumneata o afecțiune, o familie și căruia ai putea să-i lași moștenire tot ce ai.

— Tot ce am? zise Carbon Barreau.

— Singur, averea dumitale! Dumneata care semeni cu atîta ușurință pistolii, nu cred că ești un om sărac! Și acel Arnauld care-mi seamănă, presupun că vă fi moștenitorul dumitale! Încep să regret că nu-s eu ăla!

— Arnauld du Thill, dacă n-a fost spînzurat, va fi într-adevăr moștenitorul meu, zise Carbon Barreau. Dar n-o să tragă mari foloase din moștenirea mea: căci nu-s bogat. Ofer un pistol ca să mă odihnesc și să-mi potolesc puțin foamea, fiindcă sînt istovit de oboseală și flămînd; asta nu înseamnă că punga nu mi-e ușoară... chiar prea ușoară!

— Hm! făcu Arnauld cu neîncredere.

— Nu mă crezi, jupîne Martin-Guerre? Cum vrei! Află deci că mă duc acum la Lyon, unde domnul președinte al parlamentului, la care am fost douăzeci de ani ușier, îmi oferă adăpost și pîine pentru tot restul zilelor mele. Mi-a trimis douăzeci și cinci de pistoli ca să-mi plătesc micile datorii și să am de drum! Dar ce-mi mai rămîne e tot ceea ce am. Așa că moștenirea mea e o nimica toată pentru ca Arnauld du Thill, chiar dacă ar mai trăi, să aibă interesul s-o mai ceară. Iată de ce...

— Destul! îl întrerupse Arnauld du Thill nemulțumit. Crezi că am vreme să-ți ascut flecărelile? Dă-mi pistolul și intră în casă dacă asta-ți face plăcere. Peste un ceas ai să mănînci, după aia ai să te odihnești și pe urmă să-ți iei tălpășita. Pentru asta nu-i nevoie de atîta vorbărie...

— Dar dumneata m-ai întrebat! zise Carbon Barreau.

— Haide, intri ori nu intri în casă? Iată, mi-au și sosit cîțiva dintre oaspeți, așa c-o să-mi îngădui să te las în plata Domnului.

Omul intră în casă, nemulțumit de subita schimbare petrecută în purtarea gazdei sale.

După trei ceasuri, musafirii încă mai stăteau la masă sub ulmi. Oaspeții erau toți, în păr; judecătorul din Artigues, a cărui favoare voia s-o capete Arnauld, stătea la locul de cinste. Vinurile bune și vorbele vesele făceau înconjurul mesei. Tinerii vorbeau despre viitor, bătrînii despre trecut și unchiu! Carbon Barreau putu să se asigure că gazda sa se numea într-adevăr Martin-Guerre și că toți locuitorii din Artigues îl tratau ca pe unul de-ai lor.

— Îți amintești, Martin-Guerre, zise unul, de acel călugăr augustin, fratele Chrysostome, care ne-a învățat pe amîndoi să citim?

— Îmi amintesc.

— Îți amintești, vere Martin, zise un altul, că la nunta ta s-a tras pentru prima oară cu pușca, spre bucuria întregului ținut?

— Îmi amintesc.

Și, pentru a-și împrospăta amintirile, o îmbrățișă pe nevastă-sa, așezată alături, foarte mîndra și veselă.

— Pentru că ai o memorie atît de bună, jupîne, se auzi dintr-o dată, dindărătul oaspeților, o voce puternică și fermă, apostrofîndu-l pe Arnauld du Thill, pentru că-ți aduci aminte de toate lucrurile astea, poate că-ți vei aminti la fel de bine și de mine!

XXI

Justiția în încurcătură

Cel care vorbea astfel, pe un ton poruncitor, își aruncă mantia cafenie și pălăria largă care-l ascundeau. Oaspeții și Arnauld du Thill, care se întoarseră auzîndu-l, văzură un cavaler tînăr, cu înfățișare mîndră și veșminte bogate.

La oarecare distanță, un senior ținea de hățuri doi cai pe care-i adusese cu sine. Toți se ridicară respectuoși, destul de surprinși și foarte intrigați. Arnauld du Thill deveni palid ca un mort.

— Domnul viconte d'Exmès! murmură el înspăimîntat.

— Ei bine, zise cu voce tunătoare Gabriel, adresîndu-i-se. Mă recunoști deci.

Arnauld, după un moment de ezitare și după ce-și calculă bine șansele, luă o hotărîre.

— Sigur, spuse el cu o voce care încerca să nu tremure, sigur că-l recunosc pe domnul viconte d'Exmès pe care l-am văzut de cîteva ori la Luvru și în alte părți pe vremea cînd eram în serviciul domnului de Montmorency; dar n-aș fi crezut că monseniorul o să mă recunoască pe mine, un umil slujitor al conetabilului.

— Ai uitat, zise Gabriel, că ai fost și al meu!

— Cum, eu? strigă Arnauld. Oh, iertare, cu siguranță că monseniorul se înșală.

— Sînt sigur că mă înșel, zise Gabriel cu calm, și-i cer în mod deschis judecătorului din Artigues, aici de față, să te aresteze și să te închidă imediat. E limpede?

Printre meseni se iscă o mișcare de groază. Judecătorul se apropie foarte uimit. Singur Arnauld își păstra liniștea aparentă.

— Pot să știu, cel puțin, de ce crimă sînt acuzat? întrebă el.

— Te acuz, răspunse Gabriel cu fermitate. de a te fi substituit scutierului meu, Martin-Guerre, de a-i fi furat numele, casa și nevasta, datorita unei asemănări atît de perfecte încît întrece orice închipuire.

La această acuzare atît de limpede formulată, oaspeții se priviră uluiți. Mulți dintre acești oameni de treabă se închinau și rosteau în șoaptă descîntece. Cei mai mulți începură să se uite la noul venit cu spaimă. Arnauld du Thill pricepu că sosise vremea să dea o lovitură decisivă pentru a atrage de partea lui spiritele tulburate și, întorcîndu-se spre cea căreia îi zicea nevastă, strigă:

— Bertrande, vorbește, sînt sau nu bărbatul tău?

Biata Bertrande, pînă atunci speriată și abia suflînd, se uitase doar, cu ochii larg căscați, cînd la Gabriel, cînd la presupusul ei soț. Dar, la gestul suveran al lui Arnauld du Thill, la accentul său de amenințare, ea nu mai șovăi și i se aruncă în brațe cu efuziune.

— Dragă Martin! strigă ea.

La aceste vorbe farmecul fu rupt și murmure de protest se întoarseră împotriva vicontelui d'Exmès.

— Domnule, îi zise Arnauld du Thill triumfător, în fața mărturiei nevestei mele și a tuturor prietenilor și neamuilor care mă înconjoară, vă mai mențineți ciudata dumneavoastră acuzare?

— O mențin! zise simplu Gabriel.

— Un moment! strigă jupînul Carbon Barreau intervenind. Știam bine, gazdă, că n-am orbul găinilor. Pentru că mai există undeva un individ care seamănă leit cu ăsta, eu afirm că unul dintre ei este nepotul meu Arnauld du Thill, născut ca și mine la Sagias.

— Ah, iată un ajutor providențial care-mi vine la timp! zise Gabriel. Jupîne, spuse el adresîndu-se bătrînului, îl recunoști deci pe nepotul dumitale în omul ăsta?

— Adevărul e, zise Carbon Barreau, că nu pot deosebi dacă e el sau celălalt; dar jur dinainte că dacă există un vinovat, apoi acela e nepotul meu, obișnuit cu astfel de matrapazlîcuri.

— Ați auzit, domnule judecător? zise Gabriel magistratului, oricare-ar fi vinovatul, fapta nu mai e îndoielnică.

— Dar, mă rog, unde e cel care se pretinde păgubit ca să mă păgubească pe mine? strigă Arnauld cu îndrăzneală. Nu mă puneți față în față cu el? Se ascunde? Să se arate și să se judece.

— Martin-Guerre, scutierul meu, zise Gabriel, s-a constituit el primul, la porunca mea, prizonier la Rieux. Domnule judecător, sînt contele de Montgommery, fost căpitan al gărzii majestății sale. Însuți acuzatul m-a recunoscut. Vă somez să-l arestați și să-l închideți ca și pe acuzatorul lui. Cînd vor fi și unul și celălalt în mîna justiției, sper să pot dovedi cu ușurință de partea cui e adevărul și care-i impostorul.

— Aveți dreptate, monseniore, îi zise lui Gabriel judecătorul, uluit. Martin-Guerre să fie dus la închisoare.

— Sînt eu însumi de acord cu asta, zise Arnauld, cu atît mai mult cu cît sînt nevinovat. Bunii și dragii mei prieteni, adăugă adresîndu-se celor de față care, prudenți, se pregăteau s-o șteargă, contez pe mărturiile voastre cinstite ca să mă ajutați în situația asta grea. Voi toți care m-ați cunoscut, mă recunoașteți, nu-i așa?

— Da, da, fii liniştit, Martin! ziseră toţi prietenii şi rudele.

Cît despre Bertrande, ea se hotărî să leşine.

După opt zile procesul se deschise în faţa tribunalului din Rieux. Un proces curios şi dificil! Dacă Gabriel de Montgommery nu s-ar fi amestecat puţin, e sigur că acei excelenţi judecatori din Rieux, cărora le fusese încredinţată afacerea, n-ar mai fi izbutit s-o scoată la capăt. Gabriel ceru în primul rînd ca cei doi adversari să nu fie puşi alături sub nici un motiv. Interogatoriile şi confruntările avură loc separat şi Martin, ca şi Arnauld du Thill fură supuşi celei mai stricte izolări. Martin-Guerre, înfăşurat într-o mantie, fu adus, pe rînd, în faţa soţiei sale, a lui Carbon Barreau, a tuturor vecinilor şi neamurilor. Toţi îl recunoscură. Era chipul lui, înfăţişarea lui. Nu se putea înşela. Dar toţi îl recunoscură la fel şi pe Arnauld du Thill cînd le fu, la rîndul lui, prezentat.

Strigară, se minunară, dar nici unul nu găsi vreun indiciu din care să răsară adevărul. Cum să distingi într-adevăr între cele două sosii cine e Arnauld du Thill şi cine Martin-Guerre?

— Dracu să mai priceapă ceva! zise Carbon Barreau, încurcat de cei doi nepoţi ai săi.

Dar în faţa acestul joc neaşteptat şi minunat al naturii, ceea ce trebuia să-i călăuzească pe Gabriel şi pe judecători erau contradicţiile caracterelor. Vorbind despre primii lor ani, Arnauld şi Martin povestiră aceleaşi fapte, amintiră aceleaşi date, citară chiar aceleaşi nume, cu o înspăimîntătoare exactitate. În sprijinul spuselor sale, Arnauld aduse în plus scrisorile Bertrandei, hîrtiile familiei şi inelul binecuvîntat în ziua nunţii sale. Dar Martin povesti cum Arnauld, după ce făcuse să fie spînzurat la Noyon, îi furase hîrtiile şi inelul de nuntă. Deci încurcătura judecătorilor era din ce în ce mai mare. Afirmaţiile celor doi acuzaţi păreau la fel de sincere. Trebuiau dovezi serioase şi mărturii evidente pentru a lămuri o problemă atît de ciudată. Gabriel îşi asumă sarcina de a le găsi şi furniza. La cererea sa, preşedintele tribunalului puse din nou lui Martin şi lui Arnauld, întrerogaţi separat, aceeaşi întrebare:

— Unde v-aţi petrecut vremea de la doisprezece la şaisprezece ani?

Răspunsul imediat al celor doi acuzaţi, luat de la fiecare în parte, fu:

— La San-Sebastian în Biscaia, la vărul meu Sanxi!

Sanxi era de faţă ca martor şi certifică faptul. Gabriel se apropie de el şi-i spuse un cuvînt la ureche.

Sanxi începu să rîdă şi-i întrebă ceva pe Arnauld în limba bască. Arnauld păli şi nu scoase o vorbă.

— Cum, zise Gabriel, ai petrecut patru ani la San-Sebastian şi nu înţelegi dialectul ţinutului?

— L-am uitat, bîlbîi Arnauld.

Martin-Guerre, supus la rîndul lui acestei probe, sporoviă în limba bască timp de un sfert de oră, spre marea bucurie a vărului Sanxi şi perfecta edificare a asistenţei şi judecătorilor. Această primă probă care începea să aducă lumină în minţile celor de faţă fu în curînd urmată de o alta, care, pentru a reînnoi odiseea, fu la fel de semnificativă.

Locuitorii din Artigues de vîrsta lui Martin-Guerre îşi aminteau

încă, cu admirație și gelozie, de dibăcia lui în jocul cu mîngea. Dar, de la reîntoarcere, falsul Martin-Guerre refuzase toate partidele care i se propuseseră sub pretextul unei răni căpătate la mîna dreaptă. Adevăratului Martin-Guerre îi făcu dimpotrivă plăcere să țină piept, în prezența judecătorilor, celor mai aprigi jucători cu mingea. Jucă stînd jos, și mereu învăluit în mantia lui. Ajutorul lui îi aduna mingile pe care el le arunca cu o dexteritate într-adevăr uimitoare. Din acel moment, simpatia publicului, atît de importantă în aceste ocazii, fu de partea lui Martin.

Un ultim fapt ciudat îl lămuri pe deplin pe judecător în privința lui Arnauld du Thill.

Cei doi acuzați erau absolut de aceeași talie; dar Gabriel, care pîndea cel mai mic indiciu, băgă de seamă că bravul lui scutier avea piciorul, unicul lui picior din păcate, mult mai mic decît al lui Arnauld du Thill.

Bătrînul cizmar din Artigues compăru în fața tribunalului și aduse vechile și noile sale măsuri.

— Da, zise omul, e sigur că altădată Martin-Guerre avea nouă puncte la încălțăminte și am fost destul de surprins văzînd că după ce se întorsese acasă purta douăsprezece. Dar am crezut că asta era urmarea lungilor sale călătorii.

Adevăratul Martin întinse atunci mîndru cizmarului unicul picior pe care i-l păstrase providența, probabil pentru deplinul triumf al adevărului. Naivul cizmar, după ce-l măsură, recunoscu piciorul pe care-l încălțase odinioară și care, cu toate lungile sale drumuri, rămăsese aproape la fel. De atunci nu mai există nici un dubiu despre nevinovăția lui Martin și vinovăția lui Arnauld du Thill. Numai că aceste dovezi materiale nu erau suficiente. Gabriel mai voia și dovezi morale. Îl chemă pe țăranul căruia Arnauld îi dăduse acea ciudată însărcinare de a anunța, la Paris, spînzurarea lui Martin-Guerre. Omul povesti cu naivitate cît de surprins fusese regăsindu-l în strada Jardins-Saint-Paul pe cel care-l văzuse apucînd pe drumul Lyonului. O ascultară apoi pe Bertrande de Rolles. Întrebată dacă nu observase vreo schimbare în firea soțului ei, de cînd acesta se reîntorsese, ea zise:

— Da, sigur, s-a întors schimbat, dar în folosul lui, domnilor judecători! Și, cum o siliră să se explice limpede, naiva Bertrande zise: Altădată, Martin era mai slab din fire și mai moale decît un miel și se lăsa condus, ba chiar bătut, încît îmi era uneori și rușine. Dar s-a întors un bărbat adevărat, un stăpîn. Încă de la început mi-a spus că n-avusesem dreptate să mă port așa și că datoria mea de femeie era să ascult de cuvîntul și de nuiaua lui. Acum el poruncește și eu îi slujesc, el ridică mîna și eu îmi plec capul.

Ceilalți locuitori din Artigues mărturisiră, la rîndul lor, că vechiul Martin-Guerre fusese întotdeauna inofensiv, cucernic și bun, iar cel nou era agresiv, necredincios și certăreț. Ca și cizmarul, ca și Bertrande, ei atribuiseră aceste schimbări călătoriilor sale. Contele Gabriel de Montgommery binevoi să ia cuvîntul, în mijlocul tăcerii respectuoase a judecătorilor și a asistenților lor. Povesti prin ce împrejurări ciudate avusese rînd pe rînd în slujba lui doi scutieri, cum trebuise să-și tot explice vreme îndelungată schimbările de caracter

ale acestora, și ce anume îl pusese pe calea cea bună. Gabriel istorisi spaimele lui Martin, trădările celuilalt Martin, virtuțile unuia, fărădelegile celuilalt. Expuse limpede în fața tuturora această istorie obscură și încurcată și sfîrși cerînd pedeapsa pentru vinovat și reabilitarea celui nevinovat.

Gabriel, mînat de un sentiment de generozitate, ceruse ca Arnauld du Thill să fie de față la pledoaria lui, ca, la nevoie, să poată răspunde. Așa că Arnauld nu pierdu un cuvînt din amănunțita povestire a lui Gabriel. Totuși, cînd vicontele d'Exmes isprăvi, Arnauld du Thill, fără să se lase intimidat ori descurajat, se ridică liniștit și ceru îngăduința să se apere. Tribunalul l-ar fi refuzat; dar Gabriel îi ținu partea și Arnauld luă cuvîntul. Vorbea minunat. Vicleanul avea stofă de orator și o minte dintre cele mai abile. Gabriel se străduise să facă lumină în tenebroasele aventuri ale celor doi Martini. Arnauld se străduia, dimpotriva, să încurce ițele și să arunce pentru a doua oară în spiritele judecătorilor săi o confuzie salvatoare. Mărturisi că nu înțelegea nimic din acele două existențe amestecate luate una drept alta. Nu putea să explice toate acele coincidențe care-l încurcau. El trebuia să răspundă doar de propria sa viață și să-și justifice propriile acțiuni. Ceea ce era și gata să facă. Reluă atunci povestirea logică și strînsă a faptelor și gesturilor sale începînd din copilărie și pînă-n ziua respectivă. Își întrebă prietenii și rudele, le reaminti împrejurări pe care ei înșiși le uitaseră, rîzînd de unele amintiri, înduioșîndu-se de altele.

Nu mai putea, adevărat, să vorbească limba bască, nici să joace mingea; dar nu toată lumea ținea minte o limbă, iar în ceea ce privea jocul cu mingea își arătă cicatricea de la mînă. Chiar dacă adversarul său îi satisfăcuse pe judecători din aceste două puncte de vedere, nimic nu era mai ușor, la urma urmelor, decît să înveți un dialect și să practici un joc.

Contele de Montgommery, indus în eroare, desigur, de vreun intrigant, îl acuzase, că i-a furat scutierului său hîrtii care stabileau identitatea acestuia; dar nu avea nici o dovadă în legătură cu acest lucru. Cît despre țăran, cine putea spune dacă nu era vreun cumătru al acelui așa-zis Martin? În ce privește banii răscumpărării, pe care el i-ar fi furat contelui de Montgommery, e adevărat că se înapoiase la Artigues cu o sumă oarecare, dar mult mai mare decît cea amintită de conte și explica susra acestei sume arătînd certificatul foarte înaltului și foarte puternicului senior, conetabilul de Montmorency. Arnauld du Thill, în peroratia lui, jongla cu o infinită dibăcie cu acest nume. Îi rugă pe judecători să trimită de urgență după informații la ilustrul său stăpîn.

Pe scurt, discursul fu atît de abil, ticălosul se exprimă cu o asemenea căldură și nerușinarea lui aducea atît de bine cu nevinovăția, încît Gabriel îi văzu din nou pe judecători nehotărîți și tulburați. Trebuia deci să i se dea o lovitură hotărîtoare și Gabriel se hotărî la asta cu oarecare greutate. Șopti un cuvînt la urechea președintelui și acesta ordonă ca Arnauld du Thill să fie dus în celulă și să-l aducă pe Martin-Guerre.

XXII

Confuziile par să înceapă din nou

Dar nu-l mai duseră pe Arnauld du Thill în celula sa. Îl lăsară în curtea vecină cu tribunalul, unde rămase singur o vreme. S-ar putea, i se spuse, ca, după interogarea adversarului său, judecătorii să aibă nevoie să-l audieze din nou. Căzînd pradă gîndurilor, Arnauld începu prin a se felicita în sinea lui pentru efectul produs de discursul său. Martin-Guerre, cu toată dreptatea lui, nu va putea să fie nici pe departe atît de convingător. În orice caz, Arnauld cîştigase timp. Dar, examinînd bine lucrurile, nu se putea să-şi ascundă faptul că nu cîştigase decît atît. Adevărul, pe care-l ocolise cu atîta îndrăzneală, va sfîrşi prin a izbucni din toate părţile. Chiar domnul de Montmorency, pe care cutezase să-l invoce în mărturia lui, se va hazarda oare să acopere cu autoritatea sa faptele dubioase ale spionului său? Era foarte îndoielnic! Aşa că Arnauld du Thill, la început atît de sigur pe el, căzu încet, încet din speranţă în nelinişte şi, socotind mai bine, îşi zise că situaţia lui nu era dintre cele mai liniştitoare. Îşi pleca descurajat capul, cînd îi văzu pe paznici venind. Tribunalul nu socotise că trebuie să-l mai interogheze după explicaţiile lui Martin-Guerre. Nou prilej de nelinişte! Asta totuşi nu-l împiedica pe Arnauld du Thill, care observa totul, să bage de seamă că cel care venise să-l ia şi care-l însoţea în acel moment nu era temnicerul lui obişnuit. De ce această schimbare? Se dublau precauţiile faţă de el? Voiau să-l facă să vorbească? Arnauld du Thill îşi făgădui să rămînă tare pe poziţie şi să fie mut tot timpul drumului. Dar iată un nou motiv de mirare! Celula în care noul gardian îl conduse pe Arnauld nu era cea pe care o ocupa de obicei. Asta avea o fereastră cu grile şi un cămin înalt care în cealaltă lipseau. Totuşi, totul atesta prezenţa recentă a unui prizonier; rămăşiţele de pîine încă proaspătă, un ulcior cu apă pe jumătate golit, o saltea de paie, un cufăr întredeschis care lăsa să se vadă veşmintele unui bărbat. Arnauld du Thill, obişnuit să se abţină, nu arătă nici o surpriză; dar de îndată ce uşa se închise, alergă la cufăr ca să-l scotocească. Nu găsi decît haine. Nici un alt indiciu. Dar aceste haine aveau o culoare şi o formă de care Arnauld crezu că-şi aduce aminte. Erau mai ales acolo două haine strînse pe corp şi nişte pantaloni scurţi şi bufanţi, de postav galben, care, în mod sigur, aveau o nuanţă şi o croială puţin comune. Cum începu să se întunece, temnicerul intră din nou.

— Hei, jupîne Martin! zise el bătîndu-l pe umeri pe Arnauld du Thill, în aşa fel încît să-i dovedească cum că, dacă prizonierul nu-l cunoştea pe temnicer, temnicerul îşi cunoştea foarte bine prizonierul.

— Ce mai e? îl întrebă Arnauld du Thill pe familiarul temnicer.

— Ei, dragul meu, situaţia dumitale se îmbunătăţeşte din ce în ce. Ştii cine a obţinut de la judecători favoarea de a te vedea cîteva minute?

— Pe legea mea, nu! zise Arnauld, de unde vrei să ştiu? Cine poate fi?

— Nevasta dumitale, Bertrande de Rolles în persoană, care începe

și ea să vadă cam de partea cui va fi dreptatea, dar dacă aș fi în locul dumitale, aș refuza s-o văd.

— Și de ce, mă rog?

— De ce? Pentru că nu te-a recunoscut atîta vreme, iaca! Nu ești de aceeași părere? Ce zici, să-i dau papucii frumoasei dumitale?

Temnicerul făcu un pas spre ușă; dar Arnauld îl opri printr-un gest.

— Nu, nu, îi spuse el, n-o alunga. Dimpotrivă, vreau s-o văd. In sfîrșit, pentru că a obținut aprobarea judecătorilor, ad-o încoace.

— Hm! mereu aceiași! zise temnicerul, mereu blînd și milos! Dacă o lași pe nevastă-ta să scoată iar coarne ca pe vremuri, nu te văd bine... Dar mă rog, te privește!

Temnicerul se retrase, ridicînd din umeri cu milă. După două minute intră împreună cu Bertrande de Rolles. Ziua pălea din ce în ce mai tare.

— Vă las singuri, zise temnicerul, dar mă voi întoarce s-o iau pe Bertrande înainte să se întunece de-a binelea; așa-i porunca. N-aveți deci decît un sfert de ceas, profitați de el, ori ca să vă ciondăniți, ori ca să vă giugiuliți; la alegere!

Ieși din nou. Bertrande de Rolles înaintă atunci foarte rușinată și cu capul în jos spre falsul Martin-Guerre, care-o lăsă pe ea să vorbească.

— Oh! Martin, zise ea în sfîrșit, cu voce slabă și timidă, cînd fu lîngă el, Martin, ai să mă poți vreodată ierta?

Ochii îi erau plini de lacrimi și tremura din toate mădularele.

— Să-ți iert ce? zise Arnauld care nu voia să se demaște prin ceva nelalocul lui.

— Greșeala mea grosolană! Mi-a fost într-adevăr tare greu să te recunosc. Totuși de ce n-aș fi putut să mă înșel, din moment ce se părea că într-o vreme tu însuți te-ai înșelat? Așa că, mărturisesc, ca să-mi dau seama de greșeala mea, a trebuit ca întreg ținutul, contele de Montgommery și judecătorii să-mi dovedească precum că ești într-adevăr bărbatul meu și că celălalt nu era decît un înșelător nenorocit!

— Care? zise Arnauld, care este înșelătorul, cel pe care l-a adus domnul de Montgommery, sau celălalt pe care l-au aflat în posesia numelui și a bunurilor lui Martin-Guerre?

— Celălalt! răspunse Bertrande, cel care m-a înșelat, cel pe care săptămîna trecută îl mai numeam încă soțul meu, tîmpită și oarbă ce-am fost!

— Ah! Deci acum faptul e stabilit? întrebă Arnauld cu emoție.

— Doamne, da, Martin, zise Bertrande la fel de încurcată. Acei domni de la tribunal și stăpînul tău, seniorul, mi-au afirmat mai adineauri că pentru ei nu mai există nici o îndoială, că tu ești adevăratul Martin-Guerre, soțul meu bun și drag... Ea se opri, dar văzînd că pretinsul ei soț nu-i răspunde, începu din nou: Sigur, dragul meu Martin, că sînt foarte vinovată față de tine. Dar te rog să te gîndești că fără voia mea! Puteam eu să cred că ar exista pe lume două ființe atît de asemănătoare și că bunul Dumnezeu se poate distra făcînd doi oameni exact la fel? Arnauld du Thill îmi vorbea despre trecut așa cum mi-ai fi vorbit și tu. Avea inelul tău, hîrtiile tale... Nici un prieten, nici o rudă nu-l bănuia. Am fost de bună-credință.

Socoteam că firea ţi se schimbase datorită experienţei pe care o cîştigasei prin lume. Crede-mă, dragul meu, că, sub numele acelui străin, tu erai cel pe care-l iubeam, tu, în faţa căruia mă plecam cu bucurie. Crede asta şi-mi vei ierta această primă greşeală care m-a făcut să înfăptuiesc, fără să vreau şi fără să ştiu, păcatul pentru care îmi voi petrece restul zilelor cerîndu-ţi iertare! Bertrande tăcu din nou ca să vadă, dacă Martin-Guerre îi va vorbi. Dar el tăcea cu încăpăţînare şi ea începu din nou: In faţa acestei înfricoşătoare asemănări, cum putem eu să-mi dau seama de adevăr? M-am hotărît, la întîmplare, pentru cel pe care-l numisem în ajun soţul meu. Judecătorii însă mi-au dovedit astăzi că m-am înşelat. Atunci m-am întors la tine, plină de căinţă şi foarte încurcată, încredinţîndu-mă doar bunătăţii şi dragostei tale de odinioară. Ce zici, mă ierţi? După această întrebare, Bertrande făcu o nouă pauză. Dar falsul Martin-Guerre rămînea mereu mut. In ce mă priveşte, reluă ea pe un ton umil, mă vei găsi foarte schimbată ca fire. Nu mai sînt femeia dispreţuitoare, capricioasă şi mînioasă care te-a făcut să suferi atîta. Firea afurisită a acelui Arnauld m-a îngenuncheat, Martin, şi m-a îmblînzit, aşa că de acum încolo voi fi la fel de blîndă şi de bună faţă de tine pe cît vei fi tu de bun şi de blînd cu mine... căci vei fi bun şi blînd cu mine ca şi odinioară, nu-i aşa? Haide, dovedeşte-mi-o pe loc iertîndu-mă, ca să-ţi recunosc şi inima după cum ţi-am recunoscut şi înfăţişarea.

— Deci, acum m-ai recunoscut? zise în sfîrşit Arnauld du Thill.

— Oh, da, răspunse Bartrande, deşi mă căiesc că am aşteptat pentru asta sentinţa judecătorilor.

— Mă recunoşti? zise Arnauld cu insistenţă, mă recunoşti deci ca pe adevăratul şi legitimul Martin-Guerre pe care nu l-ai revăzut de atîţia ani? Priveşte-mă. Mă recunoşti ca pe primul, ca pe singurul tău soţ?

— Fără nici o îndoială, răspunse Bertrande.

— Şi după ce semne mă recunoşti, hai? întrebă Arnauld.

— Vai! zise cu naivitate Bartrande, după semne cu totul deosebite şi independente de persoana ta, mărturisesc. Dacă ai fi alături de Arnauld du Thill, îmbrăcat la fel ca el, asemănarea ar fi atît de perfectă încît poate că încă nu te-aş deosebi. Te recunosc ca pe adevăratul meu soţ pentru că m-ai primit cu acea severitate pe care o merit, în timp ce Arnauld ar fi încercat să abuzeze de mine şi să mă seducă...

— Ticălosul! strigă Arnauld cu voce severă. Şi tu, femeie uşuratică şi prea credulă!

— Da, ocărăşte-mă, zise Bertrande de Rolles. Prefer mustrările decît tăcerea. Cînd ai să-mi spui tot ceea ce ai pe inimă, te cunosc eu, ai să devii îngăduitor şi tandru, ai să te îmblînzeşti şi ai să mă ierţi.

— Haide, zise Arnauld du Thill cu voce mai blîndă, vom mai vedea...

— Ah! ce spuneam eu. Da, tu eşti adevăratul meu bărbat, dragul meu Martin-Guerre...

Se aruncă la picioarele lui şi-i udă mîinile cu lacrimile ei sincere. Căci credea că-i vorbeşte adevăratului ei bărbat, şi Arnauld du Thill,

care-o observa cu privirea lui neîncrezătoare, nu avu nici cea mai mică bănuială. Dovezile de bucurie și de căință pe care ea i le arăta nu erau deloc îndoielnice.

— Bine, mormăi Arnauld pentru sine, ai să-mi plătești tu toate astea într-o bună zi, fățarnico!

Așteptînd, păru să cedeze unei mișcări irezistibile de tandrețe.

— Sînt fără curaj și simt cum devin slab, zise el părînd că-și șterge o lacrimă care nu-i curgea.

Și, parcă fără voie, depuse un sărut pe fruntea plecată a celei care se căia.

— Ce fericire! strigă Bertrande, iată-mă aproape iertată.

În acel moment ușa se deschise și temnicerul apăru.

— Împăcați! spuse el cu un aer îmbufnat, zărind perechea sentimentală. Eram sigur dinainte. Curcă plouată ce ești! îi spuse el lui Martin.

— Ce! Faci o crimă din bunătatea lui? zise Bertrande.

— Hai! Lasă! Du-te, du-te, spuse Arnauld surîzînd, cu aerul cel mai patern cu putină.

— La urma urmei, îl privește! zise temnicerul. Hai, vremea a trecut și tu nu poți rămîne aici nici un minut în plus, frumoaso înecată în lacrimi!

— Cum! Să-l și părăsesc! strigă Bertrande.

— Bun! O să ai vreme să-l vezi mîine și-n zilele următoare, zise temnicerul.

— Adevărat, mîine va fi liber! Mîine, bărbate, ne vom relua traiul plăcut de odinioară.

— Pe mîine deci cu îmbrățișările, zise temnicerul. Acum e momentul să te cărăbănești.

Bertrande sărută încă o dată mîna pe care i-o întindea regește Arnauld du Thill, îi trimise un ultim bun rămas și ieși înaintea temnicerului. Cum acesta încuia ușa, Arnauld îl strigă.

— N-aș putea avea lumină... o lampă? întrebă el.

— Ba da, zise temnicerul, cel puțin pînă la ora stingerii, adică pînă la nouă. Drace! Pe dumneata nu te ține chiar atît de sever ca pe Arnauld du Thill! Și apoi, stăpînul dumitale, contele de Montgommery, este atît de generos! În cinci minute îți trimit o lumînare, amice Martin!

Un servitor al închisorii aduse după cîteva minute o lumînare. Se retrase urînd noapte bună prizonierului, amintindu-i încă o dată să sufle-n lumînare la ora stingerii.

Cînd se văzu singur, Arnauld du Thill își scoase hainele de postav pe care le purta și se îmbrăcă iute cu una din frumoasele haine cafenii strînse pe corp și cu pantalonii bufanți de postav galben pe care-i descoperise în cufărul lui Martin-Guerre. Apoi arse bucată cu bucată vechiul costum și amestecă rămășițele cu cenușa de care era plin șemineul. Asta o făcu în mai puțin de un ceas, așa că putu să stingă lumînarea și să se culce plin de virtute înainte de a suna ora stingerii. «Acum să așteptăm, își spuse el. Se pare că am fost înfrînt definitiv în fața judecătorilor. Dar va fi și mai plăcut ca din această înfrîngere să ies victorios. Să așteptăm».

XXIII

Rechizitoriul unui criminal împotriva lui însuşi

Se înţelege că în noaptea aceea Arnauld du Thill nu dormi cîtuşi de puţin. Rămase doar întins pe salteaua lui de paie, cu ochii larg deschişi, foarte ocupat să-şi analizeze şansele şi să-şi facă un nou plan de bătaie. Proiectul pe care-l concepu, de a se substitui pentru ultima oară bietului Martin-Guerre, era fără îndoială îndrăzneţ, dar trebuia să reuşească tocmai prin îndrăzneală. Cînd întîmplarea îl slujea atît de minunat, Arnauld să se lase trădat de propria sa îndrăzneală? Nu! Luă repede hotărîrea fără să-i pese de incidentele care s-ar fi putut produce şi de împrejurări neprevăzute. Cînd se făcu ziuă, îşi examina costumul, îl găsi ireproşabil şi se străduí să reia înfăţişarie şi atitudinile pe care le studiase altădată la Martin-Guerre. Imitaţia era perfectă chiar dacă exagera puţin aerul blajin al sosiei sale. La ora opt dimineaţa uşa închisorii se deschise din nou. Arnauld du Thill îşi stăpîni o tresărire şi-şi luă o înfăţişare indiferentă şi liniştită. Temnicerul din ajun reapăru introducîndu-l pe contele de Montgommery.

Aşteptă cu nerăbdare primul cuvînt care avea să iasă din gura contelui la vederea sa.

— Bună ziua, Martin, zise Gabriel.

Arnauld răsuflă uşurat. Spunîndu-i Martin, contele de Montgommery îl privise drept în faţă. Încurcătura reîncepea. Arnauld du Thill era salvat!

— Bună ziua, bunul şi dragul meu stăpîn, îi spuse el lui Gabriel, cu o efuziune de recunoştinţă aproape adevărată. Şi Arnauld du Thill cuteză să mai adauge: Ei bine, sînt noutăţi, stăpîne?

— Sentinţa va fi, după toate probabilităţile, pronunţată în dimineaţa asta.

— În sfîrşit! Domnul fie lăudat! Nu mai sînt nici îndoieli, nici temeri, nu-i aşa, monseniore?

— Nădăjduiesc, zise Gabriel privindu-l pe Arnauld drept în ochi. Arnauld ăsta văd că recurge la mijloace disperate...

— Într-adevăr? Ce mai pune la cale?

— Ei, zise Gabriel, trădătorul încearcă s-o ia de la capăt cu încurcăturile...

— Cum asta? strigă Arnauld, ridicînd braţele spre cer.

— Cutează să pretindă că ieri la ieşirea din instanţă, gardienii s-au înşelat, că l-au dus în celula lui Arnauld şi că pe tine te-au dus în celula lui.

— E cu putinţă? zise Arnauld cu o mişcare de surpriză şi de indignare. Pe ce-şi întemeiază nenorocitul această afirmaţie?

— Ca şi tine, n-a fost nici el adus de îndată, ieri, în celula lui. Deliberînd, tribunalul s-ar fi putut să mai aibă nevoie ba de unul, ba de altul. Gărzile l-au lăsat deci în vestibulul de jos, după cum pe tine te-au lăsat în curtea interioară. Or, el jură că aici e greşeala, că de obicei îl lăsau pe Arnauld în vestibul. Temnicerii. ducîndu-se să-şi ia prizonierii, i-au confundat pe unul cu celălalt. Pe aceste motive ticăloase îşi sprijină el noua pretenţie. Şi plînge şi strigă şi cere să mă vadă...

— Şi l-aţi văzut, monseniore? întrebă cu însufleţire Arnauld.

— Pe legea mea, nu, zise Gabriel. Mi-e teamă de vicleniile sale. Ar fi în stare să mă încînte şi să mă înşele din nou. Caraghiosul ăsta e grozav de îndrăzneţ şi de abil!

— Eh! cum, monseniorul îl apără? zise Arnauld făcînd pe nemulţumitul.

— Nu-l apăr, Martin. Dar să fim de acord că e isteţ şi că dacă şi-ar fi folosit doar jumătate din abilitatea sa...

— E un ticălos! strigă Arnauld cu vehemenţă.

— Ei lasă. Tocmai mă gîndeam, venind încoace, că la urma urmei n-a pricinuit moarte nimănui, că, dacă va fi condamnat, va fi cu siguranţă spînzurat, că pedeapsa este poate exagerată pentru crimele sale şi că, în sfîrşit, am putea, dacă vrei, să cerem să fie iertat.

— Să cerem să fie iertat! repetă Arnauld cu un soi de nehotărîre.

— Da, asta-ţi cere timp de gîndire, ştiu.

Arnauld du Thill, cu bărbia în mînă şi scărpinîndu-se în cap, rămase cîteva secunde gînditor, fără să răspundă, apoi în sfîrşit, luînd o hotărîre, zise categoric:

— Nu! Nu! Nu! Nici o milă! Nici o milă! E mai bine să moară!

— Eh, nu te ştiam atît de neîndurător, Martin; nu-ţi stă deloc în obicei şi abia ieri îl plîngeai pe cel care te înşelase şi nu cereai altceva decît să fie salvat.

— Ieri! Ieri! bombăni Arnauld, ieri nu ne jucase încă acest ultim renghi, mai urît, după părerea mea, decît toate celelalte.

— Asta-i adevărat. Asadar, părerea ta e că vinovatul trebuie să moară?

— Doamne! răspunse Arnauld cu un aer blajin, ştiţi, monseniore, cît îmi e de silă de violenţa, de răzbunare, de hotărîri sîngeroase. Mă simt zdrobit că trebuie să fiu de acord cu o hotărîre atît de crudă, dar n-am ce face. Gîndiţi-vă, monseniore, că atîta vreme cît acest om, care seamănă atît de bine cu mine, va trăi, viaţa o să-mi fie mereu tulburată. Închis fiind, va scăpa. alungat, se va întoarce! Iar eu voi fi mereu neliniştit, gata să-l văd apărînd ca să mă tulbure şi să mă deranjeze. Prietenii, nevasta mea nu vor fi niciodată siguri că au într-adevăr de-a face cu mine. Voi trăi într-o veşnică neîncredere. In sfîrşit, n-aş mai putea fi niciodată stăpîn pe mine. Voi fi trist tot restul vieţii mele că am pricinuit moartea unui om, dar n-am încotro. Arnauld du Thill trebuie să moară!

— Fie, va muri, zise Gabriel. Adică va muri dacă va fi condamnat. Căci la urma urmelor sentinţa încă n-a fost pronunţată.

— Cum? Lucrul nu-i încă sigur?

— N-aş putea să-ţi spun, răspunse Gabriel. Acest diavol de Arnauld a ţinut ieri judecătorilor un discurs foarte subtil şi convingător.

«Mare tîmpit am mai fost!» gîndi Arnauld du Thill.

— In vreme ce tu. Martin, continuă Gabriel, tu, care vii să-mi dovedeşti cu o admirabilă elocvenşă necesitatea morţii lui, tu n-ai putut să găseşti ieri, în faţa tribunalului, un singur argument, un singur fapt care să facă adevărul să triumfe. Ai rămas mut la toate insistenţele mele. Acum văd însă că ai căpătat glas...

— Din pricină, monseniore, că mă simt la largul meu doar în

prezența dumneavoastră; toți acei judecători, strînși laolaltă, mă intimidau. În plus, vă mărturisesc că mă bazam pe dreptatea mea. Socoteam că justiția mă va apăra mai bine decît eu însumi. Dar nu așa trebuie procedat cu acești oameni ai legii. Ei vor vorbe, văd eu bine... Ah! Dacă povestea asta ar începe din nou! dac-ar vrea să mă mai asculte o dată...

— Ei bine, ce-ai face, Martin?

— Eh, mi-aș lua inima în dinți și-aș vorbi! Și nu mi-ar fi prea greu să fac praf toate poblele acelui ticălos!

— Ei, nu-i chiar așa de ușor!

— Iertați-mă, monseniore. Văd greșelile acelui viclean atît de limpede precum ar trebui să le vadă el însuși, și dacă mi-ar fi fost mai puțin teamă, dacă nu mi-ar fi lipsit cuvintele, le-aș fi spus judecătorilor...

— Ce le-ai fi spus? Ia să vedem, vorbește...

— Ce le-aș fi spus? Nimic mai simplu, monseniore, ascultați...

Zicînd acestea, Arnauld du Thill începu să combată de la un capăt la altul discursul pe care-l ținuse în ajun. Descurcă evenimentele și faptele dublei sale existențe cu tot atîta ușurință cu cît le încurcase în ajun. Contele de Montgommery lăsase nelămurite în mintea judecătorilor cîteva lucruri pe care nu și le putuse explica prea bine nici lui. Arnauld du Thill le limpezi pe loc. El îi vorbi lui Gabriel despre cele două existențe, a omului cinstit și a ticălosului, atît de limpede încît adevărul ieși la iveală ca untdelemnul deasupra apei.

— Te-ai informat, la rîndul tău, la Paris? întrebă Gabriel.

— Sigur, monseniore, si la nevoie voi aduce probe. N-o fac cu bucurie; dar cînd sînt urmărit pînă-n pînzele albe, știu să-mi arăt și eu colții.

— Totuși, Arnauld du Thill a invocat dovada domnului de Montmorency...

— Dacă trebuie, vorbesc și despre asta, monseniore. E foarte adevărat că acest Arnauld a fost în serviciul conetabilului, dar era un serviciu rușinos. Trebuia să afle unele lucruri ca spion și tocmai asta explică cum și de ce s-a atașat de dumneavoastră; ca să vă observe și vă urmărească. Dar cînd folosești astfel de oameni n-o mărturisești. Credeți că domnul de Montmorency ar fi acceptat să-și asume răspunderea faptelor acestui spion? Nu! Nu! Arnauld du Thill, strîns cu ușa, n-ar fi cutezat să se adreseze conetabilului; dacă totuși ar fi cutezat, se făcea de rîs, căci domnul de Montmorency l-ar fi renegat. Deci, ca să rezum...

Și în acest rezumat logic și clar, Arnauld du Thill isprăvi de dărîmat, bucată cu bucată, edificiul impostiirii pe care-l construise cu atîta îndemînare în ziua precedentă.

— Nădăjduiesc că toate astea sînt fără replică, îi zise el lui Gabriel, cînd isprăvi. Ce păcat că judecătorii nu pot să audă sau ce păcat că nu m-au auzit.

— Te-au auzit, zise Gabriel.

— Cum?

— Privește!

Ușa celulei se deschise și Arnauld, uluit, îi văzu, în picioare pe prag, nemișcați și gravi, pe președintele tribunalului și pe cei doi judecători.

— Ce înseamnă asta, monseniore? zise Arnauld întorcîndu-se spre Gabriel.

— Asta înseamnă, zise domnul de Montgommery, că temîndu-mă de timiditatea bietului meu Martin-Guerre, am vrut ca, fără știrea lui, judecătorii să poată asculta pledoaria «fără replică» pe care au ascultat-o.

— Minunat, monseniore, zise Arnauld care răsuflă ușurat. Vă mulțumesc de mii de ori! Și, întorcîndu-se spre judecători, spuse pe un ton care încerca să pară plin de teamă: Pot să cred, pot să sper că cuvintele mele au restabilit într-adevăr dreptatea cauzei mele pentru mințile dumneavoastră luminate?

— Da, zise președintele tribunalului, dovezile care ne-au fost furnizate ne-au convins.

— Ah!... făcu Arnauld triumfător.

— Dar, reluă președintele, alte probe nu mai puțin sigure și nu mai puțin concludente ne permit să afirmăm că ieri s-a făcut o încurcătură cu mutarea celor doi prizonieri; că Martin-Guerre a fost dus în celula dumitale, Arnauld du Thill, și că dumneata o ocupi la ora asta pe a lui.

— Ce... cum... bîlbîi Arnauld trăsnit, ce ziceți de asta, monseniore?

— Zic că știam, răspunse Gabriel cu asprime. Am vrut ca tu însuți să ne furnizezi dovezile nevinovăției lui Martin și ale vinovăției tale. M-ai constrîns, nenorocitule, la un rol de care mi-e silă. Dar obrăznicia ta m-a convins ieri că, în lupta cu oameni de teapa ta, trebuie să folosești aceleași arme ca și ei, că nu-l poți învinge pe înșelător decît prin înșelătorie. Te-ai grăbit să-ți trădezi propria-ți cauză cînd, lăs cum ești, ți s-a părut că ai găsit o portiță de scăpare. Dar te-ai prins singur în capcană!

— În capcană, repetă Arnauld. Deci totul a fost o capcană? Vedeți, monseniore, să nu-l părăsiți în persoana mea chiar pe Martin-Guerre al dumneavoastră.

— Nu mai insista, Arnauld du Thill, zise președintele. Greșeala a fost poruncită de tribunal. Ai fost demascat fără posibilitate de întoarcere, ți-o spun eu!

— Dar, dacă sînteți de acord că a fost o greșeală. strigă Arnauld, ce vă asigură, domnule președinte, că nu s-a strecurat o greșeală în însăși executarea poruncii dumneavoastră?

— Mărturia gărzilor și a temnicerilor, zise președintele.

— Se înșală, spuse Arnauld, sînt într-adevăr Martin-Guerre, scutierul domnului de Montgommery; nu mă voi lăsa condamnat astfel! Confruntați-mă cu celălalt prizonier și cînd ne vom afla alături, cutezați să alegeți, cutezați să-l deosebiți pe Arnauld du Thill de Martin-Guerre! Pe vinovat de nevinovat! Sînt Martin-Guerre! și-l desfid pe cel care mă va contrazice!

Judecătorii si Gabriel dădură din cap și surîseră grav și trist în fața acestei încăpățînări fără rușine.

— Încă o dată, Arnauld du Thill, zise președintele, nu e cu putință nici o confuzie între Martin-Guerre și dumneata.

— Și de ce? zise Arnauld, după ce-l recunoști? Ce semn ne deosebește?

— Ai să vezi, ticălosule! zise Gabriel indignat.

Făcu un semn şi Martin-Guerre se ivi în pragul celulei. Martin-Guerre fără mantie! Martin-Guerre cu un picior de lemn!

— Martin, îi zise Gabriel lui Arnauld, scăpat din spînzurătoarea de la Noyon, n-a scăpat, la Calais, de o răzbunare mult prea îndreptăţită faţă de una din ticăloşiile tale; a fost aruncat în locul tău într-o prăpastie şi i s-a tăiat acest picior care, slavă Domnului, acum îl deosebeşte de tine! Judecătorii aici de faţă nu riscă să se mai înşele şi pot de-acum încolo să-l recunoască pe criminal după nerușinarea lui şi pe cel adevărat după nenorocirea lui.

Arnauld du Thill palid, zdrobit, prăbuşit sub vorbele cumplite şi privirea fulgerătoare a lui Gabriel, nu mai încercă să se apere, nici să nege; înfăţişarea lui Martin-Guerre făcea să se ducă pe apa sîmbetei toate minciunile lui. Căzu la pămînt murmurînd:

— Sînt pierdut! Sînt pierdut!

XXIV

Dreptate

Arnauld du Thill era într-adevăr pierdut. Tribunalul începu de îndată să delibereze şi, după un sfert de ceas, acuzatul fu chemat ca să audă hotărîrea următoare, pe care o transcriem textual din registrele vremii.

«Avînd în vedere interogatoriul lui Arnaul du Thill, zis Sancette, care-şi zicea şi Martin-Guerre, pi 'zonier la închisoarea din Rieux; avînd în vedere depoziţiile diverşilor martoti: ale lui Martin-Guerre, Bertrande de Rolles, Carbon Barreau etc., mai ales cele ale domnului conte de Montgommery; avînd în vedere chiar mărturisirile acuzatului, care, după ce a încercat în zadar să nege, şi-a mărturisit pînă la urmă crima; din care interogatorii, depoziţii şi mărturii rezultă că:

Numitul Arnauld du Thill este dovedit cu forme în regulă de impostură, fals, însuşire de nume şi prenume, adulter, rapt, sacrilegiu, plagiat, pungăşie şi altele, Curtea a condamnat şi condamnă pe numitul Arnauld du Thill:

În primnul rînd să-şi recunoască greşeala în biserica din Artigues, în genunchi, în cămaşă, cu capul şi cu picioarele goale, cu frînghia de gît şi ţinînd în mînă o luminare aprinsă de ceară. După asta, să ceară iertare în mod public Domnului, regelui şi numiţilor Martin-Guerre şi Bertrande de Rolles, căsătoriţi. Acestea odată făcute, numitul Arnauld du Thill va fi dat pe mîna executorului înaltei justiţii care-l va obliga să facă înconjurul străzilor şi locurilor obişnuite din Artigues, şi, mereu cu streangul de gît, va fi adus în faţa casei numitului Martin-Guerre. Apoi, în spînzurătoarea care va fi ridicată în acest scop, va fi spînzurat, iar trupul îi va fi ars. În plus, curtea scoate de sub vinovăţie pe numitul Martin-Guerre şi pe numita Bertrande de Rolles şi-l trimite pe numitul Arnauld du Thill judecătorului din Artigues ca să execute prezenta hotărîre în forma şi conţinutul ei.

Pronunțată judecătorește la Rieux în a douăsprezecea zi a lunii iulie 1558".

Arnauld du Thill ascultă această sentință cu un aer mohorît și sumbru. Totuși își reînnoi mărturisirile, recunoscu dreptatea hotărîrii și arătă oarecare căință.

— Implor, spuse el, mila Domnului și iertarea oamenilor și sînt gata să-mi îndur creștinește pedeapsa.

Martin-Guerre, de față la audiere. dădu totuși o nouă dovadă a bunătății sale izbucnind în lacrimi la vorbele, poate ipocrite, ale dușmanului său. Triumfă chiar asupra timidității sale obișnuite ca să-l întrebe pe președinte dacă nu există vreum mijloc ca să obțină iertarea lui Arnauld du Thill, căci, în ce-l privea, trecuse cu buretele peste trecut. Dar i se răspunse că doar regele avea dreptul să ierte și că, pentru o crimă atît de deosebită și de strigătoare la cer, pînă și regele va refuza această iertare, chiar dacă tribunalul însuși i-ar solicitat-o.

— Da, murmură Gabriel în sinea lui, da, regele va refuza să-l ierte, deși lui însuși ar trebui să i se acorde această iertate. Așadar, fără milă! Nu milă, ci dreptate!

Martin-Guerre. care nu gîndea la fel ca stăpînul lui, întinse brațele Bertrandei de Rolles, tristă și plină de căință. Bertrande n-avu decît să repete rugămințile și făgăduielile pe care le făcuse falsului Martin crezînd că-i vorbește soțului ei. Martin-Guerre nu-i lăsă vreme să-și deplîngă din nou greșelile și slăbiciunile. Îi tăie mai întîi vorba printr-o sărutare zdravănă, apoi o duse triumfător și vesel în acea mică și fericită casă din Artigues pe care n-o mai văzuse de atîta vreme. Chiar în fața acestei case, intrată în sfîrșit pe mîna posesorului ei legitim, Arnauld du Thill își primi, după opt zile de la condamnare, pedeapsa meritată pentru crimele sale. Satele din jur veniră de la douăzeci de leghe ca să asiste la spînzurarea lui și străzile micului tîrg Artigues fură mai populate în acea zi decît cele ale capitalei cînd trecea regele. Vinovatul, trebuie s-o spunem, arătă curaj în ultimele sale momente. După ce călăul strigă, după obicei, norodului de trei ori: «S-a făcut dreptate!», mulțimea se împrăștie tăcută și îngrozită. Martin și nevasta lui intrară, triști, în casă.

Revederea locurilor unde-și petrecuse tinerețea, afecțiunea neamurilor și a vechilor prieteni, și mai ales îngrijirile Bertrandei înlăturară în cîteva zile și ultimele cute de pe fruntea lui Martin-Guerre. Într-o seară a aceleiași luni iulie, tocmai se așezase la poartă, sub umbrarul de viță. Uitîndu-se intens la soarele care tocmai apunea, nu-l văzu pe contele de Montgommery, care-l bătu ușor pe umăr.

— Cum, dumneavoastră sînteți. monseniore? spuse el emoționat. Iertați-mă, nu v-am văzut venind...

— Nu te scuza, Martin, n-are rost... Cum o duci?

— Oh, monseniorul n-are decît să mă privească.

— Deci ți-ai regăsit. în casa ta, belșugul și liniștea.

— Da! Am colindat destul prin lume, am văzut destule bătălii, am vegheat, am postit destul, am suferit într-o sută de feluri, acum socot că am și eu dreptul să mă odihnesc cîteva zile. Cît despre belșug, zise el luînd un ton mai grav, am găsit într-adevăr casa îmbelșugată, chiar

prea îmbelşugată. Dar banii ăştia nu-mi aparţin şi nu vreau să mă ating de ei. Arnauld du Thill i-a adus şi aştept să-i restitui celui în drept. Prima şi cea mai mare parte vă revine dumneavoastră, monseniore, căci sînt banii destinaţi răscumpărării dumneavoastră din Calais. Suma e pusă deoparte, pregătită să vă fie înapoiată. În ce priveşte restul, aceşti bani îţi mînjesc degetele... Am hotărît deci să-i dau săracilor.

— Păi atunci, tu nu mai rămîi cu nimic, Martin.

— Vă cer iertare, monseniore, zise scutierul. Nu slujeşti atîta vreme un stăpîn aşa de generos ca dumneavoastră fără să-ţi rămînă ceva. Am pus şi eu deoparte o sumă frumuşică. În plus, familia Bertrandei are avere şi i-au lăsat şi ei ceva. Pe scurt, vom fi bogătanii ţinutului după ce-mi voi fi achitat datoriile.

— Uite ce e, Martin, nădăjduind că nu mă vei refuza, te rog să păstrezi, ca amintire şi ca răsplată, acea sumă care zici ca-mi aparţine...

— Cum, monseniore, făcu Martin strigînd, mie, un asemenea dar?

— Haide, crezi cumva că-ţi plătesc devotamentul? Nu, din acest punct de vedere îţi voi fi întotdeauna dator. Nu te arăta mîndru faţă de mine, Martin, şi să nu mai vorbim despre asta. Se înţelege că accepţi puţinul acesta pe care ţi-l ofer mai mult pentru mine decît pentru tine; căci fericirea ta constă de fapt în revenirea la locurile copilăriei şi ale tinereţii tale, nu-i aşa, Martin?

— Adevărat, monseniore. Mă simt fericit de cînd mă aflu aici şi numai pentru că mă aflu aici. Privesc cu o bucurie plină de înduioşare casele, copacii, drumurile, pe care un străin nici nu poate să le bage de seamă. Hotărît, nu respiri bine, cred eu, decît aerul pe care l-ai respirat în ziua cînd ai venit pe lume!

— Deci, eşti fericit, Martin, nu-i aşa?

— Cum nu se mai poate, monseniore!

— Asta-i tot ce voiam să ştiu... Acum pot pleca liniştit.

— Cum! Să plecaţi? strigă Martin. Va şi gîndiţi să plecaţi, monseniore?

— Da, Martin, pe mine nu mă leagă nimic de locul ăsta!

— Iertare, aşa e; şi cînd vreţi să plecaţi?

— Chiar în seara asta.

— Şi nu m-aţi înştiinţat! strigă Martin-Guerre. Şi eu, care uitasem, eu, care mă culcasem pe-o ureche! Ticălos ce sînt! Dar aşteptaţi, aşteptaţi, monseniore, nu va dura prea mult...

— Ce anume?

— Eh, pregătirile mele de plecare! Se sculă şi se îndreptă spre uşa casei sale, strigînd: Bertrande! Bertrande!

— De ce-ţi strigi nevasta, Martin? întrebă Gabriel.

— Ca să-mi facă bagajul şi să-mi iau ziua bună de la ea.

— Nu, Martin, de data asta nu vei pleca cu mine.

— Cum? Nu mă luaţi cu dumneavoastră, monseniore?

— Nu, plec singur!

— Nu vă mai întoarceţi?

— Nu mă voi întoarce vreme îndelungată...

— Cum, monseniore, plecaţi fără mine? întrebă trist Martin.

— Da, Martin!

— Cu toate că e firesc ca servitorul să-şi urmeze stăpînul, ca scutierul să-şi urmeze cavalerul, totuşi nu mă luaţi cu dumneavoastră. De ce?

— Din trei motive, Martin.
— Să cutez să-l întreb pe monseniorul care anume?
— Mai întîi, zise Gabriel, ar fi o cruzime să te smulg din această odihnă pe care o meriți cu prisosință.
— On! cît despre asta, monseniore, datoria mea e să vă însoțesc și să vă slujesc pînă în ultimul meu ceas...
— Da, dar datoria mea este să nu abuzez de acest zel pentru care-ți mulțumesc, zise Gabriel. În al doilea rînd, durerosul accident a cărui victimă ai fost la Calais nu-ți mai îngăduie, bietul meu Martin. să fii tot atît de activ ca și în trecut...
— Adevărat, monseniore! N-aș mai putea să lupt alături de dumneavoastră, nici să mă urc pe cal. Dar la Paris, la Montgommery, chiar și în tabără, sînt destule lucruri de făcut de care socot că m-aș putea achita cît mai bine.
— Știu. Martin; poate că aș fi avut egoismul să accept dacă n-ar mai fi existat și un al treilea motiv.
— Pot să-l cunosc, monseniore?
— Da, zise Gabriel cu o gravitate melancolică, dar cu condiția că nu vei mai insista și mă urmezi...
— E deci ceva serios de tot, monseniore?
— Da, Martin! Pînă aici viața mea a fost curată și cinstită. Am adus Franței și regelui servicii imense și, ca să nu vorbim decît de Saint-Quentin și de Calais, mi-am plătit cu prisosință datoria față de patrie...
— Cine știe asta mai bine decît mine, monseniore?
— Da, dar dacă prima parte a existenței mele a fost loială și generoasă, ceea ce-mi rămîne de îndeplinit va fi sumbru, înfricoșător. Căci am de răzbunat o crimă, Martin. Înainte mă băteam, acum trebuie să pedepsesc. Din soldat, am devenit călău.
— Hristoase! strigă Martin-Guerre, împreunîndu-și mîinile.
— Iată de ce, reluă Gabriel, vreau să fiu singur! Nu pot, Martin, să te iau cu mine ca să mă ajuți la o asemenea treabă!
— Înțeleg, monseniore, zise fidelul scutier plecîndu-și capul. Vă mulțumesc că ați binevoit să-mi dați această explicație, măcar că ea mă necăjește cumplit.
— Și eu îți mulțumesc la rîndul meu pentru supunerea ta; devotamentul, aici, n-ar face decît să-mi îngreuneze sarcina care mă copleșește. Acum rămîi cu bine, Martin; trebuie să mă reîntorc la Paris; toată viața mea am luptat pentru dreptate, acum tot pentru ea mă zbat, Martin! Rămîi cu bine!
Se smulse cu greu din brațele lui Martin-Guerre.
— Cu bine, monseniore, și Domnul să vă aibă în pază!
Printre lacrimi, îl văzu pe stăpînul și binefăcătorul său urcîndu-se pe cal și dispărînd în întunericul care începea să se lase.

XXV

Două scrisori

După acel proces atît de dificil al celor doi Martin-Guerre. Gabriel de Montgommery dispăru din nou mai multe luni și-și reluă viața rătăcitoare, nesigură și misterioasă. Deși îl întîlneai în douăzeci de

locuri diferite, nu se îndepărta niciodată de împrejurimile Parisului şi ale Curţii, stînd mereu în umbră în aşa fel încît să vadă tot fără să fie văzut. Pîndea evenimentele; dar evenimentele nu se prea aranjau pe placul lui. Sufletul tînărului, stăpînit de un singur gînd, nu întrevedea încă ieşirea pe care-o aştepta dreapta lui răzbunare. Singurul fapt important care se petrecu în lumea politică în timpul acestor cîteva luni fu tratatul de pace încheiat la Cateau-Cambresis. Conetabilul de Montmorency, invidios pe faptele ducelui de Guise şi pe noile favoruri pe care rivalul său le cîştiga zilnic, smulsese în sfîrşit această pace de la Henric al II-lea prin influenţa atotputernică a Dianei de Poitiers. Tratatul fu semnat la 3 aprilie 1559. Deşi încheiat în plină victorie, el era foarte puţin avantajos Franţei. Aceasta păstra cele trei episcopii, Metz, Toul şi Verdun, cu teritoriile lor. Păstra de asemenea oraşul Calais, dar numai pe opt ani, şi urma să plătească opt sute de mii de scuzi de aur Angliei, dacă oraşul n-ar fi fost restituit după acest interval de timp (de fapt, această cheie a Franţei n-a mai fost niciodată înapoiată şi cei opt sute de mii de scuzi nicodată plătiţi). In sfîrşit, Franţa reintra în posesia oraşelor Saint-Quentin şi Ham şi păstra provizoriu, în Piemont, Turinul şi Pignerolul. Filip al II-ea, care obţinu puternicele oraşe Thionville, Marienbourg şi Hesdin, porunci să fie rase de pe suprafaţa pămîntului oraşele Therouanne şi Yvoy. Înapoie oraşul Bouillon episcopiei din Liege, genovezilor insula Corsica, lui Philibert de Savoia cea mai mare parte a Savoiei, şi Piemontul cucerit sub Francisc I. În sfîrşit, stipulă căsătoria lui cu Elisabeta, fiica regelui, şi pe cea a ducelui de Savoia cu Prinţesa Margareta, sora regelui. Lăsîndu-şi baltă armata, ducele de Guise dădu fuga la Paris, supărîndu-se pentru trădarea lui Montmorency şi pentru slăbiciunea regelui, care cedase în faţa unei hîrtii, ceea ce armatele spaniole nu i-ar fu putut smulge nici după treizeci de ani de succese. Dar răul era făcut şi sumbra nemulţumire a Însemnatului nu mai putea îndrepta nimic. Gabriel nu se bucură de acest tratat. Totuşi, îşi notă în minte mînia ducelui de Guise văzîndu-si eforturile dejucate de surdele urzeli ale intrigii. Mînia unui Coriolan princiar putea servi la o adică planurilor lui Gabriel.

François de Lorena nu era dealtfel singurul nemulţumit din regat. Într-o zi Gabriel se reîntîlni, la Pre-aux-Clercs, cu baronul La Renaudie pe care nu-l mai văzuse de la discuţia aceea matinală din strada Saint Jacques. În loc să-l evite, cum făcea de fiecare dată cînd vedea în faţa lui vreun chip cunoscut, Gabriel îl opri. Cei doi oameni erau făcuţi să se înţeleagă; se asemănau din multe puncte de vedere, mai ales prin loialitate şi energie. Amîndoi erau născuţi pentru acţiune şi pasionaţi de dreptate. După complimentele de rigoare, La Renaudie zise hotărît:

— Ei bine, l-am văzut pe jupînul Ambroise Paré, eşti de-ai noştri, nu-i aşa?

— Cu inima da, cu fapta nu, zise Gabriel.

— Şi cînd ai să fii de-al nostru cu totul şi pe faţă?

— Voi fi al vostru cînd veţi avea nevoie de mine.

— Dacă aştepţi momentul în care vom avea nevoie de toţi oamenii noştri, să ştii că momentul acela a venit.

— Ce se întîmplă? întrebă Gabriel.

— Se pune la cale o lovitură secretă împotriva noastră, zise La Renaudie. Vor să scape dintr-o dată de toţi protestanţii.

— Ce fapte te fac să presupui asta?

— Dar nu se ascund deloc, zise baronul. Antoine Minard, preşedintele parlamentului, a afirmat într-un consiliu, la Saint-Germain, că trebuie să ni se dea o lovitură zdravănă, altfel vom ajunge la un soi de republică la fel cu cea a statelor elveţiene.

— Cum! A rostit cuvîntul «republică»? strigă Gabriel surprins. Nu cumva exagera pericolul?

— Nu exagera deloc, zise La Renaudie coborîndu-şi vocea. Fiindcă şi noi ne-am mai schimbat de la ultima noastră întîlnire, din odaia lui Calvin. Teoriile lui Ambroise Paré nu ni se mai par azi prea îndrăzneţe. Şi, dealtfel, vezi că sîntem siliţi să acţionăm...

— Atunci, zise cu însufleţire Gabriel, voi fi poate al vostru mai repede decît mă gîndeam.

— Perfect, strigă La Renaudie.

— În ce parte să-mi ating privirea? întrebă Gabriel.

— Asupra parlamentului. Partidul reformaţilor are acolo reprezentanţi de temut: Anne Dubourg, Henri Dufaur, Nicolas Duval, Eustache de La Porte şi alţi douăzeci. La şedinţele de miercurea în care se cere întotdeauna urmărirea ereticilor, aceşti partizani ai calvinismului răspund cerînd convocarea Consiliului General care, conform decretelor de la Constance şi Bâle, e singurul menit să rezolve certurile religioase. Cum aceşti reprezentanţi au de partea lor legea, parlamentul va folosi faţă de ei violenţa. Rămîi la Paris în casa dumitale ca, la nevoie, să ştim de unde te putem lua.

— Deşi nu-mi convine, voi rămîne totuşi, zise Gabriel. Mai ales că nu cred să mă lăsaţi să lîncezesc prea mult. Aţi vorbit şi aţi scris destul, mi se pare, acum cred că ar fi timpul să treceţi la fapte concrete.

— Asta e şi părerea mea. Pregăteşte-te şi fii liniştit.

Se despărţiră. Gabriel se îndepărta gînditor.

Chiar în aceeaşi zi Gabriel se întoarse la palatul său din strada Jardins-Saint-Paul. N-o găsi decît pe Aloyse. Martin-Guerre nu mai era, André rămăsese lîngă doamna de Castro, Jean şi Babette Peuquoy se întorseseră la Calais, de unde urmau să se înapoieze la Saint-Quentin. Revenirea stăpînului în casa pustie fu de data asta şi mai tristă ca de obicei. Renunţăm să mai zugrăvim bucuria Aloysei cînd Gabriel o anunţă că va rămîne lîngă ea.

În vremea asta regele trona liniştit la Luvru, Diana de Poitiers era ocupată de aventurile ei, conetabilul se îmbogăţea din mizeria poporului, iar Gabriel stătea cu mîinile încrucişate. Devenea energic cînd era sprijinit de o armată, de un partid sau măcar de un om mare. Dar singur nu era în stare să săvîrşească lucruri extraordinare, cu atît mai puţin o crimă. Îi lipsea iniţiativa. Alături de Coligny şi de ducele de Guise săvîrşise fapte uluitoare. Dar acum, aşa cum îi dăduse de înţeles lui Martin-Guerre, lucrurile se schimbaseră: în loc

să lupte împotriva unui dușman, avea de pedepsit un rege. Și nu exista nimeni care să-l ajute. Mai conta totuși pe acei oameni care-l ajutaseră cîndva pe Coligny, protestantul, și pe ducele de Guise, ambițiosul. O răzvrătire împotriva catolicilor, o revoltă care să-l detroneze pe rege, astea erau nădejdile lui Gabriel. Moartea sau detronarea lui Henric al II-lea ar fi fost rezultatul firesc al uneia din aceste răscoale. Călăul să fie ucis, dar nu de mîna lui. Și iată că în ziua de 13 iunie Gabriel primi aproape în același timp două scrisori. Prima îi fu adusă către ora cinci după-amiază de un om misterios care nu voi să i-o înmîneze decît lui și care nu i-o dădu decît după ce se uită bine la el. Iată ce cuprindea această scrisoare:

«Prietene și frate,

A venit ceasul, persecutorii și-au aruncat masca! În seara asta, la ora nouă, vei fi în piața Maubert, la numărul 11. Vei bate în ușă de trei ori la intervale regulate. Un om îți va deschide și-ți va spune: «Nu intrați, nu se vede prea bine». Îi vei răspunde: «Aduc cu mine o lumină». Omul te va conduce la o scară cu șaptesprezece trepte pe care o vei urca pe întuneric. Sus, un alt om te va opri spunîndu-ți: «Ce vrei?» Răspunde-i: «Ce e drept»; vei fi introdus apoi într-o cameră goală unde cineva îți va șopti la ureche cuvîntul «Geneve». Îi vei răspunde prin: «Glorie». Apoi te va aduce printre cei care au nevoie de dumneata. Pe deseară deci, prietene și frate. Arde acest bilet. Tăcere și curaj.

L.R.»

Gabriel aduse o lampă aprinsă, arse în fața mesagerului scrisoarea și-i zise scurt:

— Voi veni.

Omul salută și se retrase.

«In sfîșit, își spuse Gabriel, iată-i și pe calviniști...»

Spre ora opt, pe cînd se gîndea încă la această convocare a lui La Renaudie, un paj cu armele casei de Lorena fu adus de către Aloyse în fața lui Gabriel. Pajul îi înmînă o scrisoare concepută astfel:

«Domnule și scumpe tovarăș,

Mă aflu de șase săptămîni la Paris, întors dintr-un loc unde nu mai aveam ce face. Am fost asigurat că și dumneata ai fi de cîtva timp acasă. Cum de nu te-am mai văzut? Să mă fi uitat oare în aceste vremuri de ingratitudine și de nepăsare? Nu, te cunosc, nu se poate! Vino, te voi aștepta dacă vrei, mîine dimineață, la ora zece, în locuința mea din Tournelles. Vino, chiar dacă n-ar fi decît ca să vorbim despre vechile noastre victorii. Prietenul dumitale plin de afecțiune,

François de Lorena».

— Voi veni, zise iarăși Gabriel pajului.

Apoi își spuse: «Haide! iată că apare și ambițiosul!» Legănat de o dublă speranță, porni, după un sfert de ceas, spre piața Maubert.

XXVI

O adunare secretă a protestanților

Casa cu numărul unsprezece din piața Maubert unde îi dăduse întîlnire La Renaudie aparținea unui avocat pe nume Trouillard. Era cunoscută ca un loc de întîlnire al ereticilor. Cîntări îndepărtate de psalmi erau auzite uneori seara de vecinii care răspîndiseră acest zvon. Dar cum deocamdată nu erau decît zvonuri, poliția nu se deranjase să le verifice. Gabriel găsi fără greutate ușa și procedă conform instrucțiunilor din scrisoare. Cînd dădu ochii cu Gabriel, La Renaudie îi strînse mîna afectuos.

— Știi ce s-a petrecut azi la parlament? îl întrebă ei.

— N-am ieșit din casă, răspunse Gabriel.

— La consfătuirea de azi, zise La Renaudie, ai să afli multe lucruri. Ai să ne cunoști planurile și ai să-ți dai seama de puterea noastră. Mi-ai spus ca, cu inima, ești de-ai noștri; nu-ți cer nici măcar cuvîntul de gentilom că nu vei dezvălui nimic din ceea ce vei vedea și vei auzi. Cu dumneata, precauția e de prisos...

— Mulțumesc pentru încredere! N-am să te fac să te căiești.

— Intră cu mine și stai alături; am să-ți spun numele celor pe care nu-i cunoști. De rest, ai să-ți dai singur seama. Haide!

Îl luă pe Gabriel de mînă, apăsă pe un resort secret al unei uși ascunse și intră împreună cu el într-o sală mare, unde erau adunate vreo două sute de persoane. Cele cîteva facle răzlețe nu luminau decît pe jumătate adunarea.

Dealtfel, nici mobilă, nici draperii, nici bănci, un scaun grosolan de lemn pentru orator; asta era tot. Prezența a vreo douăzeci de femei explica, dar nu justifica deloc calomniile scornite de catolici pe seama acelor consfătuiri nocturne ale reformaților. Nimeni nu remarcă intrarea lui Gabriel și a gazdei sale. Toți ochii și toate gîndurile erau întreptate spre cel care ocupa în acel moment tribuna: un calvinist cu privire tristă și voce gravă.

— Este Nicolas Duval, consilier în parlament, zise La Renaudie. Tocmai a început să povestească ce s-a petrecut astăzi în parlament. Ascultă.

Gabriel ascultă.

— Sala noastră obișnuită din palat, spunea oratorul, fiind ocupată cu pregătirile nunții printesei Elisabeta, ne-am strîns provizoriu în sala Augustinilor și, nu știu, dar aspectul acestei săli ne făcu, de la început parcă, să presimțim un eveniment nemaiîntîlnit. Totuși, președintele Gilles Lemaître deschise ședința ca de obicei și nimic nu părea să îndreptățească temerile unora dintre noi. Se reluă problema de miercurea trecută. Antoine Fumée, Paul de Foix și Eustache de La Porte vorbiră pe rînd, pledînd pentru îngăduință, și discursurile lor elocvente făcură o vie impresie asupra adunării. Eustache de La Porte isprăvind, luă cuvîntul Henri Dufaur cînd, dintr-o dată, ușa cea mare se deschise și ușierul parlamentului anunță cu glas tare: «Regele!» Președintele nu păru deloc surprins și coborî în grabă de pe scaunul lui ca să-i iasă regelui înainte. Toți consilierii se ridicară în dezordine, unii stupefiați, alții calmi ca și cum s-ar fi așteptat

la acea vizită. Regele intră, însoţit de cardinalul de Lorena şi de conetabil. «Nu vin să vă deranjez din lucru, domnilor parlamentari, zise el, vin doar să asist. Pacea cu Spania s-a încheiat; dar, cu ocazia războaielor, s-au ivit unele erezii care se pare că au pătruns şi în acest regat; trebuie să le punem capăt, cum am pus capăt şi războiului. De ce n-aţi aprobat edictul împotriva luteranilor, asa cum v-am cerut? Continuaţi, continuaţi deliberările». Henri Dufaur, care tocmai avea cuvîntul, auzind această invitaţie a regelui, continuă curajos, pledă cauza libertăţii de conştiinţă şi adăugă chiar la îndrăzneaţa sa pledoarie cîteva avertismente severe privitoare la cîrmuirea regală. «Vă plîngeţi de tulburări, strigă el. Ei bine! Noi ştim cine le prilejuieşte!» Henric al II-lea îşi muşcă buzele pălind, dar tacu. Atunci se sculă Dubourg[1]. «Există, spuse el, anumite crime, sire, care ar trebui pedepsite fără milă, ca de pildă adulterul, blasfemul, sperjurul, încurajate zilnic. In schimb, de ce sînt acuzaţi cei aruncaţi în braţele călăului? Ei n-au uitat, în rugăciunile lor, numele regelui, n-au urzit răzvrătiri şi trădări. Pentru că au descoperit marile vicii şi cusururile ruşinoase ale cîrmuirii, pentru că au cerut ordine şi dreptate, să fie arşi de vii?» Regele nu se clinti. Dar îl simţeai cum se mînie. Preşedintele Gilles Lemaitre încercă să ascută conflictul. «Sire, se vorbeşte despre eretici! strigă el cu o falsă indignare. Să se isprăvească odată cu ei, cum s-a isprăvit şi cu albigenzii: Filip-August a ars şase sute într-o zi!» Acest limbaj violent îl aţîţă pe rege. «Domnul preşedinte are dreptate, zise el. Să se isprăvească odată cu ereticii, oriunde s-ar refugia ei. Şi, pentru început, domnule conetabil, să fie arestaţi de îndată aceşti doi rebeli.» Îi arătă cu mîna pe Henri Dufaur şi pe Anne Dubourg şi ieşi grăbit, ca şi cum n-ar fi vrut să mai dea curs mîniei. Nu-i nevoie să vă spun, prieteni şi fraţi, că domnul de Montmorency îndeplini pe loc poruncile regelui. Dubourg şi Dufaur fură însfăcaţi, în plin parlament, iar noi rămaserăm cu toţii consternaţi. Gilles Lemaître fu singurul care găsi curajul să adauge: «Foarte bine! Aşa vor fi pedepsiţi toţi cei care vor cuteza să nu poarte respect majestăţii sale regelui!» Şi, pentru a întări cele spuse de el, gărzile intrară din nou în incinta legilor si, executînd alte porunci date între timp, îi mai arestară pe Foix, Fumée şi La Porte care luaseră cuvîntul înainte de sosirea regelui şi care apăraseră toleranţa religioasă, fără să-i aducă nici cea mai mică învinuire suveranului. Era deci limpede că nu pentru mustrările făcute regelui, ci pentru părerile lor, cei cinci membri inviolabili ai parlamentului fuseseră arestaţi.

Nicolas Duval tăcu. Murmurele de protest şi de mînie ale adunării întrerupseră mai energic ca niciodată istorisirea acestei furtunoase şedinţe. Pe urmă, vorbi La Renaudie.

— Fraţilor, zise el, în faţa unui fapt care răstoarnă toate ideile de dreptate trebuie să ne hotărîm ce atitudine să ia partidul Reformei. Mai răbdăm sau trecem la treabă? Şi dacă trecem la treabă, cum vom proceda? Vedeţi că persecutorii noştri vorbesc despre un masacru;

---

[1] *Anne Dubourg (1521-1559)*, magistrat francez, consilier în parlament, ars pe rug ca eretic pentru că ceruse îngăduinţă faţă de protestanţi (n. tr.).

vor să ne șteargă de pe fața pămîntului, cum ștergi un cuvînt prost dintr-o carte. Vom aștepta docili lovitura de moarte? Sau, pentru că justiția și legea sînt violate chiar de cei a căror datorie este să le apere, vom încerca să ne facem noi înșine dreptate și să înlocuim legea cu forța? Răspundeți! Din nenorocire, noi înșine sîntem împărțiți în două partide: partidul nobilimii și partidul Genevei; dar, în fața pericolului, ar trebui, cred eu, să avem doar o singură inimă și o singură voință. Membrii acestor două fracțiuni sînt în egală măsură invitați să-și dea părerea și să propună soluții. Sfatul care va oferi mai bune șanse de reușită, din oricare parte ar veni el, va fi în mod unanim adoptat. Și acum, vorbiți, cu toată libertatea și cu toată încrederea!

Discursul lui La Renaudie fu urmat de o destul de lungă tăcere. Căci ceea ce le lipsea celor care-l ascultaseră erau tocmai această libertate, această încredere. Apoi, cu toată indignarea de care toate inimile erau pline, regalitatea se bucura pe atunci de un prea mare prestigiu pentru ca reformații, conspiratori naivi, să cuteze a-și exprima în mod fățiș ideile de libertate. Erau hotărîți și devotați în masă; dar cînd era vorba de răspundere individuală, dădeau înapoi. Toți voiau răscoală, dar nici unul nu voia să dea el tonul. Și apoi, nici n-aveau încredere unii în alții; nici unul din cele două partide nu voia să fie dominat de celălalt, deși interesele erau oarecum comune. Partidul Genevei, de pildă, ținea morțis la republică, cel al nobilimii doar la o schimbare a regalității. Formele elective ale calvinismului, principiul egalității duceau direct la un sistem republican la fel ca în cantoanele elvețiene. Dar nobilimea nu voia să meargă atît de departe și s-ar fi mulțumit, de comun acord cu regina Angliei, să-l detroneze pe Henric al II-lea și să-l înlocuiască, simplu, cu un rege calvinist. Se și rostea chiar, în șoaptă, numele prințului de Conde.

Trecură un minut sau două într-un murmur confuz. La Renaudie începuse să se întrebe dacă nu cumva, prin sinceritatea sa cam dură, nu distrusese, fără să vrea, efectul povestirii lui Nicolas Duval. Dar pentru că o pornise pe acest drum, voi să riște totul ca să salveze totul și, adresîndu-se unui omuleț slab și chel, cu sprîncene dese și foarte morocănos, spuse:

— Ei bine, Lignieres, de ce nu spui odată ce-ți stă pe inimă?

— Fie, răspunse omulețul, a cărui privire sumbră se înflăcără, voi vorbi, dar fără nici un fel de menajamente...

— Vorbește, doar ești între prieteni, zise La Renaudie.

In vreme ce Lignières se pregătea să vorbească, baronul îi spuse la ureche lui Gabriel:

— Acest Lignieres este un fanatic; o fi de bună-credință, de rea-credință? Habar n-am! Împinge însă întotdeauna lucrurile la extrem și atrage mai mult antipatie decît simpatie. Dar, mă rog! Trebuie cu orice preț să spargem odată gheața asta!

— Da, adevărul să răbufnească, în sfîrșit, din toate aceste inimi ferecate! zise Gabriel.

— Lignieres și doctrinele lui geneveze o să-i atîțe pe ceilalți, zise La Renaudie.

Oratorul într-adevăr începu *ex abrupto:*

— Legea este violată, zise el. Ce ne mai rămîne? Forța si nimic altceva! Vă întrebați ce e de făcut? Iată un lucru ce-ar putea răspunde în locul meu... Ridică și arătă celor din sală o medalie de argint. Această medalie, zise el, va vorbi mai elocvent decît mine. Pentru cei care stau mai departe și n-o pot vedea le voi spune eu ce reprezintă: pe ea se află imaginea unei săbii înflăcărate ce retează un crin a cărui tijă se îndoaie și cade. Mai jos, un sceptru și o coroană ce se rostogolesc în țărînă... Lignières adăugă, ca și cum s-ar fi temut că nu e bine înțeles: Medaliile, de obicei, servesc la comemorarea unor fapte care s-au săvîrșit: fie ca asta să servească unui fapt pe cale de a se împlini! Și cu asta, am terminat!

Tăcu, în mijlocul aplauzelor unei mici părți din adunare și al murmurelor altora, mai mulți. După care iar se așternu tăcerea.

— Să trecem la altul, zise în șoaptă La Renaudie lui Gabriel. Domnul baron de Castelnau, strigă el apoi, interpelînd pe un tînăr, elegant și gînditor, sprijinit de perete la vreo zece pași de el — n-are nimic de spus?

— N-am nimic de spus, ci de răspuns, zise tînărul.

— Să auzim, făcu La Renaudie. Baronul, adăugă el aplecîndu-se la urechea lui Gabriel, aparține partidului nobilimii și l-ai văzut, probabil, la Luvru în ziua în care ai adus vestea luării orașului Calais. Castelnau este loial și brav. Își va înfige drapelul cu tot atîta curaj ca și Lignières. Să vedem însă cum va fi primit.

— Voi începe, zise Castelnau, ca și oratorii care m-au precedat. Loviți prin nedreptate, să ne apărăm și noi tot cu nedreptatea. Să ducem pe față războiul deschis de parlament. Numai că părerea mea se deosebește într-un fel de cea a domnului de Lignières. Și eu am să vă arăt o medalie. Iat-o. Dar nu-i la fel cu cea a domnului de Lignières. De departe seamănă cu un scud. Și ea înfățișează o efigie a unui rege încoronat. Numai că în loc de *Henricus II, rex Galliae,* scrie *Ludovicus XIII, rex Galliae.* Asta am avut de spus.

Baronul de Castelnau părăsi, cu fruntea sus, locul. Aluzia la prințul Ludovic de Condé era evidentă. Cei care-l aplaudaseră pe Lignières murmurară, cei care murmuraseră mai înainte aplaudară. Dar masa de oameni continuă să rămînă nemișcată și mută.

— Ce mai vor? îl întrebă Gabriel în șoaptă pe La Renaudie.

— Mi-e teamă că nu vor nimic! îi răspunse baronul.

În acel moment, avocatul Des Avenelles ceru cuvîntul.

— Iată, cred eu, pe omul lor, zise La Renaudie. Des Avenelles este gazda mea cînd stau la Paris: un om cinstit și înțelept, dar prea prudent, prea timid. Părerea lui va deveni lege. Încă de la început Des Avenelles dădu dreptate previziunilor lui La Renaudie.

— Am auzit cu toții, zise el, cuvinte curajoase, ba chiar îndrăznețe. Dar a venit într-adevăr vremea să le rostim? Nu cumva e prea devreme? Ni se arată un scop înalt, dar nu ni se vorbește despre mijloacele prin care să-l atingem. La fel ca fiecare din cei de față, am fost consternat de persecuția regelui. Dar, cînd mai avem încă atîtea prejudecăți de învins, putem să mai aruncăm pe umerii Reformei și ticăloșia unui asasinat? Da, a unui asasinat! Căci pe altă cale nu veți putea obține rezultatul către care tindeți, adică înlăturarea sau schimbarea monarhiei!

Aplauze aproape unanime îl întrerupseră pe Des Avenelles.

— Ce-ți spuneam? murmură în șoaptă La Renaudie.

Des Avenelles reluă:

— Regele este în putere. Nu-l poți smulge de pe tron decît ucigîndu-l. Ce om își va asuma o astfel de sarcină? Și apoi regii sînt sacri. A, dacă vreun accident, vreo boală ar pune capăt vieții regelui, dacă moștenitorul lui ar fi tutelat de niște miniștri obraznici... atunci da, am ataca această tutelă, și nu regalitatea, i-am ataca pe cei doi de Guise, și nu pe rege. Atunci războiul civil ar fi drept, răscoala sfîntă, iar eu primul care să strige: «La arme!»

Această cuvîntare cuceri aprobarea adunării.

— Ce propui deci să se facă? strigă La Renaudie.

— Să așteptăm, răspunse hotărît avocatul. Anne Dubourg, Henri Dufaur și trei dintre prietenii noștri din parlament au fost arestați; dar cine ne garantează că nu vor fi condamnați? Părerea mea e că violența ar înrăi și mai tare cîrmuirea. Cine știe dacă, stînd liniștiți, nu-i vom salva pe cei arestați? Să avem calmul forței și demnitatea dreptății. Să lăsăm nedreptățile pe seama persecutorilor. Să așteptăm. Cînd ne vor vedea liniștiți, vor chibzui de două ori înainte de a ne declara război, după cum vă rog și eu, dragi prieteni, să vă gîndiți de două ori înainte de a trece la represalii. Des Avenelles tăcu și aplauzele reîncepură. Avocatul însă continuă: Cei care gîndesc ca mine să ridice mîna!

Se ridicară aproape toate mîinile.

— Iată deci, hotarîrea luată...

— Hotărîrea de a nu hotărî nimic! îl întrerupse Castelnau.

— De a amîna pînă va sosi momentul cel mai favorabil, zise Des Avenelles aruncînd o privire furioasă celui care-l întrerupsese.

Pastorul David propuse să se cînte un psalm pentru eliberarea bieților prizonieri.

— Haidem, zise La Renaudie lui Gabriel. Toate astea mă scîrbesc și mă irită. Oamenii ăștia nu știu decît să cînte psalmi. Cum dracu să răstorni cîrmuirea cu ei?

Ieșiră în stradă, absorbit fiecare de gîndurile lui. La podul Notre-Dame se despărțiră. La Renaudie se întoarse în cartierul Saint-Germain, iar Gabriel la Arsenal.

— Cu bine, domnule d'Exmes, zise La Renaudie. Sînt necăjit că te-am făcut să-ți pierzi timpul. Fii totuși sigur că nu ăsta e ultimul nostru cuvînt. Prințul Coligny și cele mai de seamă căpetenii ale noastre lipseau astă-seară.

— Nu mi-am pierdut timpul, zise Gabriel. Nu peste mult te vei convinge de asta...

— Cu atît mai bine, cu atît mai bine! zise La Renaudie. Totuși, mă îndoiesc...

— Nu te îndoi. Voiam să văd dacă protestanții au început într-adevăr să-și piardă răbdarea.

XXVII

Alte încercări

Părăsind adunarea reformaților, lui Gabriel îi mai rămînea încă o șansă de care să se folosească, și anume ambiția ducelui de Guise.

Așa că, a doua zi dimineață la ora zece, veni la întîlnirea pe care François de Lorena i-o dăduse în palatul Tournelles. Tînărul conte de Montgommery era așteptat. Fu introdus de îndată la cel care era numit acum Cuceritorul Calaisului. Însemnatul îi ieși grăbit înainte și-i strînse afectuos mîinile.

— Iată-te, în sfîrșit, prietene uituc, îi zise el; am fost silit să te caut, să te urmăresc pînă în locul în care te-ai retras și dacă n-o făceam, Dumnezeu știe cînd te-aș fi revăzut. De ce asta? Cum de n-ai venit să mă vezi de cînd m-am întors?

— Monseniore, zise Gabriel încet, dureroasele preocupări...

— Ah! Vezi? Eram sigur... îl întrerupse ducele de Guise. Te-au mințit, nu-i așa? Te-au înșelat, nemulțumit, mîhnit? Pe dumneata, salvatorul Franței! Am fost sigur că e vorba de o infamie! Fratele meu, cardinalul de Lorena, care era de față cînd ai intrat la Luvru, a ghicit, cu subtilitatea lui de prelat, că ai să fii înșelat. De ce nu te-ai adresat lui? Ar fi putut să te ajute în lipsa mea.

— Vă mulțumesc, monseniore, zise Gabriel grav; vă asigur că vă înșelați. Și-au ținut cît mai strict cu putință angajamentele față de mine.

— Oh! Spui asta pe un ton...

— O spun așa cum o simt, monseniore; v-o repet, nu mă plîng; făgăduielile pe care contam au fost îndeplinite... ca la carte. Dar să nu mai vorbim despre mine, vă rog!

Ducele de Guise fu izbit de accentul dureros al lui Gabriel.

— Bine, zise el, acum mi-e într-adevăr frică să nu ating, fără să vreau, vreuna dintre rănile dumitale încă nevindecate.

— Mulțumesc, monseniore.

— Să știi numai că, oricînd, în orice împrejurare, încrederea, averea și puterea mea îți stau la dispoziție, Gabriel.

— Mulțumesc, monseniore!

— Acest lucru convenit între noi, zise ducele de Guise, spune-mi despre ce anume ți-ar plăcea să vorbim?

— Despre dumneavoastră, monseniore, răspunse tînărul, despre proiectele dumneavoastră; iată ce mă interesează! Iată magnetul care m-a făcut să alerg la prima dumneavoastră chemare.

— Gloria mea? Proiectele mele? zise François de Lorena clătinînd din cap. Și pentru mine ăsta e un foarte trist subiect de discuție.

— Oh! Ce spuneți, monseniore? se miră Gabriel.

— Adevărul, prietene! Da, credeam, mărturisesc, că-mi cîștigasem oarecare reputație; mi se părea că numele meu poate fi rostit cu oarecare respect în Franța, cu o anumită teamă în Europa. Trecutul acesta mă obliga să privesc în viitor, să-mi fac anumite planuri după renumele de care credeam că mă bucur, visam lucruri mari pentru patria mea și, de ce să n-o spun, pentru mine însumi. Și cred că le-aș fi realizat!

— Ei bine, monseniore?

— Ei bine, Gabriel, de șase săptămîni, de cînd m-am întors la această Curte, am încetat să mai cred în gloria mea și am renunțat la toate proiectele mele.

— Și de ce asta, monseniore?

— Mai întîi, ai văzut prin ce tratat aproape rușinos a trebuit să

punem capăt victoriilor noastre. Chiar dacă am fi siliți să ridicăm asediul Calaisului, dacă englezii ar mai fi avut încă în puterea lor porțile Franței, în sfîrșit, dacă ar fi fost convinși de insuficiența forțelor noastre și de imposibilitatea de a contiuna o luptă inegală, și încă n-ar fi trebuit să se semneze o pace atît de dezavantajoasă și de dezonorantă ca cea de la Cateau-Cambresis.

— Adevărat, monseniore, ostașii sînt amărîți că s-au ales cu niște roade atît de pipernicite dintr-o recoltă atît de măreață.

— Ei bine, cum vrei să mai semăn pentru niște oameni care habar n-au să adune recolta? Dealtfel, nu m-au constrîns la inactivitate prin pacea lor atît de «avantajoasă»? Spada mi-e condamnată să rămînă pentru multă vreme în teacă. Războiul stins pretutindeni, odată cu el s-au stins și visele mele glorioase.

— Dar nu sînteți mai puțin puternic, chiar și în această perioadă, monseniore, zise Gabriel. Curtea vă respectă, poporul vă admiră, străinii se tem de dumneavoastră.

— Da, presupun că sînt iubit înlăuntrul țării și temut în afară; dar nu-mi spune că sînt respectat la Luvru. In vreme ce se minimalizau în mod public rezultatele succeselor noastre, pe dedesubt mi se surpa influența. Cînd m-am întors de la Calais, pe cine l-am găsit mai cu trecere ca niciodată? Pe insolentul învins în ziua de Sfîntul Laurențiu, pe acel Montmorency pe care-l detest...

— Nu mai mult decît mine, monseniore!

— Prin el și pentru el a fost încheiată această pace de care mi-e rușine. In schimb, a știut să aibă grijă în acest tratat de propriile sale interese, cerînd să i se restituie, pentru a doua sau a treia oară, răscumpărarea. Face speculă pînă și cu înfrîngerea și rușinea sa.

— Și acesta e omul acceptat în locul ducelui de Guise, zise Gabriel cu un surîs disprețuitor.

— Vezi și dumneata că domnul conetabil este protejat de cineva mai puternic chiar decît regele. Vezi bine că serviciile mele nu vor putea fi niciodată egalate de cele ale doamnei Diana de Poitiers, lua-o-ar toți dracii s-o ia! Ce-i face femeia asta regelui? Oare poporul n-are dreptate cînd vorbește de filtre și de farmece? Eu personal îmi închipui că există între ei o legătură mai puternică decît dragostea. Nu patima îi înlănțuie astfel unul de altul, ci crima. Sînt convins că în trecutul lor există o crimă! Sînt mai mult complici decît amanți!

Contele de Montgommery se cutremură din cap pînă-n picioare.

— Nu crezi la fel ca mine, Gabriel? întrebă Însemnatul.

— Cred, monseniore, zise Gabriel cu voce stinsă.

— Și, ca o culme a umilinței, continuă ducele, în afară de monstruosul tratat de la Cateau-Cambresis, știi ce răsplată mă așteptă, întorcîndu-mă acasă? Revocarea imediată din demnitatea de locotenent-general al regatului! Aceste funcții extraordinare devin inutile în timp de pace, mi s-a spus. Și fără să fiu prevenit, fără să mi se mulțumească, mi s-a retras acest titlu așa cum arunci o mobilă stricată care nu mai e bună de nimic.

— E cu putință? Asta a fost stima cu care v-au înconjurat? zise Gabriel care voia să atîte focul în acest suflet mîniat.

— La ce atîta stimă pentru o slugă de prisos? întrebă, strîngînd din dinți, ducele de Guise. In ce-l privește pe domnul de Montmo-

rency, povestea se schimbă. El este, el rămîne conetabil! E o cinste care nu i se ia și pe care a cîștigat-o după patruzeci de ani de eșecuri! Mă jur pe crucea casei de Lorena că, dacă vîntul războiului suflă din nou, dacă vin iar să mă roage. să mă implore să-i ajut să iasă din necaz, o să-i trimit la conetabilul lor! Să-i salveze el dacă poate! Că doar e conetabil! In ceea ce mă privește, fiindcă mă condamnă la lene, primesc sentința, și pîn-or veni vremuri mai bune, mă odihnesc!

După o pauză, Gabriel reluă grav:

— Iertare, monseniore, tocmai pacea îngăduie ca propunerea mea să poată fi realizată.

— Într-adevăr? zise Francois de Lorena ispitit. E un lucru la fel de cutezător ca și asediul Calaisului?

— E un lucru și mai îndrăzneț, monseniore.

— Cum așa? zise mirat ducele de Guise. Mărturisesc că-mi stîrnești grozav curiozitatea.

— Îmi îngăduiți deci să vorbesc?

— Sigur, chiar te rog.

— Sîntem singuri aici?

— Absolut singuri.

— Ei bine, monseniore. zise cu hotărîre Gabriel, iată ce voiam să vă spun. Regele, conetabilul vor să scape de dumneavoastră; scăpați dumneavoastră de ei! V-au retras titlul de locotenent-general al regatului; luați-l înapoi!

— Cum? Explică-te! zise ducele de Guise.

— Monseniore, prinții străini vă știu de frică, poporul vă iubește, armata vă aparține. Sînteți, în Franța, mai rege decît regele. Sînteți rege prin geniu; el nu e decît prin coroană. Cutezați să vorbiți ca un stăpîn și toți vă vor asculta ca niște supuși. Credeți că Henric al II-lea e mai puternic în palatul lui de la Luvru decît sînteți dumneavoastră în calitate de comandant al armatei? Cel care vă vorbește ar fi fericit și mîndru să vă spună primul *majestatea voastră*.

— Iată, într-adevăr, un plan cam îndrăzneț, Gabriel!

Dar spunînd acestea, nu era deloc supărat. Dimpotrivă, chiar surîdea.

— Propun un plan îndrăzneț unui suflet extraordinar, zise ferm Gabriel. Vorbesc pentru binele Franței. Îi trebuie un om mare ca rege. Nu e dezastruos ca toate ideile dumneavoastră atît de mătețe să fie stăvilite în mod mîrșav de capriciile unei curtezane și de gelozia unui favorit? Dacă ați fi liber și stăpîn, ce n-ar face geniul dumneavoastră? Ați fi un al doilea Carol cel Mare.

— Casa de Lorena se trage din el! zise cu mîndrie Însemnatul.

— Fiți la rîndul dumneavoastră un Hugo Capet pentru casa de Valois.

— Da, dar dacă n-aș fi decît un conetabil de Bourbon? zise ducele de Guise.

— Vă calomniați, monseniore... Conetabilul de Bourbon i-a chemat în ajutorul lui pe străini, pe dușmani. Dumneavoastră nu v-ați slujit decît de forțele patriei.

— Dar aceste forțe de care aș dispune, unde-s? întrebă Însemnatul.

— Vi se oferă două partide.

— Care? Căci văd că te las să vorbești ca și cum toate astea n-ar fi niște himere... Care sînt cele două partide?

— Armata și Reforma, monseniore, răspunse Gabriel. Ați putea fi mai întîi un șef militar.

— Un uzurpator! zise Însemnatul.

— Un cuceritor! Dar dacă preferați, monseniore, fiți regele hughenoților.

— Și prințul de Condé? zise surîzînd ducele de Guise.

— Are farmec și abilitate, dar dumneavoastră aveți măreție și strălucire. Credeți că acel Calvin va șovăi între dumneavoastră și el? Căci trebuie să știți că fiul dogarului din Noyon dispune cum vrea de partidul lui. Spuneți un cuvînt și mîine veți avea la ordinele dumneavoastră treizeci de mii de protestanți.

— Dar sînt un prinț catolic, Gabriel.

— Religia oamenilor ca dumneavoastră, monseniore, este gloria.

— M-aș certa cu Roma.

— Va fi un pretext s-o cuceriți.

— Gabriel, Gabriel, zise ducele de Guise, privindu-l fix pe tînărul conte, îl urăști tare pe Henric al II-lea...

— Atîta cît vă iubesc pe dumneavoastră.

— Stimez această sinceritate, Gabriel, rosti cu seriozitate Însemnatul, și ca să ți-o dovedesc vreau la rîndul meu să-ți vorbesc.

— Inima mea va închide în ea pentru totdeauna această mărturisire.

— Ascultă deci, și eu m-am gîndit uneori la ceea ce-mi propui dumneata astăzi. Dar trebuie să-mi dai dreptate că, atunci cînd te îndrepți spre un asemenea scop, trebuie să fii sigur că-l vei atinge; a risca prematur o asemenea partidă ar însemna s-o pierzi...

— Asta e adevărat, zise Gabriel.

— Ei bine, socoți într-adevăr că ambiția mea e coaptă și că vremurile sînt favorabile? Asemenea evenimente trebuiesc pregătite îndelung. Crezi că lumea s-ar obișnui cu gîndul la o schimbare a domniei?

— S-ar obișnui, zise Gabriel.

— Mă îndoiesc, răspunse ducele. Am comandat armata, am apărat orașul Metz, am luat Calaisul, am fost de două ori locotenent-general al regatului. Dar nu-i destul. Nu m-am apropiat îndeajuns de puterea regală. Ar exista, fără îndoială, nemulțumiți. Henric al II-lea este tînăr, inteligent și brav. E fiul lui Francisc I. Cum să-l lași fără tron?

— Deci ezitați, monseniore? întrebă Gabriel.

— Fac mai mult, prietene, refuz, răspunse Însemnatul. Ah! Dacă, mîine, Henric al II-lea ar muri subit de vreo boală sau în vreun accident...

— «Și el se gîndește la asta!» Își zise Gabriel. Ei bine, dacă această lovitură s-ar realiza, monseniore, ce-ați face?

— Atunci, sub un rege tînăr, fără experiență, aflat cu totul la discreția mea, aș deveni într-un fel regentul regatului. Și dacă regina-mamă sau domnul conetabil s-ar gîndi să se opună, dacă reformații s-ar revolta, în sfîrșit, dacă Statul, în pericol, ar cere o mînă fermă la cîrmă, atunci da, aș accepta coroana.

— Dar pînă atunci, zise Gabriel, pînă la acea moarte, foarte puțin probabilă, a regelui...

— Mă voi resemna, mă voi mulțumi să aștept. Și dacă visele mele nu se vor concretiza în fapte, înseamnă că soarta a voit astfel...

— Este ultimul dumneavoastră cuvînt, monseniore?

— Ultimul meu cuvînt, zise ducele de Guise. Dar nu înseamnă că-ți mulțumesc mai puțin, Gabriel, de a fi avut atîta încredere în mine.

— Iar eu, monseniore, vă mulțumesc de a fi avut încredere în discreția mea. Acum, adaugă Gabriel ridicîndu-se, eu mă retrag.

— Cum, gata? zise ducele.

— Da, monseniore, știu ceea ce voiam să știu. Îmi voi aminti de cuvintele dumneavoastră. Sînt în siguranță în inima mea, dar îmi voi aminti de ele. Scuzați-mă, aveam nevoie să fiu sigur că regala ambiție a ducelui de Guise încă mai șovăie... Cu bine, monseniore!

— Cu bine, prietene!

Gabriel părăsi palatul Tournelles mai trist și mai neliniștit decît atunci cînd intrase. «Din cele două ajutoare pe care contam, își zise el, nici unul nu mi-e de folos. Nu mai rămîn decît eu singur!»

XXVIII

Un demers periculos

În Luvrul ei regal, Diana de Castro trăia tot timpul apăsată de o spaimă de moarte. Și ea aștepta. Dar rolul ei, cu totul pasiv, era poate și mai greu decît al lui Gabriel. Între ea și cel pe care-l iubise atîta nu se rupsese chiar orice legătură. Aproape în fiecare săptămînă, pajul André venea în strada Jardins-Saint-Paul și o întreba pe Aloyse ce știe despre Gabriel. Veștile pe care le primea Diana nu erau deloc liniștitoare.

Tînărul conte de Montgommery era mereu la fel de taciturn, de sobru, de neliniștit. Doica nu vorbea despre el decît cu lacrimi în ochi. Într-o dimineață a acelei luni, Diana luă hotărîrea să pună capăt temerilor. Se înfășură deci într-o mantie foarte simplă, își ascunse chipul sub un văl, și la ora la care cei de la castel abia se trezeau, ea ieși din Luvru însoțită doar de André, ca să se ducă acasă la Gabriel. La urma urmelor o soră putea să-și viziteze fratele. Din nenorocire, tot curajul de care dăduse dovadă Diana hotărîndu-se la acest demers avea să fie inutil. Gabriel plecase într-una din plimbările lui fără nici un țel, al căror obicei încă nu-l pierduse. Cînd Diana, cu o mînă emoționată, bătu în poarta palatului său, el ieșise de mai bine de o jumătate de ceas. Să-l aștepte? Nu se știa niciodată cînd se înapoia. Și o lipsă îndelungată din Luvru putea s-o expună unor bîrfeli. Dar, mă rog! Întrebă de Aloyse. Simțea nevoia s-o vadă măcar pe ea, s-o întrebe ea însăși despre Gabriel. André o pofti pe stăpîna sa într-o cameră mai ferită și alergă s-o cheme pe doică. După zilele fericite de la Montgommery și de la Vimoutiers, Aloyse și Diana, femeia din popor și fiica regelui, nu se mai revăzuseră. Dar viața amîndurora fusese plină de același gînd; aceeași neliniște le umplea zilele de teamă și nopțile de nesomn. Așa că, atunci cînd Aloyse, intrînd în grabă, voi sa se încline în fața doamnei de Castro, Diana, la fel ca odinioară, i se aruncă în brațe și o îmbrățișă spunîndu-i:

— Dragă doică...

— Cum, Doamnă, zise Aloyse emoţionată, vă mai amintiţi de mine? Mă mai recunoaşteţi?

— Dacă-mi mai amintesc de tine? Dacă te mai recunosc? Ar fi ca şi cum nu mi-aş mai aminti de casa lui Enguerrand sau de castelul Montgommery!

In vremea asta Aloyse o contempla pe Diana cu multă atenţie şi, împreunîndu-şi mîinile, strigă, surîzînd şi oftînd totodată:

— Doamne, cît sînteţi de frumoasă!

Surîdea, căci o iubise mult pe Diana, ofta, căci măsura toată durerea lui Gabriel. Diana înţelese această privire melancolică şi totodată visătoare a Aloysei şi se grăbi să spună, roşind puţin:

— Nu despre mine am venit sa vorbim, doică!

— Despre el? zise Aloyse.

— Despre cine altcineva? În faţa ta pot să-mi deschid inima... Ce nenorocire că nu l-am găsit! Veniserm să-l văd... Cum arată? Mereu mohorît şi mereu dezolat, nu-i aşa? De ce n-a venit să mă vadă măcar o singură dată la Luvru? Ce zice? Ce face? Vorbeşte! Vorbeşte, doică!

— Vai, doamnă, aveţi într-adevăr dreptate să credeţi că e mohorît şi dezolat. Închipuiţi-vă...

Diana o întrerupse pe doică.

— Asteaptă, dragă doică; înainte de a începe, vreau să te rog ceva. Aş rămîne aici să te ascult şi pînă mîine, fără să obosesc, fără să bag de seamă cum zboară timpul. Dar trebuie totuşi să mă întorc la Luvru înainte de a mi se observa lipsa. Făgăduieşte-mi un lucru: după un ceas petrecut aici, cu tine, dă-mi de ştire, fie că el s-a întors fie că nu, şi trimite-mă acasă!

— Mi-e frică, zise Aloyse, sînt în stare să uit şi ora să treacă...

— Cum să facem?

— Să încredinţăm această sarcină lui Andre, zise Aloyse.

Pajul, care rămăsese în camera vecină, făgădui să bată în uşă după ce se va fi scurs un ceas.

— Şi acum, zise Diana aşezîndu-se lîngă doică, să discutăm în voie şi în linişte!

Dar această discuţie, aşteptată cu atîta nerăbdare de Diana, o punea în dificultate pe Aloyse, care nu ştia cît aflase cealaltă din secretele casei de Montgommery. În plus, din cîte cunoştea Aloyse, în viaţa tînărului ei stăpîn existau totuşi taine neliniştitoare pe care îi era ei însăşi teamă să le comenteze. În ce fel să explice absenţele, întoarcerile lui neaşteptate, preocupările şi chiar tăcerea lui? Pînă la urmă, doica îi spuse Dianei tot ce ştia, tot ce văzuse, şi Diana, ascultînd-o pe doică, se întristă şi mai tare. Căci revelaţiile Aloysei nu erau făcute să liniştească spaimele doamnei de Castro, ci dimpotrivă să i le ascută şi mai tare.

Diana se putu convinge din ce în ce mai mult că dacă voia să-l salveze pe cel pe care-l iubea, trebuia să intervină în grabă. Diana şi Aloyse tresăriră mirate auzindu-l pe Andre bătînd la uşă.

— Gata? A şi trecut un ceas? strigară ele în acelaşi timp.

— N-am ce face, zise Diana, am să mai rămîn încă un sfert de oră.

— Doamnă, băgaţi de seamă! zise doica.

— Ai dreptate, doică, trebuie să plec. Numai un cuvînt: în tot ce mi-ai spus despre Gabriel ai omis... mi se pare... în sfîrșit, nu mai vorbește deloc despre mine?

— Deloc, doamnă.

— Bine face, zise Diana oftînd.

— Și ar face și mai bine încă să nu se mai gîndească deloc la dumneavoastră.

— Crezi că se mai gîndește? întebă cu însuflețire Diana.

— Sînt mai mult decît sigură.

— Totuși, mă evită cu grijă, evită Luvrul...

— Dacă evită Luvrul, zise Aloyse clătinînd din cap, asta n-o face din cauza celei pe care o iubește.

«Da, gîndi Diana tremurînd; din cauza celui pe care-l urăște.»

— Oh, spuse ea, cu glas tare, trebuie să-l văd; trebuie neapărat!

— Vreți să-i spun, doamnă, ca din partea dumneavoastră, să vă caute la Luvru?

— Nu, nu! Nu la Luvru! zise Diana cu spaimă; să nu vină la Luvru! Voi vedea, voi pîndi o nouă ocazie... Poate că voi veni iarăși aici...

— Dar dacă iar nu va fi acasă? zise Aloyse; în ce zi și în ce săptămînă veți veni? Știți cumva? O să vă aștepte, gîndiți-vă!

— Vai, zise Diana, cum aș putea să prevăd în ce clipă, în ce zi voi fi liberă? Dar, dacă pot, o să-l trimit pe André înainte.

În acel moment, pajul, temîndu-se că nu fusese auzit, bătu a doua oară în ușă.

— Plec, plec, zise doamna de Castro. Haide, trebuie să ne despărțim, doică, spuse ea Aloysei. Sărută-mă, știi, ca atunci cînd eram copil, ca atunci cînd eram fericită. Și, în vreme ce Aloyse, fără să poată rosti o vorbă, o ținea strîns îmbrățișată, ea îi spuse la ureche: Veghează asupra lui, ai grijă de el!

— Ca atunci cînd era copil, ca atunci cînd era fericit! zise doica.

— Bine, bine, Aloyse, pe vremea aceea n-avea atîta nevoie să fie ocrotit.

Diana părăsi palatul fără ca Gabriel să se fi întors. După o jumătate de ceas se afla în locuința ei de la Luvru. Gabriel nu se întoarse acasă decît tîrziu. Era obosit și trupește și sufletește. Dar cînd Aloyse rosti numele Dianei și-i vorbi despre vizita ei, el își veni brusc în fire, însuflețindu-se.

— Ce voia? Ce-a spus? Ce face? Oh, de ce n-am fost acasă? Vorbește, spune-mi tot, Aloyse, toate cuvintele, toate gesturile ei! Fu rîndul lui s-o întrebe cu lăcomie pe doică, abia lăsîndu-i timp să răspundă. Vrea să mă vadă? strigă el. Are ceva să-mi spună? Nu știe cînd va putea să revină? Oh! Nu pot aștepta în această nesiguranță, cred că ești convinsă de asta, Aloyse. O să mă duc de îndată la Luvru.

— La Luvru, Hristoase! strigă Aloyse speriată.

— Da, răspunse Gabriel calm. Presupun că nu-s izgonit din Luvru și cel care a eliberat Calaisul are dreptul să-i prezinte, la Paris, doamnei de Castro omagiile sale.

— Sigur, zise Aloyse tremurînd din toate mădularele. Numai că doama de Castro v-a rugat să n-o căutați la Luvru.

— Există vreun motiv să mă tem? strigă Gabriel cu mîndrie. Dacă

ar fi așa, abia că aș ține morțiș să mă duc acolo!

— Nu, zise doica, probabil că doamna de Castro se teme pentru ea.

— Reputația ei ar avea și mai mult de suferit în urma unei întîlniri secrete dacă această întîlnire ar fi descoperită, decît din pricina unei vizite făcute în mod public și în plină zi, ca cea pe care am de gînd să i-o fac, pe care i-o voi face astăzi, chiar acum...

Își chemă valetul ca să-și schimbe hainele.

— Dar, monseniore, zise biata Aloyse, la capătul puterior, pînă acum ați evitat Luvrul. A băgat de seamă și doamna de Castro. Nu v-ați dus s-o vedeți nici măcar o dată de cînd s-a întors.

— Nu m-am dus s-o văd pe doamna de Castro atîta vreme cît nu m-a chemat. Am evitat Luvrul cînd n-aveam nici un motiv să mă duc acolo. Dar azi doamna de Castro vrea să mă vadă. Așa că mă voi duce de îndată la Luvru.

XXIX

Imprudența precauției

Gabriel pătrunse fără oprelişti în Luvru. De la luarea Calaisului, numele tînărului conte de Montgommery fusese rostit prea des pentru ca să se mai gîndească cineva să nu-l lase să intre în apartamentele doamnei de Castro. În acel moment, Diana era ocupată cu o broderie. Dar își lăsa mereu mîna să-i cadă și, visătoare, își amintea de discuția avută dimineață cu Aloyse. André, speriat, se năpusti în camera.

— Doamnă, domnul viconte d'Exmès! strigă el. (Băiatul nu se dezobișnuise să-i spună astfel vechiului său stăpîn).

— Cine? Domnul d'Exmès aici? repetă Diana uluită.

Gabriel se ivi în ușă stăpînindu-și emoția. O salută adînc pe doamna de Castro, care, încremenită, nu-i răspunse îndată la salut. Dar, cu un gest, își concedie pajul și camerista. Cînd Diana și Gabriel fură singur, se îndreptară unul spre altul, își întinseră și își strînseră mîinile. Rămaseră astfel cu mîinile unite, contemplîndu-se în tăcere.

— Ai venit la mine, Diana, zise în sfîrșit Gabriel, cu o voce profundă. Ai vrut să mă vezi, ai vrut să-mi vorbești! Am alergat încoace...

— Deci a trebuit să fac eu primul pas ca să afli că simțeam nevoia să te văd, Gabriel!

— Diana, răspunse tînărul cu un surîs tris, am dat în atîtea alte locuri destule dovezi de curaj, dar pot spune că venind încoace, la Luvru. mi-a fost frică...

— Frică de ce anume? întrebă Diana, căreia îi era ei însăși frică de întrebarea pe care-o pusese.

— Frică de tine... frică de mine... răspunse Gabriel.

— Și pentru asta ai preferat să uiți vechea noastră afecțiune?

— Aș fi preferat să uit totul, Diana, decît să mă întorc de bunăvoie în acest palat. Dar vai! n-am putut. Și dovada...

— Dovada?

— Dovada e că te caut mereu și pretutindeni, că, deși mă temeam

de prezența ta, aș fi dat totul pe lume ca să te zăresc măcar un minut, de departe. Am colindat prin Paris, Fontainebleau, Saint-Germain, în jurul castelelor regale, doar. doar te voi zări; voiam să-ți văd chipul dulce, rochia ta strecurîndu-se printre arbori; asta era tot ceea ce-mi doream, tot ceea ce visam! A fost de ajuns să faci doar un pas spre mine pentru ca prudența, datoria, spaima, totul să fie uitat. Și iată-mă în acest Luvru de care trebuia sa fug! Și-ți răspund la toate întrebările tale! Și deși simt că toate astea sînt primejdioase și smintite, le fac totuși, Diana!

— Da, da, zise Diana tremurînd.

— Ah! dacă aș fi fost mai înțelept, dacă aș fi persistat în planul meu ferm de a nu te mai vedea, de a fugi! Ar fi fost mult mai bine și pentru mine și pentru tine. Dar sînt fără putere cînd îți văd privirea, cînd îți aud glasul...

Diana începuse să priceapă că nu făcuse bine vrînd să scape de nehotărîrea ei ucigătoare. Orice subiect de discuție era o suferință, orice întrebare o primejdie. Între cele două ființe, create poate pentru fericire, nu mai putea exista decît neîncredere, primejdie și nenorocire. Dar pentru că Diana provocase astfel soarta, acum Gabriel nu mai voia să fugă. După o tăcere plină de gînduri, Diana reluă:

— Țineam să te văd, Gabriel, pentru două motive: aveam mai întîi să-ți dau o explicație, apoi să-ți cer eu una.

— Vorbește, deschide-mi și sfîșie-mi inima. E a ta!

— Simțeam în primul rînd nevoia să te fac să afli de ce, de îndată ce-am primit mesajul tău, nu mi-am pus acel văl pe care mi l-ai trimis și n-am intrat în vreo mănăstire, așa cum mi-am exprimat dorința la Calais, la ultima noastră întîlnire.

— Ți-am făcut vreun reproș, în privința asta, Diana? Ți-am trimis vorbă prin André că te dezleg de orice legămînt.

— Intenția mea de a mă retrage la mănăstire a fost doar amînată.

— De ce, Diana? De ce să renunți la lumea pentru care ai fost făcută?

— Conștiința ta poate să fie liniștită din acest punct de vedere; nu atîta pentru a răspunde legămîntului pe care ți l-am făcut, cît pentru a-mi satisface dorința tainică a sufletului meu, vreau să las lumea asta în care am avut numai necazuri. Simt nevoia de pace și de liniște! M-aș duce oriunde ca să fiu liniștită, dar nu văd nici un alt loc în afară de cel despre care ți-am vorbit.

— Te invidiez!

— Numai că nu-mi voi îndeplini acest plan decît atunci cînd voi fi sigură că n-ai să devii nici judecătorul, nici călăul regelui. Vreau să fiu aici ca la nevoie să mă arunc între cei doi oameni pe care-i iubesc și care se urăsc și, cine știe? să împiedic poate o nenorocire sau o crimă. Și acum, spune-mi, Gabriel, ai primit, în sfîrșit, confirmarea că sînt în adevăr sora ta? Sau ai pierdut orice nădejde de a afla adevărul? Răspunde! Ți-o cer, te rog!

— Îți voi răspunde. Diana. Există un proverb spaniol care spune: «Obișnuiește-te întotdeauna cu răul». Eu m-am obișnuit și, de la despărțirea noastră, te-am privit mereu ca pe sora mea. Dar adevărul e că n-am nici o dovadă. Și nici un mijloc de a mai afla ceva.

— Dumnezeule! strigă Diana, cel care trebuia să-ţi dea această dovadă nu mai trăia cînd te-ai întors din Calais?

— Trăia, Diana.

— Atunci, înseamnă că regele nu si-a ţinut făgăduiala pe care ţi-a făcut-o? Cine mi-a spus totuşi ca te-a primit minunat?

— Ba şi-a ţinut-o chiar cu prea mare strictețe, Diana.

— Cu ce aer îmi spui asta! Ce se mai ascunde şi aici, Maică Precistă?

— Ai vrut-o, ai s-o afli, Diana. Ai să porţi şi tu pînă la capăt jumătate din cumplita mea povară. Chiar aş vrea să ştiu ce vei gîndi după ce vei afla totul, dacă vei mai persista cu atîta tărie în mila ta! Ascultă!

— Ascult, Gabriel, zise Diana.

Atunci Gabriel, gîfîind şi tremurînd, istorisi totul doamnei de Castro, primirea regelui, reînnoirea făgăduielilor, şoaptele strecurate la urechea regelui de către doamna de Poitiers şi de către conetabil, noaptea de neliniște şi de fierbinţeală petrecută de el, a doua sa vizită la Châtelet, coborîrea în iadul închisorii aceleia ciumate, povestirea domnului de Sazerac, în sfîrşit, totul!

Diana ascultă fără să-l întrerupă, fără să strige, fără să se mişte, mută şi încremenită ca o statuie de piatră, cu ochii ficşi. După ce Gabriel îşi isprăvi povestirea, urmă o lungă tăcere. Apoi Diana voi să vorbească, dar nu putu. Gabriel privi cu un soi de bucurie tulburarea şi spaima el.

In sfîrşit, fata putu scoate un strigăt:

— Ai milă de rege!

— Milă, strigă Gbariel, ceri milă? Deci îl socoţi şi tu criminal! Milă? Deci merită moartea, nu-i aşa?

— Nu spune asta, zise Diana pierdută.

— Deci eşti de părerea mea, nu-i aşa, Diana? Gîndeşti, simţi la fel ca mine! Numai concluziile sînt diferite. Femeia cere milă, bărbatul cere dreptate!

— Vai! strigă Diana, imprudentă şi nebună ce-am fost! De ce te-am făcut să vii la Luvru?

In acelaşi timp cineva bătu încetişor la uşă.

— Cine e ? Ce mai vreţi? zise doamna de Castro.

Andre întredeschise uşa.

— Scuzaţi-mă, doamnă, un mesaj de la rege.

— De la rege! repetă Gabriel, a cărui privire se însufleţi.

— De ce-mi aduci scrisoarea asta, André?

— Doamnă, mi s-a spus că e urgentă.

— Dă-mi-o s-o văd. Ce vrea regele de la mine? Du-te, Andre. Dacă o să am de dat vreun răspuns, o să te chem...

Andre ieşi, Diana rupse sigiliul scrisorii regale şi citi încet, cu o spaimă crescîndă, ceea ce urmează:

«Dragă Diana,

Mi s-a spus că eşti la Luvru; nu ieşi, te rog, înainte de a veni la tine. Sînt într-un consiliu care se va termina dintr-un moment într-altul. Părăsindu-l, voi veni de îndată şi fără suită la locuinţa ta. Aşteaptă-mă în orice moment. E atîta vreme de cînd nu

te-am văzut singură! Sînt trist și simt nevoia să discut cîteva minute cu fiica mea dragă. Deci, pe curînd,

Henric.»

Pălind. Diana mototoli scrisoarea.

Ce trebuia să facă? Să-l lase de îndată pe Gabriel să plece? Dar dacă, plecînd, se va întîlni cu regele, care putea veni în orice clipă? Să-l țină pe tînăr lîngă ea? Dar regele, intrînd, nu se va întîlni cu el? Să-l prevină pe rege, însemna să iște banuieli. Să-l prevină pe Gabriel, însemna să-i provoace mînia. O întîlnire între acești doi oameni atît de primejdioși unul pentru celălalt părea acum inevitabilă și tocmai ea, care ar fi voit să-i salveze cu prețul sîngelui ei, prilejuise această întîlnire!

— Ce-ți scrie regele, Diana? întrebă Gabriel cu un calm prefăcut, dezmințit de tremurul vocii sale.

— Nimic deosebit! O recomandare pentru recepția de deseară.

— Poate că te deranjez. Eu mă retrag...

— Nu, nu! Rămîi! strigă Diana. Dar dacă, totuși, ai vreo treabă importantă, du-te...

— Scrisoarea asta te-a tulburat, Diana. Mă tem că sînt de prisos, așa că o să-mi iau rămas bun...

— Tu, de prisos! Cum poți vorbi astfel? zise doamna de Castro. Nu eu sînt cea care te-am căutat întîi? Am să te mai văd, dar nu aici, ci acasă la tine. De îndată ce voi putea să scap, voi veni să te văd, voi veni să continuăm această discuție. Ți-o făgăduiesc. Contează pe mine. Acum ai dreptate, du-te, nu mă simt prea bine... Parcă am fierbințeală...

— Văd, Diana, și te las, zise trist Gabriel.

— Pe curînd, Gabriel, zise ea. Du-te, du-te!

Îl conduse pînă în pragul camerei. «Dacă-l opresc, își spuse ea conducîndu-l, e sigur că se va întîlni cu regele; dacă pleacă imediat, cel puțin are o șansă să nu se întîlnească cu el.» Totuși șovăia, se îndoia mai tremura.

— Un ultim cuvînt, Gabriel, zise ea fără să vrea, în pragul ușii. Povestirea ta m-a răscolit cumplit... Ce voiam să te întreb? A, știu. Numai un cuvînt, dar unul important. Nu mi-ai spus ce ai de gînd să faci... Eu am strigat: «Mila...», tu ai strigat: «Dreptate!» Cum nădăjduiești să obții această dreptate?

— Încă nu știu, zise Gabriel cu un aer sumbru. Mă las în voia soartei, poate s-o ivi vreo ocazie...

— Ocazie? repetă Diana tremurînd. Ocazie? Ce înțelegi prin asta? Intră, intră puțin! Nu vreau să te las să pleci pînă n-ai să-mi explici acest cuvînt. Rămîi, te conjur!

Și, luîndu-l de mînă, îl aduse înapoi în cameră. «Dacă-l întîlnește pe rege aici, gîndi Diana, vor fi singuri, regele fără suită, Gabriel cu spada la îndemînă. Cel puțin, dacă sînt de față, voi putea să mă arunc între ei, să-l rog pe Gabriel, să-l apăr pe rege!»

— Mă simt mai bine, zise ea cu glas tare. Rămîi, Gabriel, să reluăm discuția; dă-mi explicația pe care-o aștept. Mă simt mult mai bine.

— Nu, Diana, ești și mai agitată ca adineauri, zise Gabriel. Și știi ce gînd mi-a venit în minte și din ce pricină cred că ești speriată?

— Nu, Gabriel, de unde vrei să știu?

— Ei bine, daca mai adineauri strigătul tău de milă mărturisea că pentru tine crima e evidentă, temerile de acum dovedesc că-n ochii tăi pedeapsa e legitimă. Te temi de răzbunarea mea față de vinovat; deci mă ții aici ca să previi niște represalii posibilile care te înspăimîntă, dar care nu te miră. Care ți se par firești, nu-i așa, spune!

Diana tresări, într-atît fusese de puternică lovitura. Totuși, adunîndu-și toată energia, spuse:

— O, Gabriel, cum crezi că pot concepe să ai astfel de gînduri? Tu, un ucigaș? Tu, să lovești prin surprindere pe cineva care nu se poate apăra? Nu-i cu putință! Asta ar fi mai mult decît o crimă, ar fi o lașitate! Îți închipui că de asta te țin aici? Te înșeli! Du-te, pleacă! Poftim, îți deschid ușa! Sînt destul de liniștită, cel puțin din acest punct de vedere. Du-te, părăsește în liniște Luvrul! Voi veni eu la tine să isprăvim discuția. Du-te, du-te!

Și, vorbind astfel, îl conduse în antecameră. Pajul se afla acolo. Diana voi să-i poruncească a-l însoți pe Gabriel pînă la ieșirea din Luvru. Dar această precauție i-ar fi trădat din nou neîncrederea. Ajunsă aici totuși, ea nu se putu stăpîni să nu-l cheme print-un semn pe André și să nu-l întrebe încet:

— Nu știi dacă s-a terminat consiliul?

— Încă nu, doamnă, răspunse Andre. Nu i-am văzut pe consilieri ieșind din marea cameră.

— Cu bine, Gabriel, zise ea cu glas tare. Cu bine. Aproape că mă silești să te alung ca să-ți dovedesc că n-am motive să te reții. Pe curînd...

— Pe curînd... zise cu un surîs melancolic tînărul, strîngîndu-i mîna.

Gabriel plecă. Diana rămase să-l privească pînă ce și ultima ușă se închise în urma lui. Apoi, reîntorcîndu-se în cameră, căzu în genunchi, cu ochii plini de lacrimi, cu inima bătînd.

XXX

Ocazia

În ciuda eforturilor pe care le făcuse ca să împiedice această întîlnire, faptul de care se temuse Diana se întîmplă. Gabriel ieșise de la ea foarte trist și foarte tulburat. Febra Dianei îl molipsise într-un fel, îi încețoșase privirea, îi încîlcise gîndurile. Mergea mașinal pe scările și coridoarele cunoscute ale Luvrului, fără să dea prea multă atenție obiectelor. Totuși. cînd fu pe punctul de a deschide ușa marii galerii își aminti că, la înapoierea sa din Saint-Quentin, se întîlnise aici cu Maria Stuart și că datorită tinerei regine-Delfine ajunsese pînă la rege, unde îl aștepta o primă decepție. În vreme ce Gabriel își răsucea în minte aceste amintiri supărătoare, deschise ușa și intră în galerie. Dintr-o dată tresări, se dădu un pas îndărăt și se opri ca împietrit. Ușa de la celălalt capăt al galeriei tocmai se deschisese și un om intrase în galerie. Acest om era Henric al II-lea. Regele singur, fără arme și fără suită!

Ofensatorul și ofensatul, pentru prima dată după jignire, față în față, singuri si despărțiți unul de altul doar de o sută de pași, care puteau fi străbătuți în douăzeci de secunde. Am spus că Gabriel se oprise brusc, nemișcat și înghețat ca o statuie, statuia Răzbunării sau a Urii. Regele se opri și el zărindu-l pe cel pe care, de aproape un an, nu-l mai revăzuse decît în visele sale. Cei doi oameni rămaseră aproape un minut fără să se miște, parcă fascinați unul de celălalt. Din vîrtejul senzațiilor și al gîndurilor care umpleau tenebrele inimii lui Gabriel, tînărul, năucit, nu putea alege nici o idee, nu se putea opri la nici o hotărîre. Aștepta. Cît despre Henric, în ciuda curajului său dovedit de atîtea ori, acum îi era frică! Totuși își ridică fruntea, își alungă orice pornire lașă și luă o hotărîre. Să cheme pe cineva, ar fi arătat că se teme, să se retragă, ar fi însemnat să fugă. Înaintă deci spre ușa în care Gabriel părea bătut în cuie. Un soi de putere ciudată, de atracție de neînvins îl chema, îl împingea către acea palidă fantomă care părea că-l așteaptă. Gabriel îl văzu îndreptîndu-se spre el, dar nu reuși să se fixeze asupra unui gînd precis. Puse doar mîna pe mînerul sabiei. Cînd regele nu fu decît la cîțiva pași de Gabriel, acea teamă pe care-o alungase cu mîndrie mai înainte îi strînse din nou inima ca într-o menghină. Socoti că-i sunase ceasul din urmă și că era drept să fie așa. Totuși continua să se apropie. Picioarele sale păreau să-l poarte fără ca el să-și dea seama. Cînd fu în fața lui Gabriel, cînd putu să-i audă răsuflarea, cînd ar fi putut să-l atingă cu mîna, își duse, în strania sa tulburare, mîna la toca de catifea și-l salută pe tînăr. Gabriel nu-i răspunse la salut. Își păstră înfățișarea de statuie și mîna sa încremenită nu părăsi spada. Pentru rege, Gabriel nu mai era un supus, ci un om pe care-l nedreptățise și în fața căruia simțea nevoia să se încline. Pentru Gabriel Henric nu mai era un rege, ci un om care-i ucisese tatăl și căruia nu-i datora decît ură. Totuși, îl lăsă să treacă fără să-i spună și fără să-i facă nimic. Cînd ușa se închise între cei doi oameni și cînd vraja fu ruptă, amîndoi își veniră în fire și se întrebară: «N-a fost un vis?» Gabriel ieși încet din Luvru. Nu regreta ocazia pierdută și nu se căia că o lăsase să-i scape. Încerca mai curînd un soi de bucurie ciudată. «Iată prada care vine singură la mine!» gîndea el. Dormi în noaptea aceea cum nu mai dormise de multă vreme. Regele, în schimb, își pierdu liniștea. Se îndreptă spre Diana care-l aștepta și care-l primi cu bucurie. Dar Henric era trist și neliniștit. Nu cuteză să vorbească despre contele de Montgommery. Era totuși sigur că Gabriel ieșise de la fiica sa cînd îl întîlnise. Dar nu voi să atace acest subiect; deși venise plin de încredere, păstră în tot timpul vizitei un aer de neîncredere și de constrîngere. Apoi se întoarse la el, sumbru și trist. Se simțea nemulțumit de el însuși și de ceilalți. Nu dormi toată noaptea. I se părea că intrase într-un labirint din care nu va mai ieși viu. «Totuși, își spunea, într-un fel m-am oferit spadei acelui om. E deci sigur că nu vrea să mă omoare!» Ca să uite, nu voi să mai rămînă la Paris. În zilele care urmară vizită pe rînd castelele din Saint-Germain, Chambord și d'Anet, ultimul al Dianei de Poitiers. Spre sfîrșitul acelei luni iunie se afla la Fontainebleau. Serbările apropiate ale căsătoriei fiicei sale Elisabeta cu regele Filip al II-lea dădeau acestei nevoi febrile de activitate un pretext plauzibil. La Fontai-

nebleau, voi să ofere ambasadorului Spaniei spectacolul unei mari vînători cu gonaci, în pădure. Această vînătoare fu fixată de el la 23 iunie. Ziua era caldă şi înăbuşitoare. Se apropia furtuna. Totuşi Henric nu contramandă ordinele date. La urma urmei o furtună înseamnă şi ea zgomot. Voi să încalece calul cel mai impetuos şi cel mai rapid şi se dărui vînătorii cu un soi de furie. La un moment dat, dus de ardoarea lui şi a calului, îi depăşi pe toţi cei care-l urmau şi se rătăci în pădure. Norii se învălmăşeau pe cer, tunete surde răsunau în depărtare. Furtuna stătea gata să izbucnească. Henric, aplecat pe grumazul calului în spume, căruia nu încerca să-i domolească mersul, ci, dimpotrivă, îl îmboldea cu vorba şi cu pintenii, gonea, gonea mai repede ca vîntul, printre copaci şi peste pietre: acel galop vertiginos îi plăcea şi rîdea în gura mare, de unul singur. Timp de cîteva minute, uitase de tot. Dintr-o dată, calul se cabră speriat; un fulger sfîşie norii şi fantoma uneia din acele stînci albe aflate din belşug în pădurea de la Fontainebleau se înălţă brusc la capătul unei poteci. Tunetul bubuind spori spaima calului înfricoşat, care se năpusti speriat. Brusca sa mişcare înapoi rupse frîul aproape de zăbală. Henric nu-l mai putu stăpîni. Atunci începu o cursă furioasă, cumplită. Calul, cu coama zbîrlită, cu spatele aburind, cu picioare de oţel, tăia aerul ca o săgeată. Regele, aplecat pe grumazul lui, ca să nu cadă. cu părul răvăşit, cu hainele fluturînd, căuta în zadar să apuce frîul care dealtfel nu i-ar mai fi folosit la nimic. Dacă cineva l-ar fi văzut trecînd astfel prin furtună, l-ar fi luat cu siguranţă drept o nălucă şi şi-ar fi făcut semnul crucii. Dar nici un suflet de om, nici o colibă locuită, nici un tăietor de lemne, nici un cerşetor, nici un braconier. nici un hoţ care să-l salveze pe rege! Şi ploaia curgea şiroaie, şi fulgerele, din ce în ce mai dese, accelerau galopul desperat al calului. Henric, cu ochii rătăciţi. încerca vag să recunoască poteca din pădure pe care-o apucase calul. O recunoscu după un anumit luminiş şi tremură. Poteca ducea drept în vîrful unei stînci abrupte care se înclina peste o groapă adîncă, o prăpastie! Regele se strădui să oprească bidiviul cu mîna, cu vorba. Dar degeaba. Să-şi dea drumul să cadă însemna să se zdrobească cu fruntea de vreun trunchi de arbore ori de vreo aşchie de stîncă. Nu ştia exact în ce loc anume se afla şi dacă prăpastia era aproape ori departe. Cînd va fi aproape, cu orice risc, se va lăsa să lunece la pămînt... Aruncînd în faţa lui o ultimă privire, zări la capătul potecii un om şi un cal adăpostiţi sub un stejar. Nu-l putea recunoaşte pe acel om de la distanţă. Dealtfel o mantie lungă şi o pălărie cu boruri largi îi ascundeau trupul şi chipul. Desigur, vreun gentilom rătăcit în pădure. Deci era salvat! Poteca fiind strîmtă, necunoscutul n-avea decît să-şi împingă calul înainte ca să-i bareze regelui drumul sau doar să întindă mîna ca să-l oprească din fugă. Nimic mai uşor şi, chiar dacă ar fi existat o oarecare primejdie, omul, recunoscîndu-l pe rege, avea să-şi salveze cu orice risc stăpînul. Cei trei sau patru sute de paşi care-l despărţeau pe Henric de salvatorul său şi fuseseră străbătuţi. Ca să-l avertizeze. Henric scoase un strigăt desperat, agitîndu-şi braţul ridicat. Omul îl văzu şi făcu o mişcare. Se pregătea, desigur, să-l ajute. Dar, ce grozăvie! Calul furios trecu prin faţa lui fără ca ciudatul cavaler să facă nici cel mai mic gest pentru a-l opri. Dimpotrivă, se dădu chiar

un pas înapoi. Regele scoase un al doilea strigăt, de astă dată de furie. Simți potcoavele calului răsunînd pe piatră și nu pe pămînt. Ajunsese la stîncă. Își desprinse piciorul din scară și se lăsă să lunece, la întîmplare, pe pămînt. Zguduitura îl făcu să se rostogolească la cinci pași de acolo. Dar, printr-o adevărată minune, căzu pe o moviliță acoperită cu mușchi și iarbă și nu păți nimic. Era și vremea. Prăpastia se căsca la douăzeci de pași mai departe. Calul, mirat de a nu-și mai simți povara, își încetini brusc elanul; cînd ajunse la marginea genunii, se trase năvalnic înapoi, cu ochii măriți, cu nările aburinde, cu coama zbîrlită. Dar daca regele s-ar fi aflat călare pe el, în acea oprire bruscă l-ar fi aruncat în prăpastie. După ce regele, salvat ca prin minune, se urcă din nou pe cal, primul gînd al lui fu să alerge plin de mînie către acel om care l-ar fi lăsat să piară.

Necunoscutul rămăsese în același loc, mereu nemișcat sub cutele mantiei sale negre.

— Ticălosule! îi strigă regele apropiindu-se. N-ai văzut primejdia în care mă aflam? Nu m-ai recunoscut, criminalule? Cniar dacă n-aș fi fost regele tău și tot trebuia să salvezi un om aflat într-un astfel de pericol, mai ales cînd n-aveai altceva de făcut decît să întinzi brațul și să oprești calul!

Omul nu se mișcă, nu răspunse; își înălță doar puțin capul ascuns de larga sa pălărie. Regele tremură recunoscînd chipul palid și mohorît al lui Gabriel. Tăcu de îndată și, plecîndu-și fruntea, murmură încet:

— Contele de Montgommery! Iartă-mă, nu mai am nimic de spus!

Și fără să mai adauge vreo vorbă, dădu pinteni calului și reintră în galop în pădure. «Nu m-a omorît, își zise el cuprins de un fior de moarte, dar se pare că m-ar fi lăsat să mor». În ce-l privește pe Gabriel, rămas singur, își repetă cu un surîs sumbru: «Simt prada venind și ceasul apropiindu-se».

XXXI

Între două datorii

Contractele de căsătorie al Elisabetei și al Margaretei de Franța trebuiau să fie semnate în 28 iunie la Luvru. Regele se reîntorsese încă din 25 la Paris, mai trist și mai preocupat ca niciodată.

După acea ultimă întîlnire cu Gabriel, viața sa devenise un chin. Fugea de singurătate și voia tot timpul distracții. Nu vorbise totuși nimănui despre această a doua întîlnire. Dar simțea totodată dorința și teama de a-și descărca inima vreunuia dintre devotații și credincioșii săi. Dar cui? Se hotărî să se destăinuie Dianei de Castro. Diana desigur că-l vedea pe Gabriel; de la ea ieșise tînărul conte atunci cînd îl văzuse pentru prima oară. Poate că Diana îi cunoștea planurile. Ea putea, trebuia sau să-și liniștească tatăl, sau să-l prevină. Și Henric, în ciuda îndoielilor amare de care era tot timpul asaltat, n-o credea pe fiica lui iubită nici vinovată, nici complice a vreunei trădări față de el.

Un instinct tainic părea să-l înștiințeze că Diana nu era mai puțin

tulburată ca el. Într-adevăr, doama de Castro, dacă nu știa nimic despre cele două întîlniri ciudate dintre rege și Gabriel, nu știa nici ce se întîmplase cu acesta din urmă în ultimele zile. Andre, pe care-l trimisese de mai multe ori la palatul din strada Jardins-Sant-Paul, ca să afle veşti, nu adusese nici una. Gabriel dispăruse din nou din Paris. În după-amiaza zilei de 26 iunie, Diana, singură și gînditoare, stătea în odaia ei. Una dintre cameriste alergă să-i anunțe vizita regelui. Henric era mai grav ca de obicei. După primele complimente, intră imediat în subiect, ca pentru a scăpa mai întîi de acele griji neplăcute.

— Dragă Diana, spuse el uitîndu-se fix în ohcii fiicei sale, a trecut multă vreme de cînd n-am mai vorbit despre domnul viconte d`Exmès care și-a luat acum titul de conte de Montgommery. E mult de cînd nu l-ai văzut, spune?

Diana, la numele lui Gabriel, păli și tremură. Dar stăpînindu-se, spuse:

— Sire, nu l-am văzut decît o dată pe domnul d`Exmès de cînd m-am întors de la Calais.

— Și unde l-ai văzut, Diana? întrebă regele.

— Chiar aici, la Luvru, sire.

— Acum vreo cincisprezece zile, nu-i așa? zise Henric.

— Într-adevăr, sire, cred că acum vreo cincisprezece zile.

— Eram sigur, zise regele.

Făcu o pauză. Diana îl privea cu atenție și teamă, încercînd să ghicească motivul acestui neașteptat interogatoriu. Dar chipul serios al tatălui ei i se păru de nepătruns.

— Sire, scuzați-mă, zise ea adunîndu-și tot curajul, să cutez oare s-o întreb pe majestatea voastră de ce, după o lungă tăcere pe care a păstrat-o față de mine despre cel care m-a salvat la Calais, astăzi îmi face cinstea acestei vizite speciale, ca să mă întrebe despre el?

— Vrei să știi, Diana? zise regele.

— Sire, am această îndrăzneală, spuse ea.

— Fie deci, ai să afli tot, continuă Henric și doresc ca încrederea mea să fie răsplătită cu aceeași monedă; mi-ai spus adesea că mă iubești. copila mea.

— Am spus-o și o repet, sire; vă iubesc ca pe regele, ca pe binefăcătorul și mai ales ca pe tatăl meu.

— Deci pot să dezvălui totul iubitoarei mele fiice, zise regele; ascultă-mă bine, Diana.

— Vă ascult cu tot sufletul, sire.

Henric povesti atunci cele două întîlniri cu Gabriel; prima, în galeria Luvrului, a doua în pădurea de la Fontainebleau. Ii istorisi Dianei despre ciudata atitudine de răzvrătire mută pe care o păstrase tînărul, cum prima oară nu voise să-l salute pe rege, iar a doua oară nu voise să-l salveze. Diana, la această istorisire, nu mai fu în stare să-și ascundă tristețea și frica. Conflictul de care se temea atîta, dintre Gabriel și rege, izbucnise. Henric, fără să pară că băgase de seamă emoția fiicei sale, termină spunînd:

— Astea sînt ofense grave, nu-i așa, Diana? Aproape crime de lezmajestate. Și totuși am ascuns aceste injurii pentru ca acest tînăr a avut de suferit din cauza mea, într-o vreme, cu toate serviciile

glorioase pe care le-a adus regatului meu şi pentru care ar fi trebuit să fie altfel răsplătit... Şi, fixînd asupra Dianei privirea lui pătrunzătoare, continuă: Vreau să cred, Diana, că n-ai aflat nimic despre nedreptăţile mele faţă de domnul d`Exmès: aş dori numai să ştii că tăcerea de pînă acum mi-a fost dictată de regretul faţă de aceste nedreptăţii... Dar această tăcere nu-i oare imprudenta? Aceste jigniri nu prevestesc cumva altele şi mai grave? N-ar trebui, la urma urmei, să mă feresc de domnul d`Exmès? De asta am venit, Diana, ca să mă sfătuiesc cu tine...

— Vă mulţumesc pentru această încredere, sire, răspunse îngîndurată doamna de Castro, împărţită astfel între cele două iubiri ale ei.

— Această încredere e firească, Diana, zise regele. Ei bine, ce zici? adăugă el văzînd că fiica sa ezită.

— Ei bine, sire, cred că majestatea voastră are dreptate... şi că ar proceda poate înţelept.... făcîndu-l atent pe domnul d`Exmes...

— Socoţi deci, Diana, că viaţa mi-e ameninţată?

— Oh, nu spun asta, sire! strigă Diana. Dar, în sfîrşit, domnul d`Exmès pare să fi fost profund rănit şi se poate teme...

Biata Diana se opri tremurînd şi cu fruntea scăldată de sudoare. Acest soi de denunţare repugna acelei inimi nobile. Dar Henric interpretă suferinţa sa în cu totul alt fel.

— Te înţeleg, Diana! spuse el ridicîndu-se şi mergînd cu paşi mari prin cameră. Da, nu trebuie să am încredere în acest tînăr... Dar ca să trăiesc tot timpul cu această sabie a lui Damocles deasupra capului e cu neputinţă. Regii au alte obligaţii decît ceilalţi gentilomi. Trebuie să fac în aşa fel încît să am linişte din partea domnului d`Exmes.

Şi făcu un pas ca pentru a ieşi; dar Diana se aruncă înaintea lui. Cum, Gabriel să fie arestat, poate chiar întemniţat din cauza ei? La urma urmelor, cuvintele lui Gabriel nu fuseseră atît de ameninţătoare...

— Sire, un moment, strigă ea. Vă înşelaţi! N-am spus că ar exista vreun pericol pentru capul dumneavoastră. Nimic din confidenţele domnului d`Exmes nu m-a putut face să presupun gîndul unei crime. Altfel, Dumnezeule, nu v-aş fi dezvăluit totul?

— E drept, zise Henric oprindu-se. Dar atunci ce-ai vrut să spui, Diana?

— Am vrut doar să vă spun, sire, că majestatea voastră ar face bine să evite pe cît posibil aceste întîlniri supărătoare în care un supus ofensat ar putea uita respectul datorat regelui său. Dar de la lipsa de respect pînă la crimă e departe, sire. Ar fi nedemn pentru dumneavoastră să reparaţi o nedreptate printr-o alta şi mai mare...

— Nu, sigur, nu-i asta intenţia mea, zise regele; dovadă că am tăcut. Şi pentru că-mi risipeşti bănuielile, Diana, pentru că răspunzi de siguranţa mea în faţa conştiinţei tale şi a lui Dumnezeu, fiindcă socoţi că pot să fiu liniştit...

— Să fiţi liniştit... îl întrerupse Diana tremurînd. Cu ce răspundere îngrozitoare mă copleşiţi, sire! Poate că majestatea voastră, dimpotrivă, ar trebuie să vegheze, să fie păzită...

— Nu, zise regele, nu mă pot teme şi tremura tot timpul. De două săptămîni nu mai exist. Trebuie să se afîrşească odată. Din două una:

sau, încrezîndu-mă în cuvîntul tău, Diana, să mă las liniştit în voia soartei şi să nu mă mai ocup deloc de vicontele d'Exmès, sau, dimpotrivă, să-l fac inofensiv pe omul care vrea să-mi facă rău, să denunţ celor în drept insultele sale şi, prea sus aşezat ca să mă apăr eu însumi, să las asta în seama celor a căror datorie este să aibă grijă de mine.

— Cine sînt aceia, sire? întrebă Diana.

— Păi, zise regele, în primul rînd domnul de Montmorency, conetabil şi şef al armatei.

— Domnul de Montmorency, repetă Diana tremurînd.

Acest nume blestemat, de Montmorency, îi aminti de toate nenorocirile tatălui lui Gabriel, de lunga şi aspra sa captivitate, de moartea sa. Dacă Gabriel, la rîndul său, cădea în mîinile conetabilului, îl aştepta o soartă asemănătoare. Diana îl şi văzu pe cel pe care-l iubea azvîrlit într-o celulă fără aer, murind acolo într-o noapte, sau, lucru şi mai cumplit, după douăzeci de ani, dîndu-şi sufletul blestemînd pe Dumnezeu, pe oameni şi mai ales pe ea care, prin cîteva vorbe aruncate la întîmplare, l-ar fi dat într-un mod atît de laş pe mîna călăilor. Nimic nu dovedea că răzbunarea lui Gabriel urmărea să-l vatame pe rege; era sigur însă că duşmănia domnului de Montmorency nu-l va cruţa pe Gabriel. În cîteva secunde Diana văzu cu ochii minţii toate astea şi, cînd regele o întrebă pentru ultima oară:

— Ei bine, Diana, ce sfat îmi dai? Cum tu poţi mai bine decît mine să prevezi pericolele care mă ameninţă, sfatul tău va fi pentru mine lege. Să mă ocup de domnul d'Exmès sau, dimpotrivă, să-l las în plata Domnului?

— Sire, răspunse Diana, pe care o sperie accentul ultimelor cuvinte ale regelui, nu pot da majestăţii voastre alt sfat decît cel al conştiinţei sale. Dacă oricare altul şi nu un om jignit de dumneavoastră nu v-ar fi arătat respect sau v-ar fi părăsit atunci cînd v-aţi aflat în pericol, n-aţi fi venit să mă întrebaţi dacă trebuie să-l pedepsiţi pe vinovat. Vreun motiv imperios a obligat-o pe majestatea voastră la tăcere. Or, nu văd acum de ce aţi proceda altfel decît la început. Căci, în sfîrşit, domnul d'Exmès, dacă ar fi avut de gînd să vă omoare, nu putea, cred eu, să rateze două ocazii mai bune decît cele care i s-au oferit, una în galeria pustie de la Luvru, şi alta în pădurea de la Fontainebleau, pe marginea unei prăpăstii...

— Ajunge, Diana, zise Henric. Mi-ai şters din suflet o grijă mare, îţi mulţumesc, copilă dragă. Să nu mai vorbim despre asta. Vreau să mă pot gîndi în toată liniştea la cele două nunţi. Vreau să fie splendide, vreau de asemenea ca tu să fii splendidă, pricepi, Diana?

— Majestatea voastră să mă scuze, zise Diana, dar tocmai voiam să-i cer îngăduinţa să nu apar la aceste serbări.

— Cum, zise regele, nu ştii că nunţile se vor face cu o pompă nemaipomenită? Vor avea loc jocuri şi turnire, cele mai frumoase din lume, şi eu însumi voi lua parte la aceste întreceri. Ce anume te face să nu fii de faţă la acele spectacole magnifice, fiica mea dragă?

— Sire, zise Diana, pe un ton grav, aş vrea să stau acasă...

După cîteva minute, regele o părăsea pe doamna de Castro cu sufletul uşurat de o parte din spaimele sale. Dar aceste spaime le lăsase în schimd în inima bietei fete.

XXXII

Preziceri

Aproape eliberat de neliniștile care-l întristau, regele grăbi pregătirile celor două nunți: a fiicei sale Elisabeta cu Filip al II-lea, și a Margaretei, sora sa, cu ducele de Savoia. Căsătorii fericite într-adevăr și care meritau să fie celebrate cu atîta pompă. Poetul oficial al lui Don Carlos a spus-o în așa fel încît nu mai e nimic de adăugat.

Contractul de căsătorie al lui Philibert Emmanuel cu prințesa Margareta de Franța trebuia să fie semnat în 28 iunie. Henric anunță că în ziua de 28 și în cele două zile următoare vor avea loc, la Tournelles, turnire și alte jocuri cavalerești. Și, sub pretextul de a-i cinsti pe cei doi soți, dar în realitate cu scopul de a-și satisface gustul lui pentru întrecerile cu lancea, regele declară că se va număra și el printre participanți. Dar, în dimineața zilei de 28 iunie, regina Caterina de Medicis, care totuși nu ieșea deloc din palat în vremea aceea, ceru cu insistență să discute cu regele. Henric o primi de îndată pe soția și doamna sa. Caterina intră foarte emoționată în camera regelui.

— Ah, dragă sire, strigă ea de îndată ce-l văzu, în numele cerului, vă conjur, nu ieșiți din Luvru pînă la sfîrșitul acestei luni.

— Și de ce asta, doamnă? întrebă Henric mirat de această bruscă cerere.

— Sire, o să vi se întîmple o nenorocire zilele astea, zise florentina.

— Cine v-a spus asta? făcu regele.

— Steaua dumneavoastră, sire, observată în noaptea trecută de mine și de astrologul meu italian, poartă semnele amenințătoare ale unui pericol de moarte.

Regele, incredul în privința astelor, îi răspunse reginei rîzînd:

— Eh! doamnă, dacă steaua mea îmi vestește un pericol, apoi acest pericol mă poate ajunge tot atît de bine și aici ca și afară.

— Nu, sire, sub cerul liber și afară vă pîndește pericolul, răspunse Caterina.

— Într-adevăr? Te pomenești c-o fi vreo pală de vînt, zise Henric.

— Sire, nu glumiți cu lucrurile astea! Astrele nu mint!

— Ei bine, doamna mea, socot că scrisul acestor astre este cam obscur și cam încîlcit.

— Cum asta, sure?

— Păi fiecare citește în ele ce-i convine. Ați văzut, doamnă, în aceste astre că viața mi-e amenințată dacă părăsesc Luvru?

— Da, sire!

— Ei bine, Forcatel a văzut, luna trecută, altceva. Cred că-l prețuiți pe Forcatel, doamnă?

— Da, zise regina, e un adevărat savant.

— Află deci, doamnă, zise regele, că Forcatel a citit în astrele dumneavoastră acest vers frumos care n-are alt cusur decît că e de neînțeles:

«Dacă nu-i Marte, teme-te de chipul lui».

— Și cum infirmă această prezicere cea pe care v-am făcut-o eu? zise Caterina.

— Așteptați, doamnă! zise Henric. Am acolo, pe undeva, horoscopul de anul trecut. Vă amintiți ce-mi prezicea?

— Destul de vag, sire.

— Îmi prezicea, doamnă, că voi muri în duel: ceea ce va fi lucru rar și nou pentru un rege. Dar un duel nu înseamnă chipul lui Marte, mi se pare; după umila mea părere e însuși Marte.

— Deci ce concluzie trageți din asta, sire? zise Caterina.

— Fiindcă toate prezicerile se contrazic, e mai sigur să nu crezi în nici una din ele. Se dezmint unele pe altele, vedeți și dumneavoastră.

— Și majestatea voastră va părăsi zilele astea Luvrul?

— În orice altă împrejurare, zise regele, aș fi fost bucuros, doamnă, să vă fac pe plac rămînînd cu dumneavoastră. Dar am făgăduit și anunțat în mod public că voi lua parte la acele serbări; așa că trebuie să mă duc.

— Cel puțin, sire, nu veți cobori în arenă, zise din nou Caterina.

— Cuvîntul dat mă obligă, spre marele meu regret, să cobor, doamnă. Dar ce pericol să fie în aceste jocuri? Vă sînt recunoscător din străfundul inimii pentru grija dumneavoastră; totuși, dați-mi voie să vă spun că astfel de temeri sînt neîntemeiate și că, cedînd, ar însemna să încurajez o părere greșită despre pericolele acelor plăcute și vesele turnire care nu vreau pentru nimic în lume să fie anulate din pricina mea.

— Sire, zise Caterina de Medicis învinsă, sînt obișnuită să cedez în fața voinței voastre. Mă resemnez, dar cu durerea și cu spaima în inimă.

— Și veți veni la Tournelles, nu-i așa, doamnă? zise regele sărutînd mîna Caterinei, chiar dacă numai pentru a aplauda loviturile mele de lance și a vă convinge de netemeinicia temerilor dumneavoastră.

— Vă voi asculta pînă la capăt, sire, îi zise regina retrăgîndu-se.

Caterina de Medicis asistă într-adevăr, cu toată Curtea, afară de Diana de Castro, la acest prim turnir, la care toată ziua regele își încrucișă lancea cu toți care participară la întrecere.

— Ei bine, doamnă, stelele n-au avut dreptate, îi spuse el seara, rîzînd, reginei.

Caterina clătină cu tristețe din cap.

— Vai, sire, luna iunie încă nu s-a sfîrșit, zise ea.

Dar a doua zi, în 29 iunie, lucrurile se petrecură la fel; Henric nu părăsi locul întrecerii și fu la fel de fericit pe cît era de cutezător.

— Vedeți, doamnă, că astrele s-au înșelat și astăzi, îi spuse el din nou Caterinei cînd intrară la Luvru.

— Ah! sire, mă tem de cea de a treia zi, strigă regina.

Această ultimă zi a turnirului, 30 iunie, într-o vineri, trebuia să fie cea mai frumoasă, cea mai strălucitoare dintre toate trei și să încunune aceste prime serbări. Cei patru luptători cu lancea erau: regele, care purta o haină alb cu verde, culorile doamnei de Poitiers; ducele de Guise, care purta alb și roșu; Alphonse d'Este, duce de Ferrara, care purta galben și roșu; Jacques de Savoia, duce de Nemours, care purta galben și negru. «Erau acolo, zise Brantôme,

patru dintre cei mai buni oameni de arme care s-ar fi putut afla nu numai în Franța, ci și în alte țări. Așa că ei făcură în ziua aceea minuni și nu știai cui să-i atribui gloria, măcar că regele fu unul dintre cei mai buni și mai iscusiți din întregul regat.» Șansele într-adevăr se împărțeau în mod egal între acești patru îndemînatici și renumiți luptători cu lancea și cursele se succedau, ziua înainta fără să se poată spune cui avea să-i revină victoria. Henric al II-lea era foarte însuflețit și înfierbîntat. Era foarte experimentat în aceste jocuri și pase de arme și ținea să învingă aici poate mai mult decît pe cîmpul de luptă. Cînd începuse să se însereze, trompetele și trîmbițele sunară ultima cursă. Domnul de Guise fu cel care încheie turnirul și o făcu în aplauzele doamnelor și ale mulțimii adunate. Apoi regina, care în sfîrșit răsuflă ușurată, se ridică. Era semnalul plecării.

— Cum! S-a terminat? strigă regele atîțat. Așteptați, doamnelor, așteptați! Nu-i rîndul meu să alerg?

Domnul de Vieilleville îi spuse regelui că el deschisese întrecerea, că cei patru luptători efectuaseră un număr egal de curse, că toți fuseseră egali, deci nu exista învingător, că, în sfîrșit, întrecerea se terminase și ziua se sfîrșise.

— Eh, zise Henric cu nerăbdare, dacă regele intră primnul în arenă, tot el trebuie să iasă ultimul. Nu vreau ca întrecerea să se termine astfel. Cu atît mai mult cu cît, iată, mai am o lance întreagă.

— Dar, sire, zise domnul de Vieilleville, nu mai aveți adversari.

— Da` de unde, zise regele, uite unul care a stat tot timpul cu viziera lăsată și care încă n-a alergat. Cine e acela. Vieilleville?

— Sire, nu știu.... Nu l-am remarcat, zise Vieilleville.

— Ei, domnule, zise Henric înaintînd spre necunoscut, n-ai vrea să rupi această ultimă lance cu mine?

Omul tăcu o vreme, apoi, în sfîrșit, cu o voce gravă, profundă și emoționată, zise:

— Maiestatea voastră să-mi îngăduie să refuz această cinste.

Deși Henric nu recunoscu pe moment sunetul acelei voci, fu totuși cuprins de o stranie tulburare.

— Vă permiteți să refuzați? Nu îngădui asta, domnule, zise el cu o mișcare de mînie.

Atunci necunoscutul își ridică în tăcere viziera. Și, pentru a treia oară în decurs de cincisprezece zile, regele putu să vadă chipul palid și mohorît al lui Gabriel de Montgommery.

XXXIII

Turnirul fatal

La apariția sumbrei și solemnei figuri a tînărului conte de Montgommery, regele simți un fior de spaimă străbătîndu-i trupul. Dar nu voi să și-o mărturisească nici lui însuși, dar încă să mai observe și alții. Își găsi repede stăpînirea și tocmai pentru că îi fusese o secundă frică, se arătă temerar.

Gabriel spuse a doua oară cu vocea lui lentă și gravă:

— Rog pe majestatea voastră să nu stăruie în dorința sa!
— Ba stărui, domnule de Montgommery, zise regele.

Henric, cu privirea tulburată de emoții contradictorii, crezu că descoperă un fel de dispret în cuvintele și în tonul lui Gabriel. Speriat de reîntoarcerea acelei ciudate tulburări pe care Diana de Castro i-o risipise o clipă, se încordă împotriva slăbiciunii sale și voi să isprăvească cu acele lașe neliniști pe care le socotea nedemne de el, Henric al II-lea, regele Franței! Îi spuse deci din nou lui Gabriel cu o fermitate aproape exagerată:

— Pregătește-te, domnule, să alergi împotriva mea!

Gabriel, cu sufletul la fel de răscolit ca și al regelui, se înclină fără să răspundă. În acel moment domnul de Boisy, marele scutier, se apropie și-i spuse regelui că regina îi trimisese vorbă că, dacă ține cît de cît la ea, să nu mai alerge.

— Răspunde-i reginei, zise Henric, că tocmai din dragoste pentru ea vreau să alerg ca să mai rup și această lance. Și, întorcîndu-se spre domnul de Vieilleville, zise: Haide! Domnule de Vieilleville, înarmează-mă repede...

În preocuparea sa îi cerea domnului de Vieilleville un serviciu care intra în atribuțiile marelui scutier, adică domnul de Boisy. Domnul de Vieilleville îi atrase în mod respectuos atenția.

— Așa e, zise regele, lovindu-se peste frunte. Unde mi-e capul? Intîlni din nou privirea rece și imobilă a lui Gabriel și reluă cu nerăbdare: Dar nu! Aveam dreptate! Domnul de Boisy s-a dus să-i transmită reginei cuvintele mele! Știam bine ce fac și ce spun. Înarmează-mă, domnule de Vieilleville.

— Așa stînd lucrurile, sire, zise domnul de Vieilleville, și fiindcă majestatea voastră vrea cu orice preț să rupă această ultimă lance, îmi voi îngădiu să vă atrag atenția că eu sînt cel care trebuie să alerge împotriva dumneavoastră și reclam acest drept. Domnul de Montgommery nu s-a prezentat de la început la lupte și n-a intrat în arenă decît atunci cînd a crezut că luptele s-au terminat.

— Aveți dreptate, domnule, zise cu însuflețire Gabriel, mă retrag și vă cedez locul.

Dar în această grabă a domnului de Montgommery de a evita să lupte cu el, regele se încăpățînă să vadă menajamentele ofensatoare ale unui dușman care-și închipuia că-l sperie.

— Nu, nu, îi răspunse el domnului de Vieilleville, izbind cu piciorul în pămînt. De data asta vreau să alerg împotriva domnului de Montgommery și nu împotriva altuia! Destule amînări! Înarmează-mă!

Aruncă o privire trufașă și mîndră contelui și, fără să mai adauge nimic, își întinse fruntea pentru ca domnul de Vieilleville să-i pună casca de fier cu vizieră. Evident, destinul îl orbea. Domnul de Savoia veni din nou să-l roage, în numele Caterinei de Medicis, să părăsească arena. Și cum regele nu răspundea insistențelor sale, acesta adăugă în șoaptă:

— Doamna Diana de Poitiers, sire, mi-a spus să vă previn să fiți atent cu cine disputați această ultimă partida.

La numele Dianei, Henric tresări fără voia lui, dar își stăpîni și această tresărire. «Să n-am aerul că mă tem în fața doamnei mele»,

își spuse el. Și păstră aceeași tăcere semeață a unui om hotărît.

Era de-acum armat și își apucase lancea. Gabriel o apucă pe a sa. Cei doi cavaleri urcară pe cal și se pregătiră de luptă. În mulțime se făcu o tăcere stranie și adîncă. Toți erau atenți, toți își țineau răsuflarea. Totuși, conetabilul și Diana de Castro fiind absenți, nimeni, cu excepția doamnei de Poitiers, nu știa că ar exista între rege și contele de Montgommery motive de ură și de răzbunare. Nimeni nu putea să prevadă un sfîrșit atît de sîngeros într-o simplă luptă simulată! Regele obișnuit cu acele jocuri fără primejdie, apăruse de o sută de ori, în decurs de trei zile, în arenă în situații în aparență asemănătoare cu cea care li se înfățișa acum. Și totuși, în acest adversar, în refuzurile lui semnificative de a se lupta, în încăpățînarea oarbă a regelui, se simțea vag ceva neobișnuit și teribil. Toată lumea tăcea și aștepta. De ce? Nimeni n-ar fi putut s-o spună! Dar un străin care ar fi sosit în acel moment, văzînd expresia tuturor acelor chipuri, ar fi zis: «Probabil că se așteaptă vreun eveniment deosebit».

În aer plutea frica. O împrejurare neașteptată întări acest sentiment. În cursele obișnuite și tot timpul cît țineau ele, trîmbițele și trompetele sunau întruna. Erau ca o voce sonoră și veselă a turnirului. Dar cînd regele și Gabriel intrară în arenă, trompetele și trîmbițele tăcură cu toatele dintr-o dată. Cei doi cavaleri, mai mult chiar decît asistența, simțiră această stare de tensiune care umplea, pentru a spune așa, atmosfera. Gabriel nu se mai gîndea, nu mai vedea, aproape nu mai trăia. Călărea în mod mecanic, ca într-un vis, făcînd din instinct ceea ce mai făcuse și altădată în împrejurări asemănătoare, dar călăuzit într-un fel de o voință puternică ce nu părea a lui. Regele era și mai gînditor și mai tulburat. Avea și el în fața ochilor un fel de nor, părea că se mișcă și se agită într-o lume ciudată care nu ținea nici de vis, nici de realitate. Simți pentru o clipă dorința să iasă din arenă și să renunțe la luptă. Dar cum? Acei mii de ochi atenți erau pironiți asupra lui și-l țintuiau locului! Dealtfel, domnul de Vieilleville dăduse semnalul de începere. Zarurile erau aruncate. Înainte! Fie ce-o fi! Cei doi cai plecară în galop mai înțelepți și mai puțin orbi decît greoii lor cavaleri acoperiți cu zale de fier. Gabriel și regele se întîlniră în mijlocul arenei. Lăncile li se ciocniră și se rupseră de scuturi și cei doi se despărțiră fără nici un accident. Presimțirile deci nu fuseseră întemeiate. Un murmur scăpă dintr-o dată din toate piepturile. Regina înălță spre cer o privire recunoscătoare. Dar se bucurau prea curînd! Cavalerii erau încă în arenă. După ce ajungea fiecare în locul opus celui prin care intrase, trebuiau să se întoarcă în galop la punctul de plecare și, prin urmare, să se mai întîlnească o dată. De ce pericol te mai puteai teme? Dar se încrucișau fără să se mai atingă. Dar fie din tulburare, fie cu intenție, fie din nenorocire, Gabriel, întorcîndu-se, nu aruncă, după obicei, trunchiul lancei rupte care-i rămăsese în mînă. Îl ținea în fața lui, aplecat în jos. Și, dus de calul ce alergă în galop, lovi la întoarcere, cu acest crîmpei de lance, capul lui Henric al II-lea. Viziera căștii fu smulsă de lovitură și ciotul lancei intră adînc în ochiul regelui și-i ieși prin ureche. Doar jumătate dintre spectatori, de-acum neatenți și ridicați în picioare, gata de plecare, văzură această lovitură

cumplită. În vremea asta Henric, scăpînd frîul, se lipise de gîtul calului și străbătuse astfel pista de alergări la capătul căreia îl primiră în brațe domnii de Vieilleville și de Boisy.

— Ah! sînt mort! Acestea fură primele cuvinte ale regelui. Mai murmură: Domnul de Montgommery să nu se neliniștească... așa a fost drept... îl iert... și leșină.

Nu vom mai descrie tulburarea care s-a iscat. O duseră pe Caterina de Medicis aproape moartă. Regele fu transportat imediat în camera lui de Tournelles, fără să-și fi recăpătat cunoștința. Gabriel coborîse de pe cal și rămăsese în picioare, lîngă barieră, nemișcat, împietrit, și ca lovit el însuși de lovitura pe care-o dăduse.

Ultimele cuvinte ale regelui fuseseră auzite și repetate. Nimeni nu cuteza deci să-l tragă la răspundere. Dar se șușotea în jurul lui și era privit de departe cu un soi de frică. Amiralul de Coligny, care asistatse la turnir, avu însă curajul să se apropie de tînăr și, trecînd pe lîngă el, îi spuse în șoaptă:

— Iată un accident cumplit, prietene; știu că întîmplarea e de vină; ideile și discursurile noastre pe care le-ai auzit, după cum mi-a spus La Renaudie, la adunarea din piața Maubert, n-au, cu siguranță, nici un amestesc în treaba asta. Dar, mă rog! Măcar că nu poți fi acuzat de acest accident, bagă totuși de seamă! Te sfătuiesc să dispari și să părăsești pentru un timp Parisul și chiar Franța. Să contezi întotdeauna pe mine. Cu bine!

— Mulțumesc, răspunse Gabriel fără să-și schimbe atitudinea. Un trist și slab surîs înflorise pe buzele sale palide, în timp ce șeful protestanților îi vorbea.

Coligny făcu un semn din cap și se îndepărtă. După cîteva momente, ducele de Guise, care venise să vadă cum îl duc pe rege, trecu la rîndu-i pe lîngă Gabriel, dînd cîteva ordine. Se apropie de conte și, trecînd, îi șopti la ureche:

— O lovitură nenorocită, Gabriel: dar fără să vrei... Vezi totuși, dacă cineva ar fi auzit discuția pe care-am avut-o noi la Tournelles, ce concluzii cumplite ar fi trăs din acest accident stupid! Dar mi-e totuna. Acum sînt puternic! Nu te arăta cîteva zile, dar nu părăsi Parisul, e inutil. Dacă cineva va îndrăzni să te acuze, să-ți aduci aminte de ce ți-am spus: contează pe mine, orice s-ar întîmpla.

— Mulțumesc, monseniore, zise Gabriel, cu același ton și cu același surîs melancolic.

Era evident că și Coligny și ducele de Guise aveau mai mult decît o vagă bănuială că accidentul pe care se prefăceau că-l deplîng nu era chiar un accident. În fond, ambițiosul și protestantul presupuneau totuși, unul că Gabriel profitase de ocazia de a da o mînă de ajutor unui protector admirat, celălalt că fanatismul tînărului hughenot îl îndemnase să-și elibereze frații oprimați de persecutorul lor.

După ce ducele plecă, Gabriel își aruncă în sfîrșit ochii în jurul lui, văzu curiozitatea lacomă a mulțimii care-l privea și se îndepărtă încet din acel loc. Se întoarse la palatul lui din strada Jardins-Saint-Paul, fără ca cineva să-l aresteze ori măcar să-l întrebe ceva. La Tournelles, ușa regelui fu închisă tuturor, cu excepția reginei, a copiilor săi și a chirurgilor care alergaseră să-l ajute pe rînit. Dar

Fernel și toți ceilalți doctori recunoscură repede că nu mai era nici o nădejde și că nu-l mai puteau salva pe Henric. Ambroise Paré era la Peronne. Ducelui de Guise nu-i dădu prin minte să-l caute. Regele rămase patru zile fără cunoștință. În a cincea zi nu-și veni în fire decît ca să dea cîteva porunci și să ceară să se celebreze de îndată căsătoria surorii sale. O văzu pe regină și-i făcu unele recomandări în privința copiilor săi și a treburilor țării. Apoi îl cuprinseră febra și agonia. În sfîrșit, la 10 iulie 1559, a doua zi după ce, conform ultimei sale dorințe, sora sa Margareta, înlăcrimată, se căsătorise cu ducele de Savoia, Henric al II-lea muri, după unsprezece zile de agonie.

În aceeași zi doamna de Castro se îndreptă sau mai curînd fugi la vechea mănăstire a Benedictinelor, din Saint-Quentin, redeschisă după pacea de la Cateau-Cambresis.

Partea a III-a

DOMNIA LUI FRANCISC AL II-LEA

I

Noua stare de lucruri

Pentru favorita și pentru favoritul unui rege, adevărata moarte nu este moartea propriu-zisă, ci dizgrația. Fiul contelui de Montgommery s-ar fi răzbunat îndeajuns pe conetabil și pe Diana de Poitiers pentru cumplita moarte a tatălui său dacă, datorită lui, cei doi vinovați ar fi fost exilați și uitați. Aceasta și aștepta Gabriel în mohorîta și visătoarea singurătate a palatului său, unde se retrăsese după turnirul din 30 iunie.

În timpul celor unsprezece zile de agonie ale lui Henric al II-lea, conetabilul de Montmorency făcuse totul ca să-și păstreze influența. Scrisese prinților de sînge, îmboldindu-i să vină să facă parte din consiliul tînărului rege. Insistențele sale erau adresate mai ales lui Antoine de Bourbon, regele Navarrei, unul dintre frații regelui. Îi ceruse să se grăbească fiindcă cea mai mică întîrziere putea da străinilor o prioritate pe care nu le-ar mai putea-o lua. În sfîrșit, trimisese curier după curier, atîțînd pe unii, rugîndu-i pe alții, și se străduise cît putuse să alcatuiască un partid capabil să țină piept partidului prinților de Guise. Diana de Poitiers, cu toată durerea ei, îl ajutase cît putuse în eforturile sale; căci soarta sa era acum legată de cea a bătrînului ei amant. Cu el, ea putea domni încă, dacă nu direct, cel puțin în mod eficient.

Într-adevăr, cînd, la 10 iulie 1559, fiul cel mare al lui Henric al II-lea fu proclamat rege sub numele de Francisc al II-lea, tînărul prinț n-avea decît șaisprezece ani și, măcar că legea îl declara major, lipsa lui de experiență și sănătatea șubredă îl condamnau să lase, pentru mulți ani, conducerea treburilor Statului în seama unui ministru care avea să fie mai puternic decît el însuși. Or, cine va fi acest ministru, sau mai curînd tutore? Ducele de Guise sau conetabilul? Caterina de Medicis sau Antoine de Bourbon? Asta era problema care se punea în modul cel mai acut chiar a doua zi după moartea lui Henric al II-lea. În ziua aceea Francisc al II-lea trebuia să primească, la ora trei, pe deputații Parlamentului. Cel care urma să le fie prezentat ca ministru-tutore putea fi socotit adevăratul rege. Acum începea, crîncenă, lupta pentru putere.

În dimineața zilei de 12 iulie, Caterina de Medicis și François de Lorena se înfățișară pe rînd tînărului rege sub pretextul că-i aduc condoleanțe, dar în realitate cu scopul de a-i sufla la ureche felurite sfaturi. În vederea acestui scop important, văduva lui Henric al II-lea călcase chiar eticheta, care-i poruncea ca patruzeci de zile să nu iasă din casă. Caterina de Medicis, părăsită și uitată de Henric,

simți în aceste douăsprezece zile cum i se trezea acea ambiție încrîncenată care a caracterizat-o pînă la sfîrșitul vieții ei. Cum nu putea să fie regenta unui rege major, singura sa șansă era de a domni printr-un ministru devotat intereselor sale. Conetabilul de Montmorency nu putea aspira la această cinste, căci el contribuise din plin, sub vechea monarhie, la îndepărtarea Caterinei de la putere. facîndu-i loc Dianei de Poitiers. Regina-mamă nu-i ierta intrigile și nu se gîndea decît cum să-l pedepsească mai bine pentru purtările sale dure față de ea. Antoine de Bourbon ar fi fost bun, dar din păcate era reformat; apoi nevastă-sa, Jeanne d`Albert, era prea ambițioasă și noua putere a soțului ei putea să-i inspire ambiții periculoase. Mai rămînea ducele de Guise. Dar oare François de Lorena avea să recunoască autoritatea reginei-mame? Așa că în dimineața zilei hotărîtoare, se bucură să dea ochii, la rege, chiar cu ducele de Lorena. Avea în sfîrșit ocazia să-și dea seama cam cum stăteau lucrurile în ceea ce privește intențiile ducelui. Ducele, la rîndul său, la fel de abil în politică precum și în război, stătea cu grijă, în gardă. Acest prolog dinaintea piesei se petrecea la Luvru în camera regală, unde Francisc al II-lea fusese instalat în ajun, și avea ca actori pe regina-mamă, pe Însemnat, pe rege și pe Maria Stuart. Francisc și tînăra sa regină, în fața acestor ambiții egoiste ale Caterinei și ale ducelui de Guise, păreau niște copii fermecători, naivi și îndrăgostiți, bucuroți să-și acorde încrederea primului venit care ar fi știut să pună cu dibăcie mîna pe sufletele lor. Plîngeau sincer moartea regelui, tatăl lor, și Caterinei i se părură amîndoi foarte triști și dezolați.

— Fiule, îi zise ea lui Francisc, e bine că verși aceste lacrimi în memoria celui pe care-i regreți. Știi că împart cu tine această durere amară. Totuși, gîndește-te că n-ai de îndeplinit numai îndatoriri de fiu. Ești la rîndul tău tată, tatăl poporului tău! După ce ai plătit trecutului acel legitim tribut al regretelor. întoarce-te spre viitor. Amintește-ți, în sfîrșit, că ești rege, fiul meu, sau mai degrabă *majestatea voastră*, ca să mă conform titlului menit să-ți amintească și de obligațiile, dar și de drepturile tale.

— Vai, doamnă, zise Francisc al II-lea clătinînd din cap, sceptrul Franței este o povară prea grea pentru mîinile unui tînăr de șaisprezece ani și niciodată nu m-am gîndit că o asemenea greutate avea să copleșească atît de curînd tinerețea mea fără experiență.

— Sire, zise Caterina, acceptă cu resemnare și recunoștință această sarcină. Mai pe urmă, va fi de datoria celor care te înconjoară și te iubesc să hotărască pentru tine și să-și alăture eforturile alor tale, ca să te ajute să te susții în mod demn...

— Doamnă... vă mulțumesc... murmură tînărul rege, încurcat de răspunsul pe care trebuia să-l dea.

Și, mașinal, își întoarse privirile în partea unde se afla ducele de Guise, ca pentru a-i cere sfatul.

Ducele, privindu-l, îi spuse fără să ezite:

— Da, sire, regina-mamă are dreptate; mulțumiți-i, mulțumiți-i cu efuziune pentru vorbele bune și încurajatoare. Dar nu rămîneți doar la mulțumiri. Spuneți-i de asemenea, cu curaj, că printre cei pe care-i iubiți, ea este prima, că veți conta pe ajutorul ei dezinteresat și matern în sarcina dificilă pe care sînteți chemat, atît de tînăr, s-o îndepliniți.

— Unchiul meu de Guise a fost interpretul fidel al gîndurilor mele, doamnă, îi spuse regele, încîntat, mamei sale, aşa că vă rog, doamnă şi iubită mamă, să acordaţi lipsei mele de experienţă tot preţiosul dumneavoastră ajutor.

Regina-mamă aruncă ducelui de Guise o privire plină de bunăvoinţa.

— Sire, răspunse ea fiului ei, puţina înţelepciune pe care o am vă aparţine, şi voi fi fericită şi mîndră ori de cîte ori veţi apela la mine. Dar eu nu-s decît o femeie şi, alături de tron, vă trebuie un apărător care să poată ţine o spadă. Acest braţ puternic, această energie bărbătească, majestatea voastră va să le găsească, desigur, chiar printre cei cu care se înrudeşte.

Caterina de Medicis îi plătea deci pe loc ducelui de Guise datoria într-un fel cît se poate de plăcut. Se încheie între ei un fel de pact mutual hotărît dintr-o privire, dar care nefiind sincer nici dintr-o parte, nici din cealaltă, n-avea să fie durabil. Tînărul îşi înţelese mama şi, încurajat de o privire a Mariei, întinse mîna sa timidă Însemnatului. Prin această strîngere de mînă îi dăruia cîrmuirea Franţei.

Totuşi Caterina de Medicis nu voi să-şi lase fiul să se angajeze prea mult, pînă cînd ducele de Guise nu i-ar fi dat ei însăşi dovezi sigure ale statorniciei sale. Ea îl opri deci pe tînărul rege, care se pregătea probabil să confirme, printr-o făgăduială formală, gestul său de încredere, şi luă cuvîntul:

— În orice caz, înainte de a avea un ministru, sire, zise ea, mama dumneavoastră are să vă ceară o favoare...

— Vreţi să spuneţi un ordin, nu o favoare, doamnă. Vorbiţi, vă rog.

— Ei bine, fiule, e vorba de o femeie care mi-a făcut mie mult rău şi care a făcut şi mai mult Franţei. Nu se cade să blamăm slăbiciunile celui mort. Dar, în sfîrşit, deşi tatăl tău, sire, nu mai este, această femeie, al cărei nume nu vreau să-l rostesc, cutează să locuiască încă aici şi mă supără cu insulta prezenţei sale. In timpul lungii zăceri a regelui, i-am arătat că nu e bine ca ea să mai rămînă la Luvru. «Cît timp regele mai respiră, mi-a spus ea, nimeni în afară de el nu-mi poate porunci să plec!» Şi n-a plecat.

Ducele de Guise o întrerupse cu respect pe regina-mamă, grăbindu-se să spună:

— Iertare, doamnă; dar cred că bănuiesc intenţiile majestăţii sale în această privinţă.

Şi, fără alt preambul, lovi într-un timpan ca să cheme pe cineva. Apăru un valet.

— Anunţaţi-o pe doamna de Poitiers, spuse el, că regele vrea să-i vorbească.

Valetul se înclină şi ieşi ca să îndeplinească porunca.

Tînărul rege nu păru nici mirat, nici neliniştit de această intervenţie şi mai ales de această frustrare a autorităţii sale. Dimpotrivă, era chiar încîntat să-şi împartă răspunderea şi să fie cruţat de greutatea de a porunci şi a acţiona. Totuşi Însemnatul voi să capete consimţămîntul regal.

— Nu cred că m-am grăbit, sire, anticipînd anumite dorinţe ale

majestății voastre în această problemă, nu-i așa?

— Nu, sigur, dragă unchiule, zise Francisc. Sînt dinainte sigur că tot ce vei face va fi bine făcut.

— Și tot ceea ce spui tu e bine spus, îi strecură dulce, la ureche, Maria Stuart.

Francisc roși de satisfacție și de orgoliu. Pentru un cuvînt, pentru o privire de aprobare a adoratei sale Maria, ar fi dăruit toate regatele lumii. Regina-mamă aștepta cu o curiozitate plină de nerăbdare hotărîrea care urma s-o ia ducele de Guise. Ea crezu totuși că trebuie să adauge, atît pentru a umple tăcerea, cît și pentru a-și marca mai bine intenția:

— Ceea ce vă cer, sire, este să lăsați Luvrul doar reginei legitime de pînă acum și încîntătoarei regine de azi, adăugă ea înclinîndu-se cu grație către Maria Stuart. Opulenta și frumoasa doamnă de Poitiers n-are ca loc de refugiu și de consolare superbul castel regal d'Anet de o mie de ori mai frumos decît casa mea simplă de la Chaumont-sur-Loire?

Ducele de Guise nu răspunse nimic, dar își notă în minte această insinuare. Dealtfel o detesta și el pe Diana de Poitiers tot atît cît o detesta și Caterina de Medicis. Ca să-i facă pe plac conetabilului ei, această doamnă de Valentinois pusese pînă atunci tot soiul de piedici în calea planurilor Însemnatului; și ar mai fi uneltit poate încă multă vreme din umbră, dacă lancea lui Gabriel n-ar fi frînt odată cu viața lui Henric al II-lea și puterea vrăjitoarei. Dar ziua revanșei sosise în sfîrșit și pentru Francois de Lorena care știa la fel de bine să urască pe cît știa să iubească. In acel moment ușierul anunță cu glas puternic:

— Doamna ducesă de Valentinois!

Diana de Poitiers intră, evident tulburată, dar încă trufașă.

II

Urmarea răzbunărilor lui Gabriel

Doamna de Valentinois se înclină ușor în fața tînărului rege, vag în fața Caterinei de Medicis și a Mariei Stuart și se făcu a nu băga de seamă prezența ducelui de Guise.

— Sire, zise ea, majestatea voastră mi-a poruncit să mă înfățișez în fața sa...

Se opri. Francisc al II-lea, iritat și tulburat totodată de atitudinea mîndră a ex-favoritei, șovăi și sfîrși prin a spune:

— Unchiul nostru de Guise va binevoi să-și asume sarcina de a vă face cunoscute intențiile, doamnă...

Și începu să vorbească în șoaptă cu Maria Stuart.

Diana se întoarse încet spre Însemnat și, văzînd surîsul fin și ironic care-i rătăcea pe buze, încercă să-i opună cea mai imperială dintre privirile sale de Junonă mîniată.

Dar Însemnatul era mult mai greu de intimidat decît regalul său nepot.

— Doamnă, îi spuse el Dianei, regele a aflat despre durerea sinceră pe care v-a pricinuit-o cumplita nenorocire ce ne-a lovit pe toți.

Mulțumindu-vă, majestatea sa socoate că preîntîmpină cea mai scumpă dorință a dumneavoastră îngăduindu-vă să părăsiți Curtea și să vă retrageți în singurătate. Veți putea pleca de îndată, de exemplu chiar astă-seară.

Diana își șterse o lacrimă de ciudă din ochii ei aprinși.

— Majestatea sa îmi îndeplinește într-adevăr dorința cea mai fierbinte, zise ea. Ce-aș mai avea de făcut acum aici? Nu doresc decît să mă retrag în exilul meu și asta, domnule, cît mai curînd cu putință!

— Deci totul e cum nu se poate mai bine, zise cu nepăsare ducele de Guise, jucîndu-se cu ciucurii mantiei sale de catifea. Dar, doamnă, adaugă el, mai serios, și dînd cuvintelor sale accentul și semnificația unei porunci, castelul d'Anet, pe care-l datorați bunătății răposatului rege, este poate un loc de retragere cam prea deschis și prea vesel, pentru o solitară dezolată ca dumneavoastră. Doamna regină Caterina vă oferă în schim castelul său Chaumont-sur-Loire, mai depărtat de Paris și mai potrivit gusturilor și nevoilor dumneavoastră de moment. Vă va fi pus la dispoziție de îndată ce veți dori.

Doamna de Poitiers pricepu foarte bine că acest pretins schimb ascundea o confiscare arbitrară. Dar ce să facă? Toți prietenii din ajun îi erau astăzi dușmani. Tremurînd, trebuie să cedeze.

— Voi fi fericită, zise ea cu voce surdă, să ofer reginei mărețul domeniu pe care-l datorez într-adevăr generozității nobilului ei soț.

— Primesc această reparație, doamnă. zise Caterina de Medicis aruncînd Dianei o privire rece și ducelui de Guise o privire de recunoștință. Castelul Chaumont-sur-Loire este al dumneavoastră, doamnă, adăugă ea, și va fi aranjat în așa fel încît s-o primească în mod demn pe noua sa stăpînă.

— Acolo, continuă ducele de Guise, în liniștea lui, veți putea, doamnă, să vă odihniți după oboseala pe care v-au pricinuit-o, mi s-a spus, în timpul ultimelor zile, ampla corespondență și discuțiile purtate de dumeavoastră împreună cu domnul de Montmorency...

— Nu cred că l-am slujit rău pe cel care mai era încă rege, zise Diana, înțelegîndu-mă cu marele om de stat, cu cel mai de seamă războinic din timpul domniei sale, în tot ceea ce privea binele regatului.

Dar, în graba ei de a răspunde printr-o înțepătură unei alte înțepături, doamna de Poitiers nu se gîndi că furniza arme împotriva ei înșăși și că amintea Caterinei de celălalt dușman al ei, conetabilul.

— Adevărat, zise, implacabilă, regina-mamă, domnul de Montmorency a umplut cu «gloria» sa două domnii întregi! E timpul, fiul meu, adăugă ea adresîndu-se tînărului rege, să te gîndești să-i asiguri și lui retragerea onorabilă la care are dreptul.

— Domnul de Montmorency, zise Diana cu amărăciune, se aștepta, ca și mine, la o astfel de recompensă după îndelungatul lui serviciu! Era la mine mai adineauri cînd majestatea sa m-a chemat. Trebuie să mai fie încă, am să-l găsesc și am să-i anunț vestea bună; va putea să vină să-i prezinte imediat regelui mulțumirile sale împreună cu salutul lui de adio. Conetabilul e bărbat, și încă unul dintre cei mai puternici ai regatului! Sigur că va găsi, mai devreme sau mai tîrziu, prilejul de a-și dovedi, mai eficace decît prin vorbe, profunda sa recunoștință față de un rege atît de fidel unor sfătuitori ce concură atît de util la opera de dreptate și de interes public pe care vrea s-o îndeplinească!

«O amenințare! își spuse Însemnatul. Vipera își mai înalță capul de sub călcîi. Cu atît mai bine! Prefer așa!»

— Regele este totdeauna gata să-l primească pe domnul conetabil, zise regina-mamă care păli de indignare. Și, dacă domnul conetabil are de adresat majestății sale cereri, n-are decît să poftească! Il va asculta și, așa cum spuneți, doamnă, îi va face dreptate.

— Mă duc să-l trimit, zise doamna de Poitiers cu un aer de dispreț.

Făcu din nou regelui și celor două regine cîte o reverență și ieși, cu fruntea sus, dar cu sufletul zdrobit, cu moartea în inimă.

Dacă Gabriel ar fi putut s-o vadă, s-ar fi socotit răzbunat pe ea. Însăși Caterina de Medicis fu satisfăcută. Dar regina-mamă remarcase cu neliniște că la numele conetabilului ducele de Guise tăcuse și nu mai ripostase la insolentele provocări ale doamnei de Poitiers. Însemnatul se temea oare de domnul de Montmorency sau voia să-l menajeze? Nu cumva se gîndea, în caz de nevoie, la vreo alianță cu acest vechi dușman al Caterinei? Era important pentru florentină să se oprească asupra acestui punct înainte de a lăsa puterea în mîinile lui François de Lorena. Deci, pentru a-l trage de limbă atît pe el cît și pe rege, după ce Diana ieși, zise:

— Doamna de Poitiers e foarte obraznică și pare foarte sigură de conetabilul ei. Într-adevăr, dacă-i acorzi oarecare autoritate domnului de Montmorency, înseamnă să-i dai jumătate din ea Dianei...

Ducele de Guise tăcu.

— În ce mă privește, continuă Caterina, dacă-mi pot da o părere față de majestatea voastră, aș zise să nu vă împărțiți încrederea între mai mulți, să n-aveți decît un singur ministru, sau pe unchiul vostru de Guise, sau pe unchiul vostru de Bourbon, sau pe domnul de Montmorency. Dar numai unul singur, nu doi, nu trei. Într-un Stat, o singură voință, n-am dreptate, domnule de Lorena?

«Da, își zise Caterina, am ghicit, se gîndește să se sprijine pe conetabil. Dar trebuie să aleagă între el și mine și cred că n-are rost să mai șovăie».

— Mi se pare, domnule de Guise, zise ea foarte tare, că ar trebui să-mi împărtășești mai cu entuziasm părerea care te favorizează; căci, regele îmi cunoaște gîndul, și n-aș voi să-i aibă ca miniștri nici pe conetabilul de Montmorency, nici pe Antoine de Navarra. Ci pe dumneata!

— Doamnă, zise ducele de Guise, credeți în profunda mea recunoștință și totalul meu devotament.

Finul om politic rosti aceste ultime cuvinte ca și cum s-ar fi hotărît și l-ar fi sacrificat definitiv pe conetabil Caterinei.

— Să fie într-un ceas bun! zise regina-mamă. Cînd vor sosi acei domni din Parlament e bine să găsească între noi o unanimitate de vederi și sentimente.

— Mai ales că eu mă bucur din toată inima de această bună înțelere! strigă tînărul rege bătînd din palme. Cu mama ca sfătuitor și cu unchiul ca ministru, încep să mă împac cu această regalitate care mă înfricoșase atîta la început.

— Guvernăm în familie, adăugă veselă Maria Stuart.

Caterina de Medicis și François de Lorena surîseră la aceste speranțe sau mai degrabă la aceste iluzii ale suveranilor lor. Fiecare

dintre ei avea, pe moment, ceea ce dorise: el, certitudinea că regina-mamă nu se va opune ca puterea să-i fie încredințată lui; ea, credința că ministrul va împărți această putere cu ea. In vremea asta fu anunțat domnul de Montmorency. Conetabilul, trebuie s-o spumen, fu mult mai demn și mai calm decît doamna de Valentinois.

Sigur că fusese prevenit de ea și voia cel puțin să cadă cu cinste. Se înclină respectuos în fața lui Francisc al II-lea și luă primul cuvîntul.

— Sire, zise el, speram că bătrînul slujitor al tatălui și al bunicului vostru s-ar putea bucura de puțină favoare pe lîngă dumneavoastră. Nu mă plîng de această schimbare a soartei pe care am prevăzut-o. Mă retrag fără murmur. Dacă vreodată regele ori Franța vor avea nevoie de mine, mă vor găsi la Chantilly, sire, și bunurile mele, copii și propria mea viață, tot ceea ce am, vor fi întotdeauna ale majestății voastre.

Această modestie păru să-l miște pe tînărul rege care, mai încurcat ca niciodată, se întoarse spre mama sa cu un soi de tristețe. Dar ducele de Guise, socotind bine că doar simpla sa intervenție va face să se întoarcă în mînie rezerva bătrînului conetabil, spuse atunci cu cea mai excesivă politețe:

— Pentru ca domnul de Montmorency părăsește Curtea, va binevoi, socot, să înapoieze majestății sale, înainte de a pleca, sigiliul regal pe care i l-a încredințat răposatul rege și de care avem nevoie începînd de astăzi.

Insemnatul nu se înșelase. Aceste vorbe ațîțară în cel mai înalt grad mînia invidiosului conetabil.

— Singiliul, iată-l! zise cu ciudă scoțîndu-l din haină. L-aș fi dat majestății sale și fără să fiu rugat; dar majestatea sa, văd, este înconjurată de oameni dispuși să-l sfătuiască să-i jignească pe cei care n-ar avea drept decît la recunoștință.

— Ce anume vrea să spună domnul de Montmorency? întrebă cu un aer trufaș Caterina.

— Vorbeam despre cei care-l înconjoară pe majestatea sa, doamnă, zise conetabilul revenind la firea lui certareață și grosolană.

Dar își alesese prost momentul și Caterina nu aștepta decît această ocazie ca să izbucnească. Se ridică și, lăsînd la o parte orice menajamente, începu să-i reproșeze conetabilului modul brutal și demn de dispreț în care se purtase totdeauna față de ea, ostilitatea lui pentru tot ce era florentin, preferința pe care o arătase în mod public față de amanta regelui, ponegrind soția legitimă. Îi arătă că lui i se datorau toate umilințele îndurate de emigranții care-o urmaseră. Știa că, în primii ani de căsătorie, Montmorency cutezase să-i propună lui Henric al II-lea s-o repudieze ca fiind stearpă, că de atunci o calomniase în mod laș... La asta, conetabilul, furios și puțin obișnuit cu reproșurile, răspunse printr-un rînjet care era o nouă insultă. In acest timp ducele de Guise cerea, chipurile, cu glas scăzut, porunci de la Francisc al II-lea sau mai curînd i le dădea el regelui căci, ridicînd glasul, îl fulgeră pe rivalul său, spre marea satisfacție a Caterinei de Medicis, spunîndu-i cu politețe malițioasă:

— Domnule conetabil, prietenii și cei care ocupă loc în Consiliu, împreună cu dumneavoastră, Bochetel, L'Aubespine și alții și mai

ales eminența sa marele ministru al justiției, Jean Bertrandi, vor voi probabil să vă imite în dorința dumneavoastră de a vă retrage. Regele vă însărcinează să le mulțumiți din partea sa. Începînd de mîine vor fi înlocuiți.

— Bine! murmură domnul de Montmorency printre dinți.

— Cît despre domnul de Coligny, nepotul dumneavoastră, care este guvernator și în Picardea și în Île de France, continuă însemnatul, regele consideră că sarcina e într-adevăr prea grea pentru un singur om și-i ia domnului amiral unul din aceste guvernăminte, la alegerea sa. Veți avea, nu-i așa, bunătatea să-l înștiințați...

— Cum? zise conetabilul îndurerat.

— In ce vă privește, domnule conetabil... continuă liniștit ducele de Guise.

— Mi se ia și bastonul de conetabil? întrebă cu ciudă domnul de Montmorency.

— Oh! zise François de Lorena, știți bine că lucrul e imposibil și că funcția de conetabil nu e ca cea de locotenent-general al regatului: este pe viață. Dar nu se mai potrivește și cu cea de Mare Maestru cu care de asemenea ați fost învestit. Este părerea majestății sale care vă retrage această ultimă funcție, domnule, pe care mi-o acordă mie, fiindcă nu am alta.

— Și mai bine! zise Montmorency care scrîșni din dinți. Asta-i tot, domnule?

— Așa cred, zise ducele de Guise reașezîndu-se.

Conetabilul simți că i-ar fi greu să-și mai rețină multă vreme turbarea, căci, dacă ar fi izbucnit, ar fi devenit din dizgrațiat, condamnat... Nu voi să-i dea această satisfacție dușmanului său de Guise. Salută scurt și se pregăti să plece. Totuși, înainte de a se îndepărta și parcă aducîndu-și aminte, zise tînărului rege:

— Sire, doar un ultim cuvînt, o ultimă datorie față de memoria gloriosului vostru părinte. Cel care i-a dat lovitura mortală n-a fost un neîndemînatic, sire; în acea întîmplare funestă s-a putut strecura, după mine, o intenție criminală. Omul pe care-l acuz fusese, știu, lezat de rege. Majestatea voastră va ordona, desigur, o anchetă severă în acest sens...

Ducele de Guise tremură în fața acestei acuzații periculoase împotriva lui Gabriel. Dar Caterina de Medicis își asumă sarcina să răspundă ea de data asta.

— Să știți, domnule, că nu era nevoie de intervenția dumneavoastră pentru a atrage, asupra unui astfel de fapt, atenția celor cărora viața regelui le-a fost la fel de prețioasă. Eu, văduva lui Henric al II-lea, nu i-aș putea lăsa nimănui inițiativa unei asemenea pedepse. Fiți deci liniștit în această privință, domnule.

— Atunci nu mai am nimic de adăugat, zise conetabilul.

Nu-i era nici măcar îngăduit să-și satisfacă ura profundă împotriva contelui de Montgommery învinuindu-l de a se fi răzbunat pe Henric. Sufocat de rușine și de mînie, ieși supărat. Chiar în aceeași seară plecă la domeniul său din Chantilly. În aceeași zi părăsi și doamna de Valentinois Luvrul unde domnulse mai din plin decît regina, și se îndreptă spre mohorîtul și îndepărtatul exil din Chaumont-sur-Loire de unde nu avea să mai revină niciodată la Luvru.

Față de Diana de Poitiers răzbunarea lui Gabriel fusese deci îndeplinită. E adevărat că, la rîndul ei, favorita îi purta o ură cumplită celui care-o prăvălise din măreția sa. În ce-l privește pe conetabil, Gabriel avea să se mai întîlnească cu el. Dar să nu anticipăm asupra evenimentelor și să ne întoarcem în grabă la Luvru unde tocmai i se anunțaseră lui Francisc al II-lea deputații Parlamentului.

III

Schimbarea temperaturii

După dorința Caterinei de Medicis, trimiții Parlamentului găsiră la Luvru un acord perfect. Francisc al II-lea, avînd-o în dreapta pe soția sa și în stînga pe mama sa, le prezentă pe ducele de Guise, locotenent-general al regatului, cardinalul de Lorena, supraintendentul finanțelor și pe François Olivier, păstrătorul sigiliului. Însemnatul triumfa, regina-mamă surîdea, totul mergea cît se poate de bine! Și nici o urmă de neînțelegere nu părea să tulbure fericitele auspicii ale unei domnii care făgăduia să fie pe cît de lungă, pe atît de bună. Unul dintre consilierii Parlamentului socoti că un gest de iertare n-ar fi rău venit în această atmosferă de înțelegere și, pășind în fața regelui, strigă:

— Milă pentru Anne Dubourg!

Dar acest consilier uitase ce zelos catolic era noul ministru. Însemnatul, după cum îi era obiceiul, se prefăcu a nu fi înțeles bine și, fără să-i consulte nici pe rege, nici pe regina-mamă — atît era de sigur de asentimentul lor — răspunse cu o voce puternică și fermă:

— Da, domnilor, da, procesul lui Anne Dubourg și al celor acuzați odată cu el va fi continuat și terminat, fiți liniștiți!

La această asigurare, membrii Parlamentului părăsiră Luvrul, bucuroși sau triști, fiecare după cum gîndea, dar convinși cu toții că niciodată cîrmuitorii n-au fost mai uniți și mai mulțumiți unii de alții. După plecarea lor ducele de Guise văzu din nou pe buzele Caterinei de Medicis surîsul acela care, de fiecare dată cînd îl zărea, i se părea și mai de temut. Cît despre Francisc al II-lea, acesta se ridică obosit de toată această reprezentație.

— Iată-ne, în sfîrșit, scutiți pentru astăzi de toate aceste treburi și ceremonii, zise el. Mamă, unchiule, oare n-am putea, într-una din zile, să părăsim Parisul și să ne ducem la Blois, de exemplu, pe malul Loirei pe care Maria o iubește atîta? N-am putea, spuneți?

— Oh! Faceți să se poată! zise Maria Stuart. În aceste frumoase zile de vară, Parisul este atît de plictisitor și cîmpiile sînt atît de vesele!

— Domnul de Guise va vedea ce se poate face, zise Caterina. Dar să știi, fiul meu, că sarcina ta nu s-a isprăvit. Înainte de a te lăsa să te odihnești, mai vreau să-ți cer o jumătate de ceas din timpul tău, ca să-ți îndeplinești o datorie sacră.

— Care, mamă? întrebă Francisc.

— Să pedepsești o faptă, sire, zise Caterina, o faptă pentru care

și domnul conetabil cere dreptate, deși dreptatea soției este mai presus decît cea a prietenului.

«Ce vrea să spună?!» se întrebă alarmat ducele.

— Sire, continuă Caterina, augustul vostru tată a murit de o moarte violentă. Cel care l-a doborît a făcut-o cu voie ori fără voie? Înclin, în ce mă privește, să cred că a făcut-o cu voie... În orice caz, cer să fie pedepsit. Dacă acceptăm cu indiferență un asemenea atentat, cîte pericole nu-i vor pîndi de acum încolo pe regi și în primul rînd pe dumneavoastră, sire! Socot deci necesară o anchetă asupra a ceea ce s-a numit accidentul din 30 iunie.

— Dar atunci, zise Însemnatul, va trebuie, doamnă, să-l arestăm imediat pe domnul de Montgommery...

— Domnul de Montgommery este arestat de azi-dimineață, zise Caterina.

— Arestat? Și din al cui ordin? strigă ducele de Guise.

— Dintr-al meu, răspunse regina-mamă. Eu am dat acest ordin. Domnul de Montgommery putea în orice clipă să dispară, așa că era nevoie să-l reținem. A fost condus la Luvru fără zarvă și fără scandal. Îți cer, fiule, să-l interoghezi.

Fără altă permisiune, bătu într-un timpan ca să cheme un valet, așa cum făcuse ducele de Guise cu două ceasuri mai înainte. Dar de data asta Însemnatul își încruntă sprîncenele. Furtuna se pregătea.

— Să fie adus prizonierul, zise Caterina de Medicis ușierului care apăru.

După ce ușierul ieși, se așternu o tăcere stînjenitoare. Regele părea nedecis, Maria Stuart neliniștită, ducele de Guise nemulțumit. Singura regina-mamă arăta demnitate și siguranță. Ducele de Guise lăsă să cadă aceste vorbe simple:

— Mi se pare că dacă domnul de Montgommery ar fi vrut să fugă, ar fi putut face asta încă de acum cincisprezece zile.

Catreina n-avu cînd răspunde, căci Gabriel fu adus chiar în acel moment. Era palid, dar calm. În dimineața aceea patru ostași bătuseră în poarta palatului său, spre marea spaimă a Aloysei. Gabriel îi urmase fără nici o rezistență; de atunci aștepta, fără să pară tulburat.

Cînd Gabriel intră cu pas ferm și cu un aer linistit, tînărul rege se schimbă la față fie de emoția de a-l vedea pe cel care-i omorîse tatăl, fie de spaima de a îndeplini, pentru prima dată, funcția de judecător despre care-i vorbise mama lui, datorie cumplită impusă regilor. Așa că vocea de-abia i se auzi cînd îi spuse Caterinei, întorcîndu-se spre ea:

— Vorbiți, doamnă, aveți cuvîntul!

Caterina de Medicis se folosi pe loc de această îngăduință. Se credea acum sigură de atotputernicia ei asupra lui Francisc al II-lea și a ministrului său. Se adresă deci lui Gabriel pe un ton măreț:

— Domnule, am voit să fii adus în fața mejestății sale să te întrebăm noi înșine, în legătură cu fapta săvîrșită, ca să nu mai fie nevoie de scuze dacă te vom găsi nevinovat, și ca pedeapsa să fie și mai răsunătoare în cazul în care te vom găsi vinovat. Delictele neobișnuite cer judecători neobișnuiți. Ești gata să ne răspunzi, domnule?

— Sînt gata să vă ascult, doamnă, zise Gabriel.

Caterina fu mai curînd iritată decît convinsă de acest calm al omului pe care-l urîse înainte de a fi văduvă, pe care-l ura și acum tot atît pe cît îl iubise odinioară. Reluă deci, cu un soi de amărăciune ofensată:

— Împrejurări ciudate se ridică împotriva dumitale, domnule, și te acuză; absențele dumitale lungi din Paris, exilul voluntar, de aproape doi ani, de la Curte, prezența și atitudinea dumitale misterioasă la acel tirnir fatal, chiar și refuzul de a lupta împotriva regelui. Cum se face că dumneata, obișnuit cu acele jocuri și pase de arme, ai uitat precauția obișnuită și necesară de a-ți trage înapoi lancea? Cum explici această stranie uitare? Răspunde! Ce ai de zis la toate astea?

— Nimic, doamnă, spuse Gabriel.

— Nimic? făcu regina-mamă uimită.

— Absolut nimic.

— Cum! zise Caterina, ești de acord că... deci mărturisești...

— Nu mărturisesc nimic și nu-s de acord cu nimic, doamnă!

— Atunci negi?

— Nu neg nimic. Tac.

Maria Stuart lăsă să-i scape un gest de aprobare.

Francisc al II-lea asculta și privea cu un soi de lăcomie; ducele de Guise rămăsese mut și nemișcat. Caterina reluă pe un ton din ce în ce mai aspru:

— Domnule, bagă de seamă! Ai face mai bine dacă ai încerca să te aperi și să te justifici! Află un lucru: domnul de Montmorency, pe care la nevoie îl vom asculta ca martor, afirmă, după cîte știe el, că ai fi putut să ai împotriva regelui anumite motive de dușmănie personală.

— Care, doamnă? Domnul de Montmorency a spus care?

— Încă nu, domnule, dar le va spune, fără îndoială.

— Bine, să le spună dacă îndrăznește! zise Gabriel cu un surîs mîndru și liniștit.

— Deci refuzi cu orice preț să vorbești? inisistă Caterina.

— Refuz.

— Știi că tortura poate veni de hac acestei tăceri orgolioase?

— Nu cred, doamnă.

— Te previn că în felul ăsta îți riști viața.

— Viața mea nu mai prețuiește nimic, doamnă!

— Ești deci hotărît, domnule? Nici o vorbă?

— Nici una, doamna, zise Gabriel scuturînd din cap.

— Ei bine, strigă Maria Stuart ca mînată de un elan irezistibil. Tăcerea asta e nobilă și mare! E a unui gentilom care nu vrea să respingă bănuiala, de teamă să nu fie bănuit. Eu susțin că această tăcere este mai elocventă decît justificările.

Regina bătrînă se uită cu un aer sever și mîniat la regina tînără.

— Da, poate că n-am dreptate să vorbesc astfel, adăugă Maria Stuart; dar cu atît mai rău! Spun ceea ce simt și ceea ce gîndesc! Gura nu-i va pune niciodată stavilă inimii. Trebuie să-mi mărturisesc impresiile și emoțiile. Politica mea e instinctul. Or, el îmi strigă că domnul d'Exmes n-a conceput cu sînge rece și n-a comis de bunăvoie

o asemenea crimă, că n-a fost decît instrumentul orb al fatalității, că este deasupra oricărei bănuieli și că i-e silă să se justifice. Instinctul strigă asta în mine și eu o strig la rîndul meu în gura mare.

Tînărul rege se uită cu dragoste și cu bucurie la «micuța» lui, cum îi spunea el, care se exprima cu atîta elocință și însuflețire ce o faceau de douăzeci de ori mai frumoasă decît era.

În ce-l privește pe Gabriel, acesta strigă cu voce emoționată și profundă:

— Oh! Mulțumesc, doamnă, mulțumesc! Îmi faceți mult bine procedînd astfel!

— Da, știu asta, zise Maria cu accentul cel mai grațios ce se poate imagina.

— Să isprăvim cu copilăriile astea sentimentale! strigă Caterina supărată.

— Nu, doamnă, zise Maria Stuart, jignită în amorul ei propriu de femeie și de regină, nu! Dacă dumneavoastră ați isprăvit cu copilăriile, noi care, slavă Domnului, sîntem încă copii, abia începem. Nu-i așa, dragul meu rege? întrebă ea întorcîndu-se cu gingășie spre tînărul ei soț.

Regele nu răspunse, dar îi sărută vîrfurile degetelor trandafirii pe care i le întinse Maria.

Mînia Caterinei, care pînă atunci se abținuse, izbucni. Nu se obișnuise încă să-l trateze pe fiul ei ca pe un rege. În plus, conta pe sprijinul ducelui de Guise, care pînă atunci încă nu se pronunțase. Cuteză deci să se înfurie în mod fățiș.

— Ah, așa, zise ea după ultimele cuvinte, ușor batjocoritoare, ale Mariei. Reclam un drept și sînt luată peste picior! Cer ca ucigașul lui Henric al II-lea să fie măcar interogat și, cînd el refuză să se justifice, i se aprobă tăcerea, ba mai mult, este lăudat! Ei bine, pentru că lucrurile merg astfel, să lăsăm deoparte orice rezervă lașă și jumătățile de măsură! Mă constitui acuzatoarea contelui de Montgommery! Regele va refuza să-i facă dreptate mamei sale fiindcă îi este mamă! Îl vom-asculta pe conetabil, o vom asculta, dacă va fi nevoie, chiar și pe doamna de Poitiers! Adevărul va ieși la iveală și dacă Statul are secrete care vor fi compromise în această treabă, vom avea judecători care știu să păstreze secretele. Dar moartea unui rege, asasinat mișelește în prezența întregului popor, va fi cel puțin răzbunată.

În timpul acestei ieșiri a reginei-mame, pe buzele lui Gabriel rătăcea un surîs trist și resemnat.

«... În sfîrșit, îl va iubi, apoi îl va ucide
Doamna regelui...»

Da, prezicerea, pînă acum atît de exactă, avea să se împlinească într-o bună zi! Caterina îl va condamna și-l va omorî pe cel pe care-l iubise odinioară! Gabriel se aștepta la asta și era gata.

Totuși florentina, judecînd că mersese cam prea departe, se opri un moment și, întorcîndu-se cu cea mai mare grație spre ducele de Guise, care continua să tacă, zise:

— Dumneavoastră nu spuneți nimic, domnule de Guise? Sînteți de aceeași părere cu mine, nu-i așa?

— Nu, doamnă, zise încet Însemnatul, nu, nu sînt de aceeași părere cu dumneavoastră, mărturisesc, și iată de ce nu spun nimic.

— Ah! Deci și dumneata ești împotriva mea! zise Caterina cu voce surdă și amenințătoare.

— De data asta regret, doamnă, zise ducele de Guise. Ați văzut totuși că pînă acum am fost de partea dumneavoastră și că, în ce-i privește pe conetabil și pe doamna de Valentinois, am avut aceleași vederi ca și dumneavoastră.

— Da, pentru că le serveau pe ale dumitale, murmură Catreina. Abia acum văd asta, dar e prea tîrziu.

— În ce-l privește pe domnul de Montgommery, continuă liniștit Însemnatul, nu vă pot împărtăși sentimentele, doamnă. Mi se pare cu neputință să-l faci răspunzător de un accident cu totul întîmplător pe un gentilom brav și cinstit. Procesul ar fi pentru el un triumf, pentru acuzatorii lui o rușine. Cît despre pericolul care ar amenința viața regilor, doamnă, dacă ați manifesta îndulgență față de o faptă pe care eu o consider mai curînd o nenorocire decît o crimă, socot că, dimpotrivă, poporul nu s-ar obișnui cu ideea că viața regilor poate fi luată chiar atît de ușor.

— Iată niște înalte maxime politice, zise cu amărăciune Caterina.

— Mie mi se par cel puțin adevărate și de bun-simț, doamnă, adăugă Însemnatul, și, pentru toate aceste rațiuni, cît și pentru multe altele, sînt de părere că ceea ce ne mai rămîne de făcut este să ne scuzăm față de domnul de Montgommery pentru arestarea sa arbitrară, rămasă din fericire secretă, din fericire mai mult pentru noi decît pentru el, și, aceste scuze odată acceptate, să-l trimitem acasă, onorabil și onorat, așa cum era ieri, cum va fi mîine, cum va fi întotdeauna.

— Minunat! zise rînjind Caterina. Și adresîndu-se brusc tînărului rege, îl întrebă: Părerea asta este, din întîmplare, și a ta, fiule?

Atitudinea Mariei Stuart, ale cărei priviri și surîs îi mulțumeau ducelui de Guise, nu-i mai îngădui lui Francisc al II-lea să șovăie.

— Da, mamă, sînt de părere că sfatul unchiului meu este cel mai bun.

— Trădezi deci memoria tatălui tău? zise Catreina cu voce tremurătoare și profundă.

— Dimpotrivă, o respect, doamnă, zise Francisc. Primul cuvînt al tatei, după rănire, a fost să nu se neliniștească domnul de Montgommery. N-a întărit el, într-unul din momentele de luciditate ale agoniei, această cerere sau mai curînd această poruncă? Îngăduiți-i, doamna, fiului să asculte de acest ordin al tatălui!

— Bine! Deci disprețuiești dorința sfîntă a mamei tale!

— Doamnă, o întrerupse ducele de Guise, dați-mi voie să vă amintesc propriile dumneavoastră cuvinte. Într-un Stat, o singură voință!

— Dar susțin, domnule, că voința unui ministru nu trebuie să vină decît după cea a regelui!

— Da, doamnă, zise Maria Stuart, dar ați adăugat că voința regelui ar putea fi întărită de persoanele care au interes să-i sporească gloria. Nimeni mai mult decît mine, soția lui, presupun că n-are acest interes. Și eu îl sfătuiesc, împreună cu unchiul meu de Guise, să

creadă mai curînd în cinstea decît în perfidia unui supus încercat şi viteaz şi să nu-şi înceapă domnia printr-o nedreptate.

— Cedezi în faţa unor astfel de păreri, fiule? zise din nou Catreina.

— Cedez în faţa glasului conştiinţei mele, mamă, răspunse tînărul rege, cu mai multă fermitate decît ar fi fost de aşteptat din partea lui.

— Este ultimul tău cuvînt, Francisc? zise Catreina. Bagă de seamă! Dacă refuzi mamei tale prima cerere pe care ţi-o adresează, dacă te arăţi încă de la început în faţa mea ca un stăpîn independent şi pentru alţii ca un instrument docil, vei domni singur sau cu fidelii tăi miniştri! Nu mă mai ocup de nimic în legătură cu tine sau cu regatul, nu-ţi mai dau nici un sfat, mă dau deoparte şi te părăsesc, fiule! Gîndeşte-te bine la asta!

— Vom deplînge această retragere, dar ne vom resemna, murmură cu voce joasă Maria Stuart, pe care doar Francisc o auzi.

Dar îndrăgostitul şi imprudentul tînăr, ca un ecou fidel al soţiei sale, repetă cu glas tare:

— Vom deplînge această retragere, dar ne vom resemna. doamnă...

— Bine... zise Caterina. Şi adăugă încet, arătîndu-l pe Gabriel: Cît despre el, mai devreme sau mai tîrziu, tot o să-mi cadă în mînă!

Furioasă, ea învălui regala şi încîntătoarea pereche şi pe ducele de Guise într-o privire de viperă, o privire însîngerată şi cumplită care prevestea toate crimele izvorîte din ambiţia Catreinei, toată sumbra istorie a celor din urmă Valois...

Apoi, cu această privire nimicitoare, ieşi fără să mai adauge un cuvînt.

IV

De Guise şi Coligny

După plecarea Caterinei de Medicis urmă un moment de tăcere. Regele părea el însuşi mirat de îndrăzneala sa. Maria, printr-o delicată intuiţie a dragostei sale, se gîndea cu oarecare spaimă la acea ultimă privire ameninţătoare a reginei-mume. În ce-l priveşte pe ducele de Guise, era încîntat că scăpase, încă din primul ceas al puterii sale, de o asociată atît de ambiţioasă şi de periculoasă. Gabriel. care prilejuise toată acea tulburare, luă primul cuvîntul:

— Sire, zise el, şi dumneavoastră doamnă, şi dumneavoastră monseniore, vă mulţumesc pentru bunele şi generoasele intenţii faţă de un nefericit pe care cerul l-a părăsit. Dar, în ciuda acestei recunoştinţe de care mi-e pătrunsă inima faţă de domnia voastră, spun: la ce bun să îndepărtezi primejdiile şi moartea de lîngă o fiinţă atît de tristă şi de pierdută ca mine? Viaţa mea nu mai serveşte la nimic şi numănui, nici măcar mie. Nu i-as fi disputat-o doamnei Catreina pentru că, de acum încolo, această viaţă e inutilă...

Şi în gîndul său adăugă cu tristeţe: «Şi pentru că într-o bună zi ar putea săvîrşi fapte şi mai mari!»

— Gabriel, zise ducele de Guise, viaţa dumitale a fost glorioasă în trecut, va fi şi mai glorioasă în viitor. Eşti un om energic cum

ar trebuie să fie mulți dintre cei care cîrmuiesc imperiile...

— Și apoi, adăugă vocea mîngîietoare și dulce a Mariei Stuart, sînteți, domnule de Montgommery, un om mare și o inimă nobilă. Vă cunosc de multă vreme și doamna de Castro si cu mine am discutat adesea despre dumneavoastră.

— In sfîrșit, zise Francisc al II-lea, serviciile dumneavoastră din trecut, domnule, mă îndreptățesc să contez pe serviciile dumneavoastră viitoare. Razboiul abia stins se poate reaprinde și eu nu vreau să lipsesc vreodată patria de un apărător pe cît de loial, pe atît de viteaz.

Gabriel asculta cu un soi de surpriză melancolică și gravă aceste vorbe bune de încurajare. Privi, rînd pe rînd, pe fiecare dintre înaltele personaje care-i adresau aceste vorbe, părînd să reflecteze adînc.

— Ei bine, da, zise el în sfîrșit, această bunătate neașteptată pe care mi-o arătați, dumneavoastră toți, care poate că ar fi trebuit să mă urîți, această bunătate îmi schimbă și sufletul și soarta. Sire, doamnă și monseniore, atîta cît voi trăi, această viață pe care mi-ați dăruit-o vă aparține! Fapta dumneavoastră mă mișcă pînă în străfundul inimii. Am fost făcut să fiu devotat, să mă sacrific, să slujesc ideile frumoase și oamenii mari. Spada, sîngele, întreaga mea ființă vă aparține. Îmi pun fără rezerve și fără întoarcere brațul în slujba acestei cauze...

Nu spuse care cauză. Dar cei care-l ascultau erau catolici prea înfocați pentru ca gîndul Reformei să le vină un singur moment în minte.

Elocventa dăruire a tînărului conte îi mișcă. Maria avea lacrimi în ochi, regele se felicită că izbutise să salveze această inimă recunoscătoare. Cît despre ducele de Guise, socotea că știe mai bine ca oricine pînă unde putea merge la Gabriel această înflăcărată virtute a sacrificiului.

— Da, prietene, îi spuse el, am nevoie de dumneata. Voi cere într-o zi, în numele Franței și al regelui, această spadă vitează pe care mi-ai făgăduit-o.

— Ea va fi gata, monseniore, astăzi, mîine, întotdeauna!

— Păstreaz-o pentru o vreme în teacă, zise ducele. Majestatea sa ți-a spus, acum e liniște, războaiele și facțiunile au fost potolite. Odihnește-te, Gabriel, și lasă să se potolească zarva iscată în jurul numelui dumitale Sînt sigur că nici unul dintre cei care au un titlu și o inimă nobilă de gentilom nu te vor acuza pentru nenorocirea întîmplată. Mai tîrziu, după un an sau doi, voi cere din nou regelui, pentru dumneata, acea funcție de căpitan al gărzilor de care n-ai încetat să fii demn.

— Ah! zise Gabriel, astea nu-s onoruri pe care să le doresc, ci prilejuri de a fi util regelui și Franței, prilejuri de a mă bate și, nu cutez s-o spun de teamă să nu vă par ingrat, prilejuri de a muri.

— Nu vorbi astfel, Gabriel. Spune-mi mai bine că, atunci cînd regele te va chema împotriva dușmanilor săi, vei răspunde de îndată la această chemare.

— In orice loc m-aș afla, monseniore.

— Bine, zise ducele, nu-ți cer altceva.

— Și eu, zise Francisc al II-lea, vă mulțumesc pentru această

încredere şi voi face în aşa fel încît să nu vă căiţi că mi-aţi acordat-o.

— Eu, adăugă Maria Stuart, vă asigur că încrederea noastră va fi pe măsura devotamentului dumneavoastră şi că veţi fi pentru noi unul dintre acei prieteni cărora nu le ascunzi nimic şi carora nu le refuzi nimic.

Tînărul conte, mai emoţionat decît ar fi vrut să şi-o mărturisească lui însuşi, se înclină şi sărută cu respect mîna pe care i-o întindea regina. Apoi strînse mîna ducelui de Guise şi, concediat printr-un gest binevoitor de rege, se retrase copleşit de mărinimia fiului acelui pe care se legase să-l urmărească şi dincolo de moarte. Întorcîndu-se acasă, Gabriel îl găsi pe amiralul de Coligny care-l aştepta. Aloyse îi spusese amiralului că stăpînul ei fusese chemat de dimineaţă la Luvru; îi mărturisise neliniştea ei şi Coligny hotărîse să rămînă pînă ce contele de Montgommery s-ar fi întors; îl primi deci pe Gabriel cu efuziune şi-l întrebă ce se întîmplase.

Gabriel, fără să intre în amănunte, îi spuse doar că după lămurirea pe care o dăduse privind deplorabila moarte a lui Henric al II-lea, fusese retrimis acasă fără să aibă de suportat nici o consecinţă.

— Nici nu se putea să fie altfel, zise amiralul, căci toată nobilimea Franţei ar fi protestat împotriva unei bănuieli care ar fi pătat bunul nume al unuia dintre cei mai demni reprezentanţi ai ei.

— Să nu mai discutăm despre asta, zise Gabriel cu tristeţe. Mă bucur că vă văd, domnule amiral. Ştiţi că eu aparţin, cu inima, partidului reformaţilor. V-am spus-o şi v-am şi scris-o. Pentru că socotiţi că nu voi face de ruşine cauza dumneavoastră, accept să intru în rîndurile reformaţilor.

— O veste bună şi care vine la vreme! zise amiralul.

— Mi se pare totuşi că, în interesul partidului dumneavoastră, va fi poate bine să ţinem o vreme secretă aderarea mea. Aşa cum mi-a arătat mai adineauri domnul de Guise, larma iscată în jurul numelui meu trebuie să fie pentru o vreme evitată. Această întrîziere îmi convine, dealtfel, şi pentru unele îndatoriri pe care le mai am de îndeplinit.

— Vom fi întotdeauna mîndri să te socotim printre ai noştri, zise amiralul. Prinţul de Conde'. La Renaudie, baronul de Castelnau te şi cunosc şi te apreciază la justa dumitale valoare.

— Mă tem, vai, să nu exagereze; căci această valoare este destul de neînsemnată.

— Nu, nu, zise Coligny, au dreptate să te socotească un om de preţ. Dealtfel, continuă el coborîndu-şi vocea, poate că vom avea în curînd prilejul să-ţi punem la încercare zelul...

— Într-adevăr? zise Gabriel surprins. Domnule amiral, puteţi conta pe mine; cu anumite rezerve pe care vi le voi aduce la cunoştinţă.

— Cine nu le are pe ale sale? zise amiralul. Dar ascultă, Gabriel, cel care a venit să te vadă astăzi nu e numai un prieten, ci şi un calvinist înfocat. Am vorbit despre dumneata cu prinţul şu cu La Renaudie. Chiar înainte de aderarea dumitale definitivă la principiile noastre, te socoteam un ajutor de preţ, un om de o cinste exemplară.

— Am într-adevăr această calitate, zise Gabriel. Puteţi fi siguri, dacă nu de ajutorul, cel puţin de cuvîntul meu.

— Așa că am hotărît să n-avem secrete față de dumneata, zise amiralul. Vei fi ca unul dintre șefi, inițiat în toate planurile noastre, și nu vei avea altă răspundere decît să taci. Nu ești ca ceilalți oameni, și față de oamenii de excepție trebuie să te porți în mod excepțional. Pentru început, să știi un lucru: proiectele care ți-au fost dezvăluite la adunarea din piața Maubert vor fi concretizate astăzi. Slăbiciunea regelui, obrăznicia familiei de Guise, persecuțiile care s-au îndesit, totul ne cere să trecem la acțiune și vom trece...

— Iertare, domnule amiral, îl întrerupse Gabriel. V-am spus că nu mă pot dărui cauzei dumneavoastră decît cu anumite limite. Francisc al II-lea, Maria Stuart și chiar ducele de Guise m-au ajutat cu generozitate. Nu pot să le trădez încrederea, după cum nu vă pot trăda nici pe dumneavoastră. Ingăduiți-mi deci să mă abțin de la orice acțiune.

Domnul de Coligny reflectă un minut, apoi spuse:

— După cîte înțeleg, ceri să nu fii deocamdată amestecat în conspirația noastră împotriva autorității regale. Fie! Fă cum vrei! Urmează-ne sau rămîi deoparte! Vei afla întotdeauna, fie prin scrisori, fie printr-un mesager, cînd și cum avem nevoie de dumneata, iar dumneata vei proceda cum vei crede de cuviință. Dacă vei veni, vei fi binevenit; dacă vei lipsi, nimeni nu-ți va reproșa nimic. Iată ce s-a hotărît, în ce te privește, între șefii partidului nostru, chiar înainte ca aceștia să fie preveniți de poziția dumitale. Mi se pare că poți accepta asemenea condiții.

— Le accept și vă mulțumesc, zise Gabriel.

V

Rapoarte și denunțuri

Trecură șapte sau opt luni fără mari evenimente, nici pentru eroii acestei cărți, nici pentru cei ai istoriei. Dar în acest interval de timp se pregăteau lucruri grave. Pentru a le cunoaște n-avem decît sa poposim în ziua de 25 februarie 1560 în locul unde se află întotdeauna veștile, adică în cabinetul domnului locotenent de poliție, care atunci se numea domnul de Braguelonne. Deci, în seara zilei de 25 februarie 1560, domnul de Braguelonne, așezat cu nepăsare în marele său fotoliu de piele de Cordoba, asculta raportul jupînului Arpion, unul dintre secretarii săi.

Jupînul Arpion citea: «Astăzi, faimosul hoț Gilles Rose a fost arestat în marea sală a palatului în timp ce tăia capătul cordonului cu franjuri de aur al unul canonic de la Sfînta Capelă».

— Al unui canonic de la Sfînta Capelă! Ca să vezi! strigă domnul de Braguelonne.

— Lucru nelegiuit! zise jupînul Arpion.

— Și dibaci! adăuga locotenentul de poliție, foarte dibaci! Căci un canonic este bănuitor. Iți voi spune imediat, jupîne Arpion, ce trebuie făcut cu acest pungaș viclean. Să trecem mai departe.

«Domnișoarele din strada du Grand-Heulem, continuă Arpion, s-au răzvrătit pe față...»

— Şi de ce mă rog?

— Ele pretind că ar fi adresat regelui o jalbă ca să rămînă şi pe mai departe în locuinţa lor, dar că pînă să vină răspunsul s-au luat la harţă cu paza...

— Vai, ce caraghios, spuse rîzînd domnul de Braguelonne. Să se facă repede ordine în treaba asta. Bietele fete! Altceva?

Jupînul Arpion citi:

«Domnii deputaţi de la Sorbona, înfăţişîndu-se, la Paris, doamnei prinţese de Conde, ca s-o determine să nu mai mănînce carne în postul Paştelui, au fost primiţi cu zeflemele de domnul de Sechelles, care le-a spus, printre alte jigniri, că-i iubea ca pe un cui în nas şi că nu se găsiseră alţi trimişi mai de soi decît nişte viţei ca ei...»

— Eh! Lucrul e grav! zise locotenentul de poliţie ridicîndu-se. Să refuzi să posteşti şi s-i insulţi pe domnii ăia de la Sorbona! Asta-ţi sporeşte contul, doamnă de Conde, şi cînd îţi vom înfăţişa lista... Asta-i tot, Arpion?

— Pentru astăzi, da. Dar monseniorul nu mi-a spus ce trebuie să fac cu Gilles Rose?

— Uite, spuse domnul de Braguelonne, să-l scoţi din temniţă odată cu cei mai dibaci pungaşi şi hoţi de buzunare pe care ai să-i găseşti laolaltă cu el şi să-i duci pe toţi aceşti amăriţi la Blois, unde vreau ca, la serbarea ce se pregăteşte în cinstea regelui, s-o distreze pe majestatea sa arătîndu-şi îndemînarea şi dibăcia.

— Dar, monseniore, dacă şterpelesc de-adevăratelea obiectele luate în glumă?

— Vor fi spînzuraţi.

În acel moment un uşier intră şi anunţă:

— Domnul Inchizitor.

Jupînul Arpion n-aşteptă să i se spună să iasă. Salută cu respect şi o şterse. Cel care intra era într-adevăr un personaj important şi de temut. La titlurile sale obişnuite de doctor la Sorbona şi de canonic de Noyon, adăuga frumosul titlu de Mare Inchizitor al Credinţei din Franţa. Aşa că pentru a avea un nume la fel de răsunător ca şi titlul îşi spunea Democharès, deşi se numea pur şi simplu Antoine de Mouchy.

— Ei bine, domnule locotenent de poliţie? îl întrebă Marele Inchizitor.

— Ei bine, domnule Mare Inchizitor? îl întrebă locotenentul de poliţie.

— Ce mai e nou prin Paris?

— Tocmai mă pregăteam să-ţi adresez aceeaşi întrebare.

— Asta înseamnă că nu e nimic, zise Démocharès cu un oftat adînc. Ah! Vremurile sînt aspre. Nu se întîmplă nimic. Nici cel mai mic complot! Nici cel mai mărunt atentat! Ce laşi sînt huguenoţii ăştia! Meseria noastră e pe ducă, domnule de Braguelonne!

— Nu, nu! răspunse cu convingere domnul de Braguelonne. Nu, domniile trec, dar poliţia rămîne.

— Totuşi, reluă cu amărăciune domnul de Mouchy, vezi unde a dus descinderea dumitale la acei reformaţi din strada des Marais? Surprinzîndu-i la masă în toiul Cinei lor de Taină, năgăjduiai să-i

surprinzi mîncînd carne de porc în loc de miel, așa cum ne-au anunțat. Nu ni s-a adus din această grozavă expediție decît o biată găină împănată. Crezi că asta, domnule locotenent de poliție, face multă cinste instituției dumitale?

— Nu izbutești întotdeauna, zise domnul de Braguelonne înțepat. Dumneata ai fost mai fericit în afacerea cu avocatul ăla din piața Maubert, cu acel Trouillard, mi se pare? Te așteptai totuși la minuni...

— Așa e, zise, demn de milă, Démocharès.

— Socoteai să dovedești, limpede ca lumina zilei, urmă domnul de Braguelonne, că acel Trouillard își dăduse fetele pe mîna coreligionarilor săi, și iată că martorii, pe care i-ai plătit atît de scump, ah! ah! ah! retractează brusc totul și te fac de rușine.

— Trădătorii! murmură de Mouchy.

— În plus, continuă locotenentul de poliție, am primit rapoartele chirurgilor și ale moașelor: s-a stabilit cum nu se poate mai limpede că virtutea celor două fete nu suferise nici cea mai mică atingere.

— E o infamie! mormăi Démocharès.

— O afacere care a dat greș, domnule Inchizitor. O afacere care a dat greș: repetă domnul de Braguelonne cu maliție.

— Ei, strigă nerăbdător Démocharès, dacă afacerea a dat greș, a fost din vina dumitale.

— Cum din vina mea? zise stupefiat locotenentul de poliție.

— Păi sigur. Te-ai oprit la rapoarte, la retractări, la neghiobii! Ce importanță au acele dezmințiri? Trebuiau urmăriți imediat, și chiar dacă nu s-ar fi întîmplat nimic, acei nelegiuiți de calviniști să fi fost acuzați!

— Cum! Fără probe?

— Da! Și condamnați!

— Fără crime?

— Da! Și spînzurați!

— Fără judecată?

— Da, de o sută de ori da! Fără judecată, fără crime, fără probe!

— Dar ce urlete și ce furie s-ar fi dezlănțuit împotriva noastră!

— Ah! Asta și așteptam! zise Démocharès triumfător. Asta e piatra de temelie a sistemului meu, domnule. Într-adevăr, unde-ar fi dus acea furie despre care vorbești? La comploturi! Unde duc comploturile? La revolte! Ce reiese din revolte? Evidența utilității funcțiilor noastre!

— Din acest punct de vedere ai dreptate... zise rîzînd domnul de Braguelonne.

— Domnule, reluă cu un aer măreț Démocharès, ține minte un principiu: ca să culegi crime, trebuie să le semeni. Persecuția este o forță.

— Eh! zise locotenentul de poliție, mi se pare că, începînd cu această domnie, n-am prea căzut în greșeala persecuției. E și dificil să ațîțăm noi mai mult decît ațîță nemulțumirile de tot felul.

— Dar nici nu s-a făcut nimic în acest sens! zise cu un oarecare dispreț Marele Inchizitor.

— Ei cum, socoți zadarnice perchezițiile, atacurile și prădăciunile zilnice la hughenoții vinovați ori nevinovați?

— Pe legea mea, le socot zadarnice, zise Démocharès; vezi bine că puțin le pasă de ele!

— Și supliciul lui Anne Dubourg, ars acum două luni în piața Grève, tot zadarnic e?

— Nu înseamnă prea mare lucru, zise Inchizitorul. Ce rezultat a avut acel supliciu! Asasinarea președintelui Minart, unul dintre judecători, și o pretinsă conspirație, ale cărei urme n-au putut fi depistate nici pînă azi. Iată ce înseamnă să faci zarvă mare!

— Dar despre ultimul edict, ce părere ai? întrebă domnul de Braguelonne, ultimul edict, care-i atacă nu numai pe hughenoți, ci pe toată nobilimea Franței? In ce mă privește, i-am și spus-o domnului cardinal de Lorena, mi s-a părut prea îndrăzneț.

— Cum! vorbești de ordonanța aceea care a suprimat pensiile?

— Nu, ci de cea care poruncește tuturor hughenoților, nobili ori oameni de rînd, să părăsească în douăzeci și patru de ore Curtea; altfel vor fi spînzurați. Ștreangul și pentru gentilomi și pentru oamenii de rînd! Fără nici o deosebire!

— Da, lucrul nu-i lipsit de îndrăzneală, zise Demochares cu un surîs de satisfacție. Acum vreo cincizeci de ani, o asemenea ordonanță ar fi ridicat toată nobilimea țării. Dar azi, vezi, nu s-a mișcat unul.

— Te cam înșeli, domnule Inchizitor, zise de Braguelonne coborîndu-și glasul, căci dacă nu se mișcă la Paris, în provincie se mișcă.

— Cum! strigă de Mouchy, ai vreo veste?

— Incă n-am, dar aștept în orice clipă.

— Și de unde?

— Din Loire.

— Și-ai trimis emisari acolo?

— N-am decît unul, dar bun.

— Unul singur! E cam riscant! zise Demochares.

— Prefer, zise de Braguelonne, să plătesc regește unul singur, dar de nădejde, inteligent și sigur, decît douăzeci de tîmpiți.

— Da, dar cine răspunde de acest om?

— Mai întîi, el cu propriul lui cap!

— Oricum, tot e riscant.

In timp ce domnul de Mouchy vorbea încă jupînul Arpion intră încetișor și-i șopti ceva la ureche stăpînului său.

— Ah! Ah! strigă triumfător locotenentul de poliție. Ei bine, Arpion, introdu-l imediat pe Lignieres... Da, în prezența domnului Inchizitor; nu e și el într-un fel de-ai noștri?

Arpion salută și ieși.

— Acest Lignieres este omul despre care-ți vorbeam; zise de Braguelonne, frecîndu-și mîinile. Ai să-l auzi. Vine din Nantes. N-avem secrete unul față de celălalt, nu-i așa? Iar eu sînt bucuros să-ți pot dovedi că metoda mea e mai bună decît oricare alta.

Aici, jupînul Arpion deschise ușa domnului Lignieres. Era chiar acel omulet slab, negricios și chel, pe care l-am mai văzut la adunarea protestanților din piața Maubert, același care-și arătase cu atîta curaj medalia republicană și care vorbise despre crini rupți și coroane călcate în picioare. Vedem deci că, dacă în vremea aceea titlul de agent provocator încă nu exista, funcția începea să se afirme.

VI

Un spion

Intrînd, Lignières îi aruncă mai, întîi lui Démochares o privire rece şi dispreţuitoare şi, după ce-l salută pe domnul de Braguelonne, rămase tăcut şi nemişcat, aşteptînd să fie întrebat.

— Sînt încîntat să te văd, domnule Lignières, zise de Braguelonne. Poţi vorbi fără teamă în faţa Marelui Inchizitor al Franţei.

— Oh! sigur, strigă Lignières cu grabă, şi dacă aş fi ştiut că mă aflu în prezenţa ilustrului Démochares, credeţi-mă, monseniore, că n-aş fi ezitat...

— Foarte bine, zise dînd din cap cu un aer aprobativ de Mouchy, evident flatat de respectul spionului.

— Haide, dă-i drumul, domnule Lignières, vorbeşte, zise locotenentul de poliţie.

— Dar poate că domnul Inchizitor nu este întru totul la curent cu ceea ce s-a petrecut la penultima adunare a protestanţilor, în La Ferte?

— Nu ştiu mare lucru, îndr-adevăr, zise Démochares.

— Atunci, dacă-mi este îngăduit, voi povesti repede, în cîteva cuvinte, faptele grave petrecute în aceste ultime zile.

Domnul de Braguelonne îi dădu, printr-un semn, încuviinţarea. Această mică întîrziere nu-i convenea locotenentului de poliţie, care era nerăbdător să afle veşti noi, dar pe de altă parte voia ca Inchizitorul să-şi dea seama de capacitatea şi de elocinţa extraordinară a agenţilor săi.

— Această primă adunare de la Ferté n-a fost prea grozavă, zise el. Nu s-au petrecut lucruri mari şi cînd eu am propus să răsturnăm pe majestatea sa şi să introducem în Franţa constituţia statelor elveţiene, nimeni n-a cutezat să mă aprobe. Adunarea a hotărît să adreseze regelui o jalbă în care să-l roage să pună capăt persecuţiilor împotriva nughenoţilor şi să-i destituie pe cei doi de Guise. Dar nu asta e important, ci că s-au organizat şi şi-au ales şefi. Alegerea căpeteniei le-a dat multă bătaie de cap. Căci şi domnul de Coligny şi prinţul de Condé au respins primejdioasa cinste pe care voiau să le-o facă hughenoţii. Era mai bine, au zis ei, să aleagă un hughenot mai puţin cunoscut, pentru ca mişcarea să-şi păstreze caracterul popular. Un pretext bun pentru proşti! Ei au luat-o de bună şi după numeroase dezbateri l-au ales în sfîrşit pe Godefroid de Barry, senior de La Renaudie.

— La Renaudie! repetă Démocharès. Da, e într-adevăr unul dintre şefii cei mai înflăcăraţi ai hughenoţilor. Îl cunosc, e un om energic şi convins.

— Acum, zise spionul, să revenim la cea de a doua adunare a noastră, care a avut loc la Nantes în 5 al lunii februarie.

— Aşa! strigară în acelaşi timp Démochares şi de Braguelonne.

Şi amîndoi se apropiară de jupînul Lignières cu o curiozitate lacomă.

— De data asta, zise Lignières, plin de importanţă, hughenoţii nu s-au mai mărginit la discursuri. Ascultaţi... După cîteva discursuri

nesemnificative, La Renaudie a luat cuvîntul și iată, în esență, ce-a spus: «Anul trecut, cînd regina Angliei a vrut să-i judece pe miniștri, la Stirling, toți supușii lor au hotărît să-i urmeze în acest oraș; această mare mișcare a fost suficientă pentru a o intimida pe regină și a o face să renunțe la pedeapsa la care se gîndea. Propun ca și în Franța să procedăm la fel: o mare mulțime de hughenoți să se îndrepte spre Blois, unde-și are acum regele reședința, să se înfățișeze acolo fără arme, ca să-i înmîneze o cerere în care să fie rugat să suprime edictele persecuției și să acorde reformaților drepturile pe care le cer; și pentru că adunările nocturne și secrete au fost calomniate, să ni se îngăduie să ne ținem adunările sub ochii autorităților.

— Fleacuri! îl întrerupse Démocharès dezamăgit. Manifestări pașnice care nu duc la nimic. Cereri! Proteste! Rugăminți! Astea sînt «teribilele» vești pe care ni le aduci, jupîne Lignières?

— Așteptați! Așteptați! zise Lignières. Cum protestanții s-au arătat plictisiți de aceste acțiuni care nu duceau la nimic, La Renaudie și-a dezvăluit proiectul la care visa de multă vreme...

— Să vedem despre ce proiect este vorba, zise Démocharès.

— Păi, zise Lignières, în timp ce atenția autorităților va fi distrasă de acea mulțime de petiționari timizi și neînarmați, care se vor apropia de tron, cinci sute de cavaleri și o mie de infanteriști, pricepeți, domnilor, o mie cinci sute de oameni înarmați se vor îndrepta în tăcere spre Blois, pe drumuri diferite, vor pătrunde în oraș, de bunăvoie sau cu forța, îi vor răpi pe rege, pe regina-mamă și pe domnii de Guise și-i vor înlocui cu prinții de sînge regal, credincioși Reformei. Iată despre ce e vorba, domnilor. Ce spuneți de asta? Cred că nu vi se mai pare un lucru neinteresant!

— Drace! Vestea e grozavă! strigă Braguelonne.

— Rămîne de văzut! Rămîne de văzut! spuse Marele Inchizitor clătinînd din cap.

— Ei! spuse domnul de Braguelonne, e ușor de ghicit că lucrurile nu se vor opri aici, că domnii de Guise se vor apăra, și că, chiar dacă majestatea sa va încredința puterea prințului de Conde, asta nu se face decît cu zarvă mare.

— Acum, știm despre ce e vorba, zise Démocharès, tot ceea ce vor întreprinde calviniștii împotriva noastră, se va întoarce împotriva lor și vor cădea ca proștii în propria lor cursă. Pun rămășag că domnul cardinal va fi mai mult decît încîntat să isprăvească odată cu dușmanii lui.

— Măcar de-ar fi așa! zise domnul de Braguelonne.

Și, adresîndu-se lui Lignières, care crescuse enorm în ochii săi, zise:

— Cît despre dumneata, domnule marchiz (căci spionul era într-adevăr marchiz), cît despre dumneata, ai adus majestății sale și Statului un neprețuit serviciu. Vei fi răsplătit după merit.

— Da, pe legea mea, zise Démocharès, meriți felicitări, domnule! Și dumitale de asemenea, domnule de Braguelonne, sincerele mele felicitări pentru felul în care ai știut să-ți alegi oameni. Domnule de Lignières, te bucuri de toată considerația mea.

— Lauda aceasta este cea mai frumoasă răsplată, domnule, zise Lignières înclinîndu-se cu modestie.

— Mi se pare mie, ori mai ai ceva de spus? întrebă de Braguelonne. S-a fixat vreun termen? Vreun loc de întîlnire?

— Se vor reuni la Blois la 15 martie, răspunse Lignières.

— La 15 martie! strigă domnul de Braguelonne. Dar nu mai sînt decît douăzeci de zile pînă atunci. Şi domnul cardinal de Lorena care se află la Blois! Încă două zile pierdute ca să-l înştiinţăm şi să primim ordinele sale!

— Dar ce triumf ne aşteaptă! zise Démocharès.

— Ia spune, dragul meu domn Lignières, zise locotenentul de poliţie, ai numele şefilor lor?

— Le am, răspunse Lignières.

— Un om de aur, zise Démocharès cu admiraţie.

Lignières îşi desfăcu puţin căptuşeala hainei, scoase o hîrtiuţă şi citi cu glas tare:

— *Lista şefilor cu numele provinciilor pe care urmează să le dirijeze: Castelnau de Chalosses — Gasconia, Mazères — Bearn, Maillé de Brèze — Poitou, La Chesnaye — Maine, Sainte-Marie — Normandia, Cocqueville — Picardia, De Ferrière-Maligny — Ile-de-France şi Champagne, Châteauvieux — Provenţa* etc. Veţi citi şi comenta această listă în linişte, domnule, zise Lignières înmînînd locotenentului de poliţie hîrtia trădării.

— Asta-i război civil în toată regulă, zise domnul de Braguelonne.

— Mai notaţi, adăugă Lignières, că în timp ce hughenoţii se vor îndrepta spre Blois, şefii provinciilor vor trebui să reprime orice mişcare în favoarea domnilor de Guise.

— Bun! Îi vom strînge ca într-o plasă, zise Démocharès frecîndu-şi mîinile. Ah, ce figură consternată ai, domnule de Braguelonne! După primul moment de surpriză, declar că, în ce mă priveşte, aş fi într-adevăr supărat dacă toată povestea asta n-ar mai avea loc.

— Dar vezi cît de puţin timp ne rămîne! zise locotenentul de poliţie. Într-adevăr, dragul meu Lignières, n-aş vrea s-o iei drept repros, dar din 5 februarie şi pînă acum ai fi putut să mă previi...

— Cînd şi cum? zise Lignières. Am fost însărcinat de La Renaudie cu mai bine de douăzeci de comisioane pe care a trebuie să le îndeplinesc tocmai ca să pot culege aceste preţioase informaţii; ca să vă scriu o scrisoare sau să trimit un mesager, ar fi însemnat să isc bănuieli.

— Ai dreptate! zise domnul de Braguelonne. Să vorbim mai bine nu de ceea ce s-a făcut sau nu, ci de ceea ce e de făcut. N-ai nimic de spus despre prinţul de Condé? Nu era cu voi la Nantes?

— Era, răspunse Lignières. Dar înainte de a lua o hotărîre, dorea să-i vadă pe Chaudieu şi pe ambasadorul englez şi a spus că în acest scop îl va însoţi pe La Renaudie la Paris.

— Deci va veni la Paris? La Renaudie va veni aici?

— Da, cred că a şi sosit, zise Lignières.

— Şi unde locuieşte? întrebă domnul de Braguelonne cu grabă.

— Asta n-o ştiu. Am întrebat unde l-aş putea găsi pe şeful nostru dacă aş avea să-i comunic ceva, dar mi s-a indicat un mijloc indirect de corespondenţă. Sigur că La Renaudie nu vrea să-l compromită pe prinţ...

— Iată un lucru supărător, zise locotenentul poliţiei. Trebuie să le luăm urma.

În acel moment jupînul Arpion intră din nou, cu pasul lui uşor şi misterios.

— Ce mai este, Arpion? zise cu nerăbdare domnul de Braguelonne. Ştii bine că sîntem ocupaţi cu treburi importante, ce dracu!

— Nici nu mi-aş fi permis să intru cu vreun lucru fără importanţă, răspunse Arpion.

— Hai spune, ce este? Spune repede şi tare. Sîntem între noi...

— Un anume Pierre Des Avenelles... zise Arpion.

De Braguelonne, Democharès şi Lignières îl întrerupseră pe Arpion cu acelaşi strigăt: «Pierre Des Avenelles!»

— E avocatul acela din strada des Marmousets care-i găzduieşte de obicei pe reformaţi la Paris, zise Democharès.

— Şi pe a cărui casă stau de multă vreme cu ochii aţintiţi, zise de Braguelonne. Dar omuleţul este şiret şi prudent şi-mi dejoacă întotdeauna supravegherea. Ce vrea, Arpion?

— Să vorbească de îndată cu dumneavoastră, monseniore, zise secretarul. Mu s-a părut înfricoşat.

— Asta nu ştie nimic, zise Lignières cu oarecare gelozie. Dealtfel, adăugă el cu dispreţ, este un om cinstit.

— Să vedem! Să vedem! zise Marele Inchizitor (astea erau cuvintele lui preferate).

— Arpion, rosti de Braguelonne, introdu-l de îndată pe acest om.

— Imediat, monseniore, răspunse Arpion ieşind.

— Iertare, dragul meu marchiz, continuă de Braguelonne adresîndu-se lui Lignières, acest Des Avenelles te cunoaşte şi vederea dumitale neaşteptată ar putea să-l tulbure. Ai deci amabilitatea să treci în cabinetul lui Arpion, la capătul acestui culoar. Te voi chema de îndată ce vom fi terminat. Dumneata rămîi, domnule Inchizitor. Prezenţa dumitale impunătoare nu poate să ne fie decît utilă.

— Fie, rămîn, ca să te ajut, zise satisfăcut Democharès.

— Eu o şterg, zise Lignières. Dar amintiţi-vă ce vă spun, domnule de Braguelonne: n-o să scoateţi mare lucru de la acest Des Avenelles. Un biet amărît!

— Vom face cum e mai bine. Hai, du-te du-te, dragul meu Lignières, iată-l pe omul nostru.

Lignières abia avu vreme să dispară şi în cabinet îşi făcu apariţia un om palid şi agitat, adus aproape pe sus de jupînul Arpion.

Era avocatul Pierre Des Avenelles pe care l-am văzut împreună cu Lignières, la adunarea din piaţa Maubert, şi care obţinuse, dacă ne amintim, un succes considerabil cu discursul lui cuminte şi aşezat.

VII

Un delator

În ziua aceea lui Des Avenelles îi pierise toată bravura. După ce-i salută pînă la pămînt pe Democharès şi pe Braguelonne, spuse cu voce tremurătoare:

— Mă aflu, desigur, în prezenţa domnului locotenent al poliţiei...

— Şi a domnului Mare Inchizitor al Credinţei, adăugă de Braguelonne arătîndu-l pe de Mouchy.

— Oh! Iisuse! strigă bietul Des Avenelles pălind şi mai mult. Domnilor. aveţi în faţa dumneavoastră un vinovat, un foarte mare vinovat. Pot nădăjdiu să fiu iertat? Oare o mărturisire sinceră numi poate micşora greşeala? Domnul de Braguelonne văzu pe loc cu ce fel de om avea de-a face.

— Nu-i de ajuns să mărturiseşti, spuse acesta cu o voce aspră, ci trebuie să şi dregi ce-ai făcut.

— Oh, dac-aş putea, aş face-o, monseniore!

— Ai putea, continuă locotenentul de poliţie, dacă ne-ai da unele informaţii...

— Voi încerca să vi le dau, zise avocatul, cu vocea gîtuită.

— Să vedem ce ne poţi spune, zise de Braguelonne, fiindcă de fapt noi ştim aproape tot...

— Cum? Ştiţi?

— Tot. Şi la strîmtoarea în care te afli, căinţa dumitale tîrzie n-o să-ţi mai poată salva capul.

— Salva capul? Cum? Mi-e în primejdie capul? Totuşi, am venit...

— Prea tîrziu, zise nemilos de Braguelonne. Nu ne mai poţi fi util, ştim dinainte ceea ce ai putea să ne dezvălui.

— Iertaţi-mi întrebarea, dar ce ştiţi?

— Ştim, de pildă, că dumneata eşti unul dintre acei eretici blestemaţi, zise cu voce tunătoare Démocharès intervenind.

— Vai, vai, din păcate aşa e! răspunse Des Avenelles. Da, sînt hughenot. Dar mă voi lepăda de credinţa lor, monseniore, dacă-mi cruţati viaţa. Credinţa protestanţilor e prea primejdioasă. Revin la slujba catolicilor.

— Mai ştim că găzduieşti hughenoţi...

— N-aţi descoperit nici unul la nici una din percheziţii, zise repede avocatul.

— Da, răspunse de Braguelonne, ai probabil vreo ieşire secretă, vreun coridor ascuns, vreo uşă neştiută care dă afară. Dar într-una din zilele astea o să-ţi dărîmăm cocioaba pînă-n temelie şi-o să dăm noi de secretul ei.

— Vi-l spun eu singur, zise avocatul. Căci recunosc, monseniore, că uneori am găzduit şi hughenoţi. Plătesc bine, iar procesele îmi aduc atît de puţin! Trebuie să trăiesc şi eu! Dar asta n-o să se mai întîmple şi dacă mă lepăd de credinţa lor nici un hughenot nu va mai cuteza, socot, să vină să bată la uşa mea.

— Ştim de asemenea, continuă Démocharès, că ai luat adesea cuvîntul în adunările protestanţilor.

— Adevărat, zise jalnic Des Avenelles. Dar am propovăduit întotdeauna moderaţia. Şi, cutezînd să ridice ochii către cele două înalte personaje, adăugă: Dar, iertare, mi se pare că nu ştiţi chiar tot, căci nu-mi vorbiţi decît despre mine în loc să mă întrebaţi lucruri mult mai importante... Văd, de pildă, că nu ştiţi...

— Te înşeli, zise locotenentul de poliţie, şi-ţi vom dovedi contrariul.

Démocharès îi făcu semn să bage de seamă.

— Te înţeleg, domnule Inchizitor, îi zise. Pot să-i destăinui acestui om unele lucruri, avînd în vedere că n-o să mai iasă multă vreme de aici.

— Cum să nu mai ies de aici? strigă cu spaimă Pierre Des Avenelles.

— N-ai să mai ieşi, zise domnul de Braguelonne cu calm. Îţi închipui că, sub pretextul că vrei să ne faci dezvăluiri, vii aici ca să afli ce ştim şi sa te duci să le spui apoi totul complicilor dumitale? Nu, dragul meu domn, si din acest moment eşti prizonierul nostru.

— Prizonier! repetă Des Avenelles abătut. Apoi, după ce se gîndi o vreme, luă o hotărîre. Ei bine, la urma urmelor fie şi aşa! Sînt mai în siguranţă aici decît la mine acasă, în mijlocul comploturilor lor. Şi, fiindcă tot o să rămîn aici, aţi putea, domnule locotenent de poliţie, să binevoiţi a-mi răspunde la unele întrebări? Părerea mea e că nu sînteţi informat pe cît credeţi şi că voi găsi mijlocul de a vă dovedi buna-credinţă şi cinstea mea.

— Hm! Mă îndoiesc, zise de Braguelonne.

— Mai întîi, ce ştiţi, monseniore, despre ultimele adunări ale hughenoţilor?

— Vorbeşti de cea de la Nantes? zise locotenentul.

— A, ştiţi despre asta! Ei bine, să vorbim despre ea. Ce s-a petrecut acolo?

— Faci aluzie la conspiraţia pusă la cale?

— Da, şi văd că nu mai am mare lucru să vă mai spun despre asta. Conspiraţia asta...

— Are ca scop să-l răpească pe rege, să-i înlocuiască pe domnii de Guise cu prinţi protestanţi, să convoace Statele Generale. Totul e poveste veche, dragul meu domn Des Avenelles, care datează din 5 februarie.

— Şi hughenoţii care se cred atît de siguri de secretul lor! strigă avocatul. Sînd pierduţi! Apoi, după o pauză: Dar pe şefii complotului îi cunoaşteţi?

— Şefii secreţi sau oficiali? Şefii secreţi sînt prinţul de Condé şi amiralul. Şefii oficiali sînt La Renaudie, Castelnau, Mazères şi mulţi alţii. Enumerarea ar fi prea lungă. Ţine, iată lista cu numele lor şi al provinciilor pe care trebuie să le ridice.

— O, Doamne! Cît de abilă este poliţia şi cît de nebuni conspiratorii! strigă Des Avenelles. Nu pot deci să vă dau cea mai mică informaţie? Ştiţi măcar unde sînt acum prinţul de Condé şi La Renaudie?

— La Paris, amîndoi!

— E cumplit. Nu-mi mai rămîne decît să-mi încredinţez sufletul în mîinile Domnului. Totuşi încă un cuvînt; unde anume la Paris? Domnul de Braguelonne nu răspunse imediat, dar privirea lui pătrunzătoare şi clară păru că vrea să sondeze sufletul şi ochii lui Des Avenelles. Acesta, abia răsuflînd, repetă întrebarea: Ştiţi, monseniore, unde anume se află la Paris prinţul de Condé şi La Renaudie?

— O să-i găsim fără nici o greutate, zise de Braguelonne.

— Deci încă nu i-aţi găsit! strigă avocatul încîntat. Ah! Domnul fie lăudat! Trădîndu-i, pot să-mi cîştig iertarea! Ştiu eu, monseniore, unde sînt!

Ochii lui Démocharès străluciră, dar locotenentul de poliţie îşi ascunse bucuria.

— Unde? zise el pe cel mai indiferent ton cu putinţă.

— La mine, domnilor, la mine! răspunse mîndru avocatul.

— Știam, spuse liniștit domnul de Braguelonne.
— Ce? Cum? Știați? strigă Des Avenelles pălind.
— Sigur! Dar am vrut să te încerc să văd dacă ești de bună-credință. Haide! E bine! Sînt mulțumit de dumneata! Deși cazul dumitale e destul de grav. Să dai adăpost unor asemenea vinovați...
— Ești la fel de vinovat ca și ei! zise sentențios Démocharès.
— Oh, nu vorbiți astfel, domnule; mă îndoiam de primejdia către care alergam. Apoi, de cînd cunosc înfricoșătoarele planuri ale oaspeților mei, aproape că nu mai trăiesc. Ar trebui să știți că n-am fost la adunarea de la Nantes. Cînd prințul de Conde și seniorul de La Renaudie au venit la mine, la începutul acestei săptămîni, credeam că primesc niște simpli reformați, nu niște conspiratori. Mi-e groază de conspiratori și de conspirații. Să expună astfel, fără știrea sa, un biet om care nu le-a făcut decît bine! Dar oamenii mari au procedat întotdeauna astfel!
— Cum!? zise domnul de Braguelonne, care se socotea un foarte mare personaj.
— Vorbesc de șefii Reformei! se grăbi să spună avocatul. Mai întîi, mi-au ascuns totul. Ziua șușoteau împreună, noaptea scriau. Cînd îi căutai, primeau vizite. Am pîndit, am ascultat. Ghicind despre ce e vorba, s-au crezut obligați sa-mi mărturisească despre adunarea de la Nantes, despre conspirație, despre tot ceea ce știți. Dar de cînd cu această descoperire, nu mai dorm, nu mai mănînc, nu mai trăiesc. De fiecare dată cînd intră cineva în casă, îmi închipui că au venit să mă ia și să mă tîrască în fața judecătorilor. Noaptea, în rarele mele momente de somn zbuciumat, nu visez decît tribunale, eșafod, călăi. Mă trezesc scăldat într-o sudoare rece și nu mai pot adormi pentru nimic în lume gîndindu-mă la riscurile pe care mi le asum...
— Riscurile pe care ți le asumi? zise de Braguelonne. Păi, mai întîi, închisoarea...
— Pe urmă tortura, zise Démocharès.
— Apoi, probabil, spînzurătoarea, adăugă locotenentul de poliție.
— Poate rugul, continuă Marele Inchizitor.
— Dacă nu cumva roata, zise de Braguelonne.
— Întemnițat! Torturat! Spînzurat! Ars! Tras pe roată! exclama la fiecare replică a celor doi jupînul Des Avenelles, ca și cum ar fi îndurat fiecare dintre supliciile care i se enumerau.
— Drace, ești avocat, cunosti legea, zise de Braguelonne.
— O știu prea bine! strigă Des Avenelles. Așa că, după trei zile de spaimă, n-am mai putut să rabd, am simțit că un astfel de secret era o provară prea grea pentru mine și am venit să vi-l încredințez, domnule locotenent de poliție.
— E mult mai sigur, zise de Braguelonne, și deși dezvăluirea dumitale nu ne e de prea mare folos, o să ținem totuși seama de bunăvoința dumitale.
Discută cîteva clipe în șoaptă cu Inchizitorul care păru să-l facă să ia, nu fără oarecare greutate, o hotărîre.
— Înainte de orice, vă cer, le zise Des Avenelles rugător, să nu mă dați de gol față de vechii mei... complici, cei care l-au masacrat pe președintele Minard și care ar putea face și cu mine la fel...
— Nu te vom trăda, fii liniștit, zise locotenentul de poliție.

— Mă vîrîţi în temniţă, nu-i aşa? zise des Avenelles cu un aer umil şi temător.

— Nu, poţi să te întorci chiar acum acasă, răspunse de Braguelonne.

— Adevărat? Atunci vreţi să-i înhăţaţi pe oaspeţii mei...

— Cîtuşi de puţin. Vor fi la fel de liberi ca şi dumneata...

— Cum aşa? întrebă Des Avenelles stupefiat.

— Ascultă-mă, zise de Braguelonne cu autoritate, şi bagă-ţi bine în cap ce-ţi spun. Ai să te întorci imediat acasă, ca nu cumva o absenţă lungă să iste vreo bănuială. Nu vei sufla un cuvînt oaspeţilor dumitale nici despre temerile dumitale, nici despre secretele lor. Vei lucra şi-i vei lăsa să lucreze ca şi cum n-ai fi intrat azi în acest cabinet. Pricepi? Nu te opune la nimic şi nu te mira de nimic. Lasă-i să facă ce vor.

— E mai uşor aşa, zise Des Avenelles.

— Dacă, adăugă de Braguelonne, o să avem nevoie de unele informaţii, o să ţi le cerem pe ascuns sau o să te chemăm aici; dacă socotim necesară vreo descindere în casa dumitale, să fii pregătit să ne dai o mînă de ajutor.

— Pentru că m-am apucat de treaba asta, o s-o duc pînă la capăt, zise cu un oftat Des Avenelles.

— Bine. În încheiere, încă un cuvînt. Dacă lucrurile se petrec în aşa fel încît să ne convingem că ne-ai ascultat, eşti iertat. Dacă bănuim că ţi-a scăpat cea mai mică indiscreţie, vei fi primul şi cel mai straşnic pedepsit.

— Vei fi ars la foc mic! zise Démocharès cu vocea lui lugubră şi profundă.

— Totuşi... voi să spună avocatul care tresări.

— Gata, zise de Braguelonne. Ai priceput? Adu-ţi aminte ce ţi-am spus... Cu bine!

Îi făcu un semn poruncitor din mînă. Prudentul avocat ieşi răsuflînd uşurat.

După plecarea lui, între locotenentul de poliţie şi Marele Inchizitor se lăsă un moment tăcerea.

— Ţi-am făcut voia, zise în sfîrşit cel dinţîi. Dar mărturisesc că am unele îndoieli în privinţa acestui fel de a proceda.

— Nu, totul e cît se poate de bine, zise Démocharès. Vreau ca afacerea asta să-şi urmeze cursul şi pentru asta să fim atenţi să nu trezim bănuielile complotiştilor. Ei îşi închipuie că păşesc în siguranţă, în timp ce noi le urmărim toate mişcările. E minunat! O asemenea ocazie prîn care să îngrozim de moarte erezia nu ni se va mai prezenta nici peste douăzeci de ani. Cunosc în privinţa asta părerile eminenţei-sale cardinalul de Lorena.

— Ce ne rămîne totuşi de făcut?

— Dumneata, zise Democharès, vei rămîne la Paris, îi vei supraveghea, prin Lignieres şi Des Avenelles, pe cei doi şefi ai conspiraţiei. Într-un ceas, eu plec la Blois şi-l înştiinţez pe domnul de Guise. Cardinalului îi va fi la început puţin frică, dar însemnatul se află lîngă el şi, după ce vor reflecta, vor fi încîntaţi. E treaba lor să strîngă în cincisprezece zile, fără zarvă, în jurul regelui, toate forţele de care pot dispune. Hughenoţii nu vor bănui nimic. Vor

cădea grămadă sau unul cîte unul în capcana întinsă. Îi vom avea în mînă şi-i vom măcelări pînă la unul.

Marele Inchizitor începu să se plimbe cu paşi mari prin cameră, frecîndu-şi bucuros mîinile.

— Deie Domnul, zise de Braguelonne, să nu ni se pună nici o piedică neprevăzută în faţa acestui măreţ plan al nostru!

— Imposibil! zise Démochares. Îi avem în mînă! Cheamaă-l, te rog, pe Lignières să isprăvească ce are de spus ca să-i pot şi eu raporta, mai departe, cardinalului de Lorena. Socot de pe acum erezia ca şi moartă. Ii vom măcelări pînă la unul!

VIII

Rege şi regină, copii

Străbătînd cu gîndul două zile şi patruzeci de leghe, să pătrundem în ziua de 27 februarie, în splendidul castel de la Blois unde se stabilise, pentru o vreme, Curtea. În ajun fusese mare serbare şi veselie la castel, serbare rînduită de domnul Antoine de Baïf, poetul, cu lupte cu lancea, balete şi alergări.

Aşa că în acea dimineaţă tînărul rege şi tînăra regină, în cinstea cărora fusese organizată serbarea, se sculară mai tîrziu ca de obicei şi puţin obosiţi după atîta distracţie. Din fericire, în ziua aceea nu era prevăzută nici o recepţie. Aşa că leneveau amîndoi în pat, discutînd despre lucrurile frumoase pe care le admiraseră în ajun.

— În ce mă priveşte, spunea Maria Stuart, mi se pare că aceste distracţii sînt cele mai frumoase din lume.

— Da, zise Francisc al II-lea, mai ales baletele. Mărturisesc însă că sonetele şi madrigalurile mi s-au părut puţin cam lungi.

— O! strigă Maria Stuart, dimpotrivă, erau foarte galante şi spirituale.

— Dar veşnic elogioase, draga mea. Nu-i chiar aşa de amuzant să-i tot auzi pe toţi lăudîndu-te de dimineaţă pînă seara; adaugă la asta că domnii de Baif şi de Maisonfleur şi-au presărat mieroasele lor discursuri cu prea multe cuvinte latineşti pe care nu le pricep întotdeauna.

— Dar asta e de foarte bun-gust, sire, zise Maria.

— Tu eşti deşteaptă, Maria! zise regele suspinînd. Faci versuri şi înţelegi latina din care eu n-am putut niciodată învăţa o iotă.

— O, sire, nouă, femeilor, ne e dat să ne cultivăm, după cum vouă bărbaţilor vă sînt hărăzite armele şi luptele.

— Ei, zise Francisc al II-lea, mărturisesc că mi-ar plăcea să fiu şi eu tot atît de instruit ca tine şi ca fratele meu Carol.

— Fiindcă veni vorba de fratele tău Carol, îl întrerupse Maria, l-ai observat ieri în alegoria *Credinţa apărată de cele trei virtuţi teologice?*

— Da, zise regele, făcea pe unul din cavalerii care înfăţişau virtuţile, parcă Mila...

— Tocmai, zise Maria, ei bine, ai văzut, sire, cu ce furie lovea în capul Ereziei?

— Da, într-adevăr, cînd ea a înaintat în mijlocul flăcărilor, unduindu-se cu acel trup ca de şarpe... Carol îşi cam ieşise din fire...

— Ia spune-mi, sire, zise regina, cu cine ţi s-a părut că seamănă acel cap al Ereziei?

— Dacă nu mă înşel, zise Francisc al II-lea, parcă aducea cu domnul de Coligny, nu-i aşa?

— Ce aducea, că era leit domnul de Coligny.

— Ai văzut ce se mai bucura cardinalul? Dar surîsul mamei l-ai văzut?

— Era aproape înfricoşător! zise tînăra regina. Ascultă, Francisc, ştii că maică-ta era aproape frumoasă ieri în rochia aia de aur şi cu vălul acela de mătase cafenie? Dar cam prea înzorzonată!

— Lasă, zise regele, am să poruncesc şi pentru tine o rochie asemănătoare la Constantinopol şi un văl la fel de frumos ca al mamei.

— Oh, mulţumesc, dragul meu rege. Nu rîvnesc soarta surorii noastre, Elisabeta a Spaniei, care se spune că nu pune niciodată de două ori aceeaşi rochie. Totuşi, n-aş vrea ca vreo femeie din Franţa, fie chiar mama ta, să pară cuiva, şi mai ales ţie, mai frumos gătita decît mine.

— Eh, ce importanţă are? zise regele, tot tu vei fi întotdeauna cea mai frumoasă.

— Ieri nu ţi-am părut că-s cea mai frumoasă, zise Maria bosumflîndu-se, căci după dansul cu luminarea pe care l-am dansat, nu mi-ai spus un singur cuvînt. Cred că nu ţi-a plăcut...

— Cum! strigă Francisc. Dar ce-aş mai fi putut spune, Dumnezeule? Nu te complimenta toată lumea de la Curte? Nu te slăveau toţi? Du Bellay pretindea că nici n-aveai nevoie de luminare, ca celelalte doamne, că ochii tăi erau de ajuns ca să-ţi lumineze chipul. Maisonfleur chiar se şi speriase de felul cum scînteiau, pretinzînd, vai, că puteau aprinde întreaga sală. La care, Ronsard îi explicase că stelele ochilor tău puteau sta cu cinste alături de cele de pe cer... Ei, şi după atîtea complimente să mai viu şi eu să-ţi spun ce? Că eşti frumoasă?

— Sigur, zise Maria. Un cuvînt simplu de-al tău m-ar fi bucurat mai mult decît toate laudele lor.

— Ei bine, acel cuvînt ţi-l spun în dimineaţa asta, şi din toată inima; căci dansul a fost minunat, aproape că a întrecut *pavana* din Spania care-mi place atîta şi *pazzemeni* din Italia pe care l-a dansat atît de frumos Elisabeta. Tot ceea ce faci tu este totdeauna perfect. Eşti cea mai frumoasă dintre frumoase, cele mai minunate femei par nişte biete cameriste pe lîngă tine. Eu nu te văd decît pe tine şi nu te iubesc decît pe tine.

— Şi eu la fel, Francisc, zise Maria.

— Ah! Doamne, ce mult îmi place să-mi plimb degetele prin aceste plete atît de moi, atît de blonde, atît de fine, să le încurc, să le răvăşesc... Ah! adăugă cu patimă Francisc, dacă ar trebui să aleg între tine şi coroană, nu mi-ar fi deloc greu...

— Ce nebunie! zise tînăra regină. Să renunţi la cea mai frumoasă coroană din lume?

— Pentru tine, da... zise Francisc cu un surîs pe jumătate vesel, pe jumătate melancolic.

— Ah, strigă Maria, uitasem că avem de rezolvat o treabă... o treabă foarte importantă pe care mi-a încredințat-o unchiul meu, de Lorena. Ne-a rugat, zise cu gravitate Maria, să ne decidem asupra culorilor veșmintelor gărzii noastre elveține.

— E o dovadă de încredere care ne face cinste. Haide deci să ne hotărîm. Care este, doamnă, părerea majestății voastre în această chestiune?

— Voi vorbi după dumneavoastră, sire!

— Bine! Socot că veșmintele pot rămîne aceleași: pantalon strîmt și vestă largă, cu mîneci bufante din trei culori, nu-i așa?

— Da, sire. Dar care vor fi acele culori? Aici e problema.

— Nu-i prea ușoară... Dă-mi o mînă de ajutor, draga mea. Prima culoare?

— Să fie albul, zise Maria, culoarea Franței.

— Atunci, a doua, zise regele, va fi cea a Scoției: albastrul.

— Fie. Dar a treia?

— Dac-ar fi glabenul?

— Nu. Asta-i culoarea Spaniei. Mai curînd verde.

— Este culoarea familiei de Guise, zise regele.

— Ei bine, domnule, și ce dacă?

— Nu, nu se prea armonizează culorile.

— O idee! strigă Maria Stuart. Să punem roșul, culoarea Elveției; asta le va aminti acelor bieți oameni de țara lor.

— O idee minunată, Maria! Iată deci această importantă afacere isprăvită cu succes. Noroc că treburile serioase nu-mi dau nici un fel de bătate de cap. Unchii tăi, Maria, își asumă ei toate greutățile cîrmuirii. E încîntător! Ei scriu și eu doar semnez, adesea chiar fără să mă lase să citesc. Dacă mi-aș așeza coroana pe tron și eu aș pleca, aproape că nici nu s-ar observa...

— Vai, sire, zise Maria, dar unchii mei n-au altă preocupare decît interesul vostru și al Franței!

— Știu! Mi-o repetă prea des ca să uit. Iată, azi e zi de consiliu, o să-l vedem venind pe domnul cardinal de Lorena cu manierele lui umile și respectele sale exagerate care nu mă amuză întotdeauna, trebuie s-o mărturisesc, și-l vom auzi spunînd cu vocea lui mieroasă și înclinîndu-se la fiecare cuvînt: «Sire, propunerea pe care o supun majestății voastre n-are în vedere decît onoarea coroanei voastre; majestatea voastră nu se poate îndoi de zelul care ne animă privind gloria domniei sale și binele poporului său. Sire, splendoarea tronului și a Bisericii este scopul unic etc...»

— Cît de bine îl imiți! strigă Maria rîzînd și bătînd din palme. dar pe un ton mai serios, zise: Trebuie să fii mai indulgent și mai generos, Francisc. Crezi că mama ta, Caterina de Medicis, mă încîntă mai mult cînd, cu mutra ei aspră și palidă, îmi ține predici fără sfîrșit despre podoabele, oamenii și echipajele mele? Parc-o aud spunîndu-mi, cu gura pungă: «Fata mea, ești regină; eu nu mai sînt astăzi decît a doua femeie din regat; dar dacă eram în locul tău, le obligam pe femeile mele să nu lipsească de la nici o slujbă. ca să nu mai vorbim de vecernii și de predici. Dacă eram în locul tău, n-aș fi purtat catifea roție, pentru că e o culoare prea țipătoare. Dacă eram în locul tău, n-aș fi dansat niciodată, ci m-aș fi mulțumit să-i văd pe alții dansînd. Dacă eram în locul tău...»

— Oh! strigă regele rîzînd cu hohote, eşti leită mama! Dar vezi tu, draga mea, la urma urmei e mama şi am jignit-o şi aşa destul de grav nelăsînd-o să se amestece în afacerile Statului pe care le guvernează unchii tăi. Trebuie să-i trecem cu vederea unele lucruri si să-i suportăm bombănelile. Eu, în ce mă priveşte, mă resemnez la tutela dulceagă a cardinalului de Lorena numai pentru că eşti nepoata lui, pricepi?

— Mulţumesc, dragă sire, mulţumesc pentru acest sacrificiu! zise Maria sărutîndu-l.

— Dar în realitate, continuă Francisc, am momente cînd sînt ispitit să părăsesc titlul de rege aşa cum am părăsit şi puterea.

— Ce tot spui? strigă Maria Stuart.

— Spun ce simt, Maria. Gîndeşte-te! Sînt veşnic tracasat şi constrîns de tot soiul de lucruri. Ultimul dintre supuşi este mai liber decît mine. Dacă n-aş fi pus piciorul în prag, am fi avut fiecare apartamente separate. De ce? Pentru că se pretinde că aşa e obiceiul la regii şi la reginele Franţei.

— Ce absurzi sînt cu obiceiurile lor! zise Maria. Ei bine, noi am schimbat obiceiul, slavă Domnului!

— Ascultă, Maria, ştii care e dorinţa pe care o nutrec de la un timp încoace?

— Care?

— Să evadez, să fug, să ne luăm zborul, să părăsim pentru o vreme grijile tronului. Parisul, Bloisul, Franţa chiar şi să ne ducem... unde? Nu ştiu, dar cît mai departe de aici! Să respir şi eu în voie, ca ceilalţi oameni. Spune, Maria, crezi că o călătorie de şase luni, poate chiar de un an, ţi-ar face plăcere?

— Oh! Aş fi încîntată, dragul meu rege, răspunse Maria, mai ales pentru tine; sănătatea ta mă neliniştește uneori, suferi prea des de acele chinuitoare dureri de cap. Schimbarea aerului, schimbarea decorului, toate astea te vor distrage, îţi vor face bine. Să plecăm, de ce să nu plecăm?... Dar cardinalul, regina-mamă se vor învoi?

— Eh! La urma urmei sînt rege, sînt stăpîn. Ţara e liniştită, n-au nevoie de mine ca s-o cîrmuiască, aşa că se vor putea lipsi de prezenţa mea. Să plecăm înainte de a veni iarna, Maria, ca rîndunelele. Haide, spune, unde vrei să mergi? Dacă am vizita Scoţia?

— Să trecem marea? Să ne ducem în ceţurile acelea primejdioase pentru sănătatea ta? Nu! Prefer veselul ţinut al Turenei şi acest plăcut castel din Blois. dar de ce să nu mergem în Spania, să-i facem o vizită surorii noastre Elisabeta?

— Aerul Madridului nu prieşte regilor Franţei, Maria.

— Ei bine, atunci în Italia! Acolo e mereu cald, mereu frumos. Cerul e albastru, marea e albastră, portocalii în floare, muzică, serbări...

— Fie şi Italia! strigă vesel regele. Vom vedea marile monumente.

— Şi picturile lui Rafael, zise Maria, şi biserica Sfîntul Pentru şi Vaticanul...

Dar în timp ce vorbeau astfel, uşa se deschise brusc şi cardinalul de Lorena, dîndu-l la o parte pe uşierul de serviciu care nu mai avu cînd să-l anunte, intră palid şi gîfîind în camera regală. Ducele de Guise, mai calm, dar la fel de serios, îşi urma fratele.

IX

Sfîrşitul călătoriei în Italia

— Eh! Cum, domnule cardinal, zise tînărul rege, nu pot să am un moment de răgaz şi de libertate nici măcar în acest loc?

— Sire, zise Charles de Lorena, regret că trebuie să contravin ordinelor date de majestatea voastră; dar treaba care ne aduce pe fratele meu şi pe mine este de o asemenea importanţă încît nu suferă nici o amînare.

— Ei bine, vă ascult, vorbiţi, domnule, zise Francisc cardinalului.

— Sire, zise acesta, s-a descoperit o conspiraţie împotriva majestăţii voastre· zilele nu vă mai sînt în siguranţă în acest castel din Blois. Trebuie să-l părăsiţi imediat.

— O conspiraţie! Să părăsesc Bloisul! Ce însemnă asta?

— Asta înseamnă, sire, că ereticii ameninţă viaţa şi coroana majestăţii voastre.

— Cum! zise Francisc, îmi vor răul mie, atît de tînăr, mie, abia ieri urcat pe tron, mie, care cu bună-ştiinţă n-am făcut niciodată rău numănui? Cine sînt aceşti oameni, domnule cardinal?

— Păi cine să fie dacă nu hughenoţii aceia blestemaţi?

— Hughenoţii! strigă regele. Sînteţi sigur, domnule, că nu vă lăsaţi antrenat împotriva lor de bănuieli fără temei?

— Vai! zise cardinalul, de data asta nu mai e vorba de nici o îndoială.

Tînărul rege, atît de brutal întrerupt din visele sale de această neplăcută realitate, părea contrariat; Maria era emoţionată din pricina supărării lui, iar cardinalul, foarte tulburat de ştirile pe care le aducea. Singur înseamnatul, calm şi stăpîn pe el, aştepta sfîrşitul acelor discuţii într-o atitudine impasibilă.

— Ce i-am făcut poporului meu ca să nu mă iubească? zise Francisc înciudat.

— Am spus, cred, majestăţii voasre, că revoltaţii sînt hughenoţi, zise cardinalul de Lorena.

— Sînt tot francezi, zise regele. În sfîrşit. domnule cardinal, v-am încredinţat toată puterea mea, nădăjduind că-i veţi face să mă binecuvînteze, dar nu văd în jurul meu decît tulburări, plîngeri şi nemulţumiri.

— Oh, sire, zise cu reproş Maria Stuart.

Cardinalul de Lorena zise cu oarecare asprime:

— Nu e drept, sire, să ne faceţi răspunzători de astfel de nenorociri.

— Totuşi, domnule, continuă tînărul rege, aş fi dorit să cunosc şi eu fondul lucrurilor şi, pentru o vreme, să nu mai staţi alături de mine ca să văd şi eu dacă ceea ce se întîmplă e din cauza mea sau a dumneavoastră.

— Oh! majestatea voastră! strigă din nou, afectată, Maria Stuart.

Francisc se opri, reproşîndu-şi că mersese cam prea departe. Ducele de Guise nu arătă nici cea mai mică tulburare. După o tăcere de gheaţă, Charles de Lorena începu cu aerul demn al omului pe nedrept ofensat:

— Sire, pentru că avem durerea de a vedea eforturile noastre disprețuite și inutile, nu ne mai rămîne, ca supuși loiali și ca rude devotate, decît să ne îndepărtăm și să lăsăm locul altora mai demni și mai fericiți...

Regele, încurcat, tăcu, iar cardinalul, după o pauză, reluă:

— Majestatea voastră n-are decît să ne spună în mîinile cui să ne depunem atribuțiile. În ceea ce mă privește, nimic nu va fi mai ușor decît să fiu înlocuit și majestatea voastră n-are decît de ales între domnul cancelar Olivier, domnul cardinal de Tournon și domnul de L'Hopital...

Maria Stuart își ascunse fruntea în mîini; Francisc, căidu-se, ar fi vrut să îmbuneze lucrurile, dar tăcerea semeață a însemnatului îl intimida.

— Numai că funcția de mare maestru și conducerea treburilor de război, continuă Charles de Lorena, cer talente atît de rare și o atît de înaltă pregătire, încît după fratele meu, nu știu dacă mai văd doi oameni care să poată îndeplini această sarcină: poate domnul de Brissac...

— Oh! de Brissac bombăne tot timpul, e mereu supărat, zise regele, imposibil!

— Eh, al doilea, zise cardinalul, ar fi domnul de Montmorency, care, dacă n-are calități, are cel puțin renume...

— Eh! zise din nou Francisc, domnul conetabil este prea bătrîn pentru mine și-l trata odinioară cu prea multă familiaritate pe Delfin ca să-l mai poată sluji azi, cu respect, pe rege. Dar, domnule cardinal, de ce nu pomeniți și alte rude, ca de pildă prințul de Conde?

— Sire, zise cardinalul, regret că trebuie s-o spun majestății sale, dar printre numele șefilor secreți ai conspirației anunțate, primul este acela al domnului de Condé.

— E cu putință? zise tînărul rege stupefiat.

— Sire, e sigur.

— Deci acest complot împotriva Statului e cît se poate de grav? întrebă Francisc.

— E aproape o revoltă, sire, răspunse cardinalul și, pentru că majestatea voastră ne scutește, pe fratele meu și pe mine, de răspunderea cea mai cumplită care a apăsat vreodată asupra noastră, datoria mă obligă să-l rog să numească alții în locul nostru cît mai repede cu putință; căci reformații vor fi în cîteva zile sub zidurile acestui castel.

— Ce spui, unchiule? strigă Maria speriată.

— Adevărul, doamnă.

— Rebelii sînt numeroși? întrebă regele.

— Sire, se vorbește de două mii de oameni, zise cardinalul. Rapoarte, cărora nu le-am dat crezare înainte de a fi primit de la domnul de Mouchy confirmarea conspirației, semnalau sosirea lor aproape de La Carreliere... Deci noi, sire, domnul de Guise și cu mine, ne ducem...

— Ei cum, zise cu mînie Francisc, mă părăsiți amîndoi într-o asemenea primejdie?

— Am crezut că înțeleg, sire, zise Charles de Lorena, că asta era intenția majestății voastre.

— Ce vreți? zise regele, sînt atît de trist cînd văd că-mi faceți... că am dușmani! Dar haide să nu mai vorbim despre asta, unchiule; mai bine dă-mi amănunte despre această ultuitoare tentativă de revoltă. Ce socotiți să faceți ca s-o preveniți?

— Iertare, sire! zise cardinalul încă supărat, după ceea ce majestatea voastra m-a făcut să aud, mi se pare că alții...

— Eh, unchiule, te rog să nu mai vorbim despre această ieșire pe care o regret, zise Francisc al II-lea; ce mai pot spune? Vrei să mă scuz, să-ți cer iertare?

— Oh, sire, făcu Charles de Lorena, din moment ce majestatea voastră ne redă prețioasa sa încredere...

— In întregime și din toată inima, adăugă regele, întinzînd cardinalului mîna.

— Iată cîtă vreme pierdută! zise grav ducele de Guise. Era primul cuvînt pe care-l rostise de la începutul întrevederii. Inaintă, ca și cum ceea ce se petrecuse pînă atunci n-ar fi fost decît niște treburi neserioase, un prolog plicticos în care-i lăsase cardinalului de Lorena rolul principal. Dar acum lua el, cu trufie, cuvîntul și inițiativa: Sire, iată despre ce-i vorba: două mii de revoltați, comandați de baronul de La Renaudie și sprijiniți pe sub mînă de prințul de Condé, vor coborî zilele astea din Poitou, din Bearn și din alte provincii și vor încerca să ia prin surprindere castelul Blois și s-o răpească pe majestatea voastră.

Francisc făcu o mișcare de indignare.

— Să-l răpească pe rege! strigă Maria Stuart.

— Și pe dumneavoastră împreună cu el, doamnă, continuă Însemnatul; dar liniștiți-vă, veghem asupra majestăților voastre.

— Ce măsuri veți lua? întrebă regele.

— N-am fost preveniți decît de o oră, zise ducele de Guise. Dar primul lucru, sire, este să asigurăm persoana voastră. Trebuie deci ca astăzi să părăsiți orașul Blois și acest castel fără apărare, și să vă retrageți la Amboise, castel fortificat care vă va pune la adăpost de orice lovitură.

— Cum! zise regina, să ne închidem în acel urît castel din Amboise, cocoțat atît de sus, atît de întunecat și de trist?

— Copilării! zise Însemnatul nepoatei sale. Apoi adăugă: Doamnă, trebuie!

— Fugim din fața acestor rebeli? zise tînărul rege tremurînd de mînie.

— Sire, zise ducele de Guise, nu se fuge din fața unui dușman care încă nu te-a atacat, care nici nu ți-a declarat război. Noi sîntem obligați să ignorăm planurile vinovate ale acestor răsculați.

— Dar le știm, zise Francisc.

— Majestatea voastră să mi se adreseze mie în problemele de oncare, răspunse Francois de Lorena. Nu evităm lupta decît pentru a deplasa cîmpul de bătaie. Și nădăjduiesc că rebelii își vor da osteneala să ne urmeze pînă la Amboise.

— De ce spuneți că nădăjduiți, domnule? întrebă regele?

— De ce? zise Însemnatul, cu un surîs, pentru că vom avea ocazia de a sfîrși odată pentru totdeauna cu ereticii și cu erezia, pentru că a venit vremea să-i lovim și altfel decît cu ficțiuni și alegorii, pentru

că mi-aș da două degete de la mînă... de la mîna mea stîngă, ca să cîștigăm această luptă pe care imprudenții o provoacă.

— Vai! zise regele, această luptă nu-i nici măcar un război civil.

— S-o acceptăm ca s-o isprăvim, sire, zise ducele de Guise. În două cuvinte, iată planul meu: majestatea voastră să-și aducă aminte că n-avem de-a face decît cu revoltați. În afară de această retragere de la Blois, care nu ne va supăra prea tare, ne vom preface față de ei că sîntem în cea mai completă siguranță și cea mai desăvîrșită ignoranță. Și, cînd vor înainta ca niște trădători pentru a ne surprinde, îi vom surprinde noi pe ei și-i vom face să cadă în propria lor cursă. Deci nici un fel de alarmă sau de zvon de fugă, și vă recomand asta mai ales dumneavoatră, doamnă, zise el adresîndu-se Mariei. Ordinele mele vor fi date, oamenii dumneavoastră preveniți, dar totul în secret. Cei din afară să nu vadă nimic rău în pregătirile noastre.

— Și ce oră s-a fixat pentru plecare? întrebă Francisc cu un soi de resemnare abătută.

— Sire. ora trei după-masă, zise ducele de Guise; am dat dinainte dispozițiile necesare.

— Cum? Dinainte?

— Da, sire, dinainte, zise cu fermitate Însemnatul, căci știam dinainte că majestatea voastră va accepta sfaturile rațiunii și ale onoarei.

— Perfect! zise cu un surîs slab tînărul rege, supus, vom fi gata la ora trei, domnule, avem toată încrederea în dumneavoastră.

— Sire, zise ducele, vă mulțumesc pentru această încredere. Voi fi demn de ea. Dar majestatea voastră să mă ierte, într-o astfel de împrejurare minutele sînt numărate și am douăzeci de scrisori de scris și o sută de treburi de făcut. Fratele meu și cu mine o vom părăsi deci cu umilință pe majestatea voastră.

Salută destul de neglijent pe rege și pe regină și ieși împreună cu cardinalul.

Francisc și Maria se priviră un moment în tăcere foarte triști.

— Ei bine. zise în sfîrșit regele, cum rămîne cu frumoasa noastră călătorie la Roma?

— Se reduce la o fugă la Amboise, răspunse oftînd Maria Stuart.

În acel moment intră doamna Dayelle, prima cameristă a reginei.

— E adevărat, doamnă, ce mi s-a spus? zise ea după reverența de rigoare. Trebuie să ne mutăm de îndată, să părăsim castelul Bois și sa mergem la Amboise?

— E cît se poate de adevărat, dragă Dayelle, răspunse Maria.

— Dar știți, doamnă, că nu există nimic, dar absolut nimic în acel castel? Nici măcar o oglindă ca lumea!

— Va trebui să ducem totul de aici, Dayelle, zise regina. Fă repede o listă cu toate lucrurile necesare. Am sa-ți dictez. Mai întîi rochia mea nouă de damasc cărămiziu cu fir de aur... Și întorcîndu-se spre regele care rămăsese în picioare, gînditor și trist, în ambrazura ferestrei: Ți-ai fi închipuit, sire, zise ea, cutezanța acestor reformați? Dar iartă-mă, cred că ești și tu preocupat de lucrurile pe care vrei să le iei cu tine...

— Nu, zise regele, las totul în grija lui Aubert, valetul meu. Eu nu mă gîndesc decît la supărarea mea.

— Crezi că supărarea mea e mai mică? Doamnă Dayelle, notează şi rochia de stofa violet, şi rochia de damasc alb cu fir de argint... Trebuie să te gîndeşti ce-ţi trebuie, continuă ea adresîndu-se regelui, să nu te alfi în situaţia de a nu avea acolo nici măcar lucrurile de primă necesitate... Doamnă Daylle, notează şi mantia mea de seară, vălul de argint, blana de lup... Au trecut secole, nu-i aşa, sire, de cînd vechiul castel din Amboise n-a mai fost locuit de Curte?

— Din vremea lui Carol al VIII-lea, zise Francisc, nu cred că vreun rege al Franţei să fi stat acolo mai mult de două sau trei zile.

— Şi cine ştie, dacă n-o să trebuiască să stăm acolo o lună întreagă! zise Maria. Oh! răii de hughenoţi! Crezi, doamnă Daylle, că cel puţin camera de culcare va avea ce-i trebuie?

— Nu cred, doamnă, zise prima cameristă clătinînd din cap, trebuie să luăm de toate ca şi cum ne-am duce într-un loc pustiu...

— Pune deci şi oglinda asta împodobită cu aur, sipetul de catifea violetă, covorul ăsta miţos ca să-l întindem în jurul patului... S-a mai văzut oare, sire, zise ea coborîndu-şi vocea şi întorcîndu-se lîngă rege, supuşi care să se ridice împotriva stăpînului lor şi să-l alunge din casa?

— Niciodată, cred, Maria, zise cu tristeţe Francisc. S-au văzut uneori netrebnici care să nu asculte de porunca regelui, cum s-a întîmplat acum cincispreze ani la Méridol şi La Cabrière; dar să-l atace ei primii pe rege... asta nu mi-am putut-o închipui.

— Oh, zise Maria, deci unchiul meu de Guise are dreptate. Doamnă Dayelle, pune şi o duzină de pantofi, o duzină de perne şi alta de cearşafuri... Cred într-adevăr că mi-am pierdut capul. Pune, draga mea, şi perniţa asta de ace, şfeşnicul ăsta de aur, acul ăsta aurit...

— Doamna nu ia şi cele două podoabe ale sale din pietre scumpe? zise Dayelle.

— Ba da! Le iau! strigă cu însufleţire Maria. Cum să le las aici? Să cadă în mîinile acelor ticăloşi? Nu-i aşa, sire?

— Precauţia e într-adevăr potrivită, zise Francisc cu un surîs slab.

— Mi se pare că n-am uitat nimic important, dragă Dayelle, zise Maria Stuart, privind în jurul ei.

— Doamna s-a gîndit, nădăjduiesc, şi la cărţile sale de rugăciune, zise camerista cu un aer solemn.

— Ah, bine că mi-ai adus aminte, zise cu naivitate Maria... Adu-le pe cele mai frumoase, cea pe care mi-a dat-o unchiul meu cardinalul şi cea de catifea roşu-aprins cu podoabe de aur. Doamnă Dayelle, las totul în grija dumitale. Vezi cît sîntem de preocupaţi, regele şi cu mine, din pricina acestei plecări subite.

— Doamna, n-are nevoie să-mi stimuleze zelul. Cîte cufere, cîte lăzi să comand ca să luăm toate astea? Cred că cinci vor ajunge!

— Cere şase, haide! răzpunse regina. Nu e bine să n-ai ce-ţi trebuie în acele depărtări. Şase. fără a le pune la socoteală pe cele ale doamnelor mele, bineînţeles. Dar să se îngrijească şi ele de treaba asta, eu n-am acum chef să mă ocup de astfel de amănunte. Adevărat, sînt ca şi tine, Francisc, nu mă gîndesc decît la hughenoţii ăia... vai! Acum te poţi retrage, Dayelle.

— Fără porunci pentru valeţi şi catîrgii, doamnă?

— Să-şi pună pur şi simplu hainele de postav, zise regina. Du-te, dragă Dayelle, du-te repede.

Dayelle salută şi făcu trei, patru paşi spre uşă.

— Dayelle, zise Maria, strigînd-o: cînd spun că oamenii noşti să nu-şi pună decît hainele de postav, cred că înţelegi că hainele astea le vor purta pe drum. Să aibă grijă să-şi ia veşmintele de catifea şi mantiile violete, dublate cu catifea galbenă, înţelegi?

— Sigur, doamnă! Doamna nu mai are nimic de poruncit?

— Nu, nimic, zise Maria. Dar tot ce ţi-am spus să fie executat imediat. N-avem la dispoziţie decît trei ceasuri. Şi nu uita mantiile lacheilor.

Dayelle ieşi. Atunci, întorcîndu-se spre rege, Maria zise:

— Îmi dai dreptate, nu-i aşa, în legătură cu acele mantii ale oamenilor noştri. Trebuie să dăm casei noastre ţinuta corespunzătoare. Regalitatea nu trebuie umilită în faţa acelor rebeli. Nădăjduiesc chiar, sire, că vom găsi mijlocul ca, drept în nasul lor, să dăm cîteva mici serbări în acel Amboise, aşa înfricoşător cum e. Francisc ridică trist capul, în timp ce ea continuă: Oh! Nu-mi displace ideea asta. O să-i intimideze mai mult decît se crede, făcîndu-i să vadă că nu ne temem cîtuşi de puţin de ei. Un bal, în acest caz, ar fi o idee excelentă, şi nici chiar mama ta, care e foarte iscusită, n-ar fi găsit una mai bună. Dar, mă rog, asta nu înseamnă că inima mi-e mai puţin îndurerată!

X

Două chemări

După turnirul fatal din 10 iulie, Gabriel dusese o viaţă liniştită, retrasă şi mohorîtă. Acest om de acţiune, plin de energie, ale cărui zile fuseseră odinioară atît de pline şi de pasionante, se complăcea acum în singurătate şi în uitare. Nu se mai arăta la Curte, nu mai vedea un prieten, nu mai ieşea nici măcar din palatul lui, unde petrecea ceasuri triste şi visătoare. Alături de doica sa Alovse şi de pajul Andre, reîntors la Montgommery, după ce Diana de Castro se retrăsese pe neaşteptate la mănăstirea Benedictinelor din Saint-Quentin, Gabriel, deşi încă tînăr ca vîrstă, era îmbătrînit de necazuri. Trăia din amintiri şi nu mai nădăjduia nimic. De cîte ori, în timpul acestor luni, mai lungi ca anii, nu regretase că nu murise! De cîte ori nu se întrebase de ce ducele de Guise şi Maria Stuart se interpuseseră întotdeauna între el şi mînia Caterinei de Medicis? La ce bun toate astea? Existau şi unele momente în care tinereţea şi vigoarea sa protestau împotriva lui însuşi. Atunci îşi întindea braţul, îşi descreţea fruntea şi-şi privea spada. Simţea vag că viaţa nu i se isprăvise, că mai exista şi pentru el un viitor şi că ceasurile calde ale luptei şi poate ale victoriei vor reveni mai curînd sau mai tîrziu. Şi totuşi, socotind bine lucrurile, nu mai întrezărea decît două posibilităţi în stare să-l redea vieţii adevărate, acţiunii: războaiele cu străinii sau cele religioase. Dacă Franţa, dacă regele se vor angaja într-un nou război, vor încerca să respingă atacul vreunui duşman,

contele de Montgommery își spunea că juvenila lui înflăcărare va renaște fără greutate și că-i va fi ușor să moară, așa cum trăise, luptîndu-se. Și apoi dorea să-și plătească astfel datoria față de ducele de Guise, față de tînărul rege Francisc al II-lea... Gabriel se gîndea de asemenea că ar fi tot atît de frumos să-și dea viața și pentru Reformă. Cauza Reformei, cauza dreptății și libertății era fără îndoială sfîntă și nobilă. Tînărul conte începuse să înțeleagă marile idei ale unor luptători de seamă pentru binele poporului cum erau Luther, Melancnton, Calvin, Théodore de Beze și atîția alții. Cărțile tuturor acestor liber-cugetători îl încîntaseră, îl convinseseră, îl antrenaseră. Ar fi fost fericit și mîndru să semneze cu sîngele său atestarea noii credințe. Nobilul instinct al acestui tînăr era să-și închine viața unui țel înalt. Reforma sau Franța?

În dimineața zilei de 6 martie, pe o vreme ploioasă, Gabriel, așezat în fața căminului, tocmai se gîndea la aceste lucruri, cînd Aloyse pofti în odaie un mesager cu cizme înalte cu pinteni și acoperit tot de noroi, ca după o lungă călătorie. Acest curier sosea din Amboise, cu o escortă puternică, și era purtătorul mai multor scrisori ale domnului duce de Guise, locotenent-general al regatului. Una dintre aceste scrisori, adresată lui Gabriel, cuprindea următoarele:

«Bunul și dragul meu prieten,
Îți scriu în graba fără să am răgazul, nici posibilitatea să mă explic. Ne-ai spus, regelui și mie, că ne ești devotat și că atunci cînd vom avea nevoie de acest devotament n-avem decît să te chemăm. Te chemăm acum. Pleacă de îndată spre Amboise, unde se vor instala, pentru cîteva săptămîni, regele și regina. Am să-ți spun cînd ai să vii, în ce fel îi poți sluji. Se înțelege că ai toată libertatea să ne ajuți sau nu. Curajul dumitale îmi este prea prețios pentru ca să abuzez de el sau să-l compromit. Vino deci cît poți de repede și vei fi, ca întotdeauna, binevenit.
Al dumitale,
François de Lorena

P.S. Adaug un permis de liberă trecere pentru cazul în care, din întîmplare, vei fi oprit pe drum de vreo patrulă regală».

Trimisul ducelui de Guise și plecase ca să îndeplinească celelalte comisioane cînd Gabriel isprăvi de citit această scrisoare. Se ridică imediat și, fără să ezite, spuse doicii sale:

— Aloyse, cheamă-l te rog pe Andre și spune-i să-mi înșeueze calul vînăt-roșcat și să-mi pregătească lada de drum...

— Plecați, monseniore?

— Da, doică, plec peste două ceasuri la Amboise.

Nu era nimic de replicat și Aloyse ieși tristă, dar fără să spună nimic, ca să îndeplinească poruncile stăpînului său. În toiul pregătirilor, iată însă că un alt mesager ceru să vorbească în secret cu contele de Montgommery. Aceasta nu făcea zarvă și n-avea nici escortă. Intrase în tăcere și modest și-i întinsese lui Gabriel, fără să rostească nici un cuvînt, o scrisoare pe care fusese însărcinat să i-o predea. Gabriel tresări recunoscînd pe omul care-i adusese odi-

nioară, din partea lui La Renaudie, invitația de a participa la adunarea protestanților din piața Maubert. Era într-adevar același om și scrisoarea purta aceeași semnătură. Această scrisoare spunea:

«Prietene și frate,
N-am vrut să părăsesc Parisul fără să te văd; dar timpul mi-a lipsit, evenimentele se înghesuise și mă înghesuie; trebuia să plec și nu ți-am strîns mîna, nu ți-am vorbit despre proiectele și nădejdile noastre. Dar știu că ești cu noi și știu și ce fel de om ești. Cu oameni ca dumneata nu-i nevoie de pregătiri, de adulări, de discuții. Un cuvînt ajunge. Și acest cuvînt iată-l: Vino! Avem nevoie de dumneata. Fii, în 10 sau 12 ale acestei luni, la Noizai, aproape de Amboise. Îl vei găsi acolo pe nobilul nostru prieten de Castelnau. Îți va spune despre ce-i vorba și ce nu pot încredința hîrtiei. Rămîne convenit că nu ești anagajat față de noi, că ai dreptul să stai deoparte și că vei putea întotdeauna să te abții de la luptă fără cea mai mică bănuială și fără cel mai mic reproș din partea noastră. Dar, în sfîrșit, vino la Noizai. Te voi găsi acolo. Și, dacă n-ai să ne poți ajuta cu fapta, ne poți ajuta cu sfatul. Deci, cu bine și pe curînd la Noizai. Contăm pe prezența dumitale! L.R.

P.S. Dacă te întîlnești pe drum cu vreo patrulă de-a noastră, cuvîntul de ordine este și de data asta Geneva, iar cuvîntul de legătură Glorie!»

— Plec într-o oră, spuse contele de Montgommery mesàgerului tăcut, care se înclină și ieși.

«Ce să însemne toate astea? se întrebă Gabriel cînd rămase singur, ce scop au aceste două chemări venite din două părți atît de deosebite și care îmi dau întîlnire aproape în același loc?»

După un ceas, Gabriel pornea la drum, însoțit doar de Andre. Nu prevedea deloc alternativa ciudată și cumplită în care avea să-l arunce chiar loialitatea lui.

XI

O încredere periculoasă

La castelul din Amboise, în apartamentul său, Însemnatul discuta cu un om înalt, nervos și viguros, cu o înfățișare mîndră și cutezătoare, și care purta uniforma de căpitan al archebuzierilor.

— Mareșalul de Brissac, zise ducele, m-a asigurat, căpitane Richelieu, că pot avea deplină încredere în dumneata.

— Domnul mareșal este prea bun, zise Richelieu.

— Se pare că ai ambiție, domnule, rosti Însemnatul.

— Monseniore, o am cel puțin pe aceea de a nu rămîne toată viață căpitan de archebuzieri. Măcar că-s născut dintr-o viță destul de nobilă, dar pentru că sînt destui seniori du Plessis la Bovines, eu sînt al cincilea din șase frați, sînt nevoit să ajut puțin soarta și să nu pun multă bază pe averea mea.

— Bine! zise cu satisfacție ducele de Guise. Poți să ne aduci, chiar aici, domnule, cîteva servicii de care nu te vei căi.

— Sînt gata, monseniore, să fac orice ca să vă fiu pe plac, spuse Richelieu.

— Pentru început. zise Însemnatul, am să-ți încredințez paza porții principale a castelului.

— Făgăduiesc să fac treabă bună, monseniore.

— Nădăjduiesc, continuă ducele, că domnii reformați nu-s atît de prost informați încît să atace într-un loc unde ar trebui să ia cu asalt șapte porți una după alta: dar. cum nimeni nu poate să intre și să iasă decît pe acolo, postul acela e unul dintre cele mai importante. Nu lăsa deci pe nimeni, fie din afară, fie dinăuntru, decît pe baza unui ordin anume semnat de mînă mea.

— Așa voi face, monseniore; totuși, un gentilom tînăr, contele de Montgommery, s-a înfățișat mai adineauri doar cu un permis de liberă trecere semnat de dumneavoastră. Vine, spune el. de la Paris. Să-l las, așa cum îmi cere, să vină la dumneavoastră?

— Da, da, și cît mai repede. Stai! N-am terminat cu instrucțiunile pe care vreau să ți le dau. Astăzi, la poarta asta pe care-o ai în pază, trebuie să sosească, spre prînz, prințul de Conde pe care l-am poftit aici ca să-l avem în mînă și care, ca să nu dea naștere la bănuileli, va veni în mod sigur. Ai să-i deschizi poarta, căpitane Richelieu, dar numai lui singur, nu și celor care vor fi împreună cu el. Să ai grijă să împînzești cu soldați toate nișele de sub boltă și de îndată ce va sosi, sub pretextul că-i dai onorul, să stea toți ca la paradă, cu archebuzele în mînă și cu feștilele aprinse.

— Totul va fi executat întocmai, monseniore.

— În afară de asta, cînd reformații vor ataca, supraveghează-l dumneata însuți pe prinț, căpitane; dacă face vreun gest suspect, dacă dă impresia că vrea să se unească cu asediatorii, dacă șovăie să scoată spada împotriva lor, cum îi poruncește datoria... doboară-l fără milă...

— Nu văd nici o dificultate în treaba asta, monseniore, zise cu simplitate căpitanul Richelieu, chiar dacă în calitate de simplu căpitan de archebuzieri nu-mi va fi poate ușor să stau tot timpul atît de aproape de el cît ar trebui.

Însemnatul se gîndi un minut, apoi zise:

— Domnul stareț și ducele d`Aumale, care nu-l vor slăbi un pas pe trădător, îți vor da semnalul și dumneata îi vei asculta...

— Îi voi asculta, monseniore.

— Bine! zise ducele de Guise. Nu mai am alt ordin să-ți dau, căpitane Richelieu. Du-te! Dacă gloria neamului dumitale a început cu Filip-August, vei putea foarte bine s-o continui cu ducele de Guise. Contez pe dumneata. contează și dumneata pe mine. Du-te! Poftește-l, te rog, pe contele de Montgommery...

Căpitanul Richelieu se înclină și ieși.

După cîteva minute Gabriel intra la duce. Era trist și palid și primirea cordială a ducelui nu-l înveseli. Într-adevăr, după presupunerile sale și după unele vorbe care le scăpaseră gărzilor, tînărul hughenot aproape că ghicise adevărul. Regele, are-i iertase, și partidul căruia i se devotase erau în război și cinstea lui era pusă la grea încercare.

— Ei bine, Gabriel, îi zise ducele de Guise, cred că știi acum pentru ce te-am chemat?

— Presupun, dar nu știu încă precis, monseniore, răspunse Gabriel.

— Reformații s-au revoltat, vor să atace cu armele castelul din Amboise!

— E o situație dureroasă și cumplită, spuse Gabriel gîndindu-se la propria lui situație.

— Prietene, e o ocazie minunată, zise ducele de Guise.

— Ce vreți să spuneți, monseniore?

— Vreau să spun că hughenoții cred că ne vor lua prin surprindere și cînd colo noi îi așteptăm... Vreau să spun că planurile lor sînt descoperite, proiectele trădate. E vina lor; au tras primii spada, și ne vor cădea plocon în mînă, Sînt pierduți, ți-o spun eu!

— Nu e cu putință! strigă contele de Montgommery năucit.

— Află și dumneata, continuă Însemnatul, amănuntele acestei întreprinderi smintite. În ziua de 16 martie, la amiază, trebuie să se adune în fața orașului și să ne atace. Se înțeleseseră cu garda regelui; această gardă a fost schimbată. Prietenii lor trebuiau să le deschidă poarta dinspre apus: această poartă a fost zidită. În sfîrșit, detașamentele lor trebuiau să ajungă aici în taină, pe unele poteci din pădurea Château-Regnault; trupele regale vor cădea pe neașteptate asupra acelor detașamente pe măsură ce se vor ivi. și nu vor lăsa să ajungă în fața castelului. Amboise nici jumătate din forțele lor. Sîntem informați exact.

— Informați exact! repetă Gabriel îngrozit. Dar, adăugă el în tulburarea sa, și fără să-și dea seama ce spune, cine v-a putut informa astfel?

— Ah! zise Însemnatul, doi dintre ei, care ne-au dezvăluit toate planurile: unul pentru bani, celălalt de frică. Doi trădători, un spion plătit, un spion speriat... Cel plătit, pe care poate că-l cunoști, ca dealtfel mulți dintre noi, și pe care-l vei disprețui desigur, este marchizul de...

— Nu-mi spuneți numele! strigă Gabriel, nu-mi spuneți acest nume! Cel mai greu pentru un om de onoare este să nu-i trădeze pe trădători...

— Oh, zise ducele oarecum surprins, avem toată încrederea în dumneata, Gabriel. Chiar ieri seară am vorbit despre dumneata cu tînăra regină; îi spuneam că te-am chemat încoace și ea m-a felicitat...

— Și de ce m-ați chemat, monseniore? Încă nu mi-ați spus.

— De ce? zise Însemnatul: fiindcă regele n-are decît un număr mic de slujitori devotați și siguri. Dumneata te numeri printre ei și vei comanda un detașament împotriva rebelilor.

— Împotriva rebelilor? Imposibil! zise Gabriel.

— Imposibil? Și de ce, mă rog? Nu sînt obișnuit să aud acest cuvînt din partea dumitale, Gabriel!

— Monseniore, zise Gabriel, fiindcă sînt calvinist!

Cu o tresărire bruscă, ducele de Guise se ridică în picioare și se uită la conte cu o uimire aproape speriată.

— Așa stau lucrurile, zise Gabriel surîzînd trist. Cînd veți binevoi, monseniore, să ma puneți față în față cu englezii sau cu spaniolii,

vă voi oferi bucuros viața; dar într-un război civil, să lupt împotriva compatrioților mei, împotriva fraților mei, mă vad obligat, monseniore, să fac uz de libertatea pe care ați binevoit să mi-o garantați.

— Dumneata, hughenot! zise ducele de Guise.

— Și încă un hughenot convins, monseniore, zise Gabriel. Cred în ideile noi în fața cărora mă închin cu trup și suflet, monseniore!

— Le închini și spada, nu-i așa? zise Însemnatul cu oarecare amărăciune.

— Nu, monseniore, răspunse grav Gabriel.

— Haida-de, vrei să mă faci să cred că nu știai nimic despre complotul pus la cale împotriva regelui de către «frații» dumitale, cum văd că le spui, și că acești «frați» renunță cu inima ușoară la ajutorul unui aliat atît de întreprinzător ca dumneata?

— Va trebui să credeți, zise tînărul conte mai serios ca niciodată.

— Atunci dai bir cu fugiții și din tabăra noastră și dintr-a lor; căci noua dumitale credință te face să nu mai ai nici una, după cîte văd...

— Oh, monseniore! strigă Gabriel cu reproș.

— Atunci cum îți explici refuzul dumitale? zise Însemnatul aruncîndu-și cu un soi de mînie toca pe fotoliul pe care-l părăsise.

— Cum mi-l explic? zise Gabriel cu oarecare răceală. Foarte simplu. Cînd am devenit protestant le-am spus în mod cinstit șefilor hughenoților că, datorită unor obligații sacre față de rege, regină și ducele de Guise, nu voi putea ridica niciodată spada împotriva lor. Ei știu că Reforma este pentru mine o credință și nu un partid. Pe de altă parte, nu pot lupta nici alături de dumneavoastră, împotriva lor! Rămînînd neutru, monseniore, nădăjduiesc să-mi pot păstra cinstea și mîinile curate.

Însemnatul, calmîndu-se treptat, nu se putu abține să nu admire francheța și noblețea vechiului său tovarăș de arme.

— Ești un om ciudat, Gabriel, îi spuse el gînditor.

— De ce ciudat, monseniore? Din pricină că spun ce fac și fac ce spun? Habar n-avem de această conspirație a protestanților, v-o jur! Totuși, la Paris, am primit, mărturisesc, odată cu scrisoarea dumneavoastră și o scrisoare de la unul dintre ei; dar această scrisoare, ca și cea a dumneavoastră, nu intră în amănunte și nu-mi spune decît: «Vino!» Am presimțit cumplita alternativă în care aveam să mă aflu și totuși am răspuns la această dublă chemare, monseniore. Am venit ca să nu dezertez de la nici una din datoriile mele. Am venit să vă spun dumneavoastră: nu pot lupta împotriva celor a căror credință o împărtășesc; am venit să le spun lor: nu pot lupta împotriva celor care mi-au cruțat viața.

Ducele de Guise întinse mîna tînărului conte de Montgommery.

— N-am avut dreptate, îi spuse el cu cordialitate. Pun mînia mea doar pe seama amărăciunii pe care am simțit-o, aflîndu-te tocmai pe dumneata, pe care contam atîta, printre dușmanii mei.

— Dușmani! zise Gabriel. Nu sînt și nu voi fi niciodată dușmanul dumneavoastră, monseniore. Ca s-o spun mai deschis, pot fi eu dușmanul dumneavoastră, mai mult decît prințul de Conde și decît domnul de Coligny, protestanți fără arme?

— Fără arme... Din păcate, ei sînt dușmanii mei, zise Însemnatul. Dacă însă ne vom întîlni, mă voi preface că nu știu acest lucru și le voi declara în mod oficial nevinovăția. Comedie, e adevărat, dar o comedie necesară!

— Ei bine, monseniore, pentru că ați fost atît de bun să dezvăluiți față de mine unele din aceste convenții, spuneți-mi dacă, în afara politicii, mai credeți în devotamentul și-n cinstea mea, un hughenot; spuneți-mi, dacă într-o bună zi ar izbucni un nou război, îmi veți face cinstea de a mă chema și a mă trimite să mor pentru patrie?

— Da, Gabriel, am încredere și voi avea întotdeauna încredere în dumneata și, ca să ți-o dovedesc și să-mi răscumpăr momentul de bănuială pe care-l regret, ia hîrtia asta și folosește-o cum îți va plăcea. Se duse la masă, scrise un cuvînt, semnă și întinse hîrtia tînărului conte, zicîndu-i: E ordinul de ieșire din Amboise, pe oriunde vei voi, zise el. Cu această hîrtie în mînă, ești liber. Și această dovadă de stimă și de încredere, să știi, nu i-o voi da prințului de Condé pe care l-ai pomenit mai adineauri; din clipa în care va pune piciorul în castel va fi supravegheat ca un dușman și păzit ca un prizonier.

— Refuz această dovadă de încredere și de stimă, monseniore, zise Gabriel.

— Cum? Și de ce mă rog? zise ducele uluit.

— Monseniore, știți unde mă voi duce dacă mă veți lăsa să ies din Amboise?

— Asta te privește, eu nu te întreb, zise Însemnatul.

— Dar eu țin să vă spun. Plecînd de aici, monseniore, mă voi îndrepta către cealaltă datorie care mă cheamă; mă voi duce la rebeli, îl voi căuta pe unul dintre ei la Noizai...

— La Noizai? Acolo comandă Castelnau, zise ducele.

— Da, oh! sînteți bine informat, monseniore.

— Și ce vei face la Noizai, nefericite? zise Însemnatul.

— Da, într-adevăr, ce voi face acolo? Le voi spune: «M-ați chemat, iata-mă, dar nu pot face nimic pentru voi». Și dacă mă vor întreba ce-am auzit și ce-am văzut pe drum, va trebuie să tac; n-o să-i pot înștiința despre capcana pe care le-o întindeți. încrederea dumneavoastră nu-mi dă dreptul ăsta! Deci, monseniore, am să vă fac o rugăminte...

— Care?

— Țineți-mă aici prizonier și salvați-mă astfel dintr-o situație cumplită, căci, dacă mă lăsați să plec, n-aș putea să lupt alături de cei care urmează să piară, dar nu voi fi liber nici să-i salvez.

— Gabriel, zise ducele, după ce se gîndi o vreme, nu pot și nici nu vreau să-ți arăt o astfel de neîncredere. Ți-am dezvăluit întregul meu plan de luptă, întoarce-te printre prietenii dumitale al căror interes capital este să cunoască acest plan, și iată-ți aici și permisul de liberă trecere...

— Atunci, monseniore, zise Gabriel abătut, acordați-mi cel puțin o ultimă favoare. Vă implor, în numele a tot ceea ce am putut face pentru dumneavoastră la Metz, în Italia, la Calais, în numele a tot ceea ce am suferit pe urmă, și am suferit într-adevăr...

— Despre ce e vorba? zise ducele. Dacă-mi va fi în putere, voi face, prietene.

— Puteți, monseniore, poate chiar trebuie, căci cei împotriva

cărora veți lupta sînt francezi. Ei bine, îngăduiți-mi să-i întorc de la planul lor fatal, sfătuindu-i, rugîndu-i, conjurîndu-i...

— Bagă de seamă, Gabriel! zise solemn ducele de Guise. Dacă-ți scapă un singur cuvînt despre dispozițiile mele și dacă răsculații vor persista în planul lor, modificînd doar data punerii lui în aplicare, gîndește-te că eu, că regele, că Maria Stuart vom fi pierduți. Cîntărește bine asta! Te angajezi pe onoarea dumitale de gentilom să nu-i lași să ghicească ori să bănuiască nici prin cuvînt, nici prin vreo aluzie, nici măcar prin vreun semn, nimic din ceea ce se petrece aici?

— Mă angajez pe cuvîntul meu de gentilom! zise contele de Montgommery.

— Atunci du-te și încearcă să-i faci să renunțe la atacul lor criminal, iar eu voi renunța cu bucurie la victoria mea ușoară, gîndindu-mă că a fost cruțat atîta sînge francez. Dar, după cum cred, și ultimele rapoarte nu mint, au o încredere oarbă și încăpățînată în ceea ce vor să facă și vei da greș, Cabriel. Dar, mă rog! Du-te și fă această ultimă încercare. Pentru ei, mai ales pentru dumneata, nu vreau să-mi refuz asta.

— Pentru ei și pentru mine, vă mulțumesc, monseniore, zise Gabriel.

După un sfert de ceas se afla pe drumul spre Noizai.

XII

Necinstea cinstei

Baronul Castelnau de Chalosses era un tînăr generos, căruia protestanții îi dăduseră o însărcinare dificilă trimițîndu-l în fața castelului din Noizai, locul de întîlnire generală a detașamentelor în ziua de 16 martie.

Trebuia să se arate hughenoților și să se ascundă de catolici, și această poziție delicată cerea tot atîta prudență și sînge rece pe cît curaj. Datorită parolei pe care i-o încredințase în scrisoare La Renaudie, Gabriel putu ajunge, fără prea mari piedici, pînă la baronul de Castelnau. Era în 15 martie, după-amiaza. Peste optsprezece ceasuri protestanții aveau să se adune la Noizai; peste douăzeci și patru, trebuiau să atace Amboise. Deci nu era vreme de pierdut dacă voia să-i facă să renunțe la planul lor. Baronul de Castelnau îl cunoștea bine pe contele de Montgommery pe care-l văzuse de multe ori la Luvru și despre care șefii partidului vorbiseră adesea în fața lui. Îi ieși înainte și-l primi ca pe un prieten și ca pe un aliat.

— Iată-te, domnule de Montgommery, îi spuse el, cînd fură singuri. Adevărul e că nădăjduiam, dar nu te așteptam totuși. La Renaudie a fost certat de amiral pentru că ți-a scris acea scrisoare. «Trebuia, i-a spus el, să-l înștiințezi despre planurile noastre, nu să-l chemi aici. Ar fi făcut cum ar fi crezut el de cuviință. Contele ne-a spus doar că, atîta vreme cît va domni Francisc al II-lea, spada sa nu ne va aparține și nu-i va aparține nici măcar lui însuși!» La care La Renaudie a răspuns că scrisoarea lui nu te angaja la nimic și că-ți lăsa toată independența.

— E adevărat, zise Gabriel.

— Totuși, ne gîndeam că vei veni, reluă Castelnau, fiindcă în misiva sa baronul nu-ți spunea despre ce-i vorba; ei bine, am fost însărcinat să-ți aduc la cunoștință planul și nădejdile noastre.

— Te ascult, zise contele de Montgommery.

Castelnau îi repetă atunci lui Gabriel tot ceea ce acesta auzise în amănunt de la ducele de Guise. Și Gabriel văzu cu spaimă cît de bine fusese informat Însemnatul. Nici un punct din rapoartele delatorilor nu era inexact. Conjuraţii erau într-adevăr pierduţi.

— Acum știi totul, zise Castelnau, și nu-mi rămîne decît să-ți adresez o întrebare al cărei răspuns dealtfel îl prevăd. Nu poți merge alături de noi, nu-i așa?

— Nu pot, zise Gabriel clătinînd cu tristețe din cap.

— Bine, zise Castelnau, nu înseamnă că pentru asta nu vom fi buni prieteni. Știu că e dreptul dumitale să nu te amesteci în această luptă; și mai ales în aceasta împrejurare în care sîntem siguri de victorie.

— Sînteți într-adevăr siguri?

— Perfect siguri, replică baronul, dușmanul habar n-are de nimic și va fi luat ca din oală. Am avut un moment de teamă cînd Curtea și regele au plecat din Blois și s-au mutat în castelul fortificat din Amboise. Evident, au existat unele bănuieli...

— Asta sărea într-adevăr în ochi, zise Gabriel.

— Da, dar, reluă Castelnau, ezitările noastre s-au risipit, căci s-a socotit că această schimbare neașteptată a reședinței, departe de a dăuna planurilor noastre, dimpotrivă, le slujea și mai bine. Ducele de Guise se complace într-o siguranță înșelătoare și închipuie-ți, dragă conte, că avem oamenii noștri în acel loc și că poarta de vest ne va fi deschisă de îndată ce vom ajunge acolo. Oh! succesul e sigur, ți-o spun eu, așa că poți, fără nici un scrupul, să te abții de la luptă.

— Oh, spuse Gabriel, cîteodată și cele mai măreţe speranţe pot fi înșelate.

— Dar aici toate șansele sînt de partea noastră, repetă Castelnau frecîndu-și cu bucurie mîinile. Mîine vei asista la triumful partidului nostru și la căderea partidului de Guise...

— Și... trădarea? zise cu un efort Gabriel, mîhnit să vadă atîta curaj și tinerețe aruncîndu-se cu ochii închiși în prăpastie.

— Trădarea este imposibilă, zise imperturbabil Castelnau. Nici unul dintre ai noștri n-ar fi capabil... Zău așa, domnule de Montgommery, cred, pe legea mea, că ești gelos pe noi din moment ce mi se pare că ne vrei cu tot dinadinsul răul din pricină că nu poți lua parte la luptă. O, invidiosule!

— Da, e adevărat, vă invidiez! zise Gabriel cu un aer întunecat.

— Eram sigur, strigă rîzînd tînărul baron.

— Totuși, stai, ai puțină încredere în mine?

— O încredere oarbă!

— Ei bine, vrei să asculți un sfat bun, sfatul unui prieten?

— Care?

— Renunță la planul de a cuceri castelul Amboise. Trimite de îndată mesageri la toți cei care trebuie să vină aici în noaptea asta sau mîine, și spune-le că planul a căzut sau măcar că trebuie amînat.

— Dar de ce? De ce? zise Castelnau, care începu să se alarmeze. Ai vreun motiv grav ca să-mi vorbești astfel?

— Dumnezeule, nu, zise Gabriel.

— Nu mă sfătuiești dumneata așa, de florile mărului, să abandonez și să-i fac și pe ceilalți să abandoneze un proiect care se prezintă sub auspicii atît de favorabile... Ai vreun motiv?

— Nu, n-am nici un motiv, dar... Uite, mă amestec în treaba asta mai mult decît trebuie. Fă-mi natîrul și crede-mă pe cuvînt, prietene, că nu te sfătuiesc prost...

— Ascultă, zise serios Castelnau, dacă iau asupră-mi această hotărîre stranie de a mă răzgîndi în ultimul moment, voi răspunde de asta în fața lui Renaudie și a celorlalți șefi. Voi putea cel puțin să-i trimit la dumneata?

— Da, răspunse Gabriel.

— Și lor ai să le spui motivele care ți-au dictat acest sfat?

— N-am dreptul!

— Cum vrei atunci să cedez în fața insistențelor dumitale? Nu mi se va reproșa oare că mi-am pierdut, la primul cuvînt aruncat aiurea, speranțele și încrederea? Oricîtă stimă am avea cu toții față de dumneata, domnule de Montgommery, un om nu-i decît un om și poate să se înșele chiar dacă are cele mai bune intenții din lume. Dacă nu ne poți argumenta în nici un fel «sfaturile» dumitale, sîntem obligați să trecem peste ele.

— Bagă de seamă, strigă Gabriel, îți asumi, la rîndul dumitale, răspunderea a tot ceea ce se poate întîmpla mai funest!

Castelnau fu izbit de accentul cu care contele rosti aceste cuvinte.

— Domnule de Montgommery! îi zise el, luminat de o sclipire bruscă, cred că presimt adevărul! Ți s-a încredințat sau ai surprins un secret pe care-ți este interzis să-l dezvălui. Știi ceva grav în ce privește sfîrșitul probabil al întreprinderii noastre, nu-i așa?

— Nu spun asta! strigă cu însuflețire Gabriel.

— Poate că l-ai văzut pe ducele de Guise, care este prietenul dumitale și care, neștiind poate că ești protestant, ți-o fi spus ceva grav despre răscoală...

— Nimic din cuvintele mele nu te poate face să presupui asta, strigă Gabriel.

— Sau, urmă Castelnau, trecînt prin Amboise, ai surprins unele pregătiri, ai auzit unele ordine, sau poate chiar unele confidențe... Complotul nostru e descoperit, nu-i așa?

— Ți-am dat eu prilej, zise Gabriel speriat, să crezi asta?

— Nu, domnule conte, căci te-ai angajat să păstrezi taina, văd eu asta! Așa că nu-ți cer o asigurare, nici măcar un cuvînt. Da, dacă nu mă înșel în ceea ce spun, un simplu gest, o clipire din ochi, chiar tăcerea dumitale ar ajunge să mă lămurească.

Gabriel, plin de neliniște, își aminti de cuvîntul dat ducelui de Guise. Se angajase, pe onoarea lui de gentilom, să nu lase să se bănuie nici prin cuvinte, nici prin aluzii, nici măcar printr-un semn ceea ce se pertrecea la Amboise. Totuși, cum tăcerea se prelungea:

— Taci? zise baronul de Castelnau care-și ațintise ochii pe chipul lui. Taci, te înțeleg; deci voi proceda în consecință.

— Ce vrei să faci? întrebă cu însuflețire Gabriel.

— Să-i previn pe ai noștri, așa cum m-ai sfătuit la început. La Renaudie și ceilalți șefi vor opri orice mișcare și vor declara alor

noștri, cînd vor sosi aici, că cineva în care trebuie să avem toată încrederea mi-a dezvăluit... mi-a dezvăluit o trădare probabilă...

— Dar nu e adevărat, îl întrerupse cu vioiciune contele de Montgommery. Nu ți-am dezvăluit nimic, domnule de Castelnau.

— Conte, zise Castelnau strîngînd cu o expresie mută mîna lui Gabriel, și tăcerea poate fi o înștiințare și poate însemna salvarea noastră. Și odată puși în gardă, atunci...

— Atunci? repetă Gabriel.

— Totul va fi bine pentru noi și rău pentru ei, zise Castelnau; vom amîna pentru timpuri mai bune întreprinderea noastră, îi vom descoperi cu orice preț pe trădători, ne vom întări precauțiile, și într-o bună zi, cînd totul va fi bine pregătit, siguri de data asta de lovitura noastră, ne vom reînnoi tentativa și, grație dumitale, în loc să dăm greș, vom triumfa.

— Iată tocmai ceea ce aș voi să evit! strigă Gabriel care se văzu cu groază tîrît într-o trădare involuntară. Iată, domnule, adevăratul motiv al avertismentelor și sfaturilor mele. Socot, vorbind în mod general, întreprinderea dumitale periculoasă. Îți atragi, atacîndu-i pe catolici, tot răul. Justifici toate represaliile lor. Din oprimați, faci răsculați. Dacă te-ai fi plîns miniștrilor, crezi că tînărul rege nu te-ar fi ajutat? Va trebui, pentru binele vostru, să renunțați pentru totdeauna la răscoala asta nesăbuită. Lasă principiile să lupte pentru voi. Adevăr, dar fără sînge! Asta am vrut să-ți spun! Iată de ce te conjur să renunți, dumneata și toți frații noștri, la acel funest război civil care nu poate decît să întîrzie realizarea idealurilor voastre.

— Asta-i într-adevăr, singurul motiv al tuturor vorbelor dumitale? întrebă Castelnau.

— Singurul... răspunse Gabriel șovăielnic.

— Atunci, îți mulțumesc pentru intenții, domnule conte, zise Castelnau cu răceală, dar n-am să încetez să acționez așa cum mi-au indicat șefii Reformei. Accept că, neputînd lupta, e dureros pentru dumneata, un gentilom, să-i vezi pe alții luptînd. Totuși, nu vei putea să împiedici și să paralizezi întreaga noastră armată.

— Așa că, zise Gabriel palid și mohorît, ai s-o lași să-și urmeze destinul ei fatal și dumneata la fel?

— Da, domnule conte, răspunse Castelnau, cu o fermitate care nu admitea replică și, dacă-mi îngădui, mă duc să dau ordinele necesare pentru atacul de mîine.

Îl salută pe Gabriel și ieși fără să aștepte răspuns.

XIII

Începutul sfîrșitului

Gabriel nu părăsi totuși castelul din Noizai, ci hotărî să-și petreacă noaptea acolo. Prezența sa va fi pentru calviniști un gaj al bunei sale credințe în cazul în care vor fi atacați și, mai mult, nădăjduia să poată convinge a doua zi dimineața — cu toată împotrivirea lui Castelnau — vreun alt șef mai puțin orb și încăpățînat. Dac-ar veni La Renaudie! Castelnau îl lăsă liber și păru să

nu-i mai dea nici o atenție. Gabriel îl întîlni de mai multe ori în seara aceea, pe coridoarele și în sălile castelului, ducîndu-se și venind, dînd oridne. Dar acești doi tineri bravi, la fel de mîndri și de nobili, nu mai schimbară o vorbă. În timpul lungilor ore ale acelei nopți de spaimă, contele de Montgommery, prea neliniștit ca să poată dormi, rămase pe zidurile de apărare ascultînd, meditînd, rugîndu-se. Odată cu zorile, trupele reformaților începura să sosească în mici grupuri. La ora opt, ele erau de acum în număr destul de mare; la unsprezece Castelnau nu mai aștepta nici un grup. Gabriel nu cunoștea pe nici unul dintre șefii sosiți. La Renaudie anunțase că, pentru a ajunge la Amboise cu oamenii săi, o va lua prin pădurea de la Château-Regnault. Armata era gata de plecare. Căpitanii Mazere și Raunai, care alcătuiau avangarda, coborîră pe terasa castelului pentru a-și pregăti detașamentele de marș. Castelnau era cum nu se poate mai fericit.

— Ei bine, îi zise el întîlnindu-l pe Gabriel și iertîndu-i, în bucuria sa, discuția din ajun, ei bine, vezi, domnule conte, că n-ai avut dreptate și că totul va merge cît se poate de bine.

— Să vedem! zise Gabriel clătinînd din cap.

— Ce să facem ca să crezi? zise surîzînd Castelnau. Toți ai noștri și-au ținut angajamentele și au sosit la ora fixată cu mult mai mulți oameni decît făgăduiseră. Au străbătut provincii întregi fără să fie deranjați. Nu-i așa că ăsta-i un noroc orb?

Baronul fu întrerupt de zgomotul trompetelor și al armelor și de un mare tumult. Dar, în amețeala succesului, nu se alarmă, căci nu putea crede decît într-o izbîndă.

— Iată, îi zise el lui Gabriel, pun rămășag că vin întăriri neașteptate. Fără îndoială că sînt Lamothe și Deschamps cu conjurații din Picardia. Trebuiau să vină mîine, dar au mers probabil în marș forțat, ca să ia și ei parte la luptă și la victorie. Așa prieteni mai zic și eu!

— Crezi că cei care vin sînt prieteni? zise Gabriel care pălise auzind sunetul trompetelor.

— Ce-ar putea să fie? zise Castelnau. Vino în galeria asta, domnule conte. De pe creneluri se poate vedea pe terasa de unde pare să vină zgomotul.

Îl trase pe Gabriel după el; dar ajungînd la marginea zidului, scoase un strigăt puternic, își ridică brațele și rămase împietrit. Nu trupele reformate, ci oștile regale pricinuiseră acel tumult. Nu Lamothe era cel care-i comanda pe noii veniți, ci Jacques de Savoia, duce de Nemours. Datorită pădurii care era înconjurat castelul de Noizai, cavalerii regali apăruseră pe neașteptate pe terasa deschisă unde avangarda rebelilor tocmai se aranja în ordine de luptă. Dar nu mai avu loc nici o luptă, căci ducele de Nemours pusese chiar de la început mîna pe grămezile de arme. Mazere și Raunai se predară fără luptă și, în momentul în care Castelnau privea din susul zidurilor, ai săi, învinși fără luptă, înmînau spadele învingătorilor. Acolo unde urma să-și vadă soldații, nu mai văzu decît prizonieri. Nu-și putea crede ochilor. Rămase un moment nemișcat, stupefiat, doborît, fără să rostească o vorbă. Un asemenea eveniment era atît de departe de gîndul lui încît la început îi fu și greu să-și dea seama. Gabriel, deși

mai puțin surprins de această lovitură neașteptată, nu era nici el mai puțin colpeșit. Cum se priveau amîndoi, la fel de palizi și de mohorîți și unul și celălalt, un stegar intră grăbit căutîndu-l pe Castelnau.

— Ce se întîmplă? îi spuse acesta, regăsindu-și, plin de neliniște, glasul.

— Domnule baron, răspunse stegarul, au pus mîna pe podul suspendat și pe prima poartă; abia am avut vreme s-o închidem pe a doua; dar ea nu va rezista și, într-un sfert de ceas, vor fi în curte. Să încercăm totuși să le ținem piept sau să discutăm? Așteptăm ordinele dumneavoastră.

— Să-mi pun armura și cobor, zise Castelnau.

Intră grăbit în sala de alături ca să-și ia cuirasa și să-și încingă sabia. Gabriel îl urmă.

— Ce vrei să faci, prietene? îi spuse Gabriel cu tristețe.

— Nu știu, nu știu, răspunse Castelnau rătăcit. Poate mor...

— Vai, de ce nu m-ai crezut ieri?

— Da, aveai dreptate, văd, zise baronul. Ai prevăzut ce-o să se întîmple, poate că știai dinainte?

— Poate... Și poate că în asta constă cel mai mare chin al meu. Dar gîndește-te, Castelnau, în viață există încercări ale sorții ciudate și cumplite. Mi-am dat cuvîntul meu de gentilom că nu te voi lăsa să bănuiești, nici direct, nici indirect adevărul...

— În locul dumitale aș fi făcut la fel. Eu, smintitul, trebuia să înțeleg, trebuia să-mi dau seama că un viteaz ca dumneata nu mă sfătuiește să renunț la luptă fără un motiv puternic... Dar vreau să-mi ispășesc greșeala, vreau să mor...

— Voi muri împreună cu dumneata, zise Gabriel calm.

— Dumneata? De ce? strigă Castelnau. Nu ești constrîns decît la un lucru: să te abții de la luptă.

— Nu voi lupta, zise Gabriel, pentru că nu pot. Dar viața mi-e povară; rolul, dublu în aparență, pe care l-am jucat mi-e odios. Mă voi duce să lupt fără arme. N-am să ucid, dimpotrivă, mă voi lăsa ucis. Mă voi arunca poate în fața unei lovituri care ți-e destinată. Dacă nu pot fi o spadă, mai pot fi încă un scut.

— Nu, zise Castelnau, rămîi. Nu trebuie, nu vreau să te tîrăsc la pieire.

— Eh, zise Gabriel, ai să-i tîrăști fără folos și fără nădejde pe toți ai noștri care s-au închis împreună cu dumneata în acest castel. Viața mea e mult mai nefolositoare decît a lor.

— Pot face altfel pentru gloria partidului nostru decît să le cer acest sacrificiu? zise Castelnau. Martirii sînt adesea mai utili și mai plini de glorie decît învingătorii.

— Da, zise Gabriel, dar datoria dumitale de șef nu este de a încerca să salvezi mai întîi forțele care ți-au fost încredințate? N-ai decît să mori după aceea dacă salvarea nu se poate împăca cu onoarea.

— Deci, zise Castelnau, ce mă sfătuiești?

— Să încerci prin mijloace pașnice, zise Gabriel. Dacă rezișți, n-ai nici o șansă să eviți înfrîngerea și masacrul. Dacă cedezi de nevoie, n-au, mi se pare, dreptul de a pedepsi o simplă tentativă. Dezarmînd, îți vei dezarma dușmanii.

— Mă căiesc atît de tare că nu ți-am ascultat sfatul, zise Castelnau,

încît măcar de data asta aș vrea să te ascult. Totuși, mărturisesc, ezit. Mi-e silă să dau înapoi.

— Ca să dai înapoi, va trebuie să faci un pas înainte, zise Gabriel. Or, ce anume dovedește pînă acum că te-ai fi răsculat? Doar trăgînd spada vei fi declarat vinovat. Prezența mea, slavă Domnului, poate să-ți mai fie de folos. Nu te-am putut salva ieri, vrei să încerc să te salvez azi?

— Ce vrei să faci? întrebă Castelnau mișcat.

— Nimic care să nu fie demn de dumneata, fii liniștit! zise Gabriel. Mă voi duce la ducele Nemours care comandă trupa regală, îl voi anunța că nu va întîmpina nici o rezistență, că i se vor deschide porțile și că dumneata i te vei preda, dar pe cuvînt. Va trebui să se angajeze pe rangul lui de duce că nu vi se va face nici un rău nici dumitale, nici gentilomilor dumitale, și că după ce te va duce la rege ca să-i expui plîngerile și cererile dumitale, te va lăsa liber.

— Și dacă refuză? zise Castelnau.

— Dacă refuză, răspunse Gabriel, dreptatea va fi de partea noastră; va respinge o împăcare justă și onorabilă și toată răspunderea sîngelui vărsat va cădea asupra capului său. Dacă refuză, mă voi întoarce printre voi, Castelnau, ca să mor alături de voi.

— Crezi, zise Castelnau, că dacă La Renaudie ar fi fost în locul meu, ar fi consimțit la propunerea dumitale?

— Sînt sigur? Cred că orice om rezonabil ar consimți la așa ceva!

— Fie, zise Castelnau.

— Mulțumesc, zise Gabriel. Nădăjduiesc să reușesc și să apăr, cu ajutorul Domnului, atîtea nobile și viteze vieți.

Coborî alergînd, deschise poarta curții și, cu un steag alb în mînă, înaintă către ducele de Nemours care, pe cal în mijlocul alor săi, aștepta pacea ori războiul.

— Nu știu dacă monseniorul mă recunoaște, zise Gabriel ducelui; sînt contele de Montgommery.

— Da, domnule de Montgommery, te recunosc, zise Jacques de Savoia. Domnul de Guise m-a prevenit că te voi găsi aici, cu îngăduința sa, recomandîndu-mi să te tratez ca pe un prieten.

— O precauție care ar putea să mă calomnieze în fața altor prieteni nenorociți... zise Gabriel clătinînd cu tristețe din cap. Dar, monseniore, pot cuteza să vă cer un moment ca să discutăm?

— Sînt al dumitale.

Castelnau care, printr-o fereastră cu zăbrele a castelului, urmărea atent toate mișcările ducelui și ale lui Gabriel, îi văzu trăgîndu-se mai la o parte și discutînd cu însuflețire. Apoi Jacques de Savoia întrebă ce să scrie și, pe o tobă, înșiră cîteva rînduri pe-o hîrtie pe care-o înmînă contelui de Montgommery. Gabriel păru să-i mulțumească. Existau deci speranțe.

Gabriel, într-adevăr, se întoarse grăbit în castel și, fără să spună un cuvînt, abia trăgîndu-și răsuflarea, îi înmînă lui Castelnau declarația următoare: «*Domnul de Castelnau și tovarășii săi din castelul de Noizai consimțind, la sosirea mea, să depună armele și să se predea, subsemnatul Jacgues de Savoia le-am jurat, pe onoarea mea de prinț și pe sufletul meu de creștin, că nu vor păți nimic și că-i voi lua, teferi și sănătoși, pe cincisprezece dintre*

ei, împreună cu domnul de Castelnau, la Amboise. Dat în Castelul din Noizai, la 16 martie 1560. Jacques de Savoia».

— Mulțumesc, prietene, îi zise Castelnau lui Gabriel după ce citi biletul; ne-ai salvat viața și, mai mult decît viața, onoare. În aceste condiții sînt gata să-l urmez pe domnul de Nemours la Amboise, căci cel puțin nu vom ajunge acolo ca prizonieri în fața învingătorilor, ci ca oprimați în fața regelui. Încă o dată, îți mulțumesc.

Dar, strîngînd mîna eliberatorului său, Castelnau băgă de seamă că Gabriel redevenise la fel de trist ca mai înainte.

— Ce mai ai iar? îl întrebă el.

— Mă gîndesc că La Renaudie și alți protestanti trebuie să atace în noaptea asta castelul Amboise, răspunse Gabriel. Pare prea tîrziu ca să-i mai salvez. Totuși, dacă aș încerca? La Renaudie nu trebuia s-o ia prin pădurea de la Château-Regnault?

— Da, zise Castelnau cu grabă, și poate că ai mai putea să-l găsești și să-l salvezi, așa cum ne-ai salvat și pe noi.

— Cel puțin voi încerca, zise Gabriel. Socot că ducele de Nemours mă va lăsa liber. Cu bine deci, prietene, vreau să-mi continui, dacă pot, rolul de conciliator. Cu bine, la Amboise!

— Cu bine, zise Castelnau.

Așa cum prevăzuse Gabriel, ducele de Nemours nu se opuse ca el să părăsească Noizaiul si detașamentul trupelor regale.

Pătimașul și devotatul tînăr putu deci să se arunce pe cal și s-o pornească spre pădurea de la Château-Regnault. Castelnau și cincisprece șefi, care trebuiau să meargă împreună cu acesta, îl urmară, liniștiți și încrezători, pe Jacques de Savoia la Amboise. Dar, la sosirea lor, fură imediat închiși. Trebuiau să rămînă acolo, li se spuse, pînă cînd se va isprăvi încăierarea și nu va mai fi nici un pericol să-l lase să ajungă pînă la rege.

XIV

Pădurea de la Château-Regnault

Pădurea de la Château-Regnault nu se afla, din fericire, decît la o leghe și jumătate distanță de Noizai. Gabriel se întreptă într-oacolo în galopul calului; dar, odată ajuns în pădure, o străbătu în lung și-n lat mai bine de un ceas fără să întîlnească vreo oaste prietenă ori dușmană. În sfîrșit, crezu că aude, la cotitura unei alei, galopul regulat al cavaleriei. Dar cei care veneau nu puteau fi reformați, căci rîdeau și vorbeau, și hughenonții aveau tot interesul să păstreze cea mai completă liniște. Gabriel se năpusti în acea parte și descoperi repede eșarfele roșii ale trupelor regale. Înaintînd către șeful lor îl recunoscu și fu recunoscut de acesta. Era baronul de Pardaillan, un tînăr și viteaz ofițer, care luptase alături de el în Italia sub comanda ducelui de Guise.

— Ei, dar e contele de Montgommery! strigă Pardaillan. Te credeam la Noizai, conte.

— Vin de-acolo, zise Gabriel.

— Și ce se întîmplă acolo? Mergi puțin cu noi și povestește-mi și mie.

Gabriel îi povesti despre sosirea neașteptă a ducelui de Nemours, despre cucerirea castelului din Noizai, despre medierea sa între cele două părți și despre supunerea pașnică ce avusese un rezultat atît de fericit.

— Drace! zise Pardaillan, domnul de Nemours a avut noroc, și tare aș vrea să am și eu la fel. Știi, domnule cotnte de Montgommery, împotriva cui mă îndrept eu acum?

— Împotriva lui La Renaudie, nu-i așa?

— Exact. Și știi ce-mi este La Renaudie?

— Cred că ți-e văr, dacă-mi aduc bine aminte.

— Da, mi-e văr, zise Pardaillan, și chiar mai mult decît văr, tovarășul meu de arme. Știi cât e de greu să te bați împotriva celui care s-a bătut de atîtea ori alături de tine...

— Da, zise Gabriel, dar, în sfîrșit, ești sigur c-ai să-l întîlnești?

— Sînt sigur! Instrucțiunile care mi s-au dat sînt precise și rapoartele celor care l-au trădat sînt și mai și. Mai mergem un sfert de ora, apoi o luăm pe a doua alee la stînga și ne vom afla în fața lui La Renaudie.

— Dar dac-o apuci pe aleea asta? îi suflă Gabriel.

— Voi dezerta de la onoarea și de la datoria mea de soldat, zise Pardaillan. Dar chiar dac-aș vrea, n-aș putea. Cei doi locotenenți ai mei au primit ca și mine ordinele domnului de Guise și nu mă vor lăsa să mă abat de la ele. Nu, singura mea speranță este ca La Renaudie să consimtă să mi se predea. Nădeide vană, căci e mîndru și brav! El nu va fi surprins ca bietul Castelnau, dar în schimb noi îi vom fi superiori ca număr. În sfîrșit, mă vei ajuta, nu-i așa, domnule de Montgommery, să-l sfătuiesc să abandoneze lupta...

— Da, zise Gabriel, voi face ce voi putea.

— La dracu cu aceste războaie civile, strigă încheind Pardaillan.

Merseră aproape zece minute în tăcere. Cînd o luară pe a doua alee, la stînga, Pardaillan zise:

— Ne apropiem. Îmi bate inima. Pentru prima oară în viața mea, cred, să mă bată Dumnezeu, că mi-e frică.

Cavalerii nu mai rîdeau și nu mai sporovăiau, ci înaintau încet, cu precauție. Nu făcură nici două sute de pași, cînd, străbătînd un desiș de copaci, pe o potecă ce mergea paralel cu drumul, li se păru că vad lucind arme. Îndoiala lor nu ținu prea mult, căci aproape imediat o voce strigă:

— Stai! Cine e?

— E vocea lui La Renaudie, îi zise Pardaillan lui Gabriel. Și răspunse: Valois de Lorena!

Imediat. de pe aleea opusă, apăru călare La Renaudie, urmat de oastea lui. Totuși, el porunci soldaților să se oprească și făcu singur cîțiva pași înainte. Pardaillan îl imită, strigînd oamenilor săi: «Stați!» și se îndreptă spre el însoțit doar de Gabriel. Ai fi zis că sînt doi prieteni grăbiți să se revadă după o lungă absență, și nu doi dușmani gata de luptă.

— Ți-aș fi răspuns așa cum trebuie, zise La Renaudie apropiindu-se, dacă n-aș fi recunoscut vocea unui prieten... Sau mă înșel eu, sau vizirea asta ascunde chipul dragului meu Pardaillan...

— Da, eu sînt, și dacă-ți pot da un sfat prietenesc, renunță la planul tău și predă-te armatei mele.

— Şi ăsta e, mă rog, un sfat prietenesc? zise, cu ironie, La Renaudie.

— Da, domnule La Renaudie, spuse Gabriel arătîndu-se, e sfatul unui prieten loial. Castelnau s-a predat domnului de Nemours şi dumneata, dacă nu faci la fel, eşti pierdut.

— Ah! Ah! domnule de Monrgommery! zise La Renaudie, ai trecut deci de partea lor?

— Nu sînt nici de partea lor, nici de partea dumitale, zise grav Gabriel. Te rog, te implor, nu risca o luptă inutilă şi fatală. Predă-te!

— Imposibil!

— Dar să ştii, zise Pardaillan, că nu ne aflăm aici decît cu o mică avangardă...

— Şi eu, răspunse şeful Reformei, crezi că n-am decît acest pumn de oameni pe care-i vezi?

— Te previn, zise Pardaillan, că în rîndurile tale ai trădători...

— Acum sînt în rîndurile voastre, zise La Renaudie.

— Îmi asum sarcina să-ţi obţin iertarea de la domnul duce de Guise, zise din nou Pardaillan, care nu mai ştia la ce argument să recurgă.

— Iertarea mea! strigă La Renaudie. Nădăjduiesc ca mai curînd să-i iert eu pe alţii decît să fiu iertat de ei!

— La Renaudie! La Renaudie! Cred că n-ai să mă constrîngi să ridic arma împotriva ta! Godefroid, vechiul meu camarad, prietenul meu din copilărie!

— Va trebui totuşi să te pregăteşti pentru asta, Pardaillan; căci mă cunoşti mult prea bine ca să-ţi dai seama că nu sînt dispus să cedez în faţa ta.

— Domnule La Renaudie... strigă Gabriel, încă o dată, n-ai dreptate...

Dar fu brusc întrerupt... Cavalerii din cele două tabere, rămaşi la distanţă, privindu-se unii pe alţii, nu înţelegeau nimic din aceste discuţii ciudate dintre şefii lor şi ardeau de nerăbdare să se încaiere. «Ce dracu îşi tot spun de atîta vreme?» murmurară soldaţii lui Pardaillan. «Ah! aşa! spuseră la rîndul lor hughenoţii, cred că am venit aici ca să ne uităm la ei cum discută desre ale lor?»

— Staţi! Staţi! zise unul din armata lui La Renaudie unde orice soldat era şef, ştiu eu un mijloc de a le scurta conversaţia. Şi trase cu pistolul în trupa lui Pardaillan.

— Vezi, strigă îndurerat acesta, prima lovitură a pornit de la ai tăi!

— Fără ordinul meu! zise La Renaudie. Dar pentru că zarurile au fost aruncate, cu atît mai rău! Prieteni, înainte!

Se întoarse spre oamenii să şi Pardaillan, ca să nu rămînă în urmă, strigă şi el: «Înainte!» Şi lupta începu. În vremea asta, Gabriel stătea nemişcat între roşii şi albi, între regalişti şi reformaţi. Îşi împinse calul mai încolo şi rămase între focurile celor două tabere. Încă de la primele împuşcături, penele căştii sale fură retezate de un glonte şi calul fu ucis sub el. Îşi scoase picioarele din scări şi rămase drept, fără să se mişte, în mijlocul acestei cumplite învălmăşeli. Praful de puşcă isprăvindu-se, cele două oşti se năpustiră una asupra celeilalte,

continuînd lupta cu spada. Gabriel nu se clinti nici acum, nici măcar nu atinse mînerul spadei, ci se mulțumi să privească loviturile furioase care se dădeau în jurul lui, trist și mohorît ca însăși imaginea Franței între acei francezi învrăjbiți. Reformații, inferiori ca număr și nedisciplinați, începură să bată în retragere. În acel tumult La Renaudie se întîlni cu Pardaillan.

— Hai! strigă el, cel puțin să mor de mînă ta!

— Ah! zise Pardaillan, cel care îl va ucide pe celălalt va fi cel mai generos!

Loviturile pe care și le dădeau răsunau pe armurile lor ca niște ciocane pe nicovală. La Renaudie se răsucea în jurul lui Pardaillan care, ținîndu-se bine în șa, para loviturile și riposta fără să obosească. Doi rivali roși de răzbunare n-ar fi fost mai încrîncenați decît ei. În sfîrșit, La Renaudie își înfipse spada în pieptul lui Pardaillan, care căzu. Dar nu Pardaillan fu cel care striga, ci La Renaudie. Din fericire penru învingător, nu mai avu cînd să privească funesta victorie. Montingni, pajul lui Pardaillan, îl ținti cu archebuza, așa că La Renaudie pică de pe cal, rănit de moarte. Totuși, înainte de a muri, aceasta mai găsi puterea de a-l ucide pe loc, cu mînerul spadei, pe pajul care-l lovise. În jurul acestor trei cadavre, învălmășeala era mai furioasă ca niciodată. Dar hughenonții erau evident în inferioritate și, în curînd, lipsiți de șeful lor, fură puși pe goană. Un mare numar dintre ei pieriră. Cîțiva fură luați prizonieri, unii izbutiră să fugă. Această luptă atroce și sîngeroasă nu durase nici zece minute. Regaliștii se pregătiră să se întoarcă la Amboise. Așezară pe același cal leșurile lui Pardaillan și La Renaudie. Gabriel care, în ciuda înflăcăratei sale dorințe de a muri, nu căpătase nici măcar o zgîrietură, contemplă cu tristețe trupurile încremenite ale celor mai nobili oamnei din cîți cunoscuse. «Care dintre ei a fost mai brav? își spunea el. Care dintre ei îl iubea mai mult pe celălalt? Care dintre ei doi va lipsi mai mult țării?»

XV

Despre politica secolului al XVI-lea

După ce castelul din Noizai s-a predat și după scurta încăierare din pădurea de la Château-Regnault, prima parte a luptei luase sfîrșit. Majoritatea conjuraților din Nantes însă, neavertizați de cele două eșecuri ale partidului lor, își continuau drumul spre Amboise, hotărîți să-l atace în noaptea aceea. Tînărul rege, care nu voise să se culce, se plimba neliniștit prin vasta sală goală care i se rezervase ca dormitor. Maria Stuart, ducele de Guise și cardinalul de Lorena vegheau și așteptau lîngă el.

— Ce noapte fără sfîrșit! zise Francisc al II-lea. Capul parcă mi-a luat foc, și aceste dureri insuportabile din ureche au început din nou să mă chinuie. Ce noapte! Ce noapte!

— Bietul meu rege! zise Maria. Nu te mai agita astfel, te conjur. Odihnește-te cîteva clipe...

— Pot să mă odighesc, Maria, pot să stau liniștit cînd poporul

se răscoală și se înarmează împotriva mea? Toate aceste griji o să-mi scurteze și puțina viață pe care mi-a dat-o Dumnezeu!

— Majestatea voastră nu trebuie să se necăjească astfel, zise Însemnatul. Am mai avut cinstea să-i spun că am luat măsuri și că victoria e sigură. Răspund de asta, sire!

— N-am început bine? adăugă cardinalul de Lorena. Castelnau prizonier, La Renaudie ucis, fapte de bun augur pentru cauza noastră.

— De bun augur, într-adevăr, zise cu amărăciune Francisc.

— Mîine se va sfîrși totul, continuă cardinalul, ceilalți șefi ai rebelilor vor fi în puterea noastră; printr-o pedeapsă exemplară îi vom înspăimînta pe toți cei care ar mai fi ispitiți să-i imite. Trebuie, zice, zise el răspunzînd unui gest de silă al regelui. Un solemn Act de credință, cum se spune în Spania, este necesar gloriei ultragiate a catolicismului și securității amenințate a tronului. Pentru început, îl vom condamna pe Castelnau. Domnul de Nemours și-a asumat sarcina să-l cruțe, dar asta nu ne privește pe noi, care n-am făgăduit nimic. La Renaudie a scăpat de supliciu, murind; dar am și dat ordin ca mîine dimineață capul să-i fie expus pe podul Amboise cu această inscripție: «Șef al rebelilor».

— Șef al rebelilor! repetă tînărul rege. Dar dumneata însuți ai spus că nu era șef și că martorii și scrisorile conjuraților îl arată ca șef al răscoalei pe prințul de Condé!

— In numele cerului, nu vorbiți atît de tare, sire, vă rog, îl întrerupse cardinalul. Da, ăsta e adevărul! Da, prințul a condus totul, a dirijat totul de departe. Acești nelegiuiți de calviniști îl numeau «Căpitanul mut» și după primul succes urmau să-l declare șef. Să nu-l împingem la vreo faptă periculoasă. Să nu ne arătăm ostili acestui puternic cap al revoltei. Să ne facem că nu-l vedem ca să nu fim obligați să-l demascăm.

— Domnul de Condé este totuși un rebel! zise Francisc, a cărui nerăbdare nu se prea potrivea cu acele «înscenări guvernamentale», cum s-au numit ele atunci.

— Da. sire, zise Însemnatul; dar prințul, departe de a-și mărturisi faptele, le neagă. Să ne prefacem că-l credem pe cuvînt. Prințul a venit astăzi să ceară azil în castelul Amboise, unde nu-l slăbim din ochi, după cum nu l-am slăbit nici atunci cînd a pregătit răscoala... Să ne prefacem că-l acceptăm ca aliat, e mai puțin periculos decît să-l avem dușman. Prințul, în sfîrșit, dacă trebuie, își va nimici împreună cu noi complicii, în noaptea asta, și va asista la execuția lor, mîine. Nu va îndura oare o pedeapsă de o mie de ori mai dureroasă decît cea pe care i-am impune-o noi?

— Da, sigur, zise regele, dar va face asta? Și dac-o face, se poate să fie într-adevăr vinovat?

— Sire, zise cardinalul, avem în mînă și vom remite majestății voastre, dacă dorește, toate dovezile complicității domnului de Condé. Dar cu cît aceste probe sînt mai flagrante, cu atît trebuie să ne prefacem noi mai mult; în ce mă privește, încerc un puternic regret pentru cîteva cuvinte care mi-au scăpat și care, dacă i-au fost raportate, l-ar putea jugni pe prinț.

— Ți-e teamă să nu jugnești un vinovat? strigă Francisc. Dar ce e zgomotul ăsta afară? Să fie rebelii?

— Alerg într-acolo, zise ducele de Guise.

Dar, mai înainte ca el să fi păşit pragul uşii, Richelieu, căpitanul archebuzierilor, intră şi-i spuse, cu însufleţire, regelui:

— Iertare, sire, domnul de Condé, care crede că ar fi auzit cuvinte jignitoare la adresa lui, cere cu insistenţă să se disculpe în mod public, în prezenţa majestăţii voastre, de aceste josnice bănuieli.

Poate că regele ar fi refuzat să-l vadă pe prinţ; dar ducele de Guise şi făcuse un semn. Archebuzierii căpitanului Richelieu se îndepărtară şi domnul de Condé intră, cu capul sus şi cu privirea semeaţă. Era urmat de cîţiva gentilomi şi de un număr de canonici florentini, oaspeţi obişnuiţi ai castelului Amboise, pe care cardinalul îi transformase în acea noapte în soldaţi şi care, lucru destul de obişnuit în acea vreme, purtau lîngă mătănii archebuza şi sub glugă casca.

— Sire, scuzaţi-mi îndrăzveală, zise prinţul după ce se înclină în faţa regelui; dar această îndrăzneală este justificată ptin cutezanţa anumitor acuzaţii pe care mi le aduc duşmanii, împotriva loialităţii mele.

— Despre ce e vorba, vere? întrebă regele cu un aer serios.

— Sire. zise prinţul de Condé, unii cutează să spună că eu sînt adevăratul şef al rebelilor a căror tentativă nebună şi nelegiuită tulbură în acest moment Statul şi o consternează pe majestatea voastră.

— Ah? Se spune asta? zise Francisc, şi cine anume o spune?

— Am putut surprinde eu însumi aceste calomnii, sire, rostite de aceşti călugări florentini care, crezîndu-se desigur aici la ei acasă, nu se jenau să repete cu glas tare ce li se suflase în şoaptă.

— Şi-i acuzi pe cei care au repetat sau pe cei care au şoptit aceste lucruri? zise Francisc.

— Ii acuz şi pe unii şi pe alţii, sire, răspunse prinţul de Condé, dar mai ales pe instigatori...

Spunînd acestea, se uită drept în ochii cardinalului de Lorena, care, foarte încurcat de atitudinea prinţului, încerca să se ascundă în spatele fratelui său.

— Ei bine, vere, zise tînărul rege, îţi îngăduim să demaşti impostura şi să-i acuzi pe impostori. Să vedem...

— Să demasc impostura, sire? repetă prinţul de Condé. Oare faptele mele n-ar face-o mai bine decît toate vorbele mele? N-am venit oare, la prima chemare, în acest castel să-mi ocup locul în mijlocul apărătorilor majestăţii voastre? Credeţi că aşa ar proceda un vinovat?

— Atunci acuză-i pe impostori! zise Francisc, care nu voi să-i răspundă la întrebare.

— O voi face, dar nu prin vorbe, sire, ci tot prin fapte, zise domnul de Condé. Să mă acuze dacă au curajul. Le voi arunca aici, în mod public, mănuşa, de faţă cu regele meu. Cel care va susţine că eu sînt autorul conjuraţiei să se lupte cu mine; mă voi bate cu el, indiferent de rang sau de condiţie socială, ca să-i dovedesc că minte.

Prinţul de Condé îşi azvîrli mănuşa la picioare. Privirea sa disprefuitoare se aţinti cu mîndrie în ochii ducelui de Guise care nici nu clipi. Urmă un moment de tăcere, fiecare gîndindu-se fără îndoială la acest ciudat spectacol al minciunii dat de un prinţ de sînge în faţa unei Curţi întregi, unde nu exista nici măcar un paj care să nu ştie

cine era și ce făcuse. Singurul care avu naivitatea să se mire de acest lucru fu regele.

Metodele Curții italiene în materie de politică, aduse de Caterina de Medicis și de florentinii ei, erau pe atunci la modă în Franța. Cel care înșela mai bine era cel mai bine văzut; să-ți ascunzi gîndurile și să-ți camuflezi faptele era socotit o mare artă. Sinceritatea ar fi trecut drept prostie. Nici cele mai nobile și mai curate caractere ale timpului, Coligny, Condé, cancelarul Olivier, n-au știut sau n-au putut să se ferească de această boală. Așa că ducele de Guise nu-l disprețuia pe prințul de Condé, ci dimpotrivă, îl admira. Și cum era cel puțin tot atît de puternic ca si el, făcu un pas înainte, își scoase încet mănușa și o aruncă alături de cea a prințului. Urmă un moment de supriză și se crezu mai întîi că ducele primea provocarea insolentă a domnului de Condé. Dar în acest caz n-ar mai fi fost marele politician care era. Cu o voce puternică și fermă, el zise:

— Aprob și susțin cuvintele domnului prinț de Condé și-i sînt cu atît mai devotat, cu cît am fericirea să-i fiu și rudă· mă ofer deci să-l sprijin și voi ridica armele împotriva oricui îl va calomnia, ajutîndu-l să se apere.

Și Însemnatul își plimbă ochii săi de închizitor asupra tuturor celor care-l înconjurau. Prințul de Condé, în schimb, și-i plecă pe ai săi. Se simți învins fără putere de replică.

— Nimeni, repetă ducele de Guise, nu ridică nici mănușa prințului de Condé, nici pe a mea? Nimeni nu se mișcă?

— Vere, zise Francisc al II-lea cu un surîs melancolic, iată-te, după dorința dumitale, spălat în ochii noștri de orice bănuială de tradare.

— Da, sire zise cu nerușinare Căpitanul mut, și mulțumesc majestății voastre de a mă fi ajutat... Se întoarse cu oarecare efort spre Însemnat și zise: Mulțumesc de asemenea bunului meu aliat și rudă, domnul duce de Guise. Nădăjduiesc să-i pot dovedi și să dovedesc tuturor, din nou, luptînd în noaptea asta împotriva rebelilor, că a avut dreptate sa mă apere.

După care, prințul de Condé și ducele de Guise se salutară profund, cu multă curtoazie. Apoi. prințul se înclină în fața regelui și ieși, urmat de spectatorii care-l însoțiseră la intrare.

XVI

Zarva din Amboise

După ieșirea prințului de Condé, nici regele, nici Maria Stuart, nici cei doi frați de Lorena nu mai pomeniră nimic despre discuția care avusese loc. Printr-un acord tacit păreau să evite acest subiect primejdios. În tăcerea mohorîtă și plină de nerăbdare, minutele și ceasurile se perindau unele după altele. Francisc al II-lea își ducea adesea mîna la capul care-i ardea. Maria, așezată mai departe, privea cu tristețe chipul palid și ofilit al tînărului ei soț și-și ștergea din cînd în cînd cîte o lacrimă. Cardinalul de Lorena era numai urechi la zgomotele de afară. Cît despre Însemnat, care nu mai avea ordine

de dat şi pe care rangul şi funcţia sa îl obligau să stea lîngă rege, părea să sufere cumplit din pricina acestei inactivităţi forţate şi adesea tresărea şi bătea din picior ca un cal de luptă ce-şi roade frîul. Orologiul castelului, apoi cel al capelei Saint-Florentin sunară ora şase, apoi şase şi jumătate. Începea să se facă ziuă şi nici un zgomot de atac, nici un semnal al sentinelelor nu tulburaseră întunericul nopţii.

— Oh! zise regele răsflînd uşurat, încep să cred, domnule cardinal, că acel Lignieres a înşelat-o pe eminenţa voastra sau că hughenoţii şi-au schimbat planul.

— Cu atît mai rău, zise Charles de Lorena; căci eram siguri că-i vom învinge pe rebeli.

Dar cardinalul nu isprăvi de vorbit, că două lovituri de archebuza, semnalul convenit al alarmei, fură trase şi pe ziduri se auzi repetat, din post în post, strigătul: «La arme! La arme!»

— Cu siguranţă că sînt duşmanii! strigă cardinalul de Lorena pălind.

Ducele de Guise se ridică aproape vesel şi, salutîndu-l pe rege, spuse doar:

— Sire, pe curînd! Fiţi sigur pe mine!

Şi ieşi grăbit.

Tocmai i se auzea glasul puternic dînd ordine în antecameră cînd izbucni o nouă salvă de archebuze.

— Vedeţi, sire, zise cardinalul, poate pentru a-şi amăgi groaza cu sunetul vocii sale, vedeţi că Lignieres era bine informat şi că nu s-a înşelat decît cu cîteva ceasuri? Dar regele nu-l mai asculta şi muşcîndu-şi cu mînie buzele, nu mai era atent decît la zgomotul crescînd al artileriei şi al archebuzelor.

— Greu pot admite atîta îndrăzneală! murmură el. Un astfel de afront adus coroanei...

— O să le iasă pe nas ticăloşilor, sire, zise cardinalul.

— Socotind după zgomotul pe care-l fac, spuse regele, cred că reformaţii sînt destul de numeroşi şi nu se prea tem.

— Totul se va isprăvi într-o oră, ca un foc de paie, zise Charles de Lorena.

— Nu s-ar părea, căci zgomotul se apropie, spuse Francisc, şi focul cred că se aprinde în loc să se stingă.

— Doamne! strigă Maria Stuart foarte speriată, auziţi cum pocnesc gloanţele de ziduri?

— Mi se pare totuşi, doamnă... bîlbîi cardinalul. Cred, majestatea voastră... Cît despre mine, nu aud ca zgomotul să crească...

Dar fu întrerupt de o explozie cumplită.

— Iată că vă răspunde, îi zise regele cu un surîs amar, chiar dacă chipul dumneavoastră palid şi speriat nu suportă contrazicerea.

— Simt mirosul prafului de puşcă, zise Maria.

— Din ce în ce mai bine... adăugă Francisc. Probabil că reformaţii au sărit zidul oraşului şi vin să ne asedieze castelul.

— Da, sire, zise cardinalul tremurînd, în această situaţie, n-ar fi oare mai bine ca majestatea voastră să se retragă în donjon? Puteţi fi sigur că acolo nu vor ajuge.

— Cine? Eu? strigă regele, să mă ascund din faţa supuşilor mei?

Să fug din fața ereticilor? Lasă-i să ajungă pînă aici, uchiule, sînt curios să știu pînă unde vor merge cu îndrăzneala. Vei vedea că ne vor ruga să cîntăm împreună cu ei cîțiva psalmi și să ținem o predică în capela noastră florentină.

— Sire, iertare, puțină prudență nu strică, zise Maria.

— Nu, spuse regele, vreau să merg pînă la capăt, așa că am să-i aștept aici pe acești supuși credincioși ai mei și, pe cuvîntul meu de rege, primul care nu-mi va arăta respectul cuvenit va vedea că spada asta de la șold nu-i numai de paradă!

Minutele treceau și archebuzele bubuiau din ce în ce mai des. Bietul cardinal de Lorena nu mai avea putere să rostească un cuvînt. Tînărul rege își strîngea cu mînie pumnii.

— Cum! zise Maria Stuart, nimeni nu vine să ne aducă vești? Primejdia e atît de mare încît nimeni nu poate părăsi o clipă locul?

— Ah! zise în sfîrșit regele, fără să vrea, așteptarea asta e insuportabilă. Dar știu eu un mijloc de a afla ce se petrece afară: să mă duc eu însumi acolo. Domnul locotenent-general nu va refuza să mă primească și pe mine ca voluntar. Francisc făcu doi sau trei pași spre ușă. Maria se aruncă înaintea lui.

— Sire! Cum vă gîndiți la una ca asta? Bolnav cum sînteți? strigă ea.

— Nu mă mai simt rău, zise regele. Indignarea a luat locul suferinței.

— Așteptați, sire! zise cardinalul. De data asta mi se pare că într-adevăr zgomotul se îndepărtează. Da, loviturile sînt mai rare... Ah, iată un paj, cu vești, desigur...

— Sire, zise pajul intrînd, domnul duce de Guise mă însărcinează s-o anunț pe majestatea voastră că reformații slăbesc și sînt în plină retragere.

— În sfîrșit! strigă regele.

— De îndată ce domnul locotenent-general va socoti că poate părăsi zidurile, continuă pajul, va veni să istorisească totul regelui.

Pajul ieși.

— Ei bine, sire, zise cardinalul triumfător, n-am prevăzut că totul va fi o bagatelă și că ilustrul și viteazul meu frate o să-i facă praf pe toți acei cîntăreți de psalmi?

— Oh, dragul meu unchi, ți-a revenit bruc curajul...

Dar în acel moment izbucni o a doua explozie, și mai înfricoșătoare decît prima.

— Ce mai e și cu zgomotul ăsta? zise regele.

— Într-adevăr, e cam ciudat, zise cardinalul tremurînd.

Din fericire, frica sa nu fu de lungă durată. Richelieu, căpitanul de archebuzieri, intră imediat, cu obrazul negru de pulbere și cu o spadă ruptă în mînă.

— Sire, zise Richelieu regelui, rebelii sînt în plină derută. Abia au mai avut vreme să facă să sară în aer, fără să ne pricinuiască vreo pierdere, o grămadă de pulbere pe care o așezaseră lîngă una dintre porți. Cei care n-au fost luați prizonieri ori uciși au trecut podul și s-au baricadat într-o căsuță din foburgul Vendômois... Majestatea-voastră poate vedea chiar de la fereastra asta cum o să ne purtăm cu ei...

Regele se duse prompt la fereastră, urmat de cardinal și, de departe, de regină.

— Da, într-adevăr, spuse el; iată-i la rîndul lor asediați... Dar ce văd? Din casa aia iese fum!

— Sire, i s-a dat foc, zise căpitanul.

— Foarte bine, minunat, strigă vesel cardinalul. Uitați-vă, sire, sar pe fereastră... Doi... trei... patru... Alții și alții... Le auziți strigătele?

— Doamne, bieții oameni! spuse Maria Stuart împreunîndu-și mîinile.

— Mi se pare, zise regele, că disting în fruntea regaliștilor panașul și eșarfa vărului nostru de Condé. E într-adevăr el, căpitane?

— Da, majestatea voastră, zise Richelieu. A stat tot timpul printre noi, cu spada în mînă, alături de domnul de Guise.

— Deci, domnule cardinal, vedeți bine că nu s-a lăsat rugat...

— Și bine a făcut, sire! răspunse Charles de Lorena. Altfel prințul ar fi riscat prea mult.

— O, strigă Maria dezgustată și totodată atrasă de spectacolul de afară, flăcările cresc! Casa se va prăbuși peste nenorociții ăia!

— Se și prăbușește! spuse regele.

— Gata! S-a sfîrșit! strigă bucuros cardinalul.

— Ah, să plecăm de aici, sire, mi se face rău, zise Maria trăgîndu-l pe rege.

— Da, răspunse Francisc, acum mă cuprinde mila...

Și se îndepărtă de la geamul la care doar cardinalul mai rămase, foarte bucuros. Dar se întoarse și el repede auzind vocea ducelui de Guise. Însemnatul intrase calm și mîndru, însoțit de prințul de Conde care nu părea nici trist, nici rușinat.

— Sire, totul s-a terminat, zise regelui ducele de Guise. și rebelii și-au primit pedeapsa pentru crima lor. Slavă Domnului că am scăpat-o pe majestatea voastră de această primejdie; căci abia acum mi-am dat seama că această primejdie a fost mult mai mare decît s-a crezut la început. Sînt trădători printre noi, sire...

— E cu putință? spuse cardinalul.

— Da, răspunse Însemnatul; la primul atac reformații au fost ajutați de soldații pe care-i adusese La Motte și care ne-au atacat din flanc. Un moment, au fost stăpînii orașului.

— E înfricoșător! zise Maria, strîngîndu-se lîngă rege.

— Ar fi fost și mai înfricoșător, doamnă, continuă ducele, dacă rebelii ar fi fost ajutați, cum sperau, de atacul pe care Chaudieu, fratele ministrului, trebuia să-l încerce asupra porții Bons-Hommes.

— Atacul a dat greș? întrebă regele.

— N-a mai avut loc, sire. Căpitanul Chaudieu, slavă Domnului, a întîrziat și n-a mai ajuns decît să-și vadă prietenii zdrobiți! Acum n-are decît să atace cît o vrea! Și, ca să aibă ce vedea, am poruncit să fie spînzurați vreo treizeci dintre complicii lui pe crenelurile din Amboise. Acest spectacol o să-i fie de ajuns, socot eu.

— Foarte bine ai procedat, zise cardinalul de Lorena.

— Îți mulțumesc, unchiule, spuse regele Însemnatului.

— Să se dea ordin, zise cardinalul, să fie pedepsiți vinovații care au supraviețuit. Sire, veți asista cu regina și cu regina-mamă la executarea lor, nu-i așa?

— Dar... e absolut necesar? întrebă tînărul rege, îndreptîndu-se spre ușă.

— Sire, e indispensabil, zise cu insistență cardinalul, urmîndu-l. Gloriosul rege Francisc I și ilustrul vostru tată au asistat întotdeauna la arderea ereticilor. Cît despre regele Spaniei, sire...

— Alți regi n-au decît să facă ce le place, zise Francisc, fără să se opreasscă, eu voi face cum voi crede de cuviință!

— Trebuie s-o avertizez pe majestatea voastră că nunțiul papal contează în mod sigur pe prezența voastră la primul *«Act de credință»* al domniei voastre, adăugă nemilosul cardinal. Cînd toți vor fi de față, pînă și prințul de Conde, pun pariu, credeți că majestatea voastră poate să lipsească?

— Vai! Doamne! Vom mai vorbi despre asta, zise Francisc. Vinovații nu sînt condamnați încă.

— Oh, sînt, majestatea voastră! zise cu convingere Charles de Lorena.

— Fie! spuse regele. Bine că s-a putut îndepărta primejdia acestei conspirații.

— Sire, zise ducele de Guise, să nu dăm lucrurilor mai multă importanță decît merită. Majestatea voastră să nu vorbească de o conspirație cînd în realitate n-a fost vorba decît de o zarva oarecare.

XVII

Un «Act de credință»

Deși conjurații inseraseră în textul găsit printre hîrtiile lui La Renaudie condiția «de a nu atenta în nici un fel împotriva majestății sale, nici a prinților din familia lui, nici a regatului», ei se revoltaseră totuși pe față și trebuiau, vrînd-nevrînd, să îndure soarta învinșilor.

Într-adevăr, cardinalul de Lorena puse în judecarea lor o patimă cu totul ecleziastică și foarte puțin creștinească. Lăsă conducerea procesului în seama Parlamentului din Paris și a cancelarului Olivier. Așa că lucrurile merseră repede. Interogatoriile fură luate la repezeală, sentințele pronunțate și mai iute. Se dispensară chiar și de cele mai elementare formalități față de masa răsculaților, oameni neimportanți, care fură trași pe roată sau spînzurați, ziua-n amiaza mare, la Amboise, fără să mai fie deranjat Parlamentul. Onorurile și cheltuielile de judecată nu fură acordate decît oamenilor de un oarecare rang și cu un oarecare renume.

În sfîrșit, datorită zelului pios al lui Charles de Lorena, totul fu terminat în mai puțin de trei săptămîni. Ziua de 15 aprilie fu fixată pentru execuția publică, la Amboise, a douăzeci și ceva de baromi, unsprezece conți. șapte marchizi, în total cincizeci de gentilomi și șefi ai reformaților. Dealtminteri, nu se neglijă nimic ca să se dea acestei ceremonii toată strălucirea și pompa dorită. Se făcură pregătiri uriașe. În ziua fixată, trei tribune elegante fură ridicate pe platforma castelului; cea din mijloc, cea mai somptuoasă, era rezervată familiei regale, la piciorul ei urma să aibă loc sîngeroasa reprezentație. În jurul pieții, băncile de scînduri fură ocupate de toți

credincioşii din împrejurimi care, de voie ori de nevoie, se strînseseră aici; mulţi, de frica ameninţărilor, alţii plătiţi, unii chiar din curiozitate. Aşa că în ajunul execuţiei mai bine de zece mii de persoane se înghesuiau în jurul eşafodului. Încă din dimineaţa zilei de 15 aprilie, acoperişurile oraşului fură luate cu asalt, iar ferestrele care dădeau spre piaţă se închiriară cu zece scuzi, sumă enormă pentru vremea aceea. Pe uriaşul eşafod acoperit cu postav negru, ridicat pe terasa castelului, fu adus butucul pe care fiecare condamnat trebuia, îngenunchind, să-şi pună capul. Alături, un fotoliu drapat în negru era rezervat grefierului însărcinat sa-i cheme rînd pe rînd pe gentilomi şi să citească, cu voce tare, sentinţa. Piaţa era păzită de o companie scoţiană şi de jandarmii casei regale.

După o slujbă ţinută în capela Saint-Florentin, condamnaţii fură aduşi la piciorul eşafodului. Mulţi dintre ei fuseseră torturaţi. Erau asistaţi de nişte călugări care încercau să-i facă să renunţe la credinţa lor; dar nici unul dintre hughenoţi nu consimţi la această apostazie, toţi refuzară să răspundă călugărilor, pe care îi bănuiau a fi spionii cardinalului. În vremea asta, tribunele destinate Curţii se umplură, cu excepţia celei din mijloc. Regele şi regina, cărora aproape că trebui să li se smulgă consimţămîntul de a asista la execuţie, obţinuseră totuşi îngăduinţa să nu apară decît spre sfîrşit, şi numai la decapitarea şefilor principali. În orice caz, trebuiau să vină; asta era tot ce ceruse cardinalul.

La prînz, execuţia începu. Cînd primul dintre condamnaţi urcă treptele eşafodului, tovarăşii săi intonară un psalm al lui Clément Marot, atît pentru a aduce o ultimă consolare celui ce urma să fie ucis, cît şi pentru a-şi dovedi tăria faţă de duşmanii lor şi faţă de moarte. Un verset însoţea fiecare cap care cădea. Dar fiecare cap care cădea însemna o voce mai puţin în cor. După un ceas, nu mai rămăseseră decît doisprezece gentilomi, principalii şefi ai conjuraţiei. Atunci se făcu o scurtă pauză: cei doi călăi erau obosiţi şi, apoi, se aştepta sosirea regelui. Francisc al II-lea era livid. Maria Stuart se aşeză în dreapta lui, Catreina de Medicis în stînga. Cardinalul de Lorena se aşeză alături de regina-mamă, iar pe prinţul de Conde îl puseră alături de regină. Cînd prinţul apăru pe estradă, aproape tot atît de palid ca şi tînărul rege, cei doisprezece condamnaţi îl salutară. Le înapoie, grav, acest salut.

— M-am înclinat întotdeauna în faţa morţii, spuse el tare,

Regele fu primit cu mai puţin respect, pentru a spune astfel, decît prinţul de Condé. Nici o aclamaţie nu se auzi la sosirea lui. El băgă de seamă şi zise, încruntînd sprîncenele:

— Ah, domnule cardinal, rău am făcut că am venit aici...

Charles de Lorena ridicase totuşi mîna pentru a da semnalul obişnuit şi cîteva voci slabe strigară din mulţime: «Trăiască regele!»

— Auziţi, sire? întrebă cardinalul.

— Da, zise regele clătinînd cu tristeţe din cap, aud cîţiva neîndemînatici care fac să se bage şi mai bine de seamă tăcerea celorlalţi.

În vremea asta, restul tribunei regale se umpluse. Fraţii regelui, nunţiul papal, ducesa de Guise intrară rînd pe rînd. Apoi veni ducele de Nemours, sfîrşit şi chinuit parcă de remuşcări. Mai în fund se aşezară doi oameni a căror prezenţă nu era mai ciudată în acel loc

şi în acel moment decît cea a prinţului de Conde. Cei doi oameni erau Ambroise Pare şi Gabriel de Montgommery. Ambroise Pare fusese chemat de cîteva zile la Amboise de către ducele de Guise, foarte neliniştit de sănătatea regalului său nepot, şi de Maria Stuart, nu mai puţin alarmată decît unchiul ei; cei doi îl rugară deci pe chirurg să stea pe aproape ca în caz de nevoie să-i dea ajutor regelui. Cît despre Gabriel, venise să încerce să salveze, printr-un efort suprem, măcar pe unul din condamnaţi, pe care securea trebuia să-l doboare ultimul, şi pentru care-şi făcea reproşuri amare de a-l fi adus fără să vrea aici; adică pe tînărul şi bravul Castelnau de Chalosses. Castelnau nu se predase decît în urma cuvîntul scris şi semnat de ducele de Nemours care-i garantase libertatea şi viaţa. Or, cum sosise la Amboise, fusese aruncat în temniţă şi acum urma să fie decapitat ultimul, ca cel mai vinovat. Trebuie să fim totuşi drepţi faţă de ducele de Nemours. Cînd îşi văzu semnătura de gentilom compromisă astfel, nu mai simţi decît mînie şi desperare şi, timp de trei săptămîni, se duse de la cardinalul de Lorena la ducele de Guise, de la Maria Stuart la rege, solicitînd, reclamînd, implorînd eliberarea prizonierului său. Ca şi Gabriel, ducele de Nemours venise la spectacolul execuţiei, mai cumplit pentru el decît pentru oricare altul, cu nădejdea tainică de a-l salva pe Castelnau în ultimul minut. In vremea asta, ducele de Guise, călare, la piciorul tribunei, împreună cu căpitanii săi, făcu un semn călăilor; supliciul şi cîntatul psalmilor, un moment întrerupte, reîncepură. In mai puţin de un sfert de ceas căzură opt capete. Tînăra regină era aproape să leşine. Nu mai rămăseseră la picioarle eşafodului decît patru condamnaţi. Grefierul care-i striga citi cu voce tare:

— Albert Edmond Roger, conte de Mazeres, vinovat de erezie, de crimă de lezmajestate şi de atac înarmat împotriva persoanei regelui.

— Fals! strigă de pe eşafod contele de Mazeres. Apoi, arătînd norodului braţele sale înnegrite şi pieptul zdrobit de tortură, zise: Iată starea în care m-au adus, în numele regelui!

Capul îi căzu. Ultimii trei reformaţi care-şi aşteptau rîndul la piciorul eşafodului repetară primnul verset al psalmului. Grefierul continuă:

— Jean-Louis Alberic, baron de Raunay, vinovat de erezie, de crimă de lezmajestate şi de atac înarmat împotriva persoanei regelui.

— Tu şi cardinalul tău vă purtaţi ce două secături, zise Raunay; împotriva lui şi a lui frate-său ne-am ridicat. Le doresc la amîndoi să moară tot atît de liniştiţi şi de curaţi ca şi mine!

Apoi îşi puse capul pe butuc... Grefierul îşi reluă sîngerosul apel:

— Robert-Jean-René Briquemaut, conte de Villemongis, vinovat de erezie, de crimă de lezmajestate şi de atentat la persoana regelui.

Villemongis îşi înmuie mîinile în sîngele lui Raunay şi, ridicîndule spre cer, strigă:

— Părinte ceresc! Iată sîngele fiilor tăi! Răzbună-i!

Şi căzu secerat de moarte.

In nădejdea de a-l salva pe Castelnau, ducele de Nemours risipise mulţi bani. Grefierul, chiar şi călăii aveau interes să-l salveze. Primul călău zicînd că ostenise, îl înlocui al doilea. Aşa că în mod forţat urmă o pauză. Jacques de Savoia se apleca atunci spre ducesa de Guise cu care se avea bine, se zice, şi-i suflă un cuvînt la ureche. Ducesa avea

multă influență asupra reginei. Ea se sculă imediat ca și cum n-ar mai fi putut suporta acel spectacol și spuse destul de tare, ca să fie auzită de Maria:

— Ah! E prea înfricoșător pentru o femeie! Regina, vedeți, se simte rău! Să ne retragem!

Dar cardinalul de Lorena își ațintì asupra cumnatei sale privirea de gheață.

— Puțin mai multă fermitate, doamnă! îi spuse el cu asprime. Gîndiți-vă că sînteți din neamul d'Este și că sînteți nevasta ducelui de Guise!

— Eh! Tocmai asta-i durerea mea! zise ducesa. Niciodată o mamă n-a avut prilejul să se întristeze astfel. Tot acest sînge nevinovat și toate aceste uri înverșunate vor cădea asupra copiilor noștri!

— Femeie nebună! murmură cadrinalul care era laș și n-avea curajul s-o contrazică.

— Dar, zise ducele de Nemours, nu-i nevoie să fii femeie ca să te emoționezi în fața acestui tablou lugubru. Dumneata însuți, prințe, i se adresă el domnului de Condé, nu ești emoționat, spune?

— Oh! zise cardinalul, prințul este un soldat obișnuit să vadă moartea de aproape!

— Da, în bătălii, răspunse cu curaj prințul; dar nu pe eșafod! Și nu cu sînge-rece!

— Un prinț de sînge are atîta milă de rebeli? zise din nou Charles de Lorena.

— Mi-e milă, zise prințul de Condé, de vitejii ofițeri care au slujit întotdeauna în mod demn pe rege și Franța.

Dar în situația sa, ce putea să zică și să facă mai mult prințul, el însuși bănuit? Ducele de Nemours înțelese și se adresă, reginei-mame:

— Vedeți, doamnă, n-a mai rămas decît unul sibgur, zie el fără să-l numească pe Castelnau. N-ar putea fi salvat?

— N-am nici o părere, zise Caterina de Medicis întorcînd capul.

În vremea asta nenorocitul de Castelnau urca treptele eșafodului cîntînd. Poporul, profund mișcat, începu să strige într-un glas: «Iertare! Iertare!»

Ducele de Nemours se străduia în acel moment să-l înduioșeze pe tînărul duce de Orléans:

— Monseniore, îi spuse el, ați uitat că baronul de Castelnau e cel care a salvat zilele răposatului duce de Orleans în răzmerița care a avut loc chiar în acest oraș?

— Voi face, zise ducele de Orleans, ce va hotărî mama.

— Dar, zise ducele de Nemours rugîndu-l, dacă v-ați adresa regelui? Un singur cuvînt din partea dumneavoastră...

— V-o repet, zise sec tînărul prinț. aștept poruncile mamei.

— Ah! Prințe, zise cu reporș ducele de Nemours. Și-i făcu lui Gabriel un gest de descurajare și de desperare.

Grefierul citi atunci, cît putea de rar:

— Michel-Jean-Louis, baron de Castelnau de Chalosses, învinuit și dovedit de crimă de lezmajestate, de erezie și de atentat la persoana regelui.

— Fals, zise Castelnau, nu consider o crimă de lezmajestate faptul

de a mă fi opus din toată puterea tiraniei familiei de Guise. Mîine, poimîine or să se declare și regi. Dar asta e treaba celor care vor veni după mine... Și, adresîndu-se călăului: Tu, adăugă el cu voce fermă, fă-ți datoria!

Dar călăul, care observă o oarecare mișcare în tribune, se prefăcu a-și aranja securea ca să cîștige timp.

— Securea asta e tocită, domnule baron, îi spuse el în șoaptă și dumneavoastră sînteți demn să muriți dintr-o singură lovitură... Și cine știe dacă nu cumva un moment în plus... Mi se pare că în tribună se petrece ceva în legătură cu dumneavoastră...

Întreg norodul strigă din nou: «Iertare! Iertare!»

Gabriel, lăsînd la o parte orice reținere în acel minut suprem, cutează să strige tare Mariei Stuart:

— Iertare, doamnă regină!

Maria se întoarse, văzu privirea îndurerată, înțelese strigătul desperat al lui Gabriel și, plecînd un genunchi în fața regelui, zise:

— Sire, acordați-mi această iertare pe care v-o cer în genunchi!

— Sire, strigă de la locul lui ducele de Nemours, n-a curs destul sînge?

Francisc, care tremura din toate mădularele, păru izbit de aceste vorbe. Apucă mîna reginei.

— Amintiți-vă, sire, îi spuse cu severitate nunțiul papal, ca să-l aducă la ordine, amintiți-vă că sînteți un rege creștin!

— Da, îmi amintesc, zise cu fermitate Francisc al II-lea. Baronul de Castelnau să fie iertat!

Dar cardinalul de Lorena, prefăcîndu-se că se ia după sensul primei fraze a regelui, făcu un semn poruncitor călăului. În momentul în care Francisc al II-lea rostea cuvîntul «iertat», capul lui Castelnau se rostogolea pe scîndurile eșafodului.

A doua zi prințul de Condé plecă la Navara.

XVIII

Alt exemplu de politică

După această crîncenă execuție, sănătatea lui Francisc al II-lea se subrezi tot mai mult. După șapte luni, la sfîrșitul lui noiembrie 1560, Curtea aflîndu-se la Orleans, unde fuseseră convocate Statele Generale de către ducele de Guise, bietul rege, în vîrstă doar de șaptesprezece ani, căzu la pat. Alături de acest pat al durerii, unde se ruga, veghea și plîngea Maria Stuart, se făceau și se desfăceau cele mai teribile planuri. Lupta, surdă și neînduplecată, se purta între o femeie palidă și un bărbat sinistru, așezați unul alături de celălalt în noaptea de 4 decembrie, la cîțiva pași de bolnavul adormit și de Maria aflată la căpătîiul lui. Barbatul era Charles de Lorena, iar femeia, Caterina de Medicis. Răzbunătoarea regină-mamă care mai întîi se dăduse la fund, după tumultul din Amboise, înviase! Iată, în două cuvinte, ce făcuse, în ura ei tot mai profundă față de cei doi de Guise: se aliase în secret cu prințul de Condé și cu Antoine de Bourbon; se împăcase în taină cu bătrînul conetabil de Montmorency. Noii și ciudații ei

prieteni, împinși de ea, puseseră la cale niște răscoale, atîtate de Montbrun în Dauphine, și de frații Mouvans în Provence; Moligny încercase o tentativă chiar asupra Lyonului. Frații de Guise, la rîndul lor, nu stăteau nici ei degeaba. Convocaseră, la Orléans, Statele Generale, și erau susținuți de o majoritate devotată. Apoi, îi chemaseră în fața acelor State Generale pe regele de Navara și pe prințul de Conde. Caterina de Medicis le trimisese prinților veste după veste pentru a-i determina să nu vină, să nu se încreadă în dușmanii lor. Erau însă obligați să se prezinte în fața Statelor Generale și apoi cardinalul de Lorena le dăduse cuvîntul că nu-i paște nici o primejdie. Veniră deci la Orleans. Dar, chiar în ziua în care ajunseră, Antoine de Navara fu poftit într-o casă din oraș unde nu era nici o clipă scăpat din vedere, iar prințul de Conde fu aruncat în temniță. Apoi, o comisie extraordinară îl judecă pe prinț și-l condamnă la moarte. Nu mai lipsea decît semnătura cancelarului L`Hopital pentru ca hotărîrea să fie executată.

Iată unde ajunseseră lucrurile în acea seară de 4 decembrie pentru partidul de Guise, în care însemnatul era brațul și cardinalul capul, și pentru partidul Burbonilor al cărui suflet era Caterina. Totul depindea, și pentru unii și pentru alții, de răsuflarea adolescentului încoronat. Dacă Francisc al II-lea putea să mai trăiască măcar cîteva zile, prințul de Condé ar fi fost executat, regele Navarei ucis cu prilejul vreunei încăierări. Catreina de Medicis exilată la Florența. Prin Statele Generale, cei doi de Guise ar fi fost stăpîni și, la nevoie, chiar regi. Dacă, dimpotrivă, tînărul rege murea înainte ca unchii săi să se fi debarasat de dușmanii lor, lupta reîncepea, cu șanse mai puține pentru ei. Deci, ceea ce Caterina de Medicis și Charles de Lorena așteptau și pîndeau cu spaimă în acea noapte rece de 4 decembrie, în acea odaie de tribunal din Orleans, nu era atît viața sau moartea regescului lor fiu ori nepot, cît triumful sau înfrîngerea cauzei fiecăruia dintre ei. Singură Maria Stuart își veghea tînărul soț fără să se gîndească la ceea ce-ar fi pierdut prin moartea lui. Nu trebuie să credem dealtfel că ura dintre regina-mamă și cardinal se trăda prin gesturile sau prin discuțiile lor. Dimpotrivă, se arătau mai plini ca niciodată de încredere și de afecțiune unul față de celălalt. Chiar în acel moment, profitînd de somnul lui Francisc, discutau în șoaptă, ca niște buni prieteni, despre interesele lor cele mai tainice și despre gîndurile cele mai intime. Erau ca doi jucători care trișează și își întind pe față capcane unul împotriva celuilalt.

— Da, doamnă, zise cardinalul, da, îndărătnicul acela de cancelar L`Hopital se încăpățînează să refuze a semna condamnarea la moarte a prințului. Ah, cîtă dreptate ați avut, doamnă, acum șase luni, să vă opuneți, deschis, celui care-i urma lui Olivier. Cum de nu v-am putut înțelege atunci!

— Cum! Nu i se poate deci înfrînge cu nimic rezistența? zise Caterina care-i poruncise acea rezistență.

— Am folosit și rugăminți și amenințări, zise Charles de Lorena, dar e inflexibil.

— Dar dacă ar încerca și domnul duce?

— Nimic nu l-ar putea înmuia pe acest catîr din Auvergne, zise cardinalul. Dealtfel, fratele meu a declarat că n-ar vrea să se amestece cu nimic în treaba asta.

— Devine într-adevăr stînjenitor, zise Caterina de Medicis, încîntată în sinea sa.

— Ar mai fi totuşi un mijloc, spuse cardinalul, datorită căruia am trece peste toţi cancelarii din lume.

— Care e mijlocul ăsta? zise neliniştită regina-mamă.

— De a-l face pe rege să semneze notărîrea, zise cardinalul.

— Pe rege? repetă Caterina. S-ar putea? Regele are acest drept?

— Da, s-a mai procedat astfel şi, în afacerea asta, cei mai buni legişti au declarat că, cu semnătura regelui, nici nu-l vor mai judeca pe prinţ.

— Dar ce va spune cancelarul? strigă Caterina îngrijorată de-a binelea.

— Va bombăni, ca de obicei, răspunse liniştit Charles de Lorena, va ameninţa că înapoiază sigiliul...

— Şi dacă-l înapoiază?

— Dubiu avantaj... Vom scăpa de cenzorul cel mai încomod, zise cardinalul.

— Şi cînd aţi vrea să se semneze hotărîrea? zise Caterina după o pauză.

— In noaptea asta, doamnă!

— Şi-l veţi executa...

— Mîine.

— In noaptea asta! Mîine! Dar nu vă gîndiţi, zise ea, regele e prea bolnav, prea slab şi e destul de năucit ca nici măcar să nu înţeleagă ce-i cereţi...

— Nu-i nevoie să înţeleagă ca să semneze, zise cardinalul.

— Dar mîna lui nu-i destul de puternică pentru a ţine o pană...

— Va fi condusă, zise Charles de Lorena, fericit de spaima pe care o vedea în privirile duşmancei sale.

— Ascultaţi, zise cu seriozitate Catreina. Vă dau un avertisment şi un sfat. Sfîrşitul bietului meu fiu este mai aproape decît credeţi. Ştiţi ce mi-a spus Chapelain, primul medic? Că numai printr-un miracol regele va mai trăi pînă mîine-seară.

— Un motiv în plus să ne grăbim, zise cu răceală prelatul.

— Da, dar dacă Francisc al II-lea moare, vine la tron Carol al IX-lea şi regele Navarei va fi poate regent. Nu vă gîndiţi ce socoteală cumplită vă va cere dacă-i ucideţi fratele? Nu veţi fi la rîndul dumneavoastră judecat, condamnat?

— Eh, doamnă, cine nu riscă, nu cîştigă, zise cardinalul înciudat. Dealtfel, cine ne garantează că Antoine de Navara va fi numit regent? De unde ştim că doctorul Chapelain nu se înşală? In sfîrşit, deocamdată regele trăieşte!

— Mai încet! Mai încet, uchiule, zise ridicîndu-se Maria Stuart speriată. O să-l treziţi pe rege! Na, că l-ati şi trezit.

— Maria... unde eşti? zise într-adevăr Francisc, cu glas slab.

— Aici, lîngă tine, dragul meu.

— Oh! Sufăr! zise regele, capul parcă mi-a luat foc. Durerea asta din ureche e ca o veşnică lovitură de pumnal. Şi-n somn mă doare! Ah, s-a sfîrşit cu mine, s-a sfîrşit!

— Nu vorbi astfel, nu vorbi astfel, zise Maria abia ţinîndu-şi lacrimile.

— N-am memorie, zise Francisc. Oare am primit împărtășania? O vreau cît mai repede!

— Toate dorințele îți vor fi îndeplinite, nu te mai frămînta, dragă sire.

— Îl vreau pe duhovnicul meu, domnul de Brichandeau.

— Imediat va fi lîngă tine, zise Maria.

— Cel puțin v-ați rugat pentru mine?

— De azi-dimineață mă rog întruna!

— Draga mea Maria! Și Chapelain unde e?

— În odaia de alături, gata la orice chemare. Mama ta și unchiul meu, cardinalul, sînt și ei aici, sire, vrei să-i vezi?

— Nu, nu, numai pe tine vreau să te văd, Maria! zise muribundul... Intoarce-te puțin... așa... să te mai văd măcar o dată...

— Curaj! zise Maria Stuart, Domnul e bun! Și-l rog atît de tare...

— Mi-e rău, zise Francisc. Nu mai văd și abia mai aud. Dă-mi mîna, Maria!

— Iat-o! sprijină-te de mine, zise Maria punînd capul soțului pe umărul ei.

— Sufletul meu, Domnului, inima mea, ție, Maria! Pe veci! Vai! Vai! Să mori la șaptesprezece ani!

— Nu! Nu! N-ai să mori! strigă Maria. Ce i-am făcut cerului să ne pedepsească astfel?

— Nu plînge, Maria! zise regele. Ne vom întîlni acolo, sus.... Din lumea asta nu te regret decît pe tine. Dacă te-aș putea lua cu mine aș fi fericit că mor. Călătoria în cer e mult mai frumoasă decît cea din Italia. Și apoi, mi se pare că fără mine n-ai să mai fii fericită. Te vor face să suferi... Îți va fi frig, vei fi singură; te vor ucide, draga mea! Asta mă necăjește mai mult chiar decît moartea!

Epuizat, regele recăzu pe pernă și se cufundă într-o tăcere împietrită.

— Dar, n-ai să mori, sire, n-ai să mori, strigă Maria. Ascultă, ne rămîne o mare nădejde, o șansă în care cred.

— Ce vrei să spui? o întrerupse mirată Caterina de Medicis, apropiindu-se.

— Da, zise Maria Stuart, regele mai poate fi încă salvat și va fi salvat. Ceva strigă în inima mea că toți acești medici care-l înconjoară și-l obosesc sînt orbi și neștiutori. Dar există unul dibaci și renumit, un om care a salvat la Calais viața unchiului meu...

— Jupînul Ambroise Paré? zise cardinalul.

— Jupînul Ambroise Paré, repetă Maria. Se spune că acest om ar fi un eretic și un blestemat și că, chiar dacă ar accepta răspunderea unui astfel de tratament, nu i-ar putea fi încredințată.

— Asta e sigur, zise disprețuitoare regina-mamă.

— Ei bine, eu i-o încredințez! strigă Maria. Credeți că un om de geniu poate fi un trădător? Cînd ești mare, doamnă, ești bun!

— Da, zise cardinalul, fratele meu a și vorbit cu el...

— Dar pe cine a trimis la el? zise Maria, indiferentă. Eu i-am trimis un prieten sigur și va veni.

— Ar trebui să vină de la Paris, zise Caterina.

— E pe drum, dacă nu cumva a și sosit, spuse tînăra regină. Prietenul despre care vă vorbesc a făgăduit să-l aducă chiar azi.

— Și cine e, mă rog, acest prieten? întrebă regina-mamă.
— Contele de Montgommery, doamnă.
Înainte ca regina-mamă să aibă vreme să strige, Dayelle, prima cameristă a Mariei Stuart, intră și-i spuse stăpînei sale:
— Contele de Montgommery e aici și așteaptă poruncile dumneavoastră, doamnă!
— Oh! Să intre, să intre! strigă cu însuflețire Maria.

XIX

Licărul speranței

— Un moment, strigă atunci Catreina de Medicis, cu glas rece. Ca să intre omul ăsta. așteptați cel puțin să ies eu. Dacă vă place să încredințați viața fiului celui care a răpit-o pe a tatălui, mie nu-mi place nici să-l văd și nici să-l aud pe ucigașul soțului meu. Protestez deci împotriva prezenței sale în acest loc și mă retrag din fața lui.
Ieși, într-adevăr, fără să-i arunce fiului ei, pe moarte, nici o privire. Oare acest om pe care-l ura, Gabriel de Montgommery, să-i fi adus aminte de prima jignire pe care o îndurase? Poate; totuși nu se temea chiar atît pe cît spunea de sunetul vocii lui Gabriel, căci, retragîndu-se în odaia ei, alături de camera regelui, avu grijă să tragă draperia, să nu închida de tot ușa care dădea afară, pe un coridor pustiu la acea oră înaintată din noapte, și să-și lipească, de gaura cheii, cînd ochiul, cînd urechea ca să vadă și să audă ceea ce urma să se petreacă după plecarea ei.
Gabriel intră, condus de Dayelle. îngenunche să sărute mîna pe care i-o întindea regina și făcu o plecăciune adîncă domnului cardinal.
— Ei bine? întrebă Maria Stuart nerăbdătoare.
— Ei bine, doamnă, l-am convins pe jupînul Paré, zise Gabriel. E aici.
— Oh, mulțumesc, mulțumesc, prieten credincios!
— Regele se simte cumva mai rău? zise în șoaptă Gabriel, îndreptîndu-și privirea neliniștită spre patul unde stătea întins Francisc al II-lea, palid și nemișcat.
— Vai, nu se simte prea bine, zise regina. Jupînul Ambroise Paré a primit cu greu să vină aici, nu-i așa?
— Nu, doamnă, răspunse Gabriel. Dealtfel, i se mai ceruse acest lucru; dar în așa fel încît să provoace din partea lui un refuz. Voiau să se angajeze dinainte, cu capul și cu cinstea lui, că-l va salva pe rege, fără ca măcar să-l fi văzut. Nu i s-a ascuns că, fiind protestant, ar putea fi învinuit că l-a ucis pe opresorul protestanților. I s-a arătat, în sfîrșit, atîta neîncredere ofensatoare, i s-au pus niște condiții atît de aspre, încît chiar dacă n-ar fi avut nici o fărîmă de prudență, și tot ar fi refuzat să vină. Ceea ce a și făcut, spre marele său regret, fără să fie dealtfel cîtuși de puțin presat de cei care-i fuseseră trimiși.
— Se poate să fi fost astfel răstălmăcite intențiile noastre față de

jupînul Pare? întrebă cardinalul de Lorena. Totuși, a fost căutat de două, trei ori din partea mea și a fratelui meu. Ni s-a adus la cunoștință refuzul său încăpățînat și ciudatele sale îndoieli. Iar cei pe care i-am trimis erau oameni siguri...

— Erau într-adevăr, monseniore? zise Gabriel. Jupînul Paré crede, dimpotriva, că abia acum i-am adus la cunoștință adevăratele dumneavoastră sentimente față de el. E convins că, fără știrea dumneavoastră, cineva s-a străduit să-l îndeparteze de patul de suferință al regelui.

— Tot ce se poate, zise Charles de Lorena. Recunosc în asta mîna reginei-mame... Ea are, într-adevăr, tot interesul ca fiul ei să moară... Dar oare îi va copure pe toți oamenii devotați pe care contăm?

În vremea asta, Maria Stuart, lăsîndu-l pe cardinal prada gîndurilor lui, îi zise lui Gabriel:

— În sfîrșit, jupînul Paré a venit împreună cu dumneavoastră, nu-i așa?

— La prima mea chemare, răspunse contele.

— Și e aici?

— Așteaptă doar îngăduința dumneavoastră ca să intre.

— Să vină imediat! strigă Maria Stuart.

Gabriel de Montgommery ieși un moment pe ușa pe unde intrase și se întoarse însoțit de chirurg.

În dosul ușii ei, Catreina de Medicis pîndea mereu, mai atentă ca niciodată. Maria Stuart alergă în întîmpinarea lui Ambroise, îl luă de mînă și-l conduse ea însăși la patul bolnavului, spunîndu-i:

— Îți mulțumesc că ai venit. Contam pe zelul dumitale, cum contez pe știința dumitale. Vino la patul regelui, repede...

Ambroise Paré, ascultînd-o, fără să aibă timp să rostească o vorbă, o urmă spre patul în care Francisc al II-lea, răpus de durere, nu mai avea putere decît să scoată un geamăt slab, abia auzit. Marele chirurg se opri un minut ca să contemple, în picioare, acea față slăbită și parcă micșorată de suferință. Apoi se aplecă asupra celui care, pentru el, nu mai era decît un simplu bolnav, și pipăi dureroasa umflătură de la urechea dreaptă cu o mînă la fel de ușoară și de blîndă ca și a Mariei. Regele simți instinctiv un medic și se lăsă în voia lui fără ca măcar să deschidă ochii îngreunați.

— Oh! Mă doare! murmură el cu voce stinsă, mă doare. Nu puteți face să-mi treacă?

Lumina fiind un pic prea departe, Ambroise îi făcu semn lui Gabriel să apropie lumînarea; dar Maria Stuart luă sfeșnicul din mîna lui Gabriel și-i făcu ea însăși lumină chirurgului, în vreme ce acesta examina cu atenție locul rănului. Acest soi de studiu mult și minuțios dură poate zece minute. După care, Ambroise Paré se ridică grav și absorbit de un fel de meditație interioară și lăsă draperia patului să cadă. Tremurînd, Maria Stuart nu cuteza să-l întrebe, de frică să nu-i tulburie gîndurile... Dar îi pîndea obrazul cu spaimă. Ce hotărîre avea să rostească? Ilustrul medic clătină cu tristețe din cap, și reginei i se păru că citește în ochii lui sentința.

— Cum! spuse ea incapabilă să-și mai stăpînească neliniștea; nu mai e nici o cale de salvare?

— Nu mai e decît una singură, doamnă!

— Deci există una! strigă regina.

— Da, doamnă, dar din păcate nu-i prea sigură; totuşi, există şi aş avea toată nădejdea dacă...

— Dacă? întrebă regina.

— Dacă cel care trebuie salvat n-ar fi rege, doamnă...

— Ei, strigă Maria, tratează-l ca pe ultimul dintre supuşii săi!

— Dar daca dau greş? Nu mă vor acuza că l-am ucis? Această grea şi cumplită răspundere nu va apăsa asupra mîinii mele şi n-o va face să tremure, atunci cînd voi avea nevoie de atîta calm şi siguranţă?

— Ascultă, zise regina, dacă trăieşte te voi binecuvînta toată viaţa mea, dacă... moare, te voi apăra pînă la moarte. Aşa că încearcă! Încearcă! Te conjur, te rog! Pentru că spui că e singura şi ultima şanăsă, nu ne-o lua; ar fi o crimă!

— Aveţi dreptate, doamnă, zise Ambroise, voi încerca totuşi, dacă mi se îngăduie; nu v-o ascund că mijlocul la care voi recurge este extrem de rar folosit şi, în aparenţă cel puţin, violent şi pericilos.

— Adevărat? zise Maria tremurînd, nu există altul?

— Nu, doamnă! Şi aşa mă întreb dacă mai e vreme să-l folosesc; acum, mai poate fi salvat; mîine va fi poate prea tîrziu. În creierul regelui s-a format un fel de puroi, şi dacă nu ajutăm materia strînsă acolo să iasă, printr-o operaţie grabnică, răspîndirea ei în creier poate să-i pricinuiască moartea.

— Vrei deci să-l operezi pe rege imediat? zise cardinalul. Nu pot să-mi asum singur răspunderea asta!

— Iată că vă şi îndoiţi! zise Ambroise. Nu, nu-l pot opera decît la lumina zilei; restul acestei nopţi trebuie să mă gîndesc la operaţie, să-mi exersez mîna, să fac una sau două experienţe. Dar mîine dimineaţă, mîine la ora nouă, voi fi aici. Să fiţi şi dumeavoastră aici, doamnă, şi dumneavoastră, monseniore; să încerce să fie şi domnul locotenent-general şi toţi cei care şi-au dovedit devotamentul faţă de rege. Dar nu alţii. Şi cît mai puţini doctori cu putinţă. Vă voi explica atunci ce am de gînd să fac şi dacă mă veţi autoriza cu toţii, voi încerca această unică şansă pe care o mai avem.

— Şi pînă mîine, nici un pericol? întrebă regina.

— Nu, doamnă. E necesar doar ca regele să se odihnească şi să capete puteri pentru această operaţie pe care trebuie s-o îndure. Pun în băutura inofensivă pe care-o văd pe masa asta două picături din acest elixir, adăugă el însoţindu-şi vorbele de fapte. Daţi-i regelui să bea asta, doamnă, şi-l veţi vedea căzînd într-un somn foarte adînc şi foarte liniştit. Vegheaţi, vegheaţi dumneavoastră înşivă dacă se poate, ca sub nici un pretext acest somn să nu-i fie tulburat.

— Fii liniştit, răspund eu de asta, zise Maria Stuart. Nu voi părăsi acest loc în noaptea asta.

— E foarte important, zise Ambroise Paré. Acum, nu mai am nimic de făcut aici şi vă voi cere îngăduinţa să mă retrag, ca să mă pregătesc pentru marea mea sarcină.

— Du-te, jupîne, du-te! zise Maria, şi fii dinainte blagoslovit. Pe mîine!

— Pe mîine, doamnă, zise Ambroise. Nădăjduiţi!

— Mă duc să mă rog, zise Maria Stuart. Va mulţumesc şi dumneavoastră, domnule conte, adăugă ea adresîndu-se lui Gabriel.

Sînteţi dintre cei despre care vorbea jupînul Paré, al cărui devotament faţă de rege a fost dovedit. Fiţi, deci, vă rog, mîine aici.

— Voi fi, doamnă, zise Gabriel, retrăgîndu-se împreună cu chirurgul, după ce-i salută pe regină şi pe cardinal.

«Şi eu voi fi, îşi zise Caterina de Medicis, de după uşa unde stătea la pîndă. Da, voi fi aici, căci acest Paré e în stare să-l salveze pe rege şi să-l piarda astfel de prinţ, ba chiar şi pe mine însămi, imbecilul! Dar voi fi mîine aici!»

XX

Un somn bine păzit

Caterina mai spionă o vreme, cu toate că în camera regală nu mai rămăseseră decît Maria Stuart şi cardinalul. Dar nu mai văzu şi nu mai auzi nimic interesant. Regina îi dădu lui Francisc să bea licoarea liniştitoare care, conform făgăduielii lui Ambroise Paré, îl făcu să cadă în curînd într-un somn liniştit. Începînd din acea clipă totul recăzu în tăcere. Cardinalul, într-un jilţ, se gîndea; Maria, îngenuncheată, se ruga. Regina-mamă se retrase încet la ea. Dacă ar mai fi rămas doar cîteva minute ar fi putut totuşi asista la o scenă interesantă. Maria Stuart, ridicîndu-se după ruga ei fierbinte, îi zise cardinalului:

— Nimic nu te ţine să veghezi alături de mine, unchiule, fiindcă eu voi rămîne aici pînă se trezeşte regele. Dayelle, doctorii şi oamenii de serviciu de alături mă vor ajuta dacă va fi nevoie de ceva. Te poţi duce deci să te odihneşti puţin. Am să-ţi dau de veste dacă va fi nevoie...

— Nu, zise cardinalul, ducele de Guise, reţinut pînă acum de numeroase treburi, mi-a spus că înainte de a se duce la culcare va veni să afle veşti despre rege, şi i-am făgăduit să-l aştept... Iată, doamnă, mi se pare chiar că-i aud pasul...

— Oh! Să nu facă zgomot! zise Maria grăbindu-se să-l avertizeze pe Însemnat.

Ducele de Guise intră într-adevăr, foarte palid şi foarte agitat. O salută pe regină, dar nu ceru nici un fel de veşti despre rege, ci se duse drept la fratele său pe care-l luă deoparte, în ambrazura largă a unei ferestre.

— O veste cumplită! O adevărată lovitură de trăsnet! îi spuse el cardinalului.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Charles de Lorena.

— Conetabilul de Montmorency a plecat din Chantilly cu o mie cinci sute de gentilomi, zise ducele de Guise. Ca să se ascundă mai bine, a luat-o prin Ecouen, Corbeil, apoi prin Poithiviers, pe valea Essonne. Mîine va fi cu trupa lui aici, la porţile Orleansului. Tocmai am primit vestea...

— E cumplit, într-adevăr, zise cardinalul; soldăţoiul ăsta vrea să-i salveze capul nepotului său prinţul de Condé. Pun rămăşag că tot regina-mamă l-a înştiinţat. Şi nu se poate face nimic împotriva acestei femei!

— Nu e momentul să luptăm împotriva ei, ci să luptăm pentru noi, zise Însemnatul. Ce-i de făcut?

— Du-te cu ai noștri în întîmpinarea conetabilului, zise Charles de Lorena.

— Răspunzi de oraș cînd eu nu voi mai fi aici cu forțele mele? întrebă ducele.

— Vai, nu, adevărat, zise cardinalul. Toți oamenii ăștia din Orleans sînt hughenoți și burboni. Bine că cel puțin avem de partea noastră Statele Generale.

— Și pe L`Hôpital contra noastră, gîndește-te la asta, frate! Situația noastră e grea! Cum îi merge regelui? zise, în sfîrșit, amintindu-și de unica lui nădejde.

— Îi e din ce în ce mai rău; dar Ambroise Paré, care a venit la Orleans chemat de regină, o să-ți explic eu și povestea asta, speră să-l mai salveze mîine dimineață printr-o operație îndrăzneață, care ar putea avea rezultate fericite. Să fii deci mîine la nouă aici, frate, ca să-l susții la nevoie pe Ambroise.

— Sigur, zise Însemnatul, căci în asta constă unica noastră nădejde. Autoritatea noastră se va duce pe copcă dacă moare Francisc al II-lea. Și totuși cum l-aș mai speria pe conetabil și cum l-aș mai face să bată în retragere dacă l-aș întîmpina cu capul faimosului său nepot, prințul de Condé, înfipt într-o sulită!

— Da, ar fi frumos, zise cardinalul reflectînd.

— Numai că acel blestemat de L`Hôpital ține în loc totul.

— Dar dacă în locul semnăturii lui am avea, pe condamnarea la moarte a prințului, semnătura regelui, zise Charles de Lorena, nimic nu ne-ar mai sta în cale, nu-i așa, frate? ca execuția să aibă loc mîine dimineață, înainte de sosirea lui Montgommery, și înainte de încercarea lui Ambroise Paré.

— N-ar fi prea legal, dar ar fi posibil, răspunse Însemnatul.

— Ei bine, șopti cu însuflețire Charles de Lorena, lasă-mă aici, frate; n-ai nimci deosebit de făcut în noaptea asta și ai și tu nevoie de odihnă. Orologiul tribunalului a sunat de două ori... Trebuie să-ți cruți forțele pentru mîine. Retrage-te și lasă-mă pe mine. Vreau să încerc și eu la rîndul meu povestea asta cu condamnarea...

— Despre ce-i vorba? întrebă ducele de Guise. Nu fă nimic definitiv fără să mă consulți!

— Fii liniștit. Dacă am ceea ce doresc, vin să te trezesc dis-de-dimineață ca să mă înțeleg cu tine.

— Pe curînd! zise Însemnatul. Eu mă retrag. Căci sînt într-adevăr foarte obosit. Fii prudent!

După care se duse să-i adreseze Mariei Stuart cîteva cuvinte de mîngîiere și ieși făcînd, după sfatul ei, cît mai puțin zgomot cu putință. În vremea asta cardinalul se așezase la o masă și scrise o copie după hotărîrea comisiei. Treaba asta odată făcută, se ridică și se îndreptă spre patul regelui. Dar Maria Stuart, în picioare, în fața lui, îl opri.

— Unde te duci? îi spuse ea în șoaptă și totuși cu o voce fermă.

— Doamnă, răspunse cardinalul, e important, e indispensabil ca regele să semneze hîrtia asta.

— Ceea ce e important și indispensabil, zise Maria, e ca regele să se odihnească.

— Numele lui în josul acestei hîrtii, doamnă, și nu— l voi mai deranja.

— Dar îl vei trezi și eu nu vreau, zise regina, nu vreau! Dealtfel, nu-i în stare în clipa asta să țină pana.

— O voi ține eu pentru el, zise Charles de Lorena.

— Am spus: Nu vreau! zise cu autoritate Maria.

Cardinalul de opri un moment, surprins de acest obstacol la care nu se gîndise. Apoi reluă, pe tonul lui insinuant:

— Ascultă-mă, doamnă... Draga mea nepoată, ascultă-mă! Am să-ți spun despre ce e vorba. Înțelegi că aș respecta odihna regelui daca n-aș fi constrîns de împrejurări. E vorba de soarta noastră și a ta, de salvarea noastră și a ta. Ascultă-mă bine. Trebuie ca hîrtia asta să fie semnată de rege înainte de a se face ziuă, sau sîntem pierduți! Pierduți, bagă bine de seamă!

— Asta nu ma privește! răspunse liniștită regina.

— Dar ruina noastră înseamnă și ruina ta, copilă ce ești.

— Ei bine, ce mă privește? zise regina. Credeți că mă interesează ambițiile voatre? Ambiția mea e să-l salvez pe cel pe care-l iubesc, să-i apăr viața dacă pot și, pînă atunci, prețioasa lui odihnă. Jupînul Paré mi-a încredințat somnul regelui. Îți interzic să i-l tulburi, domnule. La rîndul dumitale, ascultă-mă bine. Regele odată mort, apune și domnia mea, dar asta mi-e indiferent! Atîta timp cît îi va rămîne un suflu de viață, îl voi apăra împotriva odioaselor intrigi de Curte. Am contribuit, unchiule, mai mult decît ar fi trebuit, cred eu, să vă consolidez puterea, cînd Francisc era sănătos; dar toată această putere o iau înapoi acum cînd e vorba de a respecta ultimele ceasuri de liniște pe care poate că i le mai dă Dumnezeu în această viață. Regele, a spus jupînul Paré, va avea mîine nevoie de puținele forțe care-i mai rămîn. Nimeni pe lume, sub nici un motiv, nu-i va smulge nici măcar o secundă din acest somn odihnitor...

— Chiar cînd motivul este nemaipomenit de grav și de urgent? întrebă cardinalul.

— Chiar atunci, nimeni nu-l va trezi pe rege, zise Maria.

— Ah! Dar trebuie! spuse Charles de Lorena mîniat pînă la urmă de a fi fost atîta vreme ținut în loc de simpla împotrivire a unei fetișcane. Interesele statului, doamnă, nu se prea potrivesc cu treburile sentimentale. Îmi trebuie semnătura regelui și o voi avea.

— N-o vei avea, domnule cardinal, zise Maria.

Cardinalul făcu încă un pas spre patul regelui. Dar din nou Maria Stuart se așează în fața lui si-i bară drumul. Regina și ministrul se priviră un moment față în față, la fel de încordați, la fel de mîniați și unul și celălalt.

— Voi trece, zise scurt Charles de Lorena.

— Vei îndrăzni deci să pui mîna pe mine, domnule?

— Nepoată...

— Nu-s nepoata dumitale, ci regina. Da, regina dumitale, zise Maria, și dacă mai faci un pas spre patul regelui, voi alerga la ușă; îi voi chema pe cei care trebuie să vegheze acolo, și oricît ai fi de ministru, de unchi, de cardinal, eu, regina, voi porunci să fii arestat de îndată ca un criminal de lezmajestate.

— Un astfel de scandal... murmură cardinalul speriat.

— Care dintre noi doi îl vrea, domnule?

Cu ochii scăpărători, cu nările umflate, cu răsuflarea întretăiată, regina era în stare să-şi execute ameninţarea. Şi apoi era atît de frumoasă, de mîndră, şi în acelaşi timp atît de înduioşătoare, încît prelatul cu inimă de bronz se simţi învins şi emoţionat. Bătrînul cedă în faţa copilei, raţiunea de Stat cedă în faţa sentimentului.

— Bine, zise cardinalul oftînd adînc, voi aştepta pînă ce regele se trezeşte.

— Mulţumesc, spuse Maria, revenind la accentul trist şi blînd care-i era obişnuit de cînd cu boala regelui.

— Dar cel puţin, zise Charles de Lorena, de îndată ce se va trezi...

— Dacă va fi în stare să te asculte şi să-ţi satisfacă dorinţa, unchiule, nu voi avea nimic împotrivă.

Trebui deci ca Charles de Lorena să se mulţumească cu această făgăduială. Se duse să se aşeze la masă şi Maria se întoarse la scaunul ei de rugăciune; el aşteptînd, ea nădăjduind. Dar orele încete ale acelei nopţi de veghe trecură fără ca Francisc al II-lea să se trezească; trecuseră multe nopţi de cînd regele nu mai avusese parte de un somn atît de lung şi odihnitor ca acesta. Din cînd în cînd făcea cîte o mişcare, scotea un scîncet, rostea un nume, mai ales numele Mariei. Dar recadea aproape imediat în toropeala lui. Şi cardinalul, care se ridica în grabă, se întorcea, dezamăgit, la locul său. Încet, încet lumînările păliră şi zorii reci de decembrie înnălbiră ferestrele. În sfîrşit, cînd sună ora opt, regele se mişcă; deschise ochii şi-o strigă pe regină.

Charles de Lorena se avîntă cu hîrtia în mînă. Poate că mai era încă vreme! Un eşafod se ridică repede! Dar chiar în acel moment Caterina de Medicis intră în camera regală. «Prea tîrziu! îşi zise cardinalul. Ah! Norocul ne părăseşte! Şi dacă Ambroise nu-l salvează pe rege, sîntem pierduţi!»

XXI

Patul de moarte al regilor

În timpul acelei nopţi regina-mamă nu-şi pierduse timpul. Ea trimisese mai întîi pe cardinanul de Tournon, omul ei de încredere, la regele Navarei, şi anulase convenţiile pe care le făcuse cu Burbonii. Apoi, înainte de a se face ziuă, îl primi pe cancelarul L`Hôpital, care o înştiinţă despre sosirea apropiată la Orléans a aliatului ei, conetabilul. L`Hôpital, prevenit de ea, făgădui să se afle la ora noua în marea sală de lîngă camera regelui şi să aducă acolo cîţi partizani de-ai Caterinei putea găsi. În sfîrşit, regina-mamă porunci ca la opt şi jumătate să fie prezenţi la palat Chapelain şi alţi doi ori trei medici regali a căror mediocritate era cunoscută şi care erau duşmanii înverşunaţi ai lui Ambroise Paré. Luîndu-şi deci toate precauţiile, intră prima, aşa cum am văzut, în camera regelui, care tocmai se trezise. Se duse mai întîi la patul fiului ei, îl contemplă cîteva clipe, clătinînd din cap ca o mamă îndurerată, sărută mîna care atîrna şi ştergîndu-şi o lacrimă sau două, se aşeză în aşa fel încît să-l aibă

tot timpul sub ochi. Şi ea, ca şi Maria Stuart, voia să vegheze, bineînţeles fiecare în felul ei, această agonie. Aproape imediat intră ducele de Guise. După ce schimbă cîteva cuvinte cu Maria, se îndreptă spre fratele său.

— N-ai făcut nimic? îl întrebă el.

— Nu, răspunse cardinalul.

— Norocul ne părăseşte, oftă Însemnatul. E lume multă în dimineaţa asta în antecamera lui Antoine de Navara.

— Despre Montmorency ai vreo veste?

— Nici una. L-am aşteptat degeaba pînă acum. N-a luat-o pe drumul obişnuit. Dacă Ambroise Pare dă greş cu operaţia, adio cu puterea noastră! zise Charles de Lorena.

Medicii, înştiinţaţi de Caterina, intrară în acel moment. Regina-mamă îi conduse ea însăşi la patul regelui, ale cărui suferinţe şi gemete reîncepură. Doctorii examinară pe rînd bolnavul, apoi se strînseră într-un colţ pentru a se consulta. Chapelain propuse o cataplasmă ca să scoată afară puroiul; dar ceilalţi doi se pronunţară pentru o puncţie în ureche. Tocmai se hotărîseră pentru acest ultim remediu, cînd intră Ambroise Paré însoţit de Gabriel. După ce îl examină pe rege, se alătură confraţilor săi. Ambroise Paré, chirurg al cărui renume era de-acum de netăgăduit, devenise o autoritate în materie de operaţii. Medicii îi spuseră deci ce se hotărîseră să facă.

— Remediul e insuficient, zise Ambroise Paré cu glas tare, şi totuşi trebuie să ne grăbim; căci creierul va fi năpădit de purori mai repede decît am crezut.

— Oh, grăbiţi-vă, pentru Dumnezeu, strigă Maria Stuart care auzise.

Regina-mamă şi cei doi fraţi de Guise se apropiară atunci de medici.

— Aveţi cumva, jupîne Paré, întrebă Chapelain, vreun mijloc mai bun şi mai prompt ca al nostru?

— Da, zise pare.

— Care?

— Regele trebuie trepanat! zise Ambroise Paré.

— Trepanat? strigară cu groază cei trei medici.

— Şi în ce constă această operaţie? întrebă ducele de Guise.

— Ea e încă puţin cunoscută, monseniore, zise chirurgul. E vorba ca, folosind un instrument inventat de mine, pe care-l numesc trepan, să fac în creştetul capului, sau mai curînd în parea laterală, o deschidere de mărimea unui angelot[1].

— Dumnezeule! strigă cu indignare Caterina. Să umbli cu fiare în capul regelui? Şi dumneata ai cuteza asta?

— Da, doamnă, răspunse simplu Ambroise.

— Dar ar fi un asasinat! strigă Caterina.

— Eh, doamnă, răspunse Ambroise, să găureşti un cap cu pricepere şi precauţie nu e tot una cu ceea ce face zilnic pe cîmpul de luptă spada oarbă a războinicului? Cîte răni nu vindecăm noi?

— În sfîrşit, întrebă cardinalul de Lorena, răspunzi de viaţa regelui, jupîne Ambroise?

[1] Veche monedă franceză înfăţişînd un înger răpunînd un balaur.

— Numai singur Dumnezeu are în mîna lui viața și moartea oamenilor, domnule cardinal. Tot ceea ce pot să vă asigur e că șansa asta e ultima și singura în stare să-l mai salveze pe rege. Da, este unica șansă! Dar nu-i totuși decît o șansă.

— Spui că operația dumitale s-ar putea să reușească, nu-i așa, Ambroise? zise Insemnatul. Ai mai făcut-o cuiva?

— Da, monseniore, răspunse Ambroise Paré; am făcut-o de puțină vreme domnului de la Bretesche, din strada Harpe, Rosei Rouge, și, ca să vorbesc despre lucruri pe care monseniorul s-ar putea să le cunoască, am făcut-o la Calais domnului de Pienne, care fusese rănit la cap.

Poate că nu chiar fără intenție Ambroise Paré amintea despre Calais.

— Într-adevăr, îmi aduc aminte, zise ducele. Acum... nu mai ezit, consimt la operație.

— Și eu la fel, zise Maria Stuart.

— Eu nu! strigă Caterina.

— Eh! Doamnă, pentru că vi s-a spus că e ultima noastră șansă? zise Maria.

— Cine spune asta? făcu regina-mamă. Ambroise Paré, un eretic! Dar nu e și părerea medicilor.

— Nu, doamnă, zise Chapelain, și acești domni și cu mine protestăm împotriva metodei pe care o propune jupînul Paré.

— Ah! Vedeți? strigă Caterina triumfatoare.

Insemnatul, ieșindu-și din fire, se duse la regina-mamă și, ducîn-d-o în ambrazura unei ferestre, îi zise în șoaptă și cu dinții strînși:

— Doamnă, ascultați, vreți ca fiul dumneavoastră să moară ca să-l scăpați pe prințul de Conde! V-ați înțeles cu Burbonii și cu conetabilul. Tîrgul s-a încheiat, prada e împărțită dinainte! Știu tot! Băgați de seamă! Vă spun că știu tot!

Dar Caterina de Medicis nu se întimida ușor. Ea înțelese foarte bine că acum, cînd dușmanul își scosese masca, trebuia să fie îndrăzneață. Îi aruncă deci o privire nimicitoare și, îmbrîncindu-l, alergă la ușă și deschise ea însăși cele două canaturi.

— Domnule cancelar! strigă ea.

L Hôpital, conform ordinelor primite, se afla în marea sală, așteptînd. Îi adunase acolo pe toți partizanii reginei-mame și ai prințului de Conde. La chemarea Caterinei înaintă în grabă și o mulțime de seniori se înghesuiră, curioși, în cadrul ușii deschise.

— Domnule cancelar, continuă Caterina, cu voce puternică pentru a fi bine auzită, vor ca eu să îngădui să i se facă regelui o operație violentă și desperată. Jupînul Paré pretinde să-i deschidă țeasta cu nu știu ce instrument. Eu, mama lui, protestez împreună cu cei trei medici aici de față împotriva acestei crime... Domnule cancelar, ține te rog cont de declarația mea!

— Închideți uța! strigă ducele de Guise.

Cu toate murmurele gentilomilor strînși în sala cea mare, Gabriel făcu ceea ce poruncise ducele.

Cancelarul rămase singur în odaia regelui.

— Domnule cancelar, îi spuse Insemnatul, această operație despre care vi s-a vorbit este necesară și regina și cu mine, locotenentul-

general al regatului, răspundem, dacă nu de operație, cel puțin de chirurg.

— Eu, strigă Ambroise Paré, îmi asum în acest moment toate răspunderile. Îmi voi da viața dacă nu voi izbuti s-o salvez pe cea a regelui. Dar vai! Nu mai e vreme! Uitați-vă!

Francisc al II-lea, într-adevăr, livid, nemișcat, cu ochii stinși, părea să nu mai vadă, să nu mai audă, să nu mai existe. Nu mai răspundea nici mîngîierilor, nici chemărilor Mariei.

— Grăbiți-vă, îi spuse aceasta lui Ambroise, pentru Dumnezeu, grăbiți-vă! Încercați să-i salvați bărbatului meu viața și eu o voi ocroti pe a dumneavoastră.

— N-am dreptul să mă opun operației. zise cancelarul impasibil, dar datoria mea este să constat protestul reginei-mame.

— Domnule L`Hôpital, nu mai ești cancelar, zise cu răceală ducele de Guise. Haide, Ambroise, începe, îi spuse el chirurgului.

— Noi ne retragem, zise Chapelain în numele chirurgilor.

— Fie, răspunse Ambroise. Am nevoie de cea mai mare liniște în jurul meu. Lăsați-mă deci, vă rog, domnilor. Dacă voi rămîne singur, voi fi singurul răspunzător.

De cîteva minute Caterina de Medicis tăcea. Se retrăsese lîngă fereastră și privea în curtea palatului unde se auzea zarva. Preocupați de acest deznodămînt. nimeni în afară de ea nu dăduse atenție zgomotului de afară. Toți, pînă și cancelarul, aveau ochii ațintiți asupra lui Ambroise Paré, care-și recăpătase sîngele rece și care-și pregătea instrumentele. Dar în momentul în care se apleca asupra lui Francisc al II-lea, zarva izbucni chiar în sala vecină. Un surîs se ivi pe buzele palide ale Caterinei. Ușa se deschise cu violență și conetabilul de Montmorency, înarmat ca la război, apăru amenințător în prag...

— Sosesc la țanc... strigă el.

— Ce însemnă asta? zise ducele de Guise, ducîndu-și mîna la mînerul sabiei.

Forțat de împrejurări, Ambroise Paré se opri. Cei douăzeci de gentilomi care-l însoțeau pe Montmorency se răspîndiră prin cameră. Lîngă el fură văzuți Antoine de Bourbon și prințul de Condé. Mai mult, regina-mamă și cancelarul L`Hôpital veniră să se așeze alături de conetabil. Nu mai exista nici o posibilitate de a pune stăpînire pe camera regală.

— Eu, zise Ambroise Paré desperat, mă retrag...

— Jupîne Paré, strigă Maria Stuart, eu, regina, îți poruncesc să faci operația!

— Eh! doamnă, zise chirurgul, v-am spus că am nevoie de cea mai mare liniște. Vedeți și dumeavoastră ce-i aici... Domnule Chapelain, îi zise el primului medic, încercați-vă leacul.

— E treabă de un minut, zise cu vioiciune Chapelain. Totul e pregătit...

Asistat de doi dintre confrații săi, el îi introduse de îndată regelui o mică sondă în ureche. Maria Stuart, cei doi de Guise, Gabiel, Ambroise îi lăsară să facă ce vor; tăceau zdrobiți, și parcă împietriți. Conetabilul vorbea prosteşte de unul singur.

— Perfect! zise el, satisfacut de docilitatesa silită a jupînului Paré.

Cînd mă gîndesc că fără mine i-ați fi găurit regelui țeasta! Nu-ți poți îngădui să-i atingi pe regi decît pe cîmpul de luptă! Fierul dușmanului e singurul care-l poate lovi, fierul chirurgului niciodată! Și bucuros de mîhnirea ducelui de Guise, reluă: Era și timpul să sosesc, slavă Domnului! Ah, domnilor, mi s-a spus că ați vrut să-i tăiați capul dragului și bravului meu nepot, prințul de Conde! Dar ați trezit bătrînul leu din vizuiuna lui și iată-l! L-am eliberat pe prinț; le-am spus Statelor Generale că-l oprimați. În calitate de conetabil, am concediat sentinelele pe care le-ați pus la porțile Orleansului. De cînd e moda să pui astfel de gărzi la ușa regelui, ca și cum n-ar fi în siguranță în mijlocul supușilor săi?

— De care rege vorbiți? îl întrebă Ambroise Paré. Poate de Carol al IX-lea, căci cel de față e pe ducă. Vedeți, domnilor, le spuse el medicilor, puncția dumneavoastră în creier lucrează, lucrează radical...

Caterina de Medicis văzu aerul dezolat al lui Ambroise, care pierduse orice nădejde.

— Domnia dumitale e pe sfîrșite, domnule, nu se putu ea abține să nu-i spună Însemnatului.

În acel moment, Francisc al II-lea se ridică brusc, căscă niște ochi mari, speriați, își mișcă buzele încercînd să rostească un nume, apoi recăzu greoi, pe pernă. Murise. Ambroise Paré, îndurerat, vesti asta celor de față.

— Ah! doamnă, doamnă, v-ați ucis fiul! strigă Maria Stuart Catrinei, năpustindu-se pierdută, năucită spre ea.

Regina-mamă își învălui nora într-o privire veninoasă și înghețată, din care izbucnea toată ura pe care o nutrise față de ea timp de optsprezece luni.

— Dumneata, drăguța mea, îi zise ea, nu mai ai dreptul să vorbești astfel, pricepi? Căci nu mai ești regină. Ah! Ba da, regină a Scoției! Și o să te trimitem cît mai curînd acolo, să domnești peste cețurile dumitale. Doamnă de Fiesque, continuă liniștită Caterina, du-te repede și caută-l pe ducele de Orleans. Domnilor, reluă ea privindu-i pe ducele de Guise și pe cardinal, Statul, care acum un sfert de ceas mai era încă al dumneavoastră, acum e al nostru, cred că nu vă mai îndoiți de asta. Am convenit cu domnul de Bourbon că eu voi fi regenta și el locotenentul-general al regatului. Dar fiindcă ești încă mare maestru, domnule de Guise, îndeplinește-ți datoria care revine funcției dumitale și anunță moartea regelui Francisc al II-lea.

— Regele a murit! zise Însemnatul cu o voce surdă și adîncă.

Comandantul armatei repetă cu o voce puternică, pe pragul sălii celei mari, conform ceremonialului:

— Regele a murit! Regele a murit! Regele a murit! Domnul să-i aibă în pază sufletul!

Și imediat ducele zise:

— Trăiască regele!

Chiar în acel moment doamna de Fiesque îl aducea pe ducele de Orleans reginei-mame care-l luă de mînă și ieși cu el pentru a-l arăta curtenilor, strigînd împreună cu ei:

— Trăiască bunul nostru rege Carol al IX-lea!

— Norocul nostru s-a dus de rîpă! zise cu tristețe cardinalul fratelui său rămas singur, mai în urmă, cu el.

— Al nostru poate, dar nu și cel al casei noastre, răspunse ambițiosul. Acum trebuie să ne gîndim să-i pregătim calea fiului meu.

— Cum vom reînnoda legătura cu regina-mamă? întrebă gînditor Charles de Lorena.

— S-o lăsăm să se certe cu Burbonii și cu hughenoții ei, zise Însemnatul.

Părăsiră camera printr-o ușă tainică, continuînd să discute.

— Vai! Vai! murmură Maria Stuart sărutînd mîna înghețată a lui Francisc al II-lea, nu mai sînt decît eu aici care să plîngă pentru acest biet băiat care m-a iubit atîta!

— Și eu, doamnă, zise înaintînd Gabriel de Montgommery, care stătuse pînă atunci deoparte.

— On! Mulțumesc, îi zise Maria cu o privire în care-și puse tot sufletul.

— Voi face mai mult decît să-l plîng, zise în șoaptă Gabriel, urmărindu-l de departe cu ochi plini de mînie pe Montmorency, care stătea plin de sine alături de Caterina de Medicis. Îl voi răzbuna, continuîndu-mi propria răzbunare. Fiindcă acest conetabil a redevenit puternic, lupta dintre noi începe din nou!

XXII

Adio, Franța!

La opt luni după moartea lui Francisc al II-lea, la 15 august 1561, Maria Stuart era pe punctul de a se îmbarca la Calais ca să se întoarcă în Scoția. Aceste opt luni le smulsese zi cu zi, ceas cu ceas, Caterinei de Medicis și chiar unchilor săi, grăbiți și ei, pentru motive diferite, s-o vadă părăsind Franța. Dar Maria nu se putea hotărî să se îndepărteze de această dulce țară în care fusese o regină atît de fericită și de iubită. În dureroasele ei aduceri aminte, reîmprospătate de prematura văduvie, aceste locuri îndrăgite aveau pentru ea un farmec și o poezie din care nu se putea smulge. Maria Stuart nu simțea numai această poezie, ci o și exprima. Nu plîngea moartea lui Francisc al II-lea doar ca soție, ci și ca poetă. Brantôme, în admirația sa pentru ea, ne-a păstrat acea dulce jelanie pe care a scris-o cu această ocazie și care poate sta alături de cele mai frumoase poezii ale acelei epoci:

«În tristul, dulcele meu cînt
Atît de-amar, atît de jalnic,
Mi-arunc cernitul meu veșmînt
Căci dus pe veci mi-e soțul falnic.
Și-n lacrimi, ca o stană rece
De-acuma anii mi-oi petrece.

Durerea cruntă-a sorții-amare
Nicicînd pereche n-o avea
Căci o tristețe-atît de mare
Cum e acum tristețea mea
Nu cred că s-ar putea să fie
Nici de-aș fi eu pe năsălie...

Deși-s în floarea tinereții,
În dulcea primăvară-a ei,
Plătesc amar tribut tristeții
Și ochii mi-s de lacrimi grei,
Și de nimica n-am plăcere,
Ci doar regret simt, și durere...

Tot ce-mi plăcea odinioară
Acuma-i greu de îndurat!
Pînă și ziua cea mai clară
În noapte neagră s-a schimbat!
Din tot ce-i bun, frumos și rar
Nimic nu-mi este necesar.

Oriunde-aș sta, oriunde-aș fi,
Fie-n păduri, fie-n cîmpii,
În zorii vineții de zi,
Ori în amurguri purpurii,
Inima mea mereu tînjește
După cel dus, care-mi lipsește.

Dacă spre ceruri uneori
Privirea trista-ncerc să-mi sui
Văd, printre norii călători,
Surîzătorii ochi ai lui;
Dacă spre apă-n jos, privesc
Mormîntul parcă i-l zăresc.

Cînd în culcuș zac ostenită
Și somnul mi se-anină-n gene,
Îi aud șoapta potolită,
Îl simt cum mă mîngîie-alene.
De stau ori nu, iubitul meu
Tot lîngă mine e, mereu...

O, cîntec, haide, isprăvește
Jelania-ți îndurerată
Și un refren îi potrivește:
Iubirea sinceră, curată,
Va rămînea de-a pururi vie
Chiar despărțită pe vecie».

Mai întîi s-a retras la Reims, lîngă unchiul ei de Lorena. Apoi, în urma tulburărilor religioase care izbucniseră în Scoția, trebui să plece într-acolo. Pe de altă parte, admirația aproape pătimașă pe care Carol al IX-lea, copil încă, o arăta față de cumnata sa o neliniștea pe bănuitoarea regentă Caterina. Trebui deci ca Maria Stuart să se resemneze să plece. În luna iulie veni să-și ia adio de la Curtea din Saint-Germain și dovezile de devotament pe care le ptimi sporiră încă, dacă mai era cu putință, regretele ei amare. Moștenirea ei, ca soție a lui Francisc, asupra provinciilor Touraine și Poitou, urma

să-i aducă douăzeci de mii de livre rentă; în afară de bani ducea în Scoția bogății mari și această pradă putea ispiti pe orice corsar al mării. Se mai temeau pentru ea de vreun act nesăbuit din partea reginei Elisabeta a Angliei, care vedea în tînăra regină a Scoției o rivală. Numeroși gentilomi se oferiră deci s-o însoțească pe Maria pînă în țara ei și, cînd ajunse la Calais, se văzu înconjurată nu numai de unchii ei, ci și de domnul de Damville, de Brantôme, în sfîrșit de cea mai aleasă parte a acelei Curți elegante și cavalerești. Maria găsi în portul Calais două galere care o așteptau, gata la primul ei ordin. Dar rămase la Calais încă șase zile, atît le era de greu celor care o însoțiseră pînă acolo să se despartă de ea. In sfîrșit, 15 august fu, după cum am mai spus, data fixată pentru plecare. Timpul, în ziua aceea, era cenușiu și trist, dar fără vînt și fară ploaie. Pe țărm, înainte de a pune piciorul pe puntea vasului, Maria a mulțumit tuturor celor care o însoțiseră pînă la hotarul țării și-n semn de rămas bun voi să dea fiecăruia mîna să i-o sărute. Toți veniră deci, triști și respectuoși, să îngenuncheze în fața ei și să sarute, rînd pe rînd, această mînă adorată. Ultimul dintre toți fu un gentilom care, de la Saint-Germain, nu părăsise suita Mariei, dar care pe tot parcursul drumului rămăsese mereu în urmă, ascuns sub mantia și pălăria sa; un gentilom care nu se arătase și nu vorbise cu nimeni.

Cînd veni să îngenuncheze în fața reginei, Maria îl recunoscu pe Gabriel de Montgommery.

— Cum? Dumneavoastră sînteți, conte? îi zise ea. Ah, cît sînt de fericită să vă văd din nou! Dar, dacă ați fost printre acești nobili gentilomi, de ce nu v-ați arătat? Mulțumesc încă o dată pentru această ultimă dovadă de atașament, domnule conte, zise Maria Stuart. Aș vrea să vă arăt recunoștința mea altfel decît prin vorbe. Dar nu mai am nici o putere, afară doar dacă nu v-ar plăcea să mă urmați în biata mea Scoție, împreună cu domnii de Damville și Brantôme...

— Ah! Aceasta ar fi cea mai vie dorință a mea, doamnă! strigă Gabriel. Dar o altă datorie mă reține în Franța. O persoană care mi-e la fel de dragă și pe care n-am mai văzut-o de aproape doi ani mă așteaptă chiar la ora cînd...

— E vorba de doamna de Castro? întrebă Maria.

— Da, doamnă, zise Gabriel. Printr-o scrisoare primită la Paris luna trecută, mă cheamă la Saint-Quentin azi, 15 august. N-am să ajung acolo decît mîine; dar, oricare ar fi motivul pentru care mă cheamă, mă va ierta, sînt sigur, cînd va afla că n-am voit să vă părăsesc decît în momentul în care veți părăsi Franța.

— Scumpa Diana! zise Maria gînditoare, ea m-a iubit și a fost o soră pentru mine. Domnule de Montgommery, dați-i, în amintirea mea, acest inel și duceți-vă repede la ea! Poate că are nevoie de dumneavoastră, și dacă-i vorba despre ea, nu vreau să vă mai reții. Adio! Adio, prieteni, adio tuturora! Sînt așteptată. Trebuie să plec, vai! Trebuie!

Se smulse din mîinile celor care voiau s-o mai rețină, puse piciorul pe puntea de lemn și trecu pe galera domnului de Mevillon, urmată de seniorii care trebuiau s-o însoțească pînă în Scoția. In picioare, la prova galerei, ea nu încetă să-și salute rudele și prietenii cu batista cu care-și ștergea și lacrimile. In sfîrșit, corabia ajunse în larg, și

privirile îi fură atrase de un vas care intra în portul din care ea tocmai ieșea; dar dintr-o dată nava aceea atît de frumoasă se aplecă înainte și, tremurînd din chilă pînă la catarg, începu brusc să se scufunde în mare; totul se pertrecu atît de repede, încît dispăru înainte ca galera domnului de Mevillon să-și poată lansa bărcile în ajutorul ei. Un moment, se văzură plutind, în locul unde se scufundase vasul, cîteva puncte negre care se menținură o vreme la suprafața apei, apoi se scufundară unele după altele, înainte ca vreo barcă să poată ajunge la ei, oricît de tare vîsliră marinarii; așa că bărcile se întoarseră fără să fi putut salva un singur naufragiat.

— O, Doamne, strigă Maria, ce privelişte îngrozitoare!

În vremea asta, vîntul se înteți și galera începu să-și umfle pînzele; ceea ce îngădui vîslașilor să se odihnească. Maria, văzînd că se îndepărta repede de pămînt, se sprijini de peretele pupei, cu ochii spre port, cu privirea înceţoşată de lacrimile dese.

— Adio, Franța! Adio, Franța! repeta ea mereu.

Rămase astfel aproape cinci ceasuri, adică pînă în momentul în care începu să se întunece, și sigur că nu s-ar fi gîndit să se retragă dacă Brantome n-ar fi venit să-i spună că o așteptau la masă. Atunci, întețindu-și suspinele, zise:

— O, draga mea Franță. iată că te pierd din vedere, fiindcă noaptea, geloasă pe ultima mea bucurie, a început să-și întindă vălurile-i negre. Adio deci, draga mea Franță, nu te voi mai vedea niciodată!

Apoi, făcîndu-i semn lui Brantôme să coboare înaintea ei, scoase un creion, se așeză pe o bancă și, la ultimele licăriri ale zilei, scrise aceste versuri atît de cunoscute:

«Adio, Franță! Minunată glie,
Pămînt slăvit,
Cel mai iubit!
Unde-am trăit din fragedă pruncie!
Adio, Franță, adio, zile minunate!
Corabia ce-acuma ne desparte
Din mine duce doar o jumătate;
Cealaltă e a ta și ți-o las ție,
Încrezătoare-n calda-ți prietenie,
Să-ți amintească de acea care-i departe»...

Apoi cobori în sfîrșit și, apropiindu-se de comesenii care-o așteptau, zise:

— Fac exact invers decît regina Cartaginei; căci Didona, după ce Eneas plecase, nu înceta să privească valurile, în vreme ce eu nu-mi pot desprinde ochii de la pămînt.

O poftiră să se așeze și să mănînce, dar ea nu voi să ia nimic și se retrase în camera sa, rugîndu-l pe timonier s-o trezească în zori dacă se mai zărea pămîntul Franței. Din punctul ăsta de vedere cel puțin, soarta o favoriză pe biata Maria; căci vîntul potolindu-se, nava merse toată noaptea doar cu ajutorul vîslelor; așa că atunci cînd se lumină de ziuă, Franța încă se mai zărea. Timonierul intră deci în camera reginei așa cum îi poruncise; dar o găsi trează, așezată pe pat și

privind prin fereastră țărmul iubit. Totuși această bucurie nu fu prea lungă, vîntul se înteți și în curînd țărmul nu mai fu zărit. Maria nu mai avea decît o nădejde: să întîlnească în larg flota engleză și să fie obligată să se întoarcă din drum. Dar această ultimă șansă îi scăpă, ca și celelalte; o ceață atît de deasă, încît nu vedeai de la un capăt la celălalt al galerei, se întinse pe mare, deși era în plină vară. Navigară deci la întîmplare, cu riscul de a greși drumul, dar cel puțin evitînd să fie zăriți de dușman. A treia zi ceața se resipi și corabia ajunse în mijlocul unor stînci de care cu siguranță s-ar fi zdrobit dacă ar mai fi înaintat cîțiva metru în plus. Pilotul se urcă pe catarg, își dădu seama că se afla pe coastele Scoției și, scoțînd cu îndemînare nava dintre stîncile în care se încurcase, ancoră la Leith, aproape de Edinburg. Maria nu era așteptată; așa ca pentru a ajunge la Edinburg trebuiră să se mulțumească, atît ea, cît și suita, cu niște bieți măgari prost înhămați, dintre care unii fără șa, și care în loc de frîie și de scări aveau niște frînghii. Maria compară aceste biete animale cu minunații cai de paradă ai Franței, pe care era obișnuită să-i vadă la vînătoare și în turnire. Mai vărsă cîteva lacrimi de regret comparînd țara pe care o părăsise cu cea în care păși se. Dar, în curînd, cu grația ei fermecătoare, încercînd să surîdă printre lacrimi, spuse:

— Trebuie să privesc totul cu stoicism din moment ce-am schimbat raiul cu iadul.

Astfel fu sosirea Mariei Stuart în Anglia.

CONCLUZIE

Abia a doua zi. în 16 august, Gabriel ajunse la Saint-Quentin. La poarta oraşului îl găsi pe Jean Peuquoy, care-l aştepta.

— Ah, iată-vă în sfîrşit, domnule conte! îi zise bravul ţesător. Eram sigur că veţi veni! Din nenorocire prea tîrziu! Prea tîrziu!

— Cum prea tîrziu? întrebă Gabriel alarmat.

— Vai, da; doamna de Castro nu vă chemase ieri, în 15 august?

— Da, zise Gabriel, dar fără să insiste asupra acestei date, fără să-mi spună pentru care motiv mă chema aici.

— Ei bine, domnule conte, zise Jean Peuquoy, ieri 15 august, doamna de Castro şi-a rostit legămîntul veşnic, devenind călugăriţă fără putinţa de a se mai întoarce la cele lumeşti.

— Ah! făcu Gabriel pălind.

— Dacă aţi fi fost aici, zise Jean Peuquoy, poate că aţi fi putut preveni ceea ce acum e un fapt împlinit.

— Nu, zise Gabriel cu un aer sumbru, nu, n-aş fi putut, n-ar fi trebuit, şi nici n-aş fi vrut să mă opun acestei dorinţe. Mai bine că n-am fost şi am lăsat-o doar cu gîndurile ei...

— Oh, zise Jean Peuquoy, n-a fost singură...

— Da, te aflai dumneata aici, Jean şi Babette...

— N-am fost numai noi, domnule conte, zise Jean Peuquoy. Doamna de Castro a avut-o alături şi pe mama ei.

— Pe cine? Pe doamna de Poitiers? strigă Gabriel.

— Da, domnule conte, pe doamna de Poitiers, care, la scrisoarea fiicei sale, a alergat din locul unde se retrăsese. la Chaumont-sur-Loire, ca să asiste la ceremonie; cred că se mai află încă şi acum lîngă fiica ei.

— Oh! zise Gabriel speriat, de ce-a chemat-o doamna de Castro pe femeia asta?

— Dar, monseniore, cum zise şi Babette, la urma urmei e mama ei...

— Mă rog, spuse Gabriel. Încep să cred că trebuia să fiu ieri aici. Dacă doamna de Poitiers a venit, n-a venit ca să facă bine, nici ca să-şi îndeplinească o datorie. Haidem deci la mănăstirea Benedictinelor, jupîne Jean. Mă grăbesc acum mai mult ca niciodată s-o văd pe doamna de Castro. Presimt că are nevoie de mine! Haidem repede!

Gabriel de Montgommery, a cărui sosire era aşteptată încă din ajun, fu introdus fără nici o dificultate în vorbitorul mănăstirii.

Diana se afla în acest vorbitor împreună cu mama sa. Gabriel, revăzînd-o, după o absență atît de lungă, mînat de un elan irezistibil, se sprijini, palid și mohorît, de grilajul care-i despărțea pentru totdeauna.

— Diana! Diana! spuse el.

— Frate! răspunse cu durere Diana.

O lacrimă i se prelinse de-a lungul obrazului. Gabriel, întorcînd capul, o zări pe cealaltă Diană, pe doamna de Poitiers. Rîdea. Dar Gabriel, cu o nepăsare plină de dispreț, își întoarse repede către Diana privirea și gîndurile.

— Diana! Soră! strigă el din nou cu patimă și spaimă.

Diana de Poitiers spuse atunci cu răceală:

— Sigur că o saluți ca pe sora dumitale întru Domnul, nu-i așa, conte?

— Ce vreți să spuneți, doamnă? Ce vreți să spuneți? întrebă Gabriel tremurînd.

Fără să-i răspundă direct, Diana de Poitiers se adresă fiicei sale.

— Copila mea, iată, cred, sosit momentul să-ți dezvălui secretul despre care-ți vorbeam ieri și pe care socot că e de datoria mea să nu ți-l mai ascund.

— Oh! Despre ce-i vorba? strigă Gabriel pierdut.

— Copila mea, continuă liniștită doamna de Poitiers, ți-am mai spus că nu numai ca să te binecuvîntez am venit din locul unde m-am retras și unde, mulțumită domnului de Montgommery, trăiesc de aproape doi ani. Nu e nici o ironie în cuvintele mele, domnule, zise ea pe un ton sarcastic, răspunzînd mișcării pe care o făcuse Gabriel. Vă sînt nespus de îndatorată de a mă fi smuls într-un chip cam brutal, e adevărat, dintr-o lume ticăloasă și coruptă. Ca să-ți mulțumesc, vreau să-ți cruț un păcat, poate o crimă.

— Despre ce-i vorba? zise la rîndul ei Diana, tremurînd.

— Copila mea, continuă cu sînge rece Diana de Poitiers, închipuie-ți că ieri aș fi putut, cu un cuvînt doar, să opresc pe buzele tale jurămîntul pe care l-ai rostit. Dar era de datoria mea, o biată păcătoasă, să-i smulg Domnului un suflet care i se daruia de bunăvoie? Nu!

— Nu cutez să ghicesc, nu cutez, murmură Gabriel.

— A ăzi, copila mea, reulă favorita, rup tăcerea pentru că văd în durerea și înflăcărarea domnului de Montgommery că încă mai ești stăpînă pe gîndurile lui. Or, trebuie să-l uiți, trebuie! Căci deși s-a legănat tot timpul cu iluzia că-i ești soră, deci fiica acelui conte de Montgommery, va trebui să renunțe, fără remușcări, la amintirea ta... Află, Diana, că nu ești sora domnului conte, ci într-adevăr fiica lui Henric al II-lea, pe care domnul conte l-a lovit de moarte în acel turnir fatal...

— Groaznic! strigă Diana de Castro ascunzîndu-și fața în mîini.

— Minți, doamnă! strigă Gabriel cu violență. Minți! Vreau dovada că nu minți!

— Iat-o! răspunse liniștită Diana de Poitiers, întinzîndu-i o hîrtie pe care-o scosese din sîn.

Gabriel apucă hîrtia cu o mînă tremurătoare și citi cu lăcomie.

— Este, după cum vezi, continuă doamna de Poitiers, o scrisoare

a tatălui dumitale scrisă cu cîteva zile înaintea întemniţării sale. Se plînge de asprimea mea, după cum poţi constata. Dar se resemnează, după cum poţi de asemenea constata, gîndindu-se că, în sfîrşit, voi fi curînd soţia lui şi că amantul n-ar fi luat soţului decît o părticică din fericirea cea mai deplină. Or, termenii acestei scrisori, semnată şi datată, nu sînt deloc echivoci, nu-i aşa? Vezi deci, domnule de Montgommery, că n-ar fi fost un lucru nelegiuit să te gîndeşti la Diana; căci nici o legătură de sînge nu te leagă de cea care e acum mireasa lui Hristos. Procedînd astfel, nădăjduiesc că m-am achitat faţă de dumneata şi că ţi-am răsplătit din plin fapta care m-a aruncat pe veci în cea mai neagră singurătate. Acum sîntem chit, domnule conte, şi nu mai am nimic să-ţi spun.

In timpul acestui discurs, Gabriel isprăvise de citit scrisoarea. Pentru el, acea hîrtie era un glas ieşit din mormînt ca să confirme adevărul. Cînd bietul tînăr îşi ridică ochii rătăciţi, o văzu pe Diana de Castro zăcînd leşinată la picoarele scaunului de rugăciune. Se năpusti instinctiv spre ea. Dar barele groase de fier îl opriră. Întorcîndu-se, o văzu pe Diana de Poitiers, pe ale cărei buze rătăcea un surîs de satisfacţie. Nebun de durere, făcu doi paşi spre ea, cu mîna ridicată... Dar se opri, speriat de gestul lui, şi lovindu-se cu mîna peste frunte, ca un smintit, strigă doar: «Adio, Diana, adio...» şi fugi.

Dacă ar mai fi rămas o secundă în plus nu s-ar fi putut abţine să n-o zdrobească, ca pe o viperă, pe acea mamă ticăloasă. Afară îl aştepta, neliniştit, Jean Peuquoy.

— Nu mă întreba nimic! Nu mă întreba nimic! îi strigă Gabriel. Şi, cum Peuquoy se uita la el cu o mirare îndurerată, Gabriel adăugă cu blîndeţe: iartă-mă, cred că am să înnebunesc! Nu vreau să mă gîndesc la nimic, vezi şi dumneata. Ca să scap de gîndurile mele, mă duc, fug la Paris. Însoţeşte-mă, dacă vrei, prietene, pînă la poarta oraşului, unde mi-am lăsat calul. Dar, fie-ţi milă, nu mă întreba nimic şi vorbeşte-mi despre altceva!

Demnul ţesător, atît pentru a-l asculta pe Gabriel cît şi pentru a încerca să-l distragă de la ale lui, povesti atunci cît de frumos se purta Babette, cum îl făcuse de curînd tatăl unui mic Peuquoy, cum fratele ei, Pierre, urma să vină să se stabilească la Saint-Quentin ca armurier; cum, în sfîrşit, primise luna trecută, printr-un soldat din Picardia întors la vatră, veşti de la Martin-Guerre, care continua să fie fericit cu Bertrande a lui. Orbit parcă de durere, Gabriel nu pricepea şi nu auzea decît crîmpeie din această povestire. Totuşi, cînd ajunse cu Jean Peuquoy la poarta oraşului, strînse cu căldură mîna burghezului.

— Cu bine, prietene, îi zise el. Mulţumesc pentru afecţiunea dumitale. Aminteşte-le despre mine tuturor celor pe care-i iubeşti. Sînt fericit să te ştiu fericit; gîndeşte-te uneori, dumneata, căruia îţi merge bine, la mine, care sufăr.

Şi, fără să aştepte răspuns, Gabriel se urcă pe cal şi o porni în galop. Ajungînd la Paris, ca şi cum soarta ar fi vrut să-i copleşească cu toate nenorocirile dintr-o dată, o găsi pe buna lui doică, Aloyse, moartă, după o scurtă boală, fără să fi apucat să-l vadă. A doua zi se duse la amiralul Coligny.

— Domnule amiral, îi spuse el, știu că persecuțiile și războaiele religioase nu vor întîrzia să înceapă, cu toate eforturile făcute pentru a le preveni. Aflați că de acum încolo pot oferi Reformei nu numai inima, ci și spada mea. Îmi pun viața în slujba cauzei dreptății, luați-o! În rîndurile dumneavoastră, dealtfel, voi putea să mă apăr mai bine împotriva unuia dintre dușmanii mei și să-l pedepsesc pe celălalt.

Gabriel se gîndea la regina-regentă și la conetabil. Nu-i nevoie să mai spunem că amiralul primi cu entuziasm oferta acestui cavaler ale cărui energie și bravură le prețuise de atîtea ori.

Istoria contelui, începînd din acest moment, fu deci cea a războaielor religioase care însîngerară domnia lui Carol al IX-lea. Gabriel de Montgommery jucă un rol însemnat în aceste războaie și, la fiecare victorie de seamă, numele lui o făcea pe Caterina de Medicis să pălească.

Astfel, cînd, după masacrul din Vassy, în 1562, orașul Rouen și întreaga Normandie se declarară pe față de partea hughenoților, organizatorul acestei mișcări în masă a unei întregi provincii fu contele de Montgommery.

În același an, contele luă parte la bătălia de la Dreux, unde făcu minuni de vitejie. El însuși îl răni cu un glonte pe conetabilul de Montmorency și l-ar fi dat gata dacă prințul de Porcien nu l-ar fi luat prizonier.

Se știe cum, la o lună după această bătălie în care Însemnatul a smuls victoria din mîinile inabile ale conetabilului, ducele de Guise a fost ucis prin trădare, în fața Orleansului, de fanaticul Poltrot. Montmorency, scăpat de rival, dar lipsit de un aliat, fu și mai puțin norocos în bătălia de la Saint-Denis, din 1567, decît în cea de la Dreux. Scoțianul Robert Stuart îl somă să se predea. El îi răspunse izbindu-l în obraz cu mînerul sabiei. Cineva trase atunci și un glonte îl lovi de moarte. Prin ceața sîngerie care i se pusese pe ochi i se păru că recunoaște chipul lui Gabriel. A doua zi conetabilul muri... Deși nu mai avea dușmani direcți, contele de Montgommery nu-și slăbi totuși loviturile...

Cînd Catreina de Medicis întrebă cine readusese Béarnul sub puterea reginei de Navara și făcuse ca prințul de Bearn să fie recunoscut generalisim al hughenoților, i se răspunse: Montgommery. Cînd regaliștii atacară cetatea La Rochelle, Gabriel se afla acolo împreună cu Lanue. La Rochelle suportă nouă asalturi și făcu să piară patruzeci de mii de ostași din armata regală. Capitulînd, cetatea își păstra libertatea și Gabriel scăpă teafăr și sănătos. Pătrunse apoi în orașul Sancerre, asediat de guvernatorul din Berri. Un pumn de oameni din Sancerre, fără alte arme decît niște ghioage ferecate rezistară patru luni unei armate de șase mii de soldați. Capitulînd, ei obținură, ca și cei din La Rochelle, libertatea de conștiință și siguranța persoanei.

Caterina de Medicis vedea, cu furie crescîndă, cum îi scapă de fiecare dată vechiul ei dușman. Montgommery lăsă orașul Poitou, care era în plină răscoală, și se întoarse în Normandia care se potolise. Plecat din Saint-Lo, el luă în trei zile orașul Carentan și puse mîna pe toate munițiile din Valognes. Toată nobilimea normandă se strînse sub steagurile sale.

Catreina de Medicis şi regele ridicară imediat trei armate şi chemară sub arme pe toţi locuitorii din Mans şi din Perche. Şeful trupelor regaliste era ducele de Matignon. Montgommery, pierdut în rîndurile hughenoţilor, îi ţinea piept, direct şi pesonal, lui Carol al IX-lea, şi-şi avea armata lui, aşa cum şi-o avea şi regele pe a sa. Combină un plan admirabil, care trebuia să-i asigure o victorie strălucită. Îl lăsă pe Matignon să asedieze, cu toate trupele lui, Saint-Lô-ul, părăsi în taină oraşul şi se întoarse la Domfront. Acolo, François du Hallot urma să-i aducă toată cavaleria din Bretania, din ţinutul Caux şi din Anjou. Cu aceste forţe reunite trebuia să cadă pe neaşteptate peste regalişti, în faţa oraşului Saint-Lô, şi prinzîndu-i astfel între două focuri, să-i nimicească. Dar trădarea îl învinse pe cel neînvins. O informaţie îl înştiinţă pe Matignon de plecarea secretă a lui Montgommery spre Domfront, însoţit doar de patruzeci de cavaleri. Matignon ţinea mai puţin la luarea oraşului Saint-Lô decît la prinderea lui Montgommery. Lăsă asediul în seama unuia dintre locotenenţii săi şi alergă în faţa Domfrontului cu două regimente, şase sute de cai şi o artilerie puternică. Oricare altul s-ar fi predat fără să încerce o rezistenţă inutilă. Dar el, cu patruzeci de oameni, voi să ţină piept acestei armate. Trebuie citit în *Istoria* lui De Thou[1] relatarea acestui asediu de necrezut. Domfrontul rezistă douăsprezece zile. În sfîrşit, cînd zidurile oraşului înlesniră pătrunderea duşmanului, Gabriel îl părăsi, pentru a se retrage şi a lupta în turnul numit al lui Guillaume de Belleme. Nu mai avea decît treizeci de oameni. Matignon porunci asaltul cu cinci tunuri cu ghiulele mari, o sută de gentilomi împlătoşaţi, şapte sute de muşchetari şi o sută de suliţaşi. Atacul dură cinci ceasuri şi asupra vechiului donjon fură trase şase sute de lovituri de tun. Seara, Montgommery nu mai avea decît şaisprezece oameni, dar încă mai rezista. Îşi petrecu noaptea reparînd o spărtură, ca un simplu lucrător. Asaltul reîncepu a doua zi. Matignon primise în timpul nopţii noi întăriri. Acum, în jurul donjonului şi al celor şaptesprezece combatanţi ai săi se aflau cincisprezece mii de soldaţi şi şaptesprezece tunuri. Şi nu curajul li se isprăvi asediaţilor, ci praful de puşcă. Montgommery, ca să nu cadă viu în mîinile asediatorilor, voi să se străpungă cu spada. Dar Matignon îi trimise un sol, care-i jură în numele şefului său că *«va fi liber şi va avea putinţa să scape»*.

Montgommery se predă încrezîndu-se în cuvîntul acestui gentilom. Ar fi trebuit totuşi să-şi amintească de Castelnau. Chiar în aceeaşi zi l-au trimis legat la Paris. În sfîrşit, Catreina de Medicis pusese mîne pe el! Printr-o trădare, e adevărat, dar ce conta? Carol al IX-lea tocmai murise; aşteptînd reîntoarcerea lui Henric al III-lea din Polonia, ea era regină-regentă şi deci atotputernică.

Montgommery, adus în faţă Parlamentului, la 26 iunie 1574, fu condamnat la moarte. Trecuseră paisprezece ani de cînd lupta împotriva nevestei şi a fiilor lui Henrc al II-lea.

---

[1] Francois de Thou (1607-1642), magistrat fancez, decapitat împreună cu prietenul său Cinq-Mars (n. tr.).

La 27 iunie, contele de Montgommery, căruia, printr-un rafinamnet de cruzime, i se aplicară torturi extraordinare, fu urcat pe eşafod şi decapitat. Trupul îi fu apoi rupt în patru. Caterina de Medicis asistă la execuţie...

Astfel sfîrşi acest om extraordinar, unul dintre sufletele cele mai puternice şi mai frumoase pe care le-a văzut secolul al XVI-lea. A stat tot timpul în rîndul al doilea; dar s-a arătat întotdeauna demn de primul. Moartea sa împlini pînă la capăt prezicerea lui Nostradamus:

«....În sfîrşit, îl va iubi, apoi îl va ucide,
Doamna regelui...»

Diana de Castro nu mai află de această moarte. Murise cu un an înainte, stareţă la mănăstirea Benedictinelor din Saint-Quentin.

CUPRINS

PARTEA I

I. Un fiu de conte şi o fiică de rege 3
II. O mireasă care se joacă cu păpuşa 9
III. În tabără 15
IV. Iubita unui rege 23
V. Camera copiilor Franţei 29
VI. Diana de Castro 31
VII. Rugile domnului conetabil 35
VIII. O serbare plăcută 41
IX. Poţi să treci pe lîngă soartă fără s-o cunoşti 43
X. Elegie în timpul comediei 46
XI. Pace sau război 54
XII. Un dublu pungaş 57
XIII. Culmea fericirii 60
XIV. Diana de Poitiers 65
XV. Caterina de Medicis 70
XVI. Iubit sau frate? 74
XVII. Horoscopul 78
XVIII. Neplăcerile unei cochete 85
XIX. Cum Henric al II-lea începu, încă de pe cînd trăia tatăl său, să-l moştenească 88
XX. Despre utilitatea prietenilor 90
XXI. În care se demonstrează că gelozia a putut aboli titlurile înainte de Revoluţia Franceză 93
XXII. Care este dovada cea mai izbitoare pe care poate s-o dea o femeie că un bărbat nu este iubitul ei 98
XXIII. Un devotament inutil 102
XXIV. Petele de sînge nu se şterg niciodată de tot 105
XXV. Răscumpărarea eroică 110
XXVI. Jean Peuquoy, ţesătorul 116
XXVII. Gabriel la treabă 120
XXVIII. Unde Martin-Guerre nu este isteţ 123
XXIX. Martin-Guerre este neîndemînatic 125
XXX. Vicleşugurile războiului 129
XXXI. Lista lui Arnauld du Thill 133
XXXII. Teologie 136
XXXIII. Sora Bénie 139
XXXIV. O înfrîngere victorioasă 146
XXXV. Arnauld du Thill face din nou mici afaceri 149
XXXVI. Urmarea onorabilelor negocieri ale jupînului Arnauld du Thill 156
XXXVII. Lordul Wentworth 158
XXXVIII. Temnicerul îndrăgostit 163
XXXIX. Casa armurierului 166
XL. În care numeroase evenimente sînt adunate cu multă artă 170
XLI. Cum Arnauld du Thill face să fie spînzurat Arnauld du Thill la Noyon 175
XLII. Visele bucolice ale lui Arnauld du Thill 182

XLIII. Armele lui Pierre Peuquoy, frînghiile lui Jean Peuquoy și lacrimile Babettei Peuquoy 189
XLIV. Urmarea întîmplărilor lui Martin-Guerre 195
XLV. Unde virtutea lui Martin-Guerre începe să se reabiliteze 200
XLVI. Un filozof și un soldat 204
XLVII. Grația Mariei Stuart trece prin acest roman la fel de fugară ca și prin istoria Franței 211
XLVIII. Cealaltă Diană 214
XLIX. O idee mare pentru un om mare 217
L. Diverse chipuri de ostași 221
LI. Dibăcie și neîndemînare 228
LII. 31 decembrie 1557 232

PARTEA A II-A

I. În timpul canonadei 238
II. Sub cort 243
III. Bărcuțele salvează uneori vapoarele mari 247
IV. Obscuri sola sub nocte* 252
V. Intre două prăpăstii 255
VI. Arnauld du Thill, absent, exercită asupra bietului Martin-Guerre o influență morală 259
VII. Lordul Wentworth la strîmtoare 263
VIII. Dragoste disprețuită 267
IX. Iubire împărtășită 271
X. Însemnatul 274
XI. Deznodămînt parțial 279
XII. Auspicii fericite 284
XIII. Un catren 290
XIV. Vicontele de Montgommery 296
XV. Bucurie și spaimă 301
XVI. Precauții 304
XVII. Prizonierul de la secret 307
XVIII. Contele de Montgommery 309
XIX. Gentilomul rătăcitor 313
XX. Unde-l regăsim pe Arnauld du Thill 317
XXI. Justiția în încurcătură 321
XXII. Confuziile par să înceapă din nou 326
XXIII. Rechizitoriul unui criminal împotriva lui însuși 330
XXIV. Dreptate 334
XXV. Două scrisori 337
XXVI. O adunare secretă a protestanților 341
XXVII. Alte încercări 345
XXVIII. Un demers periculos 350
XXIX. Imprudența precauției 353
XXX. Ocazia 357
XXXI. Intre două datorii 360
XXXII. Preziceri 364
XXXIII. Turnirul fatal 366

PARTEA A III-A

Doamnia lui Francisc al II-lea

I. Noua stare de lucruri 371
II. Urmarea răzbunărilor lui Gabriel 374
III. Schimbarea temperaturii 379
IV. De Guise și Coligny 384
V. Rapoarte și denunțuri 387
VI. Un spion 391
VII. Un delator 394
VIII. Rege și regină, copii 399

IX. Sfîrşitul călătoriei în Italia 403
X. Două chemări 408
XI. O încredere periculoasă 410
XII. Necinstea cinstei 415
XIII. Începutul sfîrşitului 418
XIV. Pădurea de la Château-Regnault 421
XV. Despre politica secolului al XVI-lea 425
XVI. Zarva din Amboise 428
XVII. Un «Act de credinţă» 432
XVIII. Alt exemplu de politică 436
XIX. Licărul speranţei 440
XX. Un somn bine păzit 443
XXI. Patul de moarte al regilor 446
XXII. Adio, Franţa! 451

Concluzie 456